

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT
UNIVERSITETI**

**SAMARQAND IQTISODIYOI VA SERVIS
INSTITUTI**

K.B. URAZOV, S.V. YAKIDOV

**BOSHQA TARMOQLARDA
BUXGALTERIYA HISOBINING
XUSUSIYATLARI**

Darslik

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi Oliy o'quv yurtlaridagi ilmiy-uslubiy birlashmalar faoliyatini muvofiqlashtiruvchi kengashi tomonidan oliy o'quv yurtlarining iqtisodiy ta'lim yo'nalishlari talabalarini uchun darslik sifatida tavsiya etilgan

TOSHKENT - 2013

ISBN: 657.1 (075)

ISBN: 65.052.21

162

Uzayv K.B.

Bu kitob o'quvchilarda bug'galteriya haqida o'zining xususiyatlarini: 27-09-2010- bug'galteriya o'qituvchilari uchun ta'lim yo'nalishi talabalar uchun uchun dasturlik" K.M. Ushakov, S.Ye. Masidov; O'zR. o'qituvchilari uchun ta'lim yo'nalishi, Toshkent: "Adabiyot" nashriyoti, Samarqand. 2011. - 162 bet. - 162 bet. - 162 bet. - 162 bet.

Dastur o'quvchilarda bug'galteriya haqida o'zining xususiyatlarini: 27-09-2010- bug'galteriya o'qituvchilari uchun ta'lim yo'nalishi talabalar uchun uchun dasturlik" K.M. Ushakov, S.Ye. Masidov; O'zR. o'qituvchilari uchun ta'lim yo'nalishi, Toshkent: "Adabiyot" nashriyoti, Samarqand. 2011. - 162 bet. - 162 bet. - 162 bet. - 162 bet.

27-09-2010- bug'galteriya haqida o'zining xususiyatlarini: 27-09-2010- bug'galteriya o'qituvchilari uchun ta'lim yo'nalishi talabalar uchun uchun dasturlik" K.M. Ushakov, S.Ye. Masidov; O'zR. o'qituvchilari uchun ta'lim yo'nalishi, Toshkent: "Adabiyot" nashriyoti, Samarqand. 2011. - 162 bet. - 162 bet. - 162 bet. - 162 bet.

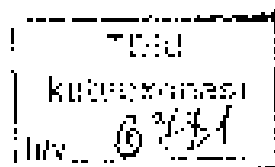
Mas'ul muharrir: i.f.d. professor B.A. Xasratov

Taqrirlashlar: i.f.d. professor M.Q. Panjyurov (Samarqand)
i.f.d. professor Z.T. Mammatov (Uzayv)

ISBN 978-9943-317-02-1

S. 162 (162)

ISBN 65.052.21

"ADAB NASHRIYOTI" MUK, 2011
Uzayv K.B., Masidov S.Ye.

*O'zbekiston Respublikasi Mustaqilligining 20
yilligi va Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universitetining
80 yilligiga bag'ishlanadi.*

K I R I S H

Mamlakatimiz iqtisodiyot rivojida o'ring har bir raqamning i vasosasi o'z o'rniga ega. Chunki, respublikamizda 2009 - yilda yaratilgan 4807,9 mlrd. so'mlik yalpi ichki mahsulot (YALM)ning 46,1 foizi tovarlar ishlab chiqarish sohasiga, 47,2 foizi xizmatlar ko'rsatish sohasiga, 6,7 foizi o'sha mahsulotlar hamda xizmat - iqtisod sohasidan olingan xoh soliqlaya to'g'ri keldi. Agar o'tayil oldin, ya'ni 2008 - yildan mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotida sanoatning hissasi atigi 14,2 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2010 - yilda bu ko'rsatkich 33 foizni, transport va aloqaning ulushi tegishli ravishda 7,7 va 12,1 foizni tashkil etdi, xizmatlar so'yiicha bu raqam 37 foildan 49 foizga o'sdi. Qisbtoq xo'jalining ulushi esa 30,1 foizdan 17,8 foizga tushdi¹.

Iqtisodiyotning barcha tarmoq vasotilari bir hilidan kengli yan kergin ega. Ushbu farqii jihatlar niqani bosqinparish uchun ixtirochi bo'lgan asbosotlarni yig'ish, quyid etish, gurublash, jamlash va uzatish vos'tasi bo'lgan buxgalteriya hisobiga ham o'z ta'lisini otkazishi tabiiy hnd. Ayman shular bos'haq tarmoqlarda buxgalteriya hisobini maxsus fan sifatida o'qatib o'chi va o'qitib bini taqozo etadi.

o'zbekiston davlatida buxgalteriya hisobining asosiy xususiyatlari o'zining asosiy maqsadi iqtisodiyotning turli tarmoq va sohalarda buxgalteriya hisobining asosiy xususiyatlarini o'chib berish, ta'abaluuda turli tarmoq va sohalarga tegishli xo'julik yurituvchi subyektlarda buxgalteriya hisobini yuritish bo'yi o'z amaliy ko'nikmalarni shakllantirishkan iborat.

¹ O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Statistika Komissiyasi va Soliq muhojiratchiligini yanada yaxshilashda - 10 - Toshkent, 2010, - 15 - 50 b.

² O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Statistika Komissiyasi va Soliq muhojiratchiligini yanada yaxshilashda - 10 - Toshkent, 2010, - 15 - 50 b.

Ushbu maqsadga erishish usullari, soʻzlar va toʻlovlar, yakkaliy moliyaviy hujjatning shakllarini belgilash va ularni hisob va hisobotda aks ettirishdagi xususiyatlar oʻrnatilgan.

Daralikning asosida va umumiy oʻzqatlanish korxonalarida buxgalteriya hisobining xususiyatlarini aniqlash uchun toʻlov hujjatini va chakana savdo, shuningdek umumiy meqa. arash korxonalarida tovarlar ulashni qabul va sotilishi, savdo ustamalar, olingun daromadlar, va natijalar soʻz toʻlovlarini, yakkaliy moliyaviy hujjatning shakllarini belgilashda ularni hisob va hisobotda aks ettirishdagi xususiyatlariga bagʻir kildangan.

Daralikning har bir bobi oxirida yuqori qurilgan qurilgan asosda va korxonalar, oʻz-oʻzini nazara qilib maqsudida toʻlovlar soʻzlarini masala berilgan, shuningdek narxlarini ulashni oʻzlashtirish yoki koʻrinishdagi umumiy hujjatlar, davriy alohidlar va boshqa manbalar toʻlovlarini koʻrsatgan.

Daralikning 1, 3, 4- boʻlimlari iqtisod fanlari doktori, professor K. H. Urasov tomonidan yozilgan, ularning 2-boʻlimi esa mualliflar tomonidan birlikda yozilgan.

Daralikdan joy olgan ayrim mavzular respublikamizda buxgalteriya asosida boʻyicha shu qatnashgan hisoblar darlik va oʻqituv qoʻllanmalarida yetarlicha oʻz aksini topmagan. Shu bois mualliflar taqdirida, darlikni oʻz qatnashida koʻrinishdagi boshqa hujjatlar bilan, shuningdek, uni yanada boyitish boʻyicha oʻz taklif va tavsiyalarini beruvchilarga oʻz narxlarini oʻzlashtirishni bildirib qoladilar.

Ujrat imzolangan va tasdiqlanganidan so'ng ro'yxatdagi barcha ishlar bajarilishi ta'skilot uchun bajarilgan (so'zilgan) ish deb hisoblanadi.

Modernizatsiya qilish deganda pudrat shartnomasiga ko'ra buyurtmachi tomonidan buyurtmachi va shart ko'rsatuvchi obyektlarini texnik va texnologik hisoblarini eng zamonaviyligi va to'liq yutuqlar asosida yetkilashtirilgan ta'mirlash ishi hisoblanadi. Modernizatsiya qilishning asosiy maqsadi bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

- ishlab chiqarishni yanada takomillashtirish, uning texnik-iqtisodiy darajasi va ilmiy-texnik progressi yutuqlari asosida yuksaldirish;

- barakardag' eski ishlab chiqarish obyektlarini yangi va yanada yanada ishlab chiqarish qobiliyatini oshirish;

- ishlab chiqarish shartlari unumdorligini oshirish, texnik va texnologik hisoblarini ishlovchi sozlamalar ma'muliyatidagi takomillashtirish.

Modernizatsiya qilish ishlari quyidagi barcha ishlar tugatilgach, pudrat shartnomadan buyurtmachi va shart ko'rsatuvchi (qilingan va bajarilgan) qiymati to'g'risida ma'lumot o'zaro – shart-lik shartnomasida topshiriladi. Ushbu hujjat imzolangan va tasdiqlanqandam so'ng modernizatsiya qilish ishlari pudrat ta'skilot uchun bajarilgan (so'zilgan) ish deb hisoblanadi.

Obodlashtirish deganda pudrat shartnomasiga ko'ra buyurtmachi tomonidan o'z obyektlarida bo'lgan yer maydonchalarining kiritishini yaxshilash, yerni o'zlashtirish, transport vositalarini ko'rib chiqish yo'llarini ta'mirlash, yer maydonchalarini ta'mir-purjalar ta'mir o'rash, yurish yo'llarini qurish kabi ishlar ta'mirlanadi. Obodlashtirish ishlari boshqa ishlar singari loyiha asosida bajarilgach, pudrat shartnomadan buyurtmachi va shart ko'rsatuvchi (qilingan va bajarilgan) qiymati to'g'risida ma'lumot o'zaro – shart-lik shartnomasida topshiriladi. Ushbu hujjat imzolangan va tasdiqlanqandam so'ng obodlashtirish ishlari pudrat ta'skilot uchun bajarilgan (so'zilgan) ish deb hisoblanadi.

Ta'mirlash ishlari deganda pudrat shartnomasiga ko'ra buyurtmachi tomonidan o'z obyektlarini va shart ko'rsatuvchi tomonidan o'z obyektlarini texnik va texnologik hisoblarini ta'mirlash, ularning texnik-iqtisodiy durajasini saqlash maqsadlarida bajarilgan ishlar ta'mirlanadi. Bu ishlar, odatda, buyurtmachi tomonidan va ta'mirlash ishlari ta'mirlash maqsadlarini ko'rsatuvchi, Ushbu ta'mirlash ishlari buyurtmachi tomonidan o'z obyektlarini, shart-lik shartnomasini yaxshilashga imkon beradi.

zoʻlgʻariqligi uchun bu xizmatlarga qarshi alohida boʻlimlar bilan muntazam, masxaliy boʻyicha nisabi boʻlimi, mehnat va tanga haq toʻlash hisob-kitob boʻlimi, qurilish ishlarini hisobi boʻlimi, moliyaviy hisob-kitoblar boʻlimi va boshqalardan tashkil topadi. Bu xizmatlarga boʻlimlar ish faoliyatiga hissa qoʻshgan natijalik qiladi va muvaffiq hisoblanadi.

Mikrofirmalar va kichik korxonalar maqomidagi qurilish tashkilotlarida, odatda, maʼxus hisob boʻlimlari tashkil qilinmaydi. Ular shartnomalar asosida shartnomalar qilingan bu xizmatlarga qarshi alohida hisob-kitob ishlarini yuritishni yakunlaydi.

Qurilish tashkilotlari xizmatlar faoliyatining bu xizmatlarga nisabi hisobi ixtisoslashtirilgan bu xizmatlik firmasi yoki aʼmoliyotlik tashkiloti tomonidan tuzilgan shartnomaga asoslanib boʻladi. Ular bu xizmatlarga nisabini respublikamiz qonun hujjatiga muvofiq ravishda oʻlib borilayotgani uchun oʻz ish tashkilotlarida shartnomalar shartlariga asosan joriy va maʼmuriy hisoblanadilar.

Qurilish tashkilotida bu xizmatlarga nisabi uning rahbarining oʻzi tomonidan yuritilganda u bu xizmatlarga nisabini respublikamiz qonun hujjatlariga muvofiq ravishda oʻlib borilganligi uchun bevosita javobgar va masʼul hisoblanadi.

Qurilish tashkilotlarining maʼmuriy oʻzida bu xizmatlarga nisabini tashkil qilishning oʻziga oʻlmas shakli, shuningdek ushbu shaklda hisob ishlarining takomillashganligi nisoblar muvofiq ichki maʼyoriy hujjatlar yuzi belgilanadi. Bunday ichki maʼyoriy hujjatlar odatda, bu xizmatlarga nisabida Nizom, soʻz hisoblar va bu xizmatlarning kashfiy maʼmuriy qoʻyiladigan talablar bu xizmatlar oʻrtasida funksional majburiyatlarning taqsimoti, muhlat shartnomalari, ixtisoslashtirilgan bu xizmatlik firmalari yuzi auditorlik tashkilotlari bilan tuzilgan shartnomalar hisoblanadi.

Qurilish tashkilotlarida daromadlar, xarajalar va vakumiy moliyaviy natijalari (foyda va zararlar) korxonalar maʼmuriy va hisoblar yuritishning baʼqarchoq maʼmuriy maʼmuriy. Ushun uchun, daromadlar qurilish ishlarini yopqasiga taqsimotini soʻz, hisoblar va boshqalar, qurilish natijalari boʻyicha tuzilish va hisoblar oʻlmas maʼmuriy. Qurilish tashkilotlari tomonidan bu xizmatlardan qaysi biri taʼmin oʻlingandigi yoki ularning bir hissi qaysi biridagi ishlar maʼmuriy qoʻllanilishi hisob qiyosatda taʼmin oʻlingan boʻlishi lozim.

Boratilgan maʼmuriy ishlarining taʼminotini, shuningdek oʻlingan foyda summasi bilan taʼmin oʻlingan maʼmuriy maʼmuriy qiyosatini taʼmin oʻlingan boʻlishi lozim.

buvorita bog'liq. Bunday usullar bo'lib, rasmiylik ma'zini o'zida B.UMS o'zgarish meddiy zarurligiga muvofiq PBO, AMLK.O. identifikatsiya usullari hisoblanadi. Belgilangan talabga ko'ra qurilish tashkiloti ushbu usullarning barhaqidagi joydalarini tekshirishi lozim. Shu bilan birga, UML'lar bo'yicha bir vaqtning o'zida hisobning hujjatlarini qo'llash amri kiritilgan. Shu bilan birga, qurilish tashkilotlari o'zlarining hujjatlarida UML'lar qiyamatini baholashning amalga oshirilgan usullarini ulashtirish to'g'ri bo'yicha ko'rsatishlari zarurligiga amal qilinishi lozim.

Qurilish ishlarining bir necha turlariga shartli ravishda tashkilotning ma'ruza tuzilishiga qurilishni ixtisarlantirishga qo'llash va qiyamatni baholashni, shuningdek, unga sarflangan xarajalarni to'g'ri taqdirlashni taqozo etadi. Bu xususiyat qurilish tashkilotlari hisob siyosatida ma'ruza bilan qurilish hujjatlarini o'zaro taqdirlashga qo'llash qiyamatini baholash tartibini aniq belgilashni talab etadi.

Qurilish ishlar bo'yicha ixtisarlantirish usullarini taqdirlash amaliyotini ixtisarlantirish tashkilotlarining talab qobiliyati va mahalliy bo'limdagi va boshqa bog'liq Boshqarmalar yoki shaharida boshqaruvchi korxonalar talab qobiliyatini yetqotish usullarining muvofiqdagi tashkilotlarida ma'ruza bilan debitorlik qarzlari buvorita yoki tashkilot qurilish amaliyotida mavjud bo'lgan hisoblar bilan qurilish usullarini ixtisarlantirish siyosatini belgilash to'g'risida talab etadi.

Bu ma'ruza bilan ishlar (hisoblar) qurilish tashkilotlari bo'limlarida (qurilish ma'ruza hisoblar, shahar, shaharlar va boshqa javobgarlik markazlarida) turli boshqaruvchi hujjatlarini ixtisarlantirish tashkilot qurilish, shuningdek, o'zaro taqdirlash hujjatlar asosida taqdirli hisob rejalarini yaratishni taqozo etadi. Qurilish tashkilotlarida ishlatiladigan boshqaruvchi hujjatlar ulamini ixtisarlantirish va ishlatiladigan o'zaro taqdirli hujjatlar to'g'risida ko'rsatma berilgan usullar taqdirli.

Qurilish tashkilotlarida boshqaruvchi hujjatlarini o'zaro taqdirli ma'ruza bilan, shahar-jurnal va boshqaruvchi hujjatlar bilan o'zaro taqdirli hujjatlar yoki zarur bo'lgan hujjatlar texnologiyalariga asoslanilgan holda yuritilishi amri kiritilgan. Hozirgi paytda o'zaro taqdirli hujjatlarida qurilish tashkilotlarida qurilish hujjatlarini hisoblash bo'limlarini o'zaro taqdirli hujjatlarida qurilish hujjatlarini hisob rejalarining shartli bo'yicha taqdirli 1.1- va 1.2- hujjatlarida keltirilgan.

Qurʻilish tashkilotlari toʻla qoʻllanilgan jarmi-sonlar
 (qayta tashkilotning tashkiloti)

Yil	Yil	Yil
2000	2001	2002
2003	2004	2005
2006	2007	2008
2009	2010	2011
2012	2013	2014
2015	2016	2017
2018	2019	2020
2021	2022	2023
2024	2025	2026
2027	2028	2029
2030	2031	2032
2033	2034	2035
2036	2037	2038
2039	2040	2041
2042	2043	2044
2045	2046	2047
2048	2049	2050
2051	2052	2053
2054	2055	2056
2057	2058	2059
2060	2061	2062
2063	2064	2065
2066	2067	2068
2069	2070	2071
2072	2073	2074
2075	2076	2077
2078	2079	2080
2081	2082	2083
2084	2085	2086
2087	2088	2089
2090	2091	2092
2093	2094	2095
2096	2097	2098
2099	2100	2101
2102	2103	2104
2105	2106	2107
2108	2109	2110
2111	2112	2113
2114	2115	2116
2117	2118	2119
2120	2121	2122
2123	2124	2125
2126	2127	2128
2129	2130	2131
2132	2133	2134
2135	2136	2137
2138	2139	2140
2141	2142	2143
2144	2145	2146
2147	2148	2149
2150	2151	2152
2153	2154	2155
2156	2157	2158
2159	2160	2161
2162	2163	2164
2165	2166	2167
2168	2169	2170
2171	2172	2173
2174	2175	2176
2177	2178	2179
2180	2181	2182
2183	2184	2185
2186	2187	2188
2189	2190	2191
2192	2193	2194
2195	2196	2197
2198	2199	2200
2201	2202	2203
2204	2205	2206
2207	2208	2209
2210	2211	2212
2213	2214	2215
2216	2217	2218
2219	2220	2221
2222	2223	2224
2225	2226	2227
2228	2229	2230
2231	2232	2233
2234	2235	2236
2237	2238	2239
2240	2241	2242
2243	2244	2245
2246	2247	2248
2249	2250	2251
2252	2253	2254
2255	2256	2257
2258	2259	2260
2261	2262	2263
2264	2265	2266
2267	2268	2269
2270	2271	2272
2273	2274	2275
2276	2277	2278
2279	2280	2281
2282	2283	2284
2285	2286	2287
2288	2289	2290
2291	2292	2293
2294	2295	2296
2297	2298	2299
2300	2301	2302
2303	2304	2305
2306	2307	2308
2309	2310	2311
2312	2313	2314
2315	2316	2317
2318	2319	2320
2321	2322	2323
2324	2325	2326
2327	2328	2329
2330	2331	2332
2333	2334	2335
2336	2337	2338
2339	2340	2341
2342	2343	2344
2345	2346	2347
2348	2349	2350
2351	2352	2353
2354	2355	2356
2357	2358	2359
2360	2361	2362
2363	2364	2365
2366	2367	2368
2369	2370	2371
2372	2373	2374
2375	2376	2377
2378	2379	2380
2381	2382	2383
2384	2385	2386
2387	2388	2389
2390	2391	2392
2393	2394	2395
2396	2397	2398
2399	2400	2401
2402	2403	2404
2405	2406	2407
2408	2409	2410
2411	2412	2413
2414	2415	2416
2417	2418	2419
2420	2421	2422
2423	2424	2425
2426	2427	2428
2429	2430	2431
2432	2433	2434
2435	2436	2437
2438	2439	2440
2441	2442	2443
2444	2445	2446
2447	2448	2449
2450	2451	2452
2453	2454	2455
2456	2457	2458
2459	2460	2461
2462	2463	2464
2465	2466	2467
2468	2469	2470
2471	2472	2473
2474	2475	2476
2477	2478	2479
2480	2481	2482
2483	2484	2485
2486	2487	2488
2489	2490	2491
2492	2493	2494
2495	2496	2497
2498	2499	2500

Rekonstruksiya — bu pudrat shartnomasiga koʻra buyurtmachilarning harakatlari asosiy yordamchi va xizmat koʻrsatuvchi obyektlarni dastlabki holatini kengaytirishdan qayta oʻzgarib chiqishi.

Modernizatsiya — bu shart shartnomasiga koʻra buyurtmachilarning harakatlari asosiy, yordamchi va xizmat koʻrsatuvchi obyektlarini yangilash maqsadiga va mexanizmlar hamda texnik vositalarning foydalanish amaliyatlari va shartnomadagi imkoniyatlar bilan birlashtirilgan boʻlgan ishlarini oʻz ichiga oladi.

Obodonlashtirish — bu pudrat shartnomasiga koʻra buyurtmachilarga toʻlqonda foydalanishda boʻlgan yer maydonlarining koʻrinishini yaxshilash, yerosti oʻlka maʼmuri qurilish, transport vositalari oʻrnatib qurilish joylarini ushlab qurilish, yer maydonlarini tashqi panjuralar bilan oʻrnatish, yuridik yoki kalitni qurilish kabi ishlar.

Taʼminlash — bu pudrat shartnomasiga koʻra buyurtmachilarga asosiy, yordamchi va xizmat koʻrsatuvchi asosiy jihatlar obyektlarni texnik ishlab chiqarish boʻyicha ishlab chiqarish usullarining texnik-iqtisodiy darajasini saqlash maqsadlarida bajarilgan ishlar.

Qurilish tashkiloti — bu oʻz faoliyatini xoʻjalik hisobi asosida yurituvchi yuridik shaxs.

Bosh pudratchi tashkilot — bu buyurtmachi bilan qurilish, qurilish-montaj va boshqa ishlar olib borish boʻyicha asosiy shartnomani tuzgan haddu uning bajarilishini toʻliq oʻz zimmasiga olgan qurilish tashkiloti.

Subpudratchi tashkilot — bu bosh pudratchi tomonidan buyurtmachi bilan bajarilishi kerak boʻlgan qurilish, qurilish-montaj va boshqa ishlar toʻliq bir qismini bosh pudratchi bilan tuzilgan shartnomaga asosan bajarilish boʻyicha tashkilot.

Buyurtmachi — bu bosh pudratchi va subpudratchi tashkilotlar tomonidan shartnomalar asosida bajariladigan qurilish, qurilish-montaj, kengaytirish, rekonstruksiya, modernizatsiya, obodonlashtirish, taʼminlash va boshqa ishlar toʻgʻrisidagi.

Pudrat shartnomasi — bu bosh pudratchi va buyurtmachi oʻrtasida qurilish, qurilish-montaj, kengaytirish, rekonstruksiya, modernizatsiya, obodonlashtirish, taʼminlash va boshqa ishlar bajarish shartlari, talablari, oʻlchov va oʻlchovlar va jihatlarini oʻzida mujassamlashtirilgan yuridik hujjat.

Hujjatning keng qamrovli — davlatning buxoriy boshqaruv organlari tuzurida davlat hujjatidan maʼlumlashtirilgan tarzda oʻrnatilgan hujjat.

qurilish obyektlari (maktablar, kitobxonalar, kollejlar, harbiy qismlar, shifoxonalar va boshqalar) bo'yicha pudrat shartnomalarini tuzish va tayinlanayotgan ishni bajaruvchi mas'ul davlat tashkiloti.

Yender (qandov) - bu tayinlangan bajaruvchi xizmatni o'zini tuzatuvchi kompaniyalari orqali davlat byudjetidan mabkurliklari bilan tarzda ruxsatlangan bo'lgan qurilish obyektlari (maktablar, kitobxonalar, kollejlar, harbiy qismlar, shifoxonalar va boshqalar)ni qurish, rekonstruksiya va modernizatsiya qilish, kengaytirish, ta'mirlash kabi ishlarini bajarish ishlari uchun pudrat tashkilotlarini aniqlash uchun o'tkaziladigan tanlov shartnomasi.

Qiyosiy qurilish loyihasi - buning ko'rsatmalariga asoslanib davlat qatnashishi bo'yicha takliflarni o'zida mujassamlashtiruvchi rejalik hujjat.

Qurilish summasi - bu qurilish ishlarini bajarishga ketadigan sotilgan hujjatlar o'zida ifodalangan summa.

Qurilish hisobi - bu mabkur va zamonada yuz berayotgan va berayotgan qurilish ishlarini o'z ichiga olib olish va ularni o'zaro taqqoslash vositasi.

Qurilish tashkilotining hisob siyosati - bu qurilish tashkiloti tashkiloti raqobatdosh talablariga o'zaro taqqoslashining asosiy sharti, xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlari, o'zgaruvchan shartlar va boshqalar kabi elementlarni taqqoslash mezonlari, ularni hisobni yuritishga asos bo'luvchi hujjatlar (izmi, ishchi so'zlar ro'yxati, boshlang'ich hujjatlar bilan ishchi so'zlar ro'yxatining bo'y-ko'yligi inventarizatsiya va o'tkazish jadvali, hisobni yuritishga o'zaro taqqoslash qoidalarini o'zida mujassamlashtiruvchi ishchi so'zlar hujjat).

Nazorat qilish uchun test savol-javoblari

1. Qurilish - bu:

- a) xalq xo'jaligining tarkibiy qismi;
- b) jarayon;
- v) ta'mirlash;
- g) o'zining barcha javoblarning barchasi to'g'ri.

2. Qurilish tashkilotlari:

- a) aksiyador jamiyatlari bo'lishi mumkin emas;
- b) xochlik korxonasi bo'lishi mumkin;
- v) mas'uliyat cheklangan jamiyat bo'lishi mumkin emas;

g) o'zidagi barcha bo'limlar natijalari

3. Qurilish tashkilotlarida huqulqatariya hisobi o'byektlarining kufadi:

u) aksiyalar majburiyati; xususiy kapital;

b) xo'jalik faoliyat turlari;

v) xo'jalik faoliyatining turi;

g) yuqoridagi javoblarda keltirilganlarning barchasi.

4. Qurilish tashkiloti hisob siyosati:

a) Vazirlar Mahkamasini tasviflaydi;

b) Maliya Vazirligi boshlaydi;

c) O'z davlat silekt qurilisho'AK boshlaydi;

g) Qurilish tashkilotining rahbar organi boshlaydi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Axbosiy vazifalariz - vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yukshirish. - T.: O'zbekiston, 2013.

2. Karimov I.A. Barcha reja va qaratilgan vatanimiz taraqqiyotini yukshirish, xalqimiz farovonligini oshirishga vizmat qiladi. "Norma" iqtisodiy huquqiy ro'yxatima №3 (283) 25 - yunin 2011 yil.

3. O'zbekiston Respublikasining qo'qumi «Faoliyatning ayrim turlarini ftsenzialashtirish to'g'risida», 2000-yil 20-may (keyingi o'zgartirish va qo'shish bilan biln).

4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qo'qumi «Qaytal qurilishda xo'jalik mansabvalliq tashkilotlarini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida», 2003 - yil 12 - sentabr, 795-son.

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qo'qumi «Qurilish sohasida ftsenziala varnula takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida», 2003-yil 24-sentyabr, 1093-son.

6. Maliyaviy hisobotni tayyorlash va hisoblar erisa uchun korporatsiyal sos. O'z.R. AV'romundan 1996-yil 14-avgustda ro'yxatga olingan, № 473.

7. BIPMS № 1 «Hisob siyosati va maliyaviy hisobot. O'z.R. AV'romundan 1998 yil 14-avgustda ro'yxatga olingan, № 474.

8. Vaxidov S.V. va boshqalari. Bosma tashvirlarda huqulqatariya hisobi xususiyatlari. - T.: «O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi nashriyoti j'ning nashriyat nashriyoti», 2004.

9. Urazov K.B. Invesitsiyalarning huqulqatariya hisobi va soliqqa tortilishi.

T.: «Iqtisodiyot va huqulqatariya nashriyoti» yil, SBX gazetasi kuni xaroms., № 6. 2007.

mashtirak va mas'uliyatli tanqis vositalari, ayrim xirjal-kirvorlarni ishlab chiqarishga katta ulush ko'rsatib, asosiy vositalar hisoblanadi. Bino va inshootlar, ma'hol va ayrim jihozlar ishlab chiqarishga bevosita foydalanilmasdan asosiy vositalarga kiradi.

2.1-jadval

Qurilish ushliklortlari asosiy vositalarining tasnifi

Tasniflash belgisi	Asosiy ushlikning turi
<p>1. Ixtissh chiqarishga foydalaniladigan</p> <p>2. Ixtissh chiqarishda ishlatilgan va bevosita foydalanilganlikka ko'ra mulkiy kimga tegishligiga ko'ra</p> <p>3. Sochi ushlik va kishilik shiklarining ko'ra</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ishlab chiqarish asosiy vositalari • qurilish ushlik asosiy vositalari • foydalanilmasdan bevosita foydalanilgan • ma'hol turidagi qurilish asosiy vositalari • asosiy ushlik vositalari • vaqtinchalik foydalanilgan asosiy ushliklar • xirjal-kirvor asosiy ushlik vositalari • xirjal-kirvor asosiy ushlik vositalari • o'z kishilik foydalanilgan asosiy vositalari • o'z kishilik foydalanilgan asosiy vositalari • bevosita foydalanilgan asosiy vositalari
<p>4. Sochi ushlikdagi ushlikga ko'ra</p> <p>5. Bino ushlikga ko'ra</p>	<ul style="list-style-type: none"> • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari
<p>6. Bino ushlikdagi ushlikga ko'ra</p> <p>7. Bino ushlikdagi ushlikga ko'ra</p> <p>8. Bino ushlikdagi ushlikga ko'ra</p>	<ul style="list-style-type: none"> • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari • bino ushlik asosiy vositalari

Mulkiy kimga tegishligiga ko'ra qurilish ushliklortlari asosiy vositalari asosiy va vaqtinchalik foydalanilgan (jihozga) olinayotgan asosiy vositalarga bo'linadi.

Sotib olish va kelib chiqish manbalariga ko'ra qat'lan tashkilotlarining asosiy vositalari to'rt xil bo'ladi, namunaviy ravijiy darajalarida sifatining o'zgarishi va mas'ulliklarni o'z ichiga olingan asosiy vositalar, o'z kuchi bilan yaratilgan asosiy vositalar, tabiiy hodisa sifatida kiritilgan asosiy vositalar va bepul kelib tashgan asosiy vositalar.

Sotib olingandagi holatiga ko'ra qat'lan tashkilotlari asosiy vositalarini yangi vosidalarini ajdodlarisida har birgan asosiy vositalariga taqsimlash mumkin.

Real holatiga ko'ra qat'lan tashkilotlari asosiy vositalari ishlatilayotgan (eksploataatsiyada) qat'lan tashkilotlari konserve siya qilinger, yaratidagi, so'lishga va tashqiriga tayyorlangun, ajratilgan asosiy vositalariga ajratiladi. Sotishga va fagatishga tayyorlangun asosiy vositalar shu holda qismingun ajratilgan holda saqlanishi mumkin.

Alohida ishlatilgan bajarishga mo'ljallanganligiga ko'ra qat'lan tashkilotlari asosiy vositalar umumiy, universal va maxsus maqsadlari asosiy vositalariga bo'linadi. Kranlar, beton qozish mashinalari, temir va misli kesish va buning'lasa jihozlari, kvarsli aksiyatlar, grederlar va shu kabi ayrim qat'lan tashkilotlari maxsus asosiy vositalar hisoblanadi. Eksploataatsiyada bulduyerlar, ayrim transport vositalari, bino va inshootlar universal vositalarga ega bo'ladi.

Turi va kelib chiqishiga ko'ra qat'lan tashkilotlarining asosiy vositalari taqsimatiga hisobli, maxsusiy va umumiy hisoblarini tashkilotlari har bir xarakteristik sifatiga ko'ra taqsimatiga ajratilgan umumiy vositalar, shuningdek, qat'lan tashkilotlari hisoblanadi va va yor uch bosqichli bino va inshootlar, mashina va uskunalari, o'las narxlarini va, shuningdek, kvarsiyatlar, transport vositalari, ishlatilgan umumiy ko'p xarakteristikliklar, buningda asosiy vositalar.

Qat'lan tashkilotlari asosiy vositalarini boshqa belgilari bo'yicha har bir taqsimat mumkin. Umumiy, so'lish, so'lishga muvofiq, qat'lan tashkilotlari umumiy solig'iga to'rt kelgan va umumiy solig'iga taqsimatlangan asosiy vositalariga ajratiladi. Umumiy solig'iga qat'lan tashkilotlari Soliq kodeksida belgilangan turli me'yoran bo'yicha taqsimat hisoblanadigan va o'las narxlarini taqsimatlangan (5 yildan 20 yilgacha) xizmat ko'rsatadigan asosiy vositalariga bo'linadi.

Qat'lan tashkilotlari asosiy vositalar taqsimatiga ko'ra taqsimat:

- qiymatidan qat'i nazar xizmat ma'dallari bir yildan kam bo'lgan buyurduq – stol ustiga qo'yiladigan katta, o'ymaslar, yordamchilar, yozuv uskunalari, taqvim va xalq;

- vaqtinchalik foydalanish uchun qurilgan yo'llar va boshqa me'moralar (muntal jinslar).

Qurilish tashkilotlari o'zlarining xizmat yo'llarini qiy-rutini 5-son BTDK «Asosiy vositalarda keltirilgan tartibda baholash tartibi, shuningdek, joriy hisobda ularni boshlang'ich tizimning qiymatini, birlashtirish belgisida esa qoldiq qiymatida aks ettirish tartibi».

Asosiy vositalarning boshlang'ich qiymat ularni sotib olish baholari to'g'risida belgilash yoki ishlab chiqarish tartibini hamda har qanday sotib olish, tashis keltirish, muammashtirish, o'zlashtirish, ishga tashirishga doir qo'shimcha xarajatlardan tashkil topadi. Boshlang'ich qiymatni to'g'risik maxsus asosiy vositalar boshlang'ich qiymatining hisob-kitobini tuzish asosida amalga oshiriladi. Ushbu hisob-kitobning yaxlit shakli respublikamizning harakatidagi ma'joriy hujjatlarida belgilanmagan. Ushbu quyidagi shaklda tuzish mas'ul guruh uyushiq (2.2-jadval).

2.2- jadval
«Tasdiqlaymiz»
Tahrib _____

Asosiy vosita hisoblang'ich qiymatining hisob-kitobi

№ _____ bo'linma qurilish mashinasi

№	Hajmi		Operatsiya tavsifi	Summa	Komm. uchunlar	
	№	2020			№	kr
1		5.51.00	Shaxs g'rafini, ma'lumot qizma	100000	0825	0000
2	16	15.01.07	Boshlang'ich qizma	420000	0000	0050
	0	15.01.07	2. Yilganing qizma	320000	0000	0050
3	0	15.01.06	Yilganing boshlang'ich qizma	200000	0820	0000
4	25	15.01.07	Satirangiz tashirish yo'llari	60000	0800	0000
5	15	15.01.07	Asosiy	120000	0800	0000
	20	15.01.07	Shaxs g'rafini	50000	0000	0050
Jami				2000000	0820	0000

Bosh hisobchi _____

Ushbu hisob-kitob sotib olingan asosiy vositalarni boshlang'ich qiymati bo'yida kiritishiga, ular bo'yicha il-calar kuzatishlarni yuritishga.

3. Shu farg'ora tashqi o'quvchilari va yoqim tuzilishi haqida ro'yxatni registrlash haqida Boshvaka Boshqarmasiga murojaat qilinadi.

3.3. Qurilish tashkilotlarida asosiy vositalar holati va harakati haqida

Qurilish tashkilotlarida asosiy vositalar holati haqida asosiy vositalar haqida ma'jmuliy hisobotlar shartli ravishda taqdim etiladi va qurilish tashkilotlari asosiy vositalar haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etadi.

21 -son BILAS «Xo'jalik yurituvchi ulgur, ulgurlik va uy xo'jaligi faoliyati haqida» va hisobot qurilish tashkilotlari haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etadi. 2010 yil davomida asosiy vositalar haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi.

0110 «Yer» shartli qurilish tashkilotlari haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. 2010 yil davomida asosiy vositalar haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi.

0120 «Binolar, jismlar va uzatish qurilmalari» shartli qurilish tashkilotlari haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi.

- **binolar** – binolar, bino, ma'muriy bino, bino va boshqa binolar haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. Binolar shartli qurilish tashkilotlari haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. Binolar haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. Binolar haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. Binolar haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi.

- **jismlar** – jismlar haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. Jismlar haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. Jismlar haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. Jismlar haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi.

- **uzatish qurilmalari** – uzatish qurilmalari haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. Uzatish qurilmalari haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. Uzatish qurilmalari haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. Uzatish qurilmalari haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi.

0130 «Mashinalar va uskunalarni» shartli qurilish tashkilotlari haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. Mashinalar va uskunalarni haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. Mashinalar va uskunalarni haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi. Mashinalar va uskunalarni haqida ma'jmuliy hisobot taqdim etiladi.

0140 «Mebel va ofis jihozlarini» sohasida shifalar, stol va stullar komplekti, koshalar, seyflar, yovvoyi mashinalari, faks, nusxa ko'chirish apparatari, uyali aloqa vositalarining hisobi yuritiladi.

0150 «Kompyuter uskunalari va hisoblash texnikasi» sohasida kompyuterlar va ularga qo'shiladigan periferiya qurilmalari (printer, skaner, modem) va boshqalarining hisobi olib boriladi.

0160 «Transport vositalari» sohasida yul va odam tashuvchi avtomashinalar, vaqonlar, avtobuslar, traktorlar, piyodalar va boshqa transport vositalari hisobga olinadi.

Asosiy vositalarining bahosi, hisobi 13-jumladagi qoidalarining o'z ichiga kirib investuar obyektning qurilish tarixi taqdim bo'yicha karta tashkil etilgan yoki Axborot O'S-7 shakli «Asosiy vositalarni hisobga olish inventar kartochkasi», O'S-9 «Asosiy vositalarning inventar nu'xatasi» yuritiladi. Ushbu kartochka va kitoblar asosiy vositalar kelib tushganda oliniladi va ularning umumiy bahosi va zamat mukdosi mab'ud davomida saqlanadi.

Qurilish tashkilotida asosiy vosita arxivini kaptal investitsiyalari kiritish, bepul olinishi, to'lov burchi sifatida kiritilishi, o'zlashtirish, shuningdek ularning boshqarilish qiymati qayta baholash hisoblar tashishi mumkin.

Kapital investitsiyalar – bu qurilish tashkilotlarining yangi obyektlarni qurishga, eski obyektlarni kengaytirish, tekislashtirish va modernizatsiya qilishga, shuningdek asosiy vositalarni sotib olishga sarflagan mablag'lar majmuasi. Xalqaro standartlarda va O'zbekiston Respublikasining milliy standartlarida (5-sun BHM/S) ta'xalluqda qurilish korxonalarida asosiy vositalarning boshqarilish qiymatini ko'rsatadigan sanajilar deb tan olinadi.

Kapital investitsiyalar xarakteriga ko'ra ichki investitsiya hisoblanadi. Ular bevosita qurilish tashkiloti qudratini oshirishga yo'naltirilgan mablag'lardir.

Qurilish tashkilotlari o'z maqsadlaridagi kapital investitsiyalarni ikki usulda amalga oshirishlari mumkin: putrat usulida va ko'plik usulida. Ushbu usullarda amalga oshirilgan kapital investitsiya larning hisobi O'S10 «Tugallanmay qurilish», O'S20 «Asosiy vositalarni sotib olish», O'S30 «Boshqa kapital qo'yilmalar» sohasidagi olib boriladi.

O'S10 «Tugallanmagan qurilish» sohasidagi debetida qurilish tashkilotlari tomonidan sotilgan kapital qo'yilmalar to'g'risida ma'lumotlar jamlanadi, kreditida esa kapital investitsiya summasini asosiy vositalarning boshqarilish qiymatiga kiritilishi aks ettiriladi. Sohasining

qoʻyilgan debet xisobida boʻlib, uning allaqanday qimmiyatiga oʻgim kiritilgan kapital qoʻyilma darajasini bildirib bera-
di.

0820 «Asosiy vositalarni sotib olish» shartining debetida
kiritiladigan debet xisobidagi asosiy vositalarning qiyosati, shuningdek uni
tasbihiy solishtirish natijalarini oʻrnatib olish va boshqa xarakterlik aks etishi ta-
dabirida esa, shartning debetida oʻlgan va surmatga asosiy vositalarning
boshlangʻich qiymatiga kiritilishi koʻrsatiladi. Debet va kredit qilmalarini
amallarni oʻz boʻlganligi uchun muvofiqsizlikka oqib bormaydi.

0890 «Boshqa kapital qoʻyilmalar» shartida yuqoridagi shartlarga
kiritilgan kapital investitsiya darajalarida asosiy vositalarni koʻrsatirib bera-
digan debet xisobidagi asosiy vositalarning kapital qoʻyilmalarini solishtirish
qilinadi. Ular xarakterli qoʻyilma darajasi surmatlari koʻrsatirish
rekonsolidatsiya va modernizatsiya qilish talablarini taʼminlash asosida harakatlar
berib kelgan asosiy vositalarni oʻz boshlangʻich qiymatiga kiritiladi.

Quyidagi shartlar taʼminatiga asosiy vositalar yuqori taʼminatidan, bosqich
yuridik va jismoniy shaxslardan bepul koʻrib chiqilishi ham mumkin. Bunday
asosiy vositalar shartnomalar, xabarnamalar, qaror qilish-lopsalirish
talablarini taʼminatiga asosida bepul qilinadi. Ushbu hujjatlar asosida bepul
oʻlgan asosiy vositalarni quyidagi boʻlimlarga yozuvi qilinadi:

Debet 011-0190 «Asosiy vositalar hisabi shartlari»;

Kredit 8530 «Qaytalib berma-lik sharti bilan olingan mulk-mulk»;

Bop bankga asosiy vositalarni taʼminatlash boʻlimining xabarnamalar
qiyosati kiritiladi va buningda quyidagi yozuvlar bilan aks etiriladi:

Debet 8890 «Boshqa kapital qoʻyilmalar»;

Kredit 8990 «Boshqa muayyan boʻlimlar»;

Bir vaqtning oʻzida:

Debet 011-0190 «Asosiy vositalar hisabi shartlari»;

Kredit 0180 «Boshqa kapital qoʻyilmalar».

Quyidagi shartlarni qatʼis hujjatlar taʼminatlash shartnomasi bilan
usul va shartlardan qaror qilingan asosiy vositalar shartnomalarini bepul
qilish-lopsalirish talablarini taʼminatiga bilan rasmiy hisoblanadi. Ushbu hujjatlar
asosida quyidagi boʻlimlarga yozuvi qilinadi:

Debet 011-0190 «Asosiy vositalar hisabi shartlari»;

Kredit 8600 «Jazvo kapitaliga oʻzlashtirish natijalarining qilmalarini»;

Ushbu investitsiyalardan taʼminatlash taʼminatida koʻrsatma boʻyicha talab
oʻlgandan keyingi sanalarda koʻrib chiqilgan asosiy vositalar hisobidagi yozuvlar

kursini o'zgartirishi natijasi qo'shilgan kapital va'daga keladi. Bunday holda korxonada mabiyatdan o'tgan sanadagi kurslar bo'yicha natijasi hisobdan qabul qilib o'linayotgan vaqtga qiyomatiga yuzashtirilgan yozuv beriladi. Hujjat nom ko'rib tushilgan sana va kurslar bo'yicha o'tilgan sanadagi kurslar o'rtasidagi farq summasi korxonada qo'shilgan kapitalga olib kiritiladi va unga quyidagi yozuv qilinadi:

Debet 0111-0190 «Asosiy vositalar hisobi shohrtlariga»

Kredit 8420 «Ustav kapitali shakllanishidagi kurs farqlariga»

Qurilish tasdiklovida asosiy vositalarni qayta baholash ikki usulda, ya'ni bozor baholiridagi ko'rib chiqish bo'yicha bozor qiymatiga yoki eski qiymatni bozor qiymatiga cha yuzashtirish yoki eski qiymatni belgilanغان koeffitsientlar yuzashtirish yo'li bilan yangi qiymatga o'zgartirish usulida amalga oshiriladi. Yangi va eski qiymatlar o'rtasidagi farq qayta baholash qiymatini tashkil etadi. Ushbu summa fuqarolik bilan chiqsa, asosiy vositalarning qiymatini oshirilganligini, ma'niy son bilan chiqsa, asosiy vositalar qiymatini pasaytirilganligini bildiradi. Qayta baholash natijasi inventarizatsiya quyidagidek asosida hisoblash asoslaniladi.

Asosiy vositalarning qiymatini oshirishda, yangi va eski baholangan ichki qiymatlar o'rtasidagi salbiy farq summasi hisobida quyidagidek hisoblanadi:

Debet 0111-0190 «Asosiy vositalar hisobi shohrtlariga»

Kredit 8410 «Mulkni qayta baholash natijalariga hisoblariga»

Qayta baholashda mas'aviy vositalarning qaytalgan eskirishi summasi ham yuqoridagi ko'rib tushilgan ikki usulning biri bo'yicha qayta hisoblanadi. Eskirish summasi oshirilganda unga quyidagi yozuv qilinadi:

Debet 8510 «Mulkni qayta baholash natijalariga hisoblariga»

Kredit 0217-0290 «Asosiy vositalarning eskirishi hisobi shohrtlariga»

Asosiy vositalarning baholangan ichki qiymatini qayta baholashda pasaytirilgan yangi va eski qiymatlar o'rtasidagi salbiy farq summasi ikki usulda hisobdan chiqariladi.

1-usul. Qurilish tasdiklovida korxonada asosiy vositalarni qayta baholash natijasida rezerv kapitali shakllanirigun bo'lsa, u holda pasaytirilgan qiymat shu rezerv kapitali evaziga hisobdan chiqariladi. Bunda, mas'aviylikda quyidagi yozuvlar qilinadi:

a) baholangan ichki qiymatlar o'rtasidagi salbiy farq summasi qayta

Debet 8510 «Mulkni qayta baholash natijalariga hisoblariga»

Kredit 0111-0190 «Asosiy vositalar hisobi shohrtlariga»

hisobining usmonlari o'rtasidagi salbiy farq summasidir:

Debet 0211 - 0290 «Asosiy vositalarning eskirishi hisobi» shoh'atiga;

Kredit 8910 «Mulkni qayta baholash natijalari» hisobiga.

2-usul. Boshqa kapital o'z qadri bo'lmagan holda quriladi. Bu holda qayta baholash natijasida asosiy vositalarning qiymatlari o'rtasidagi salbiy farq summasi qurilish tashkiloti va a'zolariga o'lib beriladi va u hisobga quyidagidek aks etiriladi:

a) bosilgan iqtisodiy natijalar o'rtasidagi salbiy farq:

Debet 0430 «Boshqa operatsion xarajatlarga»;

Kredit 0211 - 0290 «Asosiy vositalar hisobi» shoh'atiga;

b) qurilish summalari o'rtasidagi salbiy farq qurilish yozuvi:

Debet 9410 «Boshqa operatsion xarajatlarga»;

Kredit 0211 - 0290 «Asosiy vositalarning eskirishi hisobi» shoh'atiga.

Qurilish tashkilotida asosiy vositalarning eskirishi tugatilib, bequl bo'lishi, o'z ichidagi silabni kiritilishi va boshqa etirijlari hisobga olinib kengayishi mumkin. Ushbu operatsiyalar hisobida quyidagi buxgalteriya o'q-kuzatma tizimi aks etiriladi (133-jadval).

Ushbu darajadagi silabni to'lovchi qurilish tashkilotlarida sotilgan asosiy vositalarning sotish qiymati (Sq) qurilish qiymati (Qq)dan kattaroq bo'lsa (Sq > Qq), u holda ular QQS ni levhali hisoblanadi. Agar sotish qiymati (Sq) qurilish qiymati (Qq)dan kichik bo'lsa (Sq < Qq) yoki ulari o'zaro teng bo'lsa (Sq = Qq), u holda qurilish tashkilotlari QQS ni levhali hisoblanmaydilar. Asosiy vositalarning silabni kiritilishi bilan Suliq kodeksi qurilmavotiq (X)Sga ta'kidlanadi.

Asosiy vositalarni sotish bilan bog'liq zararlardan, agar bu asosiy vositalar 5 yildan ko'proq ishlatilgan bo'lsa, Suliq kodeksiga muvotiq (132-moddaga) bitta soliq bo'yicha soliq baxsini qayta qo'rshtiradi.

Asosiy vositalarning qurilish natijalarini qurilmavotiq qurilmagan yoki qurilmaganligidan qurilmagan aksiyalar va qurilmagan yoki qurilmagan bo'lmaganliklarini bildiradi. Buning natijasi qurilish tashkiloti rahbari buyruqi bilan likvidatsiya komissiyasi tuziladi. Likvidatsiya komissiyasi tarkibiga kumona, sud funktsionari tashkiloti qurilish tashkiloti vakillari (shoh'at va boshqalar) vakillar ham kiritilishi mumkin. Komissiya likvidatsiya natijalarini ma'xus likvidatsiya dalolatnomasi (QS-4 shakli) bilan rasmiylashtiradi. Ushbu dalolatnomasi likvidatsiya natijalarini buxgalteriya hisobi shoh'atlarida yuzasidan saqlanish tartibini aks ettirishga asos bo'ladi.

Qurilish tashkilotlarida asosiy vositalar ehtiyojini deyarli operatsiyalarni solishtirish bilan aks ettirish

№	Ushbu qatnashchining tashkiloti	Summa	Belgilash kodlari	Yilning o'rtasiga keladigan	Asosiy vositalarning tuzilishi
1. Asosiy vositalarning yaratilishi					
1.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	700000	10	0210	Summa: 1000000000
2.	Yilning o'rtasiga keladigan asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	100000	1010	0410	Shartli qurilish ishlari
3.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	600000	0210	0110	Shartli qurilish ishlari
4.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	100000	0210	0210	Shartli qurilish ishlari
5.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	500000	0210	0310	Shartli qurilish ishlari
6.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	100000	0210	0410	Shartli qurilish ishlari
2. Asosiy vositalarning tugatilishi					
1.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	600000	0210	0110	Tugatilish
2.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	500000	0210	0210	Tugatilish
3.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	250000	0210	0310	Tugatilish
4.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	100000	0210	0410	Tugatilish
5.	Tugatilish uchun qurilish ishlari	100000	0210	0510	Tugatilish
6.	Tugatilish uchun qurilish ishlari	500000	0210	0610	Tugatilish
3. Asosiy vositalarning bepul berilishi					
1.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	300000	0210	0210	Shartli qurilish ishlari
2.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	100000	0210	0110	Shartli qurilish ishlari
3.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	200000	0210	0310	Shartli qurilish ishlari
4.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	100000	0210	0410	Shartli qurilish ishlari
5.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	100000	0210	0510	Shartli qurilish ishlari
4. Asosiy vositalarning tashkilotlar orasida taqsimlanishi					
1.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	100000	0210	0210	Shartli qurilish ishlari
2.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	500000	0210	0110	Shartli qurilish ishlari
3.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	400000	0210	0310	Shartli qurilish ishlari
4.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	100000	0210	0410	Shartli qurilish ishlari
5.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	100000	0210	0510	Shartli qurilish ishlari
6.	Asosiy vositalar uchun qurilish ishlari	100000	0210	0610	Shartli qurilish ishlari

2.3. Qurilish mashinadori va mexanizmlari ish faoliyatining hisobi
Qurilish tashkilotlarida mexanizmlar mashinasi va mexanizmlar ish faoliyatini alohida hisobga olib borishning obyektiv va subyektiv sababli mavjud. Uning asosiy tashqi qo'yilishi shu kiritilgan ma'lumot:

birinchi o'ringa, mexanizmlar qurilish mashinasi va mexanizmlarining qimmatlarini ulardan umumiy va sarfmaxoli to'lovlarini takibori qo'yadi;

ikkinchi o'ringa, qurilish mashinasi va mexanizmlaridagi qurilish ishlarini bajarishda foydalanilgan barcha qimmatlar va narxlaridagi ish bajarishi darajasi faoliyatini bir qurilish o'zgarishi bo'yicha o'zlashtirib borishni taqozo etadi;

uchinchi o'ringa, ularning qurilish maydonlariga yetkazib kelinishi, o'rnatilishi va ishlatilishi ma'lumotlarini texnika va mel'mat xizmatlari shartlariga qaratib olingan, mexanizmlar qurilish, kasbiy mahorati, shuningdek barcha mexanizmlar uchun qo'llaniladigan sarfmaxojalarni o'zlashtiradi.

Ta'kidlash kerakki, respublikamizda qurilish mashinadori va mexanizmlari ish faoliyatini hisobga olish uchun mexanizmlar to'lovchi hujjatlar qabul qilinmay turgan. Qurilish tashkilotlarida bugungi kunda qurilish mashinalari va mexanizmlari ish faoliyatini hisobga olish asosidagi hujjatlar o'zlashtirish, ishlovdan o'tkazish ushbu SSSR davrida tashkil qilingan mexanizmlar hujjatiga asoslangan hisoblash usuliga o'tkazilgan.

Qurilish mashinasi va mexanizmlari ish faoliyatini aks ettiruvchi hujjatlar uchun hujjatlar quyidagilar bo'lishadi:

- ko'rish krani ishi haqida hisob (ESM-1 shakl);
- qurilish mashinasi yo'l varaqasi (ESM-2 shakl);
- qurilish mashinasi va mexanizmlari ishi to'lov hisobida hisob (ESM-3 shakl);
- qurilish mashinasi va mexanizmlari ishi to'lov hisobida hisob (ESM-4 shakl);
- qurilish mashinasi (mexanizmlari) ish hisob kartasi (ESM-5 shakl);
- qurilish mashinasi (mexanizmlari) ish hisob jurnali (ESM-6 shakl);
- bajarilgan ishlar xizmatlari to'lov hisobida ma'lumotnoma (ESM-7 shakl).

ESM-1 shakl, ESM-2 shakl, ESM-3 shakl dagi hujjatlar bilan bir vaqtning o'zida mexanizmlar qurilish mashinadori va mexanizmlariga ega bo'lgan va ulardan foydalanishda boshqa tashkilotlarga o'zlashtirish kerak bo'lgan qurilish tashkilotlarida qo'llaniladi.

Ko'rish krani ishi haqida hisobida (ESM-1 shakl) o'zlashtirish obyektidagi ishlarni bajarishning turi, miqdori, sarflagan vaqt va boshqa ma'lumotlar keltiriladi. Ushbu hisobda ko'rish krani

tomoni bilan bajarilgan ishning qiyamati to'g'risida ma'lumot olish maqsadida, ma'lumot olish bosh pudratchi tomonidan imzolab beriladi va uning ma'lumoti bilan tasdiqlanadi. Ushbu hujjat bosh pudratchi va ko'rsatish kuzatida ish beruvchi bajarilgan ishni o'zlashtirgan qurilish tashkiloti o'rtasida hisob-kitoblarni amalga oshirishga asos bo'ladi.

Qurilish mashinasi yo'l varaqasi (ESM-2 shakli) mashinasi, qurilish ob'ekti, yuzkazish oldidan tashkil etiladi. Ushbu mashinaning turi, texnika ma'lumotlari, mashinaning ismi-sharifi, unga berilgan topshiriqlar, topshiriqni bajarishga kirishishi va uni yakunlashi muvofiqdagi ko'rsatiladi.

Qurilish mashinasi va mexanizmi ishi to'g'risida bildiriqi (ESM-3 shaklida xuddi ESM-1 shakl dagidek) hushqar qurilish mashinalari (beton qozon, aska va lot, buldozer, gradler va shu kabi har bir turdagi har bir obyektida ishlatilgan ishlarining turi, miqdori, sarflangan vaqti va boshqa ma'lumotlar keltiriladi). Ushbu bildiriqi tuzatish mashinalari tomonidan bajarilgan ishning qiyamati to'g'risida ma'lumot olish maqsadida, ma'lumot olish bosh pudratchi tomonidan imzolab beriladi, uning ma'lumoti bilan tasdiqlanadi hamda bosh pudratchi va ko'rsatish qozon qurilish tashkiloti o'rtasida hisob-kitoblarni amalga oshirishga asos bo'ladi.

ESM-4 shakl, ESM-5 shakl va ESM-6 shaklida hujjatlar o'z-birida qurilish mashinalari va mexanizmlari bo'lgan burcha turidagi qurilish tashkilotlarida qo'llaniladi.

Qurilish mashinasi va mexanizmi ishi to'g'risida bildiriqi-nuryul (ESM-4 shakl) natijali o'ltichov birliklarida o'ltichavdigan topshiriqlar va bajarilgan ishlarini qamrov qamrov va hisobga olish uchun qo'llaniladi. Bu bildiriqi qurilish tashkiloti qurilish mashinalari va mexanizmlari uchun ma'lumot bo'lgan shaxs tomonidan bir masvada tuziladi va mashinalar qo'liga topshiriladi. Topshiriqlar va ishlar haqida bajarilgan, buyurtmachi korxonalar bildiriqida topshiriq va ishlar qabul qilib o'zlashtirishini imzolaydi va ma'lumot beradi. Ushbu bildiriqi natijali bajarilgan ishlarini hisobga olishga, balki mashinalar haqida ish haqini hisoblash uchun ham asos bo'lib hisoblanadi.

ESM-5 shakl va ESM-6 shaklida hujjat nuryul va kichik qurilish mashinalari va mexanizmlarining har kuni ish faoliyatini hisobga olish va natijali qilish uchun ishlatiladi.

Hujjatlar (sizmatlar) to'g'risida ma'lumot olish (ESM-7 shakl) mashinalari va mexanizmlari tomonidan bajarilgan ishlarini tasdiqlaydigan hujjat hisoblanadi. U pudratchi va buyurtmachi tomonidan

podratchi va subpoddatchilarning hisobidagi zararlarni subkategoriyalaridagi oshirish uchun asos bo'lgan shart-shartlarga asoslanib va qilinadi.

Qurilish mashinalari va mexanizmlarining to'rtinchi qat'iyatli ishlar ushbu taxminiy yordamda kuzatib borilgan ishlar haqida tashkilotlar uchun daromad sifatida muvofiq asosiy manbai hisoblanadi. Bunday tashkilotlarda qurilish mashinalari va mexanizmlari to'rtinchi qat'iyatli ishlar uchun ixtisosiy oshirish hujjatlar (FSM-7, shart-ta'lim) asosida hisobdan quyidagilari aks ettiriladi:

Debet 4110 «Kazidur va buyurtmashinulardan olinadigan shartlar»:

Kredit 9030 «Bajurilgan ish va xizmatlardan olinadigan daromadlar».

Qurilish, qurilish-montaj va boshqa ishlarini olib borayotgan podratchi tashkilotlar va qurilish mashinalari va mexanizmlari to'rtinchi qat'iyatli ishlar haqida to'rtinchi qat'iyatli ishlarining ixtisosiy qat'iyatli hisoblarini va ularning umumiy qat'iyatli.

2.4. Qurilish mashinalari va mexanizmlarini ekspluatatsiya qilish xarajatlarining hisobi

21-san BHMIS «Xo'jalik yordamida shart-shartlar muvofiqiyatli xo'jalik faoliyati buxgalteriyasi hisobidagi shart-shartlar va ularni qat'iyatli bo'lgan yordamga muvofiq podratchi tashkilotlar qurilish mashinalari va mexanizmlarini ekspluatatsiya qilish xarajatlari hisobini 2500-00 umumiy hisobidagi «Qurilish mashinalari shart-shartlarini oshirish» deb nomlanadi. Ushbu maqsudda o'zlarining ishlab chiqarish shart-shartlarida maqsadli shart-shartlar, 2510-«Qurilish mashinalarini saqlash va ekspluatatsiya qilish xarajatlari» shart-shartlarini ham mumkin. Ushbu shart-shartga qurilish mashinalari va mexanizmlarining turlari yordamida bo'lgan shart-shartlarida tashkilotlar shart-shartlarini oshirish maqsadga muvofiq. Ushbu shart-shartning debetida qurilish mashinalari va mexanizmlarini ekspluatatsiya qilishga doir barcha xarajalar guvohlik beruvchi hujjatlar asosida to'rtinchi qat'iyatli, kreditida esa sarflangan xarajatlarni hisobdan chiqarilishi, ya'ni ularning tegishli ob'ekti ta'limatiga kiritilishi aks ettiriladi.

Qurilish mashinalari va mexanizmlarini ekspluatatsiya qilish xarajatlari o'z ichiga quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- qurilish mashinalari va mexanizmlarini boshqaruvchi xodimlar (mashinistlar, haydovchilar)ga to'langan ish haqi;

- ish haqiqatini shu bilan o'zlashtirishni sug'urtaga o'zlashtirish;
- material xarajatlari (yoqilg'ili, moylash materiallari, chiyot qismlari, xalqalix materiallari va boshqalar);
- amortizatsiya xarajatlari;
- ijroiya va amaliyotni o'zlashtirish;
- boshqa xizmatlar (elektr energiya, suv, gaz, isitish, sug'urt, transport, ixtida, ijara va boshqa xizmatlar).

Qurilish mashinalari va mexanizmlarini eksploatatsiya qilish uchun usbu turdagi xarajatlar hisobda quyidagicha aks ettiriladi (2.4-jadval):

2.4-jadval

Qurilish mashinalari va mexanizmlarini eksploatatsiya qilish xarajatlarini shartlarda aks ettirish

No	Operatsion turdagi muvazilat	Summa	Debit shart	Kredit shart	Amortizatsiya hisobidagi shartlar
1	Yashilayotgan mashinalar - amortizatsiya - yashilayotgan mashinalar - yoqilg'ili va boshqa xarajatlari	400000 700000 400000	7000 7000 7000	6000 6000 6000	Hissab-kitob hisobidagi
2	Yashilayotgan mashinalar - amortizatsiya - yoqilg'ili va boshqa xarajatlari - amortizatsiya - yoqilg'ili va boshqa xarajatlari	100000 100000 100000	2000 2000 2000	6000 6000 6000	Hissab-kitob
3	Yashilayotgan mashinalar - amortizatsiya - yoqilg'ili va boshqa xarajatlari	100000 100000 100000	2000 2000 2000	6000 6000 6000	Hissab-kitob
4	Yashilayotgan mashinalar - amortizatsiya - yoqilg'ili va boshqa xarajatlari	100000 100000 100000	2000 2000 2000	6000 6000 6000	Hissab-kitob
5	Yashilayotgan mashinalar - amortizatsiya - yoqilg'ili va boshqa xarajatlari	100000 100000 100000	2000 2000 2000	6000 6000 6000	Hissab-kitob
6	Yashilayotgan mashinalar - amortizatsiya - yoqilg'ili va boshqa xarajatlari	100000 100000 100000	2000 2000 2000	6000 6000 6000	Hissab-kitob
7	Yashilayotgan mashinalar - amortizatsiya - yoqilg'ili va boshqa xarajatlari	100000 100000 100000	2000 2000 2000	6000 6000 6000	Hissab-kitob

Qurilish mashinalari va mexanizmlarini ekspluatatsiya qilish xarajalari, odatda, ular hisobot davrida baysi obyektida ishlatilgan bo'lsa, o'sha obyekt tarmog'iga kiritiladi. Agar hisobot davrida qurilish mashinalari va mexanizmlardan bir nechta obyektlarda foydalanilgan bo'lsa, u holda ushbu xarajalar qurilish obyektlari o'rtasida maxsus hisob kitob asosida taqsimlab chiqiladi. Xarajalarni qurilish obyektlari o'rtasiga taqsimlab chiqish quyidagi ketma-ketlikda amalga oshiriladi:

(1) davlat hisobot davrida qurilish mashinalari va mexanizmlariya ishlatilgan jami xarajalar ularning har biri bo'yicha yaqorica belgilangan tashkilotiy yozuvlari asosida taqsimlanadi;

(2) qurilish mashinalari va mexanizmlarining hisobot davrida barcha obyektlarda ishlagan jami ish vaqti (mashtabsoat) bildirgichlari yadrolar va ma'lumotnomalar asosida taqsimlanadi;

(3) mashina va mexanizmlarning, 1 soatlik ishiga to'g'ri keladigan xarajat sur'atasi topiladi, buning uchun jami xarajalar jami ishlagan mashina-soat miqdoriga bo'linadi;

(4) bir soatga to'g'ri keluvchi xarajalarni mashina va mexanizmlarini har bir qurilish obyektida haqiqatda ishlagan vaqtiga ko'paytirish yo'li bilan ular tarmog'iga kiritilgan xarajalar sur'atasi topiladi.

Misol. Aytaylik, yaqorica belgilangan jami o'ldagi xarajalar qurilish tashkilotida qurilish ishlari olib borilgan uchta obyektga taqsimlanadi. Ko'tarish korxonining ish vaqti 240 soat va u «A» obyektiga tegishli, buloqchilik ishlagan jami ish vaqti 200 soat, shundan «A» obyektiga - 96 soati, «B» obyektiga 64 soati va «C» obyektiga 40 soati tegishli. Bu yiqi yuqorichilik apparatidan foydalanish vaqti 110 jami soat, uning 86 soati «B» obyektiga va 64 soati «C» obyektiga tegishlidir.

Ushbu ma'lumotlar va yaqorica izohi berilgan tartibga asosan qurilish mashinalari va mexanizmlarini ekspluatatsiya qilish xarajalari qurilish obyektlari bo'yicha quyidagicha taqsimot qilinadi (2.5-jadval).

Ushbu taqsimot asosida aniqlanغان xarajalar mos ravishdagi qurilish obyektlari tarmog'iga kiritiladi va 2010 - «Asosiy ishlab chiqarish» soha qo'chilgan tegishli tashkilot aks etiriladi.

Qurilish mashinalari va mexanizmlarini eskiruvchanlikni qayta baholash usullari va mexanizmlarini eskiruvchanlikni qayta baholash usullari

Mashina va mexanizm turi	Yillik sur'at	Nashriyat		Shtatlar bo'yida baholash					
		Yillik	Lokal	I		II		Yillik sur'at	
				Yillik sur'at	Yillik sur'at	Yillik sur'at	Yillik sur'at		
Kran	200	197000	21000	200	240000	-	19000	20	100000
Elektr. mashinalar	100	20000	2000	100	20000	0	10000	20	100000
Jami	300	217000	23000	300	260000	0	29000	40	200000

2.5. Qurilish tashkilotlarida asosiy vositalarga eskirish hisoblash usullarini qo'llash xususiyatlari

Qurilish tashkilotlari hisobqo'ri jallik yillik va boshqa subyektlarning asosiy vositalari bo'yicha ularning eskirishini hisoblash uchun UIMAS-Asosiy vositalarda nazarda tutilgan usullar bo'yicha umumiy belgilangan amur vaziyatni yozilgan asosda hisob-kitob qilishlari kerak. Asosiy vositalar turini yoki guruhlari bo'yicha eskirish hisoblashning tanlab olingan usullari, shuningdek qo'llaniladigan amortizatsiya nashriyatlarining aniq usulidagi qurilish tashkilotlari o'zlarining hisobiy asosida belgilab olishlari mumkin. Quyida qurilish tashkilotlari xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ularda eskirish hisoblash usullarini qayta asosiy vositalar turini bo'yicha qo'llash tartibiga tashkilotlar.

Ushbu maqomda eskirish hisoblash usuli. Bu usulni qo'llash e'tiborlanmagan. Lekin, uni qurilish ishlarida olib borilishiga faol ta'sir o'tkazmaydigan asosiy vositalar bo'yicha qo'llash, usulda maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki, bu usulni himoya qilish, ancha va o'zlashtirish, kompyuter bo'yicha qo'llash mumkin.

Ushbu usulning mohiyati shundaki, unda asosiy vositalarning amortizatsiyalanadigan qiymati bo'lib: (1) boshlang'ich qiymat yoki ularga ulangan tugatish qiymati cheklanggan tasvirlangan ko'rsatki bo'lgan boshlang'ich qiymat hisoblanadi; (2) yillik amur va asosiy summasi amur va asosiy qiymatini belgilagan yillik amortizatsiya nashriyat bo'yicha ko'paytirish va 100 foizga bo'lish, yillik amur va asosiy summasi esa yillik amortizatsiya summasini 12 ga bo'lish yo'li bilan taqabul.

Misol. Bironing boshlang'ich qiymati 10000000 so'm deylik. To'xtatish qiymati 1-holatda 10 foiz, ulgirda ikki belgilanmagan, 2-holatda esa ko'rsatib berilmagan. Yillik amortizatsiya me'yori — 5 foiz.

Demak, bironing amortizatsiyalaradigan qiymati 1-holatda 9000000 so'mni ($10000000 - 10000000 * 10\%$), 2-halatlarda esa 10000000 so'mni tashkil etadi. Yillik amortizatsiya summasi 1-holatda 450 000 ning so'mni ($9000000 * 5\%$), 2-holatda esa 500000 so'mni ($10000000 * 5\%$) tashkil etadi. Oylik amortizatsiya summasi 1-holatda 37500 so'mni ($450000 / 12$), 2-holatda esa — 41667 so'mni ($500000 / 12$) ni tashkil qiladi. Buzilganlikni taqriban tashkil etadi 20 yildan so'ng, 1-holatda bironing 9000000 so'mlik hisslari, ikki qiymat to'liq tiklanadi, 1000000 so'mlik qiyamat tiklanmasdan qoladi, 2-halatlarda esa bironing qiymati 10 yildan so'ng to'liq tiklanadi.

Ushbu hajmga nisbatan hisoblash usuli. Bu usulni, oldinda, qurilish ishlarini olib borilishga shod to'xtatish zarari asosiy vositalar bo'yicha qo'llash maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki, uni qurilish mashinalari va mexanizmlari, namoyon vositalari bo'yicha qo'llash mumkin. Ushbu usulda asosiy vositalarning amortizatsiya anadigan qiymati bo'lib ham boshlang'ich qiymat yoki ehamalangan tugatish qiymati chagirib tashlangandan keyin qolgan boshlang'ich qiymat hisoblanadi. Yillik amortizatsiya summasi amortizatsiyalanmagan qiymatni 1 birlik bajariladigan ishga to'g'ri keladigan amortizatsiya me'yoriga ko'paytirish yo'li bilan topiladi.

Misol. Bironing boshlang'ich qiymati 40000000 so'm deylik. To'xtatish qiymati 1-holatda 5 foiz, 2-halatlarda esa ko'rsatib berilmagan. Bironing ish faolligati uning foydali xizmat maqolatida faqat 10 yil davrida ishlagan vaqt miqdori bilan o'lchamasi. Ushbu vaqt miqdori 20000 soat, bironing har qiyosida ishlagan vaqt bitta qiymat bo'yicha birinchi yilda 30% soat, deydik.

Yuqoridagi ma'lumotlar asosida krun bo'yicha amortizatsiya qo'sidagicha hisob-kitob qilinadi.

Birinchi holatda. (1) 1 soatlik amortizatsiya me'yori 1000 so'm ($40000000 / 20000$); (2) birinchi yilda hisoblanadigan amortizatsiya summasi 5700000 so'm ($1000 * 3000$).

Ikkinchi holatda. (1) 1 soatlik amortizatsiya me'yori 2000 so'm ($40000000 / 20000$); (2) birinchi yilda hisoblanadigan amortizatsiya summasi 6000000 so'm ($2000 * 3000$).

Qarilish tashkilotlari va tashkilotlari bo'yicha hisob-kitob qilinyan o'zgarish summasi qarilish tashkilotlarida ularning quyisi obyektlarida ishlagan iqtisodiy qurilmalar obyektlarining turarxojiga kiradi.

Eslatib o'tishda hozirgi munavvish tavisida lixoblash usulini transport vositalari bo'yicha qo'llashda ish birligi bo'lib ular tomonidan bajarilgan yuk aylanmasi (tkm), hisob o'tilgan yo'llikm) yuklarniyozda bo'lgan ish vaqt (soat) hisoblanadi.

Eslovishni hisoblashning kumulyativ usuli. Ushbu usulda asosiy vositalarning amortizatsiyalaraligan qiymati to'lib tana hisoblang'ich qiymat yoki chaminlangan tazalish qiymati chegirib tashlangandan keyin qolgan hisoblang'ich qiymat hisoblanadi. Yillik amortizatsiya summasi amortizatsiyalaraligan qiymatni amortizatsiya mof yonig'ich paytirish yo'li bilan topiladi. Amortizatsiya mof yonig'ich xizmat yillarini xizmat yillari sonlarining yoy'inasiga nisobni olinadi. Taqur ushbu nisbat birlik qo'llanishda to'satib bo'lda ishlatiladi.

Misol. *Kraning boshlang'ich qiymati 10000000 so'la deylik. Dagatish qiymati 1-holatda 5 foiz, yo'ni 3000000 so'la belgilangan. 2-holatda esa ko'lda turilmayev. Kraning xizmat maddalarida 10 yil. Xizmat yillari sonlari yoy'inasiga 55 (1+2+3+4+5+6+7+8+9+10), o'z navbatda amortizatsiya hisoblashda mo'yor shayida olingan sonlar talabati: 1-yil uchun 10/55; 2-yil uchun 9/55, 3-yil uchun 8/55 va shu tarzda 10 yil uchun 1/55.*

Yuqoridagi ma'lumotlar asosida kras bo'yicha amortizatsiya quyisig'ich hisob kitob qilinadi.

Birinchi holatda, 1-yil uchun 6000000 so'la ($10000000 * 10/55$); 2-yil uchun 6218182 ($10000000 * 9/55$) va shu tarzda 10-yilda 690909 ($10000000 * 1/55$).

Ikkinchi holatda, 1-yil uchun 7272727 so'la ($40000000 * 10/55$); 2-yil uchun 6545454 ($40000000 * 9/55$) va shu tarzda 10-yilda 727273 ($40000000 * 1/55$).

Korinib turadiki, kumulyativ usul yonida ke'irilgan ikkita usuldan firqali o'larq asosiy vositalarni tezlashtirilmay, to'la amortizatsiya qilinishgan olib keladi. O'z o'zidan ushbu usulning soliq kodeksiga muvofiq kumulyativ usulni qo'llash mo'la-mulk solig'ini kam to'lash yo'li o'lib keladi, chunki ushbu soliq bazzai asosiy vositalarning quldq qiymat hisoblanadi. Biroq kumulyativ usul bo'yicha hisoblangan amortizatsiya summasi, agur

qilish maqsadida hisoblash usulida hisoblangan eskirish summasidan kattaroq bo'lsa, holda o'tirilgan boqim summasi daromad (foyda) solig'i to'loviga qo'yilgan bo'ladi.

Eskirishni qoldiq qiymatdan hisoblash usuli. Ushbu usulda asosiy vositalarning amortizatsiyalar natijalarini qoldiq qiymat bo'lagigacha qiymat hisoblanadi. Yillik amortizatsiya summasi hisoblangan yillik amortizatsiya summasining ikki barsemi miqdorida topiladi. Ulardan biri, birinchi yildan boshlang'ich qiymatdan, keyingi yilardan boshlab esa yil oxiriga qolgan qoldiq qiymatdan hisoblanadi. Xizmat ma'lumotlarining ushbu yilgi amortizatsiya summasi kattirib qiymatdan hisoblangan bo'lgan hollarda hisoblanadi.

Misol. *Kraz yuk tashish mashinasining boshlang'ich qiymati 12000000 so'm degilik. Taqdirish qaynati 20000 so'm. Xizmat ma'lumotlari 5 yil, yillik amortizatsiya sur'ati 20%.*

Yuqoridagi ma'lumotlar asosida Kraz yuk tashish mashinasi bo'yicha amortizatsiya ushbu usulda quyidagicha hisob-kitob qilinadi (2.6-jadval).

2.6-jadval

Yuk tashish mashinalari bo'yicha eskirishni qoldiq qiymatdan

hisoblash usuli

Yil	Amortizatsiya qaynati	Amortizatsiya sur'ati, %	Yillik amortizatsiya summasi	Qolgan amortizatsiya summasi	Qoldiq qiymat
1	12000000	20	2400000	9600000	1000000
2	2400000	20	2400000	7200000	1700000
3	3600000	20	2400000	4800000	2700000
4	4800000	20	2400000	2400000	3700000
5	6000000	20	2400000	0	4700000

Qurilish tashkilotlarida ishlab chiqarish maqsadidagi barcha asosiy vositalarning hisoblangan eskirishi summasini bevosita asosiy ishlab chiqarish sohasiga olib borish bo'lsa yoki, Buzg'uncha shunda, ishlab chiqarish maqsadidagi asosiy vositalar qurilish tashkiloti tomonidan olib borilayotgan barcha qurilish ishlariga bir vaqtning o'zida xizmat qilishi mumkin. Shu bois, ishlab chiqarish maqsadidagi asosiy vositalarga hisoblangan amortizatsiya summalari (shular 2310) Yondurilish shubha chiqarish sohasida yoki 2310-01 summasida chiqarish xarajatlarida o'zida o'chirilgan tabiiy sohalarida o'chiriladi.

Hisobot yil oxirida yuzoridagi sohalarida o'chirilgan amortizatsiya summasini qurilish ishlarini olib borilayotgan obyektlar o'rtasida muvazabat hisob-kitob asosida taqsimlanadi. Amortizatsiya xarajatlari qurilish

obyektlari o'rtasida taqsimlab olish uchun usul har bir amalga oshirilishi mumkin. Ular ichida eng keng taqsimlanishi quyidagidek hisoblanadi:

1) amortizatsiya surmasini har bir obyekt bo'yicha olingan so'zlashma miqdori asosida hisoblagan hissa ulg'a qarab taqsimlash;

2) amortizatsiya surmasini asosiy vositalarning hisob-kitoblarida har bir obyekt hisoblagan ish vaqti (bajargan ish) ni jami ishlagan ish vaqtidagi (yoki jami bajargan ish kunidagi) hissasiga qarab taqsimlash;

3) amortizatsiya surmasini qurilish tashkilotlari hisob siyosatida belgilangan bosqich tartibida taqsimlash.

Ushbu usul jumladan ya'ni yuqoridagi usul berilyan tartibga ko'ra ishlab chiqarish maqsadidagi asosiy vositalar amortizatsiya taqsimotini quyidagidek hisob-kitob qilish mumkin (2.7-jadval). Bunday taqsimot usul jumladan 18.1-7 shaklida ishlov qayilnomasida o'z aksini topadi.

2.7-jadval

20__yil __ __ oyi uchun amortizatsiya ajratmalarini qurilish obyektlari o'rtasida taqsimlash hisob-kitobi

№	Asosiy vositalar turi	Funda- mentlar summasi	%	Shu jumladan obyektlar bo'yicha							
				I	II	III	IV	V	VI		
				Summasi	%	Summasi	%	Summasi	%	Summasi	%
1	Elektr mashinalari	2.000.000	25	1.000.000	25	1.000.000	25				
2	Mashinalar va uskunalarning umumiy summasi	8.000.000	100	4.000.000	50	4.000.000	50				
3	Transportlar	1.000.000	10	500.000	50	500.000	50				
4	Axborot vositalari	1.000.000	10	500.000	50	500.000	50				
5	Boshqa asosiy vositalar	4.000.000	50	2.000.000	50	2.000.000	50				
	Jami	16.000.000		8.000.000		8.000.000					

Yuqorida keltirilgan taqsimot asosida aniqlangan amortizatsiya surmatlari mos ravishdagi qurilish obyektlari tannasiga kiritiladi va 2016 yil asosiy ishlab chiqarish sohasiga uchilgan tahliliy sohasida aks ettiriladi.

Tuyunchiliklar

Qurilish mashinalari va uskunalari — bu yerga mustahkamlash, o'rnatiladigan va o'z-o'zidan yulituvchi kranlar va elektrkranlar, ekskavatorlar, buldozertlar, beton qurilish mashinalari, transportlar, ko'tarish-ushirish qurilmalari, grejderlar, burg'ulash, o'rnatish, rindalash, temir-tersaklarni kesish, o'rnatish, so'zlash, o'qitish va ajoyib parqash apparatlarini hamda stanoklar,

oshoqlik pechlar), kompresszorlar, o'ltahavo uzovlari va boshqa mashina va uskunalarni o'rnatish va ulash.

Transport vositalari - bu yuk va odamlarni tashiydigan avtomashinalar, avtobuslar, avtobuslar, traktorlar, traktorlar va boshqa transport vositalari.

Kapital investitsiya - bu qurilish to'g'risida qurilish yangi obyektlarni qurishga, eski obyektlarni kengaytirish, rekonstruksiya va modernizatsiya qilishga, shuningdek, asosiy vositalarni solib olishga sarflangan mablag'ning hisob-kitobidir.

Ko'rsatish kerakli ishlar hajrida bildirgi - bu ko'rsatish kerakli qurilish obyektlarining va boshqa ishlarining turlari, miqdori, sarflangan vaqti va boshqa ma'lumotlarni o'zida mujassamlashtiruvchi, shuningdek boshqa pudratchi va ko'rsatish kerakli ishlarini bajarishga baxsh bo'lgan qurilish tasviri to'g'risida hisob-kitoblarni amalga oshirishga asos bo'luvchi boshlang'ich hujjat.

Qurilish mashinasi yoki varaqasi - bu mashinaning qurilish maslahatini qurilish obyekti uchun ko'rsatish o'ldirish to'g'risida qurilish obyektlarining nomi, texnik va ma'lumotlari, mashinaning ismi-sharhi, vaqti bo'lgan tepshirgich, tepshirgichni bajarishga baxsh bo'lgan ma'lumotlarni o'zida mujassamlashtiruvchi boshlang'ich hujjat.

Qurilish mashinasi va mexanizmi ish to'g'risida bildirgi - bu ko'rsatish kerakli ishlarini bajarish uchun buldozer, g'odet va shu kabi qurilish mashinalarini ishlatish uchun ko'rsatish kerakli ishlarining turlari, miqdori, sarflangan vaqti va boshqa ma'lumotlarni o'zida mujassamlashtiruvchi qurilish mashinasi va mexanizmi bajarishga baxsh bo'lgan qurilish tasviri to'g'risida hisob-kitoblarni amalga oshirishga asos bo'luvchi boshlang'ich hujjat.

Qurilish mashinasi va mexanizmi ish to'g'risida bildirgi-naryad - bu natijalilik va boshqa ko'rsatkichlar bilan o'lchovdagi tepshirgichlar va bajarilgan ishlarini bajarish va hisoblash uchun qurilish to'g'risida qurilish tepshirgichlar va ishlar to'g'risida bajarilgan, bajarilgan ishlarini hisobga olishga, shuningdek mashinaning ishlarini hisoblash uchun asos bo'luvchi boshlang'ich hujjat.

Bajarilgan ishlar (xizmatlar) to'g'risida ma'lumotnoma - bu ma'lumot qurilish maslahatini va mexanizmi ishlarini bajarilgan ishlarini bajarish uchun hujjat bo'lib, pudratchi va baxsh pudratchi (bosh pudratchi va subpudratchi) o'rtasidagi o'zaro hisob-kitoblarni amalga oshirish uchun asos bo'luvchi asosiy fakturalarga asoslanadi.

Qurilish mashinalarini sotqan va ekspluatatsiya qilish xarajatlari — bu qurilish mashinalari va mexanizmlari o'zlashtirish va haydovchilariga hisoblangan ish haqi, ijtimoiy sug'urtaga ajratmalar, material xarajatlari, amortizatsiya ajratmalar, ijaraviy va kapital bulvarlash hamda ruzi xizmat ko'rsatishining yig'indisi.

Qurilish mashinalari va mexanizmlariga hisoblangan eskirish (amortizatsiya) summasi — bu qurilish tashkilotlari tomonidan ma'jud qurilish mashinalari va mexanizmlar uchun qurilish hajjlarida, shuningdek, hisob siyosatiida nazarda tutilgan usullar burchda amortizatsiya o'zlashtirish asosida hisoblangan eskirish summasi.

Nazorat uchun test savol-javoblari

1. Qurilish mashina va mexanizmlariga kirmaydi:

- a) ko'turish kran;
- b) ekskavator;
- v) buldazer;
- g) avtoibus.

2. Qurilish mashinasini sotib olish qiymati 1000000 so'm, tushib keltirish xarajati 200000 so'm, olingan kreditga to'langan foiz — 150000 so'm, vositachilik xarajatlari — 400000 so'm, rasmiylashtirish xarajatlari — 500000 so'm, o'rgatish xarajatlari 400000 so'm. Qurilish mashinasining boshlang'ich qiymatini toping

- a) 1600000 so'm;
- b) 10150000 so'm;
- v) 11700000 so'm;
- g) 11300000 so'm.

3. 2-testda keltirilgan ma'lumotlar asosida qurilish mashinasini kirish qilinishiga hisoblangan yozuvni bering.

- a) Debet 0160 Kredit 6010 10000000 so'mga;
- b) Debet 0130 Kredit 6010 11300000 so'mga;
- v) Debet 0130 Kredit 0820 11700000 so'mga;
- g) Debet 0160 Kredit 0820 11700000 so'mga.

4. 2-test ma'lumotlari asosida qurilish mashinasiga qilingan kapital investitsiyaga kiritilmaydigan summani va uni aks ettiruvchi yozuvni toping.

- a) Debet 0820 Kredit 6010 10000000 so'm;

b) Debet 0820 Kredit 8920 1300000 so'mga;

v) Debet 9510 Kredit 8920 1500000 so'mga;

g) Debet 0820 Kredit 8900 4000000 so'mga.

5. Ko'ntarish kuzunining isb faoliyati o'ltirish natijasi:

a) ko'ntarish yul vazni bilan;

b) masab o'lgan yo'riq uzunligi bilan;

v) ko'ntarish-tushinishlar soni bilan;

g) narxlar va soat miqdori bilan.

6. Kovushli ekskavatorni ekspluatatsiya qilish xarajati 600000 so'm. Janin ishlagan vaqti bir oyda 200 soat, shundan A obyektda 100 soat, B obyektda 60 soat, V obyektda 40 soat. Baldozerning ekspluatatsiya qilish xarajati summasi obyektlar o'rtasida qanday usulda taqsimlanadi?

a) ishlagan vaqtiga qaratib;

b) ilg'rida ko'lg'ini;

v) leng taqsimlanadi;

g) Rejalar ko'raygan tarzda.

7. 6-teshta keltirilgan ma'lumotlar asosida buldozerni ekspluatatsiya qilishga ketgan xarajatlarning V obyekti tannarxiga olib boriladigan summasini toping.

a) 180000 so'm; b) 120000 so'm;

v) 600000 so'm; g) 300000 so'm.

8. 6-teshta keltirilgan ma'lumotlar asosida buldozerni ekspluatatsiya qilishga ketgan xarajatlarning A obyekti tannarxiga olib boriladigan summasiga huxgallariya yukini bering.

a) Debet 2010 Kredit 2520 180000 so'mga;

o) Debet 2010 Kredit 2520 190000 so'mga;

v) Debet 2010 Kredit 2520 600000 so'mga;

g) Debet 2010 Kredit 2520 300000 so'mga.

9. Kovushli ekskavatorni ekspluatatsiya qilish muddati 10 yil. Boshlang'ich qiymati 20000000 so'm. Tugatish qiymati 1000000 so'm. Amortizatsiya bir natomli usulda hisoblanadi. 5-yil oxiriga junlangan amortizatsiya summasini toping.

a) 10000000 so'm;

b) 9500000 so'm;

v) 10500000 so'm;

g) 2000000 so'mga.

10. 9-test natijalari asosida 1-yil uchun amortizatsiya so'zlashini to'ping va unga buxgalariya yozuvini bering.

a) 1900000 so'mga Debet 2310; Kredit 0230;

b) 2000000 so'mga Debet 2310; Kredit 0230;

c) 2100000 so'mga Debet 1310; Kredit 0230;

g) 1900000 so'mga Debet 3190; Kredit 0230.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov L.A. Asosiy vositalar - savdoriy harajati va salohiyatini foydalanishini yanada yuksaltirish. - T.: O'zbekiston, 2010.

2. Karimov L.A. Barcha reja va dasturlarimiz ustidagi foydalanishni yuksaltirish, xalqimiz foydalanishini oshirishga ahamiyat qilibdi. "Molliya" jurnali, harbiy so'zlashma №3 (288) 25 - yanvar 2011 yil.

3. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. - T.: «Iqtisodiyot va huquq dunyosi» nashriyoti nashri. 2008.

4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori «Kapital qo'llashda so'zlashlik muvohabatlari mexanizmlarini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida». 2003 yil 12-sentabr, 595 son.

5. «Moliyaviy hisob, xizmatlarni taqdim etish va soliq xizmatlarining taklifi haqida moliyaviy tashkilotlarni shakllantirish tartibi to'g'risida» Nizom. O'zR Vazirlar Mahkamasining 1999-yil 5 fevraldag. 54-son qarori bilan tasdiqlangan.

6. Moliyaviy hisobni tashkilotlarni tashkilotlarni shakllantirish tartibi to'g'risida Nizom. O'zR AV tomonidan 1994-yil 14-avgustda ro'yxatga olingan. № 474.

7. BIFMS № 1 «Hisob xizmati va moliyaviy hisob» O'zR AV tomonidan 1998 - yil 14 - avgustda ro'yxatga olingan, № 474.

8. BIFMS № 2 «Asosiy vositalar» O'zR AV tomonidan 2004-yil 20 yanvarda ro'yxatga olingan, № 1299.

9. Jabaqorov O., Jumanisayov K. Moliyaviy hisob. - U. Molliya, 2002.

10. Vaziriyat S.V. va boshqalar. Doshqon muhojirlarida huquqiy va hisobiy xizmatlarni - T.: «O'zbekiston yoshlari uchun ishlab chiqarish va ta'limni oshirish» nashriyoti, 2004.

11. Urazov K.M. Investitsiyalarning harajatlari va soliq tashkiloti. - T.: «Iqtisodiyot va huquq dunyosi» nashriyoti, 2004 gazetasi kitobxonasi, № 6, 2002.

3-bob. QURILISH TASHKILOTLARIDA MATERIALLAR HISOBINING XUSUSIYATLARI

3.1. Qurilish tashkilotlarida ishlatiladigan materiallarning tavsifi, tavsifi yuqulganishi

Qurilish, qurilish-remont, ijro va tashqi islatilgan belgilar yuqulganlarda hisoblashni va tayyor mashinalar yopshirilishidamuhim omillar dan biri bo'lib qurilish tashkilotlarida turli xildagi materiallar, tegishli miqdordagi materiallarning mavjudligi hisoblanadi. Ularga qurilish materiallari, yoqilg'i, qurilish materiallari, xofjalik inventarlari va boshqalar kiradi.

Qurilish tashkilotlarining muhkay ta'minat bel'imi, materiallarni o'z vaqtida va kerakli miqdorda kelib chiqishini ta'minlashlari, muhkay javobgar shaxslar asosidagi bel'imgai va sifati,ni buzmasdan soq, bel'imi harida qurilish maydonlar, zaryudalar, qilingan muhdatlarda va miqdorlar, yetkazib berishlari bo'lib.

Qurilish tashkiloti bozorga tayyor materiallarning holati va harakati asosida ulukisiz nazoratni o'lib borish, ularni to'g'ri va o'z vaqtlarda tegishli hujjatlar bilan ta'minlashlari, ularni ta'minlash, bu bel'iklarning sifati va ishliligi, ishliligi yuritish, ularni g'isidagi arxivalarni ko'ylalar, arxivlarni o'z vaqtida berish kabi muhkay vazifalar yuqulgan.

Qurilish tashkilotlarida foydalaniladigan materiallarni turli belgilar, bo'ycha ta'sniflash va tavsiflash muhkay. Materiallar hisobini to'g'ri yuritishda, qurilish, ularni quyidagi belgilar bo'ycha ta'sniflash muhkay e'timiyat kush etadi.

Ishlatilgan materiallarda tutgan o'rni, ko'ra qurilish tashkilotlarida ishlatilgan materiallar asosiy va yordamchi materiallarga bo'linadi.

Asosiy materiallar deganda o'byektlari qurilish, remont, ijro, kengaytirish, rekonstruksiya qilish, ta'mirlash va ob'ektlar, shaxslar, kabi ishlarni bajarishda bozorga o'ynatish materiallar, arxivlanadi. Ularga sement, g'isht, to'rt, bular, arxiv, tura, tura, linoleum, man nar, g'umt, mix, oyna, o'ng, ko'p, gips va shu kabi ko'plab xosh materiallarga kiradi. Ushbu materiallarsiz qurilish ishlarni o'lib borib bo'lmaydi. Shu bois ham ushbu asosiy materiallarning muhkayligi, ularning bel'igi, harakati ushbu arxiv nazoratni o'lib borish bozorga tayyor hisob o'chida turgan muhkay va sifatlardan biridir.

Yordamchi materiallar deganda qurilish ishlari, bosh ro'li o'ynatmaydigan, lekin ularning bajarilishida yopshirilgan muhkay ishlatiladigan

materiallarlash uchun. Bunday materiallardagi rissalarni yengilroq, yirikka-
baliq, yaqilg'ich noyilash materiallari, o'tiruv materiallari va shu kabi otlar
hisoblanadi.

Ko'rsatkichi, jismlar va namunalarning ko'ra qurilish tashkilotlarida
ishlatiladigan materiallarni ko'plab hollarga ajratish mumkin. Masalan, beton
va yog'och materiallari o'z ichida materiallar, ayniq qurilish jismlar materiallar
va boshqalar.

Siyqalash materiallari ko'ra qurilish tashkilotlarida materiallarni ochiq va
yopiq usullar bilan saqlanadigan materiallarni bo'lishi mumkin. Masalan,
g'isht, namir, tubun tosh va shu kabi materiallar ochiq ko'cha ishida turli
mudofaa muddatida saqlanadi. Beton, shak, gips, tek, bo'yoqlar va boshqalar
shu kabi materiallarning saqlash va qo'llanish muddatiga, namun qurilgan joylarda
shuningdek, narxlar saqlash muddatlarida (sistemalar, bozorlar va
boshqalar) saqlanadi.

Siyqalash materiallari ko'ra qurilish materiallar muddati cheklangan
va muddati cheklanmagan hollarga bo'linadi. Masalan, vertikal, o'ng,
g'isht, bo'yoqlar va shu kabi ayrim materiallar muddat muddatlaridan keyin
o'z sifatini yo'qotadi. Shu kabi otlar bo'lgan muddatgacha saqlanishi
mumkin. Ko'pgina shakl qurilish materiallari o'z sifatini uzoq muddatlarda
yo'qotmaydi, masalan, murvat, g'isht, temir-turaklar, yog'och, beton va
shu kabi otlar. Uzoq muddatli juvohir shakl va shu materiallarning sifatiga
salbiy ta'sir ko'rsatadigan, masalan, zanglash, eroziya, qurib qolish,
namoqish, shikast ketish, yonilish va boshqalar bo'larga yo'l qo'ymasliklari
kivim.

Kun qurilishlari ko'ra qurilish ishlarida ishlatilayotgan materiallarni
materiallari qurilish tashkilotining cheklangan tashkilotining materiallari
bo'lishi mumkin. Birinchi turdagi materiallar asosida bajarilgan ishlar
pudratchi tashkilotning o'z materiallari asosida bajarilgan hisoblar, ras-
mlikinchi turdagi ishlar esa buyurtmali shakl materiallari asosida bajarilgan
ishlar hisoblanadi. Ushbu kabi hollarda barcha saqlangan materiallar qurilish
obyektining qiymatiga (namun qurilish) kirita olinadi. Ayniq qurilish ishlarini
o'qituvchilarning bequrilish materiallari asosida bajarilgan bo'lsa, u hollarda
ularning qiymati o'zaro nisbat hisoblar summasiga kiritilmaydi.

Ishlab chiqarilganlarga ko'ra qurilish tashkilotlarida ishlatilayotgan
materiallar o'z ishlab chiqarish va o'z ishlab chiqarilgan materiallarga
bo'linadi. Chunki, qurilish tashkilotining yordamchi ishlab chiqarish

to'rtinchi turdagi ishlab chiqarish va tijorat bo'yida ishlatilgan g'isht, blok, teshik, tanaqa, turli moslamalar va konsurksiya an'orzi shlab chiqarishidanoq iltijao qurilish materiallari hisoblanadi. Sotib olinayotgan buyurtmasahiblarini ta'rifshchilardan va boshqa ta'ziliq shaxslardan kelib tushgan materiallar ush ishlab chiqarish materiallari hisoblanadi.

Kuzalgan keltingan mahsulotlarga ko'tra qurilish boshk'otlarida ishlatiladigan materiallar maabuliy materiallar va xarijdan ko'tirilgan materiallari bo'ladi.

Materiallar boshk'ini to'g'ri yuzlabiray mo'zira sanlaridanoq tur bo'lib ular qiymatini to'g'ri baholasa hisoblanadi. Respublikamizning 4-sun BHMIS o'ltov-maqdiy xaridatiga muvofiq qurilish tashkilotlarida materiallarning "hisob bulus" bo'lib oltarning turaraxi hisoblanadi. Qurilish muammasining turaraxi oltarini kelib tushgan maabosiga ko'tra turli elurashuvlar tashk'at topadi. Oltarimadi, sotib oltinagan materiallarning turaraxi oltariga ularning sotib oltish baholaridagi qiymatini boshida sotib oltish ga oltir borish qo'shimcha xarajalar oltirish kelib tushgan bo'xona to'lovlarini, sertifikatlash, beklararning xizmat to'loqlari va boshqalarni oltadi. Sotib oltishda to'laraga qo'shib tushgan qiymat to'g'ri (QQS) summasini materiallar qiymatiga qo'shish yo'li qo'shimchilik qo'shish tashk'ilotimagan soliq qo'shish yo'li to'lovlarini oltirishiga bog'liq. QQS to'lovlarini qurilish tashk'ilotimagan to'rtinchi oltirlarga (bo'xonaga) ko'tirgan QQS summasi materiallar qiymatiga kiritilmasdi, balki budjetga to'lanadigan QQS summasida topshub kiritilishiga oltir ko'tiriladi. Ishlab chiqarish yo'li soliq qo'shishda fauliyat ko'tirish yo'li qurilish tashk'ilotimagan sosh oltishda to'rtinchi oltirlarga (bo'xonaga) ko'tirgan QQS summasi bevosita materiallar qiymatiga (jamaatiga) kiritiladi.

Oltir ishlab chiqarishidan oltirgan materiallar turaraxi oltirni ishlab chiqarish oltir bog'liq borcha maabdiy, maabrat va businaga xarajutkenlar tashk'at topadi. Jomada boshk'at materialning oltirish turaraxi kiritilishiga qurilish yo'li bilan qurilish materiallarini ishlab chiqarishga sarflangan xarajalarning jami summasini jami ishlab chiqarish materiallarining miqdoriga bo'lish oltir topiladi.

Ta'rifshchilardan oltirgan boshida bog'lanar (oqput) kelib tushgan materiallarning turaraxi degandalarining shartnomalarda ko'tirishilgan baholaridagi qiymati hisoblanadi.

Ushbu ma'lumotlar o'zining materiallar omborlarida va qurilish maydonlarida 11-Q AVFKO yoki bir o'xini identifikatsiyalash usulidan foydalanib hisoblangan qiymati (taxmin) bo'yicha hisoblanib chiqarib beriladi.

11-Q usulida qurilish materiallarining chiqimi (qurilish shartiga asoslanib) va boshqa chiqimlari o'zining kuzlib hisoblash kottara-kel'og'idagi qiymati (taxmin) bo'yicha amalga oshiriladi. Masalan, 20 - yil 1-may holatiga asosan 10 tonna va bir tonna sementlarin kuzlib hisobi 80000 so'mni tashkil qiladi 80000 so'mlik sement mavjud bo'lgan may oyida ulzaning tashari quyidagidek bo'lgan bo'yicha:

№	Hajmi		Nisbat	Qiymati	Baho	Yomirasi
	10	Summay				
10		Summay	10		8500	850000
10		Summay	25		6000	150000

May oyida 35 tonna sement qurilish ishlariga sarflangan bo'lsa, u holda sementning tarqilish taxminiy qiymati 11-Q usul bo'yicha 4700000 so'mni ($10 \cdot 80000 + 35 \cdot 85000 + 15 \cdot 90000$). 1-iyun holatiga asosan qolgan sementning qiymati 450000 so'mni ($5 \cdot 90000$) tashkil qiladi.

AVFKO usulida materiallarning qolish qoldiqi va kirimi asosida o'rtacha o'rtacha bahosi aniqlanadi. Keyin ushbu o'rtacha baho sotilgan va qoldiq materiallarga ko'paytirilib, nisbatlashda ulzining qurilish qiymati taxminiyga kiritilgan hadda qoldiqda qolgan qurilishning qiymati topladi. Yuqoridagi ma'lumotlariga ko'ra 10 tonna sementning AVFKO usul bo'yicha o'rtacha bahosi 8583,33 so'mni ($(850000 + 2550000 + 1800000) : (10 + 35 + 20)$), qurilishga sarflangan sementning qiymati 472083,3 so'mni ($55 \cdot 8583,33$), oy oxirida qolgan sementning qiymati esa 429167 so'mni ($5 \cdot 85833,33$)ni tashkil qiladi.

Materiallar qiymati baholashning barchasini identifikatsiyalash usuli, shuningdek, yakka (individual) tarzda yaratilgan va o'z analogiga ega bo'lmagan materialga (meslarnalar, konstruksiyalarga) taalluqlidir. Bunday materiallar qaysi shaharlarda olingan bo'lsa, o'sha shaharlarda hisoblanib chiqariladi.

3.2. Qurilish tashkilotlarida materiallar harakatini
hujjatlashishi va ularning oqimlar hisobi

Qurilish tashkilotlarida materiallar harakati tuzilgan bo'lishi, shuningdek kelib tashish ambarlariga saqlash xarakterini va usullariga, shuningdek nima va qanday usullar bilan oqimlar va hushyor bo'larlarga huquqiy ta'minot berilishi. Ushbu maqsadlar bilan qo'llanilgan boshlang'ich hujjatlar to'g'risida quyidagiy ma'lumotlar 3.1-jadvalda keltirilgan.

3.1-jadval

Qurilish tashkilotlarida materiallar hisobi uchun qo'llaniladigan

boshlang'ich hujjatlar klassifikatsiyasi

№	Ambarlar bo'yicha tuzilishi	Kampaniya tuzilishi	Qurilish materiallari	Yig'ilish ambari
1	Muzokaralar	Engilish tuzilishi	Qurilish materiallari	Yig'ilish ambari
2	Materiallar bo'yicha ishlatiladigan usullar	Qurilish tuzilishi	Qurilish materiallari	Yig'ilish ambari
3	Qurilish materiallari bo'yicha ishlatiladigan usullar	Qurilish tuzilishi	Qurilish materiallari	Yig'ilish ambari
4	Qurilish materiallari bo'yicha ishlatiladigan usullar	Qurilish tuzilishi	Qurilish materiallari	Yig'ilish ambari
5	Muzokaralar	Engilish tuzilishi	Qurilish materiallari	Yig'ilish ambari
6	Materiallar bo'yicha ishlatiladigan usullar	Qurilish tuzilishi	Qurilish materiallari	Yig'ilish ambari
7	Materiallar bo'yicha ishlatiladigan usullar	Qurilish tuzilishi	Qurilish materiallari	Yig'ilish ambari
8	Materiallar bo'yicha ishlatiladigan usullar	Qurilish tuzilishi	Qurilish materiallari	Yig'ilish ambari
9	Materiallar bo'yicha ishlatiladigan usullar	Qurilish tuzilishi	Qurilish materiallari	Yig'ilish ambari
10	Materiallar bo'yicha ishlatiladigan usullar	Qurilish tuzilishi	Qurilish materiallari	Yig'ilish ambari

Quyidagi materiallar harakatiga ko'rsatgan usuliy boshlang'ich hujjatlarini tuzish va ulardan foydalanish tartiblariga e'tibor berish kerakdir.

Qurilish tashkilotlariga materiallar asosan tuzilishlar, hushyor bo'larlar va saqlash ambarlaridan, buyurtmachi bo'larlar, tuzilishlar va kompaniyalar bilan kelib tushadi. Materiallar ta'biy sharoitlar va ularning usuliy

kapitalidagi ilusori sifatli va statistik deb hisoblangan yuridik va jismoniy shaxslardan iborat muvohiyatni yoqdan sifatga oʻlchish hamda moliyaviy

Te'lim ko'rsatish bo'yicha qurilish materiallar kompaniyalarini zavodlar, ta'minot esalok kompaniyalari va boshqalarda qurilish materiallari shartnomalar asosida sotib olinadi. Qurilish tashkilotlari ta'minotchilardan materiallarni olish uchun o'zlariga qurilish uchun vakili ekspertlar tayinlaydilar va shartnomalar beradi. Ular qurilish materiallarini ta'minotchi dan qabul qilib olish uchun yuklash qo'rtarishi, yetkazib kelishgan asosli shaxs hisoblanadi. Ta'minotchi ta'minot qurilish tashkiloti vakili bilan kelib chiqarilgan materiallar bo'yicha selos-fakturalar va muvohiyat ushbu yuk tashiq qurilish uchun UIN ta'minotchi tashkiloti va boshqalar bilan kelib chiqarilgan.

Materiallarning buyurtmalaridan, kash pul talab va bu puldarchi tashkilotlar bilan kelib chiqarilgan shartnomada kelirilgan tartibga o'rinlash asosida buyurtma beriladi. Qurilish materiallarini ta'minotchilardan kash pul talab sifatida shartnomasi baholar kelishim buyurtmasiga muvofiq muvohiyat selos-fakturalar va yuk tashiq qurilish uchun qurilish uchun asosda amalga oshiriladi.

Qurilish tashkiloti kelib kelingan materiallarning tartibga oshirishiga kelib chiqarilgan va yoki bevosita qurilish uchun bu materiallardagi maxsus joylarga materiallar statistikadan qabul qilinadi. Ushbu kelib kelingan materiallar uchun qurilish uchun materiallar bilan kelib chiqarilgan qurilish tashkiloti uchun qurilish uchun UIN ta'minotchi tashkiloti bilan kelib chiqarilgan materiallarning tartibga oshirishiga muvofiq amalga oshiriladi.

Qurilish tashkilotlarida kelib kelingan materiallarning ombor va oshirish uchun, mavli va qoida asosida kelib chiqariladi. Ombor uchun maxsus joydagi partiyalar, tartiblar va kash pul talab beriladi. Ushbu ombor hisobi va shartnomalar kelib kelingan materiallarning tartibga oshirish uchun, shartnomasi va shartnomalar bilan kelib chiqarilgan materiallarning tartibga oshirish uchun shartnomalar asosida beriladi.

Ombordan materiallarning qurilish uchun kelib chiqarilgan va shartnomalar kelib kelingan materiallarning tartibga oshirish uchun shartnomalar kelib chiqariladi. Bu partiyalar ikki maxsus joydagi ombor asosida shartnomalar kelib chiqariladi (bosh partiya, hisobchi), shartnomalar materiallarning kelib chiqarilgan va kelib chiqarilgan shartnomalar tomonidan kelib chiqariladi.

Qurilish uchun shartnomalar kelib chiqarilgan materiallarning uchun muvohiyat javobgar shaxslar ma'muriy, muvohiyat va kelib chiqarilgan hisobchi. Ushbu muvohiyat javobgar shaxslar bo'yicha materiallarning qurilish

hisoblangan va kelganlar va xusus hisobot (201-209 shakl) bilan umumiy lashtiriladi. Iblat: 1) Hagan materiallar chiqarilish ayaydonchalar bilan umumiy lashtiriladi va nakildonoylar bilan quyuviriladi.

Materiallarning cheyir chiqis ketisi qonilishi, ceput harif shi, ta'is bedoil shifida kiritilisan). shuningdek yaroqsiz holatga eiyarliigi uchun hisobotdan chiqarilishi fapa qonilish tasdiklolish shahidining masar filat amalga oshirilishi. Ushbu hollarda materiallarning oqubonlar chiqib ketishi selar fakturalar bilan ikki nusxada usunylashtiriladi.

Yaroqsiz holatga kelgan materiallarning nisbatdan chiqirishi dik hokimiyatlar bilan umumiy lashtiriladi. Materiallarning oqubonlar bilan be'ishtir va, boshqa barcha d'vime shifalar nisadagi materiallar yaroqsizlik ketishi hujjatlar asosida penite kantalar kuzokake ariyuk oqubonlar chiqir qayd otiladi. Qonilish tasdiklolishda oqubon malidari materiallarining holati va urakatli bo'yicha nisadidagi yaroqsizlik belgilar qonilishlar asosida material hisobotlarini tuzulishi.

Tasdiklash juki, respublikamizda qonilish tasdiklolish natijalar material hisobotining yaroqsizlik tasdiqlanmagan. Qonilish tasdiklolishda usunylar bilan ham so'z qonilishlar nisadida ushbu maqsadlar uchun belgilangan usul asosida hisobot shaklida (M-19 shakl) quyidagi malidonoylar qonilish tasdiklolish shaklida amaliyotda bel hisobotni ayvun tasdiqlanmagan shaklida ta'islanganligini aks etadi. Ushbu qonilishlar ko'rsatmalar tasdiqlanish bo'larini uchun shifalarida. Chumchiligi qonilish tasdiklolish bo'larini materiallar hisoboti fapa so'z qonilish shahid, boshqalarda esa so'z qonilish ko'rsatmalar usunylar qonilish.

Materiallar hisobotini (M-19 shakl) so'z qonilish ko'rsatmalar bilan shahid qonilish tasdiqlanish tavsiya etilgan (3.2-jadval).

3.2-jadval
M-19 shakl

Materiallar barakati to'g'risida hisobot

201 __ yil _____ oy i uchun

No	Material avri	Qonilish shifasi	Iblat	Iblat soni	Iblatlar			Qonilish ko'rsatkichlari		
					Qonilish shifasi	Qonilish shifasi	Qonilish shifasi	Qonilish shifasi	Qonilish shifasi	Qonilish shifasi
1	Sun'iy	1000	1000	2	1000	2	1000	1	1000	1000
2	Qonilish	1000	1000	2	1000	2	1000	1	1000	1000
	Jami				2000		2000		2000	2000

Hisobotni ushbu ko'rsatmalar bilan yuritishga hozirgi kunda qonilish tasdiklolishda materiallarni hisobotdan chiqarishda qonilish qilingan baholash usullari katta ta'sir ko'rsatadi. Chumchiligi, Fito usulini qonilish ushbu

Hisobni bir qancha qismlardan iborat bo'lishi zaruriy bo'ladi. Chunki, bu usulga ko'ra materiallar birinchi bosh birligi bo'lsa ham, lekin sotib olish narxlarini birlashtirish bo'yicha qismlanish zaruriy bo'ladi.

AVFKO usulini qo'llash hisobni yanada yanqaytirishga olib keladi. Chunki, bunda materiallarning birinchi bosh birligi bo'lgan usul bo'yicha hisoblash zaruriy bo'lgan qismlar yoziladi. Bu usulda materiallar bo'yicha hisoblashning asosiy me'yori bo'yicha hisoblash bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi.

Makamlar hisobini ikki qismga ajratiladi. Uning birinchi qismi barcha kimyo va qimmatli metallar bilan birlashtirilgan bo'yicha hisoblashda, barcha materiallarning birinchi bosh birligi bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi. Ikkinchi qismi esa o'z bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi.

Qurilish tashkiloti bo'yicha hisoblashda materiallar hisobini yanqaytirish zaruriy bo'lgan bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi. Uning birinchi qismi barcha kimyo va qimmatli metallar bilan birlashtirilgan bo'yicha hisoblashda, barcha materiallarning birinchi bosh birligi bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi. Ikkinchi qismi esa o'z bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi.

3.3. Qurilishga sarflangan materiallar bo'yicha hisobni tuzish va unga ishlov berish tartibi

Qurilishga sarflangan barcha materiallar xarajatlari bo'yicha hisoblashda asosiy materiallar bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi. Uning birinchi qismi barcha kimyo va qimmatli metallar bilan birlashtirilgan bo'yicha hisoblashda, barcha materiallarning birinchi bosh birligi bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi. Ikkinchi qismi esa o'z bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi.

Uning birinchi qismi barcha kimyo va qimmatli metallar bilan birlashtirilgan bo'yicha hisoblashda, barcha materiallarning birinchi bosh birligi bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi. Ikkinchi qismi esa o'z bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi.

Hisobning birinchi qismini ikki qismga ajratiladi (shart sharting qarindosh iborat). Uning birinchi qismi 1-6-usullar bo'yicha hisoblash ishlarining tuzilishi, o'lasay birligi, hajmi, bir birligi ishga ketadigan materiallarning me'yori bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi. Uning ikkinchi qismi esa o'z bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi. Uning birinchi qismi barcha kimyo va qimmatli metallar bilan birlashtirilgan bo'yicha hisoblashda, barcha materiallarning birinchi bosh birligi bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi. Ikkinchi qismi esa o'z bo'yicha hisoblashda ko'rsatiladi.

holidirladi. Ikkunichiy muddatda quyilish ishlarini bajarilayotgan davrda quyilishni to'ldirib beriladi.

M-29-shakl

Trest, boshqaruvi _____

Quyilish boshqaruvi rahbari _____

Quyilishda asosiy materiallar sarfi to'g'risida hisobot

ishlarining bajarilishi sur'asi _____

Ishlarining tugashi sur'asi _____

I. Materiallarga bo'lgan me'yoriy talab va bajarilgan ishlar hajmi

№	Komm. va ishlov turi	Mudavir nomi	Dag'lar va ishlar hajmi	Bajarilgan ishlar hajmi	Ish bajarilgan vaqti	Bajarilish sur'asi	
						1	2
1	2	3	4	5	6	7	8

II. Asosiy materiallar hujjatli sarfida ishlash o'zgarishi

me'yoriy boshqaruvi boshqaruvi qilingan sur'at bilan taqqoslanishi

№	Material turi	Tuzatish	Ishlar		Asosiy material sarfi	Ish bajarilgan vaqti	Sarflash sur'ati	Ish bajarilgan vaqti	Sarflash sur'ati
			1	2					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Tuzatish (mas'ala) _____

Tekshiruvchi: **ICFB** injeneri _____

Buxgalter _____

Bosh injener _____

M-29 shakl hujjatning 1-bo'limi to'ldirish va to'ldirib berish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 2-bo'limi quyilish ishlarini bajarish bo'yidagi hujjatni to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 3-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 4-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 5-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 6-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 7-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 8-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 9-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 10-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi.

Hujjatning 2-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 3-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 4-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 5-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 6-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 7-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 8-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 9-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi. Hujjatning 10-bo'limi to'ldirish bilan to'ldiriladi.

beʼniyat boʻlmagan qurilishga sarflanishi kerak boʻlgan aniq materiallar miqdori boʻyicha qoʻriqning maxjud boʻlgan va kelajakda resurslarni oʻlchash hisobiga, haqiqiyda sarflangan materiallar miqdorini belgilash uchun miqdorda oʻzgartirish asosida va aybdorlarni topish boʻyicha muvofiqdagi qurilishga kirish beriladi. Buzgʻinada 14-29 shakli hisob va hisoblash materiallar boʻyicha qurilishga kirish berilgan boʻlib, haqiqiy natijaga kiritilishga, materiallar sarfi hisobga yuritilishiga asos boʻladi.

3.4. Qurilish tashkilotlarida materiallarning sintetik va tahliliy hisobi

Qurilish tashkilotlarida materiallarning sintetik hisobi 21-sun UTYSi ga asoslanib: 1000 «Materiallar hisob-shohbah» hisobida oʻrnatilgan quyidagi shohbahda yuritilishi lozim:

- 1010 «Korxonalar va materiallar»;
- 1020 «Sotib olingan yashil tayyor mahsulotlar va buyurtma buyumlar»;
- 1030 «Yoqilgʻi»;
- 1040 «Kuyayotganlar»;
- 1050 «Qurilish materiallari»;
- 1060 «Gijya va taʼminot materiallari»;
- 1070 «Custora tayyorlash uchun berilgan materiallar»;
- 1080 «Yevantur va xarajatlik chozlar»;
- 1090 «Boshqa materiallar».

Ushbu kiritish shohbahning debetida material boʻyliklarning hisob davr boshidagi qoldiq va hisob davri ketarli materiallardan kirita olinishi va hisob asosidagi evaziga koʻpyoqlik kreditida esa ularning qurilish ishlariga sarflanishi va boshqa usuli oʻlchunlari faollishi, beqaror boʻlishi va shu kabi boshqa oʻzgarishlari aks etiriladi.

Moddiy boʻyliklarning kirimi va chiqimi yuqoridagi nomlar bilan oʻrnatilgan shohbahda hisob baxosida aks etiriladi. 11-sun baxosi ularning oʻrnatilish qiymati (haqiqiy tuzatish), reja tuzatish, oʻrnatilish bahosi va boshqalar hisoblanadi. Materiallar boʻyicha tashkil olingan hisob baxosidagi aniq usul qurilish asosidagi hisob shohbahida rejalashtiriladi.

Qurilish tashkilotlari materiallar kirimini ikki usulda oʻlchash bilan natijalar (1) hisobida usul (2) bilan usul usul.

Materiallar hisobining bevosita usulida ulardagi barcha mablagʻlardan kirim qilinishi materiallar hisobi shohbahlarining (1010-1090

otirishdagi barcha sohadning mos ravishdagi hisob qoldirg'i va debet yulmaslarisummalari),

Mo va ma materiallarning barcha qismlidagi barcha boshqarilgan hisob qoldirg'i va debetlarining aynan yoki 1000 o'lchamli barcha sohadning hisob bahosi bo'yicha mos ravishdagi hisab qoldirg'i va debet yulmaslarisummalari)

34-jadval

Qurilish tashkilotlarida materiallarning ishlatilishi va boshqarilishi

chiqimlarini solimlarni aks ettirish

No	Operatsiyaning mazmuni	Summa	Debet sohad	Kredit sohad	Ushbu bellovchi bilan K. 25 shahid Yulmaslar material hisobidagi
1	Materiallarning barcha sohadlarida barcha	1000000	1000000	1000000	
2	Materiallarning barcha sohadlarida - 00% sur'ma (00% sur'ma) Q.25 bilan o'zlashtirilgan	200000	400000	200000	Materiallarning barcha sohadlarida material hisobidagi
	- materiallarning barcha sohadlarida materiallarning barcha sohadlarida soliq hisobidagi	-100000	200000	100000	
	- materiallarning barcha sohadlarida materiallarning barcha sohadlarida	100000	200000	100000	
3	Materiallarning barcha sohadlarida barcha sohadlarida (00%) - 00% sur'ma (00% sur'ma) Q.25 bilan o'zlashtirilgan	100000	400000	200000	Materiallarning barcha sohadlarida material hisobidagi
	- materiallarning barcha sohadlarida materiallarning barcha sohadlarida soliq hisobidagi	-100000	200000	100000	
	- materiallarning barcha sohadlarida materiallarning barcha sohadlarida	100000	200000	100000	
4	Materiallarning barcha sohadlarida barcha sohadlarida (00%) - 00% sur'ma (00% sur'ma) Q.25 bilan o'zlashtirilgan	200000	400000	200000	Materiallarning barcha sohadlarida material hisobidagi
	- materiallarning barcha sohadlarida materiallarning barcha sohadlarida soliq hisobidagi	-100000	200000	100000	
	- materiallarning barcha sohadlarida materiallarning barcha sohadlarida	100000	200000	100000	
5	Materiallarning barcha sohadlarida barcha sohadlarida (00%) - 00% sur'ma (00% sur'ma) Q.25 bilan o'zlashtirilgan	100000	400000	200000	Materiallarning barcha sohadlarida material hisobidagi
	- materiallarning barcha sohadlarida materiallarning barcha sohadlarida soliq hisobidagi	-100000	200000	100000	
	- materiallarning barcha sohadlarida materiallarning barcha sohadlarida	100000	200000	100000	

Ma'muliyatlar sifatiga to'g'ri kelmaganlarning xarid qiymati va hisob baholiridagi qiymat o'rtasidagi farq summasi (Fs) quyidagicha topiladi:

$$F_s = M_s * OFT / 100 \%$$

bu yerda: M_s - materiallar chiqimining hisob tomonidagi qiymati

Misol: 1000 x Qurilish materiallari sifatining hisob bahosida qiymati bo'lishiga 1000000 so'm, 1000 x materiallar qiymatidagi tenglarga sifatining o'zgarishiga 200000 so'm. Hisobot qida har bir qilingan materiallarning qiymati (100000) ni hisob bahosida 1500000 so'm. (B) taqviyiy materiallar (sifat qiymati) bo'yicha 1000000 so'm. Hisobot qida qurilishga sarflangan materiallarning hisob bahosidagi qiymati 100000000 so'm.

Hisobot qida keltirilgan misollar ber bo'yicha:

U materiallarning xarid qiymati va hisob baholariga o'zgarish qiymati o'rtasidagi farqning miqdori hisoblangan bo'ladi:

$$OFT = (250000 + 1000000) / (10000000 + 15000000) * 100\% = 3\%$$

U qurilishga sarflangan materiallarga to'g'ri keladigan ularning xarid qiymati va hisob baholaridagi qiymat o'rtasidagi farq summasi 1000000 so'mga teng bo'ladi:

$$F_s = 20000000 * 5\% / 100\% = 1000000 \text{ so'm.}$$

10-s quyidagining 2-va 3- bo'limlarida har bir moddiy javobgar shaxs bo'yicha materiallarning boshlang'ich va oxirgi quldigi, shuningdek ularning kirim va chiqimi hisob baholariga o'zgarish etiriladi. Chumanchi, bu bo'limlarda materiallarning etijini ularning hisob baholariga o'zgarishiga to'g'ri keladigan sirtlik kichik o'zgarishlar hamda tabiiy o'zgarishlarining etijini moddiy bo'yicha ko'rsatiladi. Quyidagidek, materiallar chiqimini hisob baholariga o'zgarishiga to'g'ri keladigan sirtlik kichik o'zgarishlar bo'yicha 10-s jurnal-oiderga o'tkaziladi. Bu jurnal-oiderga qurilish ishlariga sarflangan materiallarning qiymati material harakati va xarid to'g'ri keladigan hisobotlarda (M-10 va M-20) qurilish ishlariga ko'rsatilgan xarajat obyektlari bo'yicha taqsimlab chiqiladi.

Qurilish tashkilotlarida ta'minatlar bilan olinadigan materiallar bo'yicha hisob kiritilgan sirtlik va ta'miniy hisobot 6-s jurnal-oiderga yuritiladi. Ushbu jurnal-oiderga yuvavlar xronologik tarzda

tehratlashlarda olingan xarakterlarga qarablik berilgan xarakteristikalar asosida amalga oshiriladi.

Qurilish tashkilotlari qurilish ishlarini buyurtmachi bilan bog'lanishda o'zaro muvofiqdagi materiallar berilishi haqida ma'lumot berishni ta'minlash uchun qilingan uskunalar asosida ham bajarishlar mumkin. Agar ushbu buyurtmalarni buyurtmachi tomonidan berilishi qurilish tashkiloti shartnomasining ko'rsatmalariga mos bo'lsa, u holda ular qurilish tashkilotlarida belgilanuvchi uskunalarining 0,05 o'lchovga qabul qilingan uskunalar va 0,05-0,10 o'lchovga qabul qilingan uskunalar toifalarida hisob qilinadi. Bu shartlarga yozuvlar faqat bir tomon tomon qilinadi. Ushbu o'lchovlar uskunalar va uskunalar qurilish tashkiloti bilan olinishi ushbu shartlarning o'zaro shartlarini o'z ichiga olinishi haqida.

Qurilish tashkilotlarida buyurtmachi tomonidan qurilish ishlarini bajarish uchun o'zaro muvofiqdagi materiallar va uskunalar buyurtma materiallarini olinishi ta'minlanadi. Buyurtmalar va uskunalar faqat buyurtmachi tomonidan qurilish tashkilotiga berilishi ta'minlanadi. Olingan materiallar va uskunalarining xarid qilinishi haqida hisobot va ma'lumot berilgan bo'lgan bilan amalga oshiriladi.

Buyurtmalar bilan olingan materiallar va uskunalar qiyamat berish ishlarining umumiy xarakter qiyamatga kiritiladi, ya'ni ular qiyamat va buyurtmachi o'rtasida keladigan o'zaro muvofiqdagi qurilish ishlarini bajarish uchun qurilish tashkiloti asosida (KS-2 shakli) beriladi. Bajarilgan ishlar qiyamati va xarajatlari o'z ichiga olinishi haqida (KS-3 shakli) buyurtmalar tomonidan qurilish tashkiloti tomonidan qurilish tashkiloti bilan olinishi haqida ko'rsatiladi. Boshqalar o'zaro hisob-kitoblar tomonidan ko'rsatiladi.

3.5. Qurilish tashkilotlarida materiallar inventarizatsiyasi xarakteristikalarini va uning natijalarining hisobi

Qurilish tashkilotlarida materiallar inventarizatsiyasi qurilish, uning natijalarini aniqlash, natijalarini aniqlash va hisob qurilish uchun qurilish tashkiloti asosida qurilish tashkiloti bilan olinishi haqida (KS-4 shakli) beriladi. Bajarilgan ishlar qiyamati va xarajatlari o'z ichiga olinishi haqida (KS-5 shakli) buyurtmalar tomonidan qurilish tashkiloti tomonidan qurilish tashkiloti bilan olinishi haqida ko'rsatiladi.

Qurilish tashkilotlarida materiallar inventarizatsiyasi qurilish, uning natijalarini aniqlash, natijalarini aniqlash va hisob qurilish uchun qurilish tashkiloti asosida qurilish tashkiloti bilan olinishi haqida (KS-6 shakli) beriladi. Bajarilgan ishlar qiyamati va xarajatlari o'z ichiga olinishi haqida (KS-7 shakli) buyurtmalar tomonidan qurilish tashkiloti tomonidan qurilish tashkiloti bilan olinishi haqida ko'rsatiladi.

Tovuz moddiy boyliklarini inventarizatsiya qurilish ob'ektlarining baryutgi bilan taqqiqlanadigan qisqarmay va ishlatilayotgan zaruriyatiga komissiyalari tomonidan o'lashtiriladi.

Inventarizatsiyada moddiy boyliklarning mavjud bo'lishi, darajasi, saqlanish holati, o'lashtirish va shartkati bo'yicha usullar yordamida aniqlanadi. Saqlanish holati, o'lashtirish va shartkati moddiy boyliklar ustidan buning o'lashtirish holatiga keltiriladi. Ular namtdi:

- taxtalarining o'lashtirish holatiga (20 metr, 10 metr, 40 metr, 50 metr) qarab o'lashtiriladi;

- to'rtburchaklarning uzunligi va diametri bo'yicha o'lashtiriladi;

- meksalarning uzunligi, qavat bo'ylariga o'lashtiriladi.

- xitlar va turuklar umumiy qavatlarida bo'yining o'lashtirishiga qarab o'lashtiriladi;

- g'ishtlar kvadrat bo'ylarida keltirilgan holda o'lashtiriladi;

- havo va havo o'tkazayotgan yemirilayotgan yuzalarini o'lashtirish uchun bir tekislik keltiriladi;

- trubalar va umlatlar diametri bo'yicha o'lashtiriladi;

- qura va surog'at bilan tiklanayotgan holda o'lashtirish holatiga keltiriladi;

- qurilish maydonlarida ishlatilayotgan turli vaqtinchalik rasidol moslamalar (qopliqlar, konstruksiyalar, yo'lkalet, devorlar, yuz o'lashtirish va sanitariya vositalari) ularning o'lashtirish holatlangan qiyomatiga qarab o'lashtiriladi;

- buyurtmacha qurilish o'lashtirish materiallar va o'lashtirish qamov qollanmalar alohida joylarga o'lashtiriladi.

Aytdi shu tarzda, o'lashtirish materiallar ham ularning real miqdorini aniqlashga intilish bilan o'lashtirish holatiga keltiriladi.

Inventarizatsiya komissiyasi o'lashtirish material boyliklarning aniqlanayotgan real miqdorini inventarizatsiya varaqchalariga (lov-3 shakli) yozib boradi. Inventarizatsiya varaqchalarini har bir bo'lim komissiyasi a'zolari tomonidan tashkil etiladi. Inventarizatsiya yakunlanib, buraqlarini yoki rasidol varaqchalarini talonlari va materiallar o'lashtirish holatini yoki kiritilgan talonlari taqqiqlanib, inventarizatsiya natijalari aniqlanadi. Bunday taqqiqlash natijalari taqqiqlash qaydnomasi (lov-19 shakli) bilan rasidol taqqiqlanadi. Ushbu qaydnomaga buraqlar va moddiy javob berishlar taqqiqlanib, talonlar tomonidan tashkil etiladi.

Qurilish materiallari tumanlari - bu ularning sotib olish bo'limidagi qiymatini haqiqiy sotib olishga, deyarli har bir shifonda va shifonda qarajlar (qasbiy keltirish, hujjatlar, loyihalar, sertifikatlar, brosuralarning o'zaro taqqoslashi va boshqalarini o'z ichiga olinayotgan qiymat).

Qiymatdan cheklanish - qurilish materiallarining xarid qiymati va hisab bo'limidagi qiymati o'rtasidagi farq.

Talibnoma - bu qurilish materiallarini orabostadagi qurilish maydonchalariga yetkazib berishda paxsal, mustaqil yoki boshqa tomonidan tuziladigan boshlang'ich hujjat bo'lib, unda ko'rsatib materialning nomi, markasi, o'lchamlari keltiriladi.

Tamit-zahor varag'li - bu qurilish materiallarini o'zaro taqqoslash maydonchalariga yetkazib berishda ma'lum muddatda (5 kun) 10 kunga, 1 oyga o'chirilgan boshlang'ich hujjat bo'lib, unda kerakli materialning nomi, markasi, miqdori berilgan hujjat bo'lib, u ko'rsatib berilgan hujjatni hamda hisobot darajalarida quriladi.

Qurilish materiallari savti ta'rifida hisobot - bu savtlangar materiallar qiymatini bajarilgan qurilish ishlari miqdoriga taqqoslangan qiymatga kiritishga materiallar savti hisobini yaratishga asos bo'lish uchun loyihaviy javobgarliklar (proje, mustaqil yoki boshqa) tomonidan tuziladigan hujjat bo'lib, u ko'rsatib berilgan hujjatni hamda hisobot darajalarida quriladi.

Inventarizatsiya - bu ma'nodiy bo'ylar miqdoriga taqqoslangan ulum sur'ati, tortishi, o'chirish va shu kabi boshqa usullar yordamida aniqlash.

Materiallar hisobi - bu qurilish materiallarini kiritish va chiqarish, shuningdek ularning davr boshi va o'rtasiga bo'linishini saqlay va saqlash uchun kiritish va chiqarish registrlari yaratish tizimi.

Nazorat qilish ushbu test savoli - javoblari

Xo'jalik situatsiyasi

1990 g. Qurilish materiallarining o'zaro taqqoslash bo'limi hisob hujjati bo'yicha 500000 so'm, 16 100 Materiallar qiymatidagi ditta savtining debet qisqartirish 100000 so'm. Hisoboti yilda 15 100 Materiallarini yaratish va yaratish uchun savtining debet hujjatlarini kiritish uchun qurilish materiallarining sotib olish hujjatidagi qiymati 1200000 so'm, shu jumladan QQS - 200000 so'm. Bundan tashqari materiallarning boshlab kiritish savtillari 30000 so'm, vashu bilan taqqoslash - 400000 so'm. Materiallarning hisob hujjatidagi kiritish

qiymati 10 500 000 so'ma. Hisobot oyida qurilish ishlariga sarflangan materiallarning hisob bahosidagi qiymati 8 000 000 so'ma.

Ushbu situatsiya bo'yicha quyidagi savollarga to'g'ri javobni toping.

1. Hisobot oyida kirim qilingan qurilish materiallarining haqiqiy tannarxiga bu xalqatariya yozuvi beriladi:

- a) Debet 1510 Kredit 6010 10 000 000 so'mga;
- b) Debet 1510 Kredit 6010 10 700 000 so'mga;
- v) Debet 1510 Kredit 6010 10 000 000 so'mga;
- g) Debet 1510 Kredit 6010 10 400 000 so'mga.

2. Qurilish materiallarini hisob bahosida kirim qilinishiga quyidagicha bu xalqatariya yozuvi beriladi:

- a) Debet 1050 Kredit 1510 10 000 000 so'mga;
- b) Debet 1050 Kredit 1510 10 700 000 so'mga;
- v) Debet 1050 Kredit 1510 12 000 000 so'mga;
- g) Debet 1050 Kredit 1510 10 500 000 so'mga.

3. Qurilish materiallari uchun ta'lim uchilarga ta'limlangan QQS summasiga bu xalqatariya yozuvi beriladi:

- a) Debet 1050 Kredit 6010 20 000 000 so'mga;
- b) Debet 1050 Kredit 6110 20 000 000 so'mga;
- v) Debet 4410 Kredit 6010 20 000 000 so'mga;
- g) Debet 6410 Kredit 1050 20 000 000 so'mga.

4. Hisob bahosida qurilish ishlariga sarflangan materiallar qiymatligi bu xalqatariya yozuvi beriladi:

- a) Debet 2010 Kredit 1510 8 000 000 so'mga;
- b) Debet 2010 Kredit 1050 8 000 000 so'mga;
- v) Debet 2310 Kredit 1050 8 000 000 so'mga;
- g) Debet 2310 Kredit 1510 8 000 000 so'mga.

5. Kirim qilingan materiallarni hisob bahosidagi qiymati va haqiqiy tannarxi o'rtasidagi farq summasi teng:

- a) $12 000 000 - 8 000 000 = 4 000 000$ so'mga;
- b) $10 000 000 - 10 500 000 = 200 000$ so'mga;
- v) $12 000 000 - 10 500 000 = 1 500 000$ so'mga;
- g) $10 000 000 - 10 500 000 = -500 000$ so'mga.

6. Kirim qilingan materiallarning hisob bahosidagi qiymati va haqiqiy tannarxi o'rtasidagi farq summasiga bu xalqatariya yozuvi beriladi:

- g) Debet 1610 Kredit 1310 400000 so'mga;
- b) Debet 1610 Kredit 1310 200000 so'mga;
- v) Debet 1610 Kredit 1310 1500000 so'mga;
- g) Debet 1610 Kredit 1310 - 500000 so'mga.

7. Materiallarning hisab bahosi va haqiqiy tarixidagi o'rtasidagi farqning o'rtacha foizi quyidagicha topiladi:

- a) $Fo = (160000 + 200000) / (500000 + 1050000) \times 100\% = 1,94\%$;
- b) $Fo = (100000 + 400000) / (300000 + 1050000) \times 100\% = 26,5\%$;
- v) $Fo = (100000 + 150000) / (500000 + 1050000) \times 100\% = 18,32\%$;
- g) $Fo = (100000 + 300000) / (500000 + 1050000) \times 100\% = 2,58\%$;

8. Qurilishga sarflangan materiallarga to'g'ri keladigan materiallar qiymati o'rtasidagi farq summasi teng:

- a) $800000 \times 1,94\% = 155200$ so'mga;
- b) $800000 \times 26,5\% = 212000$ so'mga;
- v) $800000 \times 18,32\% = 146560$ so'mga;
- g) $800000 \times 2,58\% = 206400$ so'mga.

9. Qurilishga sarflangan materiallarga to'g'ri keladigan materiallar qiymati o'rtasidagi farq summasi hisxulosa yozuvi beriladi:

- a) Debet 2010 Kredit 1610 155200 so'mga;
- b) Debet 2010 Kredit 1610 212000 so'mga;
- v) Debet 2010 Kredit 1610 146500 so'mga;
- g) Debet 2010 Kredit 1610 - 206400 so'mga.

10. O'y oxirida qurilish materiallarining (1050 schot) hisab bahosidagi qoldig'i teng bo'ladi:

- a) 750000 so'mga; b) 900000 so'mga;
- v) 700000 so'mga; g) 770000 so'mga.

11. O'y oxirida qurilish materiallari qiymatidagi farq summasining (1610 schoti) qoldig'i teng:

- a) 198000 so'mga;
- b) 144000 so'mga;
- v) 774000 so'mga;
- g) 606400 so'mga.

12. O'y oxirida qurilish materiallarini xarid qilish schotining (1510 schot) qoldig'i teng:

- a) 0 so'mga;

- h) 4000000 so'ming;
- v) 1000000 so'ming;
- g) 2000000 so'ming.

Axborot berilishi ro'yxati

1. Karimov I.A. Axborot yuzidaniz - yanvarning birinchi yari va yakunida faolligini yanada yuksaltirish. - To'zbekiston, 2010.
2. Karimov I.A. Barcha toj va daro'rlarimiz yelamimiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz amoyonligini oshirishga xizmat qiladi. "Zerua" ijtimoiy-illuminatsion muxbirlarining 28 - va mar 28.1 yil.
3. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. - Tashkent: "Oliy va ilmiy tadqiqotlar" nashriyoti, 2008.
4. O'zbekiston Respublikasi Yozilgan Matbuot mahkamasining qarori o'ziga qaratilishda soliqlik muvofiqlashtirish tizimining takomillashirishi bilan bog'liq bo'lgan, 2003 yil 12-sentabr, 295-son.
5. «Mehsulot, ishlab chiqarilgan ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishlarning tekshirish ma'lumiyat natijalari shakllari» tartibida Nizom. O'zR AVning 1999-yil 8-fevraldagi 54-son qarori bilan tasdiqlangan.
6. O'zbekiston Respublikasi Yozilgan Matbuot mahkamasining qarori «Qonilish solusida hisobarni yanada takomillashirish shora tashkilotlari to'g'risida», 2002 yil 24-noyabr, 400-son.
7. Ma'lumiyat hisoboti tayyorlash va taqdim etish uchun konseptual asos. O'zR AV qarori bilan 1998 yil 14-avgustda ro'yxatga olingan, 9 - 475.
8. BUKMS # 1 «Tilga olingan va ma'lumiyat hisoboti» O'zR AV qarori bilan 1998 yil 14-avgustda ro'yxatga olingan, 9 - 474.
9. BUKMS # 4 «Tovar-maddiy zaxiralarga». O'zR AV qarori bilan 2006-yil 17-iyulda ro'yxatga olingan. # 1595.
10. BUKMS # 2 «Axborot yuzidaniz soliq berilishi ma'lumiyat-sovjetik ma'lumiyat hisobotlari hisobidagi soliq berilishi va uning qo'llanilishi to'g'risida» O'zR AV qarori bilan 2002 yil 24-oktabrda ro'yxatga olingan, 9 - 478.
11. Xudayev S.V. va boshqalar. Boshqa taqdimotlarda o'ziga qaratilgan ma'lumiyat hisobidagi soliq berilishi. - To'zbekiston yozuvchilar uyushmasi axborot ma'lumiyatining amaliyotlarini, 2004.
12. Urzoev K.B. ma'lumiyatning ma'lumiyat hisobidagi soliq berilishi. - To'zbekiston va ilmiy tadqiqotlar nashriyoti, SBX qarori bilan tasdiqlangan, 9 - 6, 2003.

haq to'lash uchun asos bo'lib qurilish tashkiloti rahbari tomonidan belgilangan satar, javabi, tarif nazaryadi, tarif nazaryadi bo'yicha belgilangan maosh, xodimlarning haqiqiyda ishlagan vaqti hisobi tafaot hisoblanadi.

Mafkuraviy-boshqaruvchi ma'muriy-jamoiy xizmatdoshlarga hisob o'tida hisoblanadigan asosiy ish haqi ulushni belgilovchi ma'muriy shartiy qo'lli ish kurlari saniga bo'lish va haqiqiyda ishlagan kurlar saniga ko'paytirish yo'li bilan topiladi. Hisobot oyida to'liq ishlagan xodimlarga asosiy ish haqi belgilangan maosh miqdorida belgilanadi.

Mehnat va jamiyat shart-sharoitlarida ma'muriy boshqaruv tizimida ijtimoiy-teknik xodimlarga berilgan yataklar uchun qo'shimcha xizmatlarda foydalar berish kum ko'zda tutiladi. Shu bo'lsa, vaqtbay shakl boshqaruviga vaqt va mukofotli shakl beriladi deb ataladi. Xodimlarga beriladigan mukofotning miqdori qurilish tashkiloti rahbarining buyruqi bilan belgilanadi.

Ish haqi hisoblashning ishlay shakli hevosita qurilish ishlarini olib beruvchi xodimlarni qurilishda. Bunday xodimlarning ishlab, maosh ma'muru va ma'muriy xizmatni boshqaruvchi ma'muriy xizmat, tuzatuvchi ma'muriy xizmat va boshqalar bo'yicha, masalan, porablar, boqadilar va boshqalar bo'yicha. Ushbu shaklda mehnatga haq to'lash uchun asos bo'lib qurilish tashkiloti rahbari tomonidan belgilangan satar, javabi, tarif nazaryadi, tarif nazaryadi bo'yicha belgilangan maosh, bir kurtak ish uchun tasdiqlangan mehnat haqi me'yori (masalan, xodimlarning haqiqiyda ishlagan vaqti hisobi tabeli, haqiqiyda ishlagan vaqti hisobi tabeli, hisobot nazaryadlar, hisobot nazaryadlar, hisobot nazaryadlar va boshqalar) hisoblanadi.

Qurilish ishlari, uchinchi, jamoa, ya'ni brigada tomonidan bajariladi. Bunday ishlar yataklar jamoaning boshqaruvchi ma'muriy xizmat bo'yicha. Masalan, hisoblash ish haqi bir jamoa (brigada) uchun hisoblash ish haqi hisoblanadi. Ish haqini hisoblash quyidagi tizim bo'yicha: yataklar, satar, javabi, tarif nazaryadi, tarif nazaryadi bo'yicha.

Akkord tizimida hisoblangan asosiy ish haqi, mukofotlar va boshqa qo'shimchalar deyarli jamoa brigada uchun yataklar belgilanadi. Ish haqining jamoiy maqomida brigada tomonidan haqiqiyda bajarilgan ishning hajmi, bir-birlik ish uchun belgilangan mehnat haqi me'yoriga (masalan, satar, javabi, tarif nazaryadi, tarif nazaryadi bo'yicha) ko'paytirish yo'li bilan aniqlanadi. Korxonalar ma'muriy buyruqi bilan belgilangan mukofot va boshqa qo'shimcha to'lovlar ham yataklar bo'yicha belgilanadi.

Asosiy vaqt shimchilash be'qali brigada a'zolarining o'rtacha ulashiniq, umumiy bajarilgan ish hajri hisobiga, ya'ni mehnatdagi ishlik koeffitsiyent (MJK)ga qarab taqsimlanadi. Ushbu koeffitsient brigada kengashi majlisi qarori bilan belgilanadi va ma'muriy hujjatlar orqali ko'rsatmada buyurtkaniyaga taqdim etiladi.

Misol: Brigada a'zolariga ishlik ko'rsatkichlarida 220 shaxslar bajarilgan ishlik mehnat narxasi asosida 360000 so'm ish haqi hisoblangan. shuningdek 100000 so'm mukofot belgilangan. Brigada a'zolarining tarkibi, egalangan ko'rsatkichlari, vaziyatlari, tabii bo'yicha ishlagan vaqti, brigada kengashi yig'ilishining qarori bo'yicha belgilangan mehnatda ishlik ko'rsatkich koeffitsientlari 4.1-jadvalda keltirilgan.

4.1-jadval

Brigada a'zolarining mehnatda ishlik ko'rsatkich koeffitsiyentlari asosida ishlagan vaqtning hisabi-kitobi

Xo	Ushbu ishlik ko'rsatkich	Ushbu ishlik ko'rsatkich	Ko'rsatkich	Ushbu ishlik ko'rsatkich	Ushbu ishlik ko'rsatkich koeffitsiyentlari	Ushbu ishlik ko'rsatkich koeffitsiyentlari
1	Ushbu ishlik ko'rsatkich	Brigada a'zolari	10	12	1,2	5000
2	Ushbu ishlik ko'rsatkich	Ushbu ishlik ko'rsatkich	5	15	1,5	1500
3	Ushbu ishlik ko'rsatkich	Ushbu ishlik ko'rsatkich	3	15	1,5	1500
4	Ushbu ishlik ko'rsatkich	Ushbu ishlik ko'rsatkich	1	14	1,4	900
5	Ushbu ishlik ko'rsatkich	Ushbu ishlik ko'rsatkich	1	14	1,4	900
	Jami			54	1,4	6100

Yuqoridagi ma'lumotlar asosida dastlab MJK bilan hisoblangan ishlik ko'rsatkich vaqtiga ko'ngiri keladigan usuliy ish haqi va mukofot summasi topib olinadi. Buning misolida bu ko'rsatkich:

- 1) usuliy ish haqi bo'yicha 610,25 so'm ($360000 / 591,6$);
- 2) mukofot bo'yicha 360,75 so'm ($360000 / 831,6$).

Ishlik ko'rsatkichlar asosida usuliy ish haqi va mukofot puliniq, brigada a'zolari o'rtasidagi taqsimotni hisob-kitobi quyidagicha amalga oshiribasi (4.2-jadval):

Qurilish tashkilotlarida vaqtinchi mehnat layoqatini yo'qotganlik uchun beriladigan mafaqa, mehnat ta'tili va boshqa to'lovlar (moddiy yordam, kompensatsiyalar) umumiy bajarilgan ishlik ko'rsatkich asosida hisob-kitob qilinadi.

Qurilish tashkilotlarida hisoblangan ish haqidagi ushlanmalar boshqa xo'jalik yurituvchi shaxslaridagi kabi ma'jburiy va usuliy ushlanmalariga kiritiladi. Ma'jburiy ushlanmalarga xodimlar ish haqidagi ushlanmalariga

korxonada a'zolari o'rtasida ansoyiy va qarshimcha ish haqlarini
hisoblash hisob-kitobi

№	Ishchilar jami soni	SOL hisob hisoblash pan- oni vaqti	SOL bilan hisob langan bir kishi ish vaqti bo'yicha keladi		Hisoblangan		Ish haqi summasi
			ish haqi	muho- rafi	ish haqi	muho- rafi	
1	1000000	337,5	200,00	740,75	120,00	320,75	712000
2	2000000	1,5	200,00	200,00	100,00	300,00	140000
3	3000000	197,5	200,00	200,00	110,00	310,00	180000
4	4000000	295	200,00	200,00	120,00	320,00	240000
5	5000000	392,5	200,00	200,00	130,00	330,00	320000
Jami		817,5					1400000

daromad solig'i 4 foizlik pensiya to'ldirga ushlanma, 1 foizlik jamg'arib
boriladigan pensiya to'ldirga ushlanma, sud ijro hujjatlari asosida
amalga oshiriladigan ushlanmalar, berilgan bo'mak va bo'nuqlar kiradi.
Tatbiqiy ushlanmalarga soxtirakning arizasiya ko'ra ushlanadigan neli
ko'lovdir, hayriyatlar kiradi. Respublicamiz qonunlariga ko'ra ish haqlari
ushlanmalarining jami miqdori xodimlarning yillik ish haqining 50 foizidan oshib
ketmasligi lozim. Ish haqidun undiriladigan barcha ushlanmalarining hisob-
kitoblari muvobiq bildirilgan ma'lumotlarda amalga oshiriladi.

Qarilish tashkilotlari hamma korxonalar sinfigini ish haqini berishning
bo'mak va bo'maksiz tizimlarini qo'llaydilar. Ushbu tizim qo'llanilganda
o'zining birinchi yarmi tugagach, xodimlarga oylik ish haqining 50 foizigacha
miqdordagi bo'mak qaydnomalar asosida beriladi. Ushbu tizim
qo'llanilganda ish haqi haqni hisoblash o'zi tugagach qaydnomalar asosida
beriladi.

Qurilish tashkilotlari hamma korxonalar sinfigini ish haqini berishning
hisob-kitob ma'lumotlarini ish haqi kitobida, xodimlarning shaxsiy
vazaqalarida yoki hisob-to'lov qaydnomalarida mujassamlashtiradi. Ushbu
registorlarda keltirilgan ma'lumotlar ish haqi bo'yicha hisob kitoblarining
sintetik va tahtiliy hisobini yuritishga asos bo'ladi.

4.2. Qurilish tashkilotlarida mehnatga haq to'lash bo'yicha hisob-kitoblarning sintetik va tahtiliy hisobi

Qurilish tashkilotlari mehnatga haq to'lash hisob-kitoblarning sintetik
hisobini 6700 «Mehnat haqi bo'yicha xodimlar bilan hisoblash hisabini
hisoblash nuvochi shoxlari» tizimida ochiladigan 6710 «Mehnat haqi bo'yicha

**Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni
 shohlarida aks ettirish**

No	Operatsiyaning mazmuni	Sanalo	Darb- sahol	vaqit sanoq	Yana shohlarida kujlar
1	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
2	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
3	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
4	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
5	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
6	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
7	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
8	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
9	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
10	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
11	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
12	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
13	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
14	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
15	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
16	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000
17	Qurilish tashkilotlarida ish haqi buyicha hisob-kitoblarni shohlarida aks ettirish	1000000	1000	1000	1000000

Ushbu passiv shohlarning tush va oxirgi qoldirilgan mos ravishda
 hisob o'ynash bosh va oxirgi qat'iy tashkilotning o'z xodimlari o'zidagi

ni amalga oshirish haqi hamda o'qovchilarning ish haqi bo'yicha qarzni to'layotgandi. Bu shartlarning ko'chirib olingan ravishi davlat ish tashkilotining ish haqi bo'yicha qarzini ko'rsatishi, debetida esa o'sha qarzning kiritilishi quyidagi yozuvlar bilan aks ettiriladi (4.3-jadval).

Mehnat haqi to'lash bo'yicha hisob-kitoblarning ta'viliy hisabi qurilish tashkilotlarining alohida ulg'aytirilgan davlat markazlari (qurilish obyektlari, qurilish ishlari tarmagi, xaraja moddalar) bo'yicha 19-s jurnal-yilda olib boriladi.

4.3. Qurilish tashkilotlarida mehnatga haq to'lash xarajatlariining tuzilishi

Qurilish tashkilotlarida mehnatga haq to'lashga kelgan sur'at xarajatlari ni ikkita guruhga ajratish mumkin: (1) qurilish ishlari tarmagiga kiritiladigan xarajalar; (2) qurilish ishlari tarmagiga kiritilmaydigan xarajalar.

Qurilish ishlari tarmagiga kiritiladigan mehnat haqi xarajatlari. Bu guruhga kiruvchi xarajalar, o'z navbatida, yana ikki guruhga bo'linadi: (1) qurilish ishlari tarmagiga olib boriladigan bevosita mehnat haqi xarajatlari; (2) qurilish ishlari tarmagiga olib boriladigan bilvosita mehnat haqi xarajatlari.

Qurilish ishlari tarmagiga olib boriladigan bevosita mehnat haqi xarajatlari qurilish ishi uchun olib borilgan ishchi xodimlarning hisoblangan to'g'ri mehnat to'g'ri mehnat haqlari kiritiladi. Bina qurilish obyekti bo'yicha hisoblangan mehnat haqi xarajatlari boshqa qurilish obyektlariga o'z mehnat haqi surujatlariga kiritilishi mumkin emas. Bunday xarajalar barchalariga esa ZUP o'zaro ishlab chiqarish ehtiyojlarini barqaror qurilish obyekti uchun o'chirilgan muvofiqlik shartlarida o'zaro o'tirilishi kerak.

Qurilish ishlari tarmagiga olib boriladigan bilvosita mehnat haqi surujatlariga faqat qurilish obyektlariga taalluqli bo'lgan hamda utar o'lasida taqsimlanishi kerak bo'lgan mehnatga haq to'lash xarajati kiritiladi. Bunday xarajalar bo'lib, jumladan, qurilish mehnati va maxsus dasturlar bo'lgan xodimlariga (masalan, talabalar) hisoblangan ish haqi, yordamchi avtonom jamoat xodimlariga hisoblangan ish haqi yuzdan kelib chiqariladi. Ushbu tuzilgan yordamchi xodimlar hisobot uyidatuvchi qurilish obyektlariga xizmat ko'rsatishligi uchun hisoblangan ish haqi xarajatlari ni u yoki bu qurilish obyekti tarmagiga to'g'ri kelgan to'g'ri olib borib bo'lmaydi. Shuning

uchun barcha jumliklar bo'yicha 17 ob'ektga nisbatan quyidagilarni daslab 17.110 o'zaro o'zaro hisob-kitob chiqarish va 25.10 o'zaro o'zaro hisob-kitob chiqarish shartlarida to'plam uchun quyidagi hisob-kitob shartlarida belgilangan tartibda katta registrlar qurilishi uchun barcha taqdimot uchun barcha maxsus hisob-kitoblar o'zaro o'zaro hisob-kitobga kiritiladi.

Hisobot yilida ma'muriy hujjatlar uchun taqdimot uchun barcha hisob-kitob shartlarida quyidagilarni hisob-kitob qilindi (1.1-jadval). Ushbu ma'lumotlar K.1.2-jadvalda K.1.2 hisob-kitob shartlarida o'zaro o'zaro hisob-kitobga kiritiladi.

4.4-jadval

20__yil _____ oyi uchun ma'lumotga xaq to'lash xarajatlarini qurilish ob'ektlari o'rtasida taqsimlash hisob-kitobi

№	Xarajalar shartlari	Iltimos qilingan summa - 1890 ta xarajalar uchun	Summa uchun taqsimlash hisob-kitobi			
			A	B	U	V
1	20__yil uchun taqsimlash hisob-kitobi	1000000	300000	0	220000	480000
2	20__yil uchun taqsimlash hisob-kitobi	200000	100000	20	10000	60000
3	20__yil uchun taqsimlash hisob-kitobi	300000	100000	20	10000	180000
4	Jami	1600000	500000	0	230000	720000

Qurilish ishlari taqsimlash hisob-kitobiga nisbatan ma'lumot xaq to'lash xarajatlari. Ular xarajatlarni quyidagi guruhlariga ajratilgan bo'ladi.

1. Kapital investitsiyalar tarkibiga kiradigan ma'lumotga xaq to'lash xarajatlari. Bunday xarajalar taqsimlash hisob-kitobiga nisbatan barcha kapital investitsiyalarga doir ma'lumotga xaq to'lash xarajatlari hisoblanadi. Ular qurilish shartlarida 0800 «Kapital qurilishlar» shartlarining doirasida aks ettirilishi uchun kapital qurilish, rekonstruksiya, kengaytirish va modernizatsiya ishlari yekunlanganda, ma'muriy hisob-kitobda, asosiy vositalarning hisob-kitobida (tiklanish) taqsimlanadi.

2. Asosiy vositalarni taqsimlash uchun taqsimlash hisob-kitobiga nisbatan ma'lumotga xaq to'lash xarajatlari. Bu turdagi xarajalar 0210 «Asosiy vositalarning chiqarish shartlarining doirasida aks ettiriladi». Taqsimlashdan so'ng ma'lumotga xaq to'lash uchun hisoblangan ish haqi xarajatlari qurilish shartlarida ma'muriy hisob-kitobga kiritiladi va, ma'muriy hisob-kitobda, 0410 «Boshqa operatsion xarajalar» shartiga yoziladi.

3. *Dava sarajfatariga kirib kelingan mehnatga haq to'lash* ko'rsatkich. Ushbu sarajfalar bo'lib bajarilgan ishlar uchun ishchilarning xalqaro (9410 soat), milliy-moliya (9420 soat), shuningdek boshqa operatsion sarajfalarin (9430 soat) kiritilgan ish haqi xarajatlari hisoblanadi. Ular quyidagi tashkilotning so'zlashgan yilgi to'g'ri hisoblar qoplanadi umumiy mavzida 90.000 Milliy moliyaviy natijalar sohatiga yopiladi.

Tayanch Iboralar

Asosiy xodimlar— bu qurilish tashkilotlarining shuaj jadvalida belgilangan amaliyotlarini egallayotgan xodimlar, ya'ni injener-konstruktorlar, mehtar-quruvchilar, prestiblar, masterlar, mexaniklar, elektriklar, alaxanda, garchibilar, pudovkavchilar, ustaganisalar hamda qiy va r'zalaridagi uy yor mekamlarlar yasovchi asalar, g'isht terovchilar, oshkor ma'dirlari, la'minatohchilar va shu kabi boshqa xodimlar.

Asosiy bo'lmagan xodimlar— bu individual mehnat shartnomasiga ko'ra alohida ishlarni bajarish uchun vaqtinchalik ishga olingan xodimlar.

Qurilish ishlari, odatda, jumoa, ya'ni brigada tuzumidan bajariladi. Tajribagan ishlar yaxshi ko'ruvning (brigadaning) mehnati sifatidan tavsiflanadi. Mehtarlar bilan hisoblangan ish haqi har bir jamoa (brigada) uchun hisoblangan ish haqi hisoblanadi. Bunday tizim talabiyatida o'zgaruvchi, *o'zgaruvchi* ko'rsatkich tizimi deb ham ataladi.

Aldoq tizimi— bu ish haqi yaxshi jamoa (brigada) uchun hisoblash va jamoa (brigada) a'zolari o'rtasida ularning mehnatda ishtiroki ko'rsatkichiga ko'ra taqsimlash tizimi.

Mehnatda ishtirok ko'rsatkichi— bu brigada a'zolarining umumiy bajarilgan ish haqi hisobining nisbiy miqdori.

Nazorat mehnat test savol-javoblari

1. Qurilish tashkilotlarida mehnatga haq to'lashning ish bay shaklidagi ish haqi hisoblashiga asos bo'ladi:

- a) natijad;
- b) bildirgi-natijad;
- v) bir birlik ish uchun haq to'lash me'yori;
- g) yuqoridagilarning barchasi.

2. Qurilish tashkilotlarida mehnatga haq to'lashning ish bay shakli qo'llaniladi:

- e) raqamliq-beshqatliq xadimlari uchun;
- z) bosh injener uchun;
- v) quruvchilar uchun;
- g) yuqoridagilarning barchasi uchun.

3. Qurilish tashkilotlarida mehnatga haq to'lashning vaqtbay shaklida ish haqi hisoblashga asos bo'ladici

- a) naryad;
- z) tabel, amil-tezyad, bo'yin namaxsi;
- v) tarif naryadi;
- g) yuqoridagilarning barchasi.

4. Qurilish tashkilotlarida mehnatga haq to'lashning vaqtbay shakli qo'llaniladi:

- a) raqamliq-beshqatliq xadimlari uchun;
- z) masterlar uchun;
- v) quruvchilar uchun;
- g) yuqoridagilarning barchasi uchun.

5. Qurilish ishlari uchun mehnatga haq to'lashning keng tarqalgan shakli - bu:

- a) vaqtbay shakl;
- z) o'z-kond-naryad shakl;
- v) individual shakl;
- g) ish-thay-vaqtbay shakl.

6. Mehnatda ishtirok etish koeffitsiyentini belgilovchi:

- a) d'ektor;
- b) brigada kengashi;
- v) ishchining o'zi;
- g) bosh boshqart.

7. 2007-yil yanvar oyida qurilish brigadasi a'zolariga (4 kishiga) hisoblangan jami ish haqi 600000 so'm. Jami sarflangan vaqt 600 kishisnat. Xadimlar ishlagan vaqt: 1-ishchi - 180 soat, 2-ishchi 140 soat, 3-ishchi 160 soat, 4-ishchi 120 soat. O'rtacha oylik ish vaqti brigada a'zolari uchun 560 kishisnat. Ish haqidagi quyidagilar uchlangan: damanad solig'i o'rtacha 20% miqdorida; pensiya fondigi - 2,5%; jamg'urilik ko'rsatilgan pensiya ta'minoti uchun - 1%.

1-ishchining mehnatda ishtirok koeffitsiyenti (MKI) va ish haqi summasini toping:

- g) MTK 1.2.1.4 haqi 150000 so'm;
- b) MTK 1.2.4; ish haqi 180000 so'm;
- v) MTK 1, Kassa haqi 216000 so'm;
- g) b) g) ri mosob yo'lq.

8. 7-testda keltirilgan ma'lumotlariga ko'ra 3-ishchiga hisoblanadigan ish haqi summasini toping:

- a) 140000 so'm;
- b) 130625 so'm;
- v) 150000 so'm;
- g) 130950 so'm

9. 7-testda keltirilgan ma'lumotlar bo'yicha brigada a'zolariga hisoblangan jami ish haqi summasiga buxgalteriya yozuvi beriladi:

- a) Debet 2310 Kredit 6710 6000000 so'mga;
- b) Debet 2310 Kredit 6710 6000000 so'mga;
- v) Debet 2310 Kredit 6710 6000000 so'mga;
- g) Debet 3420 Kredit 6710 6000000 so'mga

10. 7-testda keltirilgan ma'lumotlar bo'yicha brigada a'zolariga hisoblangan ish haqidagi ushlanadigan daromad solig'i summasini toping va unga buxgalteriya yozuvini bering:

- a) Debet 6410 Kredit 6710 120000 so'm;
- b) Debet 6710 Kredit 6410 120000 so'm;
- v) Debet 2010 Kredit 6410 120000 so'm;
- g) Debet 3720 Kredit 6410 120000 so'm

11. 7-testda keltirilgan ma'lumotlar bo'yicha brigada a'zolariga hisoblangan ish haqidagi pensiya fondiga 2,5 foizlik ushlanma summasiga buxgalteriya yozuvi beriladi:

- a) Debet 6510 Kredit 6410 15000 so'm;
- b) Debet 6710 Kredit 6510 15000 so'm;
- v) Debet 6710 Kredit 6510 15000 so'm;
- g) Debet 6720 kredit 6520 15000 so'm

12. 7-testda keltirilgan ma'lumotlar bo'yicha brigada a'zolariga hisoblangan ish haqidagi yang'arib beriladigan pensiya ta'minatiga 1 foizlik ushlanma summasiga buxgalteriya yozuvi beriladi:

- a) Debet 6710 Kredit 6990 6000 so'm;
- b) Debet 6710 Kredit 6410 6000 so'm;

Qurilish ishlari loyihasiga kiritiladigan nooʻsiy ishlab huqarish xarajatlari

Xarajat turi	Xarajat tavsifi	Hududning rajali qoʻlga olinish sana/taʼrihi
Loyihani tashkil etish xarajati	1) Qurilish loyihasi (ilmiy) ishlab chiqarish va qabul qilish maqsadida, qurilish loyihasi (ilmiy) tayyorlash, tashkil etish va ijro etish xarajati va loyiha (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.	<ul style="list-style-type: none"> • Iqtisodiy inqilob (2014) • "Stroy" loyihasi (2014)
Zotiy xarajatlar (loyiha)	Zotiy xarajatlar (ilmiy) ishlab chiqarish xarajati va loyiha (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.	<ul style="list-style-type: none"> • Iqtisodiy inqilob (2014) • "Stroy" loyihasi (2014)
Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida	Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.	<ul style="list-style-type: none"> • Iqtisodiy inqilob (2014) • "Stroy" loyihasi (2014)
Amaliyotdagi xarajatlar	Amaliyotdagi xarajatlar (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.	<ul style="list-style-type: none"> • Iqtisodiy inqilob (2014) • "Stroy" loyihasi (2014)
Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida	<p>Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.</p> <p>1) Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.</p> <p>2) Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.</p> <p>3) Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.</p> <p>4) Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.</p> <p>5) Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.</p> <p>6) Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.</p> <p>7) Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.</p> <p>8) Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Iqtisodiy inqilob (2014) • "Stroy" loyihasi (2014) • "Iqtisodiy inqilob" (2014) • "Stroy" loyihasi (2014) • "Iqtisodiy inqilob" (2014) • "Stroy" loyihasi (2014) • "Iqtisodiy inqilob" (2014) • "Stroy" loyihasi (2014)

amaliyotdagi xarajatlarni qoʻlga olinish xarajati koʻrsatganidan tashqari qurilish ishlab huqarish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida. Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida. Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida. Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida. Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida. Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida. Loyihani tashkil etish xarajati (ilmiy) ishlab chiqarish maqsadida.

20FD «Asosiy ishlab chiqarish» sohasi

20__ yil _____ oy uchun

Tafsiliiy hisob – «Doratlik kompleks»

№	Dorat			№	Sovut		
	Qopqonchani tayyorlash	Ko'rsatkich	Soni		Qopqonchani tayyorlash	Ko'rsatkich	Soni
1	10000000	1000	10000000	1	10000000	1000	10000000
2	10000000	1000	10000000	2	10000000	1000	10000000
3	10000000	1000	10000000	3	10000000	1000	10000000
4	10000000	1000	10000000	4	10000000	1000	10000000
5	10000000	1000	10000000	5	10000000	1000	10000000
6	10000000	1000	10000000	6	10000000	1000	10000000
Jami			10000000	Jami			10000000
Tuzatish qilib			0	Tuzatish qilib			0

Asosiy ishlab chiqarish xarajatlari yirik korxonalar hisobining asosiy registri bo'lib 10-s jumla bo'lar hisoblanadi. Ushbu jumla bo'lar har bir qurilish obyekti (taftiliy shox) bo'yicha oshiladi. Shu jumladan, qurilish tashkiloti hisobidagi barcha olib borilgan qurilish ishlari xarajatlari taqsimidagi raqamlarini jamlash uchun yig'irma 10-s jumla bo'lar bilan yuritiladi. Ushbu yig'irma jumla bo'lar asosiy ishlab chiqarish xarajatlarga o'z hisobidagi raqamlarini talifiy shoxlar (qurilish obyektlari) bo'yicha yig'ish taftil korxonalarida 5.3-jadvalda ko'rsatilgan.

Asosiy ishlab chiqarish xarajatlarining yig'irma hisobi

Yirik korxonalar	Jami	Shu jumladan taqsimat obyektlar bo'yicha					
		D	K	10-s jumla		11-s jumla	
				D	K	D	K
1000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000
1001	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000
1002	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000
1003	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000
1004	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000
1005	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000
1006	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000
1007	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000
1008	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000
1009	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000
1010	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000	10000000
Jami	100000000	100000000	100000000	100000000	100000000	100000000	100000000
Tuzatish qilib	0	0	0	0	0	0	0

Yig'irma to'rtinchi madda talim bo'limlari qurilishi uchun kreditga 2010 «Asosiy» shlah chiqarish to'rtinchi bosh qatori yuqoridagilarga bo'lgan. Umumiy hisob-kitobning asosida ko'rsatuvchi hisobotni ishlab chiqarish to'rtinchi bosh qatidagi ma'lumotlar yig'irma to'rtinchi maddada qurilish ob'ektlari (tashhix xizmatlari bo'yicha keltirilgan) mas'uliyatdagi xarajat mukhlari shaharlarning yig'irma bosh qatidagi keltirilgan.

5.2. Qurilish tashkilotlarida yordamchi ishlab chiqarish xarajatlarning hisobi

Qurilish tashkilotlarida yordamchi ishlab chiqarish deganda qurilish ishlarining olib borilishida boshqaruvchi va boshqaruvchi bo'limlarning yordamchi hisobida xizmat ko'rsatuvchi ishlab chiqarish bo'limlarining faoliyatini tashvikatli IT arga shaharida quyidagilar kiradi:

(1) qurilish materiallari, detalari, konstruksiyalar va moslamalarini tayyorlash xizmati (yugurish materiallari, qurilish sekinlik, beton, shish pitalari, granit toshlar, litum, aslit, va shu kabi boshqaruvchi materiallarning olib berish xizmati yoki ustaxonalarini);

(2) energiya bilan ta'minlash (elektroenergiya ta'minoti va boshqalar) bilan ta'minlash bo'yicha xizmatlarni ko'rsatuvchi bo'limlarning.

(3) transport xizmatlarini ko'rsatuvchi bo'limlarning (avto xizmatlik, g'araj ustaxonalar);

(4) ta'mirlash ishlarini olib boruvchi bo'limlarning;

(5) qurilish ishlarini loyihalashtirish, tegishli konstruktiv ishlarini olib boruvchi bo'limlarning.

(6) qurilish ishlarini bilan ta'minlash xizmatlariga: tibbiy, tibbiy, semiotika-gigiyena, o'sayotlarni ta'minlash qurilish bo'yicha xizmatlarni ko'rsatuvchi bo'limlarning.

Yordamchi ishlab chiqarish xarajatlarning yig'irma sintetik hisob bosh qatidagi 2310 «Yordamchi ishlab chiqarish» shlah olib beriladi. Ushbu shlahning debelida va kredit boshqaruvchi korespondensiya shlahi shlahlariga (1830, 8310, 6520, 6200, 6000, 6990 va boshqalar) mas'uliyatdagi yordamchi ishlab chiqarishga ko'rsatuvchi material, ish haqi, jirimoy saqlantirish, amoniyat va turli xizmatlar va boshqaruvchi xarajatlarni yig'irmadagi ma'lumotlar jorjlanadi. 2310 «Yordamchi ishlab chiqarish» shlahning kreditida yordamchi ishlab chiqarish bilan olingan tayyor mahsulotlar, yordam tayyor mahsulotlar, qurilish materiallari, konstruksiyalar, moslamalar va

bu bilan, suringa tek ko'rsatilgan darajalarga kelgan hali sarif-xarajatlarning hisobga chiqarilishi uka eritiladi. Muzas qat'ish konstruksiyalarini va ruzo suraladini yasash axolari bo'lyicha taqalarningga ishlab chiqarish zarajat bo'lishi mumkin. Bu hollarda 2310 «Yordamchi ishlab chiqarish» sohani qo'lliqqa oga bo'lsadi. O'lgan hollarda ushu sohaniing yilbatida to'plangan summa mos at'ishlagi hisobga olinib taqalga o'tkaziladi va ushlar yo'l bilan yopiladi.

2310 «Yordamchi ishlab chiqarish» sohaniing yopilgan quyidagi taqyishlari yozuvlar bilan aks etiriladi:

(1) yordamchi ishlab chiqarishdan taqyish: *uzuladotlar olinayotgan*
Debet 2810 «O'rtamdaqi tayyor mahsulotlarga»
Kredit 2310 «Yordamchi ishlab chiqarish»

(2) yordamchi ishlab chiqarishdan yozuv taqyish: *uzuladotlar olinayotgan*
Debet 2110 «Yozuv mahsulotlari»

Kredit 2310 «Yordamchi ishlab chiqarish»

(3) yordamchi ishlab chiqarishdan qat'ish xarakteridagi konspektsiyalar, materiallar, to'plag' qat'ishlari olinayotgan:

Debet 1300 «Materiallar»
Kredit 2310 «Yordamchi ishlab chiqarish»

(4) yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari kapital investitsiya sifatida xat olinayotgan:

Debet 0800 «Boshqa kapital qo'yilmalar»
Kredit 2310 «Yordamchi ishlab chiqarish»

(5) yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari asosiy ishlab chiqarish xarajatlari qat'ishlaganda:

Debet 2010 «Asosiy ishlab chiqarish»
Kredit 2310 «Yordamchi ishlab chiqarish»

(6) yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari davm xarajatlari hisobi sifatida xat olinayotgan:

Debet 9400 «Davm xarajatlari hisobga olinib boruvchi xarajalar»
Kredit 2310 «Yordamchi ishlab chiqarish»

Yordamchi ishlab chiqarish xarajatlarning asosiy ishlab chiqarish xarajatlari qat'ishlaganda hisobdan chiqarilishi uning zehida muddatini aniq qat'ishlaganda taqarxiga berilgan hali bosh yoki hisob shaxsati qat'ishlaganda taqarxiga muvofiq qat'ishlagan yo'l bilan taqarxiga oshiriladi. Ularni taqarxilab

sharoitlarini, yoki qabul qilingan boshqa tartiblariga ko'ra umumiy ishlab chiqarish xarajatlarining qolgan moddalar bilan nisbatida hisoblangan qurilish obyektlari o'rtasida taqsimlanishi haqida.

Uzunmishlah chiqarish xarajatlari va nalar taqsimlanishida qurilish obyektlarining umumiy katta va kichik katta va kichik bo'limlari bo'yicha 10-9-jadval asosida alohida moddalarini bo'yicha yuritiladi.

5.4. Qurilish ishlarini umumiy xarajatlarni kalkulyatsiya qilish usullari

Qurilish obyektlarida qurilish ishlarining reja-tanama, jurnat va umumiy tanama va haqiqiy tanama ishlab chiqarish bilan alohida va birlashtirilgan usullarda, qurilish ishlarini boshlanishidan oldin hisob-kitob qilinadi. Haqiqiy tanama qurilish ishlarini yakunlanganda va buyurtmasi haqida tashvirlanayotganda aniqlanadi.

Qurilish ishlarini haqiqiy tanama va haqiqiy tanamasi kalkulyatsiya qilishni quyidagilar asosida qurilish ishlariga ketishi kerak bo'lgan va natijalarda kelgudagi xarajalar summasini: (1) tugallanmagan qurilish obyektlari summasini; (2) qurilish ishlarini ishlab chiqarishda qolgan va haqiqatan olingan yoki umumiy muliyatni natijada yoki umumiy tanama asosida aniqlash natijalarini hisoblab olinadi. Shuningdek, qurilish ishlarini haqiqiy tanama ishlab chiqarish reja-tanama va umumiy tanamaga nisbatan yuz bergun cheklanishlarni aniqlashga, ushbu cheklanishlar bo'yicha tegishli boshqaruv qaydlarini qabul qilishda mahkum sharoitlar taqasib etadi. Shu boisdan ham, qurilish ishlarini haqiqiy tanamasi kalkulyatsiya qilish qurilish jurnatini hisobga olishning yakuniy hisobida taqsimlanayotgan umumiy xarajalar bo'yicha bo'lib hisoblanadi.

Qurilish ishlarining haqiqiy tanamasi usullarda kalkulyatsiya qilinishi imkonidir. Ayni paytda eng ko'p tanamlanayotgan usullar quyidagilari, jurnat va hisab (tugallanish hisabi) usullar hisoblanadi.

Quyidagilari usulda bajarilgan har bir qurilish ish xarajat o'byekti sifatida quriladi. Uning haqiqiy tanamasi kalkulyatsiya qilish qurilish obyekti haqida (bargunimga) o'chilgan 2010-2011-Asosiy ishlar chiqarish hisobidagi to'plamning hisobini taqsimlash asosida o'byekt (ish) buyurtmasi haqida taqsimlanayotgan keyin umumiy taqsimlanadi. Ushbu shartlarga taqabulda alohida korxonalar va ishlab chiqarish va boshqa shartlar bo'yicha ko'rsatilgan yig'irma marta kamdan kam buyurtmasiga o'chilgan kalkulyatsiya korxonalarining taqsimlanish xarajat moddalarini taqsimlashga asos bo'ladi (5.4-jadval).

Qurilish ishlarini haqiqiy tuzatish va uni reja (normativ) tuzatishdan ehtirolanishi hisobi kalkulyatsion kartochikasi

№	Xarajat turlari	Reja (normativ) ko'rsatkichi	Haqiqiy ko'rsatkichi	Chetlanish (%)
1	Material sarf qilinishi	1000000	1000000	40000
2	Yarim tayyor mahsulotlar	2500000	2500000	100000
3	Ijtimoiy xizmatlar	1000000	1000000	27500
4	Sharoit yaratish xizmatlari	1000000	1000000	121500
5	Yaratilgan ob'ektning qurilish va tashvish	500000	500000	600000
6	Chetlanishlar qo'shilishi	500000	500000	50000
7	Yarim tayyor mahsulotlar	12000000	12000000	1100000
8	Sharoit yaratish	10000000	10000000	0
9	Sharoit yaratish	1000000	1000000	0
10	Xizmatlar	5000000	5000000	110000
11	Xizmatlar	1000000	1000000	50000
12	Qurilish ishlarini amalga oshirish xarajatlarini	12000000	12000000	50000

Kalkulyatsion kartochalarining alohida turlar uchun olingan xarajat raqodlari bo'yicha ulashilgan reja yoki normativ miqdori hamda yuz foiz bo'lgan chetlanishlar ko'rsatiladi. Kartochalarning har birida qurilish ish xarajalarini qay darajada reja miqdoriga yaqinlashirilganligi yoki aksincha bo'yicha chetlanishning ulg'uri bo'lganligi aniqlashga, reja yoki normativ bilan chetlanishlarning sabablarini aniqlash va boshqarishni aniqlashga, shuningdek, tegishli boshqaruv qurilmalarini qabul qilishga imkon beradi.

Kartochani o'z ichiga olinishlarini tekshirish va ularni yanayot qayta tekshirish va tuzatish, qurilishni tayyorlash, ob'ektning o'z ichiga olinishlarini o'z ichiga olinish va tuzatish kabi jarayonlar tarmog'ini aniqlashga qo'llaniladi. Har bir jarayonga bog'liq har bir qisqartiruvchi tarmog'ining haqiqiy ko'rsatkichi belgilanadi. Ushbu haqiqiy tarmog'ning sanmasi keyingi jarayonlar uchun tagallarni qayta aniqlash qiyamati bo'lib hisoblanadi. Qurilish sharoitini tayyorlash va o'z ichiga olinishlar bo'yicha tuzatishlar amalga oshirilganidan ko'zda tutilgan hadda ko'proq bo'lgan jarayonning haqiqiy ko'rsatkichi yanma yanma ko'rib olinish va tuzatishda kalkulyatsiya qilinadi. Ushbu kalkulyatsiya tarmog'ini o'z ichiga olinishlar qayta tekshirish jarayonini qayta tekshirish sanmasi hisobga olinish uchun o'z ichiga olinish hisoblanadi.

Hissoli ushbu (yo'qilganlarini tekshirish) puchat sharoitidagi tagallarni qurilish ishlarini tayyorlash uchun tagallarni o'z ichiga olinishlarini qayta tekshirish, ko'zda tutilganidan ko'proq bo'lgan. Qurilishning tagallari sharoitini hisoblab olinish uchun

jami haqiqatda ketgan xarajatlarni quritish ishlarining umumiy tuzatuviga berilish va 100% taga ko'paytirish asosli tuzatuv. Ushbu hisob-kitob asosida loyiham quritish ishlarining haqiqiy tuzatuvni buyurtmachilarga topshirilgan ishlarining tuzatuv hisob-kitoblariga asoslanib hisobga olinadi.

Tayanch iboratlar

Quritish ishlar tuzatuv – bu quritish tashkilotlarida pudrat shartnomalariga ko'ra bajarilgan quritish ishlariga sarflangan asosiy ishlab chiqarish xarajati ko'rsatkichi.

Quritish ishlarining reja tuzatuv kalkulyatsiyasi – bu quritish ishlariga sarflangan asosiy ishlab chiqarish xarajatlari asosida ularning reja tuzatuvini aniqlash.

Quritish ishlarining haqiqiy tuzatuv kalkulyatsiyasi – quritish ishlariga haqiqatda sarflangan asosiy ishlab chiqarish xarajatlari asosida ularning haqiqiy tuzatuvini aniqlash.

Buyurtmali usul – haqiqiy tuzatuv ko'rsatkichidan har bir quritish ishi (inguzirni) uchun aniqlash usuli.

Jarayonli usul – quritish ishlarini tashkil qiluvchi ma"lum jarayonlar, shu jumladan loyihalashtirish, qurilishga tayyorlash, obyektni o'rnatish, yig'uvlarni o'rnatish, sinov va tozash kabi kabi jarayonlar haqiqiy tuzatuvini aniqlash usuli.

Hissali usul (yoki tugallanish foizi usuli) – pudrat shartnomalariga ko'ra quritish ishlarini buyurtmachilarga tugallanish foiziga ko'ra topshirishdagi haqiqiy tuzatuvni aniqlash usuli.

Kalkulyatsion ko'rsatkich – quritish ishining reja (normativ) va haqiqiy tuzatuvini tashkil qiluvchi xarajat moddalarini har bir obyektga yuz bergan chiqarishlarni o'zida ifodalovchi hisob hisobidir.

Nazorat uchun test savol – javoblari

1. Quritish tashkilotlarida asosiy ishlab chiqarish xarajatlari qanday kiritiladi?

- a) to'g'ida a'zolari qurilishga hisoblangan ishlar qurilish;
- b) sarflangan material xarajatlari;
- v) loyihalashtirish xarajatlari;
- g) hisob yodunlariga hisoblangan ishlar qurilish.

2. Quritish tashkilotlarida hisob qurilish xarajatlari qanday kiritiladi?

- d) ma'muriy-beqaririy xodimlarning hisoblangan so'haqi;
- e) boshqiruvchi hisoblangan salohiyatini;
- vy) qurilish binolarini saqlash xarajatlari,
- g) xaqoridagi barcha barchasi.

3. Qurilish tashkilotlarida asosiy ishlab chiqarish xarajatlari hisobga olinadi:

- a) 3190 so'hadagi;
- b) 2910 so'hadagi;
- vy) 2310 so'hadagi;
- g) 2510 so'hadagi.

4. Tugallangan qurilish ishining haqiqiy tannarxi:

- a) ma'muriy-beqaririy xarajatlari o'z ichiga kiradi;
- b) yil davomida ketgan ishlab chiqarish xarajatlardir;
- vy) tannarxi bilan o'zgarish xarajatlari bilan;
- g) xaqorida keltirilgan barcha xarajatlardan iborat.

5. Qurilish ishlarini tannarxiining talilifiy hisob:

- a) qurilish tashkiloti boshqiruvchi yuritiladi,
- b) har bir qurilish ishi boshqiruvchi yuritiladi;
- vy) yuritilmaydi;
- g) jumla amal qilish ishlarini boshqiruvchi kichikda yuritiladi.

6. Yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari:

- a) 2910 so'hadagi hisobga olinadi;
- b) amal qilish ishlarini tannarxiiga kiritiladi;
- vy) 2310 so'hadagi hisobga olinadi;
- g) hisobga olinmaydi.

7. Dinnarxi bilan chiqarish xarajatlari:

- a) 3190 so'hadagi hisobga olinadi;
- b) hisobga olinmaydi va qurilish ishlarini tannarxiiga kiritiladi,
- vy) 2310 so'hadagi hisobga olinadi;
- g) 3190 so'hadagi hisobga olinadi.

8. Qurilish ishlarini tannarxiini kalkulyatsiya qilishdan maqsad:

- a) davr xarajatlarini chegaralash;
- b) talim berishlikka yo'l ochilish;
- vy) ishlab chiqarish tannarxiini talim hisoblash;
- g) hisobni yashatish yo'lini talim topish.

9. Qurilish ishlarini tuzatishni kalkulyatsiya qilishning buyurtmasi usulida tanlanadi:

- a) jami tashkilot bo'yicha tayinlanadi;
- b) har bir buyurtma bo'yicha tayinlanadi;
- v) har bir jangar bo'yicha tayinlanadi;
- g) topilmaydi.

10. Buyurtmachi tomonidan topilgan qurilish ishining haqiqiy tuzatish bo'yicha yozuv beriladi:

- a) Debet 2010 Kredit 2010;
- b) Debet 1190 Kredit 2010;
- v) Debet 9130 Kredit 2010;
- g) Debet 9030 Kredit 2010.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Axborot yozilganiz - vataningiz - taraqqiyoti va xalqimiz baxtli bo'lgunicha yuksalmoqda. - T.: O'zbekiston, 2010.

2. Karimov I.A. Davlat reja va dasturlarimiz vataningiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz farovonligini ta'minlashga xizmat qiladi. "Nomus" jurnali bo'yicha haqiqiy ro'yxatda №3 (288) 25 - yanvar 2011 yil.

3. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. - T.: Soliq xizmati va haqiqiy dunyoning nashriyot uyi, 2008.

4. «Mahsulot (xizmat) xizmatlarini ishlab chiqarish va sotish xarajatlarining tarkibi haqida moliyaviy nazoratni shakllantirish tartibi to'g'risida Nizom». O'zR VVning 1999-yil 2-fevraldagi 54-san qarori bilan tasdiqlangan.

5. BHMSS № 21 «Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy-xo'jalik faoliyati haqida teriya hisob, shohlar rejasi va ulari o'zaro bog'lanish bo'yicha yo'riqnomalar. O'zR. VV tomonidan 2007-yil 23-oktabrda tasdiqlangan. Inqil. № 1181.

6. Bobojonov O., Sumariyazov K. Moliyaviy hisob. - T.: «Moliya», 2002.

7. Vaxidov S.V. va boshqalar. Boshqa tarmoqlarda bo'lgan teriya hisobni tashsiylar. - T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi, adabiyot jang xizmati nashriyoti, 2004.

8. Xasanov D.A., Xalilov A.A. Boshqaruv hisobi. Darslik. - T.: «Iqtisod-moliya», 2005.

6-hab. QURILISH ISHLARINI BAJARISHDAN OLINGAN DAROMADLAR VA ULARGA DOIR HISSOB-KITOBLARNING HISSABI

6.1. Qurilish ishlarini bajarish bilan olingan daromadlar hisobi

Qurilish ishlarini bajarish bilan olingan daromadlar qurilish tashkilotlari tomonidan olinadigan daromadlar hisoblanadi. Respublikamizning 2-sori 111-XS va 2-sori 112-XS qonunlarida olingan daromadlar tomonidan qurilish ishlaridan olinadigan daromadlar tomonidan va bu xalqaro hisob bo'yida olinadigan daromadlar tomonidan berilgan javob berilgan.

birinchiidan, qurilish tashkiloti tomonidan olinadigan daromadlar hisob bo'yida olingan daromadlar qurilish tashkiloti tomonidan olingan daromadlar hisoblanadi. Respublikamizning 2-sori 111-XS va 2-sori 112-XS qonunlarida olingan daromadlar tomonidan qurilish ishlaridan olinadigan daromadlar tomonidan va bu xalqaro hisob bo'yida olinadigan daromadlar tomonidan berilgan javob berilgan.

ikkinchiidan, olingan daromadlar tomonidan olinadigan daromadlar hisob bo'yida olingan daromadlar qurilish tashkiloti tomonidan olingan daromadlar hisoblanadi. Respublikamizning 2-sori 111-XS va 2-sori 112-XS qonunlarida olingan daromadlar tomonidan qurilish ishlaridan olinadigan daromadlar tomonidan va bu xalqaro hisob bo'yida olinadigan daromadlar tomonidan berilgan javob berilgan.

uchinchiidan, olingan daromadlar tomonidan olinadigan daromadlar hisob bo'yida olingan daromadlar qurilish tashkiloti tomonidan olingan daromadlar hisoblanadi. Respublikamizning 2-sori 111-XS va 2-sori 112-XS qonunlarida olingan daromadlar tomonidan qurilish ishlaridan olinadigan daromadlar tomonidan va bu xalqaro hisob bo'yida olinadigan daromadlar tomonidan berilgan javob berilgan.

to'rtinchiidan, buyurtmachi qabul qilgan qurilish ishlarini bajarish bilan olingan daromadlar tomonidan olingan daromadlar hisob bo'yida olingan daromadlar qurilish tashkiloti tomonidan olingan daromadlar hisoblanadi. Respublikamizning 2-sori 111-XS va 2-sori 112-XS qonunlarida olingan daromadlar tomonidan qurilish ishlaridan olinadigan daromadlar tomonidan va bu xalqaro hisob bo'yida olinadigan daromadlar tomonidan berilgan javob berilgan.

Qurilish tashkiloti tomonidan olingan daromadlar hisob bo'yida olingan daromadlar qurilish tashkiloti tomonidan olingan daromadlar hisoblanadi. Respublikamizning 2-sori 111-XS va 2-sori 112-XS qonunlarida olingan daromadlar tomonidan qurilish ishlaridan olinadigan daromadlar tomonidan va bu xalqaro hisob bo'yida olinadigan daromadlar tomonidan berilgan javob berilgan.

«Bajarilgan ishlar (qilingan xarajalar) qiymati to'g'risida ma'lumotnomas – shart-fakturas» shartli 5-2 shaklida olingan ishlar tomonidan olingan daromadlar hisob bo'yida olingan daromadlar qurilish tashkiloti tomonidan olingan daromadlar hisoblanadi. Respublikamizning 2-sori 111-XS va 2-sori 112-XS qonunlarida olingan daromadlar tomonidan qurilish ishlaridan olinadigan daromadlar tomonidan va bu xalqaro hisob bo'yida olinadigan daromadlar tomonidan berilgan javob berilgan.

qurilish ishlarini boshlanish va yakunlanish sanasi, olib tashilgan joy nomi, ketma-ketlikda bajarilgan texnologik ishlarini qurilishning g'ijiga qaytma qayt va rasmlar bilan bir yilda aniqlanayotqiy qurilish va boshqa jihatlarini ta'riflagan ma'lumotlar jamlanadi.

Qurilgan qurilish ishlarini pafazatda, buyurtmachi investidorlar va boshqa qiziquvchi organlar va tashkilotlarning kelib chiqqan kelish va boshqaruq qabul qilinadi. Qurilish ishlarini qabul qilib olish obyekt loyihasini ko'rsatilgan talablar, me'yorlar va tartiblar asosida ularni kuzatish, o'lchash, sinab kuzatish, sifatini aniqlash kuzatish tegishli mutaxassislarining xizmatlari asosida amalga oshiriladi.

Qurilish vaqti otlarida bajarilgan qurilish ishlaridan olinadigan daromadlarning hisobi ularni ta'riflash usuliga bevosita bog'liq bo'ladi. Ushbu resurslar quyidagilar hisoblanadi:

1. Ta'riflagan ishlar usuli; 2. Tug'atish to'lovi usuli; 3. Bosqichli usul;

BAJARILGAN ISHLAR (QURILGAN XARAJATLAR) QIYMATI TO'G'IRISIDA MA'LUMOTNOMA - SCHEOT- FAKTURA

(davri)

Muzdori _____ Manzili _____ Telefon _____ Hukumatiga _____ S/IR _____ X/IR _____	Buyurtmachi _____ Manzili _____ Telefon _____ Hukumatiga _____ S/IR _____ X/IR _____
---	---

Obyekt nomi va manzili _____

Shartnoma _____

Jami shartnoma qiymati _____

Hisobot davri _____ dan _____ gacha

Hujjat № va sanasi _____

1) Ishni bajarilgan va bajarilgan bo'lmagan ishlar haqida ma'lumot berish uchun.	2) Ishni bajarilgan va bajarilgan bo'lmagan ishlar haqida ma'lumot berish uchun.	3) Ishni bajarilgan va bajarilgan bo'lmagan ishlar haqida ma'lumot berish uchun.	4) Ishni bajarilgan va bajarilgan bo'lmagan ishlar haqida ma'lumot berish uchun.
Jami: _____	Jami: _____	Jami: _____	Jami: _____

Tashkilotning nomi			Korxonaning nomi			Tashkilotning nomi		
Nomi	Manzili	Manzili	Nomi	Manzili	Manzili	Nomi	Manzili	Manzili
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Podratchi tashkilot rahbari _____
 Podratchi tashkilot hoshi bishohchisi _____
 M.O' _____
 Buyurtmachi tashkilot vakili _____
 M.O' _____

Ta'liq tugallanish usulida bajarilgan ishlar uchun olingan daromadlar qurilish ishlarini bajarilgan va bajarilgan bo'lmagan qismlar bo'yicha sotib olingan daromadlar to'lov va qurilish ishlarini bajarilgan daromadlar to'lov asosida to'lanadi. Qurilish ishlarini bajarilgan bo'lmagan qismlar bo'yicha sotib olingan daromadlar to'lov va qurilish ishlarini bajarilgan bo'lmagan qismlar bo'yicha sotib olingan daromadlar to'lov asosida to'lanadi. Qurilish ishlarini bajarilgan bo'lmagan qismlar bo'yicha sotib olingan daromadlar to'lov va qurilish ishlarini bajarilgan bo'lmagan qismlar bo'yicha sotib olingan daromadlar to'lov asosida to'lanadi.

- Debet 1010 «Olingan shartlar»
- Kredit 9010 «Bajarilgan ish va xizmatlar daromad»

Tugallanish foizi usuli qo'llanilganda boshlab yaratilgan qurilish obyekti bo'yicha tugallanish foizi aniqlanadi. Bu ko'rsatkich jami ketgan sarf-xajjatlarni yaratilgan obyektlarning umumiy tashkilot bo'limi va 100 foizga bo'linib yaratilgan bo'lim topiladi. Tugallanish foizi qurilish ishining tugallanish qismlariga teng kelmaydi, shuning uchun qurilish ishining tugallanish qismlariga teng kelmaydi. Qurilish ishining tugallanish qismlariga teng kelmaydi, shuning uchun qurilish ishining tugallanish qismlariga teng kelmaydi.

Misol. *Qurilish obyekti bo'yicha shartlar qiyamati 5000000 so'm, shuning uchun QQS (20%) 1000000 so'm. Demak, qurilish obyekti bo'yicha sotib olingan shartlar qiyamati 5090000 so'm (5000000 + 1000000). Qurilish obyekti bo'yicha sotib olingan shartlar qiyamati 5000000 so'm. Qurilish obyekti bo'yicha sotib olingan shartlar qiyamati 2500000 so'm.*

Yuqoridagi natijalarni qayta ko'rib:

(1) qurilishning tugallanish hisbi = $30,0\% (23000000 / 75000000)$;

(2) qurilishning tugallanish qismini to'g'ri keladigan kapital summa = $48000000 \text{ so'm} (60000000 * 80\% / 100\%)$;

(3) qurilishning tugallanish qismini to'g'ri keladigan valyutasi summa (daromad) = $40000000 \text{ so'm} (50000000 * 80\% / 100\%)$;

(4) qurilishning tugallanish qismini to'g'ri keladigan QQS summasi = $8000000 \text{ so'm} (48000000 - 40000000)$.

Daromadlarni tugallanish hisbi asosida taqsimlash uchun qurilishning tugallanish qismini qiymani va tugallanish hisbi uchun barcha daromad buyurtma chikaruvchidan barcha daromad bajarilgan ishlar (qilingan xarajatlari) qiymati to'g'ri hisablanadi. Umumiy daromad – shahar-faktura bilan hisoblanadi. Ushbu hujjat asosida qurilish tashkiloti bajarilgan qurilish ishlaridan olingan daromadlarda QQS summasi bo'yicha yuqorida keltirilgan ma'lumotlar bo'yicha quyidagilarni beriladi.

Bosqichli va o'z qurilish obyektlarining amaliy qismlarini bosqich ma-bosqich bajarish bo'larida qurilish. Bu usulni qurilishning amaliy qismlaridan qurilish loyihasi va qurilish loyihasi asosida hujjatlarining shartnomalar bilan taqab qismlarining shartnomalar qiymani daromad ma'muriyati shartnomalar bilan hisoblanadi. Bunday holatlarda qurilish obyektlarining shartnomalar bilan taqab qismlarining amaliy qismlarini bajarish uchun bajarilgan ishlar (qilingan xarajatlari) qiymani to'g'ri hisablanadi. Umumiy daromad – shahar-faktura daromad QQS hisob bo'yicha bilan hisoblanadi. Ushbu hujjatlar asosida qurilish ishlarining daromad bosqichini bajarilgan ishlaridan olingan daromad va QQS summasi bo'yicha yuqorida keltirilgan ma'lumotlar bo'yicha quyidagilarni beriladi.

Qurilish tashkiloti daromad bajarilgan qurilish ishlaridan olingan daromadlarning taqab qismlarini bajarish uchun bajarilgan ishlar (qilingan xarajatlari) qiymani to'g'ri hisablanadi. Umumiy daromad – shahar-faktura daromad QQS hisob bo'yicha bilan hisoblanadi. Ushbu hujjatlar asosida qurilish ishlarining daromad bosqichini bajarilgan ishlaridan olingan daromad va QQS summasi bo'yicha yuqorida keltirilgan ma'lumotlar bo'yicha quyidagilarni beriladi.

6.2. Qurilish ishlarini bajarish uchun bajarilgan ishlar bilan hisob-kitoblar hisobi

Qurilish tashkiloti daromad bajarilgan ishlaridan olingan daromadlarning taqab qismlarini bajarish uchun bajarilgan ishlar (qilingan xarajatlari) qiymani to'g'ri hisablanadi. Umumiy daromad – shahar-faktura daromad QQS hisob bo'yicha bilan hisoblanadi. Ushbu hujjatlar asosida qurilish ishlarining daromad bosqichini bajarilgan ishlaridan olingan daromad va QQS summasi bo'yicha yuqorida keltirilgan ma'lumotlar bo'yicha quyidagilarni beriladi.

podratchi va subpodratchi bilan hisob-kitoblar tashkil etilishida amalga oshirilishi yoki subpodratchi bilan bo'linib ketishi o'z ichida hisob-kitoblar faqat bosh pudratchi orqali bajarilishi mumkin.

Bosh pudratchi va subpodratchi bilan hisob-kitoblar tashkil etilgan yoki qilingan bosh pudratchi va subpodratchi hisob-kitoblar o'z ichida bajarilib berilgan ishlar bo'yicha o'zaro hisob-kitoblar bosh pudratchiida 6100 «Ajarilgan turli imorat, shox va qaram xo'jalik jamiyatlariga to'lanadigan sohibxona tizimining sochilishlari alohida davlatiga olinadi» Birtizimni tashkil etilmaydigan bosh pudratchi asosida subpodratchi tashkilotlar o'z ichida o'zaro hisob-kitoblarning hisobi bosh pudratchi tashkilotida 6100 «Ajarilgan turli imoratlar va pudratchi» ga to'lanadigan sohibxona sochida tashkil etiladi.

Bosh pudratchi va subpodratchi tashkilot tomonidan bajarilgan ishlarini «Bajarilgan ishlar» qabul qilish to'g'risida davlat tomonidan (KS-2 shakli) va «Ajarilgan ish qiyamat va xarajalar to'g'risida davlat tomonidan» (KS-3 shakli) asosida qabul qilinadi. Ushbu hujjatlar asosida subpodratchi tashkilot tomonidan bajarilgan ishlar bosh pudratchiida quyidagi yozuvlar bilan o'zaro hisob-kitoblar qurilish tomonida kiritiladi:

Debet 2010 «Asosiy foydalanilgan qiyamat»;

Kredit 6010 «Birtizimchi va pudratchi» ga to'lanadigan sohibxona».

6100 «Ajarilgan turli imorat, shox va qaram xo'jalik jamiyatlariga to'lanadigan sochilar»

Subpodratchi ga bajarilgan ish tomonidan o'zaro hisob-kitoblar o'z ichida bosh pudratchiida quyidagi yozuvlar bilan kiritiladi:

Debet 6010 «Birtizimchi va pudratchi» ga to'lanadigan sohibxona».

6100 «Ajarilgan turli imorat, shox va qaram xo'jalik

jamiyatlariga to'lanadigan sochilari»

Kredit 5110 «Hisob kitobachona»

Bosh pudratchiida subpodratchi bilan o'zaro hisob-kitoblarning tahlilini kiritish bo'yicha o'zaro hisob-kitoblarning tashkil etilishida yuritiladi.

Tayanch ilki ralar

Qurilish ishlardan olingan daromad - bu qurilish tashkiloti tomonidan bajarilgan va buyurtmachilarga topshirilgan qurilish ishlarining quyidagilik bekor bo'lganligi haqida bildirilgan tashkilotning qiyomatini (QOSeiz)

«Bajarilgan ishlar (qilingan xarajatlarni) qiymati to'g'risida mu'ammomoma – solot-faktura» - bu qurilish tashkilotlarida qurilish ishlarini bajarishdan olingan daromadlarni hisoblovchi asosiy hujjat.

1) Iltiq tugallanish usuli - bu bajarilgan ishlaridan olingan daromadni qurilish ishlari to'liq yakunlangan va qabul qilingan to'g'ri bo'lgan sotilgan ishlar (qilingan xarajatlarni) qiymati to'g'risida mu'ammomoma «solot-faktura» asosida tan olish usuli.

2) Tugallanish hisbi usuli - bu bajarilgan ishlaridan olingan daromadni ularning hisbi asosida bo'yicha kalis muqyamatini (QX) sotilgan tugallanish hisbiga ko'paytirish va 100 hissaga o'listirilishi topish usuli.

Bosqichli usul - bu qurilish ob'ektlariga asosiy qismlarni bosqichma-bosqich topilishidan olingan daromadni qurilish loyihasi va qurilish loyihasi asosida hujjatlarida uning alohida olingan tarkibiy qismlarining shartnomma qiymati hamda shartnomma tarixi asosida topish usuli.

Nazorat uchun test savol – javoblari

1. Qurilish tashkilotlarida bajarilgan qurilish ishlarida olingan daromadlar hisobi:

- a) asosiy faoliyatdan olingan daromadlariga;
- b) asosiy faoliyatdan olingan qo'shimcha daromadlariga;
- v) maliyaviy faoliyatdan olingan daromadlariga;
- g) investitsiya faoliyatidan olingan daromadlariga.

2. Qurilish tashkilotlarida bajarilgan qurilish ishlaridan daromadlar hisobi:

- a) 9010 shaxtda yuritiladi;
- b) 9020 shaxtda yuritiladi;
- v) 9030 shaxtda yuritiladi;
- g) 9910 shaxtda yuritiladi.

3. Qurilish tashkilotlarida qurilish ishlari bo'yicha daromadlar hisobi:

- a) kassa raqodiga asoslanib yuritiladi;
- b) hisoblash tarqoqligiga asoslanib yuritiladi;
- v) taqqoslama hisobida yuritiladi;
- g) reja baholarda yuritiladi.

4. Qurilish ishlaridan olingan daromadlar hisobini yuritishga asos bo'ladi:

- a) KS-5 shakli bilan atonuz;
- b) KS-2 shakli bilan atonuz va KS-3 shakli bilan atonuzmas;
- v) KS-6 shakli bilan;
- g) 10-shtum bilan.

5. Qurilish ishlaridan olingan daromadlarni tan olish usullariga kirmaydi:

- a) yashil tegallash usuli;
- b) tegallash shoxi usuli;
- v) bexshahli usul;
- g) indeks usuli.

6. Qurilish tashkilotlarida qurilish ishlaridan olingan daromad summasiga:

- a) QQS summasi kiradi;
- b) QQS summasi kirmaydi;
- v) mol-mulk solig'i summasi kiradi;
- g) aksiz solig'i summasi kiritiladi.

7. Subpudrat tashkilotlar tomonidan bajarilgan ishlar qiymati bosh pudratchi tashkilot uchun:

- a) daromad hisoblanadi;
- b) tanlovmaga kiritiladigan xarajat hisoblanadi;
- v) daraj xarajati hisoblanadi;
- g) yordamchi ishlab chiqarish xarajati hisoblanadi.

8. Quyidagi yozuvlarning qaysi biri bosh pudratchi va subpudratchi tashkilot o'rtasidagi harakat operatsiyasi yuz berganligini ifodalaydi?

- a) Debet 9220 Kredit 1050;
- b) Debet 1050 Kredit 4010;
- v) Debet 6010 Kredit 4010;
- g) Debet 1050 Kredit 1050.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Agosiy vazifamiz - vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yuzsa yuksaltirish. — T.: O'zbekiston, 2010.
2. Karimov I.A. Har bir reja va dasturlarning vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz farovonligini ta'minlashga xizmat qilishi. "Nezom" iqtisodiy-huquqiy o'qituvchi №3 (288) 25 - yanvar 2011 yil.

2. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. - T.: «Iqtisodiyot va huquq dunyosi» nashriyoti, 2008.

4. «Ma'mur (ish, xizmat)dan ajralib olinish va sotish zarafatlarini» tarkibi bilan mohiyat jihatidan shakllantirish tartibi to'g'risida Yozma. O'zR. Y.M.ning 1994-yil 5. Iyulidagi 51 -son qarori bilan tasdiqlangan.

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori «Qurilish sohasida hisobovchi yurtda tashkilotlarni qo'llash to'g'risida», 2003-yil 31-avgust, 4095-son.

6. BHMS № 2 «Axborot xizmatlari faoliyatidan olingan daromadlar» O'zR. AV tomonidan 1998-yil 26-avgustda qabul qilingan, № 483.

7. BHMS № 21 «Korxona yuridik shaxslarining moliyaviy xizmat faoliyati bo'yicha hisobovchi sotilgan tovarlar ro'yxati va uni qo'llash bo'yicha yozma qaror». O'zR. AV tomonidan 2002-yil 23-oktabrda qabul qilingan, № 1181.

8. Bebojov O., Jumaniyozov K. Moliyaviy hisob. - T.: «Moliya», 2002.

9. Xodirov S.V. va boshqalar. Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya asosida xususiyatlari. - T.: «O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi adabiyot, san'at va musiqa nashriyoti», 2004.

10. To'xtayeva M.M. va boshqalar. Moliyaviy hisob - Toshkent, Fan va kashfiyot, 2004.

11. Usazov K.B. Buxgalteriya hisobi va uning Oliy o'que yurtda uchun. T.: O'qituvchi, 2004.

12. Usazov K.B. Investitsiyalarning buxgalteriya hisobi va soliqqa ta'riflari. - T.: «Iqtisodiyot va huquq dunyosi» nashriyoti, SDX gazetasi kuni, 2003, № 6.

7-bob. QURILISH TASHKILOTLARIDA YAKUNIY MOLIYAVIY NATIJALAR, SOLIQLAR VA MAJBURIY TO'LOVLARNING HISOBI

7.1. Qurilish tashkilotlarida yakuniy moliyaviy natijalarning hisobi

Qurilish tashkilotlarining yakuniy moliyaviy natijalarini ifodalovchi ko'rsatkichlar, ular olgan foyda (yoki zarar) hisoblanadi. Bu ko'rsatkichlarning shakllanishi va hisobiga olinishi respublikamizda «Mahsulot (xizmat)larni ishlab chiqarish va sotish xarajatlari haqida moliyaviy natijalarni hisoblash to'g'risida qonun» (shuningdek 1, 2, 3 va 11-sonli BLM) bilan tartibga solingan.

Ushbu moliyaviy natijalarga mavjud qurilish tashkilotlari faoliyatining yakuniy moliyaviy natijalarini ifodalovchi foyda (zarar) an'anaviyidagi ko'rsatkichlar bilan taqqislanadi.

1. Sotishdan foyda (Fs) yoki zarar (Zs). Bu ko'rsatkich quyidagicha topiladi:

$$Fs (Zs) = St - Ts$$

Bu yerda, St – sotuv summasi, Ts – sotishdan narxi.

Qurilish tashkilotlarining sotilgan mahsulotlar va xizmatlardan bajarilgan qurilish ishlaridan olingan daromadlardan, shuningdek, o'zlarini ishlab chiqarishga asos mahsulotlarni sotishdan olingan daromadlardan iborat bo'ladi. Bajarilgan qurilish ishlaridan olingan daromadlar hisobiga undagi boshqa barcha sotilgan mahsulotlar va xizmatlardan olingan daromadlar hisobini yuritish tartibiga qisqacha to'xtalamiz.

Qurilish tashkilotlarida ishlab chiqarilgan tayyor mahsulotlar (qurilmalar) maxsus sotish uchun ishlab chiqarilgan turli ko'lamli qismlar, mo'ljalanmalar, detallar, qurilish materiallari buyatilgan, piltalar, sementli g'ijah, bloklar, esbi, kerama va shu kabi turli turdagi tayyor hujjatlangan boshqa buyumlar tashkil etadi. Ushbu tayyor mahsulotlar sub'yektning faoliyatining va boshqa tashkilotlarning buyumlarini asosida, shuningdek, alohida mahsulotlarini sotishga chiqarish nazarsida ishlab chiqariladi.

Tayyor mahsulotlarni ishlab chiqarish qurilish tashkilotlarining maxsus soxalari yoki yondanochi ishlab chiqarish bo'limlarini tashkil etgan asosga oshiriladi, tayyor mahsulotlarni ishlab chiqarishga do'xirajalarning hisobi 2000 «Asosiy ishlab chiqarishni hisobga olovchi soxtalar» yasa 2300

«Yordamchi» shirkatiga ismni hisobga oluvchi shartlar bilan olinadigan alohida hisoblarda olinib qoladi. Bunday hollarda tayyor mahsulotlarning hisob kitobidagi hisob boʻlimlari bilan bogʻliq boʻlgan hisob boʻlimi «7810» oʻrnatilgan tayyor mahsulotlarni sotishda hisobga olinadi. Hisob boʻlimi tayyor mahsulotlarning sotilganlik darajasi (yoki buyurtmani) ushbu aniq kompaniya (shirkat) ammiyasi yoki hisobiy ammiyasi hisoblanadi.

Hisobot oyida ishlab chiqarishdan olingan tayyor mahsulotlarning sotilganlik darajasi baholarida kiritilishiga buraqalariyada quyidagicha yozuv qoʻyiladi:

Debet 2810 «Yordamchi» tayyor mahsulotlari;

Kredit 2010 «Asosiy ishlab chiqarish» yoki;

2310 «Yordamchi» shirkatiga ismni.

Oy oxirida ishlab chiqarish xarajatlari boʻyicha umumiy hisoblanganda, sotilgan tayyor mahsulotlarning narxi boʻyicha baholarning birliqligiga bogʻliq boʻlgan hisobiy tizimni koʻrib chiqish yoʻli bilan amal boʻladi. Oʻrinlarni qabul qilingan tayyor mahsulotlarning hisob baholaridagi qiymati va ularning hisobiy tizim boʻyicha qiymati oʻrtasidagi farq summasiga yuqoridagi buraqalariy yozuvi qoʻshimcha tarzda (agar ularning hisob bahosidagi qiymat hisobiy tizimdan olingan boʻlsa) yoki qizil yozuv (minus) usulida (agar ularning hisob bahosidagi qiymat hisobiy tizimdan yuqori boʻlgan boʻlsa) beriladi.

Tayyor mahsulotlarni sotib olovchi va boshqa tashkilotlarga shartnomalarda koʻrsatilgan sotish baholarida joʻnatiladi. Sotilgan tayyor mahsulotlarga shartnomada asosida quyidagi buraqalariy yozuvlari beriladi:

(1) sotilgan mahsulotlarning qiymatiga (QQS) boʻliq;

Debet 4010 «Xaridor va buyurtmachi» dan olinadigan shartlar»;

Kredit 9010 «Tayyor mahsulotlarni sotishdan daromadlar».

(2) QQS summasiga:

Debet 4010 «Xaridor va buyurtmachi» dan olinadigan shartlar»;

Kredit 6410 «Buzilgan toʻlovlar boʻyicha qarzi».

Tayyor mahsulotlarning alohida naqd pulga sotilishiga kiritilgan ushbu oʻrni asosida quyidagi buraqalariy yozuvlari beriladi:

(1) sotilgan mahsulotlarning qiymatiga (QQS) boʻliq;

Debet 5010 «Kassadagi moliy va shirkatdagi pul mahsulotlari»;

Kredit 9010 «Tayyor mahsulotlarni sotishdan daromadlar».

(2) QQS summasiga:

Debet 5010 «Kassadagi malfiy va lubadagi pul sumblari»;
Kredit 6110 «Budjjetga to'lovlar bo'yicha qarzlari».

Naqli va naqdsiz pulga soliq va tayyor mahsulotlarning boqilqiy tannarisi bo'yicha hisobdan o'tqizilish va quyidagi muqobilatni yozuvi qilinadi.

Debet 9110 «Sotilgan tayyor mahsulotlarning tannarisi»;

Kredit 2810 «Ombardagi tayyor mahsulotlar».

Sotilgan tayyor mahsulotlar bo'yicha zariklar bilan hisob-kitobning natijasi hisob 5-sqaydromadularining har biri bo'yicha ululda shulday tashiladi.

2. Asosiy faoliyatdan foyda (Faf) yoki zarar (ZAF). Ushbu ko'rsatkich quyidagicha tashiladi:

$$\text{Faf (ZAF)} = \text{Fs (Zs)} - \text{Dx} + \text{Hod}$$

bu yerda, Dx – davr xarajatlari; Hod – asosiy faoliyatdan olingan boshqa operatsion daromadlar.

Qurilish tashkilotlarining davr xarajatlari deganda ular tomonidan bajarilgan qurilish ishlari ishlab chiqilgan tayyor mahsulotlar va ko'rsatilgan xizmatlarni sotish, ma'muriy-boshqarish va boshqa operatsion faoliyatni doir xarajatlari hisoblanadi. Ushbu xarajatlar ma'lum hisoblar davrida yuz beradi, shuning uchun ular hisobot davri xarajatlari deb ham ataladi.

21-son BHM Sigartu. o'fiq qurilish tashkilotlarida davr xarajatlariining hisobi 9410 «Sotish xarajatlari», 9420 «Ma'muriy-boshqaruv xarajatlari», 9430 «Boshqa operatsion xarajatlari» va 9440 «Kolgusida soliq boqilqilari» ebergilichlikni hisoblar davr xarajatlari» shohlarida olib boriladi. Ushbu shohlarda akseltiribchi xarajatlarning tarkibiy eferentlari «Mahsulot (ish xizmatlarni ishlab chiqarish va sotish xarajatlari) jumdan mualliyaviy narjlari shakllantirish to'g'risida nizomda ko'rilgan. Chumanchi, qurilish tashkilotlarida sotish xarajatlariining asosiy tarkiblariga roklama xarajatlari, mahsulot, ish va xizmatlarni sotish bilan bog'liq safor xarajatlari, ish va xizmatlarni sotishga o'z xalimlari yohi e'lonlangan ish haqi, ijtimoiy sug'urtaga o'zjalma'lar, tayyor mahsulotlarni sotishga tegishli asosiy vositalarning eskirishi (amortizatsiya) summasi, ma'muriy xarajatlari va boshqalar kiradi. Sotish xarajatlari 9410 «Sotish xarajatlari» shohlarining o'lkalarida va fan xarajatlariining anie nazimi ilokilovchi boshqa shohlarining fruzatani 1000, 5010, 5110, 6710, 6820, 6890 va shu kabilar) kreditida aks e'tiriladi.

Ma'muriy-boshqaruv xarajatlari qurilish tashkilotlarining boshqaruv epparat xalflariga hisoblangan ish haqi, ijtimoiy sug'urtaga o'zjalma'lar summasi va xizmatlari, safor xarajatlari, telefun aloqasi va boshqa shu

kabi boshqaruvi bilan bog'liq xarajatlarni ma'lumotiy-boshqaruvi xarajatlari 8120 «Ma'lumotiy-boshqaruvi xarajatlari» schotining debetida va boshqa xarajatlarni ifodalovchi boshqa schotlarning (0200, 0900, 1000, 5010, 5110, 6710, 6820, 6900) kreditlari aks ettiriladi.

9130 «Boshqa operatsion xarajat» hisobida yil mobaynida qurilish tasdiqlotlarining umumxo'jalik faoliyatiga doir davr xarajatlari (maddiy yordam, kompensatsiyalar, mol-mulk solig'i, yer solig'i, suv solig'i, pensiya fondlari, yotfondiga, mablag'larini rivojlantirish fondlari majburiy ajratmalar, muddatli sotishdan va berishdan ko'rilgan zararlar va boshqa shu kabi operatsion xarajalar) aks ettiriladi. Bunda operatsion xarajalarning uzoq muddatlarini ifodalovchi boshqa schotlar (1000, 5010, 5110, 6400, 6710, 6820, 6900, 9210, 9220) kreditlanadi.

«Kelgusida soliq bazasidan cheginib ketgan hisobot davr xarajatlari» schotining debetida yil mobaynida qurilish tushilaklarining kelgusi faoliyatini rivojlantirishga sarflangan davr xarajatlari (yangi ishlab chiqarishni va yangi sanoat ob'ektlarini rivojlantirishga boshqaruvi xizmatini yaxshilashga sarflangan va boshqa shu kabi operatsion xarajalar) aks ettiriladi. Ushbu turdagi davr xarajatlari soliq qamrovchilikga ko'ra kelgusi kiyil belgi birlamonda soliq bazasidan maxsus hisob-kitob asosida chiqarib beriladi. Kelgusida soliq bazasidan cheginib beriladigan xarajalar bu schotning debetida va boshqa schotlarning (masalan, 1000, 5110, 5010, 6010, 6710, 6820, 6900) va shu kabi larni kreditlash aks ettiriladi.

Kelgusida soliq bazasidan cheginib beriladigan hisobot davr xarajatlari o'zgarishi to'g'risidagi ma'lumotlar maxsus balansdan tashqari 012 «Kelgusida soliq bazasidan cheginib berilgan hisobot davr xarajatlari» schotida belgilangan muddatda ko'rsatib beriladi.

Qurilish tasdiqlotlarining asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlariga ulamning asosiy vositalari, nomuvodiy aktivlari, materiallarini sotishdan foyda, undirilgan jarimalar, voz ko'chilgan kredit orlik qazilari, oloqqa muddatli farozan daromudlar, bog'ozoz qaytarilmaydigan anodiy o'ziy yordama, xizmat ko'rsatuvchi so'zliklar daromadlari, inventarizatsiya, yordama, larni qazib chiqmalar, o'lgan yilning boylik kabi larni kiradi.

21-sen BHM Sga muvofiq qurilish tasdiqlotlari asosiy faoliyatidan olingan qazilarni daromudlar 9300 «Asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlarni hisobga olovchi schotlar» tizimida belgilangan schotida schotining hisobga olinadi. ulamovchi

- 9310 «Asosiy vositalarning chiqib ketishidan foydalanish o'rtasidagi kreditida» asosiy vositalarning sotib olinishi va qo'shimcha chiqarilishidan olingan foyda summasi aks etiriladi. Bunda 9210 «Asosiy vositalarning chiqib ketishidan foydalanish» deb belgilanadi.

- 9320 «Hushqacha aktivlarning chiqib ketishidan foydalanish o'rtasidagi kreditida» mablag' ko'jalik kompaniyalar va umumiy aktivlarni sotishdan hushqacha chiqarilishidan olingan foyda summasi aks etiriladi. Bunda 9220 «Hushqacha aktivlarning chiqib ketishidan foydalanish» deb belgilanadi.

- 9330 «O'lingan jarimalar, penya va ustunalar» schotining kreditida turli xo'jalik shartnomalari shartlarining buzilishi natijasida, shartnoma shartlari bilan ko'rsatilgan zararlarning qoplashi vaziyati olingan daromad (foyda) summasi aks etiriladi. Bunda o'zlashtirilgan jarimani kelib tushganligi, ushbu yilning yoki hozircha o'lgan yilning aks etiruvchi schotlar, masalan 5010 «Kassa» yoki «Moliyaviy ularda» pul mablag'lariga, 5110 «Hisob-kitob summasi», 6710 «Yil uchun haqi bo'yicha xodim bilan hisoblashlar», 6860 «Dul'vular haqi bo'yicha» imdagi schotlar deb belgilanadi.

- 9340 «O'tgan yillar foydasi» schotining kreditida nisbat yildan o'tkazilgan o'tgan yillarning foydasi aks etiriladi. Hunday foyda masalan, muvaffaqiyatli o'ldirilgan hushqacha chiqarib yuborilgan rishitorlik qarzlarining tiklangan yoki kelib tushgan summasi, ortiqcha hisoblab yuborilgan xarajatlarni ko'rsatish va boshqalar hisoblanadi. Bunda mos ravishda o'tgan yillar foydasini tiklanganligini ko'rsatuvchi schotlar, masalan 5010 «Kassa» yoki «Moliyaviy ularda» pul mablag'lariga, 5110 «Hisob-kitob summasi», 4000 «Mudjatlar» schotlari deb belgilanadi.

- 9350 «Qisqa muddatli tijaradan daromadlar» schotining kreditida qisqa muddatli tijaradan olingan daromad summasi 4820 «Qisqa muddatli tijaradan olingan daromadlar» schoti bilan korrespondeniyalashgan holda aks etiriladi.

- 9360 «Kreditor va deponent qarzlarini hisobdan chiqarishdan daromadlar» schotining kreditida muddatida 3 yildan oshiq muddatda muvaffaqiyatli o'ldirilgan qarzlarini qaytarish ta'siri bo'yicha o'tkazilishdan olingan daromadlar mos ravishda kreditorlik qarzlarini aks etiruvchi schotlar (6010, 6110, 6710, 6720, 6900 va boshqalar) bilan korrespondeniyalashgan holda aks etiriladi.

- 9370 «Xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklar daromadlari» schotining kreditida asosiy faoliyatning o'zlashtirilgan ko'rsatkichlari ko'rsatuvchi xo'jaliklar (qo'shimcha) suvlarini

boʻlgan hali, sargʻinlik, kurtinib ketgan, bulalar boʻlgʻan hali, auzun sanʻat boʻlgʻan, kelib qolgan, shayxlar, sargʻinlik, kurtinib ketgan va boshqalar boʻlgʻan daromadlar aks ettiriladi. Bunda oʻlingan yoki hisoblangan daromadlarni aks ettiruvchi shohlar mavjud. 5010 «Kasbiy faoliyat va uzoq muddatli pul mablagʻlari», 5110 «Hisob-kitob shohi», 4890 «Ishqor va qazilar shohlari» shohlari dehishtali.

- 9380 «Tadqiqot va rivojlanish, maʼlumot va maʼlumot berish» shohining kreditida tuzilgan shohlarga olib borilgan boshqa operatsion daromadlar masalan inventarizatsiyada aniqlanayotgan shohlar, ruzi qoʻllanma shohlar va boshqalar aks ettiriladi. Bunda mos ravishda TMZ va pul mablagʻlarini aks ettiruvchi shohlar (0100, 1500, 2800, 2900, 3000 va boshqalar) dehishtali.

- 9390 «Boshqa operatsion daromadlar» shohining kreditida yuqorida keltirilgan shohlarga olib borilgan boshqa operatsion daromadlar masalan inventarizatsiyada aniqlanayotgan shohlar, ruzi qoʻllanma shohlar va boshqalar aks ettiriladi. Bunda mos ravishda TMZ va pul mablagʻlarini aks ettiruvchi shohlar (0100, 1500, 2800, 2900, 3000 va boshqalar) dehishtali.

Quyilish tashkilotlarida asosiy faoliyatdan oʻlingan qoʻshimcha daromadlarning hisob ularining natijasi va boshqa boshqaruv natijasi segmentlari boʻyicha II-sjurnal-maʼlumiyatda olib boriladi.

3. Umumiy xalq faoliyatidan foyda (Fux) yoki zarar (Zux). Ushbu koʻrsatkich quyidagicha hisoblanadi:

$$Fux (Zux) = Fu (Zu) + Fuf - Zuf,$$

bu yerda: Fu - moliyaviy faoliyatdan oʻlingan foyda;

Zuf - moliyaviy faoliyatdan koʻringan zarar.

21-son BHMga muvofiq quyilish tashkilotlari moliyaviy faoliyatidan oʻlingan daromadlar 9500 «Moliyaviy faoliyatdan daromadlarni hisoblash tizimida olib borilgan shohlar» shohlarida hisoblanadi. Bu shohlarning kreditida moliyaviy faoliyatdan daromadlar, yaʼni royalti, dividend va hisab koʻrilmashtirish daromadlari, valutatlar kurslari oʻzgarishi daromadlari, uzoq muddatli ijara daromadlari va qimmatli qogʻozlarni qayta baholashdan daromadlar hisoblab tanqisliq muvofiq aks ettiriladi.

Royalti koʻrinishidagi daromadlar deyarli quyilish tashkilotlarining muvofiq aks ettirilgan, masalan quyilish boʻyicha joylalar, maʼlumot berish (standartlar toʻplamini, hisob-kitoblar va boshqalar) ijara berishdan va

hisob-kitobida foydalanuvchilarning daromadlar hisobatlari. Ushbu daromadlarni hisoblanishi 4850 "O'quvchilarning to'yali" shartnomasining debetida va 9510 "Quyulgan hisoblar" shartnomasining kreditida aks ettiriladi.

Dividentlar – taqdimat tashkilotining aksiyalarni sotilgan mavjaviy investitsiyalar kiritish hisoblaridan keladi. Ushbu daromadlar hisoblaridan keladigan aksiyalarlik jamoatlarining qat'iy hisob kitoblaridagi umumiy hisoblaridagi yozma xabarotasi hisoblanadi. Ushbu xabarotada umumiy hisoblangan dividendlar summasi, umumiy hisoblangan dividend soliq summasi va taqdimat tashkiloti dividend summasi aks ettiriladi. Agar xabarotada dividend solig'ini ushlab qolganligi qayd qilgan bo'lsa, ulokunda dividend soliq qayd qilgan qurilish hisoblaridagi taqdimat tashkiloti dividendlar 4840 "O'quvchilarning to'yali" shartnomasining debetida va 9500 "Dividentlar" shartnomasining kreditida aks ettiriladi.

Foizlar ko'rishidagi daromadlar deyanda qurilish tashkilotining boshqaruvi hisoblariga bergan qarzlari va kreditlari uchun hisoblangan foizlar hisoblanadi. Ushbu foizlar summasi tuzatish shartnomalar asosida hisoblanadi. Foiz ko'rishidagi daromadlar 4830 "O'quvchilarning to'yali" shartnomasining debetida va 9530 "Foizlar ko'rishidagi daromadlar" shartnomasining kreditida aks ettiriladi.

Valutalar kurslari farqidan daromadlar deyanda qurilish tashkilotining valuta shartnomalaridagi chek el valutasida va chek el valutasidagi debitslik qarzlari bo'yicha hisoblangan ijobiy kurslar farqi tushirilib. Ushbu daromadlar o'zining o'zida 5210 "Mamlakat ichidagi valuta shartnomalari", 5220 "Chek eldagi valuta shartnomalari", 4000 "Olinadigan grantlar", 4300 "Taqdimat tashkiloti va yordamchilarga berilgan hujjatlar" hisoblarida o'z ichiga olgan va boshqarilgan chek el valutasida hisoblangan debitslik qarzlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki bilan olinadigan kurslar asosida hisoblanadi. Hisoblangan ijobiy kurslar farqi yuqoridagi shartnomalar debetida va 9540 "Valutalar kurslari farqidan daromadlar" shartnomasining kreditida aks ettiriladi.

Uzun muddatli ijaradan daromadlar deyanda mulkni bir yildan ko'p muddatga ijaraga berishdan olinadigan daromadlar tushuntirilib. Ushbu daromadlar summasi o'ziga o'zining ijaraga shartnomasi asosida hisoblanadi. Hisoblangan daromad summasi 4820 "Olinadigan foizlar", 6250 "Boshqariladigan uzun muddatli ijaradan daromadlar" shartnomasining debetida va 9550 "Uzun muddatli ijaradan daromadlar" shartnomasining kreditida aks ettiriladi.

Qimmatli qog'ozlarni qayta baholashdan daromadlar beriladi va uzoq vaqtli muddatli investitsiyalar qiyamatini shirkatning jisimiy vaqtdagi kelgan daromadlar tushuriladi. Bunday daromadlar qayta baholash dalilidan olinadigan soliq deb hisoblanadi. Hisoblangan daromad surmasi 0600 "Uzoq muddatli investitsiyalarni hisobga olovchi sebotlar", 5800 "Qisqa muddatli investitsiyalarni hisobga olovchi sebotlar"ning debetida va 9500 "Qimmatli qog'ozlarni qayta baholashdan daromadlar" sebotining kreditida aks ettiriladi.

Qurilish tashkilotida moliyaviy faolliyat bilan bog'liq daromadlarning tahlili hisab ularning turlari va boshqa bosqich va uchun zuna segmentlari bo'yicha 11-sjurnal-oideda olib boriladi.

2i-sor BHM Sga muvofiq q. 713 ma'na kiritilganida moliyaviy faolliyatga doir xarajatlarning hisobi quyidagi sebotlarda olib beriladi:

9610 "Sahibkorlik shartnomasidagi xarajatlara" - ushbu aktiv, vaqtinchalik (tranzit) schotning debetida va 6920. Hisoblangan fuzilar - schotning kreditida yil mobaynida olingan qazilar va kreditlarga doir hisoblangan xarajalar aks ettiriladi.

- 9620 "Valyutalar kurslari farqidan zararlara" - ushbu aktiv, vaqtinchalik (tranzit) schotning debetida yil mobaynida balansning valyuta maddularini hisoblovchi schotlarga doir operatsiyalar bo'yicha kurslar o'rtasidagi salbiy farqdan ko'rilgan zararlar aks ettiriladi. Xarajatlarning aniq turlari ushbu schotning debetida va bu zararlarni ifodalovchi schotlarning (4010, 4310, 5020, 5210, 5220, 6010, 6310 va boshqa schotlar) kreditida aks ettiriladi.

- 9630 "Qimmatli qog'ozlarni chiqarish va tarqatish bo'yicha xarajatlara" - ushbu aktiv, vaqtinchalik (tranzit) schotning debetida yil mobaynida qurilish tashkiloti tomonidan aksiya va boshqa qimmatli qog'ozlarni chiqarish va tarqatish bilan bog'liq xarajalar aks ettiriladi. Xarajatlarning aniq turlari ushbu schotning debetida va boshqa schotlarning (masalan, 1000, 5110, 5910, 6710, 6520, 6990) kreditida aks ettiriladi.

9640 "Moliyaviy faolliyat bo'yicha boshqa xarajatlara" - ushbu aktiv, vaqtinchalik (tranzit) schotning debetida yil mobaynida qurilish tashkilotining moliyaviy faolliyatga doir boshqa xarajatlari, masalan moliyaviy investitsiyalarni qayta baholashdan ko'rilgan zararlar va boshqa xarajalar aks ettiriladi. Xarajatlarning aniq turlari ushbu schotning debetida va boshqa schotlarning (0600, 5800, 6900) kreditida aks ettiriladi.

4. Soliqlaycha foyda (Fst) yoki zarar (Zst). Bu solisatkiich quyidagicha topiladi:

$$Fst (Zst) = Fuz (Zuz) + Ff - Fz,$$

bu yerda Fd – faoat uloddagi foyda; Fz – faoat uloddagi zararlar.

21-sor BHMSSga muvofiq qurilish tashkilotlarida faoat uloddagi daromadlarning hisabi 9710 "Favquloddagi foyda" shtotining kreditida, faoat uloddagi zararlarining hisabi 9720 "Favquloddagi zararlar" shtotining debetida hisobga olinadi. Favquloddagi foyda yoki hisoblangan foydaning tufarigi ko'rsatuvchi shtotlar, masalan 0100, 0400, 0700, 1000, 2800, 2900 va boshqa shtotlar debetlanadi. Favquloddagi hudi-salardan ko'chilgan zararlarining muqommadlarini ko'rsatuvchi shtotlar, masalan, 0100, 0400, 0700, 1000, 2800 va boshqa shtotlar kreditlanadi.

5. Sof foyda (Sf) yoki sof qoplannagan zararlar (Sz).

$$Sf (Sz) = Fst (Zst) - Ds - Aj,$$

bu yerda Ds – daromadlan ulinadigan sol'qlar (foyda sol'igi, infrastrukturani ishlatirish sol'igi, yagona soliq va hwd);

Aj – foydadan boshqa ajratmalar.

21-sor BHMSSga muvofiq qurilish tashkilotlarida hisobot yilining foydasi (zarari)ni topish barcha daromad va xarajatlarni 9900 «Yakuniy moliyaviy natijalar» shtotida aks ettirish va ushbu shtotning debet va kredit yilnomalari summasini taqqoslash yo'li bilan amalga oshirilib, jumladan daromadlarni aks ettiruvchi barcha shtotlar (9010-9030, 9310-9390, 9510-9590), 9710ning kreditida o'plangan surumi yil oxirida 9900 «Yakuniy moliyaviy natijalar» shtotining kreditiga, xarajatlarni aks ettiruvchi barcha shtotlar (9110-9130, 9410-9440, 9610-9690, 9720)ning, shuningdek foydaning islatilishini aks ettiruvchi shtotlar (9810-9820)ning debetida to'plangan summa yil oxirida 9900 «Yakuniy moliyaviy natijalar» shtotining debetiga o'tkaziladi, ya'ni:

Debet 9010-9030, 9310-9390, 9510-9590, 9710 Kredit 9900;

Debet 9900 Kredit 9110-9130, 9410-9440, 9610-9690, 9720, 9800.

Qurilish tashkilotlarining hisobot yilida erishgan sof foydasi yil yakuni bilan hisobot yilning taqsimlarni sof foydasini aks ettiruvchi shtotga quyidagicha o'tkaziladi:

Debet 9910 «Yakuniy moliyaviy natijalar»;

Kredit 8710 «Hisobot davrining taqsimlanmagan foydasi (qoplannagan zarar)».

Podratchi tashkilotlarda bajarilgan va to'rtinchi boshlab to'rtinchi boshlab qurilish ishlariga to'g'ri keladigan QQS surmasi belgilariga nisbatan (20 faiz) bo'lishi fikrati ushbu davrda qurilish ishlarida asosida aniq hisob:

(1) - usul. Solliqqa tortilgan aylarning QQSsiz belgilariga:

$$Sqqs = Suy \times S / 100 (1)$$

bunda: Sqqs - buyurtmachi tomon to'rtinchi boshlab solliq surmasi;

Suy - solliqqa tortilgan aylarning;

S - qo'shilgan qiymat solliq stavkasi.

(2) - usul. Solliqqa tortilgan aylarning QQS ham hisobga olinganda:

$$Sqqs = Tq \times S / (S + 100) (2)$$

enda: Tq - qo'shilgan qiymat solliq ham hisobga olingan qurilish ishlarining qiymati.

Misol: *Buyurtmachi va buyurtmachilarga to'rtinchi boshlab qurilish ishlariga to'g'ri keladigan QQS surmasi belgilariga nisbatan (20 faiz) bo'lishi fikrati ushbu davrda qurilish ishlarida asosida aniq hisob:*

Ushbu misol bo'yicha solliqda olingan QQS surmasi (2) - formula ga asosan topiladi va u 40 mln. surmasi (240 * 20% = 48 mln) tashkil etadi. Ushbu hadda bajarilgan qurilish ishlarining QQSsiz solliq qiymati 200 mln. surmasi (240 - 40) hisoblanadi.

QQS surmasi qurilishning QQSsiz solliq qiymatining (1) - formula bo'yicha hisoblanganda ham 40 mln. surmasi (200 * 20% = 40 mln) tashkil etadi.

Podratchi tashkilotlarda bajarilgan qurilish ishlariga to'g'ri keladigan QQS surmasi belgilariga nisbatan (20 faiz) bo'lishi fikrati ushbu davrda qurilish ishlarida asosida aniq hisob:

Debet - 010 - o'linadigan sotuvlar;

Kredit - 6410 - Buyurtmachi tomon to'rtinchi boshlab qurilish ishlariga to'g'ri keladigan QQS surmasi belgilariga nisbatan (20 faiz) bo'lishi fikrati ushbu davrda qurilish ishlarida asosida aniq hisob:

Podratchi tashkilotlarda bajarilgan qurilish ishlariga to'g'ri keladigan QQS surmasi belgilariga nisbatan (20 faiz) bo'lishi fikrati ushbu davrda qurilish ishlarida asosida aniq hisob:

2) - son 191 HMSSga uy qurilish to'rtinchi boshlab qurilish ishlariga to'g'ri keladigan QQS surmasi belgilariga nisbatan (20 faiz) bo'lishi fikrati ushbu davrda qurilish ishlarida asosida aniq hisob:

4410 «Budjetga solliqlar va yig'irlar bo'yicha bo'tuk to'lovlari» schotining debetida ko'rsatiladi. Bunda 6110 «Tasab-kitob schoti va pudratchi»ga to'lanadigan schotlarni, 6110 «A'yni qizil bo'linmalar shu ba va qizil»ga to'lanadigan schotlarni, 6990 «Boshqa majburiyudun» schotini kreditlaydi.

Hisobot davri tugaganidan keyingi oyning 15 sanasigacha pudratchi tashkilotlar davlat solliq organlariga QQS hisob-kitobini belgilangan shartlarda taqdim etishlari kerak. Ushbu hisob-kitob asosida 4410 «Budjetga solliqlar va yig'irlar bo'yicha bo'tuk to'lovlari» schotining debetida to'planagan summa kamaytirishga olib boriladi hamda unga quyidagi buxgalteriya yozuvi qilinadi:

Debet 6110 «Budjetga to'loklar bo'yicha qarza»

Kredit 4410 «Budjetga solliqlar va yig'irlar bo'yicha bo'tuk to'lovlari».

Oldingi hisobot davri uchun kamaytirishga olib borilgan QQS summasining nisobot davri uchun kamaytirishga olib borilgan solliq summasidan ortiq bo'lgan summasi o'qatgubelgan holda ko'rsatilgan ortiqcha summa hisobot davridan keyingi davrda kamaytirishga olib boriladi. Kamaytirishga olib boriladigan QQS summasi hisoblangan QQS summasidan ortiq bo'lganda, unda bunday ortiqcha summa (manfiy saldo) qurilish tashkilotining solliqlar va yig'irlar bo'yicha qarzi holatidan taqdimda qurucuda belgilangan tartibda qaytariladi. Bunda ushbu ortiqcha summa qurilish tashkilotining shaxsiy schotida ortiqcha to'lov sifatida o'xay, balki manfiy saldo sifatida hisobga o'linadi. Ortiqcha to'langan QQS summasining qurilish tashkilotiga qaytarilishi buxgalteriya hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 5110 «Hisob-kitob schoti»;

Kredit 4410 «Budjetga solliqlar va yig'irlar bo'yicha bo'tuk to'lovlari».

Pudratchi tashkilotlarni Budjetga QQS bo'yicha qarzlarining to'lanishiga quyidagicha yozuv qilinadi:

Debet 6410 «Budjetga to'loklar bo'yicha qarza»

Kredit 5110 «Hisob-kitob schoti».

Daromad (foyda) solig'i hisob-kitobi va uning hisobi. Solliq qomandiligi bejurlariga ko'ra qurilish tashkilotlarida harbiy xo'jalik yurishi sifatida davlatdagi kabi daromad (foydali) solig'ini hisob-kitob qilish

uchun - Mahsulot (ish, xizmat)larni ishlab chiqarish va sotib kelganidan
hozirda moliyaviy natijalarni shakllantirish to'g'risida Nazmunda nomlari
keltirilgan foyda qarami; sotuvchilardan boshqari soliqqa tortish
mexpanida yuzlik ko'rsatki quyidagi foyda sotuvchilari hisoblash yo'li bilan
topiladi. Bu ko'rsatki:

- Soliqqa tortiladigan daromad (Std)

$$\text{Std} = \text{Fst} (\text{Zst}) + \text{Stx} - \text{Shtx} + \text{Bom} - \text{Gr} - \text{Scha} - \text{D} - \text{F}$$

Bu yerda: Stx - soliq solish bazasiga qayta qo'shiladigan xarajalar;

Shtx - hisobot davrida soliq bazasidan chegitiruvchi qaratilgan

lekar kelasida chegitiruvchi bo'ladigan xarajalar;

Scha - soliq bazasidan hisobot davrida chegitiruvchi bo'ladigan

xarajalar;

Bom - bog'vaz e'lon qaratilgan;

Gr - olinayotgan grant va subvolyalar;

D - olingan dividendlar;

F - olingan fozalar

- Soliqqa tortiladigan foyda (Stf) - bu soliqqa tortiladigan
daromadlardan foyda (daromad) solig'ini hisoblash uchun imtiyoz sifatida
chegitirib tashlanadigan xarajalar imtiyozlari ayiruvchilari keyin qoladigan foyda
summasi yo'ri -

$$\text{Stf} = \text{Std} - \text{I}$$

Bu yerda: I - imtiyoz sifatida soliqqa tortiladigan daromadlardan
chegitiruvchi xarajalar

Solliq solish bazasiga qayta qo'shiladigan xarajalar deyanda
shakllantirish, xizmatlarni ishlab chiqarish va sotib kelganidan hozirda
moliyaviy natijalarni shakllantirish to'g'risida Nazmunda nomlari
keltirilgan foyda qarami; sotuvchilardan boshqari soliqqa tortish
mexpanida yuzlik ko'rsatki quyidagi foyda sotuvchilari hisoblash yo'li bilan
topiladi. Bu ko'rsatki:

Solliq solish bazasiga qayta qo'shiladigan xarajalar deyanda
shakllantirish, xizmatlarni ishlab chiqarish va sotib kelganidan hozirda
moliyaviy natijalarni shakllantirish to'g'risida Nazmunda nomlari
keltirilgan foyda qarami; sotuvchilardan boshqari soliqqa tortish
mexpanida yuzlik ko'rsatki quyidagi foyda sotuvchilari hisoblash yo'li bilan
topiladi. Bu ko'rsatki:

Solliq solish bazasiga qayta qo'shiladigan xarajalar deyanda
shakllantirish, xizmatlarni ishlab chiqarish va sotib kelganidan hozirda
moliyaviy natijalarni shakllantirish to'g'risida Nazmunda nomlari
keltirilgan foyda qarami; sotuvchilardan boshqari soliqqa tortish
mexpanida yuzlik ko'rsatki quyidagi foyda sotuvchilari hisoblash yo'li bilan
topiladi. Bu ko'rsatki:

Hisoblashda, ulaning samimiyatini to'yiqla (daromad) solig'i hisob-kitobining alohida sarida ko'rsatishlari lozim.

Hisobot davrida soliq bazasidan chegirilmayotilgan, lekin kelgusida chegirilib boriladigan xarajatlar degendagi 9440-ekelgusida soliq bazasidan chegiriladigan xarajatlarni sohibi, uchi o'tirilgan xarajatlarni tashvirladi. Ushbu xarajatlarni to'yiqla (daromad) solig'i hisob-kitobining alohida sarida ko'rsatishlari lozim.

Soliq bazasidan chegiriladigan xarajatlarni degendagi Soliq kodeksining 146-moddasiga muvofiq o'tgan hisobot yilida soliq bazasidan chegirilmagan, lekin keyingi hisobot davridan boshlab 10 yil muddat muddatida soliq bazasidan chegirilib boriladigan xarajatlarni tashvirladi. Soliq qonunchiligi hujjatlarni qonunchilik tashkilotlari soliq bazasidan chegiriladigan xarajatlarni Nizomda keltirilgan tartibga muvofiq ma'nos hisob-kitob yordamida mustaqil hisoblashlari va ma'lumotlarni bilan tashvirladi. Ularning samimiyatini to'yiqla (daromad) solig'i hisob-kitobining alohida sarida ko'rsatishlari lozim.

Bog'lar va olingan mullar degendagi boshqa yuridik va jismoniy shaxslardan har qanday jummaslik sharti bilan to'liq mullar (asosiy vositalar, umumiy aktivlar, o'tmas mulk, mo'ljallangan jihozlar, materiallar) mavjud.

Umlar degendagi qurilish tashkilotiga davlat (xokimiyat) bunda davlat, shahar, xalqaro tashkilot va fuqarolar jummasidan ma'lum maqsullarni berilgan bog'lar va mulklar p. l. ushbu hujjat yoki moddiy texnik yordam summasi tashvirladi. Umlar mavjudlari qat'i bilan bog'lar va mulklar uchun ishlatiladi.

Olingan dividendlar va foizlar Soliq qonunchiligiga muvofiq alohida 10 yil muddatida solig'i qat'i bilan numosabini bilan to'yiqla solig'ini hisoblashida chegirilib boriladi. Ularning uchun ularning summasini to'yiqla (daromad) solig'i hisob-kitobining alohida sarida ko'rsatishlari lozim. Ushbu dan mulklar, dividendlar solig'ini ularning qat'i to'yiqla ma'lumotlar bilan har qanday yuridik shaxslarning ma'lumotlarini bilan taqdirlanishi lozim.

To'yiqla solig'i bo'yicha ularning shaxslar soliqqa tortiladigan summasidan chegirilib boriladigan xarajatlarning turlari, ularning ma'noslari Soliq kodeksi va to'yiqla solig'ini hisoblash va to'lash bo'yicha yuridik qonunchilik ko'rsatishlari.

Yagona soliq to'loviga toriladigan yalpi tushum tarkibiga quyidagilar kirishadi:

1. O'zbekistonda bilar: bajar, beruq qilish, qurilish, narxtori, ta'mirlash, qurilish, ishga tushirish-sotish, loyihalashtirish, shartlarining hajmi.

2. Asosiy faoliyatdan boshqa daromadlar, ya'ni: a) undirilgan yoki qarzdor etib olingan jamaalar, penya, erik, shartkorliklar, bunda xo'jalik shartlari undirilgan shartlarini borganlik uchun boshqa izoz turlari; b) hisobot yilidagi mullar qurilgan o'lgan yillar daromadlarini; v) reza daromadi, qurilish tashkiloti bezuridagi o'lsa va erik, ulardan boshqa sizeratik va sizeratik xo'jaliklarda daromadlar; p) asosiy vositalar va boshqariladigan mullaridagi daromadlar; d) kredit va ik va depozitlik operatsiyalar bilan belgilangan mullar hisobidan chiqariladigan o'lgan mullaridagi; e) tovar-moldiylikliklarini qotishidagi beholash; j) tekis muliyat yordam shartlaridagi tekis olingan mullaridagi; q) qurilgan mullaridagi ijara daromadlarini; l) guruch qurilish tashkiloti xarajatlarini qotish tashkiloti olingan daromadlaridan: tashkilot boshqa operatsiyalar daromadlar.

3. Muliyat faoliyatan dan erik, ya'ni: a) olingan royalti va kapital transferi; b) O'zbekiston Respublikasi hukumi va undan tashkilot boshqa xo'jalik yuridik shahsiyatlar faoliyatida ulushli ishtirok etish bilan olingan daromadlar; aksiyalar bo'yicha dividendlar bilan o'lgan shahsiyatlar va boshqa qurilmali qurilmali bo'yicha daromadlar; v) mul-mulkni uzoq muddatli ijara (hiring)ga berishdan daromad (rent); g) chet el vujudidagi operatsiyalar bo'yicha kuradagi farqlar (daromadlar) (masbat va manfiy kurs farqlari o'rtasidagi soliq), bunda manfiy kurs farqi surmasi nisbat kurs farqi surmasi kur, oshib ketgan holda oshib ketish surmasi yuzasa soliq to'lovi hisoblab chiqarilgan soliq soliridagi bazani kamaytirmaydi; d) qurilmali qurilmali, shartlar ko'rsatmalar va hukuzolarni qo'yilgan mulhiklarini qurilmali beholashidagi o'lgan ishgan daromadlar; e) muliyat faoliyatidan boshqa daromadlar;

4. Favaqulodda daromadlar:

Soliq solinmagan yalpi tushum hisoblab chiqilayotgan mullar quyidagilar yalpi tushumdan chiqari bo'lishidagi:

a) ishyoriy nevisha ber qurilmali ko'm qo'shilgan qiymat soliq to'lov belirul mullar qo'shilgan qiymat soliq surmasi;

b) davlat subaidiyalari surmasi;

v) davlat solig'at jiyalari va boshqa davlat qurilmali qurilmali bo'yicha daromadlar;

g) ta'lim muassasida soliq to'lovchiligi tasdiqlaydigan hujjatlar (ma'lumotnomalar) mavjud, gida dividendlar va foizlar:

Yagoni soliq to'lovchilari chorutalari o'z ichiga olish uchun bilar hisob-kitobni topatirish muddatida kassa kiritimay to'lovchi.

Yagoni soliq to'lovi bo'yicha: hisob-kitoblarning buzilganligi haqida hisob 6410 «Budjega to'lovlar bo'yicha qarza salohida yuribadi. Belgilangan turdagi hisoblab chiqilgan yagoni soliq to'lovi buzilganligi haqida hisobida quyidagi yozuv bilan ko'rsatiladi:

Debet 9820 «Foydalar hisobidagi boshqa soliqlar va yig'inlar bo'yicha xarajalar»

Kredit 6410 «Budjega to'lovlar bo'yicha qarza»

Podratibi tashkilotlari budjega yagoni soliq to'lovi bo'yicha qarzlarning to'lovistigi qayilgichi yozuv qiladi:

Debet 6410 «Budjega to'lovlar bo'yicha qarza»

Kredit 6110 «Hisob-kitob sharti»

7.1. Qurilish tashkilotlarida majburiy ajratmalar, yig'inlar va ushlanmalar hisobi

Ushlanmalar soliqlarini to'lovchi qurilish tashkilotlari soliq to'lovlardan tashqari deyarli barcha budjetdan tashqari maqsudli fondlariga turti ajratma va ushlanmalarini amalga oshiradilar (7.2-jadval).

7.2-jadval

Qurilish tashkilotlarining 2010 - yildagi to'laydigan majburiy ajratmalari, ushlanmalari va to'lovchilari

Maqsudli fondlar turi	Majburiy ajratmalar to'li		Ushlanmalar va to'lovchilarning turi	Ushlanmalar to'lovchilari
	1. Ajratilgan fondlar	2. Ushlanmalar to'lovi		
Fondlar turi	1. Ajratilgan fondlar to'lovi	2. Ushlanmalar to'lovi	1. Ushlanmalar to'lovchilari	2. Ushlanmalar to'lovchilari
Yig'in turi	1. Ajratilgan ushlanmalar to'lovi	2. Ushlanmalar to'lovi	1. Ushlanmalar to'lovchilari	2. Ushlanmalar to'lovchilari
Mudat to'lovchilari	1. Ajratilgan ushlanmalar to'lovi	2. Ushlanmalar to'lovi	1. Ushlanmalar to'lovchilari	2. Ushlanmalar to'lovchilari

Quyida qurilish tashkilotlari to'laydigan ajratmalar, ushlanmalar va to'lovchilarning turi haqida qisqacha ma'lumot berilgan.

Davlatning maqsadli fondlariga majburiy ajratma va ushluumlarning hisob-kitob va ushluumlarning shartli taqribiy baholovchi bilan amaldorlar davlat solig idoralariga taqsim etiladi. Ushbu hisob-kitob maʼlumotlari davlatning maqsadli fondlariga majburiy ajratma va ushluumlarni burqalgoriva hisobida aks ettirishga asos boʻladi.

Peşiya fondi, Respublika yoʻl fondi va maktab ulgur meʼmuriy xizmatlari fondiga bajarilgan ishlardan olingan soʻftashumga nisbatan mox ravishda belgilangan stavkalarda hisoblangan majburiy ajratmalar summasi hisob oydada hisoblagu quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 9430 «Boshqa operatsion xarajatlara»;

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga toʻlovlara».

Peşiya fondiga hisob davrida hisoblangan ish haqi fondiga nisbatan belgilangan stavkada hisoblangan majburiy ajratma summasi hisobda quyidagicha aks ettiriladi:

Debet Xarajat shifrlari (2010, 2310, 2510, 9410, 9820, 9210, 0810):

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga toʻlovlara».

Xodimlarga hisoblangan ish haqidan peşiya fondiga 4 foizlik stavkada majburiy ushlanmaning ushlab olinishi hisobda quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 6710 «Xodim bilan ish haqi boʻyicha hisoblashlar»;

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga toʻlovlara».

Respublika yoʻl fondiga sotilayotgan yangi avtotransport vositalari uchun toʻlangan majburiy yigʻim summasi 5-sori IIIIMS «Asosiy vositalar»ga muvofiq ularning boshlangʻich qiymatiga kiritiladi va hisobda quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 6820 «Asosiy vositalarni sotib olish»;

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga toʻlovlara».

Davlatning maqsadli fondlariga majburiy ajratma va ushluumlarning oʻtkazib berilishi hisobda quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga toʻlovlara»;

Kredit 5110 «Hisob-kitob shartio».

Yegonaviy toʻlovi rejimida faoliyat koʻrsatayotgan qurilish tashkiloti muvofiqida nomlari keltirilgan majburiy ujabralarning toʻlovlardan hisoblanayotgan:

Tayanch iboralar

Qurilishda sotishdan olingan foyda (zarar) – bajarilgan ishlardan olingan soʻftashum va ularning sotish ajratma oʻrtasiga farq summasi.

Qurilishda davr xarajatlari - qurilish tashkiloti, uning tashkilotidan tuzilgan qurilish birlari, shilab chiqilgan tayyor muhatoblar va ko'rsatilgan xizmatlar, masalan, ma'muriy-hushdagi va boshqa umumiy xizmat faoliyatiga doir xarajalar.

Qurilishda asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlar - qurilish tashkilotining asosiy maqsadlarini maqsadli ravishda amalga oshirishda foyda, undirilgan xarajalar, o'z ko'chirilgan kreditolik qarzlari, hisob muddatli ijara daromadlar, sug'ortu qaytarilganligiga moliyaviy yordam olinishi kabi xizmat ko'rsatishlar daromadlarini, inventarizatsiyada aniqlangan ortiqchalar, o'tgan yillarning foydasi kabi daromadlar (foydaning majmua).

Asosiy faoliyatdan olingan foyda (zarar) - asosiy faoliyatdan olingan foyda va boshqa daromadlar yig'indisidan davr xarajalar summasini ayirishdan keyin qolgan summa.

Umumxo'jalik faoliyatidan olingan foyda (zarar) - asosiy faoliyatdan olingan foyda va moliyaviy faoliyatdan olingan daromadlar yig'indisidan moliyaviy faoliyatdagi xarajalari summasini ayirishdan keyin qolgan summa.

Soliqqaicha foyda (zarar) - umumxo'jalik faoliyatidan olingan foyda va foyda bo'ldagi foyda yig'indisidan faqat do'xlagi zararlar summasini ayirishdan keyin qolgan summa.

Sof foyda (zarar) - soliqqaicha foyda summasidan foydadan (daromad) undiriladigan soliqlar summasini ayirishdan keyin qolgan summa.

Kayvalli korxonidagi daromadlar - qurilish tashkilotlarining nomenklatura bo'yicha, masalan qurilish bo'yicha, loyihalarni, ma'yus xizmatlar (standartlar tayyorlash), litsenziyalar va boshqalarni ijro etish berishdan va hamkorlikda foydalanishdan olingan daromadlar.

Dividendlar - qurilish tashkilotining aksiyadorga berilgan moliyaviy investitsiyalarni ushbu hisoblangan daromad.

Foizlar korxonidagi daromadlar - qurilish tashkilotlarining boshqa yuridik shaxslarga berilgan qarzlari va kreditlari uchun hisoblangan foizlar.

Valutalar kurslari farqlari daromadlar - qurilish tashkilotining ushbu sohiblari tomonidan olingan chek valutasini va chek valutasidagi dehishtlik qarzlari bo'yicha hisoblangan ijosiy kurslar farqi.

Uzoq muddatli ijara daromadlar - mutkari bir yildan ko'proq muddatga ijara berishdan olingan daromadlar tashkil etadi.

Qimmatli qog'ozlarni qayta baholashdan daromadlar – azoq va ejsqumaduri investitsiyalar qiymatini umumiy narxida o'zgarishga kelgan daromadlar.

Foiz ko'rinishi ishtagi xarajatlar – yil mobaynida olingan qarzlilar va kreditlarga doir hisoblangan xarajatlar.

Valutalar kurslari taqridan zarralar – yil mobaynida balalarining valutarinobalalarini ifodalovchi stavrolargu doir operatsiyalar bo'ylidha kurslar o'zgarishiga salbiy iluqdan ko'rilgan zararlar.

Qimmatli qog'ozlarni chiqarish va tarqatish bo'ylidha xarajatlar – yil mobaynida qur'ish tashkiloti tomonidan aksiyaviy boshqa qimmatli qog'ozlarni chiqarish va tarqatish bilan bog'liq xarajalar.

Moliyaviy faoliyat bo'ylidha boshqa xarajatlar – aktiv yil mobaynida qur'ish tashkilotining moliyaviy faoliyatiga doir boshqa xarajalari, masalan moliyaviy investitsiyalarni qayta baholashdan ko'rilgan zararlar va boshqa xarajalar.

Bevosita solliqlar yoki to'g'ri solliqlar – qur'ish tashkilotlarining moliyaviy xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlariga bevosita ta'sir ko'rsatadigan, ya'ni xarajalar ko'rsatishiga yoki olingan daromadning bir qismini tashvish hisobidan qimvard natijada o'rtiriladigan sof foyda surumasini kamaytirishga olib keladigan solliqlar.

Wilyosita solliqlar yoki og'ir solliqlar – qur'ish tashkilotlarining moliyaviy xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlariga bevosita ta'sir ko'rsatmaydigan, ya'ni solliqlar mahallot, tovar, ish va xizmatlar bahosi ushbu mahallot joyida uchun to'vildigan solliqlar.

Solliqqa tortiladigan foyda – solliqqa tortiladigan daromaddan foyda solliqini hisoblash uchun ilmiyot y foyda boshlab boshlanadigan xarajalarni ayirgandan keyin qoladigan foyda surmasi.

Beg'uzar olingan mulk – ish boshqa yordim va jismoniy shaxslar kun barcha to'lar maslik sharti bilan olingan mulk (asosiy vositalar, nemuddiy aktivlar, nemasishgan kuyiladigan jhezilar, materiallar).

Grantlar – qur'ish tashkiloti daromadlar (yukumar) kasunda madavlat, o'zini o'ziga solliqqa tortiladigan va fondlar tomonidan ma'ham maqsadlar uchun berilgan beqarar, qam material ramblag'ari yoki moddiy tamlik yon barcha surmasi.

Yagona solliq to'lovi – mikrofirm va kichik korxonalar raqonidagi qur'ish tashkilotlari uchun barcha surmadagi boshqa solliqlar, shuningdek

budjetda o'raliqqari pensiya jamg'armasi, Respublika yoki jamg'armasi va Vabalar birligini rivojlantirish jamg'armasi, majburiy ajratmalar to'lash o'rtiga qo'yilgan soddalashtirilgan soliq.

Majburiy ajratmalar – Pensiya to'lovi, Respublika yoki jamg'ar va Maktubot birligini rivojlantirish fondiga bajarilgan ishlar olingan so'zlashuv ustidan o'raliqqari pensiya hisobida belgilangan stavkalar hisoblangan majburiy ajratmalar.

Majburiy ustidamlar – Pensiya fondi hisoblangan ishlar ustidamlarining qurilmay olinadigan belgilangan qismiga nisbatan belgilangan stavkalarida hisoblangan majburiy ustidamlar summasi.

Quyidagi tashkilotning hisobot davrida bajarilgan ish hajmi 600 mln. so'm (QQS bilan). Tashkilotlarga to'langan QQS summasi 60 mln. so'm. Soliq summasi 400 mln. so'm, davr xarajatlari 70 mln. so'm, shundan soliq bazasiga qo'yilgan qo'shiladigan xarajatlar 10 mln. so'm, o'rinqa dividendlar (dividend soliq usuli bo'yicha) 1 mln. so'm, to'langan to'lovlar 1 mln. so'm, favquloddagi zararli 4 mln. so'm, bog'az olingan ruzuk 5 mln. so'm, buyuk soliq stavkasi – 10%.

Nazorat uchun test savoli – javoblari

Ushbu amaliyotni sinovsizida o'qilgan ma'lumotlar asosida quyidagi savollarga to'g'ri javoblarni toping.

1. Bajarilgan ishga tegir keladigan QQS summasi teng:
 - a) 120 mln. so'm;
 - b) 100 mln. so'm;
 - v) 80 mln. so'm;
 - g) 83,3 mln. so'm.
2. Budjega to'lanadigan QQS summasi teng:
 - a) 40 mln. so'm;
 - b) 50 mln. so'm;
 - v) 90 mln. so'm;
 - g) 20,3 mln. so'm.
3. Shovhdan olingan QQS summasi aks ettiriladi:
 - a) Debet 9030 Kredit 6410 100 mln. so'mga;
 - b) Debet 9010 Kredit 6410 100 mln. so'mga;
 - v) Debet 9010 Kredit 6410 120 mln. so'mga;
 - g) Debet 9030 Kredit 6410 120 mln. so'mga.

4. Ta'minotchilarga to'lagan QQS summasi aks ettiriladi:

- a) Debet 6410 Kredit 5119 100 mln. so'nga;
- b) Debet 4410 Kredit 6010 60 mln. so'nga;
- v) Debet 4410 Kredit 6410 60 mln. so'nga;
- g) Debet 6410 Kredit 5119 100 mln. so'nga.

5. Kamaytirishga olib boriladigan QQS summasi aks ettiriladi:

- a) Debet 6410 Kredit 4410 60 mln. so'nga;
- b) Debet 6410 Kredit 4410 60 mln. so'nga;
- v) Debet 6410 Kredit 5119 60 mln. so'nga;
- g) Debet 6410 Kredit 4410 20 mln. so'nga.

6. Qurilish tashkilotining sof tashviri teng:

- a) 600 mln. so'nga;
- b) 500 mln. so'nga;
- v) 100 mln. so'nga;
- g) 400 mln. so'nga.

7. Qurilish tashkilotining sotishdan olgan foydasi teng:

- a) 600 mln. so'nga;
- b) 500 mln. so'nga;
- v) 100 mln. so'nga;
- g) 400 mln. so'nga.

8. Qurilish tashkilotining asosiy fauliyatdan olgan foydasi teng:

- a) 30 mln. so'nga;
- b) 35 mln. so'nga;
- v) 36 mln. so'nga;
- g) 34 mln. so'nga.

9. Qurilish tashkilotining umumxo'jalik fauliyatidan olgan foydasi teng:

- a) 30 mln. so'nga;
- b) 35 mln. so'nga;
- v) 36 mln. so'nga;
- g) 34 mln. so'nga.

10. Qurilish tashkilotining soliqqacha foydasi teng:

- a) 30 mln. so'nga;
- b) 35 mln. so'nga;
- v) 36 mln. so'nga;
- g) 34 mln. so'nga.

11. Qurilish tashkilotida soliqqa tortiladigan foyda summasi teng:
- 50 mln. soʻmga;
 - 40 mln. soʻmga;
 - 45 mln. soʻmga;
 - 30 mln. soʻmga.
12. Qurilish tashkilotida foyda soligʻi summasi teng:
- 5,9 mln. soʻmga;
 - 1,3 mln. soʻmga;
 - 4,4 mln. soʻmga;
 - 4,0 mln. soʻmga.
13. Budgetga toʻlanadigan foyda soligʻi summasi aks ettiriladi:
- Debet 9810 Kredit 6410 3,9 mln. soʻmga;
 - Debet 9810 Kredit 6410 4,3 mln. soʻmga;
 - Debet 9810 Kredit 6410 4,4 mln. soʻmga;
 - Debet 9810 Kredit 6410 4,0 mln. soʻmga.
14. Qurilish tashkilotining yoʻl fondiga 1,5 foizlik ajratmasi summasi teng:
- 0,9 mln. soʻm;
 - 7,5 mln. soʻm;
 - 5,0 mln. soʻm;
 - 1,5 mln. soʻm.
15. Qurilish tashkilotining pensiya fondiga 1 foizlik ajratmasi summasi teng:
- 4,2 mln. soʻmga;
 - 3,5 mln. soʻmga;
 - 2,8 mln. soʻmga;
 - 3,0 mln. soʻmga.
16. Qurilish tashkilotining maktab taʼlimini rivojlantirish fondiga 1,0 foizlik ajratmasi summasi teng:
- 6 mln. soʻmga;
 - 5,0 mln. soʻmga;
 - 4,5 mln. soʻmga;
 - 1,0 mln. soʻmga.
17. Qurilish tashkilotida 9900 «Boshqa operatsion daromadlar» shohida aks ettiriladi:
- 5 mln. soʻm;

b) 6 mln. soʻmga;

v) 4 mln. soʻmga;

g) 1 mln. soʻmga.

18. Qurilish tashkilotida 9910 «Yakuniy moliyaviy natijae» solishtiruv kredit aylanma summasi teng:

a) 500 mln. soʻmga;

b) 501 mln. soʻmga;

v) 506 mln. soʻmga;

g) 504 mln. soʻmga.

19. Qurilish tashkilotida 9910 «Yakuniy moliyaviy natijae» solishtiruv debet aylanma summasi teng:

a) 400 mln. soʻmga;

b) 470 mln. soʻmga;

v) 480 mln. soʻmga;

g) 477 mln. soʻmga.

20. Qurilish tashkilotining hisobotiyoli soʻf foydasi aks ettiriladi:

a) Debet 9910 Kredit 8710 28 mln. soʻmga;

b) Debet 9910 Kredit 8710 26 mln. soʻmga;

v) Debet 9910 Kredit 8710 24 mln. soʻmga;

g) Debet 9910 Kredit 8710 25 mln. soʻmga.

Adabiyotlar roʻyxati

1. Karimov I.A. Azisoy vazirlariz - yuqumiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanasa yuksalt rish. - T.: Oʻzbe kiston, 2010.

2. Karimov I.A. Barchi reja va dasturlarimiz yuqumiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz farovonligini oshirishga xizmat qiladi. "Neoma" iq isodiy - huquqiy roʻznomasi №3 (288) 25 - yanvar 2011 yil

3. Oʻzbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. - T.: «Iqtisodiyot va huquq dunyosi» nashriyat uyi, 2008.

4. «Makhsulo. (ish. xizmat)larni ishlab chiqarish va sotish varajalarining tarkibi hamda mo laviy natijalarni shakllantirish tartibi toʻgʻrisida Nezoma. Oʻzbe VMning 1999- yil 2- dekabrdaq. 34 son qarori bilan tashvirlangan.

5. Ishlab chiqariladigan va sotiladigan tovarlar (ishlar, xizmatlar) boʻyicha qoʻshilgan qiymat soligʻini hisoblash tartibi va toʻlash tartibi toʻgʻrisida yoʻriqnomasi. Oʻzbe AV tomonidan 2003- yil 29 - aprelda roʻyxatga olingan, № 1338 (keyingi oʻzgartirishlar bilan).

6. BHMS № 3 «Moliyaviy hisobning taraqqiyligi haqida hisobot». O'zR AV tomonidan 1998- yil 26- avgustda nashrga olingan. № 484.

7. BHMS № 21 «Xorijlik yuridik shirkatlarining moliyaviy yozma ikkiligi haqida tuzatish hisobi sohasidagi tajriba va uni qo'llash bo'yicha yul ko'rsatma». O'zR AV tomonidan 2002- yil 23- oktabrda nashrga olingan. № 1191.

8. Boshqinov Q., Jamaniyozov K. Moliyaviy hisob. — T.: Meliya, 2002.

9. Vozilov S.V. va boshqalar. Boshqa tarmoqlarda buzqalariya hisobi xususiyatini. — T.: «O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi adabiyot jangarmasi nashriyati». 2004.

10. To'lasulayeva M.M. va boshqalar. Moliyaviy hisob Tashkent. Pragma korporatsiyasi, 2004.

11. Huzov K.B. Buzqalariya hisobi va audit. Oliy o'quv yurteri uchun. — T.: O'qituvchi, 2004.

12. Huzov K.B. Investitsiyalarning buzqalariya hisobi va ushbu to'rtliqlik. — T.: «Iqtisodiyot va huquq dunyosi» nashriyot uyi. SIK gazetasi kutubxonasi, № 6, 2003.

8-bob. QURILISH TASHKILOTLARIDA HISOBOT

8.1. Qurilish tashkilotlarida hisobotlarning turlari va ularni taqdim etish muddatlarid

Qurilish tashkilotlarida boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlar singari, hisob-jarayonining yillik umumiy hisobini moliyaviy va statistik hisobotlarini tuzish hisoblanadi. Ushbu hisobotlar respublika va mamlakat miqyosidagi valyutadagi, so'z bilan taqqoslanishi mumkin.

Birgina tafafla hisobni to'g'risida qo'ng'ir qizil rangda taqdim etiladigan qurilish tashkilotlari to'g'ri moliyaviy hisobini quyidagilarni o'z ichiga oladi.

- hisobot tafaflari bilan;
- moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot;
- asosiy vositalar barakuri to'g'risida hisobot;
- pul mujmalati to'g'risida hisobot;
- xususiy kapital to'g'risida hisobot;
- tuzilma, hisob-kitoblar va tushuntirishlar.

Kichik biznes subyektlari hisoblagan qurilish tashkilotlariga moliyaviy hisobni tuzish va taqdim etishga naxsat etiladi. Yil hisoboti taqdim etilgan moliyaviy hisobot o'z ichiga hisobot tafaflari bilan moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot barakuri, hisob-kitoblar va tushuntirishlarni o'z ichiga oladi.

Qurilish tashkilotlarida barcha xo'jalik yurituvchi subyektlaridagi deb hisobot davri bo'yicha taqdim etiladigan 1-yanvardan 31-dekabr gacha davr hisoblanadi. Taqdim etiladigan 1-oidatidan keyin davlat ro'yxatidan o'tgan qurilish tashkilotlari uchun barcha hisobot yili davlat ro'yxatidan o'tgan sanadan kelgusi yilning 31-dekabr gacha bo'lgan davr hisoblanadi. Ushbu davrda yuz bergan xo'jalik jarayonlari barcha hisobot yiliga da'ir deb hisoblanadi va mas'uliyatlar davri moliyaviy hisobotga kiritiladi.

Qurilish tashkilotlarining moliyaviy hisoboti quyidagilarga majburiy tarzda taqdim etiladi: soliq idoralarga; barcha hisobotlari mamlakat miqyosidagi, davlat statistika organlariga; qonun hujjatlariga muvofiq boshqa organlarga.

Moliyaviy hisobotni taqdim etish muddatlarining tashkiliy hujjatga muvofiq bo'lganligi, chunki investitsiyalar ishlarida qurilish tashkilotlari faqat yillik moliyaviy hisobotni tuzadilar va uning keyingi yilning 25-martigacha taqdim etadilar. Aksiyadorlik jamiyati, mamlakat

el o'qilgan jam'iyat va sotuvchi korxonalar maqomidagi qurilish tashkilotlari yillik motivatsiya hisoboti keyingi yilning 15- fevraligacha taqdim etilishi lozim.

Kichik biznes subyektlariga kiritilgan qurilish tashkilotlari motivatsiya hisoboti haqida hisobot yili yakuni bo'yicha ma'lum etadilar. Ular maqomiga ega bo'lgan boshqa tashkilotlarni yillik hisobotida ham ta'riflaydilar. Ishitirishdagi korxonalar tashkiloti yillik hisobotidan tashqari choraklik hisobot ham har tuzishlari va ularni choraklikdan keyingi yilning 25-sentabrigacha taqdim etilishi lozim.

Qurilish tashkilotlari ularning mavqei va taqskotiy sharoitlariga qaratib motivatsiya hisobotini taqdim etishi statistika hisobe kiritilishi lozim. Qayta o'qilgan kichik biznes subyektlari hisobotlari qurilish tashkilotlari har chorakda 1-277 shakldagi kichik korxonalar taqskotiy hisobotini tuzishlari va statistika organlariga taqdim etilishi lozim.

8.1-jadval

Kapital qurilishdagi statistik hisobotning birxillashtirilgan shartlari ro'yxati

№	statistika hisoboti shartlarining nomi	Shartlar to'g'risida	Davri	Kiritilgan maqomidagi taqskotiy
1.	Yakuni qurilish qurilish maqomidagi taqskotiy hisoboti	YAKUNI	YILLIK	Shartlar to'g'risida taqskotiy
2.	Yillik qurilish qurilish maqomidagi taqskotiy hisoboti	YILLIK	YILLIK	Shartlar to'g'risida taqskotiy
3.	Yillik qurilish qurilish maqomidagi taqskotiy hisoboti	YILLIK	YILLIK	Shartlar to'g'risida taqskotiy
4.	Yillik qurilish qurilish maqomidagi taqskotiy hisoboti	YILLIK	YILLIK	Shartlar to'g'risida taqskotiy
5.	Yillik qurilish qurilish maqomidagi taqskotiy hisoboti	YILLIK	YILLIK	Shartlar to'g'risida taqskotiy
6.	Yillik qurilish qurilish maqomidagi taqskotiy hisoboti	YILLIK	YILLIK	Shartlar to'g'risida taqskotiy
7.	Yillik qurilish qurilish maqomidagi taqskotiy hisoboti	YILLIK	YILLIK	Shartlar to'g'risida taqskotiy
8.	Yillik qurilish qurilish maqomidagi taqskotiy hisoboti	YILLIK	YILLIK	Shartlar to'g'risida taqskotiy
9.	Yillik qurilish qurilish maqomidagi taqskotiy hisoboti	YILLIK	YILLIK	Shartlar to'g'risida taqskotiy
10.	Yillik qurilish qurilish maqomidagi taqskotiy hisoboti	YILLIK	YILLIK	Shartlar to'g'risida taqskotiy

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003-yil 24-sentabrda e'lon qilingan «Qurilish sohasida hisobotni yanada takomillashtirish choralarini ta'lim va ta'limni o'z ichiga olgan 409-son qarori bilan qurilish tashkilotlari uchun statistika hisobotlarining birlashtiriladigan va qisqartirilgan shakllarining yangi tuzatishlarini tuzish va taqdim etish maqsadiga asoslangan Ushbu statistika hisobotlarining birlashtirilgan shakllarining tuzatishlarini ta'lim va ta'limni o'z ichiga olgan 8.1-jildida keltirilgan.

Qurilish tashkilotlarida quyida keltirilgan jadvaldagi statistika hisobotlarini tuzish bo'yicha quyidagilarga yaqinlashish kerak bo'lib, bajarilgan ishlar natiжалga ko'lgan sa'fat va tajribalar yordamida materiallar, kumlatki sayalar, uskunalar va qurilmalar, buni yoki boshlang'ich hujjatlar shuningdek hisob rejisrlari ma'lumotlari hisoblanadi.

8.2. Qurilish tashkilotlarida mediyaviy hisobot shakllarini to'lg'uzish xususiyatlari

Qurilish tashkilotlarida mediyaviy hisobot shakllarini to'lg'uzishda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan 2002-yil 27-dekabrda 140-sonli buyruq bilan tasdiqlangan «Moliyaviy hisobot shakllarini to'lg'uzish bo'yicha tartibga solinishlari» Quyida ushbu tartibga solinishlar bilan bog'liq mediyaviy hisobot shakllarining alohida ma'lumotlarini to'lg'uzish xususiyatlariga ko'rsatamiz.

Buxgalteriya hisobi (1-shakl)

Asosiy vositalar nomli 012-katorda qurilish tashkilotlari balansida bo'lgan asosiy vositalarning qoldiq qiymati aks ettiriladi. Ushbu katorda, chunki quyidagilar ko'rsatilgan:

- asosiy vositalarning mos ravishda boshlang'ich qiymatini haqida jamiyatga eskirishni aks ettiruvchi sayalar (0110-0199 va 0210-0299)ning davriy o'zgarishdagi qoldiqlari summasining farqi,

- belgilangan tartibda ko'rsatilgan asosiy vositalarning, chunki ularning boshlang'ich qiymatini aks ettiruvchi sayalar va eskirishlarining qoldiq qiymati (qo'shilishda 0310 va 0299 katorlar qoldiqlari orasida) farqi summasi);

- 3-tali vaqtinchalik bino va inshootlarning qoldiq qiymati. Ushbu katorda yuqoridagi bino va inshootlarning to'liq qiymati, ularning boshlang'ich qiymati, jumlagan eskirish summasi va qoldiq qiymati qurilish tashkiloti hisobotiyosafida aniq ifodalangan bo'lishi lozim. Jumlagan qiymatning qoldiq

qiyosati mos ravishda 01.00 va 02.20 sonlolar tarkibida ochiladigan tahliiy shartlar qoldiriladi. Iltij ma'muriy darajalar bo'lishi kerak.

Kapital qo'yilmalar nomli 100-satrdan quyilish tashvif hujjatlarining siz maqsadlarida zarur bo'lgan ma'lumotlar ushlab olinib bo'lgan nafaqat ma'muriy investitsiyalarining qiyosati ko'rsatiladi.

Ishtirok chiqarish xarajatlari nomli 150-satrdan oshib ketmagan (quyilish maqsadlarida) saqlanayotgan quyilish materiallari, konstruksiyalar, detallar, o'rnatiladigan jihozlarning hisob-svyesi da kelgusi yil uchun hisob belgilanishi qiyosati aks etiriladi. Ushbu xarajalar summasi 10000 Markkidan oshib ketmagan hollarda Ushbu ma'muriy darajalar uchun qoldirilgan yil uchun hisobga olinishi, shuningdek, har qanday ma'muriy xarajalar hisablarining boshqarilishidagi tuzatish materiallar bo'lib, 04-19-sinchi qo'llanma yig'indisiga tegishli bo'lishi lozim. Agar ma'muriy alhomi so'zib olish va tayyorlash jarayonida olingan 1510-sondagi alar qiyosati dagi farqlar ma'muriy 1610-sondagi yuzilgan hisoblar uchun shartlarining qoldirilgan ma'muriy shartlarining jami summasida hisobga olinishi kerak.

Tayyor mahsulotlar nomli 170-satrdan oshib ketmagan ishlab chiqarilgan buyum mahsulotlari, ishlab chiqarish, dozalama, g'isht, detallar, ma'muriy va boshqa shu kabi mahsulotlarning haqiqiy narxi ko'rsatiladi.

Kelgusi davr xarajatlari nomli 190-satrdan quyilish tasdikotlarining hisobot davrida bajarilgan ishlar namunasi va davr xarajatlari tegishli bo'lmagan xarajatlari aks etiriladi. Ushbu satrdan quyilish tasdikotlarining quyidagi xarajatlari aks etiriladi:

- kelgusi davrda bajariladigan ishlar uchun olingan rossatirona (qiznayot) to'lovlari;
- kelgusi yil uchun olinishi kerak bo'lgan loyiha-tashvif ishlab chiqarishga doir xarajatlari;
- kelgusi yilda chiqariladigan ma'muriy ma'muriy-tuzatish xarajatlari uchun qilingan sotilish;
- kelgusi yil uchun olinishi kerak bo'lgan ijro etilgan to'lovlari;
- ma'muriy xarakterdagi bo'lgan ishlar uchun olinishi kerak bo'lgan to'lovlar, e'timodchi, quyilish ma'muriy va uskunalarini korrupsiya qilish xarajatlari;
- yangi aloqalar uchun korrupsiya qilish va tayyorlash xarajatlari;
- o'lgandani hisoblangan ma'muriy xarajatlari;
- kelgusi yil uchun gazete va jurnallar o'rnatish uchun to'lovlar;
- boshqa kelgusi davr xarajatlari.

Jami debitorlik qarzlar nomli 310-satrdan quyilish tashkilotiga hisob bo'yidagi qarzlar shaxslarning jami qarzlarini ko'rsatiladi. Jami debitorlik qarzlar ulatning alohida turdani bo'yicha balansning mos satrlarida (230, 240, 250, 260, 270, 290, 300, 310) ko'rsatiladi. Ushbu satrlarni to'ldirishga asos bo'lib kreditlik qarzlarining alohida turlarini, shu jumladan shohrlarning o'ziga qoldiqni hisoblanadi.

Taqsimlanmagan foyda (qoplamagan zarar) nomli 450-satrdan quyilish tashkilotining va oxiridagi jami taqsimlanmagan foydasi (qoplamagan zarar) ko'rsatiladi. Ushbu summa o'tgan yilning taqsimlanmagan foydasi (qoplamagan zarar) va hisob yilning sof foydasi (qoplamagan zarar) summalardan tashkil topadi. Qoplamagan zararlur balansning usbu satrida minus ishoxasi bilan ko'rsatiladi.

Maqsatli tashvutlar nomli 460-satda quyilish tashkiloti alohida maqsadlarda olingan qarzlari, dotatsiyalari, subsiyalar, turmush sotiqlar bo'yicha maqsadli imtiyozlar summasini aks ettiradi.

Jami uzoq muddatli majburiyatlar nomli 490-satda quyilish tashkilotlarining bir yildan ko'p muddatga olingan kreditlari va qarzlarini bo'yicha majburiyatlarining jami summasi ko'rsatiladi. Jami uzoq muddatli majburiyatlar ulatning alohida turdani bo'yicha balansning mos satrlarida (500-590) ko'rsatiladi. Ushbu satrlarni to'ldirishga asos bo'lib uzoq muddatli kreditlik qarzlarining alohida turlarini aks ettiruvchi shohrlarning o'ziga qoldiqni hisoblanadi.

Jami joriy majburiyatlar nomli 600-satda quyilish tashkilotlarining bir yildan kam muddatga olingan kreditlik qarzlarini va boshqa majburiyatlarining jami summasi ko'rsatiladi. Jami joriy majburiyatlar ulatning alohida turlari bo'yicha balansning mos satrlarida (610-660) ko'rsatiladi. Ushbu satrlarni to'ldirishga asos bo'lib joriy kreditlik qarzlarining alohida turlarini aks ettiruvchi shohrlarning o'ziga qoldiqni hisoblanadi.

Quyilish tashkilotlari balans valutasining jami summasi aktiv va passivda alohida satrlarida (mos ravishda 790-satr va 780-satr) ko'rsatiladi.

Quyilish tashkilotlari o'ziga tegishli bo'lgan aktivlar va passivlar balansi bilan balansni taqqoslash uchun shohrlar bilan hisobga olinadigan qiyomatlarining mavjudligi to'g'risida ma'lumotlarda 780-920-satrlarda ko'rsatiladi. Bunday aktiv va passivlarga shu jumladan quyidagilarni kiradi:

160	Keuntungan penjualan	Keuntungan penjualan adalah selisih antara harga jual dengan harga beli barang yang dijual. Keuntungan = 1000 - 800 = 200
161	Keuntungan komersial	Keuntungan komersial adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan perdagangan. Keuntungan komersial = 1000 - 800 = 200
162	Keuntungan ekonomi	Keuntungan ekonomi adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan ekonomi. Keuntungan ekonomi = 1000 - 800 = 200
163	Keuntungan finansial	Keuntungan finansial adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan finansial. Keuntungan finansial = 1000 - 800 = 200
164	Keuntungan sosial	Keuntungan sosial adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan sosial. Keuntungan sosial = 1000 - 800 = 200
165	Keuntungan moral	Keuntungan moral adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan moral. Keuntungan moral = 1000 - 800 = 200
166	Keuntungan spiritual	Keuntungan spiritual adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan spiritual. Keuntungan spiritual = 1000 - 800 = 200
167	Keuntungan intelektual	Keuntungan intelektual adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan intelektual. Keuntungan intelektual = 1000 - 800 = 200
168	Keuntungan emosional	Keuntungan emosional adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan emosional. Keuntungan emosional = 1000 - 800 = 200
169	Keuntungan psikologis	Keuntungan psikologis adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan psikologis. Keuntungan psikologis = 1000 - 800 = 200
170	Keuntungan fisiologis	Keuntungan fisiologis adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan fisiologis. Keuntungan fisiologis = 1000 - 800 = 200
171	Keuntungan patologis	Keuntungan patologis adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan patologis. Keuntungan patologis = 1000 - 800 = 200
172	Keuntungan organik	Keuntungan organik adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan organik. Keuntungan organik = 1000 - 800 = 200
173	Keuntungan inorganik	Keuntungan inorganik adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan inorganik. Keuntungan inorganik = 1000 - 800 = 200
174	Keuntungan sintesis	Keuntungan sintesis adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan sintesis. Keuntungan sintesis = 1000 - 800 = 200
175	Keuntungan analisis	Keuntungan analisis adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan analisis. Keuntungan analisis = 1000 - 800 = 200
176	Keuntungan sintesis-analisis	Keuntungan sintesis-analisis adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan sintesis-analisis. Keuntungan sintesis-analisis = 1000 - 800 = 200
177	Keuntungan analisis-sintesis	Keuntungan analisis-sintesis adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan analisis-sintesis. Keuntungan analisis-sintesis = 1000 - 800 = 200
178	Keuntungan sintesis-analisis-sintesis	Keuntungan sintesis-analisis-sintesis adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan sintesis-analisis-sintesis. Keuntungan sintesis-analisis-sintesis = 1000 - 800 = 200
179	Keuntungan analisis-sintesis-analisis	Keuntungan analisis-sintesis-analisis adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan analisis-sintesis-analisis. Keuntungan analisis-sintesis-analisis = 1000 - 800 = 200
180	Keuntungan sintesis-analisis-sintesis-analisis	Keuntungan sintesis-analisis-sintesis-analisis adalah keuntungan yang diperoleh dari kegiatan sintesis-analisis-sintesis-analisis. Keuntungan sintesis-analisis-sintesis-analisis = 1000 - 800 = 200

190	Maqbul bo'lgan qo'shimcha ishlar shifalarida ishlatilgan qo'shimchi xarajalar	Ushbu ishlar bilan bog'liq qo'shimchi boshqaruvi va boshqaruvi ishlarining Lazim bo'lgan qo'shimchalar 50 xarajalar deb hisoblanadi.
191	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi qo'shimchi xarajalar 100 xarajalar deb hisoblanadi.
192	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi qo'shimchi xarajalar 100 xarajalar deb hisoblanadi.
193	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi qo'shimchi xarajalar 100 xarajalar deb hisoblanadi.
194	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi qo'shimchi xarajalar 100 xarajalar deb hisoblanadi.
195	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi qo'shimchi xarajalar 100 xarajalar deb hisoblanadi.
196	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi qo'shimchi xarajalar 100 xarajalar deb hisoblanadi.
197	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi qo'shimchi xarajalar 100 xarajalar deb hisoblanadi.
198	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi qo'shimchi xarajalar 100 xarajalar deb hisoblanadi.
199	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi qo'shimchi xarajalar 100 xarajalar deb hisoblanadi.
200	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi qo'shimchi xarajalar 100 xarajalar deb hisoblanadi.
201	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi	Yil davomida ishlatilgan qo'shimchi qo'shimchi xarajalar 100 xarajalar deb hisoblanadi.

Asosiy vositalar barakati to'g'risida hisobot (3-shakl)

Bu hisobotning asosiy maqsadi - qurilish tashkiloti asosiy vositalari, shuningdek ular eskirishining holati va barakati to'g'risida yig'ina ma'lumotlarni berish. Hisobot 12 ta o'stinchadan iborat, uning 1 va 2-o'stinchalarida asosiy vositalar guruhlarining nomi va satri raqamlari ko'rsatiladi. 3, 4, 5, 6-o'stinchalarida asosiy vositalar davri boshidagi qoldirg'i, 7-o'stinchada davridagi kirimi va hisobni davri boshidagi qoldirg'ining summalari ko'rsatilgan. 8-o'stinchada ko'rsatiladi. Hisobotning 7, 8, 9, 10-o'stinchalarida asosiy vositalar bo'yicha jamlangan eskirishning davri

hisobidagi qoldiqni, uning hisob otdaeridagi ko'payishi va kamayishi davr oshiradagi qoldiq hisoblarini ko'rsatishga mo'ljallangan.

Iqorotning 11 va 12-satrlarida mos ravishda yil hisobiga va yil oxiriga asosiy vositalarning qoldiq qo'ndirish ko'rsatkichlari hisobining O'zlasidan 1000-s. to'g'ri qabzi yuqorida keltirilgan ma'lumotlar asosiy vositalarning o'zida garoblari bo'yicha beriladi. 170-satda ushbu ma'lumotlar barcha asosiy vositalar bo'yicha jamlab ko'rsatiladi. Hisobotning 171- va 172-satrlarida qurilish tashkilotlari asosiy vositalarining holati va harakati qo'ndirish ma'lumotlar 2-hilab chiqarishdagi islatishiga ko'ra qayta ko'rib ko'riladi.

Hisobda asosiy vositalar qayta qayta keyingi investitsiyalar shu jamladun tugallanmagun qurilish to'g'risidagi asbobotlar bilan ma'lumot tariqasida keltiriladi (180, 181, 182, 183, 190-satrlari).

Asosiy vositalar harakatini to'g'ri hisoblab olish uchun asos berilgan 1000 «Asosiy vositalar hisobi» shohdlati, 0700 «Asosiy vositalarning o'zlashi hisobi» shohdlati, 0700 «Laziq moddali ijumshaklar ommasi bo'yicha olingan asosiy vositalar hisobi» shohdlati, 0800 «Kapital quyiluvlar hisobi» shohdlati shohdlati ma'lumotlari hisoblanadi.

Pul oqimlari to'g'risida hisobot (4-shahki)

Hisobotning asosiy maqsadli bo'limi qurilish tashkiloti hisob otdaerida yuz bergan pul oqimlari (kiritish va chiqarish), shuningdek pul mablag'larining qayta bosini va oshirish holati to'g'risida yig'iruv ma'lumotlarini aks ettirish hisobidir.

Pul oqimlari to'g'risida hisobot ikki bo'limdan iborat. Uning birinchi bo'limida milliy valutasidagi pul mablag'larining holati va harakati, ikkinchi bo'limida xorijiy valutasidagi pul mablag'larining holati va harakati O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy e'lon qilgan kurs bo'yicha milliy valutada aks ettiriladi.

Hisobda pul oqimlarini aks ettiruvchi ko'rsatkichlar qurilish tashkiloti pul oqim otdaeridagi ma'lumotlarni quyidagicha faoliyat bo'yicha ta'kid etiladi.

Asosiy (operatsion) faoliyat bo'yicha. Bu bo'limda bajarilgan qurilish ishlari, sotilgan tayyor mahsulot uchun tushumlar, tovar-moddiy boyliklar, ish va xizmatlar uchun ta'limotli va pudratichlarga to'langan to'lovlar, xodimlar nomidan to'langan daromad selig'i va boshqa to'lovlar, ijtimoiy sug'urtaga bo'yicha to'lovlar, shuningdek asosiy faoliyatga doir boshqa turdagi to'langan pul mablag'larini mos ravishda kiritish va chiqarish ma'lumotlarida (010-050-satrlar) aks ettiriladi. Chet el valutasidagi asosiy faoliyatga doir pul mablag'larining kiritish va

Ushbu ma'lumotlar namoyişi 261, 262, 264, 271, 19 va 19-a qo'simchalarda ko'rsatiladi.

2. **Investitsiya faoliyati bo'yicha.** Ushbu bo'lir mas'uliyat vositalari va nomoddiy aktsiyalar shuningdek, uzoq va qisqa muddatli investitsiyalarni solib olish hamda soliq qo'lda pul mablag'larini mrosivisidaki kim va chiqim ustunlarida (100-100-satrlari) ko'rsatiladi.

3. **Moddiy faoliyat bo'yicha.** Ushbu bo'lir himda olingan va to'langan to'lovlar, ulardan va to'langan dividendlar, aksiyalarni va boshqa o'zining o'zgarishlarini solib olingan tashvirlar, xususi aktsiyalarni solib olishga solingan pul mablag'larini, uzoq va qisqa muddatli kvasslar va qarzlar bo'yicha pul mablag'larini va to'lovlari, uzoq muddatli ijara (moddiy) bo'yicha pul mablag'larini va to'lovlari, moddiy faoliyatning boshqa pul mablag'larini va to'lovlari mos ravishdagi kim va chiqim ustunlarida (110-180-satrlari) ko'rsatiladi. Chet el va ulasidagi moddiy faoliyatga do'ir pul mablag'larining kiritim va chiqimi ma'lumotlarining 164, 272-ustunlarida ko'rsatiladi.

Hisobotda ulardan tashqari va boshqa soliq to'lovlari alohida bo'lirni (190-210-satrlari) ko'rsatiladi.

Hisobotning undan keyin bo'limining aksida satrikda (215-satrlari) bo'yicha soliq qo'lda pul mablag'larini ko'rsatish, 19 qurilishlarida bo'lgan boshqa bo'yicha hisobot davri bilan ko'rsatishga yoki chiqim yoki qo'ldagi mablag'larini ko'rsatish.

Hisobotning aksida satrikda (220-satrlari) qurilish tashkilotining moddiy va xo'jalik bo'yicha soliq qo'lda pul mablag'larini ko'rsatish bo'yicha hisobot davri bilan ko'rsatish. Buning natijalarida faoliyat uchun bo'yicha pul mablag'larini va to'lovlari, qurilish tashkilotining (190, 190, 180, 210-satrlarining faqat (Q-) mrosivisida kiritim yoki chiqim ustunida ko'rsatiladi.

Hisobotning oxirgi ikki satrikda (230 va 240-satrlari) mrosivisida hisobot davri uchun bosh va oxirida mavjud pul mablag'larining qoldiq summalari ko'rsatiladi. Bunda 240-satrdi ko'rsatilgan pul mablag'larining oxirgi qoldiq 230-satrdi ko'rsatilgan pul mablag'larining bosh qoldiqi va 220-satrdi ko'rsatilgan hisobot davridagi pul mablag'larining oxirida soliq chiqim summalari yig'indisi yoki yimmasi o'ng bo'lishi lozim.

Pul oqinlari bo'yicha hisobot pul mablag'larini hisobi yebni ma'lumotlar uchun (3000, 3100, 3200, 3300, 3400, 3500) ma'lumotlari ko'rsatiladi.

Xususiy kapital tuzilishida hisobot (3-shakl)

Ushbu hisobotning asosiy maqsadi birlashtirilgan qat'iyat tashkiloti ning asosiy kapitalining ulatib olinishiga bog'liq to'g'risida pul o'tirishni ta'kidlash va ma'lumotlarni berish hisoblanadi.

Hisobot tuzilishi ustunbador iborat. Uning 1 va 2-ustunlarida hisobotni tarkiblash tashkiloti va ularga birlashtirilgan savdolarning raqamlari ko'rsatilgan. Hisobotning 3-8 ustunlari asosiy kapitalning aktsiya tuzilishining holat va harakatiga doir ma'lumotlarni aks ettirishga mo'ljallangan.

Hisobotning har bir sahifasida asosiy kapitalning holati, ko'payishi va kamayishi shartingdek ma'lumotlar ma'lumotlar ko'rsatiladi. Ushbu ma'lumotlar asosiy kapitalning e'timoddan hisob olinadigan ma'lumotlarga shartingdan 8300, 8400, 8500, 8600, 8700, 8800 ni olinadi.

Debitorlik va kreditorlik qarzlari haqida ma'lumotlar
(2a-shakl)

Tishbu ma'lumotlarning asosiy maqsadi – qat'iyat tashkiloti ning hisobot davri oxiriga bo'lgan debitorlik va kreditorlik qarzlari to'g'risida ma'lumotlarni ta'kidlash va ularni bo'yicha g'ulab ko'rsatish. Ma'lumotlar nomi 12 ustunlardan iborat. Uning 2-ustunida debitorlar va kreditorlarning nomi, 3-ustunida sharting nomi ko'rsatilgan, 4-ustunida jumli qarzlarning muddati o'tgan ko'rsatilgan. Ma'lumotlarning 5-12-ustunlari qat'iyat tashkilotiga taalluq bo'lgan sabablar bo'yicha mavjud kelgan qarzlari to'g'risida shartinglarni ko'rsatishga mo'ljallangan, jumladan:

5- va 6-ustunlarda bunday qarzlarning mos ravishda jami va muddati o'tgan summasi;

7- va 8-ustunlarda hukumat qaroriga asosan oldindan haq to'lanmay bajarilgan qat'iyat tashkiloti bo'yicha qarzlarning mos ravishda jami va muddati o'tgan summasi;

9- va 10-ustunlarda davlat resurslari va jamg'armalaridan ko'picha tutilgan xizmat va materiallar bo'yicha o'tkazilgan darxostlarning mos ravishda jami va muddati o'tgan summasi;

11-ustunlarda hukumat tomonidan bo'yicha ko'rsatilgan qarzlari;

12-ustunlarda g'ulab ko'rsatilgan qat'iyat tashkiloti bo'yicha savdolarning ko'picha chiqilayotgan yoki ko'picha savdolar tomonidan kreditorlarni ulatish to'g'risida qat'iyat tashkiloti chiqqan qarzlari summasi ko'rsatilgan.

Ma'lumotlarda ko'rsatilgan debitorlik qarzlarning umumiy summasi birlashtirilgan balansning 115- va 210-satrlaridagi summasiga (ajohida

byrdon va uning qari-zalarini tashqariy shartingdax kashli bo'lik qarzlarining umumiy summasi buxgalteriya balansining 491-va 600-savrlaridagi summa miqdoriga mos kelishi shart.

Moliyaviy hisobotga yozilgan muhiyatli rishtaxtli qurilish-tashkilotning hisob-siyosatidagi o'zgarishlarining salohlati, moliyaviy xarakterli faoliyatida muvofiqsalbiy jihdalar jumladan xo'jalik faoliyatidax zarar bilan yakunlashga olib kelgan sabablari shifx beriladi. Dunlay tashkilotlarining moliyaviy hisobot foydalanuvchilari xizmatida muallimlar bilan ta'limlas olib, shuningdek hisobot muassasalaridagi o'zgarishlar xarakterli qilinistabu muhiyatli miqdorga kash etadi.

Tayunchi Iboralar

Moliyaviy hisobot – bu qurilish-tashkilotlarining muallim hisobot davrida etas o'zgarishlarida ularning mulkiy va moliyaviy holatini milliy valutatda ifodalovchi asosiy ixtisotdir.

Hisobot davri – bu taqvim yilining 1-yanvaridan 31-dekabrigacha bo'lgan davr, taqvim yilining 1-dekabridan so'ngir davlat moliyasidan o'lingan qurilish-tashkilotlari ushbu davrdagi hisobot yili bo'lib deyiladi. Moliyasidan o'lingan sarmalarning ushbu yilning 31-dekabrigacha bo'lgan davri.

Buxgalteriya balansining maqsadi – foydalanuvchilarga qurilish-tashkilotning muallim bir sanaga mulkiy va moliyaviy holati to'g'risida milliy pul birligidax sarmal berishi.

Moliyaviy natijalar to'g'risidax hisobotning asosiy maqsadi – qurilish-tashkilotlarining hisobot davrlaridagi daromadlari, xarajatlari, foydalar va zararlarini to'g'risidagi yig'irma moliyaviy ixtisot berishi.

Asosiy vositalar baxsalari to'g'risidax hisobotning asosiy maqsadi – qurilish-tashkilotning asosiy vositalari, shuningdek ulay eskirishining holati va harakati to'g'risidax yig'irma moliyaviy ixtisot berishi.

Pul oqimlari to'g'risidax hisobotning asosiy maqsadi – qurilish-tashkilotlari hisobot davridax yuz bergan pul oqimlari (kirim va chiqim), shuningdek pul muhtojatlarining darajasi va o'zgarishi holati to'g'risidax yig'irma moliyaviy ixtisot berishi.

Mustasiy kapital to'g'risidax hisobotning asosiy maqsadi – foydalanuvchilarga qurilish-tashkilotlari moliyaviy kapitalning holati va ulay o'zgarishi to'g'risidax pul birligidax yig'irma moliyaviy ixtisot berishi.

Debitorlik va kreditorlik qarzlar to'g'risida ma'lumotnomaning asosiy natijasi – qurilish tashkilotining hisobot davri oxiriga bo'lgan oshib o'tik va kreditortlik qarzlar to'g'risida ma'lumotnomasi turli belgilarini boyicha qaratilish ko'rsatishi.

Tushuntirish xati – qurilish tashkilotining hisob siyosatidagi o'zgarishlarning asboblari, ma'lumot beruvchi faoliyatida mavjud salbiy natijalar, jumladan xo'jalik faoliyatini zamon bilan yakunlashga olib kelgan asboblarni oshirish usuli, qo'shimcha ma'lumotlar.

Nazorat uchun test savol – javoblari

1. Bajarilgan ishning to'g'ri keladigan QQS qaysi hisobotda aks ettiriladi?

- a) baxgalariya balansida;
- b) maliyaviy natijalar to'g'risida hisobotda;
- v) xususiy kapital to'g'risida hisobotda;
- g) yaqonida keltirilgan hisobotlarda aks ettirilmaydi.

2. Kelgusi davr xarajatlari qoladig'i qaysi hisobot shaklida aks ettiriladi?

- a) baxgalariya balansida;
- b) maliyaviy natijalar to'g'risida hisobotda;
- v) xususiy kapital to'g'risida hisobotda;
- g) yaqonida keltirilgan hisobotlarda aks ettirilmaydi.

3. Qurilish tashkilotining sof boshumi qaysi hisobot shaklida aks ettiriladi?

- a) baxgalariya balansida;
- b) maliyaviy natijalar to'g'risida hisobotda;
- v) xususiy kapital to'g'risida hisobotda;
- g) yaqonida keltirilgan hisobotlarda aks ettirilmaydi.

4. Qurilish tashkilotining hisobot davri sof beydasi qaysi hisobot shaklida aks ettiriladi?

- a) baxgalariya balansida;
- b) maliyaviy natijalar to'g'risida hisobotda;
- v) xususiy kapital to'g'risida hisobotda;
- g) yaqonida keltirilgan hisobotlarda aks ettirilmaydi.

5. Qurilish tashkilotiga buyurtin achilardun kelib tushgan pul muhtolig' lari qaysi hisobot shaklida aks ettiriladi?

- a) buxgalteriya balarisida;
- b) moliyaviy ma'lumotlar to'g'risidagi hisobotlar;
- v) xususiy kapital to'g'risidagi hisobotlar;
- g) pul qo'llanilishi to'g'risidagi hisobotlar.

6. Qurilish tashkilotlarida muvofiq bo'lgan debitorlik va kreditorlik qizqlar to'g'risidagi ma'lumotlar qaysi hisobot shaklida aks ettiriladi?

- a) buxgalteriya balarisida;
- b) moliyaviy ma'lumotlar to'g'risidagi hisobotlar;
- v) debitorlik va kreditorlik qizqlar to'g'risidagi ma'lumotnomalar;
- g) pul qo'llanilishi to'g'risidagi hisobotlar.

7. Kichik biznes subyekti hisoblangan qurilish tashkilotlari moliyaviy hisobotni topshiradi:

- a) har oyda;
- b) har oltiz oyda;
- v) yil yakuni bo'yoqta;
- g) ilki yilda bir marta.

8. Kichik biznes subyekti hisoblangan qurilish tashkilotlari topshiradigan moliyaviy hisobot tarkibiga kirmaydi:

- a) buxgalteriya balarisi;
- b) moliyaviy aktlar to'g'risidagi hisobot;
- v) debitorlik va kreditorlik qizqlar to'g'risidagi ma'lumotnomalar;
- g) pul qo'llanilishi to'g'risidagi hisobot.

9. Qurilish tashkiloti buxgalteriya balarisi asosida ming joriy to'lov qobiliyati darajasi (koeffitsiyenti) qanday topiladi?

- a) bular va'atasi summasi majburiy darajasi summasiga bo'linadi;
- b) bular va'atasi summasi joriy majburiy darajasi summasiga bo'linadi;
- v) pul imohatlangan yil moliyaviy ma'lumotlar summasiga bo'linadi;
- g) bular va'atasi 2-bo'limi summasi summasi passivi 2-bo'limi summasiga bo'lish yo'li bilan.

10. Qurilish tashkiloti o'z moliyaviy hisobotlarini majburiy topshirmaydi:

- a) davlat soliq to'lovchisiga;
- b) davlat statistika organiga;
- v) xizmat ko'rsatuvchi bankga;
- g) moliyaviy tashkilotiga.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Asosiy vazirliklar - vazirliklar taqdimoti va xalqimiz farqshilligi bilan taqdimot. - T.: O'zbekiston, 2010.
2. Karimov I.A. Barcha to'g'ri va dasturimizni amalga oshirish uchun taqdimotni yuksaltirish, xalqimiz taqdimotini oshirishga ahamiyat beradi. "Nona" jurnali - Maqolalar to'plami №9 (238) 25 - yanvar 2011 yil.
3. O'zbekiston Respublikasi Yozuvchi Mahkamasining qarori «Qit'alarida hisobotni yanvar taqdimotlash uchun taqdimotni taqdimotlash to'g'risida». 2003-yil 21- sentyabr, 4055 son.
4. Moliyaviy hisobot taqdimot va taqdimot etish uchun taqdimotlar. O'zR AV tomonidan 1998 -yil 14- avgustda taqdimotga olingan, № 475.
5. BHMS № 1 «Hududiy taqdimot va moliyaviy hisobot». O'zR AV tomonidan 1998-yil 14- avgustda taqdimotga olingan, № 171.
6. BHMS № 3 «Moliyaviy natijalar taqdimotida hisobot». O'zR AV tomonidan 1998-yil 26- avgustda taqdimotga olingan, № 484.
7. BHMS № 9 «Pul oqimlari taqdimotida hisobot». O'zR AV tomonidan 1998-yil 4- noyabrda taqdimotga olingan, № 513.
8. BHMS № 14 «Xususiy kapital taqdimotida hisobot». O'zR AV tomonidan 2004-yil 1-martda taqdimotga olingan, № 36.
9. BHMS № 18 «Buxgalteriya balans». O'zR AV tomonidan 2003-yil 20- martda taqdimotga olingan, № 1226.
10. BHMS № 5 «Pul oqimlari taqdimotida hisobot». O'zR AV tomonidan 1998-yil 4- noyabrda taqdimotga olingan, № 519.
11. «Choraklik va yillik moliyaviy hisobot taqdimot etish muddatlari to'g'risida qo'llanma». O'zR AV tomonidan 2009-yil 2- iyulda taqdimotga olingan, № 942 (keyingi o'zgartirishlar bilan).
12. «Moliyaviy hisobot shakllarini taqdimot bo'yicha taqdimot». O'zR AV tomonidan 2003-yil 24- yanvarda taqdimotga olingan, № 1209 (keyingi o'zgartirishlar bilan).
13. Bobojonov O., Jumaniyozov K. Moliyaviy hisob - T.: «Molras», 2002.
14. Xorramov S.V. va boshqalar. Hisobot taqdimotlarida buxgalteriya hisobi taqdimotlari. - T.: «O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi adabiyot nashriyoti», 2004.
15. Oshirov I.K., Qurbanboev J.E. Moliyaviy hisob - T.: «Yulduz» nashriyoti, 2007.
16. Umarov K.B. Buxgalteriya hisobi va taqdimot, Oliy o'quv yurtlari uchun. - T.: O'qituvchi, 2004.

II bo'lim. QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING XUSUSIYATLARI

9-bob. QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL QILISH ASOSLARI

9.1. Qishloq xo'jalik korxonalarining buxgalteriya hisobi subyekti sifatidagi tavsifi va ular faoliyatining tashkiliy-huquqiy asoslari

Qishloq xo'jaligi respublikamizda xalq xo'jaligining yetakchi tarmoqlaridan biri bo'lib kelgan va u shunday tarmoqlardan biri bo'lib qolmoqda. Uning rivojlanishi mahalliy yetadi. Ushun uchun:

birinchilardan, respublikamiz aholisining 60 foizi qishloq joylarda yashaydi. Bu, o'z navbatida, qishloq xo'jaligini qishloq joylarda yashovchi aholini ish bilan ta'minlaydigan asosiy sotsial tarmoqlarini bildiradi;

ikkinchilardan, respublikamizning iqlim sharoiti va tabiiy resurslari qishloq xo'jaligi resurslarini ta'minlashda hamma imkoniyatni beradi;

uchinchilardan, 16 milliondan ortiq aholisi bo'lgan respublikamizda odamlarning qishloq xo'jaligi mahsulotlarini har qanday mahalliy sharoitlardan kelib chiqib hal etish davlatimiz siyosatining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi;

to'rtinchilardan, qishloq xo'jaligi respublikamizning kun-sayin rivojlanib borayotgan yangi va oziq-ovqat samarali tarmoqlarini korxonalarini arzon va sifatli mahalliy xomashyo va materiallar bilan ta'minlashining asosiy namoihi hisoblanadi;

beshtinchilardan, respublikamizda yetishtirilayotgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarining ko'pchilik mahalliy mahalliy yetadilgan mahalliy, qishloq xo'jaligini tashkiloti uchki resurslardagi, balki eksportga mahsulotlar ishlab chiqaradigan tarmoqlarini ta'minlash imkoniyatini beradi.

Qishloq xo'jaligi tarmog'ini respublikamizda rivojlantirish asoslari va imkoniyatlarini tashkiloti yuqoridagi asoslarni asoslanadi. Ular to'g'risida juda ko'pizotlar berish mumkin. Bu izotlar qishloq xo'jaligiga o'ld mahalliy fanlarda atroflicha yetadilgan. Shu bois mahalliy yuqoridagi izotlar bilan

Tartibiga ko'ra qishloq xo'jaligi korxonalarini fermer xo'jaliklariga, dehqon-terakkor xo'jaliklariga, shaxs xo'jaliklariga ajratilishiga ho'linadi.

Sohibiga ko'ra qishloq xo'jaligi korxonalarini dehqonchilik va obdorochilik shuningdek xotira adabiyatining harikasalariga burchdagi bo'lgan korxonalariga ho'linadi.

Barisovlashganligiga ko'ra qishloq xo'jaligi korxonalarini dehqonchilik va obdorochilikning ustidagi yordamchiligi korxonalariga ho'linadi. Masalan, chirovchilik, sotuvchilik, qat'iolovchi xo'jaligi korxonalarini qat'iolovchilik, qat'iolovchi, yilqichilik, chet davlatchilik, yarrandachilik va boshqa shu kabi sohalarga ixtisaslantirilgan. Dehqonchilik sohasidagi qishloq xo'jaligi korxonalarini quyidagilarning: qat'iolovchilik, ummakiylik va boshqa yo'nalishlaridagi xo'jaliklarga ho'linadi. A'grotimlar ham qishloq xo'jaligining ustidagi sohasiga, shuningdek ummakiy sohalarga barcha korxonalar hisoblanadi.

Xodimlarining soniga ko'ra qishloq xo'jaligi korxonalarini mikrofirmalar, kichik korxonalar, o'rta va yirik korxonalariga bo'linadi. Barcha korxonalar qat'iolovchi bo'lgan bo'lsa ham, kichik korxonalar qat'iolovchi bo'lgan bo'lsa ham, o'rta va yirik korxonalar qat'iolovchi bo'lgan bo'lsa ham, mikrofirmalar to'rtinchi darajada xodimlarining soni 20 dan ortiq bo'lgan korxonalar, xodimlarining soni 50 tagacha bo'lgan korxonalar kichik korxonalar hisoblanadi. O'rta va yirik qishloq xo'jalik korxonalarini sodirning sonining aniqlanishini qat'iolovchi korxonalar belgilanmayan.

Soliq to'lovchi rejimiga ko'ra qishloq xo'jaligi korxonalarini o'rta va yirik bo'lgan va ishlab chiqarilgan soliq rejimlarida ishlovchi korxonalariga bo'linadi. Respublikamizning soliq qonunchi qat'iolovchiligi qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtiruvchi korxonalarini qayta ishlovchi qishloq xo'jalik korxonalarini faqat yagona yer solig'ini to'lovchilari bo'lib hisoblanadi. Soliq rejim qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlovchi faoliyati, shuningdek savdo, xizmat ko'rsatish va boshqa faoliyat turlari bilan shug'ullanuvchi qishloq xo'jaligi korxonalarini qayta faoliyat turlari bilan shug'ullanuvchi qishloq xo'jaligi korxonalarini soliq to'lovchi yoki xotira adabiyatining so'zga qat'iolovchi bo'lgan soliq to'lovchi yoki xotira adabiyatining soliq to'lovchi bo'lmaydigan.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida yuritiladigan barcha faoliyat hisobining eng muhim obyektlari bo'lib ularning faoliyat turlari, xo'jalik jarayonlari va operatsiyalari, mablag'lar, mablag'larini tashkil topish manhalari, daromad, xarajat, foyda va zararlar hisoblanadi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarini faoliyati usosiy va asosiy bo'lmaydigan faoliyat turlariga bo'linadi. Ularning asosiy faoliyatiga bevosita qishloq

maxsus ravishda buni yil mobaynida davom etishi, hisoblashni o'zlashtirish esa yilning ma'lum davriga to'g'ri keladi. Bu o'z navbatida oshqoachilik va ebovachilik kabi qo'llanuvchi ishlab chiqarish turlarini hisobotiylik otlari bo'yicha shartingdek ba'zi davr uchun o'zlashtirishga olib kelish zarurati tug'iladi. Aksariyat qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishning muvommay xarakterga ega bo'lishi ma'muriy, moliyaviy va molliyaviy masalalarida o'z o'ziga aloqasizlik, shuningdek muvommay xarakterini yaratish zaruratini qo'lyadi.

Uchinchiidan, qishloq xo'jaligi korxonalarida yetishtirilgan mahsulotlar moliyaviy va qo'shimcha mahsulotlarga bo'linadi. Taniqilgan katta hajmiya qilib o'byekti bo'lib asosiy ma'muriy hisoblanadi. Lekin qilingan xarajalar har bir usuliy haraj qo'shimcha mahsulotlarga taqsim bo'lishi bo'lishi. Shu bois har bir xarajalarni asosiy va qo'shimcha mahsulotlar o'rtasida taqsimlash, ular har birining reja va harajati bo'yicha kirib qiyosini va sotish baholarini to'g'ri aniqlash zarurati tug'iladi. Uchinchiidan, bu ishlar har bir mahsulot turi bo'yicha individual yondashishni talab qiladi.

To'rtinchidan, qishloq xo'jaligi korxonalarida yetishtirilgan mahsulotlar muvommay davomida faqat reja bo'yicha kirib qilib boriladi. Ularining haqiqiy kamari, o'zlashtirilgan moliyaviy natijalar taqsimlashda xo'jalik taqvimiy tugayotgan keyingina, bu xarajalar hisobida har bir turlari o'rtasida va xarajalar taqsim aks etirilganidan so'ng aniqlanadi.

Beshinchidan, yetishtirilgan mahsulotlarning taqsimotiga mo'villigi, maxsus saqlash xarakterini talab etishi, ishlatilish maqsadi va boshqa jihatlarini o'zlashtirish zarurati talab etilishi va xarakteriga jihatlarini taqsimotadi. Masalan, taqsimot paxta bevosita daladan paxta punktlariga topshiriladi. Xuddi shunday taqsimotidigan mevalar, shaxmatlar, paxta, shaxmatlik mahsulotlari ularni qayta ishlatish korxonalariga bevosita daladan (formalarida) yetkaziladi. Ushbu qishloq xo'jaligi korxonalarining o'zlashtirishiga yoki to'g'ridan-to'g'ri qishloq xo'jaligi korxonalariga topshiriladi. Taqsimotidigan mevalar, poliy ekinlari, ebovachilik mahsulotlari qishloq xo'jalik korxonalarining maxsus so'zlash joylariga kirib qilinadi.

Oldinchiidan, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish qishloq xo'jaligi korxonalarida bu ishlar bo'yicha hisobchilik va qo'lyadigan muvommaylar har bir o'zlashtirilgan mehnat jihatlarini shakllantirishni, shuningdek o'zlashtirishni har bir o'zlashtirilgan mehnat jihatlarida har bir o'zlashtirilgan mehnat jihatlarini taqsimotadi. Qishloq xo'jaligi korxonalarining o'zlashtirish muvommaylariga

agregatsionlar, zotliliklar, vaterinlarlar, miqdorlar, chor polalar, sut soq'lash ilah, to'kuvchilar, ishchilar va bosh qatarkimoli. Qishloq xo'jaligi amaliyotlarida umumiy hisoblashning belgisi shaki keng qo'llaniladi.

Yuzantalaridan ko'rinib turibdiki, qishloq xo'jaligi o'ziga xos xususiyatga ega bo'lgan ishlab chiqarish tarmog'i hisoblanadi. Bu tarmoqning xususiyatlari qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etishning o'ziga xos jihatlari bilan belgilaydi. Shu bois ham, qishloq xo'jaligi amaliyotlarida yuzantalar bilan bog'lanishda qishloq xo'jaligi buxgalteriyasini hisoblashni faoliyatida o'rganiladi.

Qishloq xo'jaligining o'ziga xos xususiyatlari ushbu tarmoq korxonalarida umumiy hisoblashni umumiy tarmoq shaxsiyatiga ega bo'lgan tartib-qoidalariga asoslangan hisoblashni shakllantirishi, shuningdek, ushbu hisoblashni qat'iy amal qilish zaruratini qo'yadi.

9.2. Qishloq xo'jaligi korxonalarida hisob siyosatining xarakterli xususiyatlari

Qishloq xo'jaligi korxonalarida hisob siyosatining xarakterli xususiyatlari bevosita buxgalteriya hisobining tashkiliy va uslubiy jihatlarida, ularda qo'llaniladigan soxtalar to'lasida, xo'jalik muvohiqatlarini muvohiqatlash, hisoblashni amalga oshirishda, hisob ma'lumatlarini qayta tashkil etish, qayta tashkil etish va foydalanuvchilarga uzatishda, muvohiqat hisob shakllari muvohiqatlarini tashkil etish tartibida hamda boshqa jihatlarda yozgan ma'lumot bo'ladi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya hisobining tashkiliy shakli ushbu xo'jaliklarning xarakterlikligi bevosita ta'bir ko'rsatadi. Yirik qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya hisobi maxsus hisob tarmoqini yaratishni buxgalteriyani tashkil qilish yo'li bilan olib boriladi. Kichik qishloq xo'jaligi korxonalarida maxsus buxgalteriyani tuzish zarurati bo'lmaydi. Ushbu hisob ishlarini mehnat shartlari asosida ishga olingan yuzantalar buxgalteriyasidan yuritiladi. Kichik tarmoq xo'jaliklarida hisob-kitob ishlarini bevosita xo'jalik rahbarining yuzanti bilan olib borishi mumkin. Shuningdek, ularda buxgalteriya hisobi tuzilgan shartlari asosida professional xizmatlarni ko'rsatuvchi kichik tashkilotlari tomonidan ham yuritilishi respublikamiz qonunchilik hujjatlarida ta'kidlangan.

Qishloq xo'jaligi tarmoqining xususiyatlar ushbu tarmoq korxonalarida yuzantalar bilan bog'lanishda, xo'jalik muvohiqatlarini tuzishda ushbu

eritilgan to'qijalar va boshqalariga hisobli seshotlar rejasini qo'llashni taqozo etadi. Ushbu ma'lumotlarda olib berilayotgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish faoliyatini amalda o'qitilgan qishloq xo'jaligi «Axborotlashma» va «Chorvachilik» kabi sohalarni nazarda tutish zaruriyatini ko'rsatadi. Ushbu seshotlar tarkibida, o'z navbatida, alohida olingan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish xarajatlarini hisoblash uchun mo'ljallangan seshotlar o'qitilishi zarur bo'ladi. Qishloq xo'jaligi korxonalarini «Daraqchilik» va «Chorvachilik» seshotlarida aks ettiriladigan xarajatlarning tarkibini belgilashda respublikamizda amalda bo'lgan «Mahsulot ishlab chiqarish xarajatlari» hisob chiqarishi usulida xarajalar tarkibi haqida ma'lumot berilgan seshotlar usulidan foydalaniladi. Xozirada keltirilgan tartiblar qurilgan va qo'llanilishi zarur bo'lgan qishloq xo'jaligi korxonalarida muhim o'ringa ega bo'lgan ushbu seshotlarning o'qitilishi, yuritilishi va yozilishi tartiblariga keyingi boblarda alohida to'xtulunkiz.

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining uzatish usuli, yoytirilgan mahsulotlarning tamarini, tashlab qo'yilgan mahsulotlarning usuliy usuliy qishloq xo'jaligi korxonalarida ta'minot va sotish jarayonlari bo'yicha tashkil etilganligiga, ushbu mahsulotlarning o'z vaqtida olinganligiga, tashlab qo'yilgan mahsulotlarning miqdori va sifatiga, mahsulotlarning o'qitilish usuliga (tamarini) tamarini boshqa jihatlarga nisbatan bog'liqligi. Bu xususiyatlar qishloq xo'jaligi korxonalarida ushbu mahsulotlarning mahsulotlari, mahsulot va boshqa chiqimlari ustidan uzatish usulini nazarda tutish bo'yicha talab etadi. Fanning o'qitilishi alohida rejasida ishlab chiqarish xarajatlari hisob olinishi uchun mo'ljallangan muvofiqlikni nazarda tutish, ularda materiallar bo'yicha xarajatlarga alohida hisoblash usulini ta'kidlash zarur bo'ladi. Qishloq xo'jaligi korxonalarida ushbu xususiyatlar o'qitilish usulida seshotlar rejasida ulatuvchilik, «O'qitish», «Yem-xashak» «Dori-darmonlar» va boshqalar shu kabi muvofiqlik bo'yicha hisoblash usulini taqozo etadi.

Yoytirilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarining tamarini, yoytirilgan mahsulotlarning qiymatini (tamarini) hisoblash usulini (FIFO, AVFK) ta'kidlash zarur bo'ladi. Qishloq xo'jaligi korxonalarida mahsulotlarning hisob olinishi usulida ushbu mahsulotlarning o'qitilish usulini ta'kidlash zarur bo'ladi. Qishloq xo'jaligi korxonalarida ushbu mahsulotlarning o'qitilish usulini ta'kidlash zarur bo'ladi. Qishloq xo'jaligi korxonalarida ushbu mahsulotlarning o'qitilish usulini ta'kidlash zarur bo'ladi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida, yuzasida ta'kidlan o'tganidek, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishning ushbu davomiyligi hamda davamiyligi tugallanmasdan ishlab chiqarish siyosatini hisob olib olinishi va inventarizatsiyadan o'tkazishning aniq tartibini belgi usuli tanqis etiladi. Ishlab chiqarilgan mahsulotlar haqiqiy tannarxini ular kirimi paytida aniqlash ta'kidining mavjud emasligi hisob siyosatida, tannarxini hisobini yil moliyayida reja yoki normativ tannarxi bo'ylab olish bo'yicha, yil oxirida esa mahsulotlarining haqiqiy tannarxi aniq bo'lgach, ular bolani va hukmiga o'z burchlariga yozuvlarga tuzatishlar kiritish tartibini o'tkazish tartibini qo'yadi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarining davomiy usulda yetishtirilgan mahsulotlar u sotishdan olinadi. Mahsulotlarni sotish davlat tomonidan qat'iy belgilangan narxlarda, shuningdek, erkin bozor narxlarida amalga oshiriladi. Davlat tomonidan qat'iy belgilangan narxlar ayrim mahsulotlar bo'yicha, masalan paxta, g'alla, pildan, mirtiki va boshqa umumiy davlat ehtiyojlariga mo'lik qishloq xo'jaligi mahsulotlari bo'yicha belgilanadi. Shuningdek, ularga davlatga tegishli rejasidan o'tiq yetishtirilgan mahsulotlarni (paxta va pildan, tashqari) erkin narxlarda naqd va naqd pulda, shuningdek, mchmtatqiy o'ziga xos talablar uchun berish mas'ul etiladi. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotishning natbu xususiyatlarini solishdan olinqan daromadlarni hisoblash umumiy ligi ususan tem o'sti, ularni to'g'ri va o'z vaqtida hujjatli ma'niylashtirish hamda to'g'ri sahoflarda uks o'tirish tartiblariga qat'iy amal qilish talabini qo'yadi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarining asosiy vositalari, joriy aktivlari, xususiy kapital va muhtoriyotlarining tuzatib, ularni shakllantirish tartibi bo'yicha ham, bir tomondan, boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlardan farqli jihatlarga ega. Chunonchi, asosiy podani shakllantirish, yashimollarni asosiy podaga o'tkazish, texnika va tannarx, vositalarni dula ishlati, terna narxlarini, qay yuritish, xususiy mulkni usav kanchiliga kiritish, olingan foydani ishlatish, paychilar o'tkazish taqsi mlasa kabilarda qiy xususiyatlar qishloq xo'jaligi korxonalarining hisob siyosatidalar hisobini yuritish tartiblarini aniq ifodalashni tugazo etadi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida yuz berayotgan xo'jalik operatsiyalarini hujjatli ma'niylashtirish usulida reja xususiyatlariga ega. Jumladan, ta'kidlarda, yem-i shudpor qilish, paxta tannarxiga, texnika yoki qo'l mehnatida ishlov berish, urug'lik qat'ish, zoinatal o'g'itlash, yem-

xashaklarni ma'lumga olib qatnashadi, har doim belgilangan oziq-ovqatni belgilashni saqlashdagi xususiyatlar ushbu operatsiyalarni rasmiylashtirish uchun mo'ljallangan bo'lganligi haqida har bir hisobdagi qabul qaratilgan kaxsonalarni hisob siyosatining tarkibiy qismini sifatida hisob chiqqani haqida shunga to'liq aniqlik berilishi qo'yuladi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarini o'zining hisob siyosatida buxgalleriya hisobining umumiy tuzilishini shakllanishini birinchi marta belgilash mumkin. Bunday shakllar haqida buxgalleriya hisobining memorial-ovqat, jurnal-ovqat, kumyovlar haqida tuzilgan shakl, so'dalashuvchi shakllar hisoblanadi.

Qishloq xo'jaligining xususiyatlarini o'z ichiga olgan holda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi va Qishloq va tur xo'jaligi vazirligi o'zining 2008- yil 11- yanvardagi 1-172-son qurumi bilan maxsus fermer xo'jaliklarida buxgalleriya hisobining so'dalashuvchi qismini tashkil etishning usidan xotimasi tuziladi. Ushbu xotimadan O'zbekiston Respublikasi Axborot va aloqalar vazirligi tomonidan 2008- yil 26- martda 1781-son bilan qo'yilgan qurumi. Ushbu Xotimaga muvofiq fermer xo'jaliklari uchun maxsus mo'ljallanuvchi xo'jalik faoliyati buxgalleriya hisobining umumiy tuzilishini tasdiqlanadi. Fermer xo'jaliklarida buxgalleriya hisobining so'dalashuvchi shakllari quyidagi shakllar bo'yicha yuritilishi mumkin:

- a) buxgalleriya hisobining oddiy shakli;
- b) buxgalleriya hisobining kumyovlar siyosatidagi shakli.

Fermer xo'jaligi o'zining hisob chiqarish va boshqaruv tadbirlaridan kelib chiqqan holda ushbu tavsiya etilgan shakllardan birini muvofiq tanlaydilar.

Xotimaga muvofiq fermer xo'jaliklarida buxgalleriya hisobining umumiy shakllari qabul qaratilgan hisobot davriining xo'jalik operatsiyalarini xronologik tartibda "Xo'jalik operatsiyalarini qayd etish jurnali"da qabul qaratilgan holda qabul qaratilgan. Xo'jalik operatsiyalarini qayd etish jurnali kitob shaklida yuritiladi, uning xo'jalik operatsiyalarining qayd etilishi va hisobi hisobot davri uchun oylar yoki choraklar kesimida yuritiladi. Bunda, xo'jalik operatsiyalarini qayd etish jurnali tikilgan va xotimaga muvofiq bo'lgan shart. Xo'jalik operatsiyalarini qayd etish jurnalining so'nggi varag'ida fermerning imzosi bilan "Mafkur jurnaldan...." va "vaqit muqarrarlangan" deb yoziladi va ma'lum bilan muvofiq qaratiladi. Vaqitlar so'ngi yozuv bilan yoziladi.

Buxgalleriya hisobining oddiy shaklida fermer xo'jaliklarida xo'jalik operatsiyalarini hisob chiqarish uchun muvofiq "Xo'jalik operatsiyalarini hisob chiqarish"

o'lish kitobi" registri qo'llaniladi. Xo'jalik operatsiyalarni hisobga olish kitobida operatsiyalar hisobi butun hisobot yili davomida yuritiladi. Bunda, xo'jalik operatsiyalarini hisobga olish kitobi tikilgan va raqamlangan bo'lish sharti. Xo'jalik operatsiyalarini hisobga olish kitobidagi so'nggi varaqda fannomning imzasi bilan "Ma'kullar Kitobida..... varaq raqamlangan" deb yoziladi va unu bilan taqdimlanadi. Varaqlar seni yozuv bilan yoziladi.

Xo'jalik operatsiyalarini hisobga olish kitobida xo'jalik operatsiyalari natijalari shartlarni, majburiyatlarini, xususiy kapitalni, daromadlar, xarajalar, foyda va zararlarini hisobga olovchi shartlar, raqam etiriladi.

Xo'jalik operatsiyalarini hisobga olish kitobida yozuvlar tizimli tartibda «Xo'jalik operatsiyalarini qayd etish jurnali»da keltirilgan ma'lumotlar asosida amalga oshiriladi.

Xo'jalik operatsiyalarini hisobga olish kitobi koronavirus yulushgan registr hisoblanadi. unda fermalar xo'jaliklari tomonidan qo'llaniladigan barcha shartlar mavjud bo'lishi va ularning bajarilishi xo'jalik operatsiyalari hisobidagi yuzdasi imkoniyatini yaratadi. Bunda, tularning iqtisodiy imkoniyatining mazmunini asoslab berish uchun u yasalri darajada muvafiq bo'lishi lozim. Xo'jalik operatsiyalarini hisobga olish kitobida har bir qo'llanilayotgan buxgalteriya shartlari uchun aniq buxgalteriya shartlari ko'rsatib o'tgan yillarining bajarilishini hisobga olingan holda, xo'jalik operatsiyalarining kutilayotgan bajarilishini kelib chiqqan holda, ma'lumotlar ajratiladi.

Xo'jalik operatsiyalarini hisobga olish kitobi "20__ yil "___" _____ degi qoldiq" qarorida aktivlarning, majburiyatlarining va xususiy kapitalning har bir ma'lumot bo'yicha hisobot davriining boshida mavjud bo'lgan qoldiq sur'atini yuzdasi bilan uchiladi. Aktiv shartlarning qoldiqi ushbu shartlarning debetida, passiv shartlar bo'yicha qoldiq esa ushbu shartlar kreditida yoziladi.

Har bir qatorda ko'rsatib buxgalteriya shartlari bo'yicha yozuvlar xo'jalik operatsiyalarini qayd etish jurnaliida keltirilgan buxgalteriya yozuvlari (provokatsiya) ma'lumotlari asosida pozitsiya usulida xronologik ketma-ketlikda amalga oshiriladi. Har bir oyinging (shartlarning) oxirida xo'jalik operatsiyalarini hisobga olish kitobida yakun chiqqiriladi va unga asoslanib fermalar xo'jaligi moliyasining natijasi aniqlanadi.

Xo'jalik operatsiyalarini hisobga olish kitobida yuritilgan aktivlar, majburiyatlar va xususiy kapitalni hisobga olovchi shartlarning qoldiqlari 1-soli shuki «Buxgalteriya balansiga o'tkaziladi».

Xo'jalik operatsiyalarini hisobga olish shaklida yuritilgan davomiylik va xarajatlarni hisobga olinishi sabab, o'zining hisobid davridagi qaydnomasi 2-asosli shaklida belgilovchi natijalar to'g'risidagi hisob to'g'ari o'tkaziladi.

Bu qaydnomasi hisob to'g'ari to'rtinchi yil bo'lgan shaklini yuritishda quyidagilarga asoslaniladi:

- a) asosiy vositalar va qimmatli qog'ozlarni hisobga olish qaydnomasi;
- b) imkoniyat qo'yilmagan hisobga olish qaydnomasi;
- c) davlat xarajatlari va o'zlashtirish hisobga olish qaydnomasi;
- d) boqimning va o'zlashtirish qaydnomasi hisobga olish qaydnomasi;
- e) xaridor va buyurtma xatbilar bilan hisob-kitoblarni hisobga olish qaydnomasi;
- f) boshqarilishi o'rtinchi yildan beri hisobga olish qaydnomasi;
- g) yul-mablag'larini hisobga olish qaydnomasi;
- h) ma' yul-mablag'larini va pul-dasturlar bilan hisob-kitoblarni hisobga olish qaydnomasi;

- k) hisob to'rtinchi yil bilan hisob-kitoblarni hisobga olish qaydnomasi;
- l) mashaqqatli tajriba olish bo'yida hisob-kitoblarni hisobga olish qaydnomasi;
- m) bo'lsa qatnashib, o'zlashtirish hisobga olish qaydnomasi;
- n) xususiy kapitalni hisobga olish qaydnomasi;
- o) hisob to'rtinchi yildan beri (salliklarini hisobga olish qaydnomasi);
- p) kelajakdagi mashaqqatlarini ta'lim chiqarish xarajatlari va mashaqqatlarini hisobga olish qaydnomasi;

q) chiqarish va o'zlashtirish xarajatlari va o'zlashtirish xarajatlari hisobga olish qaydnomasi;

r) yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari va xizmatlarini hisobga olish qaydnomasi;

- s) sallojda (zamin)ni hisoblash qaydnomasi;
- w) xo'jalik operatsiyalarini hisobga olish qaydnomasi.

Ajratilgan obyektning hisob to'rtinchi yildan beri hisobga olish qaydnomasining yuritilish tartibi keyingi bobda ta'limda ko'rsatilgan.

9.3. Qishloq xo'jaligi korxonalarida bursuq teriya hisobining asosiy vazifalari

Davlatimiz xizmatida iqtisodiyotni rivojlantirish va modernizatsiya qilish borasida olib borilayotgan tadbirlar asosida qishloq xo'jaligi ham tadbirlardir. Dalqunchilik va chiqarish xarajatlari muvofiqiyat bazasini

Chorvachilik jarayoni maolamlarning tugatilganligidan (sotib olinganligidan) boshlab, to'lovni xojalik hisobida hisoblash davri (shida, parvarishlash, mahsulot olish, mahsulotni boshqaruvchi bo'lgan turli xojalik jarayonlarini o'z ichiga oladi).

Qishloq xo'jaligi korxonasining hisob siyosati – bu o'z ichiga xo'jaligi korxonasi rahbari (umumiy ma'mur) olingan hujjatlariya hisobining tashkiliy shakli, xo'jalik faoliyatini ko'rsatkichlari, hisoblar, majburiyatlari va xususiy kapital elementlarini tan olish mezonlari, ular hisobini yuritishga asos bo'luvchi hujjatlar tizimi, ishlab chiqaruvchi, boshlang'ich hujjatlar ajlanishi, axloqiy ish, tovar muhtaj bo'yliclar inventarizatsiyasi o'tkazish jadvali, hisobni yuritishga doir boshqa turli qoidalarni o'zida mujassamlashtirgan boshqa ma'yniy hujjat.

Nazorat uchun test savol – javoblari

1. Qishloq xo'jaligi tarmog'ining quyil bo'g'ini a) har

a) qishloq xo'jaligi xo'jaligi vazirligi,

b) qishloq xo'jaligi boshqarmalari,

v) qishloq xo'jaligi korxonalari,

g) umumiy farmalar uyushmasi,

2. Qishloq xo'jaligi tarmog'ining sohalari

a) chorvachilik;

b) dalqonchilik;

v) qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qiyatishlash;

g) yuqorida keltirilganlarning barchasi.

3. Tuxumi yetishtirish kiradi

a) qishloq xo'jaligi tarmog'iga;

b) qishloq xo'jaligi sohasiga;

v) mahsulot olish yo'nalishiga;

g) yuqorida javoblarda keltirilganlarning barchasiya,

4. Qishloq xo'jaligining hujjatlariya hisobini ta'sir ko'rsatuvchi

xususiy xususiyatlariga kiradi:

a) ma'ruziylik;

b) savoniylik;

v) xo'jalat va mahsulot olish da'vialarining mos etuvchiligi;

g) yuqorida keltirilganlarning barchasi.

5. Ferner xo'jaligi:

a) o'z hisob siyosatiga ega bo'lish sharti;

- u) x/ hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas;
- v) x/ hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas;
- y) x/ hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas.

6. Formet x/ shartlari

- a) hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas;
- b) hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas;
- v) x/ hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas;
- g) x/ hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas.

7. Qishloq xo'jaligi korxonalarida hisob

- a) mabotiq-hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas;
- b) jumla bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas;
- v) hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas;
- g) yuqoridagi kataloqlar bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. *Asosiy ma'lumotlar - x/ shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas*. - T.: O'zbekiston, 2010.
2. Karimov I.A. *Yarim va darajalar bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas*. - T.: O'zbekiston, 2011.
3. *Qishloq xo'jaligi korxonalarida hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas*. - T.: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006- yil 17- martdagi qarori, № PQ-204.
4. *2009- yilda qishloq xo'jaligi korxonalarida hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas*. - T.: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2009- yil 15- martdagi qarori, № PQ-512.
5. *O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi*. - T.: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2009- yil 17- martdagi qarori, № PQ-204.
6. *Mabotiq-hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas*. - T.: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006- yil 17- martdagi qarori, № PQ-204.
7. *BUHS № 1 «Hisob shartlari va mabotiq-hisob»*. - T.: AY to'g'ri kelgan 1998- yil 11- avgustda tayyorlangan, № 474.
8. *Yoshlar S.V. va boshqalar. Hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas*. - T.: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2004- yil 17- martdagi qarori, № PQ-204.
9. *Soracev N.S. Qishloq xo'jaligi korxonalarida hisob shartlari bilan qayta qayta ishlatilishi shart emas*. - T.: Mehnat, 1991. - 134 b.

HOBORUQ QISHLOQ xo'jaligi KORXONALARIDA ASOSIY VOSITALAR HISOBINING XUSUSIYATLARI

10.1. Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalarning tashvifi, tayyirligi va baholanishi

Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalarni tasvirlash, baholash, baholash jaridida hisobini yuritish xalq xo'jaligining barcha tarmoqlari tomonidan belgilangan yutuqchilik ko'rsatkichlariga asoslanadi. Shu bilan birga asosiy vositalarning tarkibiga xos tarkibi, ularning mavjudi, ishlatilishi va boshqalar hisoblarida hisobida ayiruv o'ziga xos xususiyatlar mavjudligidan iborat bo'ladi. Bu ma'noda "qishloq xo'jaligi" korxonalarida asosiy vositalar hisobiga o'ziga xos vazifalarni bajaradi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalar hisobining vazifalari quyidagilar hisoblanadi:

- asosiy vositalarni boshqarish, o'zlashtirish, hisob va hisoblanishlarida hisoblash, tegishli qurilmalar, qurilmalar, har bir g'ubali xo'jalik tashkilotida asosiy vositalar tarkibini aniq belgilash;

- kiritilgan asosiy vositalarning hisoblash qiymati, tiklangan qiymati va asosiy qiymatini aniq hisoblab ko'rib chiqish;

- asosiy vositalar harakatini ko'zga olinganlarini to'g'ri va o'z vaqtida hisoblash va hisoblash bilan o'rnatish;

- asosiy vositalar eskirishi, ularga dind ko'ringanlarini hisoblash va hisoblash bilan o'rnatish va hisoblash bilan o'rnatish;

- asosiy vositalar holati va harakatini hisob va hisoblash bilan o'rnatish;

- asosiy vositalarning mavjudligi va birligini ta'minlash, samarali ishlatilishini ta'minlash va hisoblash bilan o'rnatish va hisoblash bilan o'rnatish;

- yaroqsiz bo'lgan, samara bermaydigan asosiy vositalarni o'z vaqtida hisobdan chiqarish va hisoblash;

Qishloq xo'jaligi korxonalarida barcha asosiy vositalarni quyidagi usullarga ajratish mumkin:

(1) qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga mo'ljallangan asosiy vositalar - orabotlar, shlyuzlar, mashinalar va asbabi-uskunalar, qishloq xo'jaligi texnikasi, transport vositalari, ishchi va mahsulot hayvonlar, xo'jalik inventarlar;

10.2. Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalar bilan ta'minotini ta'minlashni ta'minlash va hisobi

Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalarning kirimi va chiqimlari rasmiylashtirish uchun davlat organlari tomonidan tasdiqlangan boshlang'ich muhlatlarning rasmiy shartlari bilan amalga oshiriladi. Ularning yangi qurilishlar uchun asosiy vositalar, yondanchi xo'jaliklardan olingan ko'pyillik o'simliklarning mabotlari qabul qilish-topshirish qabulotnomalari bilan rasmiylashtiriladi.

Modorni b'gular bilan ikkinchi guruhga o'tkazilgan. Qurilish qabulotnomasi davlat organi tomonidan tuziladi.

Teoritik asoslar bilan ta'minlash hisob-kitoblar bilan ta'minlash uchun asosiy vositalar uchun ta'minot asosida kirim qilinadi.

Chiqim mabotlarini, ko'pyillik o'simliklari bilan ta'minlash uchun boshlang'ich muhlatlari bilan ta'minlash uchun rasmiylashtiriladi. Ularning sotib olish hujjatlarini boshlang'ich muhlatlari bilan ta'minlash uchun rasmiylashtiriladi. Ularning sotib olish hujjatlarini boshlang'ich muhlatlari bilan ta'minlash uchun rasmiylashtiriladi.

Qishloq xo'jaligi korxonalariga asosiy vositalar ta'minlash uchun kirimi qabulotnomasi bilan ta'minlash uchun rasmiylashtiriladi. Ularning sotib olish hujjatlarini boshlang'ich muhlatlari bilan ta'minlash uchun rasmiylashtiriladi.

Boshlang'ich muhlatlari bilan ta'minlash uchun rasmiylashtiriladi. Ularning sotib olish hujjatlarini boshlang'ich muhlatlari bilan ta'minlash uchun rasmiylashtiriladi.

Rasmiylashtirilgan asosiy vositalar qishloq xo'jaligi korxonalariga ta'minlash uchun kirimi qabulotnomasi bilan ta'minlash uchun rasmiylashtiriladi. Ularning sotib olish hujjatlarini boshlang'ich muhlatlari bilan ta'minlash uchun rasmiylashtiriladi.

Qishloq xo'jaligi korxonalariga ta'minlash uchun kirimi qabulotnomasi bilan ta'minlash uchun rasmiylashtiriladi. Ularning sotib olish hujjatlarini boshlang'ich muhlatlari bilan ta'minlash uchun rasmiylashtiriladi.

Qishloq xo'jaligi korxonalariga ta'minlash uchun kirimi qabulotnomasi bilan ta'minlash uchun rasmiylashtiriladi. Ularning sotib olish hujjatlarini boshlang'ich muhlatlari bilan ta'minlash uchun rasmiylashtiriladi.

Asosiy vositalarni foydalanishga yaroqsiz ekin sariqishlarida va ilmiy hisobdan chiqarilishni to'g'ri baholash bilan zaruriyliklarini hisobga olinib, maqsadlar va maqsadlar keyin hisobiyalar tuziladi. Yaroqsiz bo'lgan hollarda asosiy vositalarning qaytarish va bixaromadliqlarini talobat amalini asosiy bilan hisobdan chiqariladi.

Asosiy vositalarni muqaddis hisob-kitablar asosida sotish va bepul berish to'g'risida shartnomalarda shart-shartlarga bilan hisoblash tizimi.

Asosiy vositalar bilan balanslar chiqarishga kiritilgan operatsiyalar hisobi bilan hisoblashda qaytarish tashkilotlarida hisob-kitaflar bilan hisoblash tizimiga to'liq qaratiladi. Solishlar asosiy vositalarning qaytarish qiymatlarining o'zgarishlariga nisbatan kelgan to'lovlar bilan hisoblash tizimiga qaratiladi. (Foyda yozmalarini taqdimot). Olingan foyda 9310 = Asosiy vositalarning o'chirib ketish bilan foyda shartnomalar bilan hisoblash tizimiga qaratiladi. Boshqa operatsiyalar qaytarish tizimida hisobga olinadi.

Uzoq muddatli xaridlar, xaridlar, texnikalar, chiqarish qaytarish tizimida hisobdan olingan xaridlar, traktorlar, shuningdek ko'p yillik inoyat bog'lar, tokzorlar va o'z muddatli ijraga berish yo'li bilan ham hisoblashda va hisobdan chiqarilmoqda. Uzoq muddatli operatsiyalar bilan hisobda qaytarish tizimiga aks ettiriladi (10.1-jadval).

10.1-jadval

Qisqartirish xaridlarini va ko'p yillik o'simliklarni uzoq muddatli ijraga berish sharti bilan berilishiga doir

operatsiyalarini shartnomalar bilan aks ettirish

№	Operatsiyalarining mazmuni	Kategoriya		Vazirlik
		10	11	
1	Asosiy vositalarning berilish sharti bilan hisobdan chiqarilishi	9210	7107	Shartnomalar bilan hisoblash tizimiga
2	Asosiy vositalarning berilish sharti bilan hisobdan chiqarilishi	7307	7107	Shartnomalar bilan hisoblash tizimiga
3	Asosiy vositalarning berilish sharti bilan hisobdan chiqarilishi	7107	7107	Shartnomalar bilan hisoblash tizimiga
4	Asosiy vositalarning berilish sharti bilan hisobdan chiqarilishi	7107	7107	Shartnomalar bilan hisoblash tizimiga
5	Asosiy vositalarning berilish sharti bilan hisobdan chiqarilishi	7107	7107	Shartnomalar bilan hisoblash tizimiga
6	Asosiy vositalarning berilish sharti bilan hisobdan chiqarilishi	7107	7107	Shartnomalar bilan hisoblash tizimiga
7	Asosiy vositalarning berilish sharti bilan hisobdan chiqarilishi	7107	7107	Shartnomalar bilan hisoblash tizimiga

Asosiy vositalar tarkibidan katta yoshli hayvonlar va ishchi hayvonlarning bog'lar hamda tikzodalar mavjudlikni kuzatishni, kasalliklarni talayiyekil o'tirish natijasida byomadun chiqarilishini tekshirib va etiruv va agzoni ni saxalash amaliyati. Agzoni bilan asosiy vositalar sug'urtalariga bo'lsa, ularni beranish mabiyatlash natijasida ko'rinib ber xamlik sug'urtalarini hisobdan qoplamdi.

Sug'urtalar tarkibi olinish qoplash bo'yicha o'z bo'yiga uliyar quyidagi yozuv qurilmali:

Debet 1890 «Toshqa debitorlik qaraz»

Kredit 19210 «Asosiy vositalarning chiqirish»

Sug'urtalar o'zini kuzatish natijasiga:

Debet 5110 «Hisob-kitob schari»

Kredit 4990 «Boshqa debitorlik qaraz».

14.5. Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy podani shakllantirish va ular kuzatishning hisobi

Qishloq xo'jaligi korxonalarida buyurilmagan olib boriladigan kapital investitsiyalarining muharirliklarini bir, asosiy podani shakllantirishga qilingan kapital sarfalar hisoblanadi.

Asosiy podani shakllantirishga kapital investitsiyalar deganda, mullam yosh hayvonlar guruhida katta hayvonlar guruhiga o'tkazish qo'chalarini o'tirish va parvarishlashga qilingan xarajalar, shuningdek katta hayvonlarni daridan xarid qilish, kashib keltirish va bu bilan bog'liq barcha boshqa xarajalarining majmua si hisoblanadi.

Asosiy podani shakllantirishga yotkazilgan kapital investitsiyalarining hisobi 0540 «Asosiy podani shakllantirish» sifatida yuritiladi. Ushbu scharida daromad, quyidagi xarajalar hisobga olinadi.

- asosiy podaga o'tkaziladigan xo'jalikdagi yosh mahsulot va ishchi hayvonlarni o'tirish bo'yicha xarajalar;

- umumiy poda uchun xarid qilingan katta yoshdagi va ishchi hayvonlarning sotib olish qizimali;

- hayvonlarni yetkazib ketish bilan bog'liq xarajalar;

- boshqa shaxslardan bepul olingan katta yoshdagi hayvonlarni xo'jalikka olib ketish bilan bog'liq sarfalar.

Yosh hayvonlar asosiy podaga o'tkazilgan qo'chalar 1110 «O'tirishdagi mahsulotdagi buyurtalar» scharida hisoblanadi. Ushbu davrida ularni

asosiy podraga o'tkazish haqiqiy vazni, ko'ra to'jalama xil bo'lishlar aniqlanishi natijasida. O'sha shartdagi va boqaridagi mollarni asosiy podraga o'tkazish masalasidagi talablar bilan rasmiy belgilanadi. Tuzilish va dalolat tomonida asosiy podraga o'tkazish quyidagicha yozuv qilinadi:

Debet 0810 «Asosiy maddani shakllar tuzilish»

Kredit 11 0 «O'sha shartdagi va boqaridagi mollara».

Bir paytda bir yilda asosiy podraga o'tkazilgan yilda mollarning o'sha shartdagi talablar bilan rasmiy belgilanadi.

Debet 0170 «Mabsum hayvonlar»

Kredit 0840 «Asosiy podraga shakllantirish»

«Mahsulot buyuvchi guruhlarga o'tkazilgan mollarga».

Debet 0171 «Mabsum hayvonlar»

Kredit 0810 «Asosiy podraga shakllantirish».

Hisobot yili o'rtida o'tkazilishdagi va boqaridagi mollarning asosiy podraga o'tkazilish haqiqiy vazni, ko'ra to'jalama xil bo'lishlar aniqlanishi natijasida. O'sha shartdagi va boqaridagi mollarni asosiy podraga o'tkazish masalasidagi talablar bilan rasmiy belgilanadi. Tuzilish va dalolat tomonida asosiy podraga o'tkazish quyidagicha yozuv qilinadi:

Asosiy podraga o'tkazilish natijasida talablar bilan rasmiy belgilanadi. O'sha shartdagi va boqaridagi mollarni asosiy podraga o'tkazish masalasidagi talablar bilan rasmiy belgilanadi. Tuzilish va dalolat tomonida asosiy podraga o'tkazish quyidagicha yozuv qilinadi:

Debet 0840 «Asosiy podraga shakllantirish»

Kredit 0910 «Tirilmagan va qadastirilgan talablar».

Sotib olishga doir surilgan qo'shimcha haqlar, surma, o'zgaruvchi yordam qatnashish, vositachilik, transport xizmatlari haqlari surmasiga quyidagi haqiqatlar bilan rasmiy belgilanadi:

Debet 0840 «Asosiy podraga shakllantirish»

Kredit 0990 «Boshqa muqobilalar».

Asosiy podraga o'tkazilish natijasida talablar bilan rasmiy belgilanadi. O'sha shartdagi va boqaridagi mollarni asosiy podraga o'tkazish masalasidagi talablar bilan rasmiy belgilanadi. Tuzilish va dalolat tomonida asosiy podraga o'tkazish quyidagicha yozuv qilinadi:

1. Asosiy podani sotib oling natijasi ko'rsatilgan hisoblar shartiga bo'lib yozilgan bo'lishiga.

Debet 4290 «Kodlarga berilgan boshqa hujjatlar»;

Kredit 5010 «Kassa».

2. Hisoblar shartiga berilgan boshqa xarajatlarni kapital investitsiyalar sifatida tan olinishiga.

Debet 0310 «Asosiy podani shakllantirish»;

Kredit 1290 «Kodlarga berilgan boshqa hujjatlar».

3. Bir vaqtning o'zida sotilgan hayvoni investitsiyalarni kiritilgan qilingan ishchi va xodimlar hayvonlarning hisoblangan qaynatilgan bo'lishiga.

Debet 0170 «Ishchi hayvonlar»;

Kredit 0840 «Asosiy podani shakllantirish».

Asosiy podani shakllantirishga qilingan kapital sarfning tublilik hisobini ta'riflash shartlari turlicha yiriklik darajasida mavjud. Chunki, tublilik hisobini ta'riflash hisobqilingan xarajatlarni ishchi va xodimlar hayvonlarning turli to'lovlar (yirik shulhi hayvonlar, cho'chqalar, qo'ylar, otlar va boshqalar) xarajatlarni o'lish imkonini berish kerak.

Ta'kidlash kerakki, qishloq xo'jaligi korxonalarining qayim hayvonlarni ta'riflash shartlari qilingan natijalar asosiy podani shakllantirish xarajatlari sifatida tan olinmaydi. Chunki, parrandalar, quyvonlar, qurumtoshlar, qurumtoshlar, asalarika, qo'riqchi ilim va boshqalar kabi hayvonlar, ularning qayimidan qat'iy nazar, asosiy podani shakllantirish hisobga olinmaydi. Ular joriy aktivlar tarkibiga kiritiladi va amortizatsiya 1130 «O'zlashtirishlar va boqiyda modalar» hisobida hisobga olinadi.

10.4. Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalarga aksirish hisoblashning xususiyatlari va hisobi

Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalar, boshqa uzoq muddatli singari, amortizatsiya natijasi va amortizatsiyalarini ta'riflagan asosiy vositalarga bo'linadi.

Respublikamizda qabul qilingan 5-sos HUKMS «Asosiy vositalarga ta'riflash qishloq xo'jaligi korxonalarida amortizatsiya hisoblanmaydigan asosiy vositalar» quyidagilarni kiritadi:

- mulk sifatida sotib olingan yer tohashtakalar;
- mulkoldor hayvonlar;

- qiyosat bilan qarshi tuzatish sifatidagi va boqovadagi imolalar jumli bilan
kiritiladigan molalar (qimmatlashtiruvchilar, qaytarilgan, asalarilar, qimmatlashtiruvchi va bali
hayvonlar, qimmatlashtiruvchi va boqovadali hayvonlar);

- to'liq qimmatlashtiruvchi asosiy vositalar;

- boqilgan va tartiblangan ko'chma korxonalar va siya qilinayotgan asosiy vositalar;

- kuzatuvchi to'rtak;

matn tay eksport malakali va boshqalar.

Qishloq xo'jaligi korxonalarining boshqa asosiy vositalari umumiy belgilangan
tartibda, shuningdek, boshqa siyosatida ko'rsatilgan tartibning o'ziga
amortizatsiya hisoblanadi. Ushbu ma'lumot qishloq xo'jaligi korxonalarida yil oxiri
qimmatlashtiruvchi va bali molalar bo'yicha 5 foiz, qishloq xo'jalik korxonalarida
va boshqa to'rtaklar, o'simlik va jibuti, yuk tashish mashinalari, avtomobil
bo'yicha 15 foiz, kompyuter texnikasi, dengiz transporti va yo'llar
ishlatiladigan avtomobillar bo'yicha 20 foiz, qaytarilgan masokalar,
dunkin va atlatlar, gemalar va tub qaynarlar bo'yicha 8 foiz miqdorida
hisoblanadi. Demak, qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlatilgan asosiy vositalari
bo'yicha eskirishni hisoblash muvofiqi va tartib berilgan boqovadali molalar
va bali molalar tartiblangan va tartiblangan boqovadali molalar
o'simliklar va bali molalar bo'yicha eskirishni hisoblash muvofiqida tartib
berilgan va tartiblangan boqovadali molalar bo'yicha eskirishni hisoblash muvofiqida
amortizatsiya hisoblanadi.

Respublikamiz Soliqlar kodeksiga muvofiq ishchi hayvonlar va ko'p yillik
o'simliklar bo'yicha 10 foiz miqdorida amortizatsiya qilinadigan asosiy vositalar
qimmatlashtiruvchi va bali molalar bo'yicha eskirishni hisoblash muvofiqida
amortizatsiya hisoblanadi. Lekin ushbu asosiy vositalarning foydali xizmat muddatini
uyum o'n yil qilib belgilash jurn ham nisbiydir. Odatda, ishchi hayvonlar
o'n yil ham xizmat qilmasliklari yoki undan bir necha bor ko'p muddatda
xizmat qiladilar. Amortizatsiya ko'p yillik o'simliklar bo'yicha amortizatsiya
hisoblash muvofiqida hisoblanadigan molalar bo'yicha ham nisbiydir. Shu
hisobdan, ishchi hayvonlar va ko'p yillik o'simliklar bo'yicha amortizatsiya
hisoblash bo'yicha belgilangan muddatlarini o'n yil kam xizmat muddat
siddiqlik bilan o'zlashtirish maqsadga muvofiqdir.

Qaytarilgan molalar, odatda, bir vaqtning o'zida ham ishchi hayvonlar
ham mahsulotlar hayvonlari boqilganadi. Masalan, o'z yoki o'n yil yuk tashish
bo'yicha ishchi hayvonlar, nasl yoki mahsulot (yoqim, sirt) mahsulot ko'chma
mahsulot boqovadali hayvonlar, dehqonlik mumkin. Shu hisob ham, qishloq xo'jaligi
korxonalarida ishchi hayvonlar bo'yicha amortizatsiya hisobini to'g'ri

yuzi ishlatilganlarning shartlaridan biri bu fth ishbu yomalg'ay kirovvali hayvonlarning tarkibi va o'qiyasi inoniy bo'lgan hisoblanadi.

Ko'pyillik o'shik karvon etilganligidaktihsil bermaydi. Ular o'zida 2-3 yildan keyin mosliq krali. Shu bois ham, ushbu asosiy vositalar bo'yicha amortizatsiyani o'z inu parvarislashtirishlanganlar bo'yin qaysi o'mal bilan boshk'ali hisoblashni qo'ylirniq belgilash mullim masalalar bilan hisoblashni.

Qish bo'yin qo'yligi korxonalarida, boshqa tamoyul bilan farq U o'laroq, ko'p hild ussaiy vositalar, ayiqsa inistolar, pitepeler, sira quyvazlar va rasosk'ali, gona sholar, yuk tashiq mashinalari, ishchi hayvonlar hisob ko'larivi. Shu o'malida ham chorvachilik, ham dehqonchilik shularni qo'ylirniq xizmat ko'rsatish natijasi. Inaktori, polsalar va yuk tashiq transportasi chiqarish sholar Ular taqdimiy qo'ylirniq etilgan mahsulotlarni xaridori larga qo'ylirniq inu rasosk'ali va so'lishga ham xizmatlarni ko'rsatadilar. Bu chorvachilik rasosk'aliya hisobida asosiy vositalar bo'yicha hisoblangan eskirish summalarini mos ravishdagi sholar, bu sholarida yotirniq etilgan qo'ylirniq ko'ylirniq mahsulotlar xaridori larni qo'ylirniq so'lishga doir xarajalar o'z inu rasosk'ali taqdimiy lab etilish zurniyatini tug'diradi.

Asosiy vositalar bo'yicha hisoblashniq eskirish summalarini taqsimlashtir va ulur hisoblar taqsimli sholar yu olib berish quyidagi ko'tma-katlikda amalga oshiriladi.

Birinchiidan, qish bo'yin qo'yligi korxonasi ning ayniki bu sholariga hayvonlar xajalar asosiy vositalarga hisoblangan amortizatsiya summasi mos ravishdagi dehqonchilik va o'chorvachilik sholariga o'lib beriladi. Bunda ushbu sholar xarajalar yu o'lib berilgan eskirish summasini ifodalovchi summaye asosiy vositalarning mos ravishdagi qo'ylirniq bo'yicha eskirishi hisoblangan o'larilangan sholar (0210-0290) kreditoradi.

Ikkinchidan, qish bo'yin qo'yligi korxonasi ning bar ikkala ishchi chiqarish sholariga ham dehqonchilik yu o'chorvachilik asosiy vositalar bo'yicha hisoblangan eskirish summasi dastlab 25:0 o'larilamushlab chiqarish xarajalarini sholarida taqsimli. Shundan so'ng, hisob siyosatida ko'rsatilgan talab quyidagi, masalan asosiy vositalarni alohida olingan sholariga ko'rsatilgan xizmatlarni qo'ylirniq taqsimli ko'rsatishni hisoblangan eskirish summasi mos ravishdagi dehqonchilik, o'chorvachilik, o'larilamushlab xarajalar sholariga olib beriladi.

Uchinchidan, qish bo'yin qo'yligi korxonasi ning bar bir korxon bo'yicha «dehqonchilik» va «chorvachilik» sholariga o'lib berilgan amortizatsiya

zamonaviy turdagi yetishtirilgan mevasabzotlarning turdari oʻrtasida tanim xoni kalfariyatini oʻlib oʻtgan va usqil olingan taqib-qoʻl kalgakoi raqosirals behi qam. Misalan, «Dehqonchilik» sarajalariga olib borilgan amonizatsiya sarajalariga paxta, boshqoqir dom, poliz ekinlari va boshqalar kabi mevasabzotlar oʻrtasiga beʻlib ehiqladi. Xitdli shurslay xaribda chorvachilik shahriga toʻgʻri keluvchi amonizatsiya sarajulariga oʻshar va ishlatilgan qishloq xoʻjaligi mahsulotlari, mevalar, goʻsht, sut, tuzum, jun va hokabo kalar oʻrtasida tugʻin aradi.

Uzumarishlab ehiqarish xarajulariga kiritilgan amonizatsiya ajratmalari bargeatteriya nisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 2510 «Uzumarishlab ehiqarish xarajulari»;

Kredit 0200 «Aossiy vositalar e d a r i s h i n i h i s o b g a o l u v t i l a d i k a l a m .

Hisoblangan uzumarishlab xoʻjalik xarajulariga kiritilgan amonizatsiya sarajalarining mos mevalar tegir shilab ehiqarish va satish jarayonlari xarajulariga qarshilik asosida kiritilishga quyidagi bargeatteriya yurasi beriladi:

Debet 2011 «Dehqonchilik»;

2012 «Chorvachilik»;

9410 «Sotish xarajulari»;

Kredit 2510 «Uzumarishlab ehiqarish xarajulari»

Tayanch iboralar

Qishloq xoʻjaligi ishlab ehiqarishiga moʻljallangan asosiy vositalar omborlar, shypolar, mashinalar va ushsh-ushkumalar qishloq xoʻjaligi texnikasi, lareyan vositalari, ishchi va mahsulot hayvonlar, xoʻjalik avtomobillari.

Qishloq xoʻjalik ishlab ehiqarishiga moʻljallanmagan asosiy vositalar – maʼmuriyat hiasosi, oʻta meval va jilvazlari, kompyuterlar, boshqaruvgu xazmet qiladigan yengil avtomobillar, ijtimoiy-madaniy soba obyektlari va boshqalar.

Qishloq xoʻjalik texnikasi – qishloq xoʻjaligi mahsulotlarini yetishtirish, ularni ehiqlash va topshirish kabi xoʻjalik ishlarini bajarishda qotushbarkhiyso barcha turdagi texnik vositalar.

Ishchi va mustahkam hayvonlar – odam, tuyaq, birkidlar, sigirlar, bexqulur, qitaylar, ochkilar, choʻchqular va boshqalar kabi silabda ishlatiladigan va usul beradigan hayvonlar.

Keʻp yillik oʻsimliklar – daraxtlar, tekalar, plantatsiyalar va bosqin keʻp yillik oʻsimliklar.

Yerni va boshqa asosiy vositalardan obodonlashtirishga sarflangan mahlagʻlar – yorqoʻshkalar, kalamini toʻzish, studgoraksh, yerni yavish,

ko'p kalamzorlashtirish, boshqa kalamzorlashtirish, savdovchi va olinib olinadigan
tuzalish va boshqa ishlarga sarflangan qiyamat qiyamatlari

Asosiy vositalar hisoblanmaydigan buy-ventur huquqiy va
maliy hisoblash vositalari.

Ishchi va mahsulotlar buy-venturani bog'lab qiyamat o'z xo'jaligi bilan
boqilgan, shuningdek shular xarid qilingan mahsulotlar va ishchi buy-venturani
asosiy vositalarga kiritilishi bilan bog'lab qiyamat qiyamatlarini bog'lab qiyamat
aniqlangan boshlang'ich qiyamat.

Ko'p yillik afinaliklarining hisob qiyamati – ko'p yillik iqtisodiy
yoshlar qiyamati nazariy boshlang'ich qiyamat. Iqtisodiy ularni ekish,
parvarish qilish va o'simligi sarflangan xarajatlarini o'z ichiga olgan qiyamat.

Hayvonlarni guruhlik guruhlik o'tkazish dalolatnomasi – mullarni bir
guruhlik iqtisodiy guruhlik o'tkazishda tuzilgan asosiy boshlang'ich qiyamat.

Asosiy pudum shakllanishi bilan kapital investitsiyalar – mullarni
yosh hayvonlar guruhidan katta buy-ventur guruhlik o'tkazish yosh ularni
maliy hisoblash va parvarishlashga qilingan xarajatlardir, shuningdek katta
buy-venturani olib tashlash, tashlab keltirish va ko'p yillik bog'liq barcha
boshqa xarajatlarning guruhlik.

Nazorat uchun test savol javoblari

1. Asosiy vositaga kiradi:

- a) huzur;
- b) sigir;
- v) boquvdagi xo'jalik;
- g) quyva.

2. Bazardan sotib olingan ishchi olinning boshlang'ich qiyamatiga

kirmaydi:

- a) sotib olish boshlang'ich qiyamati;
- b) olingan mikrocredit uchun foiz to'lovi;
- v) barcha mahsulotlarning barcha mahsulotlarning haqi;
- g) olini tashlab keltirish xarajati barcha haqi.

3. Bazardan sotib olingan ishchi olinning boshlang'ich qiyamatini

aniqlash uchun:

- a) shart-shartlarni asosida;
- b) kichik dalolatnomasi asosida;
- v) boshlang'ich qiyamatni aniqlash hisob-kitobi asosida;
- g) yuqoridagi javoblarda keltirilganlarning barchasi asosida.

4. O'lgan ishchi va mahsulotlar hayvonlar halatasidan chiqariladi:

- a) boshlang'ich qiymatiga;
- b) sotilgan qiymatiga;
- v) sotish habsolamiga;
- g) quyidagi baholangan qiymatga.

5. Ko'p yillik o'simliklarga amortizatsiya hisoblanadi:

- a) kiritilgan kundan boshlab;
- b) boshlab mahsulot berishga boshdan keyingi oydan boshlab;
- v) birinchi kuydan;
- g) hisobdan chiqarilgan kungun.

6. «Belarus» traktorining boshlang'ich qiymati 15 mln. so'm.

Paydali xizmat muddati – 5 yil. Uning ishlash vaqti me'yori besh yilda 10000 soat. Hisobot yilida ishlagan vaqti jami 2000 soat, shu jumladan dehqanchilik sohasida – 1400 soat, chorvachilik sohasida - 500 soat. Dehqanchilik sohasiga sarflangan vaqt miqdorlari quyidagicha taqsimlangan: a) paxta yetish tirishga - 900 soat; b) g'alla yetish tirishga – 400 soat; v) poliz ekandarini yetishtirishga - 200 soat; g) yetishtirilgan mahsulotlarni topshirish va sotish labalariga – 100 soat.

Bir martaqli usulda traktorning yillik amortizatsiya summasi teng bo'ladi:

- a) 3 mln. so'm;
- b) 1,5 mln. so'm;
- v) 2,25 mln. so'm;
- g) 0,75 mln. so'm.

7. 6-tesuda keltirilgan ma'lumotlar asosida ish hajmiga proporsional hisoblash usuli bo'yicha hisobot yilidagi amortizatsiya summasi teng bo'ladi:

- a) 3000000 so'm;
- b) 3120000 so'm;
- v) 2400000 so'm;
- g) 750000 so'm.

8. 6-tesuda keltirilgan ma'lumotlar asosida ish hajmiga proporsional hisoblash usuli bo'yicha hisobot yilida chorvachilik xarajatlariga ulash hisoblangan amortizatsiya summasi ish hajmiga proporsional hisoblash usuli bo'yicha teng bo'ladi:

- a) 3000000 so'm;

- b) 3150000 so'm;
- c) 2400000 so'm;
- d) 750000 so'm.

9. 6-testda keltirilgan ma'lumotlar asosida ish hajmiga proporsional hisoblash usuli bo'yicha hisobot yilida dehqonchilik xarajatlariга olib boriladigan amortizatsiya summasi ish hajmiga proporsional hisoblash usuli bo'yicha teng bo'ladi:

- a) 3000000 so'm;
- b) 3150000 so'm;
- c) 2400000 so'm;
- d) 750000 so'm.

10. 6-testda keltirilgan ma'lumotlar asosida ish hajmiga proporsional hisoblash usuli bo'yicha hisobot yilida paxtachilik ishlab chiqari xarajatlariга olib boriladigan amortizatsiya summasi ish hajmiga proporsional hisoblash usuli bo'yicha teng bo'ladi:

- a) 3150000 so'm;
- b) 1350000 so'm;
- c) 1195200 so'm;
- d) 150000 so'm.

11. 6-testda keltirilgan ma'lumotlar asosida ish hajmiga proporsional hisoblash usuli bo'yicha hisobot yilida qullachilik ishlab chiqarish xarajatlariга olib boriladigan amortizatsiya summasi ish hajmiga proporsional hisoblash usuli bo'yicha teng bo'ladi:

- a) 1350000 so'm;
- b) 600000 so'm;
- c) 60000 so'm;
- d) 135000 so'm.

12. 6-testda keltirilgan ma'lumotlar asosida ish hajmiga proporsional hisoblash usuli bo'yicha hisobot yilida poliz ekinlari ishlab chiqari xarajatlariга olib boriladigan amortizatsiya summasi ish hajmiga proporsional hisoblash usuli bo'yicha teng bo'ladi:

- a) 135000 so'm;
- b) 600000 so'm;
- c) 119520 so'm;
- d) 150000 so'm.

13. 6-testida keltirilgan ma'lumotlar asosida ish hajmiga proporsional hisoblash usuli bo'yicha hisobot yilidagi davr xarajatlariga olib boriladigan amortizatsiya summasi teng bo'ladi:

- a) 135000 so'm;
- b) 300000 so'm;
- v) 115520 so'm;
- g) 150000 so'm.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Kerimov L.A. *Asosiy vositalar – yataqimiz, taraqqiyoti va salqinlar* (muqaddimiyarada yilashirish). – T.: O'zbekiston, 2010.
2. Kerimov L.A. Davlat reja va davlatdaxliz yalarimiz taraqqiyotini yuksaltirish, salqinlar farqorligini oshirishga xizmat qiladi. "Nasim" iqtisodiy-tarqiyot jurnali, №7 (286) 23 – yanvar 2011 yil.
3. «Qish va so'z alqishlar» shirkatini davlat tomonidan yonida qo'llab-quvvatlash choralar-tadbirlari to'g'risida». O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006- yil 17- martdagi quroni, № PQ-304.
4. «2007- yilda qishloq xo'jaligi korxonalarini foydali xojaliklariga aylantirish choralar-tadbirlari to'g'risida». O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006- yil 15- noyabrda quroni, № PQ-512.
5. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – T.: Iqtisodiyot va huquq nazariyasi tadqiqotlari, 2008.
6. «Mabxulot ish, xizmatlari ishlab chiqarish va so'z xarajatlarining tarbi hamda moliyaviy natijalarini shakllantirish to'g'risida Nizom». O'zR VAdning 1999- yil 5- fevraldagi, 46-son qarori bilan ishlab chiqarilgan.
7. BHMS №1 «Hisob xisob va moliyaviy hisob». O'zR AV tomonidan 1998- yil 14- avgustda ro'yxatga olingan, № 474.
8. BHMS №5 «Asosiy vositalar». O'zR AV tomonidan 2001- yil 20- yanvarda ro'yxatga olingan, № 1299.
9. Bobojonov O., Jurnaliyalar K. Moliyaviy hisob. – T.: Ehtol, vaq. 2002.
10. Yevdichov S.M. va boshqalar. Boshqa tarafdaxlizda kuzg'itirish hisobi xususiyatlari. – T.: «O'zbekiston yonuvchilar uyushmasi adabiyot kuzg'itirishi nashriyoti». 2004.
11. Saadov N. S. Qishloq xo'jaligida kuzg'itirish hisobi, nazorat va moliyalashtirishning dolzarab masalalari. – T.: Ma'nat, 1991. – 104 b.
12. Oetlov FK, Qutubov J.E. Moliyaviy hisob. – T.: Iqtisod-Moav, 2007.
13. Huzov K.B. Kuzg'itirish hisobi va audit. O'z yonuvchilar yillari uchun. – T.: O'qituvchi, 2002.

II-bah. QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH ZAXIRALARI HISOBINING XUSUSIYATLARI

II.1. Qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish zaxiralari ning tavsifi, tarsiifi va baholantishi

Qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish va materiallari deganda dehqonchilik va chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning moddiy negizini tashkil etuvchi korxonalar va materiallar tushumidur. Xarakteristika shundaki, qishloq xo'jaligi korxonalarining bir qismini tashkil qilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarining boshqa qismini tashkil etuvchi va material bo'lib hisoblanadigan. Ular qishloq xo'jaligi korxonalarida yetishtirilgan boshqoqliklar, meva, makkapoya, tuzli xas va xashaklar, qimmatli metallar uchun ishlatiladigan ishlab chiqarish zaxiralari bo'lib hisoblanadi. O'zaro taqdim etilgan chorvachilikdan olinqan qo'simchalarni mahsulotlar, masalan, mumi daraxtlar kabi mahsulot o'g'itish sifatida ishlatiladi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida mahsulotlarini yetishtirish zaxiralari hisobi bo'yicha quyidagi vazifalarni bajarish kerakdir:

- ishlab chiqarish zaxiralari ni belgilash bo'yicha to'g'ri tanitish va tavsiflash;

- ularning kiritilish va chiqarilish qaydini to'g'ri shakllantirish;

- ishlab chiqarish zaxiralari ning holati va harakatlashishini o'zaro taqdim etilgan zaxiralarni baholash;

- ishlab chiqarish zaxiralari harakatiga doir operatsiyalarni to'g'ri va o'z vaqtida tegisli tuzatish bilan rasmiylashtirish;

- ishlab chiqarish zaxiralari bo'yicha ma'lumiy javobgar shaxslar tomonidan material hisoblarini belgilangan maqsadlarda tuzish va taqdim etilishini ta'minlash;

- ishlab chiqarish zaxiralari bo'yicha inventarizatsiyalarni belgilangan maqsadlarda o'tkazish hamda ular natijalarini o'z vaqtida tegisli shartlarda hisoblash;

- ishlab chiqarish zaxiralari sifatini va baholish hisobini yuritish;

- ishlab chiqarish zaxiralari holati va harakati to'g'risidagi xabarotlarni foydalanuvchilarga o'z vaqtida yetkazish.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish zaxiralari ni to'g'ri belgilash bo'yicha tanitish va tavsiflash mumkin.

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida tutqan o'ralga ko'ra qishloq xo'jaligi korxonalarining ishlab chiqarish asosiy va yordamchi ishlab chiqarish zaxiralari haqida...

Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy ishlab chiqarish zaxiralari qishloq xo'jaligi korxonalarining ishlab chiqarish asosiy va yordamchi ishlab chiqarish zaxiralari haqida...

Yordamchi ishlab chiqarish zaxiralari qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy ishlab chiqarish zaxiralari qishloq xo'jaligi korxonalarining ishlab chiqarish asosiy va yordamchi ishlab chiqarish zaxiralari haqida...

Suyshiruv mavjud ko'ra qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlatiladigan ishlab chiqarish zaxiralari ochiq va yopiq usullarda saqlanadigan materiallarga bo'linadi. Uningliklar, mineral o'g'itlar, dorilardan dorilardan maxsus joylarda va mevalarda saqlanadi. Yantoq, kurtak, sours, meva va shu kabi em-masaklar ochiq joylarda, usti yopiq joylarda, shuningdek omborlarda saqlanadi.

Ketib o'tish manbalariga ko'ra qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish zaxiralari ochiq va yopiq usullarda saqlanadigan materiallarga bo'linadi. Uningliklar, mineral o'g'itlar, dorilardan dorilardan maxsus joylarda va mevalarda saqlanadi. Yantoq, kurtak, sours, meva va shu kabi em-masaklar ochiq joylarda, usti yopiq joylarda, shuningdek omborlarda saqlanadi.

Ishlab chiqilgan materiallarga ko'ra qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish zaxiralari ochiq va yopiq usullarda saqlanadigan materiallarga bo'linadi. Uningliklar, mineral o'g'itlar, dorilardan dorilardan maxsus joylarda va mevalarda saqlanadi. Yantoq, kurtak, sours, meva va shu kabi em-masaklar ochiq joylarda, usti yopiq joylarda, shuningdek omborlarda saqlanadi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish zaxiralari ochiq va yopiq usullarda saqlanadigan materiallarga bo'linadi. Uningliklar, mineral o'g'itlar, dorilardan dorilardan maxsus joylarda va mevalarda saqlanadi. Yantoq, kurtak, sours, meva va shu kabi em-masaklar ochiq joylarda, usti yopiq joylarda, shuningdek omborlarda saqlanadi.

Kuzatishlarning aytim mahalliy nashrlari (60-70-sentabr) e'lon bo'ldi. Bera-ning G'ol'ardiyas davlat respublikamizning iqtisodiy sharoitida qo'llaniladigan asosiy xalqaro hisob berish usulidir. Xarid shunday shartlarning ta'limiy asosini to'z yo'li bo'lib, pishirilishi, shuningdek, hujjatlar va ma'lumotlar tuzilishi va tashqi munosabatlarga olib keladi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish zavitalariga ta'lim maqsadida ishlatiladigan xo'jalik inventarlari va qo'llanilari ham kiritildi. Bunday ishlab chiqarish zavitalari bo'lib, chumochi, dahoriy chilik va chumochilikda ko'pchilik ishlatiladigan kumush, kumush, porselana, timagichlar, kalitlar, qo'llanmalar, kartiklar, kamaylar, qozon, meloq, kasa va tayoqlar, bidonlar, flyagular, xalitalar, ijara qozon, melo, brezent va shu kabi ko'pchilik boshqa turdagi xo'jalik inventarlari va anjomlari hisoblanadi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish zavitalarida quyidagilar kiritildi: birinchi bo'limda ishlab chiqarish zavitalari, ikkinchi bo'limda ishlab chiqarish zavitalari, birinchi bo'limda ishlab chiqarish zavitalari, ikkinchi bo'limdan o'sib, bevosita o'zining maxsus yordamchisi hisoblanadi. Shu bilan ham qisqartirilgan xo'jaligi korxonalarida o'qilishidagi va Soqiriyadagi mollar hisobining xususiyatlarini o'qilishning keyingi qismlarida o'qilishidagi xalitalar. Qishloq xo'jaligi korxonalarida hisoblash va hisoblash maqsadida ishlab chiqarish zavitalari quyidagilarga ta'lim berish hisoblanadi. Korxonalarimizning o'z soni BHMIS o'z o'zining ma'nodiy xarakteriga muvofiq ishlab chiqarish zavitalarining hisob bahoasi, o'zining kumarchi hisoblanadi. Ishlab chiqarish zavitalarining kumarchi o'zining kelib tushishi ma'nodiy ko'rsatkich elementidan o'zida topadi. Chumochi, sotib olingan ishlab chiqarish zavitalarining kumarchi o'zining o'zining sotib olish baholaridagi qiymatini hamda sotib olishga doir zarfalar va shimcha xarajati (qabul qilinishi, bo'yxona va kumarchi, sertifikatlash, breklarlarining xarakteristikasi va boshqalar) o'z o'zida. Sotib olishda ta'minotchi bilan ta'lim berish qabul qilingan qiymat sodagi (QQS) summasi ham qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish zavitalari qiymatiga qo'shiladi. Chunki, ular quyidagilarga qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotish bo'yicha qabul qilinagan qiymat sodagi ta'lim berish bo'yicha hisoblanaydigan. O'z ishlab chiqarishdun olingan ishlab chiqarish zavitalarining ta'minotchi o'zining ishlab chiqarish bilan bog'liq barcha ma'nodiy mehnat va boshqa xarajatlardan tashkil topadi. Ushbu ishlab chiqarish zavitalari bir birligining o'rtacha kumarchi kalkulyatsiya qilish yo'li bilan topiladi.

Ushbu ma'lumotlardan, shuningdek boshqa olingan ishlab chiqarish zarifalarining taqdirini ularning shartnomalarida ko'rsatilgan hollardagi qiyinatlardan masxali topadi.

Yurli manba'ardan kelib tushgan ishlab chiqarish zarifalarini qishloq xo'jaligi korxonalarida, boshqatamam qishloq xo'jaligi korxonalaridagidek, EUO yoki AVSCO taqdirat uchun zosasiya nisbatlangan qiyinat (kantonaxi) bo'yicha hisobdan chiqarib beriladi.

11.2. Qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish zarifalarini harakatini hujjatlashtirish va ularning omshor hisobi

Qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish zarifalarini ta'minotchilardan sohib olinishi, ta'minotchilardan to'lov boshali sifatida birinchi qilinishi, boshqa yuridik va jismoniy shaxslardan bepul olinishi xalq xo'jaligining boshqa tuzum qishloq xo'jaligi korxonalaridagidek sebot-fakturalar, shuningdek ularga ilova qilinmagan turli hujjatlar (TTB, vaqon spetsifikatsiyasi, sifat sertifikat, o'zbekov-tabilat qaydnomalari, dalolatnomalar va boshqalar) bilan ta'minotlashiriladi.

Ishlab chiqarish zarifalarini amulidan naqd pulga o'tib olinishi hisobdan shaxs shartnomaga hujjatlashtirish boshali qilinilgan turli kvantitsiyalar, dalolatnomalar, cheklar, bazar, turli muniyatlarini ta'minotdan berilgan ma'lumotnomalar bilan ta'minotlanadi.

Ishlab chiqarish zarifalarini chiqarish quyidagi hujjatlar bilan ta'minotlashiriladi.

- sebot-faktura – ishlab chiqarish zarifalarining turli boshqa korxonalariga va sohiblarga sotilishida;

- himt – zabor kartlari, talabnomalar, makladnoy – ishlab chiqarish zarifalarining sotilishida;

- imenit, urganuk va boshqalar og'itlar, zaxarfi ximikotlar va gerbatsillarni hisobdan chiqarish dalolatnomasi – imenit va boshqa og'itlar, zaxarfi ximikotlar va gerbatsillarning sotilishida;

- tovar-transport makladnoy – o'simlikchilik mahsulotlari tayyorlov tashkilotiga jam'atlash (sotilish);

- makladnoy – ishlab chiqarish zarifalarining boshqa xo'jalik chiqarishi bilan jiyaklanishida;

- yem-xashak sotilish qaydnomasi – yem-xashak molini oziq-antirish uchun yem-xashak sotilishi vaqtida;

- "arug'lik va kishi materiallari" sarflashda hukumat mas'ul arug'lik va o'chir materiallarini sarflashda.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish zavqalarining asoslarini tashkil etish uchun ombor xo'jaligi tashkil etiladi. Omborlar umumiy va massas omborlariga bo'linadi. Umumiy omborlarida umumiy liyvi uchun zarur iyyatlar qop-qanoqlar, kishilar va boshqa material o'yliklar saqlanadi. Massas omborlar ma'lum turdagi zavqalarni saqlash uchun tashkil etiladi, masalan, yaqilq'i ombori, o'g'ituv ombori va h.k.

Ombor xo'jaligi tashkil etilish, tegishli uskunalar bilan ji'ra lanish uchun umumiy s'itberini mas'ul hisoblanadi. Ombordas arqlaraligan zavqalar uchun ombor ma'diri ma'ddiy-javobiy s'itber hisoblanadi. Ombor ma'diri ombor xo'jaligi hisobini yuritadi. Bunday hisob registrlari "Ombor hisobni daftarlari" yoki "Ombor hisobi karnetkasi" hisoblanadi. Ushbu hisobdalar ishlab chiqarish zavqalari s'itber va shiqin ma'luk s'itber uchun ji'ra mas'uliyatini yuritadi.

11.3. Ishlab chiqarish zavqalarining s'itberik hisobi

Qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish zavqalarining s'itberik hisobi 1000 obdalar ma'lum hisobga o'luvchi s'itberlar s'itberini ya'ni s'itberik hisobida yuritiladi. Chiqarish:

-1010 "Xorazmiy va massalar" s'itberida o'z iyyatlar chiqarishida qayta ishlatish uchun ma'lum ji'ra xo'jaligi ma'buzlari hisobga o'lib olinadi;

-1020 "So'ib olingan yarim tayyor mahsulotlar va hult o'chir qismlar" s'itberida sotib olingan yarim tayyor mahsulotlar va o'chir qismlar ishga o'lib olinadi;

-1030 "Xo'g'ituv" s'itberida qishloq xo'jaligi korxonasi transport va aviakasi to'rtan zarar bo'lgan ishlar ma'ddiy (qat'iq va s'itber) yo'qilq'ilar ishga o'lib olinadi;

-1040 "Hiyot qismlar" s'itberida qishloq xo'jaligi aviakasi uchun sotib olingan barcha turdagi chiyot qismlar hisobga olinadi;

-1050 "Qurilish materiallari" s'itberida qishloq xo'jaligi korxonasi uchun qurilish materiallari uchun sotib olingan qurilish materiallari ma'lum hisobga olinadi;

-1060 "Ish va kishi boq materiallar" s'itberida barcha turdagi ishlar uchun materiallari (qoplar, kishikalar va boshqalar) hisobga olinadi;

-1070 "Chiqarish ji'ra lanish uchun berilgan materiallar" s'itberida ji'ra lanish uchun boshqa s'itberlarga berilgan materiallar hisobga olinadi;

-1080 "Ishlab chiqarish korxonalarining qishloq xo'jaligi korxonalariga to'lovlar va xo'jalik yiloxlari" sahifasida qisqartirib ko'rsatilgan bo'yicha olib boriladi;

-1090 "Boshqa materiallar" sahifasida qisqartirib ko'rsatilgan bo'yicha, asosiy vositalar tuzatishlar olingan mablag'lar, o'zgaruvchan va qayta ishlangan to'lovlar va boshqa materiallar hisobga olib boriladi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish vositalari kiritimi va chiqirimi yuqoridagi ma'lumotlarni ziyor etgan sahifalarda birov hisobida aks ettiriladi. Hisob bahosi ko'rsatmalarining solib olish qiymati (ba'zi qismlar uchun, reja tuzatish, o'zgaruvchan va boshqalar) ko'rsatilmaydi. Ishlab chiqarish vositalarini hisob olingan hisob bahosining umumiy turi qishloq xo'jaligi korxonasi hisob qiyosida ko'rsatiladi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish vositalari kiritimining birinchi bosqichlarida ko'rsatilgan bo'yicha va birovda usullar bilan bir bo'yicha olib boriladi. Umumiy, bevosita usulda olingan barcha ma'lumatlar kiritim qilinishi materiallar hisobi sahifalarining 1010-1090 sahifalarida ko'rsatilgan bo'yicha ko'rsatiladi. Bunda materiallarning kelib chiqish manbalarini ko'rsatish uchun sahifalar (6010, 6290, 5010, 6610 va boshqalar) kreditlanadi.

Hijobda usulda qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish vositalarining kiritimchilardan o'zgaruvchan bo'yicha ko'rsatilgan bo'yicha dastlab 1510 sahifalarini ko'rsatish va qisqartirish uchun sahifalarida aks ettiriladi. Bunda materiallarning kelib chiqish manbalarini ko'rsatish uchun sahifalar (6010, 6990, 2310 va boshqalar) kreditlanadi. Material bo'yliklarning o'zgaruvchan bo'yicha kiritim qilinishi 1510 sahifalarida va 1010-1090 sahifalarida aks ettiriladi. Bunda materiallarning hisob bahosidagi qiymati va xarid qiymati o'rtasidagi farq summasi har bir davrda alohida 1610 "Materiallarning qiymatidagi farqlar" sahifasida ko'rsatiladi. Hisob bahosidagi materiallarning qiymatidagi farq summalari quyidagicha hisobdan chiqariladi:

(1) *kelib chiqqan material bo'yliklarining har bir baho idagi qiymati (har bir baho idagi barcha bo'yliklar)*

Debet 1510 "Materiallarning qiymatidagi farqlar"

Kredit 1610 "Materiallarning qiymatidagi farqlar"

(2) *kelib chiqqan material bo'yliklarining har bir baho idagi qiymati (har bir baho idagi barcha bo'yliklar)*

Debet 1610 "Materiallarning qiymatidagi farqlar"

Kredit 15. Ushbu materiallarni tayyorlash va xarid qilish.

1610 „Materiallar“ hisobidagi faoillarga shohida to'plangan materiallarning hisoblab chiqilishidagi qiymati va xarid qiymati asosidagi farq summasi xaridlarini asoslash uchun hisoblash bo'limining (2010, 2010, 751, 0, 0410, 0410, 9430) d'betiga sotiladigan materiallarning hisoblab chiqilish strukturasi ta'rifida qo'shimcha yuzproyent qizil yuzant (stone) asosida hisobdan chiqiriladi.

Ishtirokchilarning zaxiralari qishloq xo'jaligi ishlariga sarflanishi, shuningdek, ularning sotilishi, bepul berilishi, boshqa korxonalariga ta'xis asosida sifatida kiritilishi, ish haqi va muddiy yordam sifatida berilishi, shuningdek, maliy boshqaruv organi to'rtinchi darajada hujjatlar asosida hisoblab chiqilish bo'yicha amalga oshiriladi (11.1-jadval).

11.1-jadval

Qishloq xo'jaligi korxonalarida materiallarning ishlatilishi va boshqa chiqimlarini shohlarda aks ettirish

№	Operatsiya yuzasidagi muammoni	Korxonalar		Kredit: shohlar	Asos beriladigan hisoblab chiqilish bo'yicha hisoblab chiqilish bo'yicha
		Summasi	Debet: shohlar		
1	Materiallarning sotilishi va xarid qilinishi	100000	20000 2010 2010	10000 10000	
2	Materiallarning sotilishi va xarid qilinishi	10000	2000	1000	Shahar va viloyatlar bo'yicha hisoblab chiqilish bo'yicha
3	Materiallarning sotilishi va xarid qilinishi	1000000	4000	10000 1000	Shahar va viloyatlar bo'yicha hisoblab chiqilish bo'yicha
4	Materiallarning sotilishi va xarid qilinishi	100000	1000 1000	1000 1000	Shahar va viloyatlar bo'yicha hisoblab chiqilish bo'yicha
5	Materiallarning sotilishi va xarid qilinishi	100000	1000 1000	1000 1000	Shahar va viloyatlar bo'yicha hisoblab chiqilish bo'yicha
6	Materiallarning sotilishi va xarid qilinishi	100000	1000 1000	1000 1000	Shahar va viloyatlar bo'yicha hisoblab chiqilish bo'yicha
7	Materiallarning sotilishi va xarid qilinishi	100000	1000 1000	1000 1000	Shahar va viloyatlar bo'yicha hisoblab chiqilish bo'yicha
8	Materiallarning sotilishi va xarid qilinishi	100000	1000 1000	1000 1000	Shahar va viloyatlar bo'yicha hisoblab chiqilish bo'yicha
9	Materiallarning sotilishi va xarid qilinishi	100000	1000 1000	1000 1000	Shahar va viloyatlar bo'yicha hisoblab chiqilish bo'yicha
10	Materiallarning sotilishi va xarid qilinishi	100000	1000 1000	1000 1000	Shahar va viloyatlar bo'yicha hisoblab chiqilish bo'yicha

Qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish zanjiridagi barcha tadbirlar Hisobotlarning do'labida mullari, chorvachilik tuzatish va o'sim materiallari, o'g'itish, turli simliklar, dori-darmonlar va boshqalar to'g'risida ularda namlangan tadbirlar hisobotlarida yuritiladi.

11.4. O'stirishdagi va boquvdagi mollarning hisobi

Qishloq xo'jaligi korxonalarida o'stirishdagi va boquvdagi mollar aylantirish aktivlarining muhim turini tashkil etadi. Ularni boqish jarayonida muhim mehanizatsiya, yemak va ichimlik va boshqa xarajalar qilinadi. Ma'lum yusugay yerga mol bilan sotilgan o'stirishdagi mollar asosiy podagga o'tkaziladi va aksincha asosiy podadan o'sak olingan mollar boquvga qo'yilib, aylantiruvaklarga o'tkaziladi.

O'stirishdagi va boquvdagi mollarning qayiligi haqida baholalanadi:

- sut yemalishidagi qo'zg'atishlardan olingan buzoqlar reja tanzimida baholalanadi;

- go'sh, yemalishdagi qo'zg'atishlikdan olingan buzoqlar tirik vaznini tirik vaznning reja tanzimida o'z paytibah baholalanadi;

- o'lim haqida o'limdan olingan etilarga bulalari tirik vaznini tirik vaznning reja tanzimiga ko'pinchilik baholalanadi;

- ishlab chiqarishdan olingan etil ishlab chiqarishning 60 oziq-kuri reja tanzimiga tenglashib olinib baholalanadi;

- tuzalarda o'lingan etil 20 oziq-kuri reja tanzimida baholalanadi;

- parrandalar baholani tuzalarda olingan etilga parranda reja tanzimida baholalanadi.

- yangi asalari tuzalari reja tanzimida baholalanadi;

- shaxmatan sotib olingan o'stirishdagi va boquvdagi mollar sotib olish bahosiga barcha so'z olish va tashib keltirilishga kelgan xarajalar qo'shib baholalanadi;

- asosiy podadan barcha qilinib, boquvga qo'yilgan mollar bahosini baholalanadi;

- asosiy podaga o'tkazilgan yosh mollar bahosini baholalanadi.

Ular qayda o'stirishdagi va boquvdagi mollar va barcha baholalanadi, ularning o'shgan vazni oziq-kuri yangi qiymani topiladi. Yil oxirida o'shgan vaznning haqiqiy tanzimida baholangan etil sotilgan reja va haqiqiy tanzimda o'stirishdagi haqiqiy bahosi, ashtir. Keng tanzimda baholish yozuvlari qilindi bo'stirishdagi va boquvdagi mollarning haqiqiy tanzimida baholalanadi.

Ustirishdagi va boquvdagi mollar harakatining asosiy vazirlari quyidagilar bo'ladi:

1) Ustirishdagi va boquvdagi mollarning boshqaruvi tashiq va saqlanishi asosida muvotiq qilish;

2) Ustirishdagi o'zgarishlarni o'z vaqtida hisobga olib borish;

3) Ustirishdagi va boquvdagi mollarni parvarishlash va boqish natijalarini hisobga olinishi;

4) Ustirishdagi va boquvdagi mollar harakatini to'g'ri hujjatli rasmiylashtirish va ularda boshqaruvi o'z vaqtida belgilangan tartibda yuritish.

Ustirishdagi va boquvdagi mollar harakatini quyidagi hujjatlar bilan rasmiylashtiriladi:

1. *Yug'ilgan hayvon mollari kirib qilish dalolatnomasi* (95-shakl).

Bu hujjat boshq. shox boshq. qo'lyoz. va ishchi hayvonlarning bo'lagini kirib qilishda kama mollari yoki zootexnika tarmoqlari ilki muvotiqda tuziladi. Hujjatga ma'l. bergan hayvon kimga kirib qilganligi, uning taqasim. rasmi. tug'ilgan. nasl soni, jinsi, bo'lagin. orab. raqumi, ajralib. tuzilgan. bo'lagilari ko'rsatiladi.

2. *Hayvonlarni gurudhan-gurudiga o'tkazish dalolatnomasi* (97-shakl).

Bu hujjat korxon. rubt. t. remon. dan tuzilgan kummissiya tomonidan tuziladi. U ustirish gurudhan. ikkinchi gurudhan. o'tkazilgan hayvon turi, vazni, jinsi, gurudhan. qaysi gurudiga o'tkazilganligi, kimga birlashtirilganligi ko'rsatiladi.

3. *Mollar vaznini tuzatib qaydnomasi* (98-shakl).

Ushbu hujjat har oy oxirida tuziladi va unda har bir hayvonning oy boshi va oy oxiridagi vazni asosida o'zgar. vazni aniqlanadi.

4. *Mollar va parrandalarni jo'natish-gabul qilish tomon. transport*

aktidanoysi (100-shakl). U hujjatga asosan xaridor va bog'at. ma'l. ilar. q. sotilgan hayvonlar hisobga olinib, jo'natilgan mollar bosh soni, tirik vazni va boshqaruvi tarmoqlari aks ettiriladi.

5. *Mollar va parrandalarni hisobdan chiqarish dalolatnomasi*

(101-shakl). Ushbu hujjat mollar sot. yilganda, kasalligi tufayli mahud sot. gundu tuziladi, unda mollarning hisobdan chiqish sabablari ko'rsatiladi.

6. *Schot-faktura*. Bu hujjat ustirishdagi va boquvdagi mollarning

shahdan sot. ih. olinishi va chetga sot. lishida tuziladi. Nisbdor bo'lgan yosh mollar bo'yicha schot fakturalarga ulanib, ay. orasidagi guvohnomasi ilova etiladi.

7. *Savlatlik jamoa partiyachilarining chiqarishi va sotib olishi*
deklaratsiyasi (16-shakl). Buning asl-ga xo'jaliklarda tuzatib yozilgan
chiqarilgan va boshqa partiyachilarning hisobga olishi tuziladi.

Chaxvelik fermalarida o'stiriladagi va boqiladagi mollarni hisobga
olish daftrasi (19-shakl) yuritiladi. Ushbu daftrada yuqoridagi nomlarni
keltirilgan hujjatlar asosida hayvon va partiyachilar tarkibidagi o'zgarishlar
hisobi yuritiladi. Herguning oxirida daftradagi natijalar haqida hamda ular
asosida hollolar va partiyachilar tarkibi to'g'risida hisobot (102-shakl)
tuziladi. Ushbu hisobotki mavzuda tuzilib, bitta mavza fermada, ikkinchi
mavza bosqilang'ich hujjatlar ilova qilingan holda buxgalteriyaga
topshiriladi.

O'stiriladagi va boqiladagi mollarning, shu jumladan qoramol, cho'chqa,
ishchi hayvonlar, qo'y va eshiklarning bo'lamini, boqilgan qo'yilgan
hayvonlar, asosiy predan tarkibi tashkil etadigan qo'yilgan hayvonlar,
partiyachilar, yovvoyi hayvonlar, quyoshlar, asalar olibdagi va boshqa
hayvonlarning hisobi 1110 «O'stiriladagi va boqiladagi mollar» sifatida
olib hisoblanadi. Ushbu hayvonlarni saqlash xarajatlari 2010 "Asosiy ishlab
chiqarish" shifrasidagi "Chorvachilik" shifrida hisobga olinib boriladi.

11.10 "O'stiriladagi va boqiladagi hayvonlar" shifrasidagi qo'yilgan
quyidagi yozuvlar bilan aks ettiriladi:

* *malumotlar to'g'risidagi olingan asl yoki ularning o'zgartirilgan*
variantiga

Debet 1110 «O'stiriladagi va boqiladagi mollar»

Kredit 2010 «Chorvachilik».

* *malumotlar to'g'risidagi olingan asl yoki ularning o'zgartirilgan*
variantiga

Debet 1120 «O'stiriladagi va boqiladagi mollar»

Kredit 2210 «Yordamchi ishlab chiqarish».

* *malumotlar to'g'risidagi olingan asl yoki ularning o'zgartirilgan*
variantiga

Debet 1110 «O'stiriladagi va boqiladagi mollar»

Kredit 6010 «Lafzur mollilarga to'lanadigan sebaklar».

* *malumotlar to'g'risidagi olingan asl yoki ularning o'zgartirilgan*
variantiga

Debet 1110 «O'stiriladagi va boqiladagi mollar»

Kredit 4290 «Kreditlangan berilgan boshqa bitimlar».

* *asosiy pudolada barcha qit'ibid, boqariga qo'yilgan mollar summasiga*

Debet 1119 «O'zlashtirish va boquvdagi mollar»

Kredit 9216 «Asosiy enstitalarning chiqimlari».

* *tasvirlanmagan va barcha ajratilgan olingan mollarga:*

Debet 1110 «O'zlashtirishdagi va boquvdagi mollar»;

Kredit 4610 «Tilshisni o'zlashtirishdagi kapitalga rasmiy bo'yicha qayd etilgan

malumotlarga bopul olinishiga»;

Debet 1110 «O'zlashtirishdagi va boquvdagi mollar»;

Kredit 8530 «Bog'lar olingan mollar».

* *o'zlashtirishdagi mollarni boquvdagi mollar qismini o'zlashtirishga:*

Debet 1110 «O'zlashtirishdagi va boquvdagi mollar»;

Kredit 1110 «O'zlashtirishdagi va boquvdagi mollar».

* *yosh mollarning asosiy pudolaga o'tkazilishiga:*

Debet 0840 «Asosiy pudolani ajratilishiga»;

Kredit 1110 «O'zlashtirishdagi va boquvdagi mollar».

* *malumot yosh va bo'ldirilgan mollarni summasiga:*

Debet 9230 «Bohqa aktivlarning chiqimlari»;

Kredit 1110 «O'zlashtirishdagi va boquvdagi mollar».

* *inventarizatsiya natijalarida kam chiqqan mollarni summasiga:*

Debet 5910 «Kamliklar»;

Kredit 1110 «O'zlashtirishdagi va boquvdagi mollar».

1110 «O'zlashtirishdagi va boquvdagi mollar» summasi bo'yicha mahalliy nisbat o'zlashtirishdagi va boquvdagi mollarning kuzum, yoshi, jinsi, guruhlari bo'yicha ajratiladi.

Quyosh iboralar

Qishloq xo'jaligida asosiy ishlab chiqarish zaviralari — dehqonchilik va chorvachilik mahsulotlarni yetishtirishda ishlatiladigan urug' otlar, sement o'g'itlar, yem-xashak, dorí-darmonlar va shu kabi boshqa materiallar.

Qishloq xo'jaligida yordamchi ishlab chiqarish zaviralari — dehqonchilik va chorvachilik mahsulotlarni yetishtirishda ishlatiladigan turli xo'jalik materiallari, ahlyot qismlari, yoqilg'i, moylash materiallari, tizish va idishbop materiallar, plentalar, o'rinov materiallari va shu kabilar.

Xo'jalik inventarlar va asjundari — dehqonchilik va chorvachilikda mahsulot ishlatiladigan ketmon, kurek, puzishsoza, tirnashichlar, xalatlar,

qo'y qoplar, tortuklar, samovir, qiyvalar, o'lchov, kosa va troyoqlar, hidonlar, filyujalar, valonlar, is, arqon, to'l, brezent va shu kabi ko'pgina boshqa turdagi xo'jalik vositalari va ajoyiblar.

Qo'stirishdagi va boquvdagi mollar – mullarni tayyorlagan va qo'stirishda bo'lgan, sauring, soq, maxsus hazirlov bo'lgan hayvon holatini (buzoq, qo'zi, um'ichqa, jeyja va shu kabi)lari.

Ishlab chiqarish zaxiralariining tannarxi – ularning sotib olish baholaridagi qiymatini hamda sotib olishiga doir barcha qo'shimcha xarajalar (tashib ketilishi, bojvora to'lovleri, sertifikatlash, bokerlar, xizmat haqini va boshqalar)ni o'z ichiga.

O'z ishlab chiqarishidan olingan ishlab chiqarish zaxiralariining tannarxi - o'zini ishlab chiqarish bilan bog'liq barcha ma'oliy, ma'mul va boshqa xarajalar majmuasi.

Ishlab chiqarish zaxiralari kirimi hisobining bevosita usuli ularning barcha turidalaridan kirim qilinishini materiallar usuli shablonining (1010-1090 shablon) asosida o'zgariduvchi qirindas ettirish usuli.

Ishlab chiqarish zaxiralari kirimi hisobining bevosita usuli – ularning barcha turidalaridan kirim qilinishini daslab 15% Materiallarni tayyorlash va xarid qiymat shablonining asosida, materiallar kirim qilinishiga esa 1510 shablonining asosida va 1910-1060 shablonining asosida aks ettirish usuli.

Materiallarning hisob bahosidagi qiymati va xarid qiymati o'rtasidagi farq summasi – hisobot davrida alohida 1610 eMateriallar qiyasidagi farqlar shablonida hisobga olinadigan summa.

Tug'ilgan hayvon naslini kirimi qilish dalolatnomasi (95-shakl) – tuxum, o'lchov, qo'y va ishlar hayvonlarining bolaluchir kirim qilishda foydalaniladigan zot texnik tizimidan ikkinchi xadardagi akliqan hujjat.

Hayvonlarni gurubalar-gurubaga o'tkazish dalolatnomasi (97-shakl) – korxonalar bilan bog'liq bilan asloqlar, korxonalar bilan bog'liq bo'ladigan va hayvonlarni gurubalar ikkinchi gurubaga o'tkazilgan va ularning turi, vazni, qaysi gurubalar qaysi gurubaga o'tkazilganligi, kirimi hisobini o'z ichiga olinadigan hujjat.

Mollar va mol tortish qaydnomasi (98-shakl) – har oy oxirida har bir hayvonning oy boshi va oy oxiridagi vazni asosida o'tgan vazni aniqlash uchun bo'ladigan hujjat.

Mollar va partiyalarni jo'natish, qabul qilish tovar-transport ma'lumoti (1-ko'rsatma) – xaridor va tayyorlanishiga sotilgan

hayvonlar bosh sarfi, turk vaqfi va boquvchilarning moliyotida ifodalashni hujiat.

Mollar va parrandalarning hisobdan chiqarish dalolatnomasi (100-shakl) – mollar sofyilganda, kasalligi undayli oshib, boquvchilarda yuzidigan hujiat.

Sebot-faktura – buyatirishdagi va boquvdagi mollarning chetdan sotib olinishi va chetga sotilishida tuziladigan hujiat.

Sutkalik yosh parrandalarning chiqishi va saralash dalolatnomasi (106-shakl) – tashib olingan sofiyaliklarda iakubziyadan chiqqan yosh va boshqa parrandalarni hisobga olishda tuziladigan hujiat.

Chorvachilik fermularida o'stirishdagi va boquvdagi mollarning hisobga olishi daftari (34-shakl) – hayvon va parrandalar tarkibidagi o'zgarishlar hisabi yuritiladigan ro'st.

Nazorat uchun test savol – javoblari

1. O'stirishdagi mollarga kirmaydi:

- a) buzoq;
- b) sigir;
- v) boquvdagi sofiya;
- g) quyov.

2. Bozordan sotib olingan buzoqning boshlang'ich qiymatiga kirmaydi:

- a) sotib olish bahasi;
- b) olingan milokreditchun iiz to'lovi;
- v) bozormas'umiyat bergan moliyotkorun baxti;
- g) buzoqni tashib keltirishga to'langan haq.

3. O'lgan yosh mollar balansdan chiqariladi:

- a) boshlang'ich qiymatida;
- b) qoldiq qiymatida;
- v) sotish baholarida;
- g) qayta baholangan qiymatida.

4. O'stirishdagi va boquvdagi mollarga sarflangan yem-xashaklar hisobida qanday aks ettiladi?

- a) yem-xashak sarfi dalolatnomasi asosida;
- b) chiqimda ko'rsatma asosida;
- v) sebot-faktura asosida;
- g) kiritim rakladnoyi asosida.

5. O'lgan yosh mollar halasidan chiqariladi:
 a) birligi asosida; b) birligidan chiqarish daboletorasi asosida;
 v) kirim daboletorasi asosida; g) so'ylash daboletorasi asosida.

6. O'stirishdagi va boquvdagi mollarning saqlash xarajatlari hisobda qanday aks ettiriladi?

- a) 08/30 - Asosiy podom shaklida kirish o'shaotining debetida;
 b) 20/10 - Asosiy ishlab chiqar yusulohatining debetida;
 v) 2/110 - Yordamchi ishlab chiqarishda aksida;
 g) 25/10 - Irarinishlab chiqarish xarajatlari aksida.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov J.A. Asosiy varislariz - varanimiz - raqqiyoti va xalqimiz taraqqulqilay yozada yul xalqifida. - T.: O'zbekiston, 2011.
2. Karimov J.A. Barcha raja va dasturlarimiz vatanimiz raqqiyotini vaksaltirish, xalqimiz taraqqulqilay ushlab qayt xarajat qiladi. "Nona" iqtisodiy - huquqiy ro'yxatima 2011 (288) 25 - yillar 2011 yil.
3. «Maksudot (ish) varamlarni ishlab chiqish va satish xarajatlarning takkibi barcha moliyaviy natijalarini shakllantirish taribi to'g'risida Nizom» O'zR VMning 1999 - yil 5 - tovaridagi 54 - son uyrimi bilan tasdiqlangan.
4. BILMIS № 1 «Tovar - huquqiy xalqlar». O'zR AY iqtisodiyot 2006 - yil 17 - iyulda muvaddiq xarajat. № 1595.
5. Vovida S.V. va boshqalar. Barcha - raqqiyotida barcha teoriya hisabi xususiyatlarini. - T.: «O'zbekiston yoruvchilar uyalarusi adabiyot jurg'artirishi nashriyoti», 2004.
6. Sarayev N.S. Qishloq varjalgida barcha teoriya hisabi, raqqiyot va moliyaxalqlarining daboletorasi masalalari. - T.: Melim, 1991. - 104 b.
7. Qandov I.K., Qorinidov J.E., Moliyaviy hisob. - T.: Iqtisod - Moliya, 2007.
8. Utazov K.R. Barcha teoriya hisabi va auditi. O'liy o'quv vartlari uchun. - T.: O'qituvchi, 2004.

12-bob. DEHQONCHILIK ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI HISORI VA MAHSULOT TANNARXINI KALKULYATSIYA QILISH

12.1. Dehqonchilik ishlab chiqarish xarajatlarining tashkili, tarkibi va tavsifi

Dehqonchilik - moddiy ishlab chiqarish bo'lib, o'z ichiga quyidagi jihatlarini o'z ichiga oladi:

- *zamin o'zlashtirish* - shudog'atlash, zamin o'zlashtirish, juyaklash va hasajlash.

- *o'simliklarni o'stirish* - urug'ni o'stirishga tayyorlash, uni qo'yish, baramolash; *g'ovvachilik* - sug'urtirish, ka'jayot va qorlash, o'qitirish, vagonlash va boshqalar.

- *hosilni yig'ib olish* - hosilni tarish, tashish, omborlarga topshirish va saqlash.

Bas darisdagi, dehqonchilik ishlab chiqarish xarajatlari o'z ichiga quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- yemi o'simlikga tayyorlash xarajatlari,

- ekish xarajatlari:

o'simlik parvarislash xarajatlari;

- hosilni yig'ib olish, omborga yuksatish va uni saqlash bilan bog'liq barcha xarajatlar.

Dehqonchilik ishlab chiqarish xarajatlarini turli bo'g'inlari bo'yicha hisoblash mumkin.

Moddiyligiga ko'ra ulur moddiy va nomoddiy bo'lgan xarajatlarga bo'linadi. Moddiy xarajatlar dehqonchilikka sarflangan urug'liklar, o'g'it, dori-darmonlar, yem-xashaklar va boshqa materiallar hisoblanadi. Moddiy bo'lmagan xarajatlarga mel haqi, ijtimoiy sug'urtaga ajratiladigan amortizatsiya, sug'urtalash va xizmatlarga doir xarajatlar kiradi.

Tannarxga kirish usuliga ko'ra mel qonunchilik xarajatlari besvosita va bilvosita xarajatlarga bo'linadi. Besvosita xarajatlar bo'lib dehqonchilikka sarflangan besvosita material xarajatlari, besvosita mel va haqi xarajatlari va boshqa xarajatlar hisoblanadi. Bilvosita xarajatlarga amortizatsiya, yem-xashak ishlab chiqarish xarajatlari, amortizlab chiqarish xarajatlari kiradi.

Iqtisodiy mazmuniga ko'ra dehqonchilik xarajatlari quyidagi besh guruhga ajratiladi:

«O'g'itib» moddasida qishloq xo'jaligi ekinlari uchun zararli bo'lmaydigan o'g'itilar shu jumladan sanasida ishlab chiqiladigan muometal, bakla va boshqa o'g'itilar hamda organik o'g'itilar xarajatlari hisobga olinadi. Xarajatlar taqribiy hisobga olinadigan muometal va organik o'g'itilar bo'yicha taqribiy hisab tuziladi. O'g'itilarni tayyorlash va yetkazib berish xarajatini bevositama uyqan qishloq xo'jaligi ekiniga yetkazib berish xarajatlari bo'yicha o'lashtirib, barmom ko'rsatib beriladi.

«O'simliklarni himoya qilish vositalari» moddasida begona o'tlar, qishloq xo'jaligi ekinlari zarar kuzatida va kasalliklarga qarshi kurashda ishlatiladigan pesitsid, karyosiy dumlilar, pabitsid va boshqa karyosiy, shuningdek biologik vositalarni saqlash va yetkazib berish xarajatlari kiritiladi. Xarajatlarning qo'shimcha vositalar bilan ko'rsatib berilgan ishlov berganligi vositalar maqolalari bo'yicha ekinning umumiyiga o'lashtiriladi.

«Ish va xizmatlar» moddasi o'z korxonasiining ishlab chiqarish sharoitlarini ta'minlashchi yordamchi ishlab chiqarishning xizmatlari haqida shu korxonaga boshqa korxonalar va tashkilotlar tomonidan ko'rsatiladigan ishlab chiqarish xarakteridagi xizmatlarga haq to'lash xarajatlari aks ettiriladi.

«Asosiy vositalar ni saqlash xarajatlari» moddasida bevosita ishlab chiqarishda foydalaniladigan asosiy vositalarni saqlash va ulardan foydalanish uchun zarur bo'lgan xarajatlari kiritiladi. Ular yil asosiy vositalarni xizmat ko'rsatish va ulardan foydalanish xarajatlari, amortizatsiya ajratmalari va tuzatish xarajatlari kiritiladi.

Asosiy vositalarni saqlash va ulardan foydalanish xarajatlari ga asosiy vositalar xizmat ko'rsatishda xullatarning metru larda, qimmiy sug'urtalar ajratmalar, yoqilg'i va moylash materiallari, yordamchi ishlab chiqarish, shuningdek olib tashish uchun xizmatlari va boshqa xarajatlari kiritiladi.

Tuzatish xarajatlari ga qo'shimcha ravishda ta'minlash vositalarining xarajatlari kiritiladi. Amortizatsiya xarajatlari ni asosiy vositalar bo'yicha amaldor asosiy ajratmalari tashkil qiladi. Amortizatsiya ajratmalari har oy da ularda «Dehqonchilikda ishlatiladigan asosiy vositalar bo'yicha to'plangan amortizatsiya taqribiy hisabida» qayd olib boriladi. Yil oxirida asosiy vositalarning eskirish sur'atasi aks va ish turlari bo'yicha taqribiy hisab tuziladi va barmom ko'rsatib beriladi. Yil oxirida «Yer berish va qurilish» bahorida hisobga olinadigan joriy tuzatish xarajatlari amortizatsiya sur'atasiga muvofiq ravishda to'plamlanadi.

«Ishlab chiqarish va boshqaruvni tashkil etish xarajatlari» moddasida munozirlik davri va xarajatlari aks ettiriladi.

«Sug'urtatol'lovlari» moddasida qishloq xo'jaligi o'zlasining beshli va sarpayilik ekidalar, qishloq xo'jalik korxonalaridagi yovqoq asladi o'latlari va boshqalari ishlab chiqarilgan beshli va sarpayilik sug'urtatol'lovlari haqida xarajatlarga oid xarajatlarni hisoblash uchun sug'urtatol'lovlarni qishloq xo'jaligi korxonalariga boshqarib olib boriladi. Bu moddada mahsulotni ishlab chiqarishda foydalanilgan beshli va sarpayilik sug'urtatol'lovlari haqida inventur va boshqaruvchi va boshqaruvchi sug'urtatol'lovlari haqida hisob olinib boriladi. Bunday sug'urtatol'lovlarni ishlab chiqarishga qishloq xo'jaligi korxonalariga manasib bo'lgan ekidalar va boshqalarni beshli va sarpayilik sug'urtatol'lovlari hisobga olinib boriladi.

«Boshqa xarajatlari» moddasida mahsulotni ishlab chiqarishga boshqarib olinadigan mahsulotni ishlab chiqarishda foydalanilgan beshli va sarpayilik sug'urtatol'lovlari haqida hisob olinib boriladi.

12.7. Dehqonchilik ishlab chiqarish sarajatlari va mahsulot kiririning davlatdagi hisobi

Dehqonchilik ishlab chiqarish sarajatlari mahsulotni ishlab chiqarishda foydalanilgan beshli va sarpayilik sug'urtatol'lovlari haqida hisob olinib boriladi. Dehqonchilik ishlab chiqarishda foydalanilgan beshli va sarpayilik sug'urtatol'lovlari haqida hisob olinib boriladi.

Dehqonchilik ishlab chiqarishda foydalanilgan beshli va sarpayilik sug'urtatol'lovlari haqida hisob olinib boriladi. Dehqonchilik ishlab chiqarishda foydalanilgan beshli va sarpayilik sug'urtatol'lovlari haqida hisob olinib boriladi.

Dehqonchilik mahsulotlari kiriri - quyidagi hujjatlar bilan tasniylashtiriladi:

1. Don va boshqa mahsulotlarni daladan jurnatish reestri - donlik ekidalar mahsulotini kiriri tasniylashtiriladi.

2. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini kelishi kundaligi - salavat, anava, poliz mahsulotlarini kattaqishloq mahsulotlarini kiriri tasniylashtiriladi.

3. Paxta terimi to'g'risida kundalik ma'lumot - paxta mahsulotini kiriri tasniylashtiriladi.

4. Dug'al va shirali o'zroqlarni kiriri dalolatnomasi - o'zroqlarni kiriri tasniylashtiriladi.

5. O'simlikchilik mahsulotlarini sarajatlari va quritish dalolatnomasi - donlik mahsulotlarini sarajatlari tasniylashtiriladi.

6. Dunyo va boshqa mabulotlar hisoblatilgan quyidagilari - soat birligi ni hisoblatish, yig'ish va boshqa amaliyotlar soat birligi uchun bajariladi.

12.1-jadval

Dehqonchilik ishlab chiqarishi xarajatlarning hisob-kitob qilish tartibi

Xarajalar mavzulari	Hisoblash tartibi	Hisoblash tartibi haqqida
1. Umumiy xarajalar	Hil yil davri bo'yicha har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi	Har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi
2. Umumiy xarajalar	Hil yil davri bo'yicha har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi	Har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi
3. Umumiy xarajalar	Hil yil davri bo'yicha har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi	Har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi
4. Umumiy xarajalar	Hil yil davri bo'yicha har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi	Har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi
5. Umumiy xarajalar	Hil yil davri bo'yicha har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi	Har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi
6. Umumiy xarajalar	Hil yil davri bo'yicha har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi	Har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi
7. Umumiy xarajalar	Hil yil davri bo'yicha har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi	Har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi
8. Umumiy xarajalar	Hil yil davri bo'yicha har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi	Har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi
9. Umumiy xarajalar	Hil yil davri bo'yicha har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi	Har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi
10. Umumiy xarajalar	Hil yil davri bo'yicha har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi	Har yilga soat birligi uchun hisoblash tartibi hisoblash tartibi

Ushbu hisobni tashkil etgan mahsulotlar bo'yicha hisobiy tizimda v. h. q. t. tuzilmasi o'rtasidagi farq umumiy hisob kitobi hamda ularni tegishli sotilishlar akkordlash tartibi orqali taqqoslash o'ziga ijodiyda ko'rsatilgan.

12.3-judval

Dehqonchilik tarmog'ida ishlab chiqarilgan mahsulotlarning reja va hisobiy tizimlarini o'rtasidagi farq hisob-kitobi

Mabkalar	Mabkalar s	Ishlab chiqarilgan mahsulotlar			Summa 1990	Kam. ehtiyoj	
		Reja 1990	Hisobiy 1990	Faqat reja 1990		III	SI
Yev	220	3220	3400	180	-18000	110	200
Yev bo'y qimmatli chiqimlar	150 800 100	150 800 100	150 800 100	0	-27000 -20000 15000	110 200	100 100
Soylar qimmatli chiqimlar	20 40 100	20 40 100	20 40 100	0	0 0 0	110 200	100 100
Yevlar	20	20	1000	980	20000	110	200
Yev qimmatli chiqimlar	10 10 10	10 10 10	10 10 10	0	-10000 -10000 10000	110 200	100 100
Katlar	20	20	200	180	-18000	110	200
Kat. ji qimmatli chiqimlar	20 10 10	20 10 10	20 10 10	0	0 0 0	110 200	100 100
Solali	10	1000	400	-600	10000	110	200

Ishlab chiqarish xarajatlari o'rtasidagi mu'ammolar mas'uliyat sifatida chiqarib yaratilgan to'g'ri hisob-kitob o'stadi (12.3-shakl) jamlanadi.

Bu xarakterli hisobning kombinatsiyalashgan shaklida ishlab chiqarish xarajatlari hisobi quyidagi muassaslar bilan quriladi:

- at hisob kitobi xarajat (s. 1) filialini hisobga o'lish qaydnomasi;
- «Dehqonchilik mahsulotlarini ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot chiqishini hisobga olish qaydnomasi».

12.4. Dehqonchilik mahsulotlari tannarxini aniqlash usullari

Dehqonchilik ishlab chiqarishida asosiy, yordamchi va yordamchi mahsulot tashkilotlari nisbatidir. Iloqlanadi.

Asosiy mahsulot asosiy qishloq xo'jaligining foydalanishgan solumini yuritishda yetilishi tashkiloti qishloq xo'jaligining mahsulot tashkiloti.

Yordamchi mahsulot asosiy ekinlaridan asosiy mahsulotlar bilan bir vaqtda olinadi va iste'mol xususiyatlariga ko'ra asosiy mahsulot sifatida baholalanadi.

Yordamchi mahsulot - ba'zan asosiy mahsulot bilan bir vaqtda olinadigan, ammo xususiyatiga ko'ra ikkinchi darajali mahsulot.

Dehqonchilikda har bir alohida qishloq xo'jalik ekinida olinadigan mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilishda hisobga olinadi. Birekanduziyda bir vaqtda olinadigan mahsulot ekinida tannarxi dehqonchilik mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilishda bevosita va bilvosita usullardan foydalaniladi. Umumiy mahsulot tannarxiga bevosita olinadigan usul bir o'zingan faqat yil mahsulot olinadigan holatda foydalaniladi. Bunda bir birlikning umumiy mahsulot ekinini yetishtirishga sarflangan jami xarajalar solumini olingan mahsulot miqdoriga bo'lish orqali topiladi. Ayniq qishloq xo'jalik ekinlaridan olingan mahsulotlar alohida alohida mahsulot tannarxini aniqlashda jami xarajalarni umumiy bo'lgan mahsulotlardan birining miqdoriy qiymatiga nisbatan baholash usuli qo'llaniladi.

Dehqonchilik mahsulotlari tannarxini hisoblash usullarini olingan mahsulot tannarxini ko'rib chiqarish.

Don ekinlari. Don ekinlarini ekish va yig'ish trish xarajalari (donni ekishda tashlab va qurish xarajalari qo'ndirib don ekinlari va asosiy tannarxini tashlab qoladi. Don va don ekinlarini olingan mahsulot tannarxi aniqlash uchun, ayvambor tanga tegishli jami xarajalar solumining belgilangan qiymati ekinini tashlab qoladi. Olingan mahsulotlar don va don ekinlarning tannarxini aniqlash uchun, Donning tannarxini aniqlash uchun don ekinlari (laboratoriyada aniqlanayotgan mahsulotning miqdoriga qarab) olingan mahsulot tannarxi aniqlanadi. Ayvambor tanga tegishli jami xarajalar solumini donning miqdoriga bo'lib bir vaqtning ichida tannarxi aniqlanadi. Ayvambor tanga tegishli jami xarajalar solumini donning miqdoriga bo'lib bir vaqtning ichida tannarxi aniqlanadi. Ayvambor tanga tegishli jami xarajalar solumini donning miqdoriga bo'lib bir vaqtning ichida tannarxi aniqlanadi. Ayvambor tanga tegishli jami xarajalar solumini donning miqdoriga bo'lib bir vaqtning ichida tannarxi aniqlanadi. Ayvambor tanga tegishli jami xarajalar solumini donning miqdoriga bo'lib bir vaqtning ichida tannarxi aniqlanadi.

$$I_h = \frac{X_j - 181 - 50}{10 + 61100}$$

bu yerda

X_j - ma'lum xarajatlarning umumiy bosh quldigi va debet byudjeti surumi amriyaliq olingan;

T_0 - yil oxiriga tugallanmagan ish chiqarish xarajatlari;

S_0 - sennaning reza qiymati;

D - davlatning miqdori (%);

$C_{\text{Chiq}} -$ chiqatning davlatga ijaratlangan miqdori (%);

C_{Zararati} -

$$C_{\text{Chiq}} = \frac{C_{\text{Chiq}} \times F}{100 \times S}$$

bu yerda C_{Chiq} - chiqatning miqdori (%), F - chiqatning umumiy foizi.

Misol. Kuzgi boshqaruv hisobining tashvishi va tozalash olinganida kuzgi 2000 yilda 200 s dav chiqati va 300 s sennaga olingan, davlat hisobida reza qiymati ish va xizmatlarda tozalash reza - 13600000 so'm saqlangan. Sennaning ma'juri xarajatlari qiymati 600000 so'mni tashkil etadi. 1 s sennaning umumiy surumi - (600000 / 600) 1000 so'mni tashkil etadi. 11 holda davlat va davlat chiqatiga tegishli xarajatlari 13600000 (13600000 / 600000) so'mga teng.

Davlat chiqatini reza qiymatiga nisbatan foizi 20% dan ko'progida davlatga aylantirilgan chiqat miqdori 100 s (200 * 50%), jami davlat davlat miqdori esa 1100 s (1000 + 100) ga teng.

1 s davlat davlat reza qiymati 12518 so'mni (13600000 / 1100) tashkil etadi.

Sennaning ma'juri xarajatlari, g'iyoh xarajatlari, umumiy boshqaruv kuzmi bergi, sennaning shahar va boshqaruv davlat reza qiymatlarining kuzmi tashvishi mahsulotlarni yig'ishtirishi, prosessual tashvishi, g'iyoh reza va tozalashga nisbatan ishlar xarajatlari asosida belgilanmagan yillar bo'yicha ularga sotilgan xarajatlardan kelib chiqib aniqlanadi.

Poliz ekinlari. Poliz ekinlari bo'yicha xarajatlari umumiy holda davlat bo'yicha ularning ayrim natijalar bo'yicha davlat reza qiymatiga nisbatan tashvishi yig'ishtirishga katta qili boshqaruv xarajatlarni mahsulot massasiga nisbatan aniqlanadi. Bunda xarajatlari ayrim ekinlarga mahsulot reza qiymatidan tashvishi davlatga ulardan nisbatan aniqlanadi. Ulardan, 196

salhozvotetahlilik sobhasi (za'iflik)da mahsulot turiga bog'liq keladigan haqiqiy xarajatlar (X_j) har bir mahsulot sotish qiymatini (j) har bir xarajaviylik so'zidan olingan so'zlar haqidagi hisoblash (S_j) natijasi quyidagicha ta'riflanadi:

$$Mx = \frac{X_j \times S_j}{100\%}$$

$$Sx = \frac{Mx}{X_j} \times 100\%$$

bu yerda:

X_j – jami xarajalar;

Mx – har bir mahsulot bo'yicha sotish hajmi;

S_j – jami mahsulotlar bo'yicha sotish sa'imi.

Salhozvotetahlilik sobhasini sarflagan xarajalar miqdori bo'yicha mahsulot o'rnatishda taqsimlash tartibi usul tariqasida 12.4-jadvalda ko'zdan o'tirilgan.

12.4-jadval

Salhozvotetahlilik sobhasi xarajatlarini mahsulotlar o'rtasida taqsimotini

Mahsulot turi	Hajmi, t	Ek. sotish hajmi, mln	Sotish qiymati, mln	Hissasi, %	Xarajalar summasi, mln	1 Litrlik mahsulotlar hajmi, t/m ³
1	2	3	4	5	6	7
Pomidor	150	15000	175000	9,1	22500	12333
Brokoli	150	25000	200000	10,2	24000	16667
Kartosh	120	8000	90000	5,8	7200	6667
Kumush	200	45000	500000	24,7	70000	35000
Jami	110	10000	1000000	100,0	100000	10000

12.4-jadvalda har bir mahsulot turi haqida ko'zdan o'tirilgan xarajalar ularning sarflash qismini jami mahsulot sotishdagi hisoblash (S_j) natijasi bo'yicha taqsimot tartibiga qilingan jami xarajalar summasiga (Mx) taqsimotini jami summasiga taqsimotini (S_j) bo'lgan bo'lish orqali topiladi; 12.4-jadval 6-usul (S_j) bo'yicha.

Makkajo'xori. 1 so'z makkajo'xori domining turini hisoblashda don qabul qilinadigan punktlarida sotkazlik o'rnatish natijalarini sotkazdagi donning bazis bandligini (makkajo'xori sotkazidagi donning bazis bandligi 22 foiz ko'lamida qabul qilingan) hisobga olib yanchish natijasida aniqlangan so'zlar bazis bandligiga o'rnatish natijasini taqsimotiga bo'yicha makkajo'xori so'zlaridan bazis bandligi don chiqishining o'rnatish foizidan taqsimotini. Bu foiz qabul qilingan don nuktalarini registrlarining

Dehqonchilikda ishlab chiqarish xarajat turi – yerda oʻzlashtirilgan va boshqarilgan xarajalar, shuningdek, ishlab chiqarish uchun bogʻdorchilik, koʻp yillik daraxtli oʻsimliklarning xarajatlari va boshqalar boʻlib, ularning umumiy yillik xarajalarini oʻz ichiga oladi.

Urtugʻlik sarfi – eksterior boʻyicha shiklangan maydon hajmini 1 ga yerga sarflangan urugʻlik miqdoriga va 1 kg urugʻlikning haqiqiy tannarxiga koʻpaytirish yoʻli bilan topilgan summa.

Oʻgʻit sari – eksterior boʻyicha shiklangan maydon hajmini 1 ga yerga sarflangan oʻgʻit miqdoriga va 1 kg oʻgʻitning haqiqiy tannarxiga koʻpaytirish yoʻli bilan topilgan summa.

Asosiy mahsulot – qishloq xoʻjaligining ixtisoslashgan sohalarida yetishtirilgan yoki yetishtirish boshlanmasdan qilib olingan mahsulot turi.

Yordamchi mahsulot – asosiy ekin, muloqat, asosiy mahsulotlar bilan bir vaqtda olinadigan va isteʼmol xususiyatlariga koʻra asosiy mahsulotga oʻxshash mahsulot.

Yordamchi mahsulot – asosiy mahsulot bilan bir vaqtda olinadigan, ammo xususiyatiga koʻra ikkinchi darajali mahsulot.

Bir birlik mahsulotning haqiqiy tannarxi – qishloq xoʻjaligi mahsulotini yetishtirishga sarflangan jami xarajalar summasini olingan mahsulot miqdoriga nisbat.

Bir birlik mahsulotning reja tannarxi – qishloq xoʻjaligi mahsulotini yetishtirishga sarflangan jami xarajalar summasini oʻrnatilgan mahsulot miqdoriga nisbat.

Reja tannarx va haqiqiy tannarx oʻrtasidagi farq summasi – bir birlik mahsulotning haqiqiy va reja tannarxi oʻrtasidagi farq, jami yetishtirilgan mahsulot miqdoriga koʻpaytirilgan natijada topilgan summa.

Nazorat yoki test soʻral – javoblari

1. Dehqonchilikda xarajalar obyekti boʻlib hisoblanmaydi:
a) bogʻdorchilik;
b) paxtadilik;
g) qoʻshimchilik;
d) oʻsimlikchilik
2. «Qubruno» fermer xoʻjaligida 20__ yilda paxta va don yetishtirishga quyidagi xarajalar qilingan:
Qoʻshimcha maʼlumotlar:
1. 20__ yilda oʻltaga yalpi bosil;

- gazda bo'yicha 600 so'm, 1 s. reja tannaxsi 30 000 so'm,
- dor bo'yicha esa 200 so'm, 1 s. reja tannaxsi 20 000 so'm, dor chiqit 20 ta, tannaxsi ish feizi = 60%, 1 s. reja tannaxsi 10 000 so'm, sotilgan 50 s, 1 s. reja tannaxsi 40 000 so'm.

2. 3) Ma'lum 1 s. mahsulotning sotish bahosi, gazda 80 000 so'm, dor 54 000 so'm, dori chiqit 17 000 so'm.

3. Dori d'eklar bo'yicha tuzilgan zarafat va aloqalarish yil boshiga 3000000 so'm, yil oxiriga 2900000 - so'm.

4. 4) Olingan paxsa, dor va dor chiqit i b'liq sotilgan, summasi, b'liq shaxvaga berilgan.

	Sargat maddalar	Summalar
1) Ishqirashlar:		
- gazda		600000
- dorlar		200000
2) Ishqirashlar va aloqalarish yil boshiga		
- gazda		3000000
- dorlar		2900000
3) Dori d'eklar		
- gazda		1000000
- dorlar		540000
4) Dori chiqit		
- gazda		170000
- dorlar		170000
5) Sotilgan mahsulotlar		
- gazda		800000
- dorlar		540000
6) Yaratilgan zarafat va aloqalarish d'eklariga		
- gazda		3000000
- dorlar		2900000

Olingan paxsani reja tannaxsi summasini toping va unga buxgalteriya yozuvini bering.

- Dr 2810 KR 010 18000000;
- D. 2810 KR 010 17340000;
- D 9110 KR 010 18000000 ;
- Dr 9110 KR 010 17340000.

3. 2-tes-tin 3) D'eklar asosida paxsani haqiqiy va reja tannaxsi o'rtasidagi farq summasini aniqlang va unga buxgalteriya yozuvini bering:

a) Dt 28 0 Kt 2010 620000 – qizil yozuv;

b) Dt 2810 Kt 2010 660000 – qo'shimcha yozuv;

v) Dt 9110 Kt 2010 660000 – qizil yozuv;

g) Dt 9110 Kt 2010 670000 – qo'shimcha yozuv.

4. 2-testda keltirilgan ma'lumotlar asosida ulingun sannauning reja tannarxiga buxgalteriya yozuvi bering

A) Dt 1110 Kt 2010 200 000

B) Dt 2090 Kt 2010 200 000

V) Dt 2810 Kt 2010 300 000

G) Dt 9110 Kt 2010 300 000

5. 2-testda keltirilgan ma'lumotlar asosida I s danning haqiqiy tannarxini toping:

a) 19666,67 so'm;

b) 24333,33 so'm;

v) 20666,0 so'm;

g) 20866,67 so'm;

6. 2-testda keltirilgan ma'lumotlar asosida I sentyerdan ehtiqli haqiqiy tannarxini toping:

a) 11333,33 so'm;

b) 12166,67 so'm;

v) 10666,0 so'm;

g) 10433,34 so'm;

7. 2-testda keltirilgan ma'lumotlar asosida ulingun danning reja va haqiqiy tannarxi o'rtasidagi farq summasini toping va unga buxgalteriya yozuvi bering:

a) Dt 9010 Kt 2010 693334,2 so'm – qo'shimcha yozuv;

b) Dt 2810 Kt 2010 1126665,8 so'm – qizil yozuv;

v) Dt 2090 Kt 2010 1126665,8 so'm – qizil yozuv;

g) Dt 9110 Kt 2010 693334,2 so'm – qo'shimcha yozuv.

8. 2-testda keltirilgan ma'lumotlar asosida ulingun dan ehtiqli reja va haqiqiy tannarxi o'rtasidagi farq summasini toping va unga buxgalteriya yozuvi bering:

a) Dt 9010 Kt 2010 26666,6 so'm – qo'shimcha yozuv;

b) Dt 2810 Kt 2010 43333,4 so'm – qizil yozuv;

v) Dt 2090 Kt 2010 43333,4 so'm – qizil yozuv;

g) Dt 9110 Kt 2010 26666,6 so'm – qo'shimcha yozuv.

9. Qi-shloq xo'jaligi maqsadlari hisobot yili muhoyimida quyisi bahsiga kiritiladi:

- a) meva mahsulotida;
- b) tuproq yillanmasida;
- v) reja umumiyida;
- g) o'qimda hisobda.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Asosiy vazifalar – vatandoz ta'siqiyori va xalqimiz imkoniyatini yanada yuksaldirish. – T.: O'zbekiston, 2011 yil.
2. Karimov I.A. Barcha reja va dasturlar muvofiqdaz ta'siqiyotini yuksaltilish va xalqimiz faolrovlidini oshirishga s'zarat qiladi. "Nezomat" jurnaliy. Fuqarolik o'zlasiz №7 (2008) 25 – yanvar 2011 yil.
3. Fermer xo'jaliklarida bursalariy hisobotni yuksaltilish to'g'risida Nizomat. Molijiy va'zifligi va Qishloq xo'jaligi va'zifligining 2008 yil 21-yanvardag. L. 177 son qarori bilan tasdiqlanagan. O'zbekiston Respublikasi Axborot va'zifligi tomonidan 2008-yil 26-avgustda 1781 son bilan ro'yxatga olingan.
4. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – T.: «Iqtisodiyot va bursalariy» nashriyot markazi, 2008.
5. «Mahsulot (xizmat)larini ishlab chiqarish va sotish xarajalarining to'g'ri hisobida molijiyotni yuksaltilish shuklatlarida tasdiqlanagan. O'zR VMning 1979-yil 5-iyulidagi 34 son qarori bilan tasdiqlanagan.
6. BHMS №1 «Hisob siyosati va molijiyotni yuksaltilish». O'zR AV tomonidan 1998-yil 14-avgustda ro'yxatga olingan. №144.
7. BHMS №4 «Tovon molijiyotni yuksaltilish». O'zR AV tomonidan 1998-yil 28-avgustda ro'yxatga olingan. №186.
8. Vozhdov S.V. va bursalariy. Bursalariy tomonidan bursalariy: Hisobotni yuksaltilish. – T.: «O'zbekiston va'zifligi» nashriyoti, 2001.
9. Sa'adov N.S. Qishloq xo'jaligida bursalariy Hisobotni yuksaltilish va molijiyotni yuksaltilish to'g'risida ma'lumatlar. – T.: Molijiyot, 1991. – 114 b.
10. Sa'adov N.S. Fermer xo'jaliklarida bursalariy Hisobotni yuksaltilish to'g'risida. – T.: «Axborot Navoiy» nashriyoti. O'zbekiston milliy kutubxonasi, 2006. – 145 b.
11. Do'stmanov R., Akhmedov O. Fermer xo'jaligi dabusalariy va hisobotni yuksaltilish to'g'risida. O'zbekiston. – T.: 2009. – 96 b.
12. Uyg'ur K.B. Bursalariy Hisobotni yuksaltilish. O'zbekiston milliy kutubxonasi. – T.: O'zbekiston, 2004.

13-hil. CHORVACHILIK ISH LAB CHIQARISH KARAJATLARI HISOBIYA MAHSULOT TANNARXINI KALKULYATSIYA QILISH

13.1. Chorvachilik karajatlarning tasnifi, tarkibi va tarsiifi

Chorvachilik dehqonchilikning qishloq xo'jaligi tarmoqlarida birinchi o'ringda o'raladi. Bu tarmoq oldida tuzgan bosh vazifa o'zlarining shudini qurish, sotib olish, belgi va boshqa maqsadlar bilan ta'minlash, shuningdek ishlab chiqarish korxonalarini qurish va boshqalar uchun zarur bo'lgan xom ashyo va materiallar bilan ta'minlash bo'ladi.

Chorvachilik tarmog'ini o'z ichiga qoramolchilik, qo'yachilik, cho'chqachilik, parrandachilik, yolg'ichilik, g'ulachilik, ushlarachilik, kulluchilik, paltarachilik va boshqalarni oladi. Chorvachilikning har bir tarmog'ini o'z navbatida, turli guruhlariga bo'ladi. Chorvachilik, respublikamizda keng tarqalgan chorvachilikning ulohida tarmoqlari quyidagiyumdan iborat bo'ladi (13.1-jadval).

13.1-jadval

Chorvachilik tarmoqlari va ularda karajat obyektlari

Tarmoqlari	Karajat obyektlari
1. Qoramolchilik	1. Suti yo'nalishida: <ul style="list-style-type: none"> • asosiy yotoq • yotoq va boshqa qurilmalar 2. G'ulachilikda: <ul style="list-style-type: none"> • asosiy pona va sakkiz oyga ta'biy bo'lgan mezar • sakkiz oyga ta'biy bo'lgan va ilg'usidagi mezar
2. Cho'chqachilik	G'ulachilikda: <ul style="list-style-type: none"> • asosiy pona va sakkiz oyga ta'biy bo'lgan qurilmalar • sakkiz oyga ta'biy bo'lgan va ilg'usidagi mezar
3. Cho'chqachilik	1. Asosiy pona 2. Boshqa ta'biy bo'lgan va ilg'usidagi mezar 3. Ta'biy bo'lgan qurilmalar
4. Parrandachilik	1. Tuzatish va ta'minot 2. G'ulachilikda

Chorvachilik ishlab chiqarish karajatlari dehqonchilik ishlab chiqarishidagidek turli belgilari bo'yicha tasniflash mumkin. Chorvachilik, *qoramolchilik* tarmog'iga bo'lgan dehqonchilik karajatlari quyidagiyumda tasniflanadi:

«Mehnat xarajatlari» – chorva mollari ishlab chiqarishga sarflangan barcha material, xaridatli (yem-xashak, dori-darmonlar, to'lov va materiallari, xo'jaligi va boshqa materiallari).

«Mehnat xarajatlari» – ishlab chiqarish bilan band bo'lgan xo'jalikga hisoblangan asosiy va qo'symcha ishlab chiqarish.

«Ijtimoiy sug'urtaga ajratmalar» – chorvachilik bilan shug'ullanish bilan band bo'lgan xo'jalikning hisoblangan ish haqi foydalar. Pensiya jam'atlariga ajratilgan ajratmalar.

«Mehnat vositalari» – ishlab chiqarishda ishlatiladigan asosiy vositalar va nomoddiy shifalarga hisoblangan aksirish summasi.

«Yem-xashak» – chorvachilik ishlab chiqarishga tegishli yem-xashak va uning o'simlik chiqarish xarajatlari.

Kalder xarajati» moddalarni boqishda chorvachilik ishlab chiqarish xarajatlari o'zidagi moddalarni o'ralgan boqishda o'zidagi:

1. Mehnatga haq to'lash va ijtimoiy sug'urtaga ajratmalar;

2. Yem-xashak;

3. Dori-darmonlar;

4. Ijtimoiy materiallari;

5. Ish va xarajatlari;

6. Asosiy vositalarni saqlash xarajatlari;

7. Ishlab chiqarish va boshqaruvni tashkil etish xarajatlari;

8. Sug'urtatolovlar;

9. Boshqa xarajatlari.

«Mehnatga haq to'lash va ijtimoiy sug'urtaga ajratmalar» moddasida chorva mollari o'stirib, parvarishlash, boqish, sug'urtalash, ijtimoiy xarajatlari va shirkati boshqarish bilan band bo'lgan ishchilar mehnatiga haq to'lash, mehnat to'lovlarini haq to'lash huriyati bo'shligi uchun ishlab chiqarishga tegishli ijtimoiy sug'urtaga ajratmalarini hisonga olinadi. Ular xarajatlari boqish uchun boqishda chorva mollari va ishchilarning o'zlashtiriladi.

«Yem-xashak» moddasida chorva mollari boqish uchun sarflangan yem-xashak o'zlashtiriladi.

«Dori-darmonlar» moddasida chorva mollari parvarishlashda sarflangan dori-darmon va preparatlar xarajatlari hisobga olinadi.

«Ijtimoiy materiallari» moddasida chorva mollari sug'urtalash uchun sug'urtatolovlar taqdim etiladigan dori-darmon xarajatlari hisoblanadi.

«Ish va xizmatlarga» moddasida chet eldilik formulalariga boshqa korxonalar va tashkilotlar tomonidan ko'rsatiladigan ishlab chiqarish xarakteridagi xizmatlarga boshqarilish xarajatlari aks ettiriladi.

«Asosiy vositalarni saqlash xarajatlari» moddasida «vesitalar va ab chiqarishda foydalaniladigan asosiy vositalarni saqlash va ulardan foydalanish bilan bog'liq xarajalar» kiritiladi. Ularga «asosiy vositalarga xizmat ko'rsatish va ulardan foydalanish xarajatlari, amortizatsiya ajratmalari va o'zlashtirish xarajatlari» kiritiladi.

«Asosiy vositalarni saqlash va ulardan foydalanish xarajatlari» asosiy vositalariga xizmat ko'rsatuvchi xodimlarning «odm va boshqa» hisobiy qog'oziga ajratiladigan qog'oz va nopy ushul moddalarda, yordamchi ishlab chiqarish, shuningdek chet eldilikdagi xizmatlari va boshqa xarajatlari kiritiladi.

«Tuzatish xarajatlari» asosiy vositalarining ta'mirlash ushul moddalari xarajatlari kiritiladi.

«Amortizatsiya xarajatlari» asosiy vositalar bo'yicha amortizatsiya ajratmalari tashkil qiladi. Amortizatsiya ajratmalari bilan oydalaniladigan «Chorvachilikda ishlatiladigan asosiy vositalar bo'yicha taqsimlangan amortizatsiya» hisobiy hisobida o'zlashtiriladi. Yil oxirida asosiy vositalarining eskirish sur'atini chorvachilikda guruhlari va ish turlari bo'yicha taqsimlanadi va bu maxsus qaydnomalar orqali rasmiylashtiriladi. «Yordamchi ishlab chiqarishlar» hisobida taqsimlangan joriy tuzatish xarajatlari amortizatsiya sur'atiga muvosiib ravishda taqsimlanadi.

«Ishlab chiqarish va boshqaruvni tashkil etish xarajatlari» moddasida chorvachilikda korxonalar ishlab chiqarish xarajatlari aks ettiriladi.

«Sug'urtalar» moddasida chorvachilikda sug'urtalar qilib xarajatlari hisoblanadi.

«Boshqa xarajatlara» moddasida chorvachilik ishlab chiqarishga boshqa hisoblar, ammiy yuqorida ko'rib chiqilgan moddalarga kiritilmagan xarajatlari aks ettiriladi.

13.2. Chorvachilik xarajatlari va muhisolat kiritimining dastlabki hisobi

Chorvachilik ishlab chiqarish xarajatlari dastlabki hisobining ulohida moddalari bo'yicha guvohlik beruvchi hisoblang'ich hujjatlar asosida qilinadi. Chumma:ni:

- mehnatxarajatlarni umumiy mollarni qayta tiklash, tozqlab, saqlash va boshq. ishlarini o'z ichiga olish bilan o'z ichiga olgan to'lovlar, aniq sog'uvchilarning qimmatli va boshqalarini o'z ichiga olgan to'lovlar, yemaklik va g'ayvolik berish to'lovi, tabiiy aniq sog'ish hisobi jumali. Hisob-kitob quyidagilarni o'z ichiga olinadi:

1. Umumiy sug'urtaga ulashilgan qimmatlarning umumiy hisob-kitob asosida hisobga olinadi;

- yemaklik va boshqalarini o'z ichiga olgan yemaklik va g'ayvolik berish (94-shakl) va o'simlik hisob-kitob jumali;

- o'z ichiga olgan to'lovlar va boshqalarini o'z ichiga olgan sug'urtaning umumiy hisob-kitob asosida hisobga olinadi;

- boshqalarning ishlab chiqarish xarajatlari to'lov hujjatlar asosida hisobga olinadi;

Chorvachilik mahsulotlari qayta tiklanishi o'z ichiga olgan umumiy hisob-kitob asosida hisobga olinadi, jumladan, qo'ng'or, nasl hisoblanadi. Aynan ushbu chorvachilik mahsulotlari umumiy hisob-kitob asosida hisobga olinadi, jumladan, qo'ng'or, nasl hisoblanadi. Aynan ushbu chorvachilik mahsulotlari umumiy hisob-kitob asosida hisobga olinadi, jumladan, qo'ng'or, nasl hisoblanadi.

Chorvachilik mahsulotlari qayta tiklanishi o'z ichiga olgan umumiy hisob-kitob asosida hisobga olinadi.

1. Sut sog'ish hisobi jumali (91-shakl) va sut boshqartirish qaydnomasi (114-shakl) asosida hisobga olinadi. Ushbu hisob-kitob asosida hisobga olinadi.

2. Mehnat so'zlash qaydnomasi (100-shakl) va mehnat so'zlash hisob-kitob asosida hisobga olinadi.

3. Jurni qayta tiklash umumiy hisob-kitob asosida hisobga olinadi.

4. Qishloq xo'jaligi umumiy hisob-kitob asosida hisobga olinadi (81-shakl) — asal, gillu, bulg'ur va boshqalar mahsulotlar bo'yicha umumiy hisob.

5. Jirani umumiy hisobga olinadi (109-shakl).

6. Tug'ulgan o'simliklarni qayta tiklash umumiy hisob-kitob asosida hisobga olinadi (85-shakl).

7. Mehnat so'zlash hisob-kitob asosida hisobga olinadi (98-shakl).

8. Mehnat so'zlash hisob-kitob asosida hisobga olinadi (98-shakl).

13.3. Chorvachilik ishlab chiqarish xarajatlarning sintetik va tahliliy hisobi

Chorvachilik ishlab chiqarish xarajatlari umumiy sintetik hisobi 2010-2011-yilning 1-12- oylari uchun umumiy hisob-kitob asosida hisobga olinadi. Ushbu hisoblar

tizimida chiqarishni ikki qavatli reja qarab undi shohibani ishchi shohibani sifatida o'chirib tashladi, masalan 2021 yil (Debandachilik: 2022 m) o'ychilik, 2021 yil (Debandachilik) va boshqalar.

Debandachilik qarab ham qavatli reja tizimida qabul qilishni o'chirib tashladi. Masalan, 2021 yil (Debandachilik) shohibani bo'yicha quyidagilarda o'ychilik o'chirib tashladi: 2021 yil (Debandachilik) o'ychilik, 2021 yil (Debandachilik) o'ychilik.

Quyidagi qavatli reja tizimida ishlab chiqarish xarajatlari shohibani (2021, 2022, 2023) debet hisoblariga qilingan xarajalar aks ettiriladi. (Hudud, masalan, xarajalar xarajalarining moddalariga ko'ra quyidagi yozuvlar qilingadi:

Debet 2021, 2022, 2023 Kredit 1010, 1090 - material xarajatlari;

Debet 2021, 2022, 2023 Kredit 1110 - o'zlashtirishda va boshqalar; (Debandachilik) o'ychilik;

Debet 2021, 2022, 2023 Kredit 6710 - metra haqi xarajatlari;

Debet 2021, 2022, 2023 Kredit 5310 - ijtimoiy sug'urtaxarajatlari;

Debet 2021, 2022, 2023 Kredit 6510 - moliyaviy sug'urtaxarajatlari;

Debet 2021, 2022, 2023 Kredit 6010, 5990 - ish, xizmat xarajatlari;

Debet 2021, 2022, 2023 Kredit 2110 - yotoqchi ishlab chiqarish xarajatlari hisoblarini qabul qilish;

Debet 2021, 2022, 2023 Kredit 2510 - umumiy ishlab chiqarish xarajatlari hisoblarini qabul qilishga.

Ishlab chiqarish xarajatlari shohibani hisoblarini qabul qilishda olingan mahsulotlar reja tamarasi bo'yicha aks ettiriladi, ya'ni unga quyidagicha yozuv qilingadi:

Debet 2410 Kredit 2021, 2022, 2023.

Ishlab chiqarish xarajatlari ishlab chiqarishni o'chirib tashladi. Masalan, bir yil bo'yicha yozuv qilingan mahsulotlarning reja tamarasi va haqiqiy tamarasi o'rtasidagi farq summalari hisob kitob qilinadi.

Reja tamarasi va haqiqiy tamarasi o'rtasidagi farq summasi barcha mahsulotlar bo'yicha quyidagicha tuziladi:

$$Tf = (Ux - Tr) \times Mts.$$

bu yerda:

Tf – bir birlik mahsulot reja va haqiqiy tamaralar o'rtasidagi farq summasi.

chegarib tashlagandan so'ng, o'lingan summani hisobdan ayirib, qancha bo'yicha aniqlangan o'lingan vaznning doriga ko'rsatilmali topiladi.

Quyidagi koeffitsientlar bo'yicha I so'ngan va II so'ngan vaqtning o'rtasidagi (T₀) quyidagi arifmetik qiymatni yordamida aniqlash¹²:

$$T_0 = \frac{T_{10}bq + T_{10}b + T_0 - T_0}{T_{10}b + T_{10}}$$

bu yerda:

T₁₀bq – qancha kiritilishi mollarining davr boshidagi balar qiyimatini;

T₁₀b – hisobot davrida qancha kiritilishi mollarini o'qitirish va parvarishlash xarajalar (vaznini o'z ichiga olinmagan qiyomat isiz); T₀ – hisobot davrida chiqarilgan mollarining qiyomati; T₀ – joriy yildan olingan moli (muq. belalari)ning qiyomati; T₁₀b – davr oxiriga qancha kiritilishi mollarining jami tiri vazni; T₁₀ – hisobot davrida chiqarilgan mollarining jami tiri vazni o'lgan moli (moli isiz).

O'qitirishdagi va boqquvdagi mollar bo'yicha I so'ngan va II so'ngan vaqtning o'rtasidagi yuqoridagi koeffitsient arifmetik qiymatini asosida kalkulyatsiya qilish tartibi 13.2-judvalda keltirilgan.

13.2-jadval

O'qitirishdagi va boqquvdagi mollar bo'yicha I so'ngan va II so'ngan vaqtning o'rtasidagi kalkulyatsiyasi

Ko'rsatkichlar	Qorindor vazni	Tirik vazni	Tomon ning vazi
I. O'qitirishdagi qoldiq	45	45	26400
II. Boqquvdagi qoldiq	40	30	18750
III. O'qitirishdagi	10	7	14500
IV. Boqquvdagi	6	15	7500
V. Jami (I+II)	81	65	30270
VI. O'qitirishdagi	10	24,3	14031,0
VII. Boqquvdagi qoldiq	10	11	6540
VIII. O'qitirishdagi va boqquvdagi qoldiq	71	9	3000
IX. O'qitirishdagi qoldiq	75	40,7	21141,0
X. Tomon			
XI. O'qitirishdagi			24000
XII. Boqquvdagi			18750

12. O'qitirishdagi mollarining tirik vazni o'lingan vaqtning o'rtasidagi kalkulyatsiya qilish tartibi

Qo'yuvchilik. Qo'yuvchilikda sa'at va soya obyektini bar'ib hosil qilish va o'sgan vazni o'rtatib, ink saz, qo'zi, jun yetishtiriladi. Asosiy mahsulotning tannarxini solishtirish uchun jami talab chiqarish xarajati bilan yordam chiqarishlari qo'yuvchilikda o'rtatib olingan va qo'zda keyin o'lingan qo'zlar taqdiri, xarakteristik palamot bilan o'lingan mol go'shti bo'yicha o'rtatib olingan va yordam chiqarishlar bilan solishtiriladi. Ushbu solishtirilgan mahsulotlar o'rtasidagi ularning o'rtacha bahosi quyidagidek hissasiga taqabul qilinadi.

Misol: Qo'shin, jun va qo'zi yetishtirishga xarakteristiklangan fermer xo'jaligining jami xarajati 28000 ming so'm. Olingan mahsulotlar: (1) o'sgan vazni (go'shti) 400 g; jun 100 s; olingan qo'zlar soni 500 tush. Solishtirish hajmi (seriya baholarida): go'shti - 30000 ming so'm; jun - 20000 ming so'm; qo'zi - 4750 ming so'm.

Quyidagi misolga keltirilgan shartli ma'lumotlarga asosan qo'yuvchilikda olingan mahsulotlar tannarxining hisab kitobi 13.3-jadvalda keltirilgan.

13.3-jadval

Qo'yuvchilik sohasidagi mahsulot tannarxini aniqlash hisob-kitobi

Mahsulot turi	O's-tuv davri (kun)	Mahsulot miqdori (t)	Mahsulot bahosi (tannarxi)	Mahsulotning o'rtacha bahosi (tannarxi)	Mahsulotning o'rtacha bahosi (%)	Jahlab olinadigan mahsulotning miqdori	Bi'riklik mahsulot tannarxi (tannarxi)
Go'sht	5	400	30000	75	26,65%	2665	66,62
Jun	5	100	20000	200	72%	720	173,2
Qo'zi	10	500	4750	9,5	3,2%	320	628
Jami	-	-	28000	1000	-	28000	-

13.4-jadvalda ko'rsatib turibdiki, o'sgan vazni (go'shti)ni qo'yuvchilikda 264658 ming so'mni (285500*92,5%), 1 sentner go'shtning tannarxi 661,6 ming so'mni (264658/400), jun yetishtirishga sarflangan jami xarajalar 17701 ming so'mni (285500*6,2%), 1 sentner junniy tannarxi esa 177 ming so'mni (17701/100), qo'zi yetishtirishning jami tannarxi 3141 ming so'mni (285500*1,1%), olingan bi'rik qo'zining tannarxi 628 ming so'mni (3141/500) tashkil etgan.

Parandachilik. Parandachilikda shlab olinadigan turli yo'nalishlarida boshqichlariga qarab turlicha asosiy mahsulotlar olinadi. Chamonchi, uxum yo'nalishidagi parandachilik ishlab chiqarishning birinchi

zaxmasida "kurlik jo'ja, ikki ml" boshqilgan boq qilgij o'jalarni osh yashil, keping boshqilgan res. o'ngan tuzun asos. mahsulot hisoblanadi. Ma'muriylikda tashkilotlar uchun ma'muriylik qatnashmaydi.

Yulalik jo'jalarning ma'muriylik qatnashmaydigan boq qilgij o'jalarni osh yashil, keping boshqilgan res. o'ngan tuzun asos. mahsulot hisoblanadi. Ma'muriylikda tashkilotlar uchun ma'muriylik qatnashmaydi. Yulalik jo'jalarning ma'muriylik qatnashmaydigan boq qilgij o'jalarni osh yashil, keping boshqilgan res. o'ngan tuzun asos. mahsulot hisoblanadi. Ma'muriylikda tashkilotlar uchun ma'muriylik qatnashmaydi. Yulalik jo'jalarning ma'muriylik qatnashmaydigan boq qilgij o'jalarni osh yashil, keping boshqilgan res. o'ngan tuzun asos. mahsulot hisoblanadi. Ma'muriylikda tashkilotlar uchun ma'muriylik qatnashmaydi.

Bir kurlik jo'jalarning qilingan kundan boshlab, to 5 oygacha mab'ulidagi va boq qilgij o'jalarni osh yashil, keping boshqilgan res. o'ngan tuzun asos. mahsulot hisoblanadi. Ma'muriylikda tashkilotlar uchun ma'muriylik qatnashmaydi. Yulalik jo'jalarning ma'muriylik qatnashmaydigan boq qilgij o'jalarni osh yashil, keping boshqilgan res. o'ngan tuzun asos. mahsulot hisoblanadi. Ma'muriylikda tashkilotlar uchun ma'muriylik qatnashmaydi.

O'zlashtirish va boshqilgan boq qilgij o'jalarni osh yashil, keping boshqilgan res. o'ngan tuzun asos. mahsulot hisoblanadi. Ma'muriylikda tashkilotlar uchun ma'muriylik qatnashmaydi. Yulalik jo'jalarning ma'muriylik qatnashmaydigan boq qilgij o'jalarni osh yashil, keping boshqilgan res. o'ngan tuzun asos. mahsulot hisoblanadi. Ma'muriylikda tashkilotlar uchun ma'muriylik qatnashmaydi.

Asalarichilik. Asalarichilikda kalkulyatsiya obyektini boshqilgan boq qilgij o'jalarni osh yashil, keping boshqilgan res. o'ngan tuzun asos. mahsulot hisoblanadi. Ma'muriylikda tashkilotlar uchun ma'muriylik qatnashmaydi. Yulalik jo'jalarning ma'muriylik qatnashmaydigan boq qilgij o'jalarni osh yashil, keping boshqilgan res. o'ngan tuzun asos. mahsulot hisoblanadi. Ma'muriylikda tashkilotlar uchun ma'muriylik qatnashmaydi.

Baliqchilik. Baliqchilikda kalkulyatsiya obyektini boshqilgan boq qilgij o'jalarni osh yashil, keping boshqilgan res. o'ngan tuzun asos. mahsulot hisoblanadi. Ma'muriylikda tashkilotlar uchun ma'muriylik qatnashmaydi. Yulalik jo'jalarning ma'muriylik qatnashmaydigan boq qilgij o'jalarni osh yashil, keping boshqilgan res. o'ngan tuzun asos. mahsulot hisoblanadi. Ma'muriylikda tashkilotlar uchun ma'muriylik qatnashmaydi.

Nazorat uchun test savol-- javoblari

1. Chorvachilik tarmog'iga quyidagilarning qaysilari kiradi:

- a) qo'ychilik;
- b) cho'chqaranchilik;
- v) sigalaranchilik;
- g) tumana;

2. Chorvachilik tarmog'iga quyidagilarning qaysi biri

kirmaydi:

- a) qo'ychilik;
- b) parasdachilik;
- v) sigalaranchilik;
- g) to'g'ri jacobylar.

3. Chorvachilik xarajatlari obyektlariga kiradi:

- a) boqiydagi mollar;
- b) parandalar;
- v) asar;
- g) hammusi.

4. 2021 «Qoramolchilik» sektori bo'yicha haqiqiy xarajotlar 10000000 so'm. O'sgan vaqt 98 ventur. 1 xaraj tarixi – 195000 so'm, olingan go'ng – 1500 tonna (sharoitlilik ta'minot'iga ishlatilgan), 1 tonna go'ngning xaraj tarixi – 2000 so'm

O'sgan vaqt xaraj tarixini toping va unga baxgalteriya yuzuvini bering:

- a) $98 \times 100000 = 9800000$ (D: 1110 K: 201);
- b) $98 \times 125000 = 10250000$ (D: 1110 K: 301);
- v) $98 \times 105000 = 10290000$ (D: 2810 K: 201);
- g) $98 \times 175000 = 10250000$ (D: 2010 K: 201).

5. 4 - testda keltirilgan ma'lumotlar asosida olingan go'ngga baxgalteriya yuzuvini bering.

- a) $1500 \times 2000 = 3000000$ (D: 2010 K: 202);
- b) $1500 \times 2000 = 3000000$ (D: 2011 K: 2820);
- v) $1500 \times 2000 = 3000000$ (D: 2810 K: 202);
- g) $1500 \times 2000 = 3000000$ (D: 2010 K: 2010).

6. 4 - testda keltirilgan ma'lumotlar asosida 1 x haraj tarixi haqiqiy tarixini aniqlang:

- a) $(10000 / 98) \times 1000 = 10204$ so'm,

b) $(10000 - 3000) / 98 = 1129$ so'm;

v) $(10000 - 3000) \cdot 98 = 10153$ so'm;

g) ta'g'iriyasiz bo'ldi.

7. 4 va 9 - testlarda keltirilgan ma'lumotlar asosida olingan vazirning harqiriy va rafa tinnuvti o'rtasidagi farq summasini toping va ushbu harqiriy yozuvini bering:

a) $(10201 - 103000) + 98 = 289982$ so'm (D: 20.0 K: 2010 qizil yozuv);

b) $(71429 - 109300) + 98 = 328998$ so'm (D: 1110 K: 2010 qizil yozuv);

c) $(105102 - 103000) + 98 = 9996$ so'm (D: 1110 K: 2010);

d) ta'g'iriyasiz bo'ldi.

Axborotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Axborot va ma'lumotlar tizimining taraqqiyoti va xalqimiz farovonligi yuzada yuksaltul. - T: O'zbekiston, 2010.

2. Karimov I.A. Barcha rafa va dasturlarimiz va tizimimiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz farovonligini oshirishga xizmat qiladi. "Noma" ijtimoiy harqiriy ro'yxatiga №3 (288) 20 - yanvar 2011 yil.

3. Hozirgi vaqtgacha harqiriy va ma'lumotlar tizimining taraqqiyoti ta'kid etish ta'g'iriyida Nizomiy Murojot va O'zbekiston va o'z xalqining xalqining 2008 yil 2 - yanvar kuni 1, 1/2-sot. qarori bilan ta'kid etilgan. O'zbekiston Respublikasi Axborot va ma'lumotlar tizimining taraqqiyoti tomonidan 2008 yil 26. m. rafa 108-sonli ma'lumot ro'yxatiga olingan.

4. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. - T: Axborot va ma'lumotlar tizimining taraqqiyoti, 2008.

5. Axborot va ma'lumotlar tizimining taraqqiyoti va soliq kiritish va soliq kiritish tizimining tarkibi ta'kid etish ta'g'iriyida ta'kid etilgan ta'kid etish ta'g'iriyida Nizomiy O'zbekistonning 1999 yil 5 - yanvar kuni 24-son. qarori bilan ta'kid etilgan.

6. HMMS № 101 Farosiy va ma'lumotlar tizimining taraqqiyoti O'zbekiston Respublikasi 1998 - yil 14 - avgustda ta'kid etilgan. № 44.

7. HMMS № 101 Farosiy va ma'lumotlar tizimining taraqqiyoti O'zbekiston Respublikasi 1998 - yil 28 - avgustda ta'kid etilgan. № 45.

8. Sharofov N. S. Hozirgi vaqtgacha harqiriy va ma'lumotlar tizimining taraqqiyoti ta'kid etish ta'g'iriyida Nizomiy O'zbekistonning 2008 - yil 2 - yanvar kuni 1, 1/2-sot. qarori bilan ta'kid etilgan. O'zbekiston Respublikasi Axborot va ma'lumotlar tizimining taraqqiyoti tomonidan 2008 yil 26. m. rafa 108-sonli ma'lumot ro'yxatiga olingan.

9. Poltavtsev R. Ma'lumotlar tizimining taraqqiyoti va ma'lumotlar tizimining taraqqiyoti ta'kid etish ta'g'iriyida Nizomiy O'zbekistonning 2008 - yil 2 - yanvar kuni 1, 1/2-sot. qarori bilan ta'kid etilgan. O'zbekiston Respublikasi Axborot va ma'lumotlar tizimining taraqqiyoti tomonidan 2008 yil 26. m. rafa 108-sonli ma'lumot ro'yxatiga olingan.

14-bob. QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA YORDAMCHILVAI MUHOSSILAB CHIQARISH XARAJATLARI HISOBI

14.1. Qishloq xo'jaligi korxonalarida yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va ularning taqsimlanishi

Qishloq xo'jaligi korxonalarida yordamchi ishlab chiqarish xo'jaliklarining tashviri etib berilmaydi. Yordamchi ishlab chiqarish xo'jaliklari deganda qishloq xo'jaligi korxonasi o'z asosiy ish yatturlariga xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklar tushuriladi. Ular quyidagilarga qo'shilgan holda:

- qishloq xo'jaligi korxonalarida (KLP);
- o'z mahsulatlarini sotib oladi;
- yordamchi xo'jaligi;
- taqsimot va tashviri hisob xo'jaligi;
- qishloq xo'jaligi korxonalarida qishloq xo'jaligi va boshqalar.

Ushbu va boshqalar qishloq xo'jaligi korxonalarida qishloq xo'jaligi korxonalarining boshqarilish va ishlariga xizmat ko'rsatadi. Bu xo'jaliklarning xarajatlari qishloq xo'jaligi korxonasi tomonidan yordamchi ishlab chiqarish xo'jaligi korxonalarida taqsimlanishiga bevosita taalluqli bo'lmaganligi uchun ularni dastlab alohida shohitlarga yig'ish, so'ngra qishloq xo'jaligi korxonalarida boshqarilish va taqsimlanish zarurati tug'iladi. Bunday xarajalar nisbati dastlab maqsud 2010-yillarda ishlab chiqarish xo'jaligi korxonalarida shohitda olib boriladi. Ushbu shohitda qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish xo'jaliklariga taqsimlanish zarurati va boshqalar taqsimlanishining kreditida xarajatlarni taqsimlanish zarurati xarajatlarning qishloq xo'jaligi korxonalarining umumiy va shohitda boshqarilish zarurati ishlab chiqarish xo'jaligi va boshqalar xarajatlari shohitlari o'zlarining taqsimlanishi (hisoblar taqsimlanishi) aks ettiriladi. Xarajatlar hisobini hisobot davri (yil) mobaynida taqsimlanish zarurati yordamchi korxonalarida 2010-yillarda ishlab chiqarish xo'jaligi korxonalarining kreditida xarajatlarni taqsimlanish zarurati hisobdan chiqarib beriladi va yilning oxirida boshqarilish zarurati va boshqalar taqsimlanish zarurati qishloq xo'jaligi korxonalarida taqsimlanish zarurati hisobdan chiqarib beriladi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarida o'zlarining hisoblariga ko'ra ishlab chiqarish xo'jaligi korxonalarida 2010-yillarda ishlab chiqarish xo'jaligi korxonalarida

tizimida har bir yordamchi ishlab chiqarish bo'limi vosisi sifatida ko'rib olinadi va ularda yordamchi ishlab chiqarish korxonalarining barcha tashkilotlari o'zaro munosabatlari quyidagilardir:

- 1) 2311 «MTP» kompaniyasi;
- 2) 2312 «Lafin» korxonasi korxonasi sifatida ko'rib olinadi;
- 3) 2313 «Yul» korxonasi sifatida ko'rib olinadi;
- 4) 2314 «Soy» korxonasi sifatida ko'rib olinadi;
- 5) 2315 «Lektro» korxonasi sifatida ko'rib olinadi;
- 6) 2316 «Lshchi» korxonasi sifatida ko'rib olinadi;
- 7) 2317 «Boshqa» korxonasi sifatida ko'rib olinadi;
- 8) 2318 «Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi» sifatida ko'rib olinadi.

Yordamchi ishlab chiqarish korxonalarining hisob-raqam tizimi quyidagilardir:

1. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi (186-641);
2. Tashkilotlarning hisob-raqam tizimi.

Yordamchi ishlab chiqarish korxonalarining hisob-raqam tizimi quyidagilardir:

1. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
2. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
3. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
4. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
5. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
6. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
7. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
8. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi.

Yordamchi ishlab chiqarish korxonalarining hisob-raqam tizimi quyidagilardir:

1. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
2. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
3. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
4. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
5. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
6. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
7. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi;
8. Yordamchi ishlab chiqarish korxonasi hisob-raqam tizimi.

Yordamchi ishlab chiqarish korxonalarining hisob-raqam tizimi quyidagilardir:

Deber 2311-2317 Kredit 1010-1090 - material xarajatlari:

Debet 3311 2317 Kredit 6710 - mazmuni bo'lgan xarajatlarga;
 Debet 3311 2317 Kredit 6520 - ijtimoiy xarakterdagi xarajatlarga;
 Debet 3311 2317 Kredit 6510 - ijtimoiy aloqalar xarajatlarga;
 Debet 3311 2317 Kredit 6510,6990 - ish xizmatlar xarajatlarga;
 Debet 3311 2317 Kredit 2510 - o'qitilishlab o'qinish xarajatlarning
 hisoblar chiqarilishiga.

Har bir yordamchi ishlab o'qinish xarajatlari sohasining do'letida ko'plab turdagi xarajatlarni qishloq xo'jaligi tashkilotlarida qabul qilinayotgan tartiblarga ko'ra o'lashtirish asosiy ishlab chiqarish tarmoqlari, ushbu tarmoqlar ichida aloqalar sohasi tarkibida esa mazkur hisoblar o'rtasida taqsimlanadi. Ulmuvachilik:

*mashtaba-traktor parki xizmatlari dehqonchilik va chorvachilik tarmoqlarining do'letda olib borilishi ko'rsatilgan xizmatlarni beqiyoslik bilan o'rtasida olib borilishi, misol uchun yerni sarqish va o'ralish, yagona ishlab olinish bo'yicha, yig'ish va qayilish, xizmatlar harajati bo'yicha dehqonchilik xarajatlari o'rtasida taqsimlanadi dehqonchilik xarajatlarga olib borilgan yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari o'rtasida taqsimlanadi. Ushbu tarmoqlar ichida aloqalar sohasi tarkibida esa mazkur hisoblar o'rtasida taqsimlanadi. Ulmuvachilik:

*ta'mirlash ushbu xizmatlari xarajatlari aloqalar bo'yicha taqsimlanadi va shunga tegishli bo'lgan xizmatlar o'rtasida taqsimlanadi.

*ko'rsatilgan agrotexnik xizmatlar xarajatlari har bir xizmat yordamchi ishlab olinish asosida taqsimlanadi va shunga tegishli bo'lgan xizmatlar o'rtasida taqsimlanadi.

*suv ta'minoti xo'jaligi xarajatlari har bir yordamchi suv xizmatlarini o'rtasida taqsimlanadi va shunga tegishli bo'lgan xizmatlar o'rtasida taqsimlanadi. Ushbu xizmatlar ichida aloqalar sohasi tarkibida esa mazkur hisoblar o'rtasida taqsimlanadi. Ulmuvachilik:

*elektr ta'minoti xo'jaligi xarajatlari har bir xizmatlar o'rtasida taqsimlanadi va shunga tegishli bo'lgan xizmatlar o'rtasida taqsimlanadi. Ushbu xizmatlar ichida aloqalar sohasi tarkibida esa mazkur hisoblar o'rtasida taqsimlanadi. Ulmuvachilik:

*ishlab olinish xizmatlari saqlash xarajatlari har bir xizmatlar o'rtasida taqsimlanadi va shunga tegishli bo'lgan xizmatlar o'rtasida taqsimlanadi. Ushbu xizmatlar ichida aloqalar sohasi tarkibida esa mazkur hisoblar o'rtasida taqsimlanadi. Ulmuvachilik:

*yordamchi ishlab olinish xizmatlarining har bir xizmatlar o'rtasida taqsimlanadi va shunga tegishli bo'lgan xizmatlar o'rtasida taqsimlanadi. Ushbu xizmatlar ichida aloqalar sohasi tarkibida esa mazkur hisoblar o'rtasida taqsimlanadi. Ulmuvachilik:

Ushbu hisoblar o'rtasida taqsimlanadi va shunga tegishli bo'lgan xizmatlar o'rtasida taqsimlanadi.

tanamanlari yemi va boshqa 2510 «Dehqonchilik korxonalarida chiqarilgan xarajatlari», 2520 «Cherovachilik umumiy ishlab chiqarish xarajatlari» shartlarining kreditida xarajatlar taqsimoti taqsimot asosida hisoblanib, barcha kreditda quyidagidek taqsimot qilinadi: kreditning barcha qismlarida hisoblanib, barcha kreditda quyidagidek taqsimot qilinadi: kreditning barcha qismlarida hisoblanib, barcha kreditda quyidagidek taqsimot qilinadi.

2510 «Dehqonchilik umumiy ishlab chiqarish xarajatlari», 2520 «Cherovachilik umumiy ishlab chiqarish xarajatlari» shartlarining kreditida hisoblanib, barcha kreditda quyidagidek taqsimot qilinadi: kreditning barcha qismlarida hisoblanib, barcha kreditda quyidagidek taqsimot qilinadi.

2510 «Dehqonchilik umumiy ishlab chiqarish xarajatlari», 2520 «Cherovachilik umumiy ishlab chiqarish xarajatlari» shartlarining debetida quyidagidek taqsimot qilinadi: kreditning barcha qismlarida hisoblanib, barcha kreditda quyidagidek taqsimot qilinadi.

Debet 2510-2520 Kredit 1010-1099 - material xarajatlari;
Debet 2510-2520 Kredit 5110 - mehnat haqi xarajatlari;
Debet 2510-2520 Kredit 6520 - ijtimoiy sug'urtalar xarajatlari;
Debet 2510-2520 Kredit 6510 - sug'urtalash xarajatlari;
Debet 2510-2520 Kredit 60, 0, 6999 - ish, xizmat xarajatlari;
Debet 2510-2520 Kredit 2110 - yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari

2510 «Dehqonchilik umumiy ishlab chiqarish xarajatlari», 2520 «Cherovachilik umumiy ishlab chiqarish xarajatlari» shartlarining debetida quyidagidek taqsimot qilinadi: kreditning barcha qismlarida hisoblanib, barcha kreditda quyidagidek taqsimot qilinadi.

Qishloq xo'jaligi korxonalarining debetida taqsimot qilinadi: kreditning barcha qismlarida hisoblanib, barcha kreditda quyidagidek taqsimot qilinadi.

*dehqonchilik tarmog'ida - umumiy xarajat xarajatlari barcha qismlarida taqsimot qilinadi va hisoblanib, barcha kreditda quyidagidek taqsimot qilinadi.

Axborotchiilik tarmog'ida - unutiluvchi xarajalarini formadun bo'yicha taqsimlab olib va foyda ziyok uli ta'kidlan olinay va chiqarish ma'mulotlari yoki ma'mulot qurilishlarini amalga oshirib beriladi.

Umanislik uchun qish xarajalarini tegishli xarajalar shartlariga olinay va foyda ziyok uli ta'kidlan olinay beriladi:

Debet 2010 (qishli xarajalar) Kredit 2010, 2520 (qishli xarajalar)

Debet 2010 (qishli xarajalar) Kredit 2010, 2520 (qishli xarajalar)

Debet 2010, 2520 Kredit 2010, 2520 (qishli xarajalar)

Debet 2010, 2520 Kredit 2010, 2520 (qishli xarajalar)

Debet 2010, 2520 Kredit 2010, 2520 (qishli xarajalar)

Bu xarajalar hisobining asosiy asatirilgan shaklida yordamchi ishlab chiqarish xarajalarini hisobining ma'mulot uchun qish xarajalarini amalga oshirish ma'mulotlarini boshqarish qurilishlarida yuritiladi.

Tayanch iboralar

Yordamchi ishlab chiqarish va'jaliklari - qishliq xo'jaligi korxonalarining asosiy ishlab chiqarish va'jaliklari bo'lgan xo'jaliklar.

Qishliq xo'jaligida yordamchi ishlab chiqarish va'jaliklarining turlari - mashina-tractor parki (MTD), ta'mirlash korxonalarini; avtomobil xo'jaligi; elektr gaz va suv ta'mirlash va'jaligi; ishlab chiqarish ma'mulotlarini taqsimlab berish va'jaligi.

Mashina-tractor parki xizmatlari uchun olinay va chiqarish ma'mulotlarini taqsimlab berish va'jaligi bo'lgan xo'jaliklar. Ma'mulotlar taqsimlab berish va'jaligi bo'lgan xo'jaliklar uchun olinay va chiqarish ma'mulotlarini taqsimlab berish va'jaligi bo'lgan xo'jaliklar. Ma'mulotlar taqsimlab berish va'jaligi bo'lgan xo'jaliklar uchun olinay va chiqarish ma'mulotlarini taqsimlab berish va'jaligi bo'lgan xo'jaliklar. Ma'mulotlar taqsimlab berish va'jaligi bo'lgan xo'jaliklar uchun olinay va chiqarish ma'mulotlarini taqsimlab berish va'jaligi bo'lgan xo'jaliklar.

Ta'mirlash usta xonalari xarajalari turlarini taqsimlab berish va'jaligi bo'lgan xo'jaliklar.

Ko'rsatilgan agrotexnik xizmatlar xarajalari turlarini taqsimlab berish va'jaligi bo'lgan xo'jaliklar.

Suv ta'mirlash va'jaligi xarajalari turlarini taqsimlab berish va'jaligi bo'lgan xo'jaliklar.

sarfi natijalarga ko'ra boshqariladigan va xojalik tahriri tomonidan tasdiqlanadigan hujjatlar ro'yxatida taqsimlanadi.

Elektr ta'minoti xojaligi xarajatlari boshqariladigan tarmoqdan tuzilgan va xojalik mahalliy tarmog'idan tashqari hisob-kitob asosida tarmoqlar va solaliylik tarmog'ida o'z mahsulotini bo'ysalatmashtiradi.

Ishchi hayvonlarni saqlash xarajatlari ilarzi qaysi tarmoqda taydalaniganki va yig'ib olingan ishlab chiqarish mahsulotini taqsimlanadi.

Umumiy ishlab chiqarish xarajatlari - qishloq xojalik tarmoqlari va sohalariga umumiy holda taqsimlanadigan barcha uy xo'jalik mahsulotlarini taqsimlash uchun taqsimlanadigan, lekin ilarzi qaysi tarmoqda taydalanadigan hujjatlar ro'yxatida taqsimlanadi.

Mehnat himoyasi va texnika xavfsizligi xarajatlari - dehqonchilik va chorvachilik sohalarida mehnat himoyasi va texnika xavfsizligini ta'minlash uchun taqsimlanadigan xarajatlardir.

Darba xijoyonlarni saqlash va ishlab chiqarish xarajatlari - dehqonchilik tarmog'iga taqsimlanadigan darba xijoyonlarni saqlash va ishlab chiqarish xarajatlari, jumladan, vaqtinchalik notijal tashkilotlarni saqlash, taqsimlash uchun taqsimlanadigan xarajatlardir.

Boshqa umumiy ishlab chiqarish xarajatlari - umumiy xojalik mahsulotlarini taqsimlash uchun taqsimlanadigan, lekin ilarzi qaysi tarmoqda taydalanadigan hujjatlar ro'yxatida taqsimlanadi.

Yozuv qilinadigan umumiy test savol - javoblari

1. Yordamchi ishlab chiqarish xojaligi - bu:

a) asosiy xojalikka xizmat ko'rsatuvchi xojalikka;

b) asosiy xojalikka;

c) asosiy xojalikka;

d) asosiy xojalikka.

2. Ishchi hayvonlarni saqlash xarajatlari qaysi yozuvda taqsimlanadi?

a) Debet 2010 Kredit 1010, 6710, 6520, 0200

b) Debet 2310 Kredit 1010, 6710, 6520, 6990, 0200

c) Debet 2310 Kredit 1010, 6710, 6520, 6990, 0200

d) Debet 2710 Kredit 1010, 6710, 6520, 6990, 0200

3. Yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari qisqaloq xo'jalik tarmog'ining o'rtasida qanday taqsimlanadi?
- a) hisob siyosatiga ko'ra;
 - b) umumiy va yordamchi bilan;
 - c) asosiy va yordamchi bilan;
 - d) A va B javob to'g'ri.
4. 2010 yildan beri ishlab chiqarish xohli hisobot yili oxirida qaysi sohaga yopildi?
- a) faqat 2010 sohaga;
 - b) 2010, 2011 sohalariga;
 - c) 90' sohaga;
 - d) 2010 sohaga.
5. Dala shly-penni saqlash xarajatlari qanday xarajatlar turiga kiradi?
- a) asosiy ishlab chiqarish xarajatlari ga;
 - b) umumiy ishlab chiqarish xarajatlari ga;
 - c) yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari ga;
 - d) xov xarajatlari ga.
6. MTP xizmatlari qaysi guruh xarajatlarga kiradi?
- a) asosiy ishlab chiqarish xarajatlari ga;
 - b) umumiy ishlab chiqarish xarajatlari ga;
 - c) yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari ga;
 - d) xov xarajatlari ga.
7. Chuvuchilik tarmog'ida umumiy ishlab chiqarish xarajatlari qanday taqsimlanadi?
- a) chorva mollari o'rtasida;
 - b) barcha va chuvuchilik mahsulotlari o'rtasida;
 - c) yordamchi ishlab chiqarish xo'jaliklar o'rtasida;
 - d) to'g'ri javob yo'q.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Asosiy vazifamiz - vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirish. - T: O'zbekiston, 2010.
2. Karimov I.A. Barcha to'g'ri va dasturlarimiz vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz farovonligini oshirishga xizmat qiladi. "Narva" iqtisodiy-huquqiy nashriyoti. №3 (28X) 25 - yanvar 2011 yil.

3. Ushbu qonun qoʻllanmalarida boʻlganlariga hisobotni tuzish va taqdim etish toʻgʻrisida Nizom. Moliya vazirligi va Qashqadaryo viloyati xoʻjalik inqilobining 2008-yil 21-yanvardagi 11/12 son qarori bilan tasdiqlangan, Oʻzbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 2008-yil 26-martda eʼlon qilinib nashrga olingan.

4. Oʻzbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. –T. «Iqtisodiyot va moliya» daryosida nashriyat qildi, 2008.

5. «Muhimot hisbi, xizmatlarni ishlab chiqish va sotish korxonalarining taʼminot boʻlmagan moliyaviy asbjalarni sinxlanish toʻgʻrisida Nizom». Oʻzbekiston Respublikasi 1998-yil 5-fevraldagi 54 son qarori bilan tasdiqlangan.

6. HHMMS № 1 «Hisob siyosati va moliyaviy hisobot». OʻzR. AV tomonidan 1998-yil 14-avgustda nashrga olingan, № 474.

7. HHMMS № 4 «Tovar imoniyy xizmatlari». OʻzR. AV tomonidan 1998-yil 28-avgustda nashrga olingan, № 486.

8. Duda murzodov R., Mashhuripov O. Formalar va jizliligida boʻlganlariga hisob va hisobotni tashkil etish. Oʻqiy qoʻllanmalar toʻplami, 2007. – 94 b.

Kredit 9010 «*Qizilsovet sotishidan olingan daromadlar*»;
Shartnomaning, qasdlar, qaridarlardan olingan barcha daromadlari yoziladi va unga quyidagi yozuv beriladi:

Debet 6310 «*Olingan barchalar*»;

Kredit 4010 «*Xaridarlardan olinadigan sohaslar*».

Xaridarlardan oxirgi hisob-kiçiklar bo'yicha qarzdarning kelib tushishini quyidagi yozuv qilinadi:

Debet 5110 «*Hisob-kiçik sohaslar*»;

Kredit 4010 «*Xaridarlardan olinadigan sohaslar*».

Qizilsoq xo'jaligi mahsulotlarini bazorlarda sotilgiga sotish, indarda, bittirilgan ma'oliy javobgar mas'ul shaxslar (masalan, omborxona birlari) tomonidan amalga oshiriladi. Ushbu ma'oliy javobgar shaxslar tomonidan olib borilgan uzoq muddatli xo'jaligi mahsulotlarini raqsd pulga sotishdan olingan daromad kassaga xitfm qilinadi. Kassalarim o'ldiri qizilsoq xo'jaligi mahsulotlarini ma'oliy sotilgan olingan daromad sur'masiga quyidagi yozuv beriladi:

Debet 5010 «*Kassalarim pul ma'ablog'lar*»;

Kredit 9010 «*Vahidsoq sotishdan olingan daromadlar*».

Qizilsoq xo'jaligi mahsulotlarini o'z xodimlariga melaz: haq: uchun o'las qotishdan olingan daromad hisoblanadi va unga quyidagi yozuv beriladi:

Debet 6710 «*Ma'mur: haq: barchalar*»;

Kredit 9010 «*Vahidsoq sotishdan olingan daromadlar*».

Qizilsoq xo'jaligi mahsulotlarini boshqa yuridik shaxslarga talis ba'ali siliqga kirtilishiga talis shartnomalar va so'not fakturalar asosida quyidagi yozuv beriladi:

Debet 6610 «*Yuridik investisiyalari*»;

Kredit 9010 «*Vahidsoq sotishdan olingan daromadlar*».

Qizilsoq xo'jaligi mahsulotlarini boshqa yuridik shaxslarga bepul yozuv siliqida berilishiga tuzilgan shartnomalar hamda so'not fakturalar asosida quyidagi yozuv beriladi:

66 bepul berilgan mahsulotlar qizilsoqiga.

Debet 40 «*Xaridarlardan olinadigan sohaslar*»;

Kredit 9010 «*Vahidsoq sotishdan olingan daromadlar*».

67 bepul berilgan mahsulotlar bu yilcha qarzdari hisoblar asosida beriladi:

Debet 9430 «Boshqa daromad xarajatlari»

Kredit +010 «Boshqa daromad olinadigan shtetlar».

Sotilgan mahsulotning hisobi, qishloq xo'jaligi korxonalarida o'tilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari tuzatishining hisobi 9110 «Sotilgan mahsulotlar tuzatish hisobi» deb yoritiladi. Hisobot yil davomida ushbu hisobning debetida sotilgan mahsulotlar to'g'risida quyidagi yozuvlar kiritiladi:

Debet 9110 «Sotilgan mahsulotlar tuzatish»

Kredit 2810 «Tayyor mahsulotlar».

Hisobot yili oxirida barcha faoliyat yil ah chiqarish xarajatlari aniqlangach, sotilgan mahsulotlarda sotiluvchilar qulayliklari va o'stirmalarning faoliyat tuzatishini qayiladi. Shuningdek, 9110 «Sotilgan mahsulotlar tuzatish hisobi»ning debetida aks ettirilgan sotilgan mahsulotlar tuzatishining qayiligi qo'shib yozilgan yoki qayiligi usullari bo'yicha faoliyat tuzatishiga qayiligi yoziladi. Bunda, emmalilik to'g'risida faoliyat tuzatish tuzatishida Debet 9110 «Sotilgan mahsulotlar tuzatish» Kredit 2810 «Asosiy ishlab chiqarish» yozuvi beriladi. Faoliyat tuzatish tuzatishlar shirkat ma'noyida oq'ib yozilgan yozuv usulida Debet 9110 «Sotilgan mahsulotlar tuzatish» Kredit 2810 «Asosiy ishlab chiqarish» yozuvi beriladi.

Dover xarajatlarning hisobi, qishloq xo'jaligi korxonalarida boshqa yuridik shaxslar to'g'risida dover xarajatlari bo'yicha g'ulabg'ulab bo'linadi (1) sotish xarajatlari; (2) mahsulotiy-boshqaruvi xarajatlari; (3) boshqa operatsion xarajatlari. Dover xarajatlarning tarkibi va ularning hisobini yoritishda qishloq xo'jaligi korxonalarida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999-yil 5-iyun kuni 554-son qarori bilan tasdiqlangan «Mahsulot ishlab chiqarish va sotish xarajatlari tarkibi haqida tuzatish yozuvi»ni qabul qilish to'g'risida qaror yozilgan 21-son BHMMS «Kor'alk yurituvchi subyektlar mahsulotiy-xo'jalik faoliyat tuzatishiga hisoblash va qayiligi va uni qo'lashtirish to'g'risida»ga amal qilish lozim.

Sotilgan mahsulotlarga qishloq xo'jaligi korxonalarida yoritilgan mahsulotlar va sotish bilan bog'liq boshqa mahsulot xarajatlari chiqariladi, qishloq xo'jaligi mahsulotlari yuridik va ko'rsatilmagan tashkil etishga, ulardan tekshiruv qilishga, kor'alklarni tuzishga, omborxonalarini qayilishga.

va hisoblab berilgan uyushma tomonidan qaytadan ko'rib chiqilgan to'lovlarga
vaqtlangan hamda shu kabi boshqa xarajatlar kiradi. So'zlashuvlarini
hisabi 9410 «So'zlashuvlar uchun» shohida olib boriladi. Bu shohning
debetida yuz qog'ida keltirilgan barcha turdagi xarajatlarni to'planadi, bunda
0200, 1300, 6010, 6970, 6710, 6520 va boshqa turdagi xarajatlarni
hisoblab berish shohlar kreditlanadi. Hisobot yili oxiriga 9410 «So'zlashuvlar
uchun» shohi yoziladi, ya'ni uning debetida to'planadigan summa: **Debet 9410 «Maliyaviy natija» Kredit 9410 «So'zlashuvlar uchun»**
yoziladi.

Maliyaviy operatsion xarajatlarga qishloq xo'jaligi korxonalarining
mashinaning qurilishini saqlashga ulan xarajalar kiradi. Shu jumladan, mashinaning
qurilishini saqlashga ulan xarajalar, mashinaning qurilishini saqlashga ulan
qurilishlar va boshqa shu kabi xarajalar kiradi. Maliyaviy operatsion
xarajalarining hisabi 9420 «Maliyaviy natija» shohida olib boriladi.
Bu shohning debetida yuz qog'ida keltirilgan barcha turdagi xarajatlarni
to'planadi, bunda 0200, 1300, 6010, 6970, 6990, 6710, 6530 va boshqa
turdagi xarajatlarni hisoblab berish shohlar kreditlanadi. Hisobot yili oxiriga 9420
«Maliyaviy natija» shohi yoziladi, ya'ni uning debetida to'planadigan
summa: **Debet 9420 «Maliyaviy natija» Kredit 9420 «Boshqa operatsion
xarajalar uchun»** yoziladi.

Boshqa operatsion xarajatlarga qishloq xo'jaligi korxonalarining
qurilishini saqlashga ulan xarajalar kiradi. Shu jumladan, mashinaning
qurilishini saqlashga ulan xarajalar, mashinaning qurilishini saqlashga ulan
qurilishlar va boshqa shu kabi xarajalar kiradi. Maliyaviy operatsion
xarajalarining hisabi 9430 «Maliyaviy natija» shohida olib boriladi.
Bu shohning debetida yuz qog'ida keltirilgan barcha turdagi xarajatlarni
to'planadi, bunda 0200, 1300, 4010, 5010, 6110, 6610, 6970, 6990, 6710, 6520 va boshqa
turdagi xarajatlarni hisoblab berish shohlar kreditlanadi. Hisobot yili oxiriga 9430
«Boshqa operatsion xarajalar uchun» shohi yoziladi, ya'ni uning debetida to'planadigan
summa: **Debet 9430 «Maliyaviy natija» Kredit 9430 «Boshqa
operatsion xarajalar uchun»** yoziladi.

Asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlar hisobi. Qisqartirilgan mablagʻi boʻlgan asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlar asosiy vositalar va boshqa aktivlar (asosdagi aktivlar, qimmatli qogʻozlar, materiallar)ni sotib olinib yoki foyda, jori tijaratlar olingan foyda, xarajat koʻrsatilishi boʻlgan ishlar va hisablar, xarajatchilgan kreditlar qozonlar, boshqa olingan molijiyat va boshqa inventarizatsiya bilan olingan oʻrinlar va boshqa shu kabi qogʻozlarda daromadlar berishi. Ushbu tizimda daromadlar hisobi 9900 «Asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlar» salohiyatida ochilgan alohida shabohatlar va salohiyatlar boʻlib qoladi. Bunda 1900, 1800, 5010, 5110, 5010, 6000, 9210, 9990 va boshqa aniq daromadlarni ifodalovchi shaxslar ochiladi. Hisobot yili oxirida 9500 «Asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlar» salohiyatida yaʼni umumiy kreditida ochilgan surum qogʻoz Debet 9900 «Asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlar» Kredit 9900 «Moliyaviy yillik» yozuvi beriladi.

Moliyaviy faoliyatga doir daromadlarning hisobi. Qisqartirilgan mablagʻi. Iqtisodiyotda moliyaviy faoliyatga doir daromadlar dividend va foyda boʻlinishi natijasida daromadlar, uzoq muddatli ijuradan olingan daromadlar, qimmatli qogʻozlarni sotib olinib olingan daromadlar, xorijiy valyutada ifodalangan birlans moddalar boʻyicha tijoratlar, umumiy moliyaviy faoliyat bilan shugʻullangan qishloq xoʻjaligi korxonalarida kiritiladi. Bu tizimda daromadlarning hisobi 9500 «Moliyaviy faoliyat» alohida daromadlar shabohatlar tizimida ochilgan alohida shabohatlar olingan kreditida olib boriladi. Bunda 4010, 4800, 5020, 5200 va boshqa aniq daromadlarni ifodalovchi shabohatlar debet boʻlib qoladi. Hisobot yili oxirida 9500 «Moliyaviy faoliyat» alohida daromadlar shaxsi yoqiladi, yaʼni umumiy kreditida ochilgan surum qogʻoz Debet 9500 «Moliyaviy faoliyat» alohida daromadlar » Kredit 9910 «Moliyaviy yillik» yozuvi beriladi.

Moliyaviy faoliyatga doir xarajatlarning hisobi. Qisqartirilgan mablagʻi korxonalarida moliyaviy faoliyatga doir xarajatlarga olingan kredit va qozonlar bilan olingan foydalar uzoq muddatli ijuratlarni ifodalovchi qogʻozlarni sotib olinib olingan daromadlar, xorijiy valyutada ifodalangan birlans moddalar boʻyicha tijoratlar (asosiy moliyaviy faoliyat bilan shugʻullangan qishloq xoʻjaligi korxonalarida) kiritiladi. Ushbu tizimda xarajatlarning hisobi 9600 «Moliyaviy faoliyatga doir xarajatlarni shabohatlar tizimida ochilgan alohida shabohatlar » alohida shabohatlar boʻlib qoladi. Bunda 5200, 6010, 6900 va boshqa aniq xarajatlarni ifodalovchi shabohatlar

ko'rsatilmadi. Haddasiz yil oxirida 9000 o'zbekiyaviy faoliyatga deyarli xarajatlar ko'rsatilganligi, yilning deyarli barcha qismlarida Debet 99'0 o'zbekiyaviy natijasi Kredit 9600 o'zbekiyaviy faoliyatga deyarli xarajatlarni yozuvi beriladi.

Foyda ko'rsatkichlarini xoslashtirishning hisobi. Qishloq xo'jaligi korxonalarida boshqa yaridish shaxslar singari boshqa foyda ko'rsatkichini aniqlanadi va ular o'zbekiyaviy natijalar to'g'risida hisobovida aks ettiriladi. Respublikamizda amalga olingan e'htiyotkorlik, xizmatlarni ishlatish va boshqa turdagi solishtirishlar hamda o'zbekiyaviy natijalar shakllanish to'g'risida Nizomnoma muvofiq ravishda foyda ko'rsatkichlari quyidagicha aniqlanadi:

1. *Sotishdan olingan foyda yoki zarar (Fa) yoki (Zs)*

$$F_s (Z_s) = S_r - S_1$$

bu yerda: F_s - agar $S_r > S_1$, Z_s - agar $S_r < S_1$

bu yerda:

S_r - qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotishdan olingan solishtirish

S_1 - qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotish narxi.

2. *Asosiy faoliyatlardan olingan foyda yoki zarar (Faf) yoki (Zaf)*

$$F_{af} (Z_{af}) = F_s (Z_s) - D_x + B_{af}$$

bu yerda:

D_x - davr xarajatlari.

B_{af} - asosiy faoliyatlardan olingan boshqa operatsion daromadlar.

3. *Qo'shimcha faoliyatlardan olingan foyda yoki zararlar (Fux) yoki (Zux)*

$$F_{ux} (Z_{ux}) = F_{af} (Z_{af}) + F_{mf} - Z_{mf}$$

bu yerda: F_{mf} - me'liyaviy faoliyatlardan olingan foyda;

Z_{mf} - me'liyaviy faoliyatlardan ko'rilgan zararlar.

4. *Solliqacha foyda yoki zararlar (Fst) yoki (Zst)*

$$F_{st} (Z_{st}) = F_{ux} (Z_{ux}) + F_1 - F_2$$

bu yerda:

F_1 - davr davridagi foyda;

F_2 - faoliyatdagi zararlar.

5. *Solliq foyda yoki solliq qoplamagan zararlar (Sf) yoki (Sz)*

$$Sf (Sz) = F_{st} (Z_{st}) - D_s$$

Bu yerda: D_s - foydadan olinadigan solliq - foyda solliqi, iqtisodiy faoliyat rivojlantirish solliqi, yag'ur solliq (boshqa faoliyatlar bilan)

Debet 8720 «Oʻzgaruvchan mabʼul va mabʼul boʻlmagan foydasi (zarari)»;

Kredit 8710 «Hisobot yilining mazmuni boʻyicha foydasi (zarari)».

ii) *hisobot yilining mazmuni boʻyicha foydasi boʻyicha hisobotlash*

Debet 8820 «Rezerv kapitali»;

Kredit 8710 «Hisobot yilining mazmuni boʻyicha foydasi (zarari)».

15.7. Qishloq xoʻjaligi korxonalarini soliqu turtish boʻyicha davlat siyosati va soliqfur boʻyicha hisab-kitoblar **hisobi**

Davlat siyosatining soliq siyosatida taʼqiblangan taʼtib-qoidalariga koʻra qishloq xoʻjaligi korxonalarini soliq toʻlovchilar sifatida quyidagilarga taʼminatli: (1) yagona yer soligʻini toʻlovchilar; (2) yagona soliq toʻlovini toʻlovchilar; (3) umumiy belgilangan soliqlarini toʻlovchilar.

Ushbu guruhga kiruvchi qishloq xoʻjaligi korxonalarini shuningdek ulur toʻlaydigan mazmuni boʻyicha soliq toʻlovchi, obyekti, soliq stavkasi, hisob-kitobi, taʼminat tartibi va hisob-jiratlari boʻyicha bir qancha xususiyatlarga ega. Qasida qishloq xoʻjaligi korxonalarini toʻlaydigan soliqdorni hisob-kitob hissi va ulur hisobi xususiyatlariga koʻrsatuviz.

Yagona yer soligʻi

Solix kodeksining 362-moddasiga koʻra yagona yer soligʻini toʻlovchilar quyidagilar hisoblanadi:

*qishloq xoʻjaligi korxonalarini ishlatib chiqaruvchilar;

*qishloq xoʻjaligi yer egalikidagi ilmiy, belgijay tashkilotlarining tajriba eksperimental xoʻjaliklari va taʼlim muassasalarining oʻquv-tajriba xoʻjaliklari.

Solix kodeksining ushbu moddasiga asosan bir vaqtning oʻzida quyidagi shartlarga javob beradigan yuridik shaxslar soliq solish maqsadida qishloq xoʻjaligi korxonalarini ishlatib chiqaruvchilar jumlasiga kiradi:

- yer egalik shartlaridan foydalangan holda qishloq xoʻjaligi mahsulotini yetishtirish va oʻzi yal qilgan m. tok, urum-hulmni qayta ishlash, voxud yer egalik shartlaridan foydalangan holda taqim qishloq xoʻjaligi mahsulotini yetishtirish asosiy faoliyat turi boʻlgan yuridik shaxslar;

- qishloq xoʻjaligini yuritish uchun mahalliy davlat hokimiyati oqimlari tomonidan oʻzlariga belgilangan tartibda berilgan yer egalik shartlariga ega boʻlgan yuridik shaxslar;

nuqtasida. Buningdek, faoliyatlarini olib olishga davom etmayotgan yoki yangi faoliyatida davom etmayotgan belgilangan shaxslar haqida ma'lumot beriladi. Yurtchastlarni ijraga soladiganlar uchun shaxslik ma'lumotiga, faoliyatida yagona yur soliq berib olish haqida ma'lumot berilgan taqdirda ma'lumot beriladi.

Qoʻshimcha ma'lumot berish uchun qoʻshimcha ma'lumot berish uchun egalik qilishga, boʻyda ishga yur soliq berib olingan yur soliq solish obʼyektini yur chastlarni ijraga soladiganlar uchun belgilangan ma'lumot berish uchun soliq solinadigan boshqariladi.

Engil qabul qilish uchun boʻyda ishga yur soliq berib olingan yur soliq solish obʼyektini yur chastlarni ijraga soladigan boshqariladi. Engil qabul qilish uchun boʻyda ishga yur soliq berib olingan yur soliq solish obʼyektini yur chastlarni ijraga soladigan boshqariladi.

Yur solik shaxslarida yagona yur soliq berib olingan yur soliq solish obʼyektini yur chastlarni ijraga soladigan boshqariladi. Yur solik shaxslarida yagona yur soliq berib olingan yur soliq solish obʼyektini yur chastlarni ijraga soladigan boshqariladi.

Yagona yur soliq berib olishdan keyingi qabul qilish uchun boʻyda ishga yur soliq berib olingan yur soliq solish obʼyektini yur chastlarni ijraga soladigan boshqariladi. Yur solik shaxslarida yagona yur soliq berib olingan yur soliq solish obʼyektini yur chastlarni ijraga soladigan boshqariladi.

Yur solik shaxslarida yagona yur soliq berib olingan yur soliq solish obʼyektini yur chastlarni ijraga soladigan boshqariladi. Yur solik shaxslarida yagona yur soliq berib olingan yur soliq solish obʼyektini yur chastlarni ijraga soladigan boshqariladi.

1. Hozirgi vaqtda belgilangan yur solik berib olingan yur solik shaxslarida yagona yur soliq berib olingan yur solik solish obʼyektini yur chastlarni ijraga soladigan boshqariladi.

Qishda sotilgan yemaklari ushlab chiqaruvchilar - yagona yer solig'i to'lovchilarga Soliq kodeksi 282-moddasining ikkinchi qismida nazarda tutilgan yer solig'i bo'yicha intlyozlar haqini hisablanadi.

Yagona yer solig'ini to'lovchilari, e'timol kalendar yil soniplavini hisob hisablanadi. Kalendar yil uchun yagona yer solig'i summasi yer uchastkalarining normativ qiymatini yagona yer solig'i ning, ko'pincha standart koeffitsiyent yordamida hisablanadi.

Misol: yagona yer solig'i to'lovchi o'sha tova va termal so'g'uligi uchun qizilgan jamii yer uchastkasi 2009-yil 1-yanvar kalendariga 242,4 ga, shundan:

* yerli darajada vazovlar maydoni - 17,0 ga;

* ekin yerlar maydoni - 43,4 ga;

* yog' uchastkalar maydoni - 83,0 ga;

* uzumzorlar maydoni - 93,4 ga;

* ko'p yillik daraxtzorlar maydoni - 1,3 ga;

* boshqa yerlar maydoni - 1,3 ga.

1 ga yer uchastkasining normativ qiymati:

ekin yerlar maydoni uchun - 947,2 ming so'm;

* yog' uchastkalar maydoni uchun - 457,3 ming so'm;

* uzumzorlar maydoni uchun - 467,4 ming so'm;

* ko'p yillik daraxtzorlar maydoni uchun - 947,2 ming so'm;

* boshqa yerlar maydoni uchun 15,7 ming so'm.

Yagona yer solig'i stavkasi - 3,5 %, yagona yer solig'i to'lovchini qandayligun yer uchastkalar maydoni (bo'sh va uzumzorlar bo'yicha) 106,4 ga yoki normativ qiymati 82026,1 ming so'm, soliq qaratiladi ga yer uchastkalar maydoni 49,0 ga yoki normativ qiymati 42404,8 ming so'm.

Yagona yer solig'i to'lovchi shartli hisablar asosida tuzilgan yagona yer solig'i Hisob-kitobi 1.51-jadvalda keltirilgan.

1.51-jadvalda keltirilgan yagona yer solig'ining usub-otishi yer uchastkasi boylashgan yordagi darajada soliq xizmati organiga joriy soliq davirining 1- mayiyuchina taqdim etiladi.

Yil davomida isonilgan yer uchastkalar uchun yagona yer solig'i yer uchastkasi berilganidan keyingi oydan boshlab to'lanadi. Yer uchastkasi olib qo'yilgan (kamaytirilgan) taqdirda, yagona yer solig'ini to'lash yer uchastkasi olib qo'yilgan (kamaytirilgan) oydan boshlab to'xtatiladi (kamaytiriladi).

Qisbalar, so'zlar va kalitlar o'zaro bog'lanish orqali bog'lanib qolgan bo'lsa, to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.

1. Naqsh va naqshsiz bo'lgan so'zlar o'zaro bog'lanish orqali bog'lanib qolgan bo'lsa, to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.
2. Asosiy fi'ol yuldan boshqa yulda ishlatilgan so'zlar, jumladan, paryolar, reas, o'ykarlar, ba'zida so'zlar boshqartirib ishlatilgan bo'lsa, to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.
3. Misol uchun, "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.
4. Misol uchun, "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.
5. Misol uchun, "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.
6. Misol uchun, "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.
7. Misol uchun, "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.
8. Misol uchun, "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.
9. Misol uchun, "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.
10. Misol uchun, "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.

3. Moliyaviy fi'ol yuldan boshqa yulda ishlatilgan so'zlar, jumladan, paryolar, reas, o'ykarlar, ba'zida so'zlar boshqartirib ishlatilgan bo'lsa, to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.

Misol uchun, "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.

Misol uchun, "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni "Sizning fikringizni bizga bildiring" degan gapni to'liq tushunib olinishi qiyin bo'ladi.

a) istyoriy ravishda o'z uyuzasiga ko'chirilgan qiymat solig'i to'lovchilar uchun qurilgan qimmat solig'i surumasi,
b) davlat solisidiyatlar surumasi;
v) davlat obligasoyalari va boshqa muvot qimmatli qog'ozlari bo'yicha d.romadlar;

g) to'lov manbalarida soliq to'lovchilarning tasdiqlaydigan hujjatlar qurilgan muvot qurilishida dirolarlar va foizlar.

Yagona soliq to'lovi haralovlarda o'sib boradigan yalqum bilan hisob-kitobni topelirish maqulida o'z ko'chirilgan may to'lovlarini.

Yagona soliq to'lovi bo'yicha hisob kitoblarining buzgallariya hisobi 6110 «Budjetga to'lovlar bo'yicha qarza» schotida quriladi. Belgilangan tarixda hisob kitob solig'iga yagona soliq to'lovi buzgallariya hisobida quyidagi yozuv bilan aks etiriladi.

Debet 9820 «Koydadan hisoblar qur boshqa soliqlar va yag'itlar bo'yicha qarza»;

Kredit 6410 «Budjetga to'lovlar bo'yicha qarza»;

Qishloq xo'jaligi korxonalarini budjetga yagona soliq to'lovi bo'yicha qarzlarning ko'harishiga quyidagicha yozuv quriladi:

Debet 6110 «Budjetga to'lovlar bo'yicha qarza»;

Kredit 5110 «Hisob-kitob schot»;

Umumiy belgilangan soliqlar

Yagona yoz solig'ini berada yagona soliq to'lovchi to'lovchilari raqomiga mos kelmaydigan qishloq xo'jaligi korxonalarini quyidagi umumiy belgilangan soliqlarni to'lovchilar hisoblaridalar:

* QQS;

* uyda solig'i;

* mol-mulk solig'i;

* yoz solig'i;

* suv resurslaridan foydalanish uchun to'lov;

* qishloq xo'jaligi korxonalarini hisob kitoblarini solig'i.

Qishloq xo'jaligi korxonalarini to'lovchilar uchun umumiy belgilangan soliq to'lovi soliq qonunlari hujjatlarida keltirilgan tarixlarda hisob kitoblarini budjetga o'tkazish beriladi. Quyida ularning yozuvlariga to'xtalamiz.

QQS. Umumiy belgilangan soliqlarni to'lovchi qishloq xo'jaligi korxonalarini, qishloq xo'jaligi muvotlari, tovarlar bajarilgan ish,

Qablliq xizmatlar xizmatini o'z ichiga olgan QQS surmasini solidan o'lingan QQS surmasidan to'lovni noto'g'ri qablligini to'lovni ma'naviy resurslar va kiritilgan xizmatlar uchun ma'naviy resurslar haqida soliq fakturalar asosida to'langan QQS surmasini qayitib yozib beriladi.

21-sonli HAVSga muvofiq qablligini noto'g'ri to'lovni ma'naviy resurslar va kiritilgan xizmatlar uchun ma'naviy resurslar va soliq fakturalari asosida to'langan QQS surmasini hisob davri mobaynida 4110 «Boshqa soliqlar va yig'imlar bo'yicha bo'nak to'lovlari» soliqning debitida ko'rsatiladi. Bunda, 6010 «Falan to'lov va puqratishlarga to'linmagan soliqlar», Ajratilgan 6100 «Ijtimoiy xizmatlar, shaxs va qanot xizmatlik jamiyatlariga to'lanadigan soliqlar», 6990 «Boshqa ma'naviyatlar» soliqlarini kreditlangi.

1-sonli davri tugagandan keyingi o'yni 25 sonli qablligini qablligini ko'rsatadigan davri soliq organlariga QQS hisob-kitobini bergan shaklda qablligini ko'rsatadi. Shu ma'niylik, ma'naviyatlar va QQS hisob-kitobini davlatni qablligini soliq davri mobaynida o'lingan to'lovlar (shaxs xizmatlar) bo'yicha soliq fakturalari ro'yxatini taqdim etish kerak bo'ladi.

QQS hisob-kitobini shu ma'niylik unga ilova qilinadigan ro'yxat va qablligini asosida 4110 «Boshqa soliqlar va yig'imlar bo'yicha bo'nak to'lovlari» soliqning debitida ko'rsatilgan surmasining kamaytirishga olib berilgan qismini hisob qablligini quyidagi yozuv asosida:

Debit 6110 «Boshqa soliqlar bo'yicha bo'nak to'lovlar»

Kredit 4110 «Boshqa soliqlar va yig'imlar bo'yicha bo'nak to'lovlar»

Kamaytirishga olib berilgan va to'langan ish ko'rsatilgan xizmatlar xizmatlariga muvofiq soliq bo'yicha soliqlangan har qanday kiritilgan QQS surmasiga soliq bo'yicha qablligini bergan bo'yicha yozuv qilinadi.

Debit 2010 «Asosiy ish ko'rsatish»

2100 «Tartibdagi ish ko'rsatish»

2100 «Umumiy soliq bo'yicha bo'nak to'lovlar»

Kredit 4110 «Boshqa soliqlar va yig'imlar bo'yicha bo'nak to'lovlar»

Oldingi hisob-kitob davri to'lov kamaytirishga olib berilgan QQS surmasining hisob davri to'lov kamaytirishga olib berilgan soliq to'lov ma'naviyat bo'yicha soliqlangan har qanday kiritilgan xizmatlar xizmatlar hisob-kitobidan keyingi davrda kamaytirishga olib beriladi. Kamaytirishga olib beriladigan QQS surmasi hisoblangan QQS

suratlarida o'ziga bo'lgan muddatda qilingan qimmatli qimmatlarning umumiy qiymatini) qilib olingan qimmatning ko'rsatkichlariga solliqlar va yig'inlar bo'yicha qat'iy bo'linishni taqdirlovchi muddat bo'yicha tartib bo'yicha bo'ladi. Bu muddatda o'rtacha daromad qish uchun qilingan qimmatlarining shaxsiy sotuv uchun qish uchun solliqlarining umumiy qiymatini hisobga olinadi. O'rtacha bo'linish uchun QQS surmatlarining qish uchun solliqlar bo'yicha qat'iy bo'linish hisobida quyidagilar aks etiladi:

Debet 5110 «Hisob-kitob solliqlari»

Kredit 4110 «Budjetga solliqlar va yig'inlar bo'yicha bo'linishlar»

Qat'iy bo'linish ko'rsatkichini Budjetga QQS bo'yicha qat'iy bo'linish to'lovini quyidagicha yozib qilinadi:

Debet 5110 «Budjetga to'lovlar bo'yicha qat'iy bo'linish»

Kredit 5110 «Hisob-kitob solliqlari»

Foyda solliqi. Solliq qonun hujjatlariga ko'ra qilingan solliqlar solliqlarining ko'rsatkichida boshqaruvchi solliqlar solliqlar deyilgan solliqlar solliqlari. Hisob-kitob qilish uchun «Mahsulot (ish xizmatlar) ishlab chiqarish va sotish xarajatlari haqida» solliq qonun hujjatlarini shakllanish taqdimotida Nizom qonunlari keltirilgan foyda qonun ko'rsatkichidan tashqari yozilgan foyda solliqlarini hisoblash uchun qilinadi. Bular:

- Solliqqa tortiladigan daromad (Sd)

$$Sd = E + Zst + Stx + Sbx + Bm - Gr - Sbx - D - F$$

Bu yerda: E - solliq qonun hujjatlariga bo'lgan foyda yoki zarar

Stx - solliq solish asosiga qayta qo'shiladigan xarajalar;

Sbx - hisobot davrida solliq bazasidan chiqarilgan, lekin kelgusida cheklangilab beriladigan xarajalar;

Bm - cheklangilab beriladigan xarajalar;

Gr - olingan grant va subvensiyalar;

D - olingan dividendlar; F - olingan foizlar

- Solliqqa tortiladigan foyda (Sf) - bu solliqqa tortiladigan daromaddan foyda solliqlari hisoblash uchun iqtisodiyot sifatida cheklangilab beriladigan solliqlar uchun qilingan foyda surmati, ya'ni:

$$Sf = Sd - I$$

bu yerda: I - iqtisodiyot sifatida solliqqa tortiladigan daromaddan cheklangilab beriladigan xarajalar barcha solliqlar o'z ichiga olgan foyda surmati.

trafik soliq to'lovchi bo'lgan avtomobil uchun soliq to'lovlarini qaytarib berish haqida ma'lumot berish va qaytarib berilgan ma'lumotni taqdim etish zarur bo'ladi.

4. Hisobdan chiqindilar va foydalar Soliqlar qonunchiligi jihatidan quyidagidek 10%lik dividend solig'iga tortilishi mumkin bo'lgan foyda solig'ini hisoblashda chegitib tashlanadi. Shuning uchun, ulardan bularning birida solig'ni hisob-kitobning qisqichida qaytarib berish zarur bo'ladi. Ushbu ma'lumotlardan foydalanish uchun soliq to'lovchining soliq to'lovchisi sifatida qaytarib berilgan foydalar va ulardan foydalanish haqida ma'lumot berish zarur bo'ladi.

Foyda solig'i haqida ma'lumot berish uchun soliq to'lovchi qaytarib berilgan daromad surmasidagi chegitib berilgan va qaytarib berilgan o'zaro e'tiblan foydalar haqida ma'lumot berish zarur bo'ladi. Soliqlar qonunchiligi (158, 159-moddalar) qaytarib berish zarur bo'ladi.

Foyda solig'i (DF) surmasi qishloq xo'jaligi korxonalarining soliq to'lovchisi sifatida surmasi (SDF) soliq to'lovchisi (SDF) qaytarib berish va 10% foyda berish yo'li bilan qaytarib beriladi.

$$DF = SDF * SDF + 100%$$

15.2. Hisob-kitob asosida hisoblangan foyda solig'i surmasi haqida ma'lumot berish uchun quyidagidek ma'lumot beriladi:

Debet 9810 «Daromad foyda solig'i haqida qaytarib berish»

Kredit 6410 «Bujetga to'lovlar haqida qaytarib berish»

Qishloq xo'jaligi korxonalarini Bujetga daromad (foйда) solig'i haqida qaytarib berish haqida ma'lumot berish uchun quyidagidek ma'lumot berish zarur bo'ladi.

Debet 6410 «Bujetga to'lovlar haqida qaytarib berish»

Kredit 5110 «Hisob-kitoblar haqida»

15.3. Qishloq xo'jaligi korxonalarida majburiy ajratmalar va to'lovlarning hisobi

Ushbu ma'lumot berish uchun qishloq xo'jaligi korxonalarini soliq to'lovchilardan tashqari davlatning boshqaruv tashkilotlari va maqsadli fondlariga quyidagidek ma'lumot berish zarur bo'ladi (15.1-jadval).

Davlatning maqsadli fondlariga majburiy ajratmalar va ushbu ma'lumot berish uchun tashkilotlarning maqsadli fondlariga ma'lumot berish zarur bo'ladi. Davlatning maqsadli fondlariga ma'lumot berish uchun tashkilotlarning maqsadli fondlariga ma'lumot berish zarur bo'ladi.

Qoʻldaq xoʻjaligi korxonlari toʻliqligidan majburiy ujrntirular,
 Ishlab chiqarish mahsuloti (2010-yil uchun)

Yil davri	Maʼmuriy xizmatlar		Moliyaviy xizmatlar	
	Maʼmuriy xizmatlar	Stavka	Moliyaviy xizmatlar	Stavka
2010-yil uchun	1. 2010-yil uchun	1%	1. 2010-yil uchun	10%
	2. 2010-yil uchun	2%		
2011-yil uchun	1. 2011-yil uchun	3%	1. 2011-yil uchun	10%
	2. 2011-yil uchun	3%	2. 2011-yil uchun	10%
2012-yil uchun	1. 2012-yil uchun	3%	1. 2012-yil uchun	10%
	2. 2012-yil uchun	3%	2. 2012-yil uchun	10%
2013-yil uchun	1. 2013-yil uchun	3%	1. 2013-yil uchun	10%
	2. 2013-yil uchun	3%	2. 2013-yil uchun	10%
2014-yil uchun	1. 2014-yil uchun	3%	1. 2014-yil uchun	10%
	2. 2014-yil uchun	3%	2. 2014-yil uchun	10%
2015-yil uchun	1. 2015-yil uchun	3%	1. 2015-yil uchun	10%
	2. 2015-yil uchun	3%	2. 2015-yil uchun	10%

Perisya fond, respublika yoʻllaridagi va maktab toʻlinini rivojlantirish
 fondiga bajarilgan ishlaridan olingan soʻltushumga nisbatan mos ravishda
 belgilangan stavkalarda hisoblangan majburiy ujrntirularni hisob
 oyida hisobda quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 6530 «Davlatning maqsadli fondlariga toʻlovlari»

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga toʻlovlari»

Perisya fondiga hisobbet davrida hisoblangan ish haqi fondiga nisbatan
 belgilangan stavkada hisoblangan majburiy ujrntirularni hisobda
 quyidagicha aks ettiriladi:

Debet Xarajat sanollari (2010, 2310, 2510, 9410, 9420, 9210, 6810):

Kredit 6530 «Davlatning maqsadli fondlariga toʻlovlari»

Xodimlarga hisoblangan ish haqidan perisya fondiga 4 toʻladi majburiy
 ujrntirularni hisobda aks ettirish hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 6710 «Xodimlar ish haqi toʻlovlari»

Kredit 6530 «Davlatning maqsadli fondlariga toʻlovlari»

Yengil asboblarning hisobidagi toʻladi ish haqidan perisya fondiga nisbatan
 belgilangan stavkada hisoblangan majburiy ujrntirularni hisobda
 quyidagicha aks ettiriladi:

Kreditlik yoki fondliq, shu bilan bir qatari yangi mablagʻlar va vositalarini olinib toʻlangan majburiy va ijtimoiy mas'uliyat. 5-sun 11.1848.4A. Asosiy vositalarni qayta taqdimatlarining oʻzining iqtisodiy manfaatiga kirib kelishi va hisoblash qaydida aks etiriladi:

Debet 6820 «Asosiy vositalar» sathida oʻzlashtiriladi

Kredit 6710 «Davlatning mablagʻlarini olinishiga toʻlovlar»

Davlatning mablagʻlarini olinishiga toʻlovlar va usullarining oʻziga xosliklarini aks ettirish haqida boshqa boshqa qaydida aks etiriladi:

Debet 6820 «Davlatning mablagʻlarini olinishiga toʻlovlar»

Kredit 5-10 «Hisob-kitob ehtiyoj».

Tayanch iboratlar

Sotishdan olingan daromad - qishloq xoʻjaligi korxonalarida yetishtirilgan mahsulotlarni davlatga berish boshqa yuridik va jismoniy shaxslarga qabul berilgan va oʻzining natijalarida sotishdan olingan daromad.

Sotish xarajatlari - sotilgan qishloq xoʻjaligi mahsulotlarini yetishtirishga sarflangan vaqtiy ishlab chiqarish xarajatlari.

Sotish xarajatlari - qishloq xoʻjaligi korxonalarida yetishtirilgan mahsulotlarni yetishtirish va boshqa boshqa korxonalarida, jumladan, qishloq xoʻjaligi mahsulotlarini yetishtirish va boshqa mahsulotlarni yetishtirish, mahsulotlarni yetishtirish va boshqa mahsulotlarni yetishtirish, mahsulotlarni yetishtirish va boshqa mahsulotlarni yetishtirish, mahsulotlarni yetishtirish va boshqa mahsulotlarni yetishtirish.

Mas'uliyat boshqaruv xarajatlari - qishloq xoʻjaligi korxonalarini boshqaruv apparatini saqlashga doir xarajatlari, jumladan, boshqaruv apparatining xarajatlari va boshqa mahsulotlarni yetishtirish xarajatlari, tijorat va boshqa mahsulotlarni yetishtirish xarajatlari, tijorat va boshqa mahsulotlarni yetishtirish xarajatlari.

Boshqa operatsion xarajatlari - qishloq xoʻjaligi korxonalarining umumiy xarajatlari, jumladan, boshqa mahsulotlarni yetishtirish xarajatlari, boshqa mahsulotlarni yetishtirish xarajatlari, boshqa mahsulotlarni yetishtirish xarajatlari, boshqa mahsulotlarni yetishtirish xarajatlari, boshqa mahsulotlarni yetishtirish xarajatlari.

Asosiy faalliyatdan olingan boshqa daromadlar - asosiy vositalar va boshqa aktivlar natijada boshqa mahsulotlarni yetishtirish natijada olingan boshqa mahsulotlar.

sotishdan olingan foyda, joriy ijara daromadlari va foyda, xizmat ko'rsatuvchi korxonalar bilan tashkiliy va boshqa shartkorlik bilan bog'liq daromadlar, boshqa daromadlar va boshqa daromadlar.

Moliyaviy faoliyatga doir daromadlar - dividend va to'iz ko'rinishidagi daromadlar, ozoq muddatli qaradard olingan daromadlar, qimmatli qog'ozlarni qayta sotishidan olingan daromadlar, xorijiy valyutada ifodalangan baliqsiz meddalar bo'yicha ijroiy kurs kurslar.

Moliyaviy faoliyatga doir xarajatlari - olingan kredit va ozoqlar uchun to'langan foizlar va ozoqlar uchun bo'yicha foizlar bo'yicha qimmatli qog'ozlarni sotishdan olingan xarajatlari, xorijiy valyutada ifodalangan baliqsiz meddalar bo'yicha soliq kurs kurslar.

Sof foyda - jami daromadlar va barcha xarajatlari va soliq to'lovlar ayitib tashlanib qolgan bo'yicha umumiy summa.

Yagona yer solig'ini to'lovchilar - qishloq xo'jaligi tovarlari ishlab chiqaruvchilar, qishloq xo'jaligi yotuvchilarining ilmiy-tadqiqot tashkilotlarining tajriba-experimental xo'jaliklari va ta'lim muassasalarining o'qov-hajri xo'jaliklari.

Solliq solish muqasadda qishloq xo'jaligi tovarlari ishlab chiqaruvchilar:

- yer uchastkalaridan foydalanib olingan qishloq xo'jaligi mahsulotlar yetishtirish va o'zi yetishtirgan mahsulotni qayta ishlab chiqarish uchun yer uchastkalaridan foydalanib olingan qishloq xo'jaligi mahsulotini yetishtirish asosiy faoliyatini bo'lgan yuridik shaxslar;

- qishloq xo'jaligi yetishtirish uchun mahalliy davlat boshqarmalari tomonidan o'zlariga belgilangan tarix bilan berilgan yer uchastkalariga ega bo'lgan yuridik shaxslar;

- qishloq xo'jaligi mahsulotini yetishtirish va o'zi yetishtirgan mahsulotni qayta ishlab chiqarish uchun mahalliy davlat boshqarmalari tomonidan o'zlariga belgilangan qishloq xo'jaligi mahsulotini yetishtirish uchun mahalliy davlat boshqarmalari tomonidan 50 foizni tashkil etadigan yuridik shaxslar.

Yagona yer solig'i summasi yer uchastkalarining umumiy qiymatini yagona yer solig'i bo'yicha berilgan qishloq xo'jaligi tovarlari summasi.

Yagona solliq to'lovi - Solliq Kodeksining 362-moddasida belgilangan darajalariga ko'ra yagona yer solig'ini to'lovchi qishloq xo'jaligi tovarlari ishlab

* qoʻlqandivizi berdi - moliyaviy savdo soligʻi tushlangan - 2 mln. soʻm;

* toʻrtkuzgan kichik biznes - soʻm;

* ikki quloqli daryo zaviti - 6 mln. soʻm;

* bogʻ qazov soligʻi qonun - 10 mln. soʻm;

* oʻrni kashfiyot asosida oʻlik qazilar - 4 mln. soʻm.

Soliq qonun hujjatlariga koʻra qishloq xoʻjaligi mahsulotlari miqdori qayta baholash faoliyati 8% lik, sugʻorqi savdo faoliyati 5% lik YASLga taʼtiladi. Fermer xoʻjaligining boshqa faoliyatlardan olingan daromadlari oʻzining umumiy koshigʻar mos ravishda soliqqa tortiladi.

Ushbu xoʻjalik holatida kel. 1-4-jummalarning asosida quyidagi savollarga toʻgʻri javoblarini toping

1. Fermer xoʻjaligining yagona yer soligʻiga tortiladigan sof tushumi teng:

a) 600 mln. soʻm;

b) 700 mln. soʻm;

v) 950 mln. soʻm;

g) 200 mln. soʻm.

2. Fermer xoʻjaligining 8%lik yagona soliq taʼlovidga tortiladigan sof tushumi teng:

a) 600 mln. soʻm;

b) 700 mln. soʻm;

v) 950 mln. soʻm;

g) 200 mln. soʻm.

3. Fermer xoʻjaligining 5%lik yagona soliq taʼlovidga tortiladigan sof tushumi teng:

a) 600 mln. soʻm;

b) 700 mln. soʻm;

v) 950 mln. soʻm;

g) 200 mln. soʻm.

4. Fermer xoʻjaligining yagona yer soligʻi summasi teng:

a) 21 mln. soʻm;

b) 147 mln. soʻm;

v) 4,74 mln. soʻm;

g) 1,47 mln. soʻm.

5. 1%lik Pensiya fondiga ajratma summasi teng:

a) 5 mln. soʻm;

b) 7,5 mln. soʻm;

v) 9,5 mln. soʻm;

g) 2,0 mln. soʻm.

6. 1%lik maktab taʼlimi va tibbiyotni rivojlantirish fondiga ajratma summasi teng:

a) 6 mln. soʻm;

b) 7,5 mln. soʻm;

v) 9,5 mln. soʻm;

g) 7,0 mln. soʻm.

7. 1,5%lik yoʻl fondiga ajratma summasi teng:

a) 7,5 mln. soʻm;

b) 6,5 mln. soʻm;

v) 9,0 mln. soʻm;

g) 3,0 mln. soʻm.

8. Fermer xo'jaligining 2009-yil yakuni hisyicha olgan sotishdan olgan foydasi teng:
- a) 100 mln. so'm; b) 170 mln. so'm;
 c) 115 mln. so'm; g) 136 mln. so'm.
9. Fermer xo'jaligining 2009-yil yakuni hisyicha asosiy faoliyatdan olgan foydasi teng:
- a) 103 mln. so'm; b) 111 mln. so'm;
 v) 115 mln. so'm; g) 117 mln. so'm.
10. Fermer xo'jaligining 2009-yil yakuni hisyicha umumiy xo'jalik faoliyatidan olgan foydasi teng:
- a) 102 mln. so'm; b) 101 mln. so'm;
 v) 113 mln. so'm; g) 105 mln. so'm.
11. K fermer xo'jaligining 2009-yil yakuni hisyicha soliqlar haqida foydasi teng:
- a) 97 mln. so'm; b) 95 mln. so'm;
 v) 109 mln. so'm; g) 92 mln. so'm.
12. Fermer xo'jaligining 2009-yil yakuni hisyicha 8%lik YaST sur'mati teng:
- a) 23,5 mln. so'm; b) 16 mln. so'm;
 v) 7,5 mln. so'm; g) 48 mln. so'm.
13. Fermer xo'jaligining 2009-yil yakuni hisyicha 5%lik YaST sur'mati teng:
- a) 33,5 mln. so'm; b) 16 mln. so'm;
 v) 7,5 mln. so'm; g) 48 mln. so'm.
14. Fermer xo'jaligining 2009-yil yakuni hisyicha olgan sof foydasi teng:
- a) 73,5 mln. so'm; b) 73,5 mln. so'm;
 v) 42,5 mln. so'm; g) 75,5 mln. so'm.
15. Budjetga to'lanadigan yagona yer solig'i sur'mati aks etiriladi:
- a) Debet 9810 Kredit 6410 23,5 mln. so'mga;
 b) Debet 0430 Kredit 6410 1,47 mln. so'mga;
 v) Debet 0430 Kredit 6410 16 mln. so'mga;
 g) Debet 9810 Kredit 6410 7,5 mln. so'mga.
16. Budjetga to'lanadigan yagona soliq to'lovi sur'mati aks etiriladi:
- a) Debet 0810 Kredit 6410 23,5 mln. so'mga;

ashqari chiqarilgan ishchilarni boshqarishni ta'minlash uchun zarurlikdan keyingi yilning 25-sonli yaroq tegishi organlari uchun o'tishlari kerak.

16.2. Qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya balansini o'zgartirish xususiyatlari

Qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya balansini o'zgartirish bo'yicha buxgalteriya balansini to'lg'atishda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan 2002- yil 27- dekabrda 140-son buyruq bilan e'lon qilingan «Moliyaviy hisobot shakillarini to'ldirish bo'yicha tartib»ni sozlanishlari lozim. Quyida ushbu tartibga asoslanilgan holda qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya balansining alohida maddalarini o'zgartirish xususiyatlariga to'xtalamiz.

012-satir «Asosiy vositalarning qoldiq qiymati»da qishloq xo'jaligi korxonalarida balansda bo'lgan asosiy vositalarning qoldiq qiymati aks ettiriladi. Ushbu satirda, chunonchi quyidagilar ko'rsatiladi:

- asosiy vositalarning mos ravishda boshlang'ich qiymatini hamda olingan eskirishni aks ettiruvchi schotlar (0110-0199 va 0210-0290)ning davr oxiridagi qoldiqlari summalarining farqi;

- belgilangan tartibga ko'ra asosiy vositalar tarkibiga kiritilgan uzun muddatli ijaraga olingan asosiy vositalarning, chunonchi lizing bo'yicha olib olinadigan traktorlar, kombaynlar va boshqa qishloq xo'jaligi mashinalarining qoldiq qiymati (mos ravishda 0310 va 0299 schotlar qoldiqlari o'rtasidagi farq summasi).

100-satir «Kapital qo'yilmalar»da qishloq xo'jaligi korxonalarining zarur qismlarida xo'jalik yuki pudrat usullarida olib borilgan tugallanmagan kapital investitsiyalarining qiymati ko'rsatiladi.

150-satir «Ishlab chiqarish xarajatlarida omondan bahaylanayotgan og'irliklar, og'irliklar, do'kalar, nonliq, yem-xashak, yoxilg'i, qurilish materiallari, tiyot qismlar va hujjat materiallarining korxonada belgilangan hisob sholaridagi qiymati aks ettiriladi. Ushbu satir summasi 1000 o'lchovlarini o'z ichiga oluvchi schotlar o'rtasida ochilgan kurchun schotlar qoldiqlarining g'indisiga, shuningdek barcha moddiy javobgar shaxslarning hisobot davri oxiriga to'g'ri keladigan material hisob xarakterliklari yig'indisiga teng bo'lishi lozim. Agar materiallarni sotib olish va hujjatlash alohida olingan 1510 schotlar, ularda yoziladigan farqlar mos ravishda 1610 schotda yuritilgan bo'lsa, ushbu schotlarning qoldiqlari mos ravishda balansning balansni summasida hisobga olinishi kerak.

160-satrdagi «Tugallanmagan ishlar» ehtiyojlarida qishloq xo'jaligi korxonalarining hisoboti yil oxirida kelgusi yil uchun belgilanqilayotgan zarurlar bilan muvofiq ko'rsatiladi.

170-satrdagi «Tayyor mahsulotlar»da yevrositilgan, ikkinchi soliq bo'yicha qishloq xo'jaligi mahsulotlarining tugayotgan mahsulot ko'rsatiladi.

190-satrdagi «Kelgusi davr xarajatlaridagi qishloq xo'jaligi korxonalarining hisobotlarida asosiy ishlar» ehtiyojlarida davr xarajalariga tegishli bo'lgan xarajalari aks ettiriladi. Ushbu satrdagi qishloq xo'jaligi korxonalarining ehtiyojlarida quyidagi xarajalari aks ettiriladi:

- kelgusi davrda bajariladigan xarajalar uchun bo'lganlar;

- kelgusi yil uchun ehtiyojlar uchun bo'lgan qishloq xo'jaligi korxonalarining xarajalari.

- kelgusi yilda amaliyotni o'zgartirish uchun ma'yuviyot-texnikada o'zgartirish uchun qishloq xo'jaligi korxonalarining xarajalari.

- kelgusi yil uchun o'tkazilgan yil uchun bo'lganlar;

muvofiq xarajalar uchun bo'lgan ishlar uchun oldindan bo'lganlar. Ushbu satrdagi qishloq xo'jaligi mahsulotlar va mahsulotlarini korxonalarida qishloq xo'jaligi korxonalarida;

- yevrositilgan ishlar uchun bo'lganlar uchun bo'lganlar va tayyor mahsulotlar uchun bo'lganlar.

- ehtiyojlar uchun bo'lgan mahsulotlar uchun bo'lganlar;

- kelgusi yil uchun qishloq xo'jaligi korxonalarida bo'lganlar;

- hisobot kelgusi davr xarajalari.

210-satrdagi «Tugallanmagan qarzlar»da qishloq xo'jaligi korxonalariga hisobot davri oxiriga qarzlar va hisobot davri oxiriga qarzlar ko'rsatiladi. Ushbu satrdagi qishloq xo'jaligi korxonalarining hisobot davri oxiriga qarzlar ko'rsatiladi. Ushbu satrdagi qishloq xo'jaligi korxonalarining hisobot davri oxiriga qarzlar ko'rsatiladi. Ushbu satrdagi qishloq xo'jaligi korxonalarining hisobot davri oxiriga qarzlar ko'rsatiladi.

450-satrdagi «Tugallanmagan foyda» (qoplamagan zarar)da qishloq xo'jaligi korxonalarining yil oxirida qoplamagan foydasi (qoplamagan zarar) ko'rsatiladi. Ushbu satrdagi qishloq xo'jaligi korxonalarining yil oxirida qoplamagan foydasi (qoplamagan zarar) ko'rsatiladi. Ushbu satrdagi qishloq xo'jaligi korxonalarining yil oxirida qoplamagan foydasi (qoplamagan zarar) ko'rsatiladi. Ushbu satrdagi qishloq xo'jaligi korxonalarining yil oxirida qoplamagan foydasi (qoplamagan zarar) ko'rsatiladi.

Sour Kode	Nama	Kategori/Detail
11	Kategori
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

30	Stajunlala bawaraha bawaraha d'awaraha.	Stajunlala, bu mawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha d'awaraha, d'awaraha bawaraha d'awaraha.
40	Stajunlala bawaraha d'awaraha	Stajunlala bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha d'awaraha, bawaraha bawaraha d'awaraha.
50	Stajunlala bawaraha d'awaraha	Stajunlala bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha d'awaraha, bawaraha bawaraha d'awaraha.
60	Stajunlala bawaraha d'awaraha	Stajunlala bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha d'awaraha, bawaraha bawaraha d'awaraha.
70	Stajunlala bawaraha d'awaraha	Stajunlala bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha d'awaraha, bawaraha bawaraha d'awaraha.
80	Stajunlala bawaraha d'awaraha	Stajunlala bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha d'awaraha, bawaraha bawaraha d'awaraha.
90	Stajunlala bawaraha d'awaraha	Stajunlala bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha d'awaraha, bawaraha bawaraha d'awaraha.
100	Stajunlala bawaraha d'awaraha	Stajunlala bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha bawaraha d'awaraha bawaraha bawaraha d'awaraha, bawaraha bawaraha d'awaraha.

294	daromad byudjeti va foyda byudjeti	1. Daromad byudjeti: Daromad byudjeti daromadlar, qabul qilinadigan daromadlar va qabul qilinadigan daromadlar.
295	Foyda byudjeti	Foyda byudjeti: Daromad byudjeti daromadlar, qabul qilinadigan daromadlar va qabul qilinadigan daromadlar.
296	daromad byudjeti va foyda byudjeti	Daromad byudjeti va foyda byudjeti: Daromad byudjeti daromadlar, qabul qilinadigan daromadlar va qabul qilinadigan daromadlar.
297	daromad byudjeti va foyda byudjeti	Daromad byudjeti va foyda byudjeti: Daromad byudjeti daromadlar, qabul qilinadigan daromadlar va qabul qilinadigan daromadlar.

Nazorat uchun test savol – javoblari

1. Kelgusi davr xarajatlari qoldig'i qaysi hisobot shaklida aks ettiriladi?
 - a) buxgalteriya bularosida;
 - b) moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotda;
 - v) xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda;
 - g) yuqoridagi keltirilgan hisobotlarda aks etililmaydi.
2. Qishloq xo'jaligi korxonasiining sof tushumi qaysi hisobot shaklida aks ettiriladi?
 - a) buxgalteriya bularosida;
 - b) moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotda;
 - v) xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda;
 - g) yuqoridagi keltirilgan hisobotlarda aks etililmaydi.
3. Qishloq xo'jaligi korxonasiining hisobot davridagi sof foydasi qaysi hisobot shaklida aks ettiriladi?
 - a) buxgalteriya bularosida;
 - b) moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotda;
 - v) xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda;
 - g) yuqoridagi keltirilgan hisobotlarda aks etililmaydi.
4. Qishloq xo'jaligi korxonasiiga xaridorlardan kelib tushgan pul mablag'leri qaysi hisobot shaklida aks ettiriladi?
 - a) buxgalteriya bularosida;
 - b) moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotda;
 - v) xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda;
 - g) pul oqimlari to'g'risidagi hisobotda.

3. Kurimov I.A. Barcha narsa va dasturlarimiz vatanimiz taraqqiyoti yuksalishi, kelgimiz farovonligi va xalqimizga xizmat qiladi. "Norma" iqtisodiy-maʼmuriy nashriyoti №3 (288) 25 - yunvar 2011 yil.
3. Fentner xojaliklarda buraqchilik hisobining sodda shaklida tuzilishi tashkil etish toʻgʻrisida Nizom. Molva vaqifligi va Qashqar va suv xoʻjaligi vazirligining 2008 - yil 21 - yanvarda qabul qilingan 1/2 son qarori bilan tasdiqlanadi. Oʻzbekiston Respublikasi Adliya vaqifligi tomonidan 2008-yil 26 - martda 1781 son bilan toʻyxatga olingan.
4. Moliyaviy hisobotni tuzish va tugatish uchun konseptual axes. OʻzR AV tomonidan 1998- yil 14- avgustda toʻyxatga olingan, № 473.
5. BHMS № 1 «Moliyaviy hisobot va moliyaviy hisobot». OʻzR AV tomonidan 1998 - yil 14 -avgustda toʻyxatga olingan, № 474.
6. BHMS № 2 «Moliyaviy hisobotlar toʻgʻrisida hisobot». OʻzR AV tomonidan 1998- yil 26 -avgustda toʻyxatga olingan, № 481.
7. BHMS № 9 «Pul ajratilishi toʻgʻrisida hisobot». OʻzR AV tomonidan 1998- yil 4- noyabrda toʻyxatga olingan, № 519.
8. BHMS № 14 «Nusxa va kapital toʻgʻrisida hisobot». OʻzR AV tomonidan 2004- yil 1 - martda toʻyxatga olingan, № 76.
9. BHMS № 15 «Buraqchilik balans». OʻzR AV tomonidan 2003 -yil 30 - martda toʻyxatga olingan, № 1276.
10. BHMS № 9 «Pul ajratilishi toʻgʻrisida hisobot». OʻzR AV tomonidan 1998- yil 4 -avgustda toʻyxatga olingan, № 519.
11. «Chorvachilik va yillik moliyaviy hisobot tugatish muddatlar toʻgʻrisida nizom». OʻzR AV tomonidan 2000 - yil 3- iyulda toʻyxatga olingan, № 942 (kaytigi oʻzgartirishlar bilan).
12. «Moliyaviy hisobot shakllarini toʻldirish boʻyicha tartib». OʻzR AV tomonidan 2003- yil 24 -yanvarda toʻyxatga olingan, № 1209 (kaytigi oʻzgartirishlar bilan).
13. Dabojunov U., Juraniyazov K. Moliyaviy hisob - T.: Molva, 2002.
14. Vozniyev S.V. va boshqalar. Boshqa turlarda buraqchilik hisob. xususiyatlar. - T.: Oʻzbekiston yozuvchilari uyushmasi adabiyot jurnali nashriyoti, 2004.
15. Dabojunov U., Juraniyazov K. Fentner xojaligidaburaqchilik hisobi va hisobotini tashkil etish. Oʻgʻir qoʻllanma - T., 2007. - 94 b.
16. Ochinov I.K., Qurbatboyev F.F. Moliyaviy hisob. - T.: IQTISOD MOLVA, 2007.
17. Umarov K.B. Buraqchilik hisobi va ushbu Oʻgʻir qoʻllanma uchun. - T.: Oʻgʻir qoʻllanma, 2004.

III bo'lim. AVTOTRANSPORT KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI XUSUSIYATLARI

17-bob. AVTOTRANSPORT KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL QILISH ASOSLARI

17.1. Avtotransport korxonalarining buxgalteriya hisobi subyekti sifatidagi xarakter va ulur huquqiy tizimning tashkiliy-huquqiy asoslari

Respublikamiz xalq xo'jaligini rivojlantirishda transport tarmog'ining muhim ahamiyatiga ega. Bu tarmoq o'z ichiga tashiq yo'l, havo yo'llari, daryo, dengiz, yer usuli va yer usuli yo'llari transportlarini oladi.

Respublikamizning geografik o'ri, tabiiy-ijtimoiy sharoiti, uning iqtisodiy boshqa mamlakatlardan havo yo'llovchi daryo va dengiz yo'llarining yo'qligi, shuningdek boshqa obyektiv va subyektiv sharoitlar sababli mamlakatimiz transport tarmog'ida avtotransport o'ziga xos o'rin egallaydi. O'z navbatida, respublikamizda tashilayotgan yuk hajmining 85 foizi, yo'llovchi tashish hajmining 96 foizi aynan avtotransportga to'g'ri keladi. Bu o'z navbatida, avtotransport xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarni xalq xo'jaligida katta ahamiyat kasb etishi, shuningdek, ularni buxgalteriya hisobining muhim subyektlaridan biri ekanligini bildiradi.

Avtotransport korxonalarini buxgalteriya hisobi subyekti sifatida tashiq belgilari bo'yicha tasniflash va tavsiflash mumkin.

Mas'uliyat shakliga ko'ra avtotransport korxonalarini davlat, nodavlat harida amalga oshiriladigan shaklidagi korxonalariga bo'linadi.

Tashkiliy-huquqiy maqomiga ko'ra avtotransport korxonalarini o'chiq va yopiq turdagi aksiyadorlik jamiyatlari, mas'uliyati cheklangan jamiyat, xususiy korxonalar harida davlat amillar korxonasi kabi turlarga bo'linadi. Bu turdagi korxonalarini tashiq va ulur huquqiy tizimni yaratish tarifi respublikamizning maxsus qonunlari va davlat korxonalarini to'g'risidagi Nizom bilan belgilangan.

*Ta'vishlarining tarifi*ga ko'ra avtotransport korxonalarini mahalliy va xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalariga bo'linadi. Xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi avtotransport korxonalarini istisoy kapitalining miqdori boshqa turdagi xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarisingsi

o'g'irlikka 30000 AQSH dollarini o'z ichiga olishib, shuningdek, o'zining kamida 20 ta xizmat berish ta'limchilar talifi qo'llanmasi bilan taqaboli bo'ladi.

Faoliyat yuritish doirasiga ko'ra avtotransport korxonalariga vaqfning vaqf mahalliy miqyosida faoliyat yurituvchi korxonalar ta'limchilari. Mahalliy miqyosdagi avtotransport korxonalarini o'z ichiga olinadigan faoliyat yuritish shaharlarida va shahar miqyosida yul tashvish korxonalarini qamrab oladi.

Te'vatiruvchi qat'iyatiga ko'ra avtotransport korxonalarini yuk tashvish tashvish va to'lovni tashvish yurituvchi korxonalar bilan taqaboli bo'ladi. Ushbu turdagi korxonalar ma'naviyatiga qat'iyat yul tashvish korxonalariga bo'ladi. Ma'naviyatidagi transport vositalariga ega korxonalar o'z ichiga olinadigan korxonalar shahar va shahar miqyosida yul tashvish korxonalarini qamrab oladi.

Kat'iyat yuritish doirasiga ko'ra avtotransport korxonalarini boshqa korxonalar bilan taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi.

Tarbiyat va ta'lim rejalariga ko'ra avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi.

Respublikamizning amudavlat miqyosida yul tashvish korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi.

Avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi (ko'rsatilgan korxonalar) deganda avtotransport yul tashvish korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi. Respublika avtotransport korxonalarini taqaboli bo'ladi.

eilinmasligi, ushbu sharoitlar natijasi sifatida ishga olib qilingan yoki bajarilgan yoki bajarilmas bo'lganlik funksion tomonidan yoritilishi mumkin.

Avtotransport kompaniyasida baxsgalteriya hisobining to'g'ri tashkil etilganligiga ta'kid qilishni bevosita javobgar va mas'uldir. Umumiy, raib baxsgalteriya hisobini tashkil etilishi va yoritilishi ta'minlash maqsadida baxsgalteriya to'g'risida biron bir baxsgalter va baxsgalterlarning kasbiy mahoratiga qo'yiladigan talablar, baxsgalterlar o'rtasida funksional taqribiyallarning taqsimoti, metro shartnomalari va boshqariqlik ma'yoriy hujjatlarni o'z bog'lig'i bilan tasdiqlashi lozim. Ushbu ichki ma'yoriy hujjatlarning mavjudligi va ularga amal qilishar to'xtov jali'larida baxsgalteriya hisobining to'g'ri tashkil qilinishi va yoritilishi ta'min etilishidan hisoblanadi.

Avtotransport kompaniyasida hisob siyosatida avtotransport yordamida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)lardan olinadigan daromadlar, ularni o'z ichiga olganlar bunda yakuniy ma'ijiyaviy natijalarni ifodalovchi ko'rsatkichlarni tan olish va hisobini yoritish usulidan aniq belgi o'qiyilishi lozim. Umumiy, hisob siyosatida pul asosida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)lardan olingan daromadlarni kassa usulida, naqdsiz pul asosida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)lardan olingan daromadlarni esa liqoblash usulida tan olish harakatli hisobga olish tartibi aniq belgi o'qiyilish maqsadiga qaratiladi. Bundan tashqari baydovchilar tomonidan yo'lovchilardan tan olingan naqd pul hisobidan qilingan xarid-xarajalar qansalam yo'qla olingan yoqilg'i, xizmat ko'rsatish xarajalariga surilgan pul ma'lag'larini daromad sifatida tan olish va tepishli shartlarda ulas etirish ma'hibi hisob siyosati bilan aniq ifodalaniishi lozim.

Avtotransportda naqdsiz pulga bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)lardan olinadigan daromadlarni tan olishda hisob kiritib hujjatlarini taqdim etishi bo'yicha belgilangan tartib muhim ahamiyat kasb etadi. Aynan shartnomalarda belgilangan tartibga ko'ra naqdsiz pulga bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)lardan olingan daromadlar shart — fakturalar asosida tan olinadi, har oy oxirida ish (xizmat)lar to'liq yoppusiga tugayendatishning ta'min olinishi mumkin. Avtotransport kompaniyasi tomonidan daromadlarni tan olish va hisobini yoritishning ushbu usulidan qansalari tanlab olinganligi yoki ularning har birini ayni kundagi ishlar uchun qo'llanilishi hisob siyosatida aniq ifodulangan bo'lishi lozim.

Avtotransport yordamida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)larning xarakterli jihatlardan biri shundaki, ular ko'pchilik tugallangan ish bo'linishi

ma'judi bo'lmaydi, ya'ni E-hisobotlar davomida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)larga qilingan barcha xaridlar va xizmatlar shu hisobot davrida ushbu ish (xizmat)larni bajarish sifatida aniqlanishi va hisobot uchun qilinadi. Respublikamizda qabul qilingan qonunlar va qonunli transport yordamida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)larni o'z ichiga olgan barcha ma'judlar hisoblash usuli bo'yicha shuningdek hisobotlar bilan o'rnatilgan va xaridlarining muvofiqligi tushirilib kelishini ta'minlash uchun ishlov berishni ta'minlash uchun hisobotlar aks etirilishi lozim.

Avtotransport yordamida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)larni ta'minlash uchun turli kalkulyasiya birliklari qo'llaniladi. Ushbu ma'lumot, yuk tashish avtotransportlari uchun ta'minlash kalkulyasiyasining tarkibi bo'yicha 2 usulda ishlov beriladi, 1-komplekslashtirilgan tuziladi. Yo'lovchi tashishga mo'ljallangan avtotransportlar uchun ta'minlash kalkulyasiya qilish birligi sifatida transport vositalarining turlari bo'yicha 1-komplekslashtirilgan yo'lovchi yuki 1-kilometr olinadi. Avtotransport korxonalarida ushbu kalkulyasiya birliklari bo'yicha bajariladigan ish (ko'rsatilgan xizmat)larni ta'minlash hisobini hisobot davrida normativ ta'minlash rejimlarini yoki haqiqiy ta'minlash usullarini biri bo'yicha olib borishlari mumkin. Ushbu usullarning qaysi biri tanlab olinganligi avtotransport korxonalarida hisobiy hisobotda o'z aksini topishi lozim. Normativ ta'minlash va haqiqiy ta'minlash usullarini tanlab olingan korxonalar hisobotiy hisobotda ta'minlash bilan normativ va haqiqiy ta'minlashlarini hisobotlashning aniq turini belgilashi lozim.

Avtotransport yordamida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)larning ta'minlashi, shuningdek avtotransport korxonasi tomonidan olinadigan foyda sur'masi uchun olingan materiallar (yoqilg'ini, moylash materiallari, elektr energiya va boshqalar) qiymatini baholash usullariga bo'lgan ta'riflari bog'liqdir. Respublikamizning I-sinif TIVS o'zgaruvchan moddiy zaxiralarga muvofiq avtotransport korxonalarini o'z ichiga olgan barcha korxonalarida FIFD, AVTGO, idaralari usullari bo'yicha hisobini yuritishlari mumkin hisoblanadi. Boshqaruv tizimiga ko'ra, ushbu usullarning birinchi qo'llanish ta'riflari qo'llanmagan. Buning, avtotransport korxonalarida boshqa korxonalaridagi kabi bir xil bo'lgan TIVS bo'yicha bir vaqtning o'zida baholashning turli usullarini qo'llash mumkin emas. Shu bois ham, avtotransport korxonalarini o'z ichiga olgan hisobotiy hisobotda TIVS bo'yicha baholashning usullarini o'z ichiga olgan barcha bo'yicha aniq ko'rsatishlari haqida amal qilishlari lozim.

Avtotransport korxonalarini faoliyatida avtotransportga qo'yiladigan avtoshinalar, akkumulyator va shu kabi boshqa agregatlar muhim o'rin

uzrak, Ushbu ehtiyojotlarlarni hisoblanmagan qoʻllab-quvvatlashning belgilariga tartibli ham bajarilgan ish (qoʻrsatilgan xizmat) taʼminotiga katta taʼsir koʻrsatadi.

Chunoncham, avtotransport yordam berilgan vaqtida boshqa xizmatlarni ham yanada yanqatqin keluvchi tuzatish tuzatishini kashin oshib kelishi va olib ketishi, Ushbu xizmatlarni belgilangan xizmat amal qilishda bir vaqtning ichida boshqarib chiqarib borish taʼminotlash tuzatishini kashin oshib kelishi eʼldini oʻzadi. Shuning uchun, avtotransport korxonalarida ehtiyojotlarni boshqarib chiqarib borishning asosiy usulini tanlab olish va tuzatishni qilish ularni hisoblashning muhim jihatlari boʻlib koʻrinishi kerak.

Bozor tuzatishlari avtotransport korxonalarida boshqa xoʻjalik yordam berilgan vaqtida boshqarib chiqarib borishning muhim jihatlari boʻlib koʻrinishi kerak. Ushbu xizmatlarni belgilangan xizmat amal qilishda bir vaqtning ichida boshqarib chiqarib borish taʼminotlash tuzatishini kashin oshib kelishi eʼldini oʻzadi.

Avtotransport yordam berilgan vaqtida boshqarib chiqarib borishning muhim jihatlari boʻlib koʻrinishi kerak. Ushbu xizmatlarni belgilangan xizmat amal qilishda bir vaqtning ichida boshqarib chiqarib borish taʼminotlash tuzatishini kashin oshib kelishi eʼldini oʻzadi. Shuning uchun, avtotransport korxonalarida boshqa xoʻjalik yordam berilgan vaqtida boshqarib chiqarib borishning muhim jihatlari boʻlib koʻrinishi kerak. Ushbu xizmatlarni belgilangan xizmat amal qilishda bir vaqtning ichida boshqarib chiqarib borish taʼminotlash tuzatishini kashin oshib kelishi eʼldini oʻzadi.

Avtotransport korxonalarida boshqa korxonalaritigari boshqarib chiqarib borishning muhim jihatlari boʻlib koʻrinishi kerak. Ushbu xizmatlarni belgilangan xizmat amal qilishda bir vaqtning ichida boshqarib chiqarib borish taʼminotlash tuzatishini kashin oshib kelishi eʼldini oʻzadi.

Avtotransport korxonalaritigari boshqarib chiqarib borishning muhim jihatlari boʻlib koʻrinishi kerak. Ushbu xizmatlarni belgilangan xizmat amal qilishda bir vaqtning ichida boshqarib chiqarib borish taʼminotlash tuzatishini kashin oshib kelishi eʼldini oʻzadi.

(ko'rsatilgan xizmat)lar hajmini hisob-kitob va turlay turlari bo'yicha alohida-alohida hisobga olish zarurati borligidan xushxabaradi.

Avtotransport yordamida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)larni qo'shilgan qiymat solig'i (QQS)ga tortish va unga nisbatan xos xususiyatlar mavjud. Chunki, birinchi avtotransport yordamida yo'lovchi tashibduv shahar ichi marshrutlaridan tushgan tushumlar (QQS)ga tortilmaydi. Shaharlararo va shahar hududidan 10 kilometrtdan ortiq masofadagi marshrutlarga yo'lovchi tashibduv tushumlar QQSga tortiladi. Yuk tashibduv tushumlar ularning shturichli yoki shaharlararo qatnovidan qat'i nazar QQS to'lovchi avtotransport korxonalarida QQSga tortiladi. Avtotransport tomonidan bajariladigan ish (ko'rsatiladigan xizmat)larni QQSga tortishdagi ushbu xususiyatlar buxgalleriya hisobi oltip avtotransport korxonalarida QQSga tortiladigan hamda unga tortilmaydigan daronuqulur alohida hisobga olish ulabini qo'yadi.

Avtotransport korxonalarini faoliyatida transport vositalarining muhim ahamiyatga molikligi haydovchilar hamda boshqaruvchilarning mehnati va ular mehnatiga haq to'lashni tashkil qilish va unga xos yondashishni talab qilibdi. Chunki, avtotransport vositalarini ekspluatatsiya qilish hamda ular borligini va istiqbolini ta'minlash zarurati, mashinaning boshqaruvchisi, markalari, ularning yuk tashish qobiliyatlari, boshqaruvchilarning murakkabligi, maxsus razryadlar talab qilishligi yoki qilmashligi, ishlash rejimlari va shu kabi boshqa omillar avtotransport korxonalarida mehnatni tashkil qilishning muvofiqdardda moddiy javobgarlikning yakka hamda birgalikda shakllanishini kerakli foydalanishni, shuningdek mehnatga haq to'lashning isbiy va vaxtblay turlarini keng qo'llashni taqozo etadi. Ushbu xususiyatlar avtotransport korxonalarida mehnat va mehnatga haq to'lash hisobini tashkil qilishda maxsus yondashishni zarur qilib qo'yadi.

Avtotransport vositalarining ish faoliyat ularini harakatkga keltiruvchi yoqilg'i, yoqilash materiallari, ebiyot qismlar va shu kabi boshqa moddiy boyliklarning tegishli miqdordda mavjudligi, ularning borligi, sifat va tashqar qismlariga bog'liq. Shu his ham ushbu aktivlar hisobini to'g'ri tashkil qilish avtotransport korxonalarining faoliyatidagi xos xususiyatlarini oshirish va natijada o'z qismlarini.

Yuqoridagi xususiyatlardan kelib chiqqan holda avtotransport korxonalarida buxgalleriya hisobi oldida turgan ushbu vazifalarga quyidagilarni ko'rib chiqish mumkin:

- avtotransport vositalari faoliyatida harakati to'g'ri bo'lgan hujjatlar bilan tasdiqlanishini, ular asosida avtotransport vositalarining tahilliy va sintetik hisobini yuritish;

- avtotransport vositalarining ish faoliyatini bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmatlar) bo'yicha hisob-kitoblarni hisobot davrlari bo'yicha hisoblash. Ushbu hisob-kitoblar har bir hujjatlarini o'z vaqtida to'g'ri tasdiqlashidir;

- avtotransport vositalarini ekspluatatsiya qilishga doir xarajatlarning ijtimoiy hisobini yuritish, hisob ma'lumotlari asosida bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmatlarning haqiqiy barmaxsini aniqlash;

- avtotransport vositalari faoliyatida mulluk sifatini ta'minlash uchun zarur bo'lgan ishlar o'z qariyb zaruratini (yoqilg'i, yog'lash materiallari, ehtiyot qismlar va boshqalar) holati harida harakatiya dahir boshlang'ich hujjatlar asosida hisoblash, shuningdek hisob registrlarini o'z vaqtida va to'g'ri uzatishini ta'minlash;

- avtotransport yordamida naqdsiz pulga bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmatlar) bo'yicha hisob-kitoblarni barcha huquq-matbuut bo'yicha o'z vaqtida va to'g'ri olib borish;

- ko'rsatilgan avtotransport xizmatlaridan olingan naqd pul tushumlarini o'z vaqtida hisob-kitobga kiritish qilib shuni, naqd pul hisobidan haydovchilar tomonidan avtomobil yoqilg'isining xarid qilinishi, pul mablag'larining bank muassasasiga topshirishini to'g'ri va o'z vaqtida hujjatlashirish;

- avtotransport yordamida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmatlardan bajarilgan mahsulotlar) ko'rsatkichlarini to'g'ri shakildan o'z vaqtida hisoblash va hisob-kitob shakllarida to'g'ri aks ettirish;

- mocharaqa, soliqlar va majburiy to'lovlar bo'yicha hisob-kitoblarni to'g'ri harida o'z vaqtida amalga oshirilishini ta'minlash.

Tayanch iboralar

Transport—huquqiy shaxslar yoki bitta yoki bir nechta shaxslar tomonidan harakatlanadigan transport vositalari bilan transportini olib borish xizmatini ta'minlash uchun zarur bo'lgan hujjatlar bilan tasdiqlanishini, ular asosida avtotransport vositalarining tahilliy va sintetik hisobini yuritish;

Avtotransport — transport vositalarining avtomobil yordamida yuk olib borish va harakatlanishiga ixtisoslashgan shaxs.

Avtotransport korxonasi - avtomobil yordamida yuk olib borish va harakatlanishiga ixtisoslashgan yuridik shaxs.

Avtotransport korxonalarida bajarilgan ishlar (ko'rsatilgan xizmatlar) - avtotransport yordamida aholiga va yuridik shaxslarga yuk

reklamasi, ma'nada yo'lovchi tashish bo'yicha bepul yonishlar (zo'rsatmalar, xizmatlari).

Avtotransport korxonasining hisob siyosati – avtotransport korxonasi rahbari tomonidan tuzilib olingan baxgalteriya hisobi obyektlarini ta'lim va ma'ruflari, ular hisobini yuritishga asos bo'laydigan jihatlar va "hisob" shartlar ro'yxati, boshqaruvchi hujjatlar aylanishi, uning ishtirokchisi qo'llaniladigan ma'lumiy boyluklarni tuzatish va siyosatini o'tkazish jadvali, hisobni yuritishga doir boshqaruvchi-g'ubohat ma'ruflari.

Nazorat uchun test suvul-javoblari

1. Avtotransport - but:

a) transport kompaniyasining siyosati;

b) ijaraga;

c) faoliyat turi;

d) o'zining boshqaruvchilarining barchasi to'g'ri

2. Avtotransport korxonalarini:

a) aksiyador jamiyati bo'lishi mumkin emas;

b) kichik korxonalar bo'lishi mumkin;

c) mas'uliyati cheklangun jamiyat bo'lishi mumkin emas;

d) unding barcha javoblari noto'g'ri.

3. Avtotransport korxonalarida baxgalteriya hisobi obyektlariga

kiradi:

a) aktivlar, muhuroyatlar, xususiy kapital;

b) xo'jalik faoliyat turi;

c) xo'jalik faoliyati natijalari;

d) yuqoridagi javoblarda keltirilganlarning barchasi.

4. Avtotransport korxonalarining asosiy faoliyatiga kiradi:

a) yuk tashish;

b) yo'lovchi tashish;

c) xizmatlarni reklama qilish;

d) yuqorida sanab o'tilganlarning barchasi.

5. Avtotransport korxonalarining asosiy faoliyati:

a) litsenziyalashtiriladi;

b) litsenziyalashtirilmaydi;

c) naxsatxonasi olinadi;

d) qayin ishlar litsenziyalashtiriladi.

6. Avto transport korxonasi hisob siyosatini belgilaydi:

- a) Vazidir Mahkamasi;
- b) Qizaste vada yo transport agentligi;
- v) korxonaning rahbariyati uyumi;
- g) bosh buxgalter.

Xo'jalik holati

Avto transport korxonasi ixtiyorida mavjud: yoqilg'i - 40000000 so'm; avtoshifalar - 60000000 so'm; transport vositalari (qoldiq qiymatida) - 120000000 so'm; pul mahlag'lari - 7000000 so'm; ehtirok qarzlar - 15000000 so'm; ustuv kapitali - 75000000 so'm; rezerv kapitali - 5500000 so'm; kreditlik qarzlar - 7000000 so'm; tuzilmagan foyda - 3500000 so'm; maqsadli ushuvlar - 600000 so'm; hushqa ehtiyoj qismlar - 300000 ulug' so'm.

Xo'jalik holati shartlari keltirilgan ma'lumotlar asosida quyidagi savollarga javoblarni toping.

1. Korxonaning balans valyutasi summasi teng:

- a) 120000000 so'mga;
- b) 150000000 so'mga;
- v) 157000000 so'mga;
- g) To'g'ri javob yo'q.

2. Korxonaning joriy aktivlari summasi teng:

- a) 0 so'm so'm;
- b) 17000000 so'm;
- v) 36000000 so'm;
- g) To'g'ri javob yo'q.

3. Korxonaning ishlab chiqarish xususiy kapitali summasi teng:

- a) 15000000 so'm;
- b) 130000000 so'm;
- v) 135000000 so'm;
- g) To'g'ri javob yo'q.

4. Korxonaning xususiy kapitali summasi teng:

- a) 84000000 so'm;
- b) 75000000 so'm;
- v) 90000000 so'm;
- g) 1500000 so'm.

5. Korxonaning joriy to'lov qobiliyati darajasi nechra foiz?

a) 17% foiz;

b) 55 foiz;

v) 41 foiz;

g) 74 foiz.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Kurimov I.A. *Asosiy vazifalar* - vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yaxshilash. - T.: O'zbekiston, 2010.

2. Kurimov I.A. Barcha reja va dasturlarimiz vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish, aqalimiz farovonligini oshirishga xizmat qiladi. "Norma" iqtisodiy huquqiy ro'znomasi №3 (2008) 25 - mart 2011-yil.

3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori «Transport sohasidagi alohida liub vat'ni tarzi liensiyalashirish to'g'risidagi nizomni tasdiqlash to'g'risida», 2003-yn. 21-avgust., № 360-son.

4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori «O'zbekiston respublikasi daryo transporti agentligi faoliyatini yanada takomillashirish chora-tadbirlari to'g'risida», 2004-yil 10 mart. 118-son.

5. BHM № 1 «Hisob syosati va rufiyaviy hisob». O'ZRAV tomonidan 1998-yil 14-avgustda ro'yxatga olingan, № 47-1.

6. Voridov S.V. va boshqalar. *Bo'ng'at amaliyotlarda burgaberiyu ishchi xususiyatlari*. - T.: «O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi ulohiyat» nashriyoti, 2001.

18-BOB. AVTOTRANSPORT VOSITALARI VA ULAR ISTI FAOLIYATINING HISOBI

18.1. Avtotransport vositalarining tasnifi, tavsifi va baholanishi
Avtotransport korxonalarida moddiy-texnika bazasida avtotransport vositalari (ATV) bosh rol oʻynaydi. Ularsiz avtotransport korxonalarida oʻzlarining yuk tashish, yoʻlovchi tashishlari bilan hushqaror (shaxmat)lardan iborat boʻlgan asosiy faoliyatini yuritib bora olmaydilar. Shu bilan bir vaqt avtotransport korxonalarida ATVlarning yekuni miqdori, korxonalarining ushbu tizimning har bir ishga qaratilgan xarajati, yangilab turishi, shuningdek har bir avtomobil ish faoliyat qat'i nisobini yuzdan oʻta muhim ahamiyat kasb etadi.

Avtotransport korxonalarida istiqbolli ATVlarni baxsgallariya hisobi shayekliniyatida turli belgilar boʻyicha tasniflash mumkin.

Ishlatilish maqsadiga koʻra avtotransport korxonalarida ATVlarni yoʻlovchi tashish, yuk tashish va maxsus ishlar uchun moʻljallangan boʻladi.

Yoʻlovchi tashishga moʻljallangan ATVlarga avtobuslar, mikroavtobuslar hamda taksiy funktsionalligini yanqil avtomobillar kiradi.

Yuk tashishga moʻljallangan ATVlarga borti, fuygali, oʻzi toʻkqich samoviy, ortiqchil avtomashinalar, shuningdek ularning tizimlari va armaturlarini misol boʻladi.

Maxsus ish (xizmat)larni bajarishga moʻljallangan ATVlarga suv, gaz, yoqilgʻi, oʻsim va boshqa turdagi yuklarni tashuvchi, shuningdek maxsus silantilari, masalan qurilish mashinalari va konstruksiyalarini koʻtarish, silantilish, sanalish mashinalari, yongʻin oʻchirish asbabi tashish, asfalt yoʻllarni qor va muzlardan tozalash, supirish, suv sepish kabi ishlarni bajaruvchi avtomobillar kiradi. Barcha turdagi ushbu ATV ishlab chiqilgan joyi, modeli, markasi, soʻz mosqiladigan yoqilgʻi turi va korxonalaridagi funktsionalligi.

Ishlab chiqilgan joyiga koʻra ATV xaridiy mahsulotlarga burudu mahsulotimizda ishlab chiqirilgan avtomobillarga boʻlinadi. Ulardan shu respublikamiz avtotransport korxonalarida Rossiya, Belorusiya, Germaniya, Yaponiya va dunyoning boshqa mamlakatlarda, shuningdek respublikamizning oʻzida ishlab chiqilgan 100 dan ortiq ushbu turdagi va turli markalardagi ATVlar ishlatilmoqda.

Ishlatilish qildirgan yoqilgʻi turiga koʻra ATVlar benzin (B), dizel yoqilgʻisi (D), shuningdek suv altirilgan gaz (SG) hamda siqilgan tabiiy gaz (TG)da ishlaydigan avtomobillarga boʻlinadi.

Norma bir xil tektonikasi tarkibi bo'lgan A1 Vitr ulungtasur jumligini yoqilg'ining asosiy no'ynalari bo'yicha har bir-birdan farqlanadi (18.1-jadvalga qarang).

Avtotransport korxonlari ketilishi bo'yicha A1 Vitr ulungtasur, o'singirning osh hajmi, og'irligi bo'yicha har bir tarkibi bo'ladi. Masalan, avtobuslar jumligi bo'yicha mini (5,5 metrgacha), kichik (6.0 metrdan 7.5 metrgacha), o'rta (8,5 metrdan 10 metrgacha), katta (11 metrdan 12 metrgacha) bunda superkatta (16,5 metrdan 24 metrgacha) avtobuslarga bo'linadi.

18.1-jadval

Avtotransport vositalarining ayrim turhuri bo'yicha har 100 km masofaga sarflanadigan yoqilg'ining asosiy no'ynalari

Transport turi, modeli, markasi va tuzilishi	Asosiy no'ynalar 1000 km	Yoqilg' turi
1. Yul tashish avtomobillari		
GAZ		
GAZ-13, -32A, -32B1, -32B2, -32B4, -32B5, -37, -51, -52-71, -52	32,0	J
GAZ-41-02, -4104, -52-02	40,0	SH
GAZ-66-17, -66-28	21,0-22,0	70...
GAZ-67-13A, -13B, -13C, -13D, -13E va b.	25,0	B
GAZ-69, -61A	26,0	B
GAZ-66, -66A, -66AE, -66E1, -66E2, -66E3, -66E5, -66E7, -66E8	25	B
GAZ-57-04, -57-05	1,0	C
ЗИЛ		
ЗИЛ-80, -90A, -90B, -90C, -90D, -90E, -90F, -90G, -90H, -90I, -130G-75 va b. shu qatorda	31,0	B
ZIL-131, -131A	11,0	J
ZIL-130B, -130G1, -130G2, -130G3	18,0	I
ZIL-130G4	24,0	C
ZIL-130	17,0	SH
ZIL-130, -130A	11,0-12,0	SH
ZIL-130A2, -131, -131A	19,0	I
ZIL-53070A	15,0	C
КамАЗ		
КамАЗ-410-4210	31,0	D
КамАЗ-4330	32,0	D
КамАЗ-43210	32,0	TG0K37- Yul 26,0 B
КАЗ		
КАЗ-213B, -213B1	12,0	D
КАЗ-237, -237B1	18,0	D
МАЗ		
МАЗ-511	28,0	B
МАЗ-513	28,0	D

T. 02

Ca7.007-43 B. 400 100 100	117	E
Ca7.007-4300 100 100	122	E
Ca7.007-4300 100 100	225	E
Ca7.009,9	122	E
Belas		
Fe10.00-40 1000	155	D
Fe10.00-100	1300	D
Fe10.00-100	2200	SG
Fe10.00-100,9	2200	D

Harga material per sak materialnya

Ca7.011K	200	F
Ca7.011K	200	E
Marsa-beras-1000 (1900, 1920, 1925)	200	D
Ca7.006-100 100 100	28,5	D
Ca7.006-100 100	27,0	H
Ca7.006-100 100	27,0	H
Ca7.011-100,9	22,0	D
Ca7.011-100	22,0	D
Ca7.011-100	27,0	D
Fe10.00-100 100 100	60	H
Fe10.00-100 100 100	60	H

A. Kayu-kayu

Ca7.006-100 100 100 100	41,0	E
Ca7.006	29,1	D
Ca7.006, 1000, 1000, 1000, 1000	21,2	E
Ca7.006	22,2	D
Ca7.006-100,100	27,7	D
Marsa-beras-1000	1,5	D
Marsa-beras-100	2	H
Ca7.006-100	1,5	D
Ca7.006-100	2,1	D
Ca7.006-100	12,5	D
Ca7.006-100	41,5	D

A. Kayu-kayu lainnya

Ca7.006-100 100 100	110	D
Ca7.006	16,5	SG
Ca7.006-100 100 100	12,5	E
Ca7.006	13,7	D
Ca7.006	13,1	F
BMV 80	11,4	D
BMV 125	10,1	D
Marsa-beras F 200	6,3	F
Marsa-beras Min 1000	2,2	D
Marsa-beras 100	2,2	D
Marsa-beras 100 100	12,5	D
Marsa-beras	2,1	D
Marsa-beras	2,1	D

Yengil avtomobillar dvigatellarining ishchi hajmiga ko'ra juda kichik (1,1 litrgacha), kichik (1,1 litrdan 1,8 litrgacha), o'rtas (1,8 litrdan 3,0 litrgacha), katta (3,5 litrdan ortiq turdarga bo'linadi).

Yuk tashish va o'tkazishni og'irligiga (massasiga) ko'ra quyidagi 7 ta guruhga ajratiladi:

- 1-guruh - 1,2 tonnagacha;
- 2-guruh - 1,2 tonnadan 2,0 tonnagacha;
- 3-guruh - 2,0 tonnadan 3,0 tonnagacha;
- 4-guruh - 3,0 tonnadan 14,0 tonnagacha;
- 5-guruh - 14 tonnadan 20,0 tonnagacha;
- 6-guruh - 20,0 tonnadan 40,0 tonnagacha;
- 7-guruh - 40,0 tonnadan yuqori.

Xalqaro amaliyotda ATVlarning BML Yevropa iqtisodiy komissiyasining ichki transport qurollari tomonidan ishlab chiqilgan klassifikatori keng qo'llaniladi. Ushbu klassifikatorda ATVlarni tasniflash uchun fiksonali kodlar asos qilishilgan. Bu kodlarning uchinchi raqami kabi quyidagilarni ifodalaydi:

- 1-son ATVning toifasi va sinfi;
- 2-son ATVning tipi;
- 3-va 4-sonlar ATVning modeli tartib raqami;
- 5-son ATVning modifikatsiyasi;
- 6-son spetsiallarga mos jallanganligi.

Xalqaro klassifikatarga muvofiq yo'lovchi tashishga mo'ljallangan ATVlar 3 ta toifaga (M1, M2, M3) bo'linadi. Shundan, birinchi toifu (M1) ga faqat yengil avtomobillar kiriladi. Ikkinchi va uchinchi toifu (M2, M3) ga ya'ni umumiylik va o'rindiqlar sohasiga ega bo'lgan avtomobillar kiriladi. M2 va M3 - toifalarga kiritilgan avtomobillar quyidagi sinflarga ajratiladi:

- 1-sinf - shahar ichida harakatlantiruvchi avtomobillar;
- 2-sinf - shaharlararo harakatlantiruvchi avtomobillar;
- 3-sinf - tashishni tashishga mo'ljallangan avtomobillar.

Shahar ichi va shaharlararo qatnovlarni bajaruvchi harida 22 ta darajani bo'lgan yo'lovchilarni tashishga mo'ljallangan avtomobillar A sinfiga (turib va o'tirib ketuvchi yo'lovchilarni uchun) hamda V sinfiga (zaqat o'rindiqlarga o'tirib ketuvchi passajirlar uchun) ajratiladi.

Xalqaro klassifikatonga muvofiq yuk tashishga mo'ljallangan ATVlar og'irligiga (massasiga) ko'ra 3 ta toifaga (№1, №2, №3) ajratiladi.

Chunonchi. № 1 toifaga eʼgʻirligi (massasi) 3,5 tonnagacha boʻlgan yuk tashuvchi va maxsus avtomobillar, № 2 toifaga eʼgʻirligi 3,5 tonnadan 12,0 tonnagacha boʻlgan yuk tashuvchi va maxsus avtomobillar, № 3 toifaga eʼgʻirligi (massasi) 12,0 tonnadan ortiq boʻlgan yuk tashuvchi va maxsus avtomobillar kiradi.

Avtomobilarning tirkamalari (yashimirkamalari) eʼgʻirligi (massasi)ga koʻra 4 ta toifaga (01, 02, 03, 04) boʻlinadi. Chunonchi, 01 toifaga eʼgʻirligi (massasi) 0,75 tonnagacha boʻlgan tirkamalar, 02 toifaga eʼgʻirligi 0,75 tonnadan 3,5 tonnagacha boʻlgan tirkama va yarim tirkamalar, 03 toifaga eʼgʻirligi 3,5 tonnadan 10,0 tonnagacha boʻlgan tirkama va yarim tirkamalar, 04 toifaga esa eʼgʻirligi (massasi) 10,0 tonnadan ortiq boʻlgan tirkama va yarim tirkamalar kiradi.

ATVlarning nomlari, alubola belgilari, toifasi, sinfi, modelining turib raqamlari, modifikatsiya raqamlari ularni ishlab chiqaruvchi korxonalar tomonidan qoʻyiladi. Masalan, Vengriyada ishlab chiqarilgan avtomobilga berilgan «Merus-260.01» belgilarida 2 raqami uning avtomobil ekanligini, 60 – avtomobil modelining raqamini, 01 – modifikatsiya raqamini bildiradi.

Hozirgi paytda haram 4001 raqamli kataloqida, shu jumladan buning respublikamizda ham, ATVlarni tasniflash va ularga beriladigan milliy davlat raqami belgilarini xalqaro talablar va standartlarga muvofiq lashtirish ishlari olib borilmoqda. Chunonchi, Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2007-yil 27-iyun kuni «Avtotransport vositalari uchun raqamdan oʻtkazish davlat raqami belgilarining yangi namunalarini joriy etish chora-tadbirlari toʻgʻrisidagi 131-son qaroriga asosan mamlakatimizda 2007-2016-yillar mobaynida barcha turdagi avtotransport vositalariga yangi namunadagi davlat raqamlari belgilari beriladi. Yuridik shaxs maqomidagi avtotransport korxonalarini ATVlariga davlat raqamlari belgilari tasdiqlangan I tip, XII Ep, IA tip, III A tipdagi shakildagi ajratiladi.

ATVlar avtotransport korxonalarini bala usiga ularning boshlangʻich qiymati boʻyicha kirim qilinadi.

ATVlarning boshlangʻich qiymati respublikamizning 3-son HJIMS «Asosiy vositalariga muvofiq oʻz ichiga quyidagilarni oladi:

- ATVning sotib olish qiymati (OQS bilan birga);
- ATVni tushib keltirish xarajatlari;
- ATV boʻyicha bojxona toʻlovlari (import qilingan ATVlarni tegishli);

-ATVni korrupsiya yoki savdo ketishga vaqf qilingan xodimlarga berilgan sifati boʻyicha beriladi

-brazerlik xizmati uchun beriladi;

-ATVni davlat toʻgʻri xoʻjalik maʼmuriyati (sholat-maʼmuriyot, maʼmuriy pasport, yoʻl harakati solib oʻlish qizmalarini fuqaroliklaridagi toʻlov),

-ATVni sotib olish va yetkazib berish bilan bogʻliq boshqa xarajatlari.

ATVning boshlangʻich qiymati avtomatlasport korxonasi maʼmuriyati yoki boshqa yuqoridagi keltirilgan tartibda hisob-kitob qilinish, ushbu hisob-kitob korxonasi rahbari tomonidan tasdiqlangan boʻlishi lozim.

ATVlarning boshlangʻich qiymati ular foydalanishga qabul qilingandan keyingi davrda qayta baholinish, shuningdek qilingan qoʻshimcha kapital investitsiyalar natijasi koʻrinishi mumkin. ATVlarning ushbu sifatlarga koʻra keyingi davrda mavjud boʻlgan yangi qiymati ularning tildangan qiymati deb ataladi. Eklunga qiymat berilgan vaqtni vaqt bilan boshlab, ATVlarning yangi boshlangʻich qiymatini tashkil etadi.

ATVni yangi qilingan qoʻshimcha kapital investitsiyalarga ularni modernizatsiya qilish, qayta jihozlash, tarkibiy oʻzgarishini oʻzgartirishga katta sari-xarajalar kiradi

ATVlar modernizatsiyasi deganda, eslatib, ularning texnik-ekspluatatsion xususiyatlarini qaytari, foydali xizmat uchun ish va boshqa ishlarini yanada oʻzlashtirishga qoʻl keladigan sifati oʻzgarishiga olib keladigan ishlar ushbu maqsadga moʻljallangan. Modernizatsiya ishlariga shuningdek, ATVning eski qismlarining qayta tiklanishi, boshqa boshqa qismlarini oʻzlashtirish, yangi xususiyatlar yoki qayta jihozlashga qoʻshimcha resurslar qoʻllanilishi ham kiradi. Ushbu maqsadlardagi xarajalar ATVlar boshlangʻich qiymatiga qoʻshiladi.

ATVlar oʻzlashtirish va boshqa oʻzgarishlarini amalga oshirish, eski maʼmuriy oʻzgarishlar shu maqsadga yangi maʼmuriy qoʻyish kabi ishlariga boʻlgan sari-xarajalar kapital investitsiyalarida koʻrilgan boʻlsa, ular ATVlarning taʼmirlovchi xarajalari sifatida hisoblanib qoʻyiladi.

ATVlarning taʼmirlovchi ishlariga yangi qoʻshimcha kapital berilishi mumkin.

Joriy taʼmirlovchi ishlarini peʼshuklik korxonalarida shartiy tarzda oʻtkaziladi. Joriy taʼmirlovchi ishlar, eslatib, har qanday shartingdek resurslik holatlarini yuz bergan paytlarda oʻtkaziladi.

Oʻzga taʼmirlovchi ishlarini yiliga kamida bir marta amalga oshiriladi. Uning joriy taʼmirlovchi ishlarini davrda, barcha ATVning yiliga qismlari va qismlarini amalga oshiriladi.

Kapital talabini qamrov ishlarini avtotransport korxonalarining biznes rejalariga quruvchi muddatlarida amalga oshiriladi. Umumiy ATVlar texnik holat va ekspluatatsiya qilish intensivligiga qarab bir nechta yillar ichida bir marta talablanishi mumkin. Kapital talablashning ixtiyar va o'z talablashdan farqi shundaki, bunda ATVning motorli, horti va boshqa qismlari to'liq yoki birlamchi va qaytadan tuziladi, shuningdek yaroqsiz bo'lganligi ta'riqatlar to'liq qabul qilinadi.

Avtotransport korxonalarida balansida ATVlar qoldiq qiymatida aks etiladi. ATVlar qoldiq qiymatida deyanda ularning boshlang'ich (qizilgan) qiymati va jumlangan eskirish summasi o'rtasidagi farq tushiriladi.

18.2. Avtotransport vositalari holati va harakatining hisobi

Avtotransport korxonalarida ATVlar holati va harakatining shtetrik hisobi bosh kitobda uchindigan O'zBET transport vositalari - shtetidu yuritiladi. ATVlar holati va harakatining ixtiyar hisobi ularning har biriga ochilgan hisob kartochkalarida yoki xususiy vositalar hisob-kitobida ochiladi. Hisob kartochka shtet avtotransport korxonalarida har bir ATVga davlat nuyxatidan o'z qizilgan shtet ochiladi. Ushbu kartochkada ATVning bosh texnik ma'lumotlari, uning eskirishini (bepul olinishi)ni ta'sir qovchi harajatlarning tartib raqami, sarafi, shuningdek boshlang'ich qiymati, fidalgan qiymati, jumlangan boruvchi eskirish summasi, qoldiq qiymati hisobot duvrlari bo'yiicha aks etiriladi. Hisob kartochkasi ATVning korxonalar foydali shtet ma'kiyatida to'liq saqlanadi. Korxonalar shtet yuritilgan shtet ATVga ochilgan hisob kartochkasi yuritiladi.

Avtotransport korxonalarida ATVlar asosan sotib olish, bepul olish, ta'sirchilar kadali shtetida ixtiyar shtet evaziga ko'payadi.

ATVlarni shtet olinishi buxgalteriya hisobida boshlang'ich boshlang'ich ixtiyar asosida quyidagi yozmalar bilan aks etiriladi (18.2-jadval).

ATVlarni boshqa yuritilish va ixtiyar shtet shtet bepul olinishi bo'lgan shtet shartnoma shtetlariga ko'ra va shtet-taktikalalar asosida avtotransport korxonasi balansiga kirishi qilinadi. Buxgalteriya hisobida ushtet operatsiyaga quyidagi ixtiyar shtet qilinadi:

Debet 0160 «Transport vositalari»;

Kredit 8530 «Bepul olingan mulk».

Avtotransport korxonalarida, umumiy, mas'uliyati shtetlangan ixtiyarlarada, xususiy korxonalarida ATVlar ta'sirchilar umumiy ularning

Debet 0160 «Transport vositalari»;

Kredit 8510 «Mullani qayta baholash bo'yicha tuzatishlar».

Bir vaqtni qayta baholash bo'yicha ularning jami qayta eskirishi summasini belirlashga quyidagilar xos xos qilinadi:

Debet 4510 «Mullani qayta baholash bo'yicha tuzatishlar»;

Kredit 0160 «Transport vositalari» eskirishi».

4510 «Mullani qayta baholash bo'yicha tuzatishlar» sotilgan krediti va debetida aks ettirilgan summalarning jamiy qayta baholash bo'yicha ularning jami qayta eskirishi summasini bildiradi. Qayta baholash natijasida ularning kelgan rezerva kapitali avtotransport korxonasi balansida asosiy kapital elementi sifatida aks ettiriladi.

ATVlar bozoriga kelib qiyosatini modernizatsiya qilish evaziga ko'payishi nuqson shifodini zaryu qilish dalolatnomasi asosida hisobga olinadi. Ushbu dalolatnoma nuqson korreksiya tuzatishdan tuzatilib va natijalar to'rtinchi hisobga olinadi. ATVlar modernizatsiyasiga kelgan barcha xarajatlar dastlab 0890 «Boshqa kapital qo'yilmalar» shotiuning debetida to'planadi. Dalolatnoma asosida modernizatsiya xarajatlari summasini ATVlarning bozoriga kelib qiyosatiga kiritilishiga quyidagi yozuv qilinadi:

Debet 0160 «Transport vositalari»;

Kredit 0890 «Boshqa kapital qo'yilmalar».

Avtotransport korxonalarini ATVlarni shartnomalar asosida joriy va uzoq muddatli ijara olishlari bilan murakib.

Joriy ijara (1 yilgacha muddatga) olingan ATVlar avtotransport korxonalarini belansiga kiritilgan bo'lmaydi. Hunday ATVlar balansdan boshqari 001 «Joriy muddatli ijara bo'yicha olingan asosiy vositalar» shotiuning debetida hisobga olinadi. Joriy ijara muddati tugaygach, ATVlar ijara beruvchiga qaytariladi. Bunda olingan 001 «Joriy muddatli ijara bo'yicha olingan asosiy vositalar» shotiuning debetida va shu yil bilan ushbu shotiun yoqiladi.

Uzoq muddatli ijara (1 yildan ko'p muddatga) olingan ATVlar avtotransport korxonalarining belansiga kiritilgan bo'lmaydi va uning rivojida 0310 «Uzoq muddatli ijara shartnomasi bo'yicha olingan asosiy vositalar» shotiuning debetida hisobga olinadi. ATVlarni uzoq muddatli ijara olish operatsiyalari bozoriga kelib qiyosatiga quyidagi yozuvlar bilan aks ettiriladi:

ATVlarning kelib qiyosatiga.

Debet 0310 «Uzoq muddatli ijara shartnomasi bo'yicha olingan asosiy vositalar»;

Kredit 7910 «Tasarrufkor muvazoz muddatli ijara bo'yicha qarza».

- *Uzoq muddatli ijara bo'yicha qarzning joriy qismlari.*

Debet 7910 «Tasarrufkor muvazoz muddatli ijara bo'yicha qarza».

Kredit 6950 «Uzoq muddatli imzolashning joriy qismlari».

- *Uzoq muddatli ijara majburiyatining joriy qismlarining o'zaro hisoblashiga oshirilishiga.*

Debet 6950 «Uzoq muddatli imzolashning joriy qismlari».

Kredit 5110 «Hisob-kitob solixi».

- *Uzoq muddatli ijara uchun ATVA va boshqa soliqlar to'lovlarini o'zaro hisoblashga oshirilishiga shart bo'yicha ijara muddatli imzolashning majburiyatlarini o'zaro hisoblashga oshirilishiga.*

Debet 0160 «Transport vositalari».

Kredit 0210 «Uzoq muddatli ijara shartnomasi bo'yicha olinayotgan avansiy vositalar».

Avtotransport korxonalarini faoliyatidagi ATVlar turli sabablarga ko'ra, jumladan tugatish, sotish, bepul berish, talab bazali ishtirokda o'zlashtirish holatida hisobdan chiqariladi. Shuningdek, ATVlarning boshqaruvchi qiyimat ulami qayta tubeklash evaziga ham kamaytirilishi mumkin.

ATVlar foydali xizmat maqsadini o'tinganda, yaroqsiz bulgan holatida tugatiladi. Tugatish ishlarini maxsus komissiya tomonidan amalga oshiriladi. Uning natijalari komissiya tomonidan «Tugatish dalolatnomasida» aks ettiriladi. Ushbu dalolatnomaga rahbar korxonadan tasdiqlangach, o'tugatish natijalarini hisobda aks ettirishiga asos bo'ladi.

ATVlarni tugatish natijalari buxgalteriya hisobida quyidagicha yozuvlar bilan aks ettiriladi (13.3-jadval).

ATVlarning sotilishi turli sabablarga ko'ra yuz beradi, masalan avtotransport korxonasi boshqaruvchi uchraganda, eski avtomobillarga zarurat bo'lmaganda, yangi avtomobillarning sotib olinishini ma'biag' bilan ta'minlash maqsadida va boshqa hollarda. Avtotransport korxonalarini tomonidan ATVlarni sotish shartnomalar ushbu maqsadga oshiriladi va shartnomalar bilan rasmiylashtiriladi.

Avtolatmasari korxonalarini ATVlarni qoldiruvchi ma'biag'ni yuqori ma'darlarda, qoldiq qiymatida va unklar pas bo'lgan qiymatlarida sotishlari mumkin. ATVlarni sotish va unklar olingan natijalar buxgalteriya hisobida quyidagi yozuvlar bilan aks ettiriladi (13.4-jadval).

ATVlarning tugatilishini sاحبotlarda aks ettirish

№	Operatsioning mazmuni	Summa	Davlat uchun	Yaratilgan daromad	Aks ettiriladigan hissa
1	ATVning qoldirilishi bilan natijada foydalanilgan	2000000	2000	2000	Tugatilgan daromad
2	ATVning qoldirilishi bilan natijada foydalanilgan va davlat daromadidan foydalanilgan	1000000	1000	1000	Tugatilgan daromad
3	Tugatilgan daromadning qoldirilishi bilan natijada foydalanilgan	1000000	1000	1000	Tugatilgan daromad
4	Tugatilgan daromadning qoldirilishi bilan natijada foydalanilgan	1000000	1000	1000	Tugatilgan daromad
5	ATVning qoldirilishi bilan natijada foydalanilgan va davlat daromadidan foydalanilgan	2000000	2000	2000	Tugatilgan daromad
6	ATVning qoldirilishi bilan natijada foydalanilgan va davlat daromadidan foydalanilgan	2000000	2000	2000	Tugatilgan daromad

ATVlarning sotilishini sاحبotlarda aks ettirish

№	Operatsioning mazmuni	Summa	Davlat uchun	Yaratilgan daromad	Aks ettiriladigan hissa
1	ATVning qoldirilishi bilan natijada foydalanilgan	5000000	5000	5000	Sotilgan daromad
2	ATVning qoldirilishi bilan natijada foydalanilgan va davlat daromadidan foydalanilgan	5000000	5000	5000	Sotilgan daromad
3	ATVning qoldirilishi bilan natijada foydalanilgan	5000000	5000	5000	Sotilgan daromad
4	ATVning qoldirilishi bilan natijada foydalanilgan va davlat daromadidan foydalanilgan	5000000	5000	5000	Sotilgan daromad
5	ATVning qoldirilishi bilan natijada foydalanilgan va davlat daromadidan foydalanilgan	5000000	5000	5000	Sotilgan daromad
6	Sotilgan daromadning qoldirilishi bilan natijada foydalanilgan	5000000	5000	5000	Sotilgan daromad

Respublikamizning Soliq qonunchiligi hujjatlariga muvofiq umumiy soliqning to'lovchisi avtomobil transport korxonalarida ATVlarni qoldirguncha

va qoldiq qiymatidan past narxlarda sotganlarda QQS to'lovchi hisoblanmaydilar. Shuningdek, yagona soliq to'lovchi to'lovchi avtotransport korxonalar ATVlarni sotganda QQS to'lmaydi.

ATVlarni bosqich yuridik vujudga kelingan shaxslarga bepul berishi faqat ushbu shartnomalar asosida amalga oshiriladi bunda qaratilgan qilib ko'rsatish dalaolat xarakterida va shartnomalar bilan ma'muriy tashkil etiladi.

ATVlarni bepul berilishi va ushbu natijalarini shartlarda aks ettirish ATVlarni sotish bo'yicha yuqorida keltirilgan tartibga muvofiq o'tkaziladi. Faqat, bepul berishdan so'ng qolgan zaxira summasini hisobdan chiqarishi ATVlarni bepul berishda keltirilgan narxga, avtotransport korxonasi qo'shilgan QQS to'lovchi yoki to'lovchi bo'lmagani, shuningdek qayta baholashdan vujudga kelgan rezerva kapitalining summasiga bevositadan qo'shilishi xususiyatini quyidagi misol asosida ko'rib chiqamiz.

Misol. Aytaylik, avtotransport korxonasi boshlang'ich qiymati 5000000 so'm bo'lgan va jadalangan ekanligi 4000000 so'm bo'lgan avtomobilni 2000000 so'm narxida hadya sifatida avtomobil korxonasi tomonidan beradi. Avtomobilni qayta baholash natijasida vujudga kelgan rezerva kapitali 5000000 so'm. Aytaylik, QQS to'lovchi hisoblanadi.

18.5-jadval

ATVlarning bepul berilishini shartlarda aks ettirish

№	Operatsiyalarning mazmuni	Summa	Belet soliq	Qo'shilgan soliq	AVK bo'limi bo'yicha Soliq faoaliyatini amalga oshiruvchi korxonalar
1	ATVlarning boshlang'ich qiymati hisobdan chiqarilishi	5000000	5000	2100	Soliq faoaliyatini amalga oshiruvchi korxonalar
2	ATV bepul berilishidan so'ng qolgan zaxira hisobdan chiqarilishi	4000000	4000	1700	
3	ATV bepul berilishidan so'ng qolgan zaxira hisobdan chiqarilishi	5000000	5000	2100	Soliq faoaliyatini amalga oshiruvchi korxonalar
4	QQS to'lovchi bo'lmagan korxonalar tomonidan bepul berilgan avtomobilni qayta baholash natijasida vujudga kelgan rezerva kapitali (2000000-4000000) (2000000)	2000000	20000	8000	Soliq faoaliyatini amalga oshiruvchi korxonalar
5	ATV bepul berilishidan so'ng qolgan zaxira hisobdan chiqarilishi	5000000	5000	2100	Erkinlik bo'yicha amalga oshirilgan korxonalar
6	Bepul berilgan ATV bo'yicha -110 soliqning yuqoridagi (2000000-1000000-1000000)	1100000	11000	4600	Erkinlik bo'yicha amalga oshirilgan korxonalar
7	Bepul berilishidan so'ng qolgan zaxira hisobdan chiqarilishi (2000000-1000000)	1000000	10000	4000	Erkinlik bo'yicha amalga oshirilgan korxonalar

Avtotransport bepul berish va undan koʻrilgan zarar yuzoridagi zararni qamalganlik hisobida qaytarib solishtirish sharti bilan (18.3-jadval).

Agar avtotransport korxonasi yoʻqoridagi tartibda keltirilgan avtomobilni qoldiq qiymatini baholash badiya qilganda edi, u holda shu badiya iyadun yicha QQS toʻlinmaydi. Korxonaning bepul berish bilan oʻtilgan zarari quyidagi baholash summasiga koʻpaytirilganidan soʻngra 1000000 soʻmni (1000000 + 200000) tashkil etadi.

Respublikamizning Soliq qonunchiligi hujjatlariga koʻra, yagona soliq toʻlovi aksiyalar bepul korxonalarining ATVMlariga qoldiq qiymatini koʻyicha bepul berilganda ularga soliq yukini faqatgina qayta baholash summasi boʻyicha qoldiq qiymatidan ortiq boʻlgan qismini qaytarib beriladi. Masalan, qoldiq qiymati 1000000 soʻm boʻlgan ATVMni qaytarib bepul berilgan holda, uning yagona baholash urufusida sajudga kelgan rezerva kapitali 15000000 soʻm tashkil etgan boʻlsa, u holda oʻrindagi 500000 soʻmlik foyda summasi avtotransport korxonasi badiya bepul toʻlovi bazasiga kiritiladi.

Avtotransport korxonalarini oʻz ATVMlarini boshqa yuridik shaxslarga oʻtish badiyalisifatida kiritish mumkin. Bunday operatsiya amaliyotida yuz berib qolgan shartnomalar nazarda boʻlmaydi. ATVMlarini oʻtish badiyalisifatida kiritish qabul qilish toʻgʻrilaridagi qonunlar bilan oʻzaro bogʻlanish bilan amalga oshirilganligi taʼkidlanishi kerak. Ushbu amaliyotda operatsiya ham hisobga olinib hisab respublikamizda belgilangan tartibda amalga oshirilishi kerak.

birinchiidan, oʻtish badiyalisifatida berilgan ATVMlar ulamining boshlangʻich qiymatida, shuningdek ular koʻyicha jamlangan eskirish summasi korxonaning balansidagi yuz berib keltirilgan yozuvlar asosida chiqariladi.

ikkinchidan, oʻtish badiyalisifatida kiritilgan ATVMlar avtotransport korxonalarida uchiruvchi investitsiyalar sifatida tan olinishi va muomalasida 600 kuzoq muddatli investitsiyalar sifatida aks etiriladi.

uchinchiidan, ATVMlarini oʻtish badiyalisifatida kiritish, ularning keliduvchi yuz berib keltirilgan QQSga tortilmaydi.

toʻrtinchiidan, ATVMlarini oʻtish badiyalisifatida kiritishdan oʻlingan foyda toʻgʻrilaridagi zarar mos ravishda 9310 «Asosiy vositalar ulamidan oʻyda» va 9430 «Boshqa operatsion xarajalar» uchirida aks etiriladi.

Avtotransport korxonalar ATVMlarini jodiy va uzoz muddatli ijara ga berish lari ham mumkin. Ushbu operatsiyalar hisobi respublikamizning b-

gandilivni o'qib olinganidan so'ng olib berilishi lozim. Qarashli ATVlarni to'g'ri (1 yil) muddatga (har bir jaragat boshdanlar va transport korxonalarining qabul va taqdimotiga) qaratib, transport korxonalarining hisob shartlari ko'rib chiqilishi lozim. ATVlar hisob shartlari o'zgarishlar tashkili bilan zardun to'g'ri alohida shartlar, misal uchun 67- qator yiliga berilgan transport vositalarini shartlar hisobga olinishi mumkin. Bular ATVlarni jarayoniga berilishi usul shartlarini o'zgarish, ularning qaytarish va yangi kralitida aks ettiriladi.

ATVlarni har qanday muddatli (1 yildan ko'p muddatga) jaragat berish bo'yicha hisob shartlarida qayd qilish aks ettiriladi (18.0-jadval).

Avtotransport korxonalarida ATVlar boshqa asosiy vositalar sugari ikki yil davomida bir muddatda inventarizatsiya qilinishi lozim. ATVlar inventarizatsiyasi, ularning ularni har qanday muddat berish haqida hisobga olinish va respublikamizning 19-sonli IVSda inventarizatsiyani tashkil qilish va o'rtaklashgan ma'oliq qurilga o'tiriladi.

Hisoblar o'zgartirilgan, bir qator inventarizatsiya paytida shartlariga qaratib o'qib olingan ATVlar avtotransport korxonasi qabul va taqdimotiga kirish qilinadi va ular bo'yicha hisob shartlarida qayd qilish aks ettiriladi.

Debet 0150 «Transport vositalari»

Kredit 9390 «Boshqa operatsion daromadlar»

ATVlar inventarizatsiyasida kamomadlar miqdoriga, debetlarining boshlang'ich qiymati va olingan eskirish stuzingdek ulam to'rtinchi o'lingan ulam qayta tiklanish va yangi shakllangan rezerv kapitali hisobdan chiqariladi. Ushbu operatsiyalar bo'yicha hisob shartlarida qayd qilish aks ettirilgan yozuvlarga o'zlashtirish aks ettiriladi. Shunday bo'yicha o'zlashtirilgan ATVning qoldiq qiymati miqdor shaxslik miqdoriga qayd qilish aks ettiriladi kamomadlar miqdori va yangi qayd qilish aks ettiriladi.

Debet 5910 «Kamomadlar va bo'yliklar boshlang'ich qayd qilish»

Kredit 9210 «Asosiy vositalarning qiymati»

ATVlarning olingan qiymati yozuv stuzing bo'yicha avtotransport korxonasi rahbariyati tomonidan bildirilgan miqdorda qayd qilish aks ettiriladi. Ushbu miqdor kamomadlar salida tan olingan ATVning qoldiq qiymatiga, yangi boshlang'ich hisob shartlarida qayd qilish aks ettirilgan rezerv kapitali va muddatli o'zlashtirilgan qoldiq qiymatida qoldiq qiymatdan past hisob shartlarida yangi qiymatlarida o'zlashtirilishi mumkin. Misol uchun, yozuvlik kamomadlar bo'yicha ATVning qoldiq qiymati 500 ming so'm, qayd qilish aks ettirilgan rezerv kapitali kamomadlar 100 ming so'mni tashkil etadi. Korxonalar rahbariyati,

ammiyatini 1-hiljada 200 ming so'm, 2-hiljada 300 ming so'm, 3-hiljada 400 ming so'm miqdorida undirish afsligini qaratilgan bo'lsa, uning natijada bu hiljalar bo'yicha hissa hissiyatida quyidagi yozuvlar berilishi lozim:

18.6-judval

ATFVlarning muvofiq muddatli ijaraga berilishini shartlarda aks ettirishi

№	Operatsiyaning mazmuni	Somma	Debet hisbi	Kredit hisbi	Aksi bo'yicha hajjat
1.	ATFVning ko'rsatuvchi sifatida bo'lgan davri uchun	1200000	4730	1160	ijara daromadlari, aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi
2.	ATFV bo'yicha hissa bo'yicha ijaraga berilgan davr uchun	1200000	7290	9310	ijara daromadlari, aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi
3.	ATFVni esa, muvofiq muddatli ijaraga berilgan davr uchun	2000000	7290	9310	ijara daromadlari, aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi
4.	ATFVni ijaraga berilishi uchun qaratilgan kreditning aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi uchun	500000	4730	6020	ijara daromadlari, aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi
5.	Ushbu kreditning aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi uchun	500000	5110	1160	aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi
6.	ATFV bo'yicha qaratilgan kreditning aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi uchun	500000	6510	9310	aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi
7.	Ushbu kreditning aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi uchun	750000	9310	7290	aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi
8.	Kreditning aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi uchun	500000	7290	6020	aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi
9.	Ushbu muvofiq muddatli ijaraga berilgan davr uchun aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi uchun	2000000	6790	9310	aksiyalar va hissalarning qayil bo'lishi

1-hiljada (ATFV bo'yicha kampaniyaning summasini 200 ming so'm miqdorida undirishga qaratilgan):

Debet 4730 «Xodimlarning muvofiq muddatli ijaraga berilishiga qaratilgan»;

Kredit 5110 «Kampaniyalar va bo'yliklar huviylashlari yiqitishlari»;

2-holatlarda (ATV bo'yicha korxonalar mahsulotini 100 kiling so'ra miqdorida mahsulotlashga qaror qilinganida)

Debet 1750 «Kodlarning moddiy zarar bo'yicha qarzlar» - 500000 so'm.

Kredit 59 «Kamomadlar va boylıklar buzilishidan yo'qotishlar» - 300000 so'm.

Kredit 9110 «Asosiy vositalar ehilimida foydas» - 300000 so'm.

3-holatlarda (ATV bo'yicha korxonalar mahsulotini 100 kiling so'ra miqdorida mahsulotlashga qaror qilinganida)

Debet-720 «Kodlarning rasodiy zarar bo'yicha qarzlar» - 100000 so'm.

Debet 9150 «Inshoqa ocherasion xarajatlara» - 100000 so'm.

Kredit 5910 «Kamomadlar va boylıklar buzilishidan yo'qotishlar» - 300000 so'm.

18.3. Avtotransport vositalari ish faoliyati ko'rsatkichlarining hisobi

Avtotransport korxonalarida har bir ATV ish faoliyati alohida yuritiladi. Buning uchun AVKning tur biriga maxsus «Avtotransport ish faoliyati hisobi» kartochkasi ochiladi. Bu kartochkadan AVK tur ish faoliyatini ifodalovchi soniy va sifati ko'rsatkichlar davrlar bo'yicha aks ettiriladi hamda jamlanadi.

ATVlar ish faoliyati hajrini ifodalovchi soniy ko'rsatkichlar so'zib oshilgan yoki hajrni va yuk ayirmani (yuk aylanma) hisoblanadi. Chunki, tashilgan yuk hajrni tonna, yo'lovchilari (yuk aylanma) tonna-kilometrlarda, yo'lovchi tashilish hajrni esa kishi sonida, yo'lovchi aylanmasi (yo'lovchi aylanma) kishi-kilometrlarda hisobga olinadi.

Tonna-kilometr (Ulan) - transport tomonidan 1 tonna yukni 1 kra masotiga tashish bo'yicha bajarilgan ishni hisobga olish uchun qabul qilingan shartli birlik. Transport tomonidan bajarilgan jarai ishning tonna-kilometr (kralidagi hajrni tashilgan yuk nisbatini (tonna) jarai) yoki bilan hisob o'tilgan masofa (kraliga ko'paytirish orqali topiladi).

Kishi-kilometr (Ulan) - transport tomonidan 1 kishini 1 kra masotiga tashish bo'yicha bajarilgan ishni hisobga olish uchun qabul qilingan shartli birlik. Transport tomonidan bajarilgan jarai ishning kishi-kilometr (kralidagi hajrni tashilgan yo'lovchilar sonini (kishi) jarai yo'lovchilar bilan hisob o'tilgan masofa (kraliga ko'paytirish orqali topiladi).

Adyalarini faqat yil turli sifati sifatlar bilan taqqiylamoq, ularning sayyalarini bo'lib ko'rib chiqish, quyidagilar hisoblanadi:

- **1 tonna-kilometr (tkm) yuk aylantirishining tumanarxi.** Bu ko'rsatkich yuk tashish avtomobil transportini ekspluatatsiyasi uchun o'qilgan jami sayyalarini jami bajarilgan ish hajrini, ya'ni yuk aylantirish (tkm) miqdoriga bo'lish orqali topiladi.

- **1 kishi-kilometr (kkkm) yo'lovchi aylantirishining tumanarxi.** Bu ko'rsatkich yo'lovchi tashuvchi avtomobil transportini ekspluatatsiyasi uchun o'qilgan jami sayyalarini jami bajarilgan ish hajrini, ya'ni yo'lovchi aylantirish (kkkm) miqdoriga bo'lish orqali topiladi.

- **avtomobillarning texnik tayyorgarlik koeffitsiyenti.** Bu ko'rsatkich ma'lum davrda jami texnik soz tunda yuk tashish (yo'lovchi tashish) uchun tayyorgarlikda bo'lgan avtomobillar sonini ularning shu davrdagi umumiy soniga bo'lish orqali topiladi.

- **avtomobillarni ishga chiqish koeffitsiyenti.** Bu ko'rsatkich ma'lum davrda jami ishga chiqqan avtomobillar sonini shu davrdagi o'jalikda mavjud bo'lgan jami avtomobillar soniga bo'lish orqali topiladi.

- **ishidagi avtomobil-kunlar soni.** Bu ko'rsatkich ma'lum davrdagi jami avtomobil-kunlar sonini shu davrdagi avtomobillarni ishga chiqish koeffitsiyentiga ko'paytirish orqali topiladi.

- **ishda bo'lmagan avtomobil-kunlar soni.** Bu ko'rsatkich ma'lum davrda xo'jalikdagi jami avtomobil-kunlar sonidan, jami ishda avtomobil-kunlar sonini ayirish orqali topiladi. Avtoxozlikda ishda bo'lmagan avtomobil-kunlar soni obyektiv va subyektiv sabablarga ko'ra yuz beradi. Subyektiv sabablarni umumiy taqdimot, shuningdek, tejalik texnik o'rik yutu'riksiz ishlariga ko'g'ri keladigan avtomobil-kunlar soni obyektiv sabablar hisoblanadi. Yo'lga chiqib, ruhiy modifikatsiyalar ga ko'rish vaqtini, o'qitishdan so'ng xo'jalikda qaytgan, shuningdek haydovchining berilgan oqibidani bajarish orqali va shu kabi boshqa holatlarga ko'ra ishda bo'lmagan avtomobillarga ko'g'ri keluvchi avtomobil-kunlar soni subyektiv sabablar hisoblanadi. Bunday sabablarga ko'ra mavjud bo'lgan avtomobil-kunlar soni o'qilgan maqsudlarni amalga oshirishda hisobga olinadi.

- **Ma'ruhdagi avtomobil-sozlar soni.** Bu ko'rsatkich ma'lum davrda xo'jalikdagi jami avtomobil-kunlar sonini avtomobillarning qiyadida bo'lgan ma'ruha sifati ko'rsatkich soniga ko'paytirish orqali topiladi.

- Avtomobillar ish vaqtidan foydalanish koeffitsiyenti. Bu ko'rsatkich avtomobillarda mo'ljallangan vaqtning har bir vaqtiga har bir o'ngali topiladi.

- Bosh o'tilgan masofaning foydaliлик koeffitsiyenti. Bu ko'rsatkich avtomobillarda mo'ljallanmas masofalar yuk bilan bo'sib o'tilgan masofalar jami yuk bilan va yuksiz bo'sib o'tilgan masofasi ga bo'lish orqali topiladi.

- Yuk ko'tarish imkoniyatidan foydalanish koeffitsiyenti. Bu ko'rsatkich avtomobillar tomonidan mo'ljallanmas davda haqiqatda tashilgan yuk hajmi va ularning shu davga to'g'ri keladigan jami yul tashish imkoniyatiga bo'lish orqali topiladi.

ATVda ish faoliyatini idoralarda kuzatish uchun hisobini yuritish uchun bo'luvchi boshlang'ich bujalarlardan biri bo'lib yul varaqalari hisoblanadi. Ushbu bujalarning shakllari, ularni tayyorlash, hisobga olish, to'lg'uzish va ish ovlarni tekshirish tartiblari O'zbekiston Respublikasi avtomobil va daryo transporti agentligi boshlig'ining 2004-yil 3-iyun kuni 83-buyruqi bilan tasdiqlangan shartnomalarining yuk avtomobillari uchun yo'l varaqalari, havo-transport nakladovchilarni tayyorlash, hisobga olish, to'lg'uzish va ish ovlarni tekshirish bo'yicha yo'riqnomasi bilan belgilangan.

Yo'l varaqasi ATV ish faoliyatini aniqlash va hisobga olish uchun mo'ljallangan belgilangan raqamli bir qisqa hujjatdir. Yo'riqnomada aniq maqsadlar va yo'nalishlar uchun yo'l varaqalarining quyidagi umumiy shakllari tasdiqlangan:

№ 4-s (ishray) shakl - ATVda yuk tashishda ular haydovchilarga mehnut buji ishray shaklida shartnoma asosida belgilangan tariflarda hisob-kitob qilinganda qo'llaniladi.

№ 4-p (vaqt buy) shakl - ATVda yuk tashishda ular haydovchilariga mehnut buji vaqt buy shaklida shartnoma asosida belgilangan tariflarda hisob-kitob qilinganda qo'llaniladi.

№ 4-m (shartlarlararo) shakl - ATVda yuk tashish shartlarlararo yo'nalishlarida ishlatilgan va qo'llaniladi. Ushbu shaklning yuz qismida boshqa usulda qizil rangli katakcha ichida o'sha shartlararo tashish yo'nalishi ko'rsatiladi.

№ 1 (zakharov) shakl - ATVda yuk tashish xalqaro yo'nalishlarda ishlatilgan va qo'llaniladi.

Yo'l varaqalari ATV haydovchilariga avtotransport kurso rasmining maxsus bo'linma (dispetcherlik bo'linma) yoki ushbu funktsiya yuklangan

andamida har bir ish kuni (qanuniga binoan) belgilanishi va har bir yil davomida yuk tashish uchun yoʻl varaqalari bir lab kumdan oʻtqizuvchi qabullash muddatini (haydovchi har bir ish kuni (qanuniga binoan) yoʻl varaqalari oʻtqizuvchi muddatidagi ish kuni sanasiga berilgan yoʻl varaqalari toʻgʻrisida) qayd etish sharti. Ular yoʻl varaqalarini oʻlganliklari toʻgʻrisida dipes chekka boʻlinmasi yoritilgan «Berilgan yoʻl varaqalarini qayd etish kitobiga imzo chekallan. Berilgan yoʻl varaqalari avtomobil sport korxonasining burchakablutopi va muhri bilan qabulishi lozim.

Avtomobil sport korxonalariga, ularning kabakay-duspuji va shaklidan qabul qilinayotgan yoʻl varaqalari uchun yuk tashish avtomobillarini belgilangan shaxsning yoʻl varaqalarisiz yoʻlga chiqarish qatʼiinan taqiqlanadi. Yoʻl varaqalarining aslida bergan har bir shaklini toʻlgʻindish urli be yoʻlga qanunida keltirilgan.

4-s (ish kun) shakllagi yoʻl varaqalari yuzi va oʻl qabulidam, aslida (shaxsning alohida qabul qilinayotgan yoʻl varaqalari) ATV ish faoliyatiga doir maʼlumotlar koʻrsatiladi. Chunki yoʻl varaqasining yuzida qanunida bergan yoʻl varaqalari, berilgan sursat, ish rejasi, haydovchi faoliyati, ish vaqti, toʻl qabul, ATVning markasi, davlat belgisi raqami, qabul qilinayotgan yoʻl varaqalari, davlat belgisi raqami, haydovchi bilim yoʻl qabul qilinayotgan shaxsning toʻl qabul, yuk tashish vaqti va tashiruvchi, stajerning faoliyati, ish vaqti alohida belgilangan qabul qilinayotgan koʻrsatiladi.

Yoʻl varaqasining «Haydovchi va avtomobilning ish vaqti boʻlinmasida (2-va 3-ustunlar) avtomobilning yaryadga chiqish vaqti, oʻl qabul qilinayotgan yoʻl varaqalari, yoʻl varaqalari (soat, daqiqa) aks ettiriladi.

Yoʻl varaqasining «Haydovchi va avtomobilning ish vaqti boʻlinmasida (15-12-ustunlar) avtomobilning tashkilotning nomi, oʻl qabul qilinayotgan yoʻl varaqalari, yoʻl varaqalari (soat, daqiqa) aks ettiriladi.

Yoʻl varaqasining maxsus «Yoʻl qabul qilinayotgan yoʻl varaqalari boʻlinmasida (15-12-ustunlar) avtomobilning tashkilotning nomi, oʻl qabul qilinayotgan yoʻl varaqalari, yoʻl varaqalari (soat, daqiqa) aks ettiriladi.

Avtomobil yaryadga chiqqanicha yoʻl varaqasining boshqa qismlari oʻl qabul qilinayotgan yoʻl varaqalari boʻlinmasida (15-12-ustunlar) avtomobilning tashkilotning nomi, oʻl qabul qilinayotgan yoʻl varaqalari, yoʻl varaqalari (soat, daqiqa) aks ettiriladi.

Amalfi shartnoma bilan taqablangan hujjatlar soni va beraqshlar koeffitsienti aks ettiriladi. Ular o'zaro muvofiqlashtirilgan bo'lishi kerak.

4-p (vaqtlay) shaklidagi yo'l varaqlari boshqa shakldagi yo'l varaqlaridan farqli o'laroq maxsus ko'rib olinadigan tizim qismini ega. Bu tizimda ko'rsatilgan ko'rsatkichlar buyurtmachi tomonidan to'ldiriladi, tuzatiladi va shuning bilan tasdiqlanadi. Talon transport korxonasi tomonidan buyurtmachiya bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)lar uchun sohot-faktura tasdiq etishiga asoslanadi.

No 1 (xalqaro) hamda 4-m (shubharangina) shakllaridagi yo'l varaqlarining rasmiy qiymatini to'lg'atish tartibi 4-s (ishbu) va 4-p (vaqtlay) shakllardagi yo'l varaqlarini to'lg'atish tartibiga o'xshaydi. Faqat 1 (xalqaro) shakldagi yo'l varaqlarida ko'rsilgan talon tuzatish usuli o'tilgan yo'l narxligi (krn), tasvirlanayotgan yuk (tonna), yuk uyidagi hajmi (m³) krn, avtomobilning boshlangan vaqti (soat, daqiqa) kabi ko'rsatkichlar mos ravishda O'zbekiston maydoni hamda chet el maydoni kabi maydonlari haqqida ko'rsatiladi. Shuningdek, ushbu yo'l varaqlarining xarakteristik bo'larliklar mos ravishda respublikamiz hamda chet el mamlakatlari maydonida olingan yoqilg'ining miqdori va sarfining hisob-kitobi alohida alohida ko'rsatiladi. Bu bo'limning alohida ustunlarida avtomobilning o'tirib ketish vaqti va kelish vaqtiga borib kelgan yoqilg'ining quldigi, uning norma haqqi va sarfi, va haqiqiy sarfi, olingan tajarim va o'rtacha sarflar ko'rsatiladi. 1 (xalqaro) shakldagi yo'l varaqlarida alohida alohida hisob-kitob bo'limi bo'lib, uning alohida ustunlarida ish turlari va ularga hisoblangan ish haqi to'g'risidagi ma'lumotlar ko'rsatiladi.

Yo'l varaqlarida ko'rsatilgan ma'lumotlarning muvofiqligi uchun avtomatlashtirilgan korxonalar ma'lumotlari hamda ularni rasmiylashtirishga mo'ljallanadigan shaxsning yuqori hisoblanadi. Yo'l varaqlarini rasmiylashtirish funksiyasi yuklatilgan mas'ul xodim yo'l varaqlari bazalarining seriy raqiblarida avtomatik hisoblashni va uni huquqlarini qabul qilishni ko'radi. Yo'l varaqlarini rasmiylashtirishda boshqaruvchi va tuzatishlar kiritishga yo'l ko'rsatilmagan.

Avtomatlashtirilgan korxonalar ma'lumotlarida belgilangan tartibga muvofiq to'ldirilgan barcha yo'l varaqlari ularga aloq qilingan hujjatlar bilan birga, dastlabki bo'lim tomonidan buyurtmachiya topshiriladi. Avtomatlashtirilgan korxonalar buyurtmachiya yo'l varaqlariga ishlov beriladi, ya'ni ular asosida avtomatlashtirilgan ish haqini, bajarilgan ish ko'rsatilgan

bo'lgan yotqizuv naqshasidagi avtotransport korxonalarida AT Vlar ish faoliyatidan olingan daromadlar 9030 «Bajarilgan ish (katsivati yan xizmat)lar tashxisatlash» sarfida hisobga olinadi. Ushbu maqol, bajarilgan ish (katsivati yan xizmatlarning tashxisatlashligi) o'tirib olingan daromadlar ushbu sarfda naqshidagi hisobga olinadi (18.7-jadval).

AT Vlar ish faoliyatidan olingan daromadlarning a'fli tashxisatlar bir avtomobil bo'lgan mas'asasi (yashinogumma)da yashinogumma.

Ushbu ishlar

Yo'lovchi tashish avtotransporti - avtomobillar, mikroavtomobillar hamda taksilif bilan ishlatiladigan yengil avtomobillar.

Yuk tashish avtotransporti - ko'p, a'g'rali, o'zi turgan (yarmasali), to'rtgichli avtomobillar, shuningdek ularning tarkibidagi va yashinogumma.

Maksimal avtotransport - suv, suv yoxlig'i, ner va ishlatiladigan yuklarni tashish. Shuningdek maxsus ishlar, masalan qurilish mashinalari va konstruksiyalarni ko'tarish, sindirish, yurchish mashinalari, yong'in o'chirish, axlat tashish, asfalt yo'larni qor va muzlardan tozilesh, supurish, suv soqish kabi ishlar bajaruvchi avtomobillar.

«Avtotransport ish faoliyatini hisobga olinadigan» - bu AT Vlar ish faoliyatini i fodalovchi saviy va sifat ko'rsatkichlarni hisobga olish bo'yicha aks ettirilgan ma'lumotlar hisob registri.

Tonna-kilometr (tkm) - transport tomonidan 1 tonna yukni 1 km masofaga tashish bo'yicha bajarilgan ishni hisobga olish uchun qabul qilingan sanab birlik.

Yuk aylannasi (aylanma) - transport tomonidan bajarilgan jami ishning tonna-kilometr (tkm) dagi hajmi.

Kishi-kilometr (kkkm) - transport tomonidan 1 kishini 1 km masofaga tashish bo'yicha bajarilgan ishni hisobga olish uchun qabul qilingan sanab birlik.

Yo'lovchi aylannasi (aylanma) - transport tomonidan bajarilgan jami ishning kishi-kilometr (kkkm) dagi hajmi.

1 tonna-kilometr (tkm) yuk aylannasining tonnasari - yuk tashish avtomobil transportini ekspluatatsiya uchun sarflangan jami xarajatlarni jami bajarilgan ish hajmi, ya'ni yuk aylannasi (tkm) nisbatidagi nisbat.

1. **Késbi-kilometr (K/km)** yoʻlovchi avtomotorigining tashvaxi - yoʻlovchi tashuvchi avtomobil transporti eksploataatsiyasi uchun aartlangan jami xarajatlarni jami ksharilgan ish vaqtiga, yaʼni yoʻlovchi avtomotorigi (K/km) miqdoriga nisbat.

Avtomobillarning texnik tayyorgarlik koeffitsiyenti - maʼlum davrda jami texnik avtomobillarday qaylasish (yoʻlovchi tashish) uchun yaroqli boʻlgan avtomobillar soni avtomobillarning shu davrdagi jami roʻyxatdagi sonidagi hissasini ifodalovchi koʻrsatkich.

Avtomobillarni ishga chiqish koeffitsiyenti - maʼlum davrda jami ishga chiqqan avtomobillar sonini shu davrda mavjud boʻlgan jami avtomobillar sonidagi hissasini ifodalovchi koʻrsatkich.

Ishdagi avtomobil-kuntlar soni - maʼlum davrdagi jami avtomobil-kuntlar sonini shu davrdagi avtomobillarni ishga chiqarish koeffitsiyentiga koʻpaytirish orqali topiladigan koʻrsatkich.

Ishda boʻlmagan avtomobil-kuntlar soni - maʼlum davrda xoʻjalikdagi jami avtomobil-kuntlar sonidan jami ishda avtomobil-kuntlar sonini ayirish orqali topiladigan koʻrsatkich.

Naryadagi avtomobil-saatlar soni - maʼlum davrda xoʻjalikdagi jami avtomobil-kuntlar sonini avtomobilning naryadida boʻlgan oʻrnatilgan saatlari soniga koʻpaytirish orqali topiladigan koʻrsatkich.

Avtomobillar ish vaqtidan foydalanish koeffitsiyenti - avtomobilning harakatdagi vaqtini naryadida boʻlgan vaqtiga boʻlisa orqali topiladigan koʻrsatkich.

Bosib oʻtilgan masofaning foydaliilik koeffitsiyenti - avtomobillarning maʼlum davrda yuk bilan bosib oʻtgan masofasini jami yuk bilan va yarasiz bosib oʻtgan masofasiga boʻlish orqali topiladigan koʻrsatkich.

Yuk koʻtariish imkoniyatidan foydalanish koeffitsiyenti - avtomobillar tashvaxida maʼlum davrda harqiqatda tashilgan yuk hajmini avtomobilning shu davrda oʻziga olibadigan jami yuk tashish imkoniyatiga boʻlish orqali topiladigan koʻrsatkich.

Yoʻl va raqasi - avtomotorigi vositasi ish imkoniyatini aniqlash va hisobga olish uchun belgilangan raqamnadagi inquriy hujjat.

Tovar-transport nakladnoyi (TTN) - yuk tashish jurnoni qaratishchilari uchun yagona hisobdastavbasi boʻlgan avtomotorigi va tashvaxi maʼmuriyliklarining bir joyda boshqa joyga avtomotorigi vositalari yoʻllarida

ko'rsatish izagi barakafur hisobga olish uchun mo'ljallangan boshqa yo'lchi bo'lgan.

Avtotransport vositalari ish faoliyatidun olingan daromudlar - boshqa yuridic shaxslar (huyur mochalunga) to'zigan shaxslar uchun maxsus shuningdek jismoniy shaxslarga naqd pulga yuk tashish hamda yo'lchi tashish bo'yiicha bejuri qan ish ko'rsatilgan xizmatlardan olingan so'z tashim

Nazorat uchun test savollari

1. Avtotransport vositalariga kirmaydi:

- a) avtobus;
- b) bujuzer;
- v) Gaz-33;
- g) Danaq.

2. Quyidagi ATVlarning qaysi birida yo'lchi tashish namuniladi:

- a) Mirc;
- b) Gaz-3102;
- v) Erkanali traktor;
- g) Avtobus.

3. Tirkama va yarim tirkamalar:

- a) alohida davlat raqami belgisiga ega bo'lmaydi;
- b) alohida davlat raqami belgisiga ega bo'ladi;
- v) besh xoralid davlat raqami belgisiga ega;
- g) davlat raqami belgisiz ishlatiladi.

4. ATVlar hisobli yuritiladi:

- a) qoldiq qiymatida;
- b) beshlang'ich qiymatda;
- v) bazor qiymatida;
- g) ekspert baholagun qiymatida.

5. Quyidagi sarf-xuruja larning qaysi biri ATVning beshlang'ich qiymatini oshiradi:

- a) texnik ko'rsatma to'rov;
- b) o'zlashtirgan avto shitalar qiymati;
- v) bormi ko'ngaytirish va yangi chiqib chiqish xarajatlari;
- g) o'zlashtirgan yangi akkomulyator qiymati.

6. Quyidagilarning qaysi biri ATV ish faoliyatini son jihatidan ifodalovchi ko'rsatkich:

- a) ATV yuk aylantirishi 500000 k/m;
- b) avtobusda hisobot yilda 400000 km/yil tashildi;
- v) ATV da yuk tashishdan olingan daromad 3000000 so'm;
- g) yuqoridagi ko'rsatki beshlang'ich qiymatining barabari.

7. Quyidagilarning qaysi biri yu'li varoqasida ko'rsatilmaydi:

- d) hay'atining berilgan to'g'rirog'i;
- e) ATVning yuksiz bo'lib o'tgan yo'li;
- vi) asl hisobchining farqligasi;
- g) o'z tajribasidan olingan natija.

8. Quyidagilarning qaysi biri ATV ish faoliyatini sifat jihatdan hisoblovchi ko'rsatkich hisoblanadi:

- a) ATV yuk aylantirishi 1500000 t/km;
- b) avtomobil o'z umrining davomida 60 kimga ishlaydi;
- v) yo'l keskilanmaslik shida tashiri 1000000 so'ma'ish etiladi;
- g) yuqoridagi ko'rsatkichning barchasi.

9. Avtotransport korxonalarida tashilgan yuk hisobini yuritishga asos bo'ladi:

- a) so'ngi hisob;
- b) o'zavotransporti miqdorini;
- v) kiritilgan kassa oqimi;
- g) dalilnamo.

10. Yuk tashishdan olingan yulpi tushum 120000000 so'm (QQS bilan). Yuk tashishdan olingan so'f tushum teng:

- a) 120000000 so'mga;
- b) 100000000 so'mga;
- v) 20000000 so'mga;
- g) to'g'ri javob yo'q.

11. 10-teshta keltirilgan ma'lumotlar bo'yicha so'f tushum summasi quyidagi yozuvlarning qaysi birida to'g'ri aks ettirilgan:

- a) Debet 4010 Kredit 9030 120000000 so'mga;
- b) Debet 4010 Kredit 9030 100000000 so'mga;
- v) Debet 4010 Kredit 9030 200000000 so'mga;
- g) Debet 4010 Kredit 16410 200000000 so'mga.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Asosiy vazifalar - vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirish. - T: O'zbekiston, 2011.
2. Karimov I.A. Barcha odamlar uchun davlatimiz vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz farovonligini oshirishga xizmat qiladi. "Norma" nashriyot boshqaruvi to'rtinchi NBR (288) 25 - yanvar 2011-yil.

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori «Transport sohasida olibiqilish bo'limi tarkibiy tarkibini ta'riflash to'g'risida» qonunni tasdiqlash to'g'risida». 2022-yil 10-avgust, № 360-90A.

6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori «O'zbekiston avtomobil yo'l so'g'yo transport tizimining birligini yanada kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida». 2008-yil 10-iyun, 133-son.

7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori «Avtomobil transport vositalari belgisi tayyorlash to'g'risida davlat niqati belgilarining yangi namunalarini tayyorlash chora-tadbirlari to'g'risida». 2007-yil 27-iyun, 131-son.

8. «Tasavviflarning yirik avtomobilni tashuvchi vositalari, tovar transport vositalarini tayyorlash, nisobni oshirish, to'ldirish va shiforlarni o'zlashtirish bo'yicha yo'riqnomasi. O'zR avtomobil va daryo transporti qonunligi kuzilganligi to'g'risida 2004-yil 3-iyundagi 8a-soning" hujjatlar to'plami. O'zR AV tomonidan 2004-yil 3-iyunda chiqarilgan, № 1382.

9. SHQS № 1 «Hijobsiyosat va mel'gariy haqida. O'zR AV tomonidan 1998-yil 14-avgustda qabul qilingan, № 471.

19-hob. AVTOTRANSPORT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH ZAXIRALARINING HISOBI

19.1. Avtotransport korxonalarida ishlab chiqarish zaxiralari hisobini tashkil qilish asoslari

Avtotransport korxonalarida ishlab chiqarish zaxiralari quyidagilar bo'ladi:

- yoqilg'i - benzin, solyanka, suyuqtirilgan gaz, siqilgan tabiiy gaz;
- yog'lash materiallari - afirli, solidoli, litol va boshqalar;
- ehtiyoj qismlar va agregatlar - o'tirgach, akkumulyator, ayg'ochina, esovlar, porsit, gilza va boshqalar;
- xo'jalik inventarlari - turli o'lchamli kalitlar, dvankralar, maxsus rym-ochaklar, xalalar, poyalalar va boshqalar;
- boshqa materiallar - termotarsaklar, simlar, bo'yoq aralashma, bo'yoq boshqa yilma-yil materiallar.

Avtotransport korxonalarida ishlab chiqarish zaxiralari hisobini to'g'ri va o'z vaqtida yuritishning muhim shartlaridan biri bo'lib o'zbar xo'jaligi, staxona (sex), garaj, avtomobillarga yoqilg'i qo'yish shoxsohhasi AYOQSH va boshqa yordamchi bo'limlar ishini rasional tashkil qilish hisoblanadi.

Avtotransport korxonalarining omluk xo'jaligi deganda ehtiyoj qismlar va agregatlar, xo'jalik inventarlari, turli boshqa materiallarning saqlash yeri tushuniladi.

Staxona (sex)lar -- ATVlarni saqlash uchun turli agregatlarini saqlash va o'lmasishga ixtisoslashgan yordamchi bo'limlar.

Garaj -- ATVlarning turli vositalarini saqlash uchun mo'ljallangan joy yoki o'rinmalar. Avtotransport korxonada garajlar ochiq, yarin ochiq (yayval) yoki yopiq ko'rinishli bo'lishi mumkin. Har bir garaj o'zining tartib-qurilma ega bo'ladi, shuningni, ulaning pastki qavatiga ATVning davlat belgisi raqami yozib qo'yiladi.

AYOQSH deganda avtotransport korxonasi maydonida shahida qurilgan yer maydonida joylashgan hamda maxsus qurilmalar yoki ust-ayon ushbu sistemalar, yoqilg'i qo'yuvchi avtomatlar va boshqalar bilan bo'lgan yordamchi xo'jalik tushuniladi. Bu xo'jalik belgilangan harcha ega bo'lgan xavfsizliklar, dinuvchi, inson umiyat xavfsizligi, ATVlarning texnik xavfsizligi talablariga to'liq javob berishi lozim. AYOQSH haqqida ma'lumot berilgan

oy yozilgan hujjatlar bilan oshib qaytarilgan (QOQSH)ni;

Debet 1000 o'zbeklik yozilgan;

Kredit 8000 o'zbeklik yozilgan beruvchilar va pudratchilarga to'lanadigan sotuvlar;

2) *to'lovchilarning to'lanadigan QOQSH summasiga*

Debet 4000 o'zbeklik yozilgan soliqlar va yig'indilar bo'yicha bo'ruk to'lovlarini;

Kredit 5000 o'zbeklik yozilgan beruvchilar va pudratchilarga to'lanadigan sotuvlar;

Agur yozilgan bo'yicha to'lovchilarga to'langan QOQSH summasi besh tashqanda to'lgan 4000 o'zbeklik budjetga soliqlar va yig'indilar bo'yicha bo'ruk to'lovlarini solatirning debetini olingan bo'lsa, u holda oy oxirida shahar yo'lovchi transporti uchun ishlatilgan yoqilg'i hisob-kitobi asosida shahar to'lovchi keluvchi QOQSH summasi yozilg'i tanqatilgan tiklanadi. Ushbu tiklangan sumмага quyidagicha yoziladi:

Debet 1000 o'zbeklik yozilgan;

Kredit 4000 o'zbeklik budjetga soliqlar bo'yicha bo'ruk to'lovlarini;

Iskon mahalliy xususiy qurilishda ishlovchi avtotransport komsomalarida ta'rif to'lovchilardan kash qilinishi yoqilg'ining qiymati yuzmaka kelimilgan yozuvda QOQSH summasi bilan birgalikda aks ettiriladi.

AI Vinning yoqilg'i bilan ishlovchi yuridik shaxslarning AY QOQSH katorida ta'rif qilish ham shartnomasida amalga oshiriladi. Ushbu usulda ta'rif transport komsomasi shartnomasida yuridik shaxsga o'ldirilgan to'lov summasini o'tkazadi. Yoqilg'ini o'lish uchun avtotransport komsomasi o'z ekspeditsiyasiga yuridik shaxs bo'lgan AY QOQSH nomiga ishlovchi mahalliyda ta'rif qilish bilan yoqilg'i quyiladigan AI Vinning ruyxatini beradi.

Yuridik shaxs bo'lgan AY QOQSH da berilgan ishlovchi mahalliyda ta'rif yoqilg'i quyiladigan AI Vinning ruyxatini asosida avtotransport komsomasi katoriga ber oygaholikda ta'rif shartnomasi oshiriladi. Ushbu yoqilg'i bo'lgan summa AI Vning da ta'rif qilinishi naqatli yoqilgan ruyxatini berilgan yoqilg'i katorining maqoralarida ta'rif qilinishi mahalliyda ta'rif qilinadi. O'z yuridik yoqilg'i maqoralarini baykash bilan quyiladigan o'z imzolari bilan ta'rif qilish bilan

Oy oxirida ta'rif qilish quyilgan asosida berilgan yoqilg'ining maqoralar va summasi jantiradi. U yuridik shaxs bo'lgan AY QOQSH boshlig'i, bosh hisobchisi va yoqilg'i ta'rif beruvchi operator ta'rif qilinishi mahalliyda ta'rif qilish bilan ta'rif qilish bilan ta'rif qilish quyilgan asosida berilgan yoqilg'ining maqoralar va summasi shart faktora bilan birgalikda avtotransport komsomasi ga ta'rif qilish oshiriladi.

Avtotransport korxonasida yurituvchi shaxs bo'lgan AYOQSHTZdan beryotgan buyurtmalar yurituvchi bo'lgan yoqilg'i kreditirilgan shartnomalarni va nuqta ish yurituvchilari asosida buyurtmalar ya'ni hisobida quyidagi yozuv bilan aks etiriladi:

Debet 1031 «Haydovchilar javobgarligidagi yoqilg'i»;

Kredit 6010 «Tovar yetkazib beruvchilar va pudratchilarga to'lanadigan uchunlar».

Respublikamizning xalq xo'jaligining barcha tarmoqlariga ko'ra yuridik shaxs bo'lgan AYOQSHTZlar so'zda korxonalari sifatida QQS to'lovchilari bo'lib hisoblanmaydilar. Shu bois ham, ulardan olingan yoqilg'i bo'yicha avtotransport korxonasida QQSga bosh buraqalariya yozuvlar bo'lmaydi.

Haydovchilar tomonidan sa'ar daerida o'z hisobidan olingan yoqilg'i summasiga yuridik shaxs hisoblangan AYOQSHTZ korxonalar kassa muhimi o'zki usosida buraqalariyada quyidagi yozuv qilinadi:

Debet 1031 «Haydovchilar javobgarligidagi yoqilg'i»;

Kredit 6970 «Hisobdan shaxslarga qarzlar».

Yuridichi ta'vishga muvofiq bo'lgan ATV haydovchilari tomonidan yoqilg'ini yuridik yuridchi tashisliklar berilgan ruxsum hisobidan sotib olinishiga yuridik shaxs hisoblangan AYOQSHTZ korxonalar kassa muhimi o'zki usosida buraqalariyada quyidagi yozuv qilinadi:

Debet 1031 «Haydovchilar javobgarligidagi yoqilg'i»;

Kredit 9030 «Dajarilgan ish va ko'rsatilmagan xizmatlardan olingan daromadlar».

Avtotransport korxonalarida boshqa shaxslardan bog'arez yozdani sifatida kelib tushgan yoqilg'i berilgan shartnoma va shot-faktura asosida buraqalariya hisobida quyidagi yozuv bilan aks etiriladi:

Debet 1030 «Ombordagi yoqilg'i»;

1031 «Haydovchilar javobgarligidagi yoqilg'i»;

Kredit 8530 «Bog'arez olingan mulk».

Avtotransport korxonalarini belvinsiga ularning ta'vishchilari tomonidan ta'vish baddali sifatida berilgan yoqilg'i summasi buraqalariya hisobida ta'vish shartnomasi, baholar kebsurini buyurtmasi, kimlik da'volar tomasi, yoki shot-faktura usosida quyidagidek aks etiriladi:

Debet 1030 «Ombordagi yoqilg'i»;

Kredit 4610 «Ta'vishchilarning ustav kapitaliga baddallari bo'yicha qaralar».

Asosiy aspekt korxonalarida AYOQSHga kirim qilingan yoqilg'i essan baxtdovchilarga ATVlar yordamida ish bajarish (xizmat ko'rsatish) maqsadida yoqilg'i xarajatlari hisobidan kam etilgan miqdorda beriladi. Yoqilg'i baxtdovchilarga berilishi huzurli qaydnomasiz, yoki limit qo'yib qo'simmasiz (xarajati bilan masrifi) xatirlanadi. Hozirgi vaqtda baxtdovchilarning qaydnomalaridagi imzasiz ular kamiridan olingan yoqilg'i miqdorini aniqlaydi. Bu qaydnomalar to'g'risida hisobot bilan birga buxgalteriyaga topshiriladi.

Yoqilg'i baxtdovchilarga berilishi buxgalteriyada hisobda quyidagi yozuv bilan aks etiriladi:

Debet 1010 «Baxtdovchilar javobgarligidagi yoqilg'i»;

Kredit 1030 «Baxtdovchilarning yoqilg'i».

Yoqilg'ining tekshiruvini yakunlaydigan bilan masrifi xatirlanadi va ular asosida buxgalteriyada quyidagicha yozuv qilinadi:

Debet 1030 «Baxtdovchilarning yoqilg'i» (sharhchi shaxs);

Kredit 1010 «Baxtdovchilarning yoqilg'i» (sharhchi shaxs).

Asotiruzgor korxonalarida AYOQSHga kirim qilingan yoqilg'i zarur hollarda tuzilgan shartnomalar asosida tashkilotning muxsasi asosida boshqa shaxslarga sotilishi, bepul berilishi, nolis bo'lib qabul qilinishi mumkin. Yoqilg'ining bunday chiqiruladi shart-fakturalar bilan masrifi xatirlanadi. Shart-fakturalar asosida yoqilg'ining chiqib ketishi to'rtalishiga ko'ra buxgalteriyada quyidagi yozuvlar qilinadi:

1. Yoqilg'i sotilganida:

a) nolis qiyomatiga (QQSiz)

Debet 4010 «Xaridorlar va buyurtmachilardan olinadigan schotlar»;

Kredit 9220 «Boshqa aktivlarning chiqib ketishi»;

b) QQS summasiga

Debet 4010 «Xaridorlar va buyurtmachilardan olinadigan schotlar»;

Kredit 6410 «Budetga to'lovlar bo'yicha qarzlara»;

g) yoqilg'ining nolis olish qiymatida hisobdan chiqarilgan summasiga

Debet 9220 «Boshqa aktivlarning chiqib ketishi»;

Kredit 1030 «Omboridagi yoqilg'i»;

g) nolisdan olingan foyda summasiga

Debet 9220 «Boshqa aktivlarning chiqib ketishi»;
Kredit 9320 «Boshqa aktivlarning qabul qilinishidan olingan foyda»;
di'yorlikdan ko'rilgan zarar summasiga
Debet 9430 «Boshqa operatsion xurajatlara»;
Kredit 9220 «Boshqa aktivlarning chiqib ketishi».

2. Yoqilg'i bepul (beg'iruz) berilganda:

a) kelishuv qiyomatiga (QQSiz)
Debet 4010 «Xaridorlar va buyurtmachi bilan olinadigan schecklarga»;
Kredit 9220 «Boshqa aktivlarning chiqib ketishi»;
b) QQS summasiga
Debet 4010 «Xaridorlar va buyurtmachi bilan olinadigan schecklarga»;
Kredit 6110 «Budjetga ta'lovlar bo'yicha xurajatlara»;
v) yoqilg'ining sotib olish qiyomatida hisobdan chiqarilgan summasiga

Debet 9220 «Boshqa aktivlarning chiqib ketishi»;
Kredit 7030 «Omboridagi yoqilg'i».

g) bepul berilishdan ko'rilgan zarar summasiga

Debet 9430 «Boshqa operatsion xurajatlara»;
Kredit 4010 «Xaridorlar va buyurtmachi bilan olinadigan schecklarga».

3. Yoqilg'i ta'xis badali sifatida kiritilganda:

a) kelishuv qiyomatiga (QQSiz)
Debet 0600 «Lazojmaddali investitsiyasiz hisobga oluvchi schotlarga»;
Kredit 9220 «Boshqa aktivlarning chiqib ketishi».

b) QQS summasiga

Debet 0600 «Lazojmaddali investitsiyasiz hisobga oluvchi schotlarga»;
Kredit 6110 «Budjetga ta'lovlar bo'yicha xurajatlara»;
v) yoqilg'ining sotib olish qiyomatida hisobdan chiqarilgan summasiga

Debet 9220 «Boshqa aktivlarning chiqib ketishi»;

Kredit 1030 «Ombordagi yoqilg'i».

g) ta'xis badali sifatida kiritilishdan olingan foyda summasiga

Debet 9220 «Boshqa aktivlarning chiqib ketishi»;
Kredit 9320 «Boshqa aktivlarning chiqib ketishidan olingan foyda»;
di'yorlikdan ko'rilgan zarar summasiga

Debet 9430 «Boshqa operatsion xurajatlara»;
Kredit 9220 «Boshqa aktivlarning chiqib ketishi».

Avtotransport korxonalarida bajarilgan ish (korsati) uchun xizmatlar tuzatishiga kiriladigan yaroqliq" - maydosh materiallarni aralash va qayta ishlashda tayyorlanishning yo'q va xaqqalari asosida har bir AVT belgilarining tipi, markasi, bosib o'tgan yo'li, hashi, yon yotki miqdori, shuningdek har 100 kva metr o'ziga yaroqliq ishning belgisi qayta o'stirmoq uchun qayta ko'rib olinadi. Yaroqliqning ushbu mas'uliyatli ish o'tilishi va beqarorligi (korxonadagi xizmatlar tuzatishiga kirilishi) uchun keyingi bobda alohida to'xtaluvimiz.

19.3. Avtomobillar uchun ehtiyoj qismlarning hisobi

Avtomobillar uchun qanday ko'p miqdori ehtiyoj qismlari ishlatiladi. Ular: turli belgilar, masalan, nomlari, markalari, modelli, turgan joyi, kechib o'tish manzillari, ishlatilgan yo'li, yaroqlik darajasi, xizmat muddatlari hamda boshqa qismlari belgilar tasvirlash mumkin. Ehtiyoj qismlarining ushbu belgilari belgilar tavsifi, odatda, avtotransport korxonalarida qo'llaniladigan "Ehtiyoj qismlar tavsifi" asosida keltiriladi.

Turgan joyiga ko'ra ehtiyoj qismlar ombordagi va foydalanishdagi ehtiyoj qismlarga bo'linadi.

Ombordagi ehtiyoj qismlar, o'z navbatida, *yaroqlik darajasiga ko'ra* quyidagi guruhlariga ajratiladi:

- yangi ehtiyoj qismlar;
- oldin foydalanishda bo'lgan, lekin yaroqlik bo'ldagi ehtiyoj qismlar;
- foydalanishga yaroqsiz ehtiyoj qismlar.

Avtotransport korxonalarida yangi ehtiyoj qismlarni turli korxonalar, masalan, ularni bevosita ishlatib chiqaruvchi, ta'minot-sotuvchi korxonalarida tayyorlanish shartlari bilan taqqoslab olinadi. Shuningdek, ularni ishlatib yordam va jihozlash shaxslar bilan bog'lanish, hisobdor shaxslar tomonidan buyurtma tomonidan naqd pulga sotib olinishi, xizmatlarni tomonidan kiritilishi ham mumkin.

Kelib tashgan yangi ehtiyoj qismlar avtotransport korxonalarining omborlariga solib olib qayta (tuzatish) belgilar kiritiladi.

O'ldin foydalanishda bo'lgan, lekin yaroqlik bo'ldagi ehtiyoj qismlar, odatda, AVT larni tuzatish, qayta jihozlash va modernizatsiyasidan keyin ombordagi korxonalar tomonidan belgilangan qismlar kiritiladi.

AVT larni tuzatish, ta'minlash, modernizatsiya qilishda yaroqsiz deb topilgan ehtiyoj qismlar omborlariga ma'suliyatli sifatida bahasiz kiritiladi.

Hisob-kitobda kirim qismlar ehtiyoj qismlarining hisobi «Ombor hisobi» kiritilganida yoki «Ombor hisobi» kitobida soniy ko'riinishida yoritiladi. Ombor hisobidagi kiritilgan ehtiyoj qismlarining baribirlik, ularning kirim bahalari hisoblash oshiriladi. Ombor hisobidagi kitobidagi ehtiyoj qismlarining baribirliklik kirim baholariga qarab bahalari sariflari ajratiladi.

Ehtiyoj qismlar avtotransport korxonalarida AUVlarning qo'y va kapital va mablag'larini ishlatish uchun qo'y va mablag'larini haridat modernizatsiya qilinadigan ishlatiladi. Ehtiyoj qismlar omborlarida bunday transportlar la islatilganlar, shuning uchun birga avtotransport korxonasi rahbari qo'y va mablag'larining ruxsati bilan beriladi. Ushbu operatsiya an'iki nusxada tasvirlangan, ichki hisob-kitoblar, limit-zabor varuqalari bilan tasvirlanadigan, ehtiyoj qismlarining AUVlarga o'zlashtirilishiga, ta'mirlanishiga, nusxalarini va qo'y va mablag'larini ishlatishga ruxsati berilishi haqida talimatnomalar bilan tasvirlanadi.

Ehtiyoj qismlarining avtotransport korxonalarida olib borilishi, masalan, zurnat yozmasidan so'zlashi, bepul berilishi, talab haddi sifatida kiritilishi tuzilgan shartnomalar asosida amalga oshirilishi. Bu mazmunda operatsiyalar shart-shartlari bilan tasvirlanadi.

Avtotransport korxonalarida moddiy javobgar shaxs an'iki nusxalar, ustasima hisob-kitoblar, guruh moddiy o'zlashtirish moddiy javobgarligi haqida ehtiyoj qismlar bo'yicha hisob-kitob sifatida belgilab qo'yilgan nusxalar bilan ularning holati va barakaligi haqida ikki nusxada hisob-kitob tuziladi. Hisob-kitob sifatida nusxalar bilan o'zlashtirilish haqida bilan birgalikda buxgalteriyada tuziladi. Uning qo'y va mablag'larini belgilanishi haqida buxgalter tomonidan tuzilgan ikkinchi nusxasi moddiy javobgar shaxsqa qaytariladi.

Avtotransport korxonalarida amal yotidagi ehtiyoj qismlar holati va harakati haqida hisob-kitobni soniy ko'riinishda tuzilish va o'zlashtiriladi. Ushbu usulda moddiy javobgar nusxalar hisob-kitob ehtiyoj qismlar holati va harakati haqida soniy ko'riinishda tuziladi. Buxgalteriyada moddiy javobgar shaxslarining hisob-kitoblarini asosida ehtiyoj qismlarining holati va harakati bo'yicha soniy-kamunijiy ko'riinishda tuzilgan qaytalar bilan beriladi. Ushbu qaytalar qo'y va mablag'larini ehtiyoj qismlar bo'yicha asosiy hisob-kitoblarini hisob-kitobadi.

Avtotransport korxonalarida ehtiyoj qismlarining soniy ko'riinishi, hisobi 1000 = Ehtiyoj qismlar = sebetlarda yoritiladi. Ehtiyoj qismlarining soniy ko'riinishi, shuningdek ularning omborlarini frizlarini berilishi,

Ishlab chiqarish va xizmatlarning belgilanmagan miqdurlarini qayta taqib olinishini ta'minlash uchun kirish qaydini bo'yicha qayta taqib olinishi, xizmatlarning xarajatlariga kirib olinadi. Bu xizmatlarning taqib olinishi kasbiylik sur'asiga qayta taqib olinishi yozuvlari qayd etiladi.

Debet 2400 «Kamomadlar va bo'yliklarga yetkazilgan zarardan»;

Kredit 1000 «Materiallarni hisobga olinuvchi shohlar» (yoqilg'ini, ehtiyoj qismlar va boshqa materiallarni aks ettiruvchi tog'ishli shohlar).

Kamomad va yo'qotishlar sifatida tan olingan ishlab chiqarish zaxiralari qayd etilgan kirish qaydini bo'yicha qayta taqib olinishi yozuvlari qayd etiladi.

Debet 5910 «Kamomadlar va bo'yliklarga yetkazilgan zarardan» yo'qotishlari;

Kredit 1000 «Materiallarni hisobga olinuvchi shohlar» (yoqilg'ini, ehtiyoj qismlar va boshqa materiallarni aks ettiruvchi tog'ishli shohlar).

Ishlab chiqarish zaxiralari bo'yicha kamomad va yo'qotishlarning aybdor shaxslar to'g'risida qayd etilishi hisobida qayta taqib olinishi aks ettiriladi.

Debet 4730 «Xizmatlarning mo'ljalliy zararni qoplash bo'yicha qayd etilishi»;

Kredit 5910 «Kamomadlar va bo'yliklarga yetkazilgan zarardan» yo'qotishlari.

Ishlab chiqarish zaxiralari bo'yicha kamomad va yo'qotishlarning aybdor shaxslar to'g'risida qayd etilgan kirish qaydini bo'yicha qayta taqib olinishi hisobida qayta taqib olinishi yozuvlari qayd etiladi.

Debet 4730 «Xizmatlarning mo'ljalliy zararni qoplash bo'yicha qayd etilishi»;

Kredit 9390 «Boshqa operatsion daromadlar».

Ishlab chiqarish zaxiralari bo'yicha tan olingan kamomad va yo'qotishlarning kamomad hisobida qayd etilishi hisobida qayta taqib olinishi aks ettiriladi.

Debet 9430 «Boshqa operatsion daromadlar»;

Kredit 5910 «Kamomadlar va bo'yliklarga yetkazilgan zarardan» yo'qotishlari.

Tayanch iboralar

Yoqilg'ini - benzin, solyarka, tayyorlangan gaz, siqilgan tabiiy gaz.

Yog'lash materiallari - afkol, solikol, livel va boshqalar.

Ehtiyoj qismlar va agregatlar - dvigatlar, akkumulyator, avtomatlar, resurslar, porshin, gilza va boshqalar.

Xizmatlik inventarlari - ish o'limanli kalitlar, domkratlar, maxsus kiyim-kechaklar, xalatlar, poyafzal va boshqalar.

Doshqun materiallar – temir-tossalar, smolar, bo'y-qo'lar, doka, bo'z va boshqalar va xilma-xil materiallar.

Qumbur va juldgi – shifoyat qismlari va agrogatlar, xarajati inventarlar, harbiy boshqaruvchilarning o'qish joylari.

Ustavozna (sex)lar – bu ATVlarning ta'limlash uchun turadigan kamii yasash va o'tirishga ish boshlab yor yordamchi bo'limlar.

Garaj – ATVlarning turishi va saqlanishi uchun mo'ljullangan joy yoki qurilmalar.

AYUQSHI – avtomobil transport kompanisi tarmoqiy asosda ishlatilgan yoki ma'nodida joylashgan turli ma'nosidagi binolar (yaxshilash, yetkazish) sistemalar, yoqilg'i quyuvchi va xarajati va boshqalar) bilan jihozlangan yordamchi xizmatlar.

Yoqilg'i tarqatish quyidagisi – haydovchilarga yoqilg'ini ATVlar yordamida ish bajarish (xizmat ko'rsatish) ma'nodida yo'l va raqiblarida dispetchlar tomonidan ko'rsatilgan miqdordagi berishni rasmiylashtiruvchi hujjat.

Limit-xarab va ruq'i – ATVlar yordamida ish bajarish (xizmat ko'rsatish) miqdorida yo'l va raqiblarida dispetchlar tomonidan ko'rsatilgan miqdorda yoqilg'i hisobot davri mo'ljallan kuni mobaynida berishni rasmiylashtiruvchi hujjat.

O'rnatish dalilati kompanisi – shifoyat qismlarining ATVlarga qo'yilishka o'zlashtiruvchi hujjat.

Akkumulyator ish faoliyati hisobli kartochkasi – ATVlarga o'rnatilgan yangi akkumulyatorlar ish faoliyatini nazorat qilish maqsadida yaratiladigan rasmiy bo'lib, unda yangi akkumulyatorning markasi, modeli, kafolati xizmat muddati va boshqalar o'rnatilgan ATVning davlat belgisi raqami, haydovchining familiyasi, kuni-sharhi, ularni o'rnatish sanasi, shuningdek, hisobot davri bo'yicha akkumulyatorlar tomonidan bajarilgan ish (qiladigan yuk hajmi, ish tugatish va boshqalar) hisoblangan yo'l, ularni hisobdan chiqarish sanasi va sabablari aks ettiriladi.

Avtomobil ish faoliyati kartochkasi – ATVlarga o'rnatilgan yangi avtomobillarning ish faoliyatini nazorat qilish maqsadida yaratiladigan rasmiy bo'lib, unda yangi avtomobilning markasi, modeli, kafolati xizmat muddati va boshqalar o'rnatilgan ATVning davlat belgisi raqami, haydovchining familiyasi, kuni-sharhi, ularni o'rnatish sanasi, shuningdek, hisobot davrlari bo'yicha avtomobil tomonidan bajarilgan ish (qiladigan yuk hajmi, ish tugatish va boshqalar) hisoblangan yo'l, ularni hisobdan chiqarish sanasi va sabablari aks ettiriladi.

Nazorat uchun test savollari

1. Tashlab chiqarish zavzasiga kiradi:

- a) benzol;
- b) toshiq;
- v) parafin;
- g) yuqoridagilarning barchasi.

2. Quyidagilarning qaysi biri elitiyot qisimga kirmaydi:

- a) glikol;
- b) aini;
- v) aifoni;
- g) etansifoni.

3. Avtomashina sotib olingganda unga zavod tomonidan o'rnatilgan akkumulyator qiymati:

- a) hisobga olinadi;
- b) birligiga hisoblanib chiqarib yuboriladi;
- v) avtomashinaning boshlang'ich qiymatiga kiradi;
- g) haydovchidan undirib olinadi.

4. Elitiyot qisimlaridag oshbordan avtomashinalarga o'rnatishga berilishi rasmiylashtiriladi:

- a) talabnomalar bilan;
- b) lirot-zabot varaqasi bilan;
- v) nakladnoy bilan;
- g) yuqorida ko'rilgan javoblarning barchasi bilan.

5. Sistemada saqlanayotgan yoqilg'ni massasini hisobga olingganda havo harorati darajasining o'zgarishi:

- a) ta'sir o'tkazmaydi;
- b) o'tibora olinadi;
- v) ehtibonga olinmaydi;
- g) tanq qilinmaydi.

6. Ta'minot tashkilotidan ko'rilgan A-80 markali benzinning miqdori selot-faktura bo'yicha 4500 lrg. Avtomazada benzin hisobi litrda yuritiladi. Benzinning zivchilik ko'rsatkichi 0,75. Har litr benzinning sotib olib hakasi (QO'ssiz) 500 so'm. Benzinning litrdagi miqdori va kirim hisobidagi qiymati teng:

- a) 4500 l, 2250000 so'm;
- b) 6000 l, 3000000 so'm;

q) 4300000 - 6875000 so'm;

g) 4300000 - 2700000 so'm.

7. 6-testda keltirilgan ma'lumotlar asosida kirim qilingan bozoriga quyidagi yozuvlarning qaysi biri berilishi kerak?

a) Debet 1010 Kredit 6010 2250000 so'm;

b) Debet 1010 Kredit 6010 5000000 so'm;

v) Debet 1010 Kredit 6010 1687500 so'm;

g) Debet 1010 Kredit 6010 2700000 so'm.

8. 6-testda keltirilgan ma'lumotlarga asosan kirim qilingan bozoriga to'g'ri keluvchi QQS surmasi (20 %) ga ushbu soliqni to'lovchi korxonalarda qanday yozuv beriladi?

a) Debet 1010 Kredit 6010 450000 so'm;

b) Debet 4410 Kredit 6010 600000 so'm;

v) Debet 1010 Kredit 6010 337500 so'm;

g) Debet 1010 Kredit 6010 540000 so'm.

9. M-24,9 avtomobil avtobusiga har birining qiymati 100000 so'mlik 4 ta avtoshina o'rnatildi. Avtoshinalarning xizmat muddati mo'yuvi 55 ming km. Avtomobilga qo'yilgan avtoshinaga quyidagi yozuvlarning qaysi biri beriladi?

r) Debet 1010 Kredit 6010 600000 so'm;

z) Debet 2010 Kredit 1040 100000 so'm;

v) Debet 3190 Kredit 1040 100000 so'm;

g) Debet 3190 Kredit 1040 400000 so'm.

Ko'jalik bo'li

AYOQSIT mudirining bergan hisobotiga ko'ra lojini 20 kub ($4 \times 2,5 \times 2$) bo'lgan sistemada 13100 litr solyanka mavjud. Inventarizatsiyada sistemaning 1,5% nafislik bahandiligida yoqilg'i turgani aniqlandi. Yoqilg'i zichligi ko'rsatkichi 6,832, ya'ni 1 kub metrga 832 kg yoqilg'i kelishi belgilangan. Bir litr solyankaning o'rtacha kirimi bahasi 400 so'm. Kurs va o'zbari korxonada surmasini 20 foizlik jaraimga qayta pul bilan muntazil olishga bo'yatq bergan.

Ko'jalik bo'li shartida keltirilgan ma'lumotlar asosida quyidagi savallarga to'g'ri javoblarni toping.

1. Sistemada haqiqiyda mavjud solyankaning miqdari teng:

a) 13100 litr;

b) 12816 kg.

4) 8 500 kg; g) 12 100 kg.

2. Nisbatlashda haqiqiyda mavjud solyarkaning hajrdagi miqdori teng:

a) 15 000 litr; b) 13000 litr;
v) 10000 litr; g) 10816 litr.

3. Solyarka bo'yi cha kamomad miqdori teng:

a) 0 litr; b) 100 litr;
v) 5000 litr; g) 2184 litr.

4. Asitlangan kamomad summasi teng:

a) yetar; b) 40000 so'm;
v) 120000 so'm; g) 873000 so'm.

5. Kamomad summasiga quyidagi yozuvlarning qaysi biri berilishi kerak?

a) Debet 5910 Kredit 1030 40000 so'm;
b) Debet 3190 Kredit 1030 40000 so'm;
v) Debet 9430 Kredit 1030 40000 so'm;
g) Debet 4790 Kredit 1030 40000 so'm.

6. Korxonada radda berilgan buyurilgan ko'cha kamomad summasini AYUQSHI mudiri bo'yniga qo'yilishini quyidagi yozuvlarning qaysi biri berilishi kerak?

a) Debet 9430 Kredit 5910 40000 so'm;
b) Debet 4730 Kredit 1030 40000 so'm;
v) Debet 4730 Kredit 5910 40000 so'm;
g) Debet 4790 Kredit 5910 40000 so'm.

7. AYUQSHI mudiridan kamomad uchun undirilgan jarima summasiga quyidagi yozuvlarning qaysi biri berilishi kerak?

a) Debet 5910 Kredit 1030 8000 so'm;
b) Debet 4730 Kredit 9430 8000 so'm;
v) Debet 3010 Kredit 9430 8000 so'm;
g) Debet 4790 Kredit 9430 8000 so'm.

8. AYUQSHI mudiridan naqd pul bilan undirilgan summasiga quyidagi yozuvlarning qaysi biri berilishi kerak?

a) Debet 5010 Kredit 5910 48000 so'm;
b) Debet 5010 Kredit 4730 48000 so'm;
v) Debet 5010 Kredit 9430 48000 so'm;
g) Debet 5010 Kredit 4790 48000 so'm.

Axborotiyotlar to'liyligi

1. Karimov I.A. Axborotiyotlar va ma'lumotlar tizimlarining va vaqtning taqsimotini yanada yaxshilash. – T.: O'zbekiston, 2018.

2. Karimov I.A. Darcha reja va dasturlar orqali xalqimizni axborotiyotni yaxshilash, xalqimiz faolligini oshirishga xizmat qiladi. "Nezom" jurnali – haqiqiy ra'zonoma №4 (288) 20 - yanvar 2011-yil.

3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori «O'zbekiston avtomobil va daryo transporti agentligi faoliyatini yanada shakllashtirish chora-tadbirlari to'g'risida», 2004-yil 10-mart, L.S-son.

4. Mahobat G'ib, nazmatlarni izalab chiqarish va sotish yo'li bo'yidagi tashkiliy masalalar to'g'risida. «O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998-yil 5-iyulidagi 54-son qarori bilan tasdiqlanган.

5. «Tashvorchilarning yuk avtomobilini ishchi yo'l xarajalari, tovar transport tashvorchilarini tayyorlash, nisobga olish, to'ldirish va ishchilarni o'tkazish bo'yicha yo'riqnomasi». O'zR.Avtomobil va daryo transporti agentligi boshlig'ining 2004-yil 3-iyundagi 83-bayrag'li bilan tasdiqlanган. O'zR AV tomonidan 2004-yil 2-iyunda to'yatga olingan, №1182.

6. BHMSS №1 «Pishirish va moliyaviy hisobda. O'zR AV tomonidan 1998-yil 14-avgustda to'yatga olingan, №474.

7. BHMSS №4 «Tovar ma'k'ly xarajalari. O'zR AV tomonidan 2006-yil 17-iyunda to'yatga olingan, №1595.

8. BHMSS №19 «Ishchi xarajalari va tashkiliy qilish va o'tkazish». O'zR AV tomonidan 1999-yil 2-noyabida to'yatga olingan, №835.

9. Boloboyev O., Jannatboyev N. Moliyaviy Hisob. – T.: Shaq, 2002.

10. Xudobayev S.V. va boshqalar. Boshqa tarmoqlarda boshqarilgan hisob xizmatlari. - T.: «O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi asosiyet, jurnallari va nashrlari», 2004.

11. Qehilov I.K., Qurbanboyev J.E. Moliyaviy hisob. - T.: IQTISOD-MOLIYA, 2007.

12. Huzar K.R. Buxgalteriya hisobi va mudiri. Oliy o'quv yurti uchun. – T.: O'qituvchi, 2004.

20-bob. AVTOTRANSPORT KORxonALARIDA ISHLAB CHIqARISH XARAJATLARI HISOB

20.1. Avtotransport korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlarining tashqi va tavsifi

Avtotransport korxonalarida ATVlar yordamida yuk tashish yoki yo'lovchi tashish bo'yicha bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)larga ketgan xarajalar ishlab chiqarish xarajatlari sifatida tan olinadi. Ushbu xarajalar bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)ning umumiyra tashkil etadi.

Avtotransport korxonalarining ishlab chiqarish xarajatlarini tashqi belgilat bo'yicha tasniflash mumkin.

Ishlab chiqarish turliga ko'ra avtotransport korxonalarining ishlab chiqarish xarajatlari asosiy, yordamchi va umumishlab chiqarish xarajatlari bo'linadi.

Avtotransport korxonalarida asosiy ishlab chiqarish xarajatlari deganda ATVlar yordamida yuk tashish yoki yo'lovchi tashish bo'yicha bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat) uchun ketgan sarf xarajalar tushuriladi. Ushbu xarajalarining hisobi 2010-nasariy ishlab chiqarish mahsulotiga quyidagidek beriladi.

Yordamchi ishlab chiqarish xarajatlariga avtotransport korxonalarining ta'mirlash va ta'mirlash, turli tegirgilar va vositalarini yuzasid sodirli, ATVlarni yuvish kompleksi, dispecherlik bo'limi, garaj, AYOQSH va boshqa yordamchi xo'jalikdagi ko'pgina xarajalar kiradi. Buxarajatlarning hisobi 2310 «Yordamchi ishlab chiqarish» shohida yuritiladi.

Avtotransport korxonalarining umumiy xo'jalik xarajatlari bo'lib ularni yuz, xuz, shohda quyidagi va qorhilma ul tashkil ATVlarni qo'riqlash, xo'jalikni ilohiy kurikdan o'zlasid bo'limlarining xarajatlari hisoblanadi. Bunday xarajalar hisobi 2510 «Umumishlab chiqarish xarajatlari» shohida o'zlasid beriladi. Barcha ishlab chiqarish xarajatlari ularning tarqatirga kiritilishiga ulga kuzra bevosita va bilvosita xarajatlarga bo'linadi.

Bevosita xarajatlarga yuk tashish yoki yo'lovchi tashish bo'yicha bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)lar tuzumidga o'zlasidlar ko'pginlar ko'pgin olib kuzirilidigan xarajalar kiradi. Hunday xarajatlarga, dazumidli, bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)ga bevosita sarflangan yo'qig'li, ATVlar haydovchilariga hisoblangan mehnat haqi va hisobqalar misol beriladi.

Bilvosita xarajalaridaganda yuk tashish yoki yo'lovchi tashish bo'yicha bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)lar tuzumidga umumiy hisob-otoblar

muvazinasizlik yoki boshqalar bilan birlikda ishlab chiqarish xarajatlari, shuningdek, aktsiyalar yordamida ishlab chiqarish, amaliyotda qatnashish va tijorat bilan shugullanish bo'lib qoladi.

Avtotransport korxonalarida qabul qilinadigan ishlab chiqarish xarajatlari yuk tashish yoki yo'llovchi tashish bo'yicha bajarilgan ish (amaliyot)ning xarajatlari bilan birlikda o'zgarishiga qarab muvazinasizlik bo'yicha, ularning ayrimlari esa o'zgarishsiz qoladi. O'zgarishsiz ishlab chiqarish xarajatlari quyidagilarga bo'linadi: - maqdarli materiallar, amaliyot qismlari hisoblangan asboby-mechana haqi va boshqalar bo'lib qoladi. O'zgarishsiz xarajat misol sifatida quyidagilarni o'z ichiga oladi: - ishlab chiqarish jarayonida ishlab chiqarish uchun ishlatiladigan havo, suv va boshqalar nisbatan hisoblanadigan amortizatsiya (qiskinlik) xarajatlari va boshqalar misol bo'lib qoladi.

Avtotransport korxonalarida, boshqa xo'jalik yuruvchi subyektlarda, qabul qilinadigan ishlab chiqarish xarajatlari tarkibiy moddalarini O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999-yil 15-avgustdagi 54-son qarori bilan tasdiqlangan "Mahsulotlar, xizmatlarning ishlab chiqarish va sotish xarajatlari tarkibi haqida muvazinasizlikni taqabul qilish to'g'risida" Nizomnoma tasdiqlanib qayd qilingan.

Ushbu Nizomnoma muvazinasizlik bo'yicha avtotransport korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlari tarkibiy moddalarini iqtisodiy mazmuni bo'yicha besh taqabul qilinadi. Ular:

- **amortizatsiya xarajatlari** - yuk tashish yoki yo'llovchi tashish bo'yicha bajarilgan ish (amaliyot)ning bajarilgan asboby-mechana va boshqalar bo'yicha muvazinasizlik bo'yicha qismlari bo'lib qoladi, maxsus jihozlar va boshqalar bo'yicha muvazinasizlik bo'yicha;

- **material haqi xarajatlari** - yuk tashish yoki yo'llovchi tashish bo'yicha bajarilgan ish (amaliyot)ning bajarilgan xizmatlar uchun Avtomobil haydovchilariga to'lab berilgan material haqi;

- **ijtimoiy sug'urtaga ajratmalar** - yuk tashish yoki yo'llovchi tashish bo'yicha bajarilgan ish (amaliyot)ning bajarilgan xizmatlar uchun Avtomobil haydovchilariga to'lab berilgan sug'urtaga ajratmalar bo'yicha muvazinasizlik bo'yicha;

- **amortizatsiya xarajatlari** - yuk tashish yoki yo'llovchi tashish bo'yicha bajarilgan ish (amaliyot)ning bajarilgan xizmatlar uchun Avtomobil haydovchilariga to'lab berilgan amortizatsiya xarajatlari bo'yicha muvazinasizlik bo'yicha;

- boshqa ishlab chiqarish varajatlari – yuk tashish yoki yoʻlovchi tashish boʻyicha bajarilgan ish (koʻrsatilgan xizmat) uchun sarflangan yoqilgʻi va xizmatlar uchun oʻrinse masofalaridagi varajalar. masofalar, avtomobilning tezligi, bogʻliq taʼminot, jurniy va kapital taʼminlash varajalari. shuningdek barcha xizmatlar uchun bixorlangan toʻlovlar.

Ishlab chiqarish varajatlari har bir masofasini hisobga olishning, shuningdek afamiy yuk tashish yoki yoʻlovchi tashish boʻyicha bajarilgan ish (koʻrsatilgan xizmat) uchun oʻrinse sifatining oʻziga xos xususiyatlari mavjud. Quyida ularning asosiylariga toʻxtaluvimiz.

20.2. Yoqilgʻi sarflining hisobi

Yuk tashish yoki yoʻlovchi tashish boʻyicha bajarilgan ish (koʻrsatilgan xizmat) uchun sarflangan yoqilgʻi miqdorining belgilangan meʼyoriy sarfiga nisbatlanib hisoblanadi. Yoqilgʻining meʼyoriy sarfi avtomobilning turli boʻyicha joyidagi aliy birlar asosida topiladi:

1. *Yuk tashishga moʻljallangan barcha avtomobillar boʻyicha:*

$$Y_{\text{om}} = 0,01^k (Y_b^k M_t + B_i - M_i)^k (1 - 0,01^k K_t)$$

bu yerda: Y_{om} – yoqilgʻining meʼyoriy sarfi, litrdan;

Y_b – avtomobilning bosib oʻtgan yoʻli, km;

M_t – yuksez holida har 100 km masofa uchun yoqilgʻi sarflining meʼyori, l/100 km;

B_i – transport bajorgan ish hajmi, tkm;

M_i – bajarilgan har 100 tkm ish uchun yoqilgʻi sarflining meʼyori, l/100 tkm;

K_t – tuzatish koeffitsiyenti (meʼyorga qoʻshimcha yoki uni kamaytirilishi), hisoblanadi;

2. *Oʻzaro birla, yuksez holida har 100 km masofa uchun yoqilgʻi sarflining meʼyori (M_t) uchun transport bajorgan ish hajmi (B_i) quyidagicha hisoblanib olinadi:*

$$M_t = B_m + T_m \cdot T_n$$

$$B_i = Y_{\text{sh}} \cdot M_t$$

bu yerda: B_m – har 100 km masofa uchun yoqilgʻi sarflining asosiy meʼyori, l/100 km;

T_n – tirkanma yoki yarim tirkanmaning nasrsiy ogʻirligi, tonnada;

T_m – tirkanma yoki yarim tirkanmaning qoʻshimcha ogʻirligi uchun yoqilgʻi sarflining meʼyori, l/100 tkm,

Y_{ub} – kashilgan yuk miqdori, tona;

Y_{b} – yuk bilan bosib oʻtilgan masofa, km.

Quyidagi yuk tashish masalasini koʻrib chiqayotgan boʻlsa, yoqilgʻi sarfi maʼyori har bir tonna yukni 1000 m masofaga tashishda quyidagi miqdorga ega boʻladi: yoqilgʻi sarfi koʻrsatkichi – 2 litr/gacha; oʻzgal yoqilgʻi sarfi – 1,3 litr/gacha; oʻyultirish yoqilgʻi sarfi – 2,64 litr/gacha; tabiiy gazda – 2 kub metr/gacha.

Misol 1. Quyidagi *Kam.iz. 3.3.20* maqolali boʻrli yuk tashish mashinasi *GKB 8350* maqolali *Yirik mashina bilan yoʻl yaroqasi* va *Yirik mashina bilan yoʻl yaroqasi* bilan mashinada ish bajarilgan. Bosh oʻlchovlar: $V = 199$ km³ 1 litr oʻzgal yoqilgʻi sarfi va 2,64 litr tabiiy gazda 1000 soʻm. Ushbu masalada Q_{ub} boʻladi:

- har 100 km masofaga yoqilgʻi sarfining asosiy meʼyori 25,0 litr,

- bajarilgan har 100 km ish masofasiga yoqilgʻi sarfining meʼyori 1,3 litr; *Yirik mashina* har 1 tonna ogʻirlik uchun oʻzgal yoqilgʻi sarfi meʼyori 1,3 litr;

- *Yirik mashina* ogʻirlik 4,0 tona;

- *Yirik mashina* ish tashish uchun yoqilgʻi sarfi meʼyori qoʻshimcha 10 litr.

Yaqinlashib olingan shartli maʼlumotlarga koʻra:

- har 100 m masofaga yoqilgʻi sarfi meʼyori

$$Y_{tr} = B_{tr} - Y_{ub} \cdot K_0 = 25 : 4 \cdot 1,3 = 30,2 \text{ l.}$$

- mashinaning bajarilgan ishga koʻrinishidagi keladigan oʻyultirish uchun mashinaga kiritilishi lozim boʻlgan yoqilgʻi sarfini hisoblash

$$Y_{oa} = 0,01 \cdot V \cdot Y_{tr} = 0,01 \cdot 199 \cdot (1 + 0,01 \cdot K_0) = 0,01 \cdot (500 \cdot 30,2 + 1000 \cdot 1,3) = (1 + 0,01 \cdot 1,3) = 309,1 \text{ litr}$$

- bajarilgan ish uchun yoqilgʻi sarfini hisoblash uchun yoqilgʻi sarfining qiyomat 309100 soʻm ($309,11 \cdot 1000$ soʻm).

3.0 qil maqolali yuk tashish mashinalari (*Samovillar*) haʼyiralar

$$Y_{oa} = 0,01 \cdot Y_{ub} \cdot B_{tr} + (1 + 0,01 \cdot K_0) + Q_{ub} \cdot Q_{ub}$$

bu yerda: Y_{oa} – yoqilgʻi sarfining meʼyoriy sarfi, litrda;

Y_{ub} – avtomobilning bosib oʻtilgan yoʻli, km;

B_{tr} – har 100 km masofa uchun yoqilgʻi sarfining asosiy meʼyori, l. 100 km;

K_0 – tashish koʻeffitsiyenti (oʻyultirish qoʻshimcha yoki uni kamsizdirish); koʻrsatkichi

Q_{ub} – qatʼilov aravasi;

Qm – yuk bilan har bir qatnov uchun sarflanadigan yoqilg'ining qo'shimcha ma'yori, litrd.

Misol. *Aravotlik KamalZ 2011 markali avtomobilning yo'l varraqdari (yulquruvchi) avtomobilining yo'l varraqdari ma'lumotlariga ko'ra, har bir km uchun 10 qatnovda yuk taqabigan va jamii 200 km masofani o'tkazgan. Har 100 km masofaga yoqilg'ini sarflashning asosiy ma'yori 34,9 litr, har bir km uchun ishlaganlik uchun yoqilg'ini sarflashning qo'shimcha 1,2 litr, har bir km uchun har bir qatnov uchun yoqilg'ini sarflashning qo'shimcha ma'yori 0,30 litr. 1 litr diesel yoqilg'ining kirish qiymati o'rtacha 1000 so'm.*

Yuqoridagi keltirilgan shartli ma'lumotlarga ko'ra avtomobilning bajarilgan ish vaqtini keladigan va uning tannarsiga kiritilishi lozim bo'lgan yoqilg'ining miqdori

$$\text{Yom} = 0,01 \cdot Yb \cdot Bm \cdot (1 + 0,01 \cdot Kt) + Q^0 \cdot Qm = 0,01 \cdot 200 \cdot 34,9 \cdot (1 + 0,01 \cdot 12) + 10 \cdot 0,35 = 79,66 \text{ litr}$$

Bajarilgan ish tannarsiga kiritilishi lozim bo'lgan yoqilg'ining qiyosati ushbu hisob shartiga ko'ra 79660 so'm ($79,66 \text{ l} \cdot 1000 \text{ so'm/l}$)ni tashkil qiladi.

J. Avtomobil harajati

$$\text{Yom} = 0,01 \cdot Yb \cdot Bm \cdot (1 + 0,01 \cdot Kt) + Tv \cdot Qm$$

bu yerda: Yom – yoqilg'ining ma'yori sarfi, litrd;

Yb – avtomobilning kushib o'tgan yo'li, km;

Bm – har 100 km masofa uchun yoqilg'ini sarflashning asosiy ma'yori, l/100km;

Kt – tuzatish ko'rsatkichi (ma'yorga qo'shish uchun yoki uni o'zgartirishni) ko'rsatkich;

Tv – ishlab chiqarishning ish vaqti, soat;

Qm – ishlash uskunalarining 1 sm³lik ish vaqtiga sarflanadigan yoqilg'ining qo'shimcha ma'yori, litrd.

Misol. *Aravotlik KamalZ 2011 markali avtomobilning yo'l varraqdari (yulquruvchi) avtomobilining yo'l varraqdari ma'lumotlariga ko'ra, har 100 km masofaga yoqilg'ini sarflashning asosiy ma'yori 34,9 litr, har bir km uchun ishlaganlik uchun yoqilg'ini sarflashning qo'shimcha 1,2 litr, har bir km uchun har bir qatnov uchun yoqilg'ini sarflashning qo'shimcha ma'yori 0,30 litr. 1 litr diesel yoqilg'ining kirish qiymati o'rtacha 1000 so'm. Ishlab chiqarishning ish vaqti shu oyda 109 soat. Ishlab chiqarishning har bir sm³lik ish vaqtiga yoqilg'ini sarflashning qo'shimcha ma'yori 0,25 litr.*

Yuqoridagi keltirilgan shartli ma'lumotlarga ko'ra avtomobilning bajarilgan ish vaqtini keladigan va uning tannarsiga kiritilishi lozim bo'lgan yoqilg'ining miqdori

$Yom = 0,01 * Yb * Dum * (1 + 0,01 * Kt) + 1y * Qm = 0,01 * 20000 * 40,00 * (1 + 0,01 * 10) + 100 * 0,25 = 8825 \text{ €}$

bu yerda Yb - avtomobilning qiymatini ko'rsatib turadi, Yom - avtomobilning o'rtacha yillik qiymatini ko'rsatib turadi, Qm - avtomobilning o'rtacha yillik qiymatini ko'rsatib turadi, Kt - avtomobilning o'rtacha yillik qiymatini ko'rsatib turadi.

4. Yaqinidagi avtomobillar bo'yicha:

$Yom = 0,01 * Bm * Yb * (1 + 0,01 * Kt)$

bu yerda Yom - yuqoridagi formulada ko'rsatilgan holda;

Bm - har 100 km uchun yoqilg'i sarflashining asosiy miqdori, /100 km;

Yb - avtomobilning bosib o'tilgan yo'llar uzunligi;

Kt - tuzatish koeffitsiyenti, ma'lum yo'lga qo'shishda yoki uni kamaytirishda ko'rsatib turadi.

Misol. Aytaylik, ro'yxatdagi avtomobillar uchun KIA-3192 markali avtomobilning yillik narxini ko'rsatib berish uchun ma'lumotlar berilsin. Avtomobilning yillik narxi 10000 €, har 100 km uchun yoqilg'i sarflashining asosiy miqdori 13,9 litr, qo'shishda ko'rsatilgan avtomobilning yillik narxiga qo'shishda 10 foiz /100 km uchun yoqilg'i sarflashining asosiy miqdori ko'rsatib berilgan. Avtomobilning yillik narxi 10000 €, har 100 km uchun yoqilg'i sarflashining asosiy miqdori 13,9 litr.

Yuqoridagi formulada ko'rsatilgan holda ma'lumotlarga ko'ra, avtomobilning yillik narxini ko'rsatib berish uchun ma'lumotlar berilsin.

$Yom = 0,01 * 37 * 100 * (1 + 0,01 * 10) + 100 * 13,9 = 1495 \text{ €}$

bu yerda Yb - avtomobilning qiymatini ko'rsatib turadi, Yom - avtomobilning o'rtacha yillik qiymatini ko'rsatib turadi, Qm - avtomobilning o'rtacha yillik qiymatini ko'rsatib turadi, Kt - avtomobilning o'rtacha yillik qiymatini ko'rsatib turadi.

Yuqoridagi formulada ko'rsatilgan holda ma'lumotlarga ko'ra, avtomobilning yillik narxini ko'rsatib berish uchun ma'lumotlar berilsin.

Deyim 2010 yil davri ishlar chiqarish:

Kredit 1031 et taydonchilar javobgarligidagi yoqilg'i.

Ishonchli kredit taydonchilar javobgarligidagi yoqilg'i, ma'lumotlar, o'rtacha yillik kamaytirish koeffitsiyenti ko'rsatib berilgan holda ko'rsatib berilgan.

Taydonchilar javobgarligidagi yoqilg'i, ma'lumotlar, o'rtacha yillik kamaytirish koeffitsiyenti ko'rsatib berilgan holda ko'rsatib berilgan. Taydonchilar javobgarligidagi yoqilg'i, ma'lumotlar, o'rtacha yillik kamaytirish koeffitsiyenti ko'rsatib berilgan holda ko'rsatib berilgan.

yoqilg'ining har qaysi yoqilg'ini me'yoriy sarflan asosida berilgan qo'ldan
 olinadigan yoqilg'i bo'yicha sarflarga asoslanib qo'yilganligini, aksincha
 olinadigan yoqilg'i bo'yicha tejamkorlikni o'z ichiga olishi haqida bildiriladi.

20.1-junvent

Avtotransport vositalari bo'yicha yoqilg'i sarfini belgilangan
 me'yordan etib borishdunining hisob-kitobi (litrlar)

№	ATV sarlari tuzilishi	Yoqilg'i darajasi (litrlar)	Ishlatilgan dava boshlangan sana	Ishlatilgan dava oxirlanish sana	Ishlatilgan dava uzunligi (soat)	Me'yoriy sarflan va faktiy yoqilg'i	Ishlatilgan dava uzunligi me'yoriy darajasi		O'rtacha yoqilg'i sarflari (litrlar)	O'rtacha yoqilg'i sarflari (litrlar)
							Me'yoriy	Faktiy		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	1	100	20	20	10	20	10	20	20	
2	2	100	20	20	10	20	10	20	20	
3	3	100	20	20	10	20	10	20	20	
4	4	100	20	20	10	20	10	20	20	
5	5	100	20	20	10	20	10	20	20	
6	6	100	20	20	10	20	10	20	20	
7	7	100	20	20	10	20	10	20	20	
8	8	100	20	20	10	20	10	20	20	
9	9	100	20	20	10	20	10	20	20	
10	10	100	20	20	10	20	10	20	20	
11	11	100	20	20	10	20	10	20	20	
12	12	100	20	20	10	20	10	20	20	
13	13	100	20	20	10	20	10	20	20	
14	14	100	20	20	10	20	10	20	20	
15	15	100	20	20	10	20	10	20	20	
16	16	100	20	20	10	20	10	20	20	
17	17	100	20	20	10	20	10	20	20	
18	18	100	20	20	10	20	10	20	20	
19	19	100	20	20	10	20	10	20	20	
20	20	100	20	20	10	20	10	20	20	
21	21	100	20	20	10	20	10	20	20	
22	22	100	20	20	10	20	10	20	20	
23	23	100	20	20	10	20	10	20	20	
24	24	100	20	20	10	20	10	20	20	
25	25	100	20	20	10	20	10	20	20	
26	26	100	20	20	10	20	10	20	20	
27	27	100	20	20	10	20	10	20	20	
28	28	100	20	20	10	20	10	20	20	
29	29	100	20	20	10	20	10	20	20	
30	30	100	20	20	10	20	10	20	20	
31	31	100	20	20	10	20	10	20	20	
32	32	100	20	20	10	20	10	20	20	
33	33	100	20	20	10	20	10	20	20	
34	34	100	20	20	10	20	10	20	20	
35	35	100	20	20	10	20	10	20	20	
36	36	100	20	20	10	20	10	20	20	
37	37	100	20	20	10	20	10	20	20	
38	38	100	20	20	10	20	10	20	20	
39	39	100	20	20	10	20	10	20	20	
40	40	100	20	20	10	20	10	20	20	
41	41	100	20	20	10	20	10	20	20	
42	42	100	20	20	10	20	10	20	20	
43	43	100	20	20	10	20	10	20	20	
44	44	100	20	20	10	20	10	20	20	
45	45	100	20	20	10	20	10	20	20	
46	46	100	20	20	10	20	10	20	20	
47	47	100	20	20	10	20	10	20	20	
48	48	100	20	20	10	20	10	20	20	
49	49	100	20	20	10	20	10	20	20	
50	50	100	20	20	10	20	10	20	20	
51	51	100	20	20	10	20	10	20	20	
52	52	100	20	20	10	20	10	20	20	
53	53	100	20	20	10	20	10	20	20	
54	54	100	20	20	10	20	10	20	20	
55	55	100	20	20	10	20	10	20	20	
56	56	100	20	20	10	20	10	20	20	
57	57	100	20	20	10	20	10	20	20	
58	58	100	20	20	10	20	10	20	20	
59	59	100	20	20	10	20	10	20	20	
60	60	100	20	20	10	20	10	20	20	
61	61	100	20	20	10	20	10	20	20	
62	62	100	20	20	10	20	10	20	20	
63	63	100	20	20	10	20	10	20	20	
64	64	100	20	20	10	20	10	20	20	
65	65	100	20	20	10	20	10	20	20	
66	66	100	20	20	10	20	10	20	20	
67	67	100	20	20	10	20	10	20	20	
68	68	100	20	20	10	20	10	20	20	
69	69	100	20	20	10	20	10	20	20	
70	70	100	20	20	10	20	10	20	20	
71	71	100	20	20	10	20	10	20	20	
72	72	100	20	20	10	20	10	20	20	
73	73	100	20	20	10	20	10	20	20	
74	74	100	20	20	10	20	10	20	20	
75	75	100	20	20	10	20	10	20	20	
76	76	100	20	20	10	20	10	20	20	
77	77	100	20	20	10	20	10	20	20	
78	78	100	20	20	10	20	10	20	20	
79	79	100	20	20	10	20	10	20	20	
80	80	100	20	20	10	20	10	20	20	
81	81	100	20	20	10	20	10	20	20	
82	82	100	20	20	10	20	10	20	20	
83	83	100	20	20	10	20	10	20	20	
84	84	100	20	20	10	20	10	20	20	
85	85	100	20	20	10	20	10	20	20	
86	86	100	20	20	10	20	10	20	20	
87	87	100	20	20	10	20	10	20	20	
88	88	100	20	20	10	20	10	20	20	
89	89	100	20	20	10	20	10	20	20	
90	90	100	20	20	10	20	10	20	20	
91	91	100	20	20	10	20	10	20	20	
92	92	100	20	20	10	20	10	20	20	
93	93	100	20	20	10	20	10	20	20	
94	94	100	20	20	10	20	10	20	20	
95	95	100	20	20	10	20	10	20	20	
96	96	100	20	20	10	20	10	20	20	
97	97	100	20	20	10	20	10	20	20	
98	98	100	20	20	10	20	10	20	20	
99	99	100	20	20	10	20	10	20	20	
100	100	100	20	20	10	20	10	20	20	

Haydovchilar tomonidan yuqilg'i sarfi bo'yicha yo'li qo'yilgan
 me'yordan ortiqchalar kamomad sifatida tan olinishi va mos ravishda
 hisob qo'yilgich aks etirilishi

Debet 5910 «Kamomad va bo'yliklarga yetkazilgan zarardan
 o'qatishlar»

Kredit 1031 «Haydovchilar faoliyatidagi yoqilg'i»

Ushbu kamomad ajbsda shaxs, ya'ni ATV buyurtmachi bo'yicha
 yuqilg'i

Debet 730 «Kamomadning moddiy zararni qoplashi bo'yicha qozulish»

Kredit 5910 «Kamomad va bo'yliklarga yetkazilgan zarardan
 o'qatishlar»

Yuqilg'ining me'yordan ortiq sarfi kamomad sifatidan qoplangandir:

Debet 5450 «Kamomad o'qatishlar»

Kredit 5910 «Kamomad va bo'yliklarga yetkazilgan zarardan
 o'qatishlar»

Haydovchilar tomonidan yuqilg'i sarfi bo'yicha tejamkorlikka
 ishlangan me'yordan yoqilg'i summasiga qizil yozuv bilan qo'yilg'i
 sarflarini ko'rsatish

Debet 2310 «Asosiy sharoit chiqarish»

shifrlangan ma'noyda o'zini o'z ichiga olib olgan. Debet hisoblar 1- va 2- hisoblar bilan bog'liq bo'lgan va 3- va 4- hisoblar bilan bog'liq bo'lgan. Debet hisoblar 1- va 2- hisoblar bilan bog'liq bo'lgan va 3- va 4- hisoblar bilan bog'liq bo'lgan. Debet hisoblar 1- va 2- hisoblar bilan bog'liq bo'lgan va 3- va 4- hisoblar bilan bog'liq bo'lgan.

Artoshlar qiymatini har oyda ATVA va yondanmas harajatlarni ko'rsatilgan xizmatlar tarmog'iga kiritilgan ish hajmiga, ya'ni bosh o'tgan o'lga ko'ra hisoblar qiymati borilishi quyidagicha hisob-kitob qilinadi (20.2-judvalga qarang).

ATVga o'rnatilgan yangi va eski birlamchi har oyda hisob-kitob qilib boriladigan va har oy boshida (ko'rsatilgan xizmatlar tarmog'iga kiritib boriladigan) qiymati boshqartirga hisobida qayiligi e'lon qilinadi.

20.2-judval

Artoshlar qiymatini bujurilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)lar tarmog'iga kiritilishi hisob-kitobi

Oy	Ushbu o'tilgan o'lga (kuz)	Ushbu o'tilgan yil uchun bajurlangan me'yor. (o'lga)	Artoshlar qiymatining o'tilgan kuz uchun summasi
May	6250	60	10250
Jun	6250	60	12750
Yul	6250	60	15250
Avgust	6250	60	17750
Sentabr	6250	60	20250
Shu qadardir boshqartirga qo'yiladi			

Debet 2010 o'lasiy ishlab chiqarish;

Kredit 3190 - Boshqartirga kelgusi davr xarajatlari.

Ushbu boshqartirga yondanmas xizmatlarining belgilangan xizmat tarmog'ida qayiligi bo'lishi. Artoshlar qiymatini o'lga ko'ra hisob-kitob qilinadigan ma'noyda 3190 o'lga ko'ra kelgusi davr xarajatlari subdotal hisobida qayiligi bo'lishi va ma'noyda ishlab chiqarish o'tiriladi.

Artoshlar belgilangan xizmat tarmog'idan keyingi davrda yondanmas xizmat belgilanish uchun 3190 o'lga ko'ra kelgusi davr xarajatlari bo'lishi. Agar, artoshlar xizmat tarmog'idan keyin resurslarni belgilangan belda ishlab chiqarish uchun ma'noyda ishlab chiqarish o'tiriladi. Agar, artoshlar xizmat tarmog'idan keyin resurslarni belgilangan belda ishlab chiqarish uchun ma'noyda ishlab chiqarish o'tiriladi.

Al Vanga o'tirilgan yangi akkumulyatorning har oyda hisobdan chiqarib beriladigan summasi uning sotib olish qiymatini belgilovchi foydali xizmat ko'rsatish bo'yicha ish maali topiladi. Akkumulyatorning xizmat maali uning markafarbo'yicha tayyorlovchi zavod tomonidan belgilanadi. Misol uchun, Al 21.9 «O'zbektoylo» avtobuslariga o'tiriladigan 2x2V-88 markali akkumulyatorlarning foydali xizmat maaddatlarini ishlab chiqaruvchi zavod tomonidan 24 oy miqdorida belgilangan. Misol uchun, oylik ishlab chiqaruvchi zavod tomonidan sotib olish qiymati 120 ming so'm. Demak, bu akkumulyator Al Vga o'tirilganda, uning har oyda hisobdan chiqarib beriladigan va bejarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat) ko'rsatishga kiritiladigan qiymati 8000 so'mni (12000:24) tashkil qiladi.

Al Vga o'tirilgan akkumulyatorlar ziddi uyushmalarining o'tirilgan summasi to'g'ri 3190 «Boshqa kelgusi davr xarajatlari» shotida hisobga olinadi. Uning har oyda hisobdan chiqarib beriladigan va bejarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)lar tomonidan kiritiladigan qiymatiga quyidagi yozuv beriladi.

Debet 2010 «Asosiy ishlab chiqarish»

Kredit 3190 «Boshqa kelgusi davr xarajatlari».

Akkumulyatorning bejarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)lar tomonidan kiritiladigan har oylik qiymatini o'z ichiga olishda 1 kuni bosib o'tgan yoki kuni bosib olinmagan xizmatlar tomonidan chiqariladigan har oylik qiymatini o'z ichiga olish mumkin. Buning uchun, dastlab yangi o'tirilgan akkumulyatorning foydali xizmat maaddatlarini o'z ichiga olinadigan yo'lga to'g'ri keladigan o'tacha qiymatini ma'yor sifatida topiladi. Shu yil, har oyda Al V tomonidan bejarilgan yo'lga to'g'ri akkumulyatorning 1 kuni bosib olinadigan yo'lga to'g'ri keladigan o'tacha qiymatiga ko'paytiriladi. Topilgan summa 12 oy davrida akkumulyator qiymatining bejarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)lar tomonidan kiritiladigan qiymatini bilifadi.

Misol. Aytalik, qiymati 120000 so'mlik 2x2V-88 markali akkumulyator hisobdan chiqarib beriladigan 15 sentabrda Al Vga o'tiriladi. Akkumulyatorning foydali xizmat maaddatleri 80 ming km. Demak, 1 km olinib o'tiriladigan masofa ushbu akkumulyatorning hisobdan chiqariladigan qiymati o'tacha 1,50 so'm (120000/80000)ni tashkil etadi. Hisobdan chiqarib berilgan yo'lga to'g'ri qiymatini 12 oy davrida har oy o'tirilgan yo'lga to'g'ri keladigan: sentabrda -4000 km, oktabrda -7500 km, noyabrda -8000 km, dekabrda -8000 km.

Yuqoridagi shartlarni qamrovga ko'ra, akkumulyatsion hisobot yil yakuni haqiyatli hisobdan tuzilganligini va bajarilgan ish ko'rsatilgan hisobotning to'g'ri va to'liq ekanligini qayd qilgan hisob-kitob berish bo'yicha qo'llaniladi.

20.3. jarival

Akkumulyatsion qiymatini hisobot yili oylari haqiyatli bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmat)lar tannaxtiga kiritish hisobi-katibi

Hujjat	Hisob olinishi soni	Hisobotni tuzilishi no'vini	Hisobotni chiqarish sanasi	Hujjatlar bo'yicha yozuv	
				Debet	Kredit
Hisob	210	1	2000	100	100
Hisob	210	1	2000	100	100
Nisbat	1000	1,5	2000	200	300
Hisob	210	1,5	2000	200	300
Jami hisobot qilib			2000		

Quyidagi xizmatlar hisab ko'rgan ayon va hisobot qurilgan 2010 yilga qaratilgan kredit hisobli dalolatlar bo'yicha (masalan, kapital yoki joriy daromadli dalolatlar masj, o'rnatish dalolatlar masj) asosida dastlab berilgan yoki o'rnatishlab chiqarish xarajatlari tarkibiga, keyin esa bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmatlar tannaxtiga kiritiladi. Hujjatlar bo'yicha hisobot tuzilgan operatsiyalar masj va boshqa quyidagilarda aks etiladi:

- *chiqarish xarajatlari bo'yicha hisobot qurilgan yilga qaratilgan xizmatlar tarkibiga kiritilishiga;*

Debet 210 «Yordamchi ishlab chiqarish»;

2510 «O'rnatishlab chiqarish xarajatlari»;

Kredit 10-0 «Fiziyot ismlari»;

- *hisobot tuzilgan va o'rnatishlab chiqarish xarajatlari bo'yicha bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmatlar tannaxtiga kiritilishiga;*

Debet 2010 «Axborot ishlab chiqarish»;

Kredit 2310 «Yordamchi ishlab chiqarish»;

2510 «O'rnatishlab chiqarish xarajatlari»;

20.4. Melanatga haq to'lash va ijtimoiy sug'urtaga majburiy jihatlar bo'yicha xarajatlarning hisobi

Yil bo'yi hisobot korxonalarida bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmatlar tannaxtiga yuk tashish yoki yuk ovlash tashishga ishtirok etgan AT'Vlar hisobot tuzilgan yil bo'yicha hisobot chiqarish va umum ishlab chiqarishga

bevosita aloqalar xodimlarga hisoblangan mehnat haqi samarasi, shuningdek roqs meishda hisoblangan mehnat haqi samarasiga nisbatan belgilangan stavkalarida ijtimoiy sug'urtaga qo'yilgan ajratmalar kiritiladi.

Asosiy mehnat haqini ko'rsatkichlarida xodimlarning mehnat haqi ishbu yil va vaqtli shakllarda ta'limi bilim darajasi (ta'lim) asosida hisoblanadi. Hisoblangan mehnat haqi asosiy jamoa qo'shilmali mehnat haqlaridan tashkil topadi.

Asosiy mehnat haqiga ATYlar haydovchilariga, shuningdek yevlovchi ishlovchi qat'iy va umumiy ishlovchi qat'iyga bevosita aloqador xodimlarga haq qo'lda bajarilgan ish (ko'rsatgan xizmat) yoki ishlovchi vaqti uchun hisoblangan mehnat haqi kiritiladi. Ushbu xodimlarning a'li xizmatlari, umuman va qo'ldan kelgan qo'ldan kelgan haqqa, berilgan to'g'ri raqam bajarilgan yoki oshirib berilgan qo'ldan kelgan haqqa, berilgan to'g'ri raqam bajarilgan yoki hisoblangan mehnat haqi, umumiy yondanlar, kompensatsiyalar vaqtinchalik mehnatga tayyovchilik uchun berilgan moliyaviy mehnat ta'limi haqi hamda shu kabi haqqa to'lovlar qo'shilmali mehnat haqini tashkil etadi.

Ishlovchi shaklda ishlovchi xodimlarga asosiy ish haqini hisoblashga asos bo'lish ular bajarilgan ish (ko'rsatgan xizmat) hajmi, shuningdek bir hillik ish yoki xizmat uchun belgilangan tarif (rasenkaj) hisoblanadi. Ushbu ishlovchi, yoki yoki yo'lovchi tashilga ixtisoslashgan ATY haydovchilari uchun bajarilgan ish hajmi tashilgan yoki to'lovchi yoki tashilgan yo'lovchilar soni, yoki (yevlovchi) qo'ldan kelgan masofa, naryadda bo'lgan vaqt miqdori kabi ko'rsatkichlar bilan ifodalanadi. Ushbu ko'rsatkichlardan biri bo'yicha ifodalangan ish hajmi miqdorini bir birlik ish hajmi uchun belgilangan tarif (rasenkaj)ga ko'paytirish yo'li bilan haydovchilarning asosiy mehnat haqi to'g'riadi. Bunday bajarilgan ish hajmi miqdorini tashilovchi asosiy haq jalar yo'lovchilari, tovar-transport va boshqalari hisoblanadi.

Vaqtli shaklda ishlovchi xodimlarga asosiy ish haqini hisoblashga asos bo'lish ularning aloqador korxonaning tashilangan shart shartli bo'yicha belyangan muvosi miqdori, shuningdek xodimlarning haqiga ishlovchi vaqt hisoblanadi. Xodimlarning haqiga ishlovchi vaqt miqdorini kundan yoki soatlar (soatlar) asosida asosiy haqga ko'ldan kelishga kelish hisobi tashilga hisoblanadi. Belyangan muvosi miqdori asosida ishlovchi vaqt (soatlar) bo'yicha belyangan muvosi miqdori asosida ishlovchi vaqt miqdori (soatlar) miqdoriga ko'paytirish yo'li bilan ularning asosiy mehnat haqi topiladi.

ATV haq doʻkonchilik, yordamchi va umumiy ishlab chiqarishga keladigan aloqalar boʻyicha boshqa xodimlar haq toʻlovlari va oʻzlashtirish uchun toʻlanadigan yordamchiliklar, shuningdek, xarajat burchi qabul qilish, barcha harajatlarni oʻqish, kasallikka sabablik uchun qoʻshimcha qurbonliklar toʻlovlari, yordamchi ishlab chiqarish uchun belgilangan yoki kumush toʻlov surmasi bilan belgilangan mehnat haq toʻlovlari, belgilangan darajadagi mehnat haq toʻlovlari, mehnat haq toʻlovi qoʻshimchalari xodimlarga umumiy burchi bilan belgilangan mos ravishda toʻlab beriladi.

Rajadagi ish qoʻshilgan xizmatlar uchun ATV haq doʻkonchilik va boshqalar hisoblangan asosiy va toʻlovlar bilan mehnat haq toʻlovlari surmasiga burch toʻlov qaydnomalari yoki mehnat haq hisabi kitobi asosida quyidagicha burchlar toʻlov beriladi:

Debet 2010 «Asosiy ishlab chiqarish»;

Kredit 6710 «Xodimlar bilan ish haqi boʻyicha burchlar»;

ATV haq doʻkonchilik hisoblangan mehnat haq toʻlovlari surmasiga nisbatan belgilangan stavka va burch toʻlovi sugʻartaga qilingan majburiy ajratma surmasiga quyidagi yozuv beriladi:

Debet 2010 «Asosiy ishlab chiqarish»;

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga toʻlovlar»;

Yordamchi ishlab chiqarish va umumiy ishlab chiqarish xodimlariga hisoblangan barcha toʻlovi mehnat haq toʻlovlari bilan burch toʻlov hisobida mos ravishda quyidagi yozuv bilan toʻlab beriladi:

Debet 2010 «Yordamchi ishlab chiqarish»;

2510 «Umumiy ishlab chiqarish xodimlariga»;

Kredit 6710 «Xodimlar bilan ish haqi boʻyicha burchlar»;

Mos ravishda ushbu xodimlarga hisoblangan mehnat haq toʻlovlari surmasiga nisbatan belgilangan stavka va burch toʻlovi sugʻartaga qilingan majburiy ajratma surmasiga quyidagi yozuv beriladi:

Debet 2010 «Yordamchi ishlab chiqarish»;

2510 «Umumiy ishlab chiqarish xodimlariga»;

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga toʻlovlar»;

Yordamchi ishlab chiqarish va umumiy ishlab chiqarish xodimlariga olib berilgan mehnat haq toʻlovlari bilan burch toʻlovi sugʻartaga qilingan majburiy ajratma surmasiga quyidagi yozuv beriladi:

yo'l uzatilgini. U an'aniy o'tiriladigan yo'l bo'yiga ketadigan moliyaviy ma'yoriga ko'paytirish yo'li bilan topiladi;

- ish faoliyati natijasida bo'lgan vaqt beklik hisobga olinadigan ATV'lar bo'yicha hisobot davrida tuzatmaga olib boriladigan amortizatsiya xarajatlari summasi yo'l varaqalari asosida topilgan jami natijada bo'lgan vaqt ko'rsatkichlari 1 soatlik ishga to'g'ri keladigan amortizatsiya ma'yoriga ko'paytirish yo'li bilan topiladi;

- ish faoliyati yuksalish sur'ati (o'km) hajmi bilan hisobga olinadigan ATV'lar bo'yicha hisobot davrida tuzatmaga olib boriladigan amortizatsiya xarajatlari summasi yo'l varaqalari hamda UJNlar asosida topilgan jami yuksalish sur'ati nuqdotlari 1 o'km yuk aylanmasiga to'g'ri keladigan amortizatsiya ma'yoriga ko'paytirish yo'li bilan topiladi;

- ish faoliyati yo'l ko'ch o'ylanmasi (kasab) o'rtacha hisobga olinadigan ATV'lar bo'yicha hisobot davrida tuzatmaga olib boriladigan amortizatsiya xarajatlari summasi yo'l varaqalari hamda "ATV ish faoliyati hisoboti kasab" asosida o'silgan jami yo'l ko'ch o'ylanmasi nuqdotlari 1 kishi/ km yo'l ko'ch o'ylanmasiga to'g'ri keladigan amortizatsiya ma'yoriga ko'paytirish yo'li bilan topiladi.

Yuqoridagi keltirilgan tartibdan ko'rinib turibdiki, amortizatsiya (eskirish)ni bajarilgan ish hajmiga nisbatan hisoblash usulida amortizatsiya xarajatlari faqat ATV'lar yordamida ma'lum ish bajarilganda o'rinli keladi hamda ular nisbatan ish bajarilgan ish (k) nisbatan xizmat (lar) hammasiga xarid kabi. Ish bajaradigan ATV'lar bo'yicha ushbu usulga nisbatan amortizatsiya (eskirish) hisoblash usulidir. Bunday tartib bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)lar natijasi, shuningdek nisbatan ishda moliyaviy natijalar ko'rsatkichlarini aniqlash uchun imkon beradi. Bundan tashqari amortizatsiya (eskirish)ni bajarilgan ish hajmiga nisbatan hisoblash usuli ATV'larini foydali xizmat muddati natijada deyarli holda ishchi holatda ushlab turishga, ularning texnik-eksploataSION imkoniyatlaridan sezilarli foydalanishga imkon beradi.

ATV'larini amortizatsiya (eskirish)ni bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmatlar hajmiga nisbatan hisoblash usul ham ayrim kamchiliklar hamda holatlar. Chunkin, ushbu usul bo'yicha amortizatsiya (eskirish)ni hisoblashda ATV'ning zarurat yuzasidan, joriy va kuzatib ta'mirlashda, bo'lishi, shuningdek ularning vaqt o'tishi bilan moliyaviy eskirishi ta'xirlanishda bo'ladi. Bundan tashqari, dammasal (fryda) solig'i yo'l ko'ch

amortizatsiya ko'rsatkichlari amortizatsiya teskirlashni bajarilgan ish hajmi va yuzasiga nisbatlanib hisoblanadi. Natijada hisoblangan amortizatsiya nisbatlarida tuzilgan nisbatlaridan olinayotgan ko'rsatkichlar eskirish sur'asini aniqlash uchun so'zlashuvga qo'shilish yoki unlar chiqarilishga olinayotgan ishlar hisob-kitoblarni amalga oshirish talabini qo'lyad.

Amortizatsiya (eskirish) hisoblashning kumulyativ usulida ATVlar yuzalarida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat) tartibidagi kiritiladigan amortizatsiya xarajatlari quyidagicha hisob-kitob qilinadi. Dastlab, ATVning yuzalarida bajarilgan ishlar sur'asining yig'indisi topib olinadi. Keyin, har bir xizmat yili o'zining xizmat yillari sur'asining yig'indisiga nisbatlanib (proporsiya) qilib olinadi. Natijada sur'asiz (proporsiya) amortizatsiya me'yori hisoblanadi. Faqat, ushbu nisbat (proporsiya) qo'llanilishda teskari holatda ishlatiladi. Hisobot yilida bajarilgan ish hajmi va yuzasiga nisbatlanib hisoblangan amortizatsiya (eskirish) sur'asini amortizatsiya me'yori sifatida qo'llanilgan nisbat (proporsiya)ni ATVning amortizatsiyalar me'yori sur'asiga ko'paytirish yo'li bilan topiladi.

Misol. *Quyidagi, ushbu sifatida ishlatiladigan va «Matiz» qurilmash kompaniyasining doirasiga ta'lim qiyadati 7500000 so'm. Tuzatish qiyadati 1 holatda 500000 so'm baholangan, 2-holatda esa 1 holatda ta'limlangan «Matiz» kompaniyasining foydali ulushi sur'asini 5 yil davomida ta'limlangan va ta'limlangan 15 (1-2-3+4) so'm sur'asida amortizatsiya hisoblash uchun sur'asida ulug'ay sur'asini hisoblay. 1-yil uchun 5/15; 2-yil uchun 4/15, 3-yil uchun 3/15, 4-yil uchun 2/15 va 5-yil uchun 1/15.*

Quyidagi ma'lumotlar ushbu ma'lumot sifatida ishlatiladigan «Matiz» bo'yicha amortizatsiya quyidagicha hisob-kitob qilinadi.

Birinchi holatda. 1-yil uchun 2333333 so'm ($7500000 * 5/15$); 2-yil uchun 1888887 so'm ($7500000 * 4/15$), 3-yil uchun 1400000 so'm ($7500000 * 3/15$), 4-yil uchun 933333 so'm ($7500000 * 2/15$), va 5-yil uchun 466667 so'm ($7500000 * 1/15$).

Ikkinchi holatda. 1-yil uchun 2500000 so'm ($7500000 * 5/15$); 2-yil uchun 2000000 so'm ($7500000 * 4/15$), 3-yil uchun 1500000 so'm ($7500000 * 3/15$), 4-yil uchun 1000000 so'm ($7500000 * 2/15$) va 5-yil uchun 500000 so'm ($7500000 * 1/15$).

Kumulyativ usulda hisoblash uchun bo'yicha bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat) sur'asiga kiritiladigan ATVning amortizatsiya (eskirish) sur'asini yil amortizatsiya sur'asini 12 ga ko'paytirish uchun aniqlashni.

1.5. *Shaxsning* *2019-yil* *1-iyul* *avtotransport vositasini* *buyurtmaga* *qabul* *etkazish* *bilan* *qabul* *qilgan* *AVT* *larga* *amortizatsiya* *summasi* *2019-yil* *1-iyul* *350 120*.

Yuqoridagi ma'lumotlar asosida avtotransport korxonasi da ushbu avtomobilni sotib olishni siyosiy qaror qabul qilgan tashkilot yilida kamayib boruvchi qoldiq usulida quyidagi shartlarni o'z ichiga olib qilmali (20.4-jadval).

20.4-jadval

Kamayib boruvchi qoldiq usulida avtotransport vositalariga amortizatsiya (eskirish) summasining hisobot oylari bo'yicha hisob-kitobi

Qiyas	Amortizatsiya hisobot oylari	Yil bo'y amortizatsiya hisobot oylari	Yil bo'y amortizatsiya summasi	Amortizatsiya summasi	Qoldiq qimmat
2019	350 120	350 120	350 120	350 120	1 650 120
2020	350 120	350 120	350 120	350 120	1 300 120
2021	350 120	350 120	350 120	350 120	950 120

Amortizatsiya (eskirish) kamayib boruvchi qoldiq usulida hisoblash usulini qo'llash e'tiyomkorlik zaruriyatiga AVT larga e'tibor qaratish mumkin. Bunda, tashkilotning amortizatsiya summasi o'zlashtirilishi zaruriyatini o'z ichiga oladi. AVT larning amortizatsiya summasi o'zlashtirilishi e'tiyomkorlik bilan qilinadi.

AVT larning amortizatsiya summasini o'zlashtirish kamayib boruvchi qoldiq usulida o'zlashtirilishi qoldiq usulida avtotransport korxonalarida dastlabki yillarda bajarilgan ishlar natijalarini o'z ichiga olib keladi. Ushbu kamayib boruvchi qoldiq usulida avtotransport korxonalarida dastlabki yillarda AVT larning amortizatsiya summasi o'zlashtirilishi natijalarini o'z ichiga olib keladi. Ushbu kamayib boruvchi qoldiq usulida avtotransport korxonalarida dastlabki yillarda AVT larning amortizatsiya summasi o'zlashtirilishi natijalarini o'z ichiga olib keladi.

AVT larning amortizatsiya (eskirish) hisobot usulida avtotransport korxonalarida dastlabki yillarda AVT larning amortizatsiya summasi o'zlashtirilishi natijalarini o'z ichiga olib keladi. Ushbu kamayib boruvchi qoldiq usulida avtotransport korxonalarida dastlabki yillarda AVT larning amortizatsiya summasi o'zlashtirilishi natijalarini o'z ichiga olib keladi.

AVT larning amortizatsiya (eskirish) hisobot usulida avtotransport korxonalarida dastlabki yillarda AVT larning amortizatsiya summasi o'zlashtirilishi natijalarini o'z ichiga olib keladi. Ushbu kamayib boruvchi qoldiq usulida avtotransport korxonalarida dastlabki yillarda AVT larning amortizatsiya summasi o'zlashtirilishi natijalarini o'z ichiga olib keladi.

Debet 2019-yil 1-iyul 350 120

Kredit 0260-avtotransport vositalarining eskirishi

Yordamchi hisab chiqarish va umumiy hisab chiqarishga o'tirish amortizatsiya (eskirish) kamayib boruvchi qoldiq usulida avtotransport korxonalarida dastlabki yillarda AVT larning amortizatsiya summasi o'zlashtirilishi natijalarini o'z ichiga olib keladi.

Debet 2110 «Yordamchi ishlab chiqarish»;

25 000 man va 100 rubl bilan xarid qilinadi.

Kredit 0260 «Transport vositalarining eskirishi».

Ma'muriy shartnomalar majmuasining bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmatlar amoriy hisobidagi qo'yilgan yozuv beriladi.

Debet 2310 «Asosiy ishlab chiqarish»;

Kredit 2210 «Yordamchi ishlab chiqarish»;

2510 «Uzlatirishlab chiqarish xarajatlari».

Bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmat) ar. letaruvchi kiritiladigan amoriy zatsiya xarajatlarning ta'rif bo'yicha 13-putun uruvda shuningdek asosiy vositalar hamda nomoddiy aktivlarga olingan inventar xarajatlarda yoziladi.

20.6. Avtotransport korxonalarida boshqa ishlab chiqarish korxonalarining hisobi va taqsimoti

Avtotransport korxonalarida bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmatlar korxonaga kiritiladigan boshqa ishlab chiqarish korxonalar amoriy yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari va amoriy ishlab chiqarish xarajatlari hisoblanadi.

Yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari avtotransport korxonalarida quyidagi turli hiralarning xarajatlari kiritiladi:

(1) ATV harajatlari turli detallar, konsanksiya va aksessuarlarini tayyorlash ustaxonalari;

(2) ATVlar saqlanadigan garaj xonalarini;

(3) ATVlarni yoqilg'i va moylash materiallari bilan ta'mirlash xonalarini;

(4) ATVlarni ta'mirlash xonalarini;

(5) ATVlarni yuvish va avtomatik yopish turli hiralari;

Yordamchi ishlab chiqarish turli hiralarni ta'rif bo'yicha doir xarajatlari hisobi 2110 «Yordamchi ishlab chiqarish» shartida o'lib boriladi. Ishlab chiqarish debetida yordamchi ishlab chiqarishga kelgan material, ish haqi, ijtimoiy gu'varta, amoriy zatsiya, turli xizmatlar va boshqa xarajatlarni yozilishi turli uruvda jumlalanadi. Bunda muvazirlashdagi xarajat bo'limlarini aks ettiruvchi shohlar (masalan, 10300, 6700, 6520, 6200, 6000, 6090 va boshqalar) kreditlanadi. 2310 «Yordamchi ishlab chiqarish» shartining kaxlitida yordamchi ishlab chiqarishga surtilgan xarajatlarning ta'rif bilan chiqarilishi, yordamchi ishlab chiqarishning yopilishi aks ettiriladi.

Ular ATFlar yordamida ish bajarilgan va ko'rsatilgan ko'rsatkich bo'yicha buyurtmachilar bilan shartnomalar tuzilishi shartkor raqimotini belgilashga xizmat qiladi.

ATFlar yordamida bajariladigan ish (ko'rsatilgan xizmat)ning haqiqiy tamaraxi kalsulyatsiya qilish haridubaronoma balarlarini arbiy jashantiki ko'rsatkichlarida 20.5-jadvalda yuk tashishga mo'ljallangan ATF bo'yicha, 20.6-jadvalda asayot'ovchi tashishga mo'ljallangan ATFlar bo'yicha keltirilgan.

ATFlar yordamida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)ning haqiqiy tamaraxi uli usullariga kalkulyatsiya qilish imkonidir. Amaliyotda eng ko'p taqqilgan usullar yoshil harida buyurtmachilar hisoblanadi.

Yoshil usulda ATFlar yordamida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)ning haqiqiy tamaraxi yoshil harida avtotransport korxonasi har yil haqish kitobda oshilgan 2010 «Asosiy ishlab chiqarish» shohli ma'lumotlar asosida taqiladi. Ushbu shohliq dehisda alohida korrespondensiyalar tovchi shohlar bo'yicha, to'plangan yigirma ma'lumotlar bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)ning haqiqiy tamaraxi keltiriladi. Hisobot yil oxirida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)ning haqiqiy tamaraxi quyidagi yozuv bilan aks etiladi:

Dehis 01.30 «Bajarilgan ish va ko'rsatilgan xizmatlar tamaraxi»
Kredit 20.10 «Asosiy ishlab chiqarish»

Yoshil usulda 20.10 «Asosiy ishlab chiqarish» shohlining dehisda alohida korrespondensiyalar bajarilgan shohlar bo'yicha keltirilgan ma'lumotlar avtotransport korxonasi bo'yicha «Bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)ning haqiqiy tamaraxi to'g'risida hisobot tuzilishiga asos bo'ladi. Ushbu hisobotli har bir xizmat tamaraxi bo'yicha keltirilgan ma'lumotlarni tasdiqlagan reja (normativ) tamaraxi ma'lumotlar bilan taqqoslash bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)ning to'g'ri rejalar to'g'ri yoki ular bo'yicha har bir yilning to'g'ri belgilanganligi haqish reja yoki normativlardam shohli shohli har bir aybdorlar va bo'yicha jinalarini taqqoslashga, shohliqdek taqqoslash boshqaruv qanolarini qabul qilishga imkon beradi.

Buyurtmachilar usulda buyurtmachilar normativ ATFlar yordamida bajarilgan ish (ko'rsatilgan xizmat)ning haqiqiy tamaraxi ularning har bir bo'yicha hisob-kitob qilindi. Bunday hisob kitob har bir buyurtmachil bo'yicha 2010 «Asosiy ishlab chiqarish» shohli qoshida oshilgan ma'lumotlar taqqoslash asosida taqqoslash taqqoslash.

Yuk tashish transportida bajariladigan ish(ko'rsatiladigan
 ish)ni reja tannarxi hisoblash shartlari baholarning hisob-kitobi

ATP ma'kasi - 044-39

Yuk ko'tarish masofasi - 5 km.

Zo'riq turi - saydlovchi qum.

Kalkulyatsiya birligi - 1 soatlik ish.

ATPning ish vaqti - 8 soat.

Yuk o'lchovidagi yo'l - 120 km.

No	Xarajat moddulari	Summa
	Melior xaji	
	a) melior birligi (15000/66)	803,98
	b) max. inar birligi tayyorlash (23 x 1,5%)	345,1
	c) to'q uchun 25%	201,95
	d) mukofot, 40%	1.720
	e) boshqa qo'shimchalar, 2%	71,41
	Jami ish haqi xarajatlari	1591,62
2.	Qimmatli qimmatlarga soliq (24%)	382,00
3.	Yozilish (27 - 120000 x 24,27)	6549,58
4.	Mang'ish materiallari (875,50 x 100 x 1,2 x 0,32%)	330,02
5.	Avtoaktsiyat eskirishi (151250 x 6 x 1200 / 1000 x 1,17 x (100 + 1,1))	825,15
6.	Ta'minlash hisobidagi ajratma (120 x 29,60)	3552,0
7.	Amortizatsiya	1541
8.	Qildirish qiyamati (150 x 0,87 x 1,5 x 2893,40 x 8)	29,59
9.	Boshqa xarajalar (jami xarajalarda - 12%)	2740,50
10.	Jami ishlab chiqarish xarajalari (tannarxi)	31056,5
11.	Davlat xarajatlari (tannarxi) (25%)	5264,12
12.	Jami xarajalar	26320,62
13.	Bartabellik (jami xarajalarda: 20%)	5264,12
14.	Jami xarajalar qiymati (100%)	31584,74
	soatlik ishning:	
15.	-tannarxi	2619,06
16.	-amortizatsiya qiymati (100%)	3948,09

b) Debet 3190 Kredit 0260 1500000 so'm;

v) Debet 9470 Kredit 0260 1500000 so'm;

g) Debet 2310 Kredit 0260 1500000 so'm.

6. Avtotransport korxonalarida yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari ammasi hisobot yilida 15526000 so'mni tashkil etdi, bu xarajatlarning bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmat) butunlariga kiritilishiga buxgalteriya yozuvini bering.

a) D: 3190 Kr 2310 15526000 so'm;

b) D: 9420 Kr 2310 15526000 so'm;

v) D: 2010 Kr 2310 15526000 so'm;

g) D: 9130 Kr 2310 15526000 so'm.

4-xo'jalik hislati

Transport korxonasi da 1 ta ZIL, 14 ta KamAZ, 10 ta KrAZ, 1 ta Damas, 1 ta Tiko va 1 ta Neksya mavjud. Hisobot yilida ZIL mashinalarini 40000 km, KamAZlar 30000 km, KrAZlar 50000 km, Damas 6000 km, Tiko 5000 km, Neksya 15000 km yo'l bosgan.

Barcha yuk tashish ma'juratlari amal qilganlarda yangi avtomobillarga benzinkiyorat 5 litr 100 km yo'lga qarata yuk mashinalari bir yilda o'rtacha 7 kg 1 kg gazning o'rta narxi 300 so'm. Tika 100 km yo'lga 6 litr, Damas 7 litr va Neksya 8 litr sarflaydi. 1 litr benzinning o'rta narxi 550 so'm yangi avtomobilning bir yilda o'rta yordamchi ishlab chiqarishga xizmat qiladi.

Yillarida kelimgan ma'lumotlarga ko'ra, quyidagi savollarga javoblarni toping.

1. Hisobot yilida yuk tashish tannarxiga kiritiladigan muayyanlashtirilgan gaz xarajatlari summasi qancha va unga qanday buxgalteriya yozuvi beriladi?

a) D: 2010 Kr 1050 30000000 so'm;

b) D: 3190 Kr 1050 30000000 so'm;

v) D: 2010 Kr 1050 33000000 so'm;

g) D: 2010 Kr 1050 35000000 so'm.

2. Hisobot yilida yangi avtomobillarga sarflangan benzin hajmi qancha va unga qanday buxgalteriya yozuvi beriladi?

a) D: 2010 Kr 1050 1365000 so'm;

b) D: 3190 Kr 1050 2235000 so'm;

v) D: 9420 Kr 1050 1182500 so'm;

g) D: 2310 Kr 1050 1182500 so'm.

2. Vafajalik hislati

2-yanvar kuni Hisabkorlik yatlari hisobining qiymati 60000 so'mdan yuk tashib ovlarni asport va birlar qo'yiladi. Xizmat muddati 2 yil. Shundan keyin oktabr oyi oxirida yaroqsiz deb topildi.

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar asosida quyidagi savollarga to'g'ri javoblarni toping.

1. ATYlarni 2-yanvar kuni qo'yilgan akkumulyatorlarning qiymati qancha va uning qanday buxgalteriya yozuvi qilinadi?

- a) D/2010 K/1040 240000 so'm;
- b) D/3190 K/1040 180000 so'm;
- c) D/3190 K/1040 360000 so'm;
- d) D/9120 K/1040 60000 so'm.

2. Har oyda akkumulyatorlarning hisobdan chiqariladigan summasi qancha?

- a) 7500 so'm;
- b) 60000 so'm;
- c) 13500 so'm;
- d) 2500 so'm.

3. Hisobot yilida akkumulyatorlarning hisobidan chiqariladigan summasini qancha va uning qanday buxgalteriya yozuvi qilinadi?

- a) D/2010 K/1040 135000 so'm;
- b) D/3190 K/3190 115000 so'm;
- c) D/2010 K/3190 114000 so'm;
- d) D/9120 K/1040 113500 so'm.

4. Oktabr oyi oxirida yaroqsiz deb topilgan akkumulyatorning qoldiq summasini toping:

- a) 12500 so'm;
- b) 35000 so'm;
- c) 25000 so'm;
- d) 65000 so'm.

5. Yaroqsiz deb topilgan akkumulyatorning qoldiq qiymati korxonada xarajatlarga olib berilganda, qanday buxgalteriya yozuvi beriladi?

- a) D/4730 K/1040 35000 so'm;
- b) D/9120 K/3190 35000 so'm;
- c) D/2010 K/5910 35000 so'm;
- d) D/2310 K/2010 35000 so'm.

3-xo'jalik holdini

Avto transport vositalaridagi yoki boshqa mashinalari haydovchilari ish uchun tanib olingan o'zbekistonlik yoki 1 soatlik o'rtacha daromati 400 so'm, harbiy ishda 555 kum. haydovchilar soni – 42 kishi. Ish haqilari intimgiy sug'urtaga ajratilgan – 24%.

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar asosida quyidagi savollarga to'g'ri javob bering.

1. Hisobot yilida hisoblangan ish haqi summasi qancha va unga qanday hoxgularniya yozuvi beriladi?

a) Dt 2010 Kr 67 0 322 0000;

b) Dt 3100 Kr 6710 35272000;

v) Dt 9420 Kr 6710 33272000;

g) Dt 2010 Kr 67 0 312 0000.

2. Hisobot yilida yuq tashish mashinalari haydovchilari ish haqiga nisbatan ijtimoiy sug'urtaga 24 foizlik ajratilgan summasi qancha va unga qanday hoxgularniya yozuvi beriladi?

a) Dt 2010 Kr 6520 8115180;

b) Dt 3100 Kr 6520 8225280;

v) Dt 9420 Kr 6520 8235380;

g) Dt 2010 Kr 6520 8225280.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Asosiy vazifamiz - vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirish. – T: O'zbekiston, 2010.

2. Karimov I.A. Harbiy xizmat va davlatdoshlik vatanimiz taraqqiyotini o'zlashtirish, xalqimiz farovonligini oshirishga xizmat qiladi. "Norma" ijtimoiy-huquqiy nashriyoti № 3 (338) 25 - mart 2011 yil.

3. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – T: «Iqtisodiy va huquqiy uyushma» nashriyot uyi, 2008.

4. «Mehnat (ish) xizmatini ijro etish va sotish xarajalarining tarkibi hisobida moliyaviy natijalarni shakllantirish tartibi to'g'risida» Nizom, O'zR VMTing 1999- yil 5 - fevraldagi 64-son qatoni bilan boshqilgan.

5. BIIAS № 1 «Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy-xo'jalik holat haqularini hisoblab olish tartibi va usuli to'g'risida» yozuvi, O'zR AV tomonidan 2007-yil 23 - oktabrda qabul qilingan, № 116-i.

6. Boksurov O., Jumaniyozov K. Moliyaviy hisob. – T: Molqa, 2002.

7. Yoxidov S.V. va boshqalar. Boshqa tarmoqlarda hoxgularniya hisobi mas'uliyatlari. – T: «O'zbekiston yozuvchilari uyushmasi» adabiyot nashriyoti, 2004.

21-Modul. AVTOTRANSPORT KORXONALARIDA MOLIYAVY NATIJALAR KO'RSATKICHLARINING HISOBI

21.1. Avtotransport korxonalarida asosiy faoliyatlardan olingan moliyaviy natijalar ko'rsatkichlari hisobi

Avtotransport korxonalarida asosiy faoliyatlardan olingan moliyaviy natijalar so'zlashdan olingan so'f tushum, sotish daravasi, sotish daravasi bo'yicha yoki zarar, davv xarajatlari, asosiy faoliyatlardan olingan bosqich daromadlar asosiy faoliyatdan olingan foyda yoki zarar kabi ko'rsatkichlar bilan ta'riflanadi. Lekin ko'rsatkichlarni shakllantirish va hisobga olishda avtotransport korxonalarida bosqich bo'ljali yurish va shlyaklar singan O'zbekiston Respublikasi Yozilgan Ma'lumotining 1999-yil 1- fevraldagi 34-son qarori bilan tasdiqlanган «Muhimot (ish, xizmat)larni ishlab chiqarish va sotish xarajatlari hamda moliyaviy natijalari shakllantirish to'g'risida» nizomiga shuningdek respublikamizning 1-son «Moliyaviy hisobot va hisob uyushtirish, 2-son BHMMS «Asosiy faoliyatlardan olingan daromadlar», 3-son UHMMS «Moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot» va 21-son BHMMS «Xo'jalik va shlyaklar bo'yicha xo'jalik faoliyat bo'yicha natijalar hisob shetlar va hisob bo'yicha yozilgan natijalar hisoboti» qo'llaniladi.

Avtotransport korxonalarida sotishdan olingan so'f tushum do'g'rida ATVlar yordamida bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmatlardan olingan daromadlar tuzatiladi. Hisobot davri (oy, oltin oy, yil) davomida sotilgan darog'lar so'f tushum 9030 «Bajarilgan ish va ko'rsatilgan xizmatlarning daromadlari» shartining ko'rsatkichida aks ettiriladi. Hisobotdan oxirida ushbu shartning ko'rsatkichlari o'zgartirilgan sur'atda 9910 «Yukamiy moliyaviy natijalar shartiga o'tkaziladi va shu yo'l bilan uyushtiriladi.

Avtotransport korxonalarida sotish daravasi bo'yicha ATVlar yordamida bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmatlarning darog'lar barcha ishlab chiqarish amaliyotidagi sarf-xarajalar tuzatiladi. Ushbu ko'rsatkichning hisobi hisobot davri (oy, oltin oy, yil) davomida 9130 «Bajarilgan ish va ko'rsatilgan xizmatlarning tarrakabi» shartida yuritiladi. Hisobot davri oxirida ushbu shartning ko'rsatkichlari o'zgartirilgan sur'atda 9910 «Yukamiy moliyaviy natijalar shartiga o'tkaziladi va shu yo'l bilan uyushtiriladi.

Sotishdan olingan foyda yoki zarar ATVlar yordamida bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmatlardan olingan so'f tushum, daromadlarning sotish

zamanasidan mahsulotning foydasidan tashkil topadi. Avtotransportning sotish natijasidan ko'p bo'lishi avtomobil sotib olovchilarining hajari qamshil bo'lishi, jumladan foydalanuvchilarni, aksincha sotilgan mahsulotning sotib olinuvchilardan ko'p bo'lishi esa avtotransport korxonasi uchun hajari qamshil bo'lgan xizmatlarni zarur ko'ringanligini bildiradi. Buning uchun avtomobil sotishdan olingan foyda yoki zarar summasi 9910 «Yukunij moliyaviy natijalar shohiti ma'lumotlari asosida a'fsoniy yordam topiladi».

Avtotransport korxonalarida davr xarajatlari deganda ularda korxonalar uchun olingan o'zlashtirilgan xizmatlarni o'z ichiga olinuvchi boshqarish va boshqa operatsion faoliyatga oid xarajatlarni tushuniladi. Ushbu xarajatlarning hisobi quyidagidek: 9410 «Sotish xarajatlari», 9430 «Ma'muriy-xizmat ko'rsatish xarajatlari», 9450 «Boshqa operatsion xarajatlari» va 9440 «Kerakli soliq bevasitalar cheginilgan hisobot davr xarajatlari» shohitlarida olib boriladi.

Avtotransport korxonalarida sotish xarajatlari, reklama xarajatlari, ish va xizmatlarni bajarish bo'yicha shartnomalar o'zlashtirish xarajatlari, sotish bilan bog'liq boshqa xarajatlari va boshqalar kiradi. Sotish xarajatlari 9410 «Sotish xarajatlari» shohitining debetida va bu xarajatlarning aniq turini ifodalovchi boshqa shohitlarning (masalan, 1000, 5010, 5110, 6710, 6520, 6990) va shu jumladan kreditda aks etiriladi. Hisobot davri oxirida ushbu shohitning debetida to'plangan summa 9910 «Yukunij moliyaviy natijalar shohiti»ga o'tkaziladi va shu yordam topiladi.

Avtotransport korxonalarining ma'muriy-boshqaruv xarajatlari boshqaruv apparati xodimlari uchun hisoblangan asosiy, ijtimoiy sug'urtaga xarajatlari, amortizatsiya xarajatlari, saloh xarajatlari, yuqori tashkilotni o'zlashtirish uchun ajratmalar, telefon xizmati, kassa xizmati, ma'muriy hisobdan olinuvchi va boshqa shu kabi boshqaruv bilan bog'liq xarajatlarni kiradi. Ma'muriy-boshqaruv xarajatlari 9430 «Ma'muriy-boshqaruv xarajatlari» shohitining debetida va aniq xarajatlarni ifodalovchi boshqa shohitlarning (1000, 1050, 1000, 5010, 5110, 6710, 6520, 6990) kreditda aks etiriladi. Hisobot davri oxirida ushbu shohitning debetida to'plangan summa 9910 «Yukunij moliyaviy natijalar shohiti»ga o'tkaziladi va shu yordam topiladi.

Avtotransport korxonalarida boshqa operatsion xarajatlarga xodimlar va o'zlashtirilgan moddiy yordamlar, kompensatsiya to'lovlari, turli ma'lumot va xizmatlar narxlarida qilinuvchi xarajatlarni ma'lumotli soliq, yersotg'i, avt

solig'i, pensiya fondiga, yotqindiligi, maktablarni rivojlantirish fondlari majburiy qurilmalar, mulkni sotishdan va berishdan kelgan xo'jalik daromadlar va boshqa shu kabi operatsion xarajatlarni bildiradi. Ushbu xarajatlarni 9430 «Boshqa operatsion xarajatlarni solig'ining debetida aks ettiriladi. Bunda operatsion xarajatlarning ulug'vorliklarini ifodalovchi boshqa schotlar (1000, 5010, 5110, 6490, 6710, 6520, 6990, 9210, 9270) kreditlanadi. Hisobot davri oxirida ulug'vorlikning debetida belgilangan summa 9910 «Yakuniy mo'ljaviy natijalar» schotiga o'tkaziladi va shu yo'l bilan yoziladi.

Avtonom sektor korxonalarida 9140 «Kulgusida soliq bazasidan chiqqan soliq» ulug'vorlik solig'ining debetida ularning kulgusida faoliyatini rivojlantirish maqsadida sof foyda xarajatlari, shuningni qamrovli ish chiqarishni va yangi texnologiyalarni jori qilishga, boshqaruvi tizimini yaxshilashga sarflangan va boshqa shu kabi operatsion xarajalar aks ettiriladi. Bu ulug'vorlik xarajatlari respublikamizning soliq qonunchiligiga ko'ra kulgusi 10 yil ichida bir marta mabsum soliq bazasidan mabsum hisob-kitob asosida chiqarib beriladi. Kulgusida soliq bazasidan chiqqan boshqarilgan xarajatlarni bu schotning debetida va boshqa schotlarning (umuman, 1000, 5110, 5010, 6010, 6710, 6520, 6990 va shu kabilari) kreditida aks ettiriladi. Hisobot davri oxirida ushbu schotning debetida belgilangan summa 9910 «Yakuniy mo'ljaviy natijalar» schotiga o'tkaziladi va shu yo'l bilan yoziladi.

Kulgusida soliq bazasidan chiqqan boshqarilgan boshqarilgan xarajatlarni o'zgarishi avtotransport korxonalarida boshqaruvi shaxslardagi kubi bo'lmagan boshqaruvi 012 «Kulgusida soliq bazasidan chiqqan boshqarilgan hisobot davri xarajatlari» schotida belgilangan ulug'vorlikda ko'rsatib berilishi lozim.

Avtotransport korxonalarining asosiy faoliyatdan olingan boshqaruvi daromadlariga quyidagilar kiradi:

- asosiy vositalarni sotish va boshqaruvi faoliyatidan olingan foyda;
- mabsum aktivlar, materiallar va boshqa aktivlarni sotishdan olingan foyda;
- undirilgan jamiyatlar;
- vaxt kechirilgan kreditlerlik qarzlari;
- qisqa muddatli ijrosidan olingan daromadlar;
- beqaror va iflangan moliyaviy yordam;
- xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklarni olingan daromadlar;
- inventar qisqalar aniqlangan ortiqchiliklar;

- hisobot yilida avtotransport korxonalarining faoliyatidan boshqalar.

21-san 1311MStga muvofiq avtotransport korxonalarida asosiy faoliyatidan boshqa daromadlar 9500 «Asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlarni hisobga olish» hisoblarida hisoblanib, ularning alohida hisoblarining kreditida aks etiriladi. Bunda asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlarning aniq turlarini belgilovchi ko'rsatkichlar: 1000, 5010, 5110, 5400, 6010, 6020, 6990, 9210, 9220 va boshqalar deb belirlanadi. Hisobot davri oxirida 9500 «Asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlarni hisobga olish» hisoblar tizimida belgiladigan alohida hisoblarining kreditida to'plangan summa 0910 «Yilning moliyaviy natijasi» hisobiga o'tkaziladi va shu yil hisoboti yozuladi.

Avtotransport korxonalarida asosiy faoliyatdan olingan foyda (zarar) hisoblarida olingan foyda (zarar) summasiga asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlar summasini qo'shib hisoblash orqali daromadlar summasini quyidagidek ko'rsatib berilgan summa bilan belgilash to'g'ri bo'ladi. Buxgalteriya hisobida asosiy faoliyatdan olingan foyda yoki zarar summasi 0910 «Yilning moliyaviy natijasi» hisobidagi ma'lumotlarni asossiz aniqlash uchun qo'shib ko'rsatiladi.

21.2. Avtotransport korxonalarida umumiy xo'jalik faoliyatidan olingan moliyaviy natijalarning hisobi

Avtotransport korxonalarida, oldingi mavzularda ta'kidlab o'tilganidek, asosiy faoliyatdan boshqari boshqa asosiy bo'lmagan faoliyat turlari bilan bog'liq daromadlarini hisoblashi mumkin. Bunday faoliyat turlariga, jumladan, ularning investitsiya faoliyati, moliyaviy faoliyati, amaliyot faoliyati va boshqalar kiradi. Halko faoliyat turlari bo'yicha o'tkazilgan moliyaviy natijalar ham shu mavzuda ularga doir daromad, xarajat hamda foyda yoki zarar ko'rsatkichlari bilan tavsiflanadi. Bu ko'rsatkichlar bilan birlashtirilgan moliyaviy natijalar avtotransport korxonalarining umumiy xo'jalik faoliyatidan olingan moliyaviy natijalarini ifodalaydi.

Avtotransport korxonalarida umumiy xo'jalik faoliyatidan olingan daromadlarga boshqa yuridik shaxslarga kiritilgan moliyaviy investitsiyalardan dividend, royalti va foiz ko'rsatishida olingan daromadlar, bundaydek uzoq muddatli ijaradan, vahtda ko'rsatish uchun olingan daromadlar, shuningdek, qimmatli qog'zdan olingan foyda hisoblab olingan daromadlar kiradi. Ushbu daromadlar hisobida davrida 9500 «Moliyaviy faoliyatdan

zarar summasi"ni ayirish yo'li bilan to'pladi. 21-son BHMga muvofiq, avtotransport korxonalarida foydalanadagi daromadlar 9710 "Favquloddatli foyda" shohitining kreditida hisobga olinadi. Bunda foydalanilgan yoki hisoblangan foydaning g'ubalarini ko'rsatuvchi shohitlar masalan 0100, 0100, 0700, 1000, 1800, 5010, 5110 va boshqa shohitlar deboratiladi. Favquloddatli zararlar hisobi 9720 "Favquloddatli zararlar" shohitining debiti kiritiladi. Bunda favquloddatli hodisalaridan kelib chiqqan zararlar to'g'risida ma'lumot ko'rsatuvchi shohitlar masalan 0100, 0100, 0700, 1000, 5010, 5110, 0990 va boshqa shohitlar ko'rsatiladi. Hisobot davri oxirida 9710 "Favquloddatli foyda" shohitining kreditida hamda 9720 "Favquloddatli zararlar" shohitining debitida hisoblangan zararlar mos ravishda 90-fo' Yakeriy moliyaviy natijalar shohitiga o'tkaziladi va kumulyativ natijalar shohitiga yoziladi.

Daromad (foydalar) solig'ini to'rtiladigan foyda (zarar) to'rtirilishi soliq to'lagunga qadar to'lgan foyda (zarar) summasiga «Mabsumot (ish, xizmat) yaratilish uchun chiqarilgan va sotilgan tovarlar, xizmatlar va boshqa moliyaviy natijalarni shakllantirish to'g'risida nizomning 2-ilovasida keltirilgan ko'rsatmalarga asoslangan holda olingan moliyaviy natijalar summasini qotishish sharoitida, shuningdek ushbu nizomning 2-ilovasida keltirilgan vaqtinchiлик faqat o'zinga qaratilgan daromad (foydalar) solig'i haqida soliq qo'zg'atishida ko'rsatilgan imtiyozlar summasini chiqarish yo'li bilan to'pladi.

21.3. Avtotransport korxonalarida sof foyda va uning to'rtirilishining hisobi

Avtotransport korxonalarining hisobot davri (shorak) yilidagi sof foydasi (qoplannagan zarar)ning tasviliy-huquqiy raqoboriga asoslangan holda aniqlanadi. Ushbu hisobot davri davri soliq to'lovchi avtotransport korxonalarida sof foyda (qoplannagan zarar) soliq to'lagunga qadar bo'lgan foyda (zarar) summasidan hisoblangan daromad (foydalar) solig'i hamda o'zaro kelib chiqqan vaqtinchi infotuz (muvajjantirish) solig'i summasini ayirish natijasi to'pladi. Yagona soliq to'levchi ishlovchi avtotransport korxonalarining sof foydasi ularning soliq to'lagunga qadar bo'lgan foyda (zarar) summasidan hisoblangan yagona soliq to'levchi summasini ayirish natijasi to'pladi.

Avtotransport korxonalarining sof foydasi (zarar) 90-fo' Yakeriy moliyaviy natijalar shohitida har bir daromad va xarajatlar shohitlaridan

radikalariy o'zlashtirishga o'tirilishi bo'lganida, uning yopilishi ya'ni qadar kredit hamda debet aylantirish summasi o'rtasidagi farqdan iborat bo'ladi. Lekin sekinroq yopilishiga qaram bo'lgan kredit aylantirish summasining debet aylantirish summasidan katta bo'lishi transport korxonasida so'f foydaga erishilganlikni, uning debet aylantirish summasining kredit aylantirish summasidan katta bo'lishi esa transport korxonasining hisobot davri zarar bilan yakunlanganligini bildiradi. Kiritilgan so'f foyda buyurtmalar hisobida quyidagi yozuv bilan aks ettiriladi:

Debet 8910 «Yakuniy natijaviy natijalar»;

Kredit 8710 «Hisobot davrining taqsimlanmagan foydasi (qoplamagan zarari)».

Avtotransport korxonalarining hisobot yiliga faoliyatini zararli bilan yakunlash buyurtmalar hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 8710 «Hisobot davrining taqsimlanmagan foydasi (qoplamagan zarari)»;

Kredit 9910 «Yakuniy natijaviy natijalar».

Avtotransport korxonalarining o'zlarining so'f foydasini ularning tarkibiy-huquqiy muqommaga ko'ra qatnash hajmlari haridat tafsil hujjatlarida belgilangan muddatlarda va tartiblarda birlashtirilgan ishlatiladi. Chumanchi, aksiyadorlik jamiyatlarini shakllantirish va avtotransport korxonalarida hisobot yilining so'f foydasi ko'pgina yilda aksiyadorlar yig'ilishi qaroriga muvofiq taqsimlanadi. Aksiya egalari so'f foydalarini yildan birlashtirishda taqsimlanishiga buyurtmalar hisobida quyidagicha yozuv qilinadi:

Debet 8710 «Hisobot davrining taqsimlanmagan foydasi (qoplamagan zarari)»;

Kredit 6610 «Hisoblangin dividendlar».

So'f foydalarini rezerva kapitaliga qilingan ajratma summasi uchun:

Debet 8710 «Hisobot davrining taqsimlanmagan foydasi (qoplamagan zarari)»;

Kredit 8520 «Rezerva kapitali».

Hisobot yilining taqsimlanmagan solgan so'f foydasining o'tgan yilning taqsimlanmagan foydasiga o'tkazilishi uchun:

Debet 8710 «Hisobot davrining taqsimlanmagan foydasi (qoplamagan zarari)»;

Kredit 8720 «O'tgan yilning taqsimlanmagan foydasi (qoplamagan zarari)».

Mas'uliyati shakli bo'yicha qurilgan shakli bo'yicha avtotransport korxonalarini hisobot yilining so'f bo'yidagi ustav kapitalining mavjud bo'lgan qismini qayta taqsim qilish uchun ma'muriy qaror bilan kelib chiqqan yozuvlar yoki shartshartnomalar asosida hisoblab olinadi.

Korporatsiyaning xususiy korxonalar to'g'risidagi qurilishga mavjud ustav maqomidagi avtotransport korxonalaridagi o'zgarishlar so'f bo'yidagi ulardan natijalarini hisoblab olinadigan dividend ulig'ini tortilmaydi.

Davlat korxonalar korxonalarini maqomidagi avtotransport korxonalarida hisobot yilining so'f bo'yidagi taqsimlanmaydi, U shu maqomidagi korxonalarida hisobot yilining so'f bo'yidagi ularning ustav kapitalini so'f paytida qayta taqsimlanadi va ma'muriy qaror bilan kelib chiqqan yozuvlar asosida hisoblab olinadi.

Debet 8/10 doli hisobot davri uchun hisoblab olinadigan so'f bo'yidagi ularning zaminini;

Kredit 8/10 doli ustav kapitalini.

Davlat korxonalarini maqomidagi avtotransport korxonalarida hisobot yilining qoplanmagan zaminini ustav kapitalini kamaytirishga olib keliladi va u yozuvlar yoki shartshartnomalar asosida hisoblab olinadi.

21.4. Avtotransport korxonalarida moliyaviy natijalar ko'rsatkichlarini moliyaviy hisobotda aks ettirish xususiyatlari

Avtotransport korxonalarini moliyaviy natijalarini ifodalovchi ko'rsatkichlar uchun tuzilgan «Moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot» (2-shakl)da o'z zaminini taqsimlanadi. Ushbu hisobotni tuzilishga asos bo'lgan avtotransport korxonalarini ma'muriy qaror bilan kelib chiqqan yozuvlar yoki shartshartnomalar asosida hisoblab olinadi va ma'muriy qaror bilan kelib chiqqan yozuvlar asosida hisoblab olinadi.

Moliyaviy natijalar to'g'risida hisobotning ulohida sanalari quyidagi artikellarda aks ettiriladi:

UO-sati «Moliyaviy natijalar to'g'risida hisobotning ulohida sanalari quyidagi artikellarda aks ettiriladi: Ushbu ko'rsatkich hisobotning «Daromadlar» artikellari asosida aks ettiriladi.

020-satr «Sotilgan mahsulot (tovarlar, ish va xizmatlarning kamayishi» A/Vlar yordamida bajarilgan ish ko'rsatilgan sarmalarning sotish zaruriyatini aks ettiribdi. Bu satrni tufildirishga asos bo'lib A/Vlar yordamida bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmat. Bu kamayishi mahsulotning 9130 so'zining debet aylantirishi summasi hisoblanadi. Ushbu ko'rsatkich hisobning «Xaraja» ustunchasida ko'rsatiladi.

030-satr «Tilab-sulot (tovarlar, ish va xizmatlarni sotishning yalpi foydasi (zarari)da hisobning 010 va 020-satrlarida ko'rsatilgan summalarning farqi yovilladi. Bunda, ijroiy faq A/Vlar yordamida bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmatni afzal qilgan foydani ko'rsatadi va u «Damonlarda natijalari» ustunchasiga yoziladi. Salbiy farq esa A/Vlar yordamida bajarilgan ish ko'rsatilgan xizmatlardan ko'rilgan zaruriyliklarga yoki u hisobning «Xarajalar» ustunchasiga yoziladi.

040-satr «Davr xarajalari, jumladan avtotransport korxonasi davr xarajalarining umumiy summasi ko'rsatiladi. Bunda ko'rsatilgan summaning muvosiqla 050-satr «Sotish xarajalari», 060-satr «Mazmuriy-boshqaruv xarajalari», 070-satr «Boshqa operatsion xarajalar» va 080-satr «Kelgusida soliqqa tortiladigan bozordan chiqiriladigan hisobot davri xarajalari»da ko'rsatilgan summalarning yig'indisiga teng bo'lishi lozim. Hisobning 050-080-satrlarini tufildirishga mavj xarajalarida olibqatari hisobi uchun muvosiqlanishdagi 9410 «Sotish xarajalari», 9420 «Mazmuriy boshqaruv xarajalari» 9430 «Boshqa operatsion xarajalar» 9440 «Kelgusida soliqqa tortiladigan bozordan chiqiriladigan hisobot davri xarajalari» satrlarining debet aylantirishi summasi asos bo'ladi. Davr xarajalari summasini hisobning «Xarajalar» ustunchasida aks ettiriladi.

090-satr «Asosiy faoliyatning boshqa daromadlari»da avtotransport korxonalarining asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlari aks ettiriladi. Bu satrni tufildirishga asos bo'lib asosiy faoliyattan olingan boshqa daromadlar hisobi uchun muvosiqlanishdagi 9510-9530 so'zlari bosh aylantirishi summasini hisoblanadi. Asosiy faoliyattan olingan boshqa daromadlarni hisobning «Daromadlar» ustunchasida ko'rsatiladi.

100-satr «Asosiy faoliyatning foydasi (zarari)»da avtotransport korxonasiining asosiy faoliyatdan olgan foydasi yoki ko'rilgan zarari ko'rsatiladi. Hisobning ushbu satrni summasi uchun 030-satr summasidan 040-satrdagi summani o'qitish, shuningdek 090-satrdan ko'rsatilgan

summasi qoʻshib oʻrnatiladi. Avtotransport korxonasining asosiy faoliyatidan olingan foydasi hisobning «Daromadlar» ustunchasida koʻrgan zaraning «Xarajalar» ustunchasida aks ettiriladi.

110-satr «Moliyaviy faoliyatning daromadlari, jami»da avtotransport korxonasining asosiy davrida moliyaviy va iqtisodiy faoliyat turlaridan olingan daromadlarining umumiy summasi koʻrsatiladi. Bu satri da koʻrsatilgan summa rasmiy ravishda 120-satr «Dividendlar koʻrinishidagi» daromadlar, 130-satr «Foydalar koʻrinishidagi» daromadlar, 140-satr «Uzun muddatli ijara (lizing)» dan daromadlar, 150-satr «Valuta kursi tanqisidan daromadlar» va 160-satr «Moliyaviy faoliyatning boshqa daromadlarida koʻrsatilgan summalarning yigʻindisiga teng boʻlish» deb, Hisobning 20-160-satrlarini tahlil qilganda moliyaviy faoliyatga doir daromadlar eng alohida toʻlari hisob uchun moʻljallangan rasmiy ravishdagi shtoklarning (95,0-9990 shtoklar) kredit toʻli summasi summasi asos boʻladi. Moliyaviy faoliyatga doir daromadlar hisobotning «Daromadlar» ustunchasida aks ettiriladi.

170-satr «Moliyaviy faoliyat boʻyicha xarajalar, jami»da avtotransport korxonasining hisobot davrida moliyaviy faoliyatga doir xarajalarining umumiy summasi koʻrsatiladi. Bu satri da koʻrsatilgan summa rasmiy ravishda 180-satr «Oʻzgar koʻrinishidagi xarajalar», 190-satr «Zoq muddatli ijara (moliyaviy lizing) boʻyicha foydalar koʻrinishidagi xarajalar», 200-satr «Valuta kursi tanqisidan xarajalar» va 210-satr «Moliyaviy faoliyat boʻyicha boshqa xarajalar»da koʻrsatilgan summalarning yigʻindisiga teng boʻlishi zarur. Hisobning 180-210-satlarini tahlil qilganda moliyaviy faoliyat boʻyicha xarajalarining alohida toʻlari hisob uchun moʻljallangan rasmiy ravishdagi shtoklarning (95,0-9990 shtoklar) debet aylantirishi summasi asos boʻladi. Moliyaviy faoliyat boʻyicha xarajalar hisobotning «Xarajalar» ustunchasida aks ettiriladi.

220-satr «Umumsoʻjalik faoliyati foydasi (zuratijoda avtotransport korxonasining umumsoʻjalik faoliyatidan olingan foydasi) yoki koʻrgan zarar koʻrsatiladi. Hisobotning asosiy satri summasi uning 100-satri summasiga 110-satrida koʻrsatilgan summani qoʻshish haqida 170-satrdagi summani yitirish orqali topiladi. Avtotransport korxonasining umumsoʻjalik faoliyatidan olingan foydasi hisobning «Daromadlar» ustunchasida koʻrgan zarar esa uning «Xarajalar» ustunchasida aks ettiriladi.

270 soʻm) hisobot davriining soʻm foydasi (zarari)da ayvohi raspon
suzur alariating hisobot davrida olingan soʻm foydasi (zarari) aks ettiriladi.
hisobotning oʻsha davri surmasi uning 240-soʻm surmasidan 750-soʻmda
surda 260-soʻm ni koʻrsatilgan soliqlar surmalarini ayvohi sh yotli bilan
opiladi. Ayvohi transport korxonasining hisobot davrida olingan soʻm foydasi
hisobotning oʻsha davrida hisobot davrida olingan soʻm zarari surmasi
suruning oʻxam oʻsha surmasida aks ettiriladi.

Nazorat uchun test savol-javoblari Xoʻjalik holati

Ayvohi surmasi hisobot davrida olingan soʻm foydasi (zarari)da ayvohi raspon
suzur alariating hisobot davrida olingan soʻm foydasi (zarari) aks ettiriladi.
hisobotning oʻsha davri surmasi uning 240-soʻm surmasidan 750-soʻmda
surda 260-soʻm ni koʻrsatilgan soliqlar surmalarini ayvohi sh yotli bilan
opiladi. Ayvohi transport korxonasining hisobot davrida olingan soʻm foydasi
hisobotning oʻsha davrida hisobot davrida olingan soʻm zarari surmasi
suruning oʻxam oʻsha surmasida aks ettiriladi.

Yuqorida keltirilgan shartlar asosida quyidagi test savol-javobni
yigʻin javoblarni toping

1. Koʻrsatilgan ayvohi transport xizmatlaridan olingan soʻm foyda teng va u
aks ettiriladi:

- a) Debet 5010, 4010 Kredit 9030 - 1110 mln. soʻm;
- b) Debet 5010, 4010 Kredit 9030 - 1050 mln. soʻm;
- v) Debet 5010, 4010 Kredit 9030 - 1000 mln. soʻm;
- g) Debet 5010, 4010 Kredit 9030 - 1200 mln. soʻm.

2. Ayvohi transport xizmatlaridan olingan yotli foyda teng va u
aks ettiriladi:

- a) 250 mln. soʻm, masalan shohda aks ettirilmaydi;
- b) 360 mln. soʻm, 9030 shohda aks ettiriladi;
- v) 300 mln. soʻm, 9910 shohda aks ettiriladi;
- g) 450 mln. soʻm, 8710 shohda aks ettiriladi.

3. Asosiy faoliyatdan olingan foyda teng va u aks ettiriladi:

- a) 250 mln. soʻmga, 9910 shohda aks ettiriladi;
- v) 360,8 mln. soʻmga, 9910 shohda aks ettiriladi;

5. BILBIS № 3 «Moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot». O'zR AV turmuri bilan 1998-yil 26. avgustda ro'yxatga olingan, № 484.

6. BILBIS № 21 «Xalqaro yurituvchi hisoblarining moliyaviy xarakteristikalarini bog'lab olish bo'yicha hisobi asboblari to'g'risida va uning qo'llanish bo'yicha yo'riqnomasi». O'zR AV turmuri bilan 2002 yil 23 oktabrda ro'yxatga olingan, № 1181.

7. Bobulov O., Jumariyazov K. Moliyaviy hisob. – T.: Moliya, 2002.

8. Moxidov S.V. va boshqalar. Roshqat raqamida buxgalteriya hisobi xususiyatlari. – T.: «O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi» nashriyoti (amfiyoy) jamg'armasi nashriyoti, 2004.

9. To'lxo'jayeva M.M. va boshqalar. Moliyaviy hisob. Pragma korporatsiyasi, 2004.

10. Urazov K.B. Buxgalteriya hisobi va audit. Oliy ma'ruza yuridiri to'liq. – T.: O'qituvchi, 2004.

11. Urazov K.B. Investitsiyalarning buxgalteriya hisobi va xalqoqlanishi. – T.: «Iqtisodiyot va huqoq daryosi» nashriyoti. Lvi, SIBX guvazasi kutubxanasini, № 6. 2002.

transporti yoki tashiqot, avtotransport transportida xalqaro yoʻnalishda yoʻyoki ishga tashish boʻyicha xizmatlarga, yuridik va jismoniy shaxslar buyurtmalari asosida shahar atrofidagi tashiqot oʻtkazish uchun tashish boʻyicha xizmatlarga nisbatan ham tashiqot hisoblanadi. Bundan tashqari, Soliqli kodeksning 215-madrasasiga muvofiq, xalqaro yoʻnalishda tashiqotlar boʻyicha koʻrsatilgan qoʻshilgan qiymat soligʻi aylanmasiga nisbatan sol darajali stavka boʻyicha qoʻshilgan qiymat soligʻi solinadi.

1.1.1. **Transport yuklari Oʻzbekiston Respublikasi hududi boʻyicha tashish.** Transport yulidagi tashiqot uchun yukning tezlatiri uning oshirish uchun ehtiyoj shaxslar bilan toʻgʻridan-toʻgʻri tuzilgan shartnomalar yoki xalqaro (jokaralar) transport kiritilgan mahsulotlar uchun organlarining markalar boʻyicha yuklar tashiqotida olib kiritilganligi va olib chiqilganligi toʻgʻrisida belgilari mavjud boʻlgan taqdirda, Oʻzbekiston Respublikasi hududi oqali ehtiyoj transport yulidagi tashiqot uchun xizmat koʻrsatish uchun xizmatlar kiritiladi;

- yoʻlovchilar, bagajlar va polatani xalqaro yoʻnalishda tashish. Agar yoʻlovchilar punkti yoki tayin otilgan punkti Oʻzbekiston Respublikasi hududidan tashqarida joylashgan boʻlsa, tashiqotlar yagona xalqaro tashiqot bagajlari asosida tashiqotlashilgan taqdirda, xalqaro yoʻnalishda tashiqotlashilgan hisoblanadi.

Avtotransport korxonalarida bajarilgan ish (koʻrsatilgan xizmat)larga toʻgʻri keladigan QQS surmasi belgilangan stavka (20 foizi) boʻyicha ikkinchi usulda quyidagi formulalar asosida aniqlanadi.

(1) - usul. Soliqa tortiladigan aylantma QQSsiz belgilanganida:

$$Sqqs = Say \times S / 100 \quad (1)$$

bu yerda: Sqqs - bajarilgan ishlar uchun solliq surmasi;

Say - soliqa tortiladigan aylantma,

S - qoʻshilgan qiymat soligʻi stavkasi.

(2) - usul. Soliqa tortiladigan aylantmada QQS bera hisobga olinganda:

$$Sqqs = Tq \times S / (S + 100) \quad (2)$$

bu yerda: Tq - qoʻshilgan qiymat soligʻi ham hisobga olingan avtotransport xizmatlari qiymati.

Misol: Bayram uchun ATP yordamida yuk tashiqot boʻyicha bajarilgan ishlar uchun qiymati QQS bilan hisoblashda solliq foydasi boʻyicha 600 ming soʻm deylik.

Ushbu misol boʻyicha solliqdan olingan QQS surmasi (2)-formulaga asosan topiladi va u 100 ming soʻmni $600 \times 20\% / 120\%$ tashkil etadi.

haliya o'z o'ziga qarshi qaratilgan QQS surmasini o'zlashtirishga hokimiyat vakillari va boshqalar va mahalliy aholi vakillari o'zgarishlarni namoyish etadi.

Ma'muriy va boshqaruv tashkilotlarida kuzaytirishga olib beriladigan QQS surmasi soliq solinadigan ayantaxtning umumiy aylantirish surmasidagi tashkilot kelib chiqib aniqlanadi.

Masalan, *«Infotransport kompaniya kompaniya davlati (b)»* va *«Mik (Q)»* ish bajarayotgan, shuningdek *«Q»*ga tortiladigan ish hajmi 36 mln. so'm, *«Q»*ga tortiladigan ish hajmi esa 24 mln. so'm. Ushbu kompaniyalar tovar-moddiy resurslar va ko'rsatilgan xizmatlar uchun ma'lumotnomalar haqida soliq-fakturalar asosida to'langan QQS surasi 5 mln. so'm. Demak, ushbu miqdor Ushbu kompaniyalar to'langan QQS surasiga tortiladigan tovar-moddiy resurslarining hisssasi 60 foizni ($5/60 \cdot 100$) va *«Q»*ga tortiladigan xizmatlarning hisssasi esa 40 foizni ($24/60 \cdot 100$) tashkil etadi.

Ma'muriy va boshqaruv kompaniyalariga olib beriladigan QQS surmasi yuqoridagi masala ustidagi kompaniyalar bo'yicha 3 mln. so'mni ($5 \cdot 60\%$), kuzaytirishga olib berilmaydigan, balki bajarilgan ish (xizmat)lar surmasiga olib beriladigan QQS surmasi esa 2 mln. so'mni ($5 \cdot 40\%$) tashkil qiladi.

*«A»*da alohida alohida qo'llanilgan QQS surasini avtomatlashtirish kompaniyasi alohida alohida va soliq solinmaydigan ayantaxt surasini aylantirish uchun o'zgarishlar (ishlar, xizmatlar) yuzasidan surajudic hamda QQS surasini bo'yicha alohida alohida hisob yuritadi. Bunda alohida alohida hisobni yuritish imkoni bo'lmagan umumiy xarajalar bo'yicha xarajalarni tasvirlash ma'muriy usul harakatga oshiriladi.

Ushbu QQS surasini to'lovchi kompaniyalar tovar-moddiy resurslar va ko'rsatilgan xizmatlar uchun ma'lumotnomalar va soliq-fakturalar asosida to'langan QQS surmasi hisobidagi ma'muriy 410 o'lchovdagi soliqlar va yig'indilar bo'yicha to'lovlar to'lovlar shuningdek debe-odu to'lovlar. Bunda 6910 «Ushbu kompaniya va pudratchilarga to'lanadigan soliqlar», 6100 «Ajratilgan bo'linalar, shu bilan va qaram bo'linalik jam'iyatlariga to'lanadigan soliqlar», 6990 «Boshqa majburiy soliq» soliq kreditlanadi.

Hisobot davri tugaganidan keyingi oyning 25-sanasigacha avtomatlashtirish kompaniyasi davlat soliq kompaniyaga QQS hisob-kitobini taqdim etish uchun ma'lumotnomalar va soliq-fakturalar asosida to'langan QQS surmasi hisobidagi ma'muriy 410 o'lchovdagi soliqlar va yig'indilar bo'yicha to'lovlar to'lovlar shuningdek debe-odu to'lovlar. Bunda 6910 «Ushbu kompaniya va pudratchilarga to'lanadigan soliqlar», 6100 «Ajratilgan bo'linalar, shu bilan va qaram bo'linalik jam'iyatlariga to'lanadigan soliqlar», 6990 «Boshqa majburiy soliq» soliq kreditlanadi.

Qoʻshimcha xizmatlarni boshqichma-boshqich toʻlovlar tizimida amaliyotiga olib kiritilishi va umumiyga kiritilishi boʻyicha qarorlar qabul QQS summasi taqsimot rejasidagi kiritilgan taqdimotlar boʻyicha boʻladi.

QQS hisob-kitobi, umumiy va yigʻimlar qilinadigan roset va inqiroz asosida 4410 «Budjetga soliq va yigʻimlar boʻyicha boʻnalar toʻlovlarini soliqning debetiga toʻplagan summaning kamaytirishga olib borilgan qismini boshqartirishda quyidagi yozuv qilinadi:

Debet 6410 «Budjetga toʻlovlar boʻyicha qaror»;

Kredit 4410 «Budjetga soliq va yigʻimlar boʻyicha boʻnalar toʻlovlari».

Kamaytirishga olib kiritilmagan va bajarilgan ishlar sifatli xizmatlar taqsimotiga taqsimot asosida boʻyicha aniqlangan summa kiritilgan QQS summasiga quyidagicha quyidagi boshqartirish yozuvi qilinadi:

Debet 2010 «Asosiy tashabbiqarish»;

2310 «Yordamchi tashabbiqarish»;

2510 «Umumiy tashabbiqarish xarajati».

Kredit 4410 «Budjetga soliq va yigʻimlar boʻyicha boʻnalar toʻlovlari».

Qilingan hisobot davri uchun kamaytirishga olib borilgan QQS summasining hisobot davri uchun kamaytirilgan boʻlgan soliq summasi kamaytirilgan summa va yigʻim kelgan boʻlmasda kamaytirilgan ortiqcha summa asosida davridan keyingi davrda amaliyotiga olib kiritiladi. Kamaytirishga olib boriladigan QQS summasi hisoblangan QQS summasidan olib borilganida ortiqcha boʻlgan ortiqcha summa manfiy saldo tuzatmaspor korxonasi qurilgan soliq va yigʻimlar boʻyicha qaror boʻlmagan taqdirda qarama-qarshi boʻlgan tartibda qaytariladi. Boshqartirish ortiqcha summa avto transport korxonasi «shaxsiy sektorida ortiqcha toʻlov sifatida avto transport korxonasi manfiy saldo sifatida hisobga olinadi». Ortiqcha toʻlangan QQS summasining avto transport korxonasi qaytarilishi boshqartirish hisobidagi quyidagicha amalga oshiriladi:

Debet 5110 «Hisob-kitob solisi»;

Kredit 4410 «Budjetga soliq va yigʻimlar boʻyicha boʻnalar toʻlovlari».

Avto transport korxonasi uchun budjetga QQS boʻyicha qarorlarining toʻlanishiga quyidagicha yozuv qilinadi:

Debet 5110 «Budjetga toʻlovlar boʻyicha qaror»;

Kredit 5110 «Hisob-kitob solisi».

Foyda solig'i hisob-kitobi va uning hisabi

Soliq qonunchiligi ma'lum arifmetik amaliyotlar transport kompaniyasida boshqa xalqaro yur. Esh. subyektlaridagi kabi foyda solig'ini hisob-kitob qilish uchun e'vlab sulot (ish, xizmat)larni ishlab chiqarish va sotish xarajatlari hamda moliyaviy natijalarni shakllantirish to'g'risida Nizomda nomlari keltirilgan foyda (zarar) ko'rsatuvchilaridan aslqari yana quyidagi ikki foyda ko'rsatuvchi hisoblash yo'nalishlarini ko'radi. Bular:

- **Soliqqa tortiladigan daromad (Std)**

$$Std = Ist(Zst) + Stx + Shx - Bom - Gr - Shx - D - E$$

bu yerda: Ist(Zst) – soliq tortilganacha bo'lgan foyda yoki zarar

Stx – soliq solish bazasiga qayta qo'shiladigan xarajalar;

Shx – hisobot davrida soliq bazasidan chegrilmo'yaligan

Jebit kelmasida chegrilib bo'ladigan xarajalar;

Shx – soliq bazasidan hisobot davrida chegriladigan xarajalar;

Bom – beqaror o'lingan mabla;

Gr – olingan grant va subsidiyalar;

D – o'zlashtirish dividendlar;

E – o'lingan hissa;

- **Soliqqa tortiladigan foyda (Stf)** – bu soliqqa tortiladigan daromaddan foydasolig'ini hisoblash uchun imtiyoz sifatida chegrilib tashlanadigan xarajalarni ayirgandan keyin qoladigan foyda summasi, ya'ni:

$$Stf = Std - I$$

bu yerda: I – imtiyoz sifatida soliqqa tortiladigan daromadlardan chegriladigan xarajalar hamda soliqdan ozod etilgan foyda summasi.

5. **Soliq solish bazasiga qayta qo'shiladigan xarajalar deganda** Soliq kodeksi va «E'vlab sulot (ish, xizmat)larni ishlab chiqarish va sotish xarajalari hamda moliyaviy natijalarni shakllantirish to'g'risida Nizomga muvofiq moliyaviy natijalarni shakllantirishda soliqqacha foyda summasini kamaytirishga olib bo'lgan, hisobotda solish tamaxi davr xarajalari va moliyaviy faoliyat bo'yicha xarajalar tarkibida aks ettirilgan xarajalar nazardir. Bunday xarajalar to'g'risiga, chunki ular me'yordan o'tiq ishlab chiqarishdagi yo'qotishlar, me'yordan o'tiq vakillik xarajalari, moddiy yordam va kontsessiyalar, avtotransport kompaniasining mexanik vositalari va bosunpraktikalarini sotish va boshqa chiqimduzlar ko'rilgan zararlar va boshqa shaxsiy xarajalar kiradi. Ularning to'liq ro'yxari Soliq kodeksining 147-moddasida keltirilgan. Soliq qonunchiligi asosan avtotransport

korxonadani soliq qoʻshimchalariga qiyos qoʻshiladigan xarajalarini muvaffiq hisoblashlari, alaksurini maʼnisi foyda soligʻi hisob-kitobining alohida sarifida koʻrsatishlari boʻladi.

Hisobot davrida soliq bazasidagi beqirlik mavjudligini, lekin koʻlgusida obegʻirib boriladigan xarajalar haqida 1994-1995-yil soliq bazasida soliq bazasidan obegʻirib borilgan xarajalar haqida alohida hisob-kitobni xarajalar boʻlimi tarkibi. Bunday xarajalarning koʻp qismini Soliq kodeksining 146-moddasida koʻrilgan. Ushbu xarajalar ham foyda soligʻi hisob-kitobining alohida sarifida koʻrsatiladi.

Solix bazasidan obegʻirib boriladigan xarajalar doirasida Nizomga zotirilgan 2-ilovaga muvaffiq olingan hisob-kitobda solix bazasidan obegʻirib borilgan, 3-1-1-1 keyingi asosda davridan boshlab 1995-yil muddat muddatida solix bazasidan obegʻirib boriladigan xarajalar toʻlunib badi. Solix qonunchiligi hujjatlari gʻayasi bilan muvaffiq qonunchilik asoslarida solix bazasidan obegʻirib boriladigan xarajalar Solix kodeksi va Nizomda koʻrilgan tartibiga muvaffiq muvaffiq hisob-kitob yordamida muvaffiq hisoblashlari va maʼlumotlarini oʻz ichiga olishlari, ularning muvaffiq foydasidagi hisob-kitobining alohida sarifida koʻrsatishlari boʻladi.

Uygunmaz olingan mulk deganda boshqa yuridik va yuridik shaxslar, haq toʻlanmaslik shaxsi bilan olingan mulk (asosiy vositalar, texnologiyalar, zarf mahsulot, meʼmuriy bino, materiallar) hisoblanadi.

Grantlar deganda ayolchil maʼmuriy korxonasi bilan davlat (xukumat) hamda notaxallat, chati qoʻshimcha ishlatiladigan fondlar tomonidan maʼlum maqsadlar uchun berilgan sogʻunlar, gʻunalar, pul mahsulotlari yoki maddiy texnik yordam summasi hisoblanadi. Grant mahsulotlari qatʼi belgilangan maqsadlar uchun ishlatiladi.

Olingan dividendlar va foizlar Solix qonunchiligiga muvaffiq alohida 1995-yil dividend soliq qoʻshimchasi tarkibidagi muvaffiq bilan foyda soligʻini hisoblashda obegʻirib boriladi. Shuning uchun ularning muvaffiq foyda soligʻi hisob-kitobining alohida sarifida koʻrsatiladi. Ushbu muvaffiq maʼlum dividend soliq qoʻshimchasi tarkibidagi muvaffiq maʼlumotlar bilan muvaffiq yuridik shaxslarning maʼlumotlarini bilan tasdiqlanishi boʻladi.

Foyda soligʻi boʻyicha imtiyozlar sifatida solixga tortiladigan daromad summasidan obegʻirib boriladigan xarajalar, solixdan muvaffiq olingan imtiyozning tarkibi hamda imtiyoz mahsulotlar Solix kodeksidagi 118, 119-moddalar uchun berilgan. Ushbu maʼnisi, Solix kodeksining 118-moddasiga muvaffiq daromadlar tomonidan olingan daromadlar oʻz ichiga

solida) b'kchilish va normal yagona soliq to'lovi hisoblash shartiyatiga ega bo'lganlikda soliq to'lovini o'zlashtirish va mukozalar va qo'yilgan tablag'lar qayta baholashlarni o'tkazish daromadlar;

d) qimmatli qog'ozlar, shartli korxonalar va mukozalar va qo'yilgan tablag'lar qayta baholashlarni o'tkazish daromadlar;

e) moliyaviy faollashtirish boshlangan muddat.

4. Ushbu qo'shimcha daromadlar.

Soliq solindigan yalpi tashviri hisoblash shartiyatida quyidagilar aloqasiz daromadlar chiqarib tashlanadi:

a) ixtiyoriy ravishda o'tkazilgan soliq to'lovi qo'yilgan qiymat soliq to'lovlar uchun qo'yilgan qiymat soliq to'lovi summasi;

b) davlat subsidyalari summasi;

va davlat soliq to'lovlari va boshqa davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlar;

g) to'lov muddatida soliq to'lov qanligini tasdiqlaydigan hujjatlar mavjud bo'lmagan hujjatlar mavjudligi bilan davlat to'lovlar.

Yagona soliq to'lovi har chorvada o'sib chiqqan yalpi hisoblashni topshirib muddatidan kechiktirilmay to'lanadi.

Yagona soliq to'lovi bo'yicha hisob-kitoblarning barcha kiritish hisobi 410 «Budjetga to'lovlar bo'yicha qarzdorlik hisobiga yuritiladi. Belgilangan muddatda hisoblash olingan yagona soliq to'lovi barcha kiritish hisobida quyidagi yozuv bilan aks ettiriladi:

Debit 9820 «Muddatda hisoblangan boshqa soliqlar va yig'irmalar bo'yicha xarajatlar»;

Kredit 6410 «Budjetga to'lovlar bo'yicha qarzdorlik».

Avtotransport korxonalarini barcha yagona soliq to'lovi bo'yicha daromadlar to'lov shartiyatiga qo'yilgan yozuv qilinsin:

Debit 6410 «Budjetga to'lovlar bo'yicha qarzdorlik»;

Kredit 5110 «Hisob-kitob hisob».

22.2. Avtotransport korxonalarida majburiy ajratmalar, yig'imlar va ushlanmalar hisobi

Ushbu qo'shimcha qismini to'lov va avtotransport korxonalarining barcha kiritish hisoblaridan soliq to'lovlardan chiqarib davlatning barcha kiritish hisoblaridan ushbu qismini o'zlashtirish bo'yicha majburiy ajratmalar va ushlanmalarini o'zlashtirish bo'yicha oshiriladi.

Davlatning maqsadli to'lovlari va yig'imlar va ushlanmalarini o'zlashtirish bo'yicha soliq to'lovlardan chiqarib davlatning barcha kiritish hisoblaridan oshiriladi va belgi aralar orqida davlat

davlat soliq idoralariga topshiriladi. Ushbu hisob-kitoblar amalga oshirilishi davlatning maqsadli fondlariga majburiy ajratma va ushlab olinadigan xarajalar hisobida aks ettirilgan bo'ladi.

Pensiya fondi respublika yo'l fondi va maktub ta'limni rivojlantirish fondiga hisoblangan ishlaridan olingan soliqshunga nisbatan munitsipal va viloyat darajasidagi hisoblangan majburiy ajratmalar summasi hisoblanganida quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 9410 «Boshqa operatsion xarajalar»;

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga to'lovlar».

Pensiya fondiga hisoblangan ishlar hisoblangan ishlar fondi ga nisbatan belgilangan stavkada hisoblangan majburiy ajratma summasi hisoblanganida quyidagicha aks ettiriladi:

Debet Karajalar savdolar (2100, 2310, 2510, 9410, 9420, 9210, 0810);

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga to'lovlar».

Xodimlarga hisoblangan ishlariga pensiya fondiga belgilangan stavkada majburiy ushlab olinadigan soliqshu hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 6710 «Xodimlarning ish haqi bo'yicha hisoblash hisablari»;

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga to'lovlar».

Respublika yo'l fondiga hisoblangan yangi avtotransport vositalari uchun to'langan majburiy yilgi summasi 5-son UHM4 «Asosiy vositalarga munofiq ularning boshlang'ich qiymatiga kiritiladi va hisobda quyidagicha aks ettiriladi.

Debet 6820 «Asosiy vositalarni so'hiblik»;

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga to'lovlar».

Davlatning maqsadli fondlariga majburiy ajratma va ushlab olinadigan o'tkazish berilishi hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga to'lovlar»;

Kredit 5110 «Hisob-kitob sohibi».

Yugori soliq to'lovi rejimida ta'limiy ko'rsatayotgan avtotransport konseklarini yo'lovchilarda nomlash bo'yicha majburiy ajratmalar to'lovchilari hisobida maydulla.

Nazorat uchun test savol-javoblari

Xo'jalik holati

Yo'lovchilarni ushlab olinadigan 2029-sonli aktobuz parkining hisobot davrida bajarilgan ish hajmi (so'z ushlab olinadigan) 6000 tula. Ushbu

ishlar ish vaqtining o'zaro teng bo'lishi ta'kidlanilgan xizmatlar 10 mln. so'm (QQSsiz), shu jumladan qatnashar bo'yicha ko'rsatilgan xizmatlar 80 mln. so'm (QQSsiz). Ta'minotning to'lov qismini QQS summasi 60 mln. so'm. Soliq summasi — 420 mln. so'm, xarajatlari — 80 mln. so'm, shundan soliq bazasi, qayta qo'shiladigan qismlar — 17 mln. so'm, qolganlaridan soliq bazasi soliqni oshirishga — 2 mln. so'm, to'lovga qo'shilgan soliq bazasi soliqni oshirishga — 6 mln. so'm, bog'chazotirganlar — 10 mln. so'm, vaqf kadrlarining kuzatib borilish qizilar — 4 mln. so'm.

Soliq qonunchiligi bo'yicha to'lov bo'yicha soliqni oshirishga — 10 %, ta'minotlash soliq bazasi soliqni oshirishga — 8 %, yagona soliq to'lov bazasi soliqni oshirishga — 8 %.

Ushbu ko'rsatkichlar bo'yicha ta'minotlash asosida quyidagi savollarga to'g'ri javoblarni toping.

1. Kajarilgan ishga to'g'ri keladigan QQS summasi teng:

- a) 120 mln. so'm;
- b) 96 mln. so'm;
- c) 80 mln. so'm;
- d) 70 mln. so'm.

2. Haddetgan to'lanadigan QQS summasi teng:

- a) 48 mln. so'm;
- b) 60 mln. so'm;
- c) 20 mln. so'm;
- d) 40 mln. so'm.

3. Solishdan olingan QQS summasi aks ettiriladi:

- a) Debet 9030 Kredit 6410 96 mln. so'mga;
- b) Debet 4010 Kredit 6410 96 mln. so'mga;
- c) Debet 4010 Kredit 6410 80 mln. so'mga;
- d) Debet 9030 Kredit 6410 120 mln. so'mga.

4. Ta'minotchilarga to'langan QQS summasi aks ettiriladi:

- a) Debet 6410 Kredit 5110 100 mln. so'mga;
- b) Debet 4410 Kredit 6010 60 mln. so'mga;
- c) Debet 4410 Kredit 6410 60 mln. so'mga;
- d) Debet 5410 Kredit 5110 60 mln. so'mga.

5. Kamaytirishga ulib beriladigan QQS summasi aks ettiriladi:

- a) Debet 6430 Kredit 4410 40 mln. so'mga;
- b) Debet 6410 Kredit 4410 48 mln. so'mga;
- c) Debet 5410 Kredit 5110 60 mln. so'mga;

g) 126mln. soʻmga; 4412. Zamonaviy

6. Avtotransport korxonasiida yulpi foydasi teng:

a) 600 mln. soʻmga;

b) 695 mln. soʻmga;

v) 480 mln. soʻmga;

g) 130 mln. soʻmga;

7. Avtotransport korxonasiining sotishdan olgan foydasi teng:

a) 600 mln. soʻmga;

b) 480 mln. soʻmga;

v) 170 mln. soʻmga;

g) yoʻq.

8. Avtotransport korxonasiining asosiy faoliyatdan olgan foydasi teng:

a) 180 mln. soʻmga;

b) 150 mln. soʻmga;

v) 104 mln. soʻmga;

g) 114 mln. soʻmga.

9. Avtotransport korxonasiining undan soʻjalik faoliyatidan olgan foydasi teng:

a) 100 mln. soʻmga;

b) 114 mln. soʻmga;

v) 103 mln. soʻmga;

g) 97 mln. soʻmga.

10. Avtotransport korxonasiining soliqqacha foydasi teng:

a) 97 mln. soʻmga;

b) 103 mln. soʻmga;

v) 114 mln. soʻmga;

g) 100 mln. soʻmga.

11. Avtotransport korxonasiida soliqqa tortiladigan foyda summasi teng:

a) 123 mln. soʻmga;

b) 110 mln. soʻmga;

v) 131 mln. soʻmga;

g) 107 mln. soʻmga.

12. Avtotransport korxonasiida foyda solig'i summasi teng:

a) 3,9 mln. soʻmga;

b) 4,3 mln. soʻmga;

v) 4,4 mln. soʻmga;

g) 4,0 mln. soʻmga.

13. Muddatga toʻlanadigan boy-da soligʻi summasi nika eʼtiboladi:

a) Debet 9810 Kredit 6110 3,9 mln. soʻmga;

b) Debet 9810 Kredit 6110 4,3 mln. soʻmga;

v) Debet 9810 Kredit 6110 4,4 mln. soʻmga;

g) Debet 9810 Kredit 6110 4,0 mln. soʻmga.

14. Avtotransport korxonasi uchun yil fondiga 2,5 foizlik ajratilishi summasi teng:

a) 9 mln. soʻm;

b) 7,5 mln. soʻm;

v) 6,0 mln. soʻm;

g) 15,0 mln. soʻm.

15. Avtotransport korxonasi uchun pensiya fondiga 1,0 foizlik ajratilishi summasi teng:

a) 4,2 mln. soʻm;

b) 3,5 mln. soʻm;

v) 2,8 mln. soʻm;

g) 6,0 mln. soʻm.

16. Avtotransport korxonasi uchun muktah taʼlimni rivojlantirish fondiga 1,0 foizlik ajratilishi summasi teng:

a) 6 mln. soʻm;

b) 5,6 mln. soʻm;

v) 4,0 mln. soʻm;

g) 1,0 mln. soʻm.

17. Avtotransport korxonasi uchun 9300 «Boshqa operatsion aravandlar» shartida nika eʼtiboladi:

a) 5 mln. soʻm;

b) 6 mln. soʻm;

v) 4 mln. soʻm;

g) 1 mln. soʻm.

18. Avtotransport korxonasi uchun 9910 «Yakuniy moliyaviy natija» hisobining kredit aylama summasi teng:

a) 500 mln. soʻm;

b) 501 mln. soʻm;

v) 506 mln. soʻm;

g) To'g'ri javob yo'q.

19. Avtotransport korxonasida 9910 «Yalqin» moliyaviy natijavo shartining debet aylanmasi summasi teng:

a) 400 mln. so'm

b) 490 mln. so'm

v) 480 mln. so'm

g) To'g'ri javob yo'q.

20. Avtotransport korxonasining hisobot yili sof foydasi ulashtiriladi:

a) Debet 9910 Kredit 8710 23 mln. so'mga;

b) Debet 9910 Kredit 8710 26 mln. so'mga;

v) Debet 9910 Kredit 8710 24 mln. so'mga;

g) To'g'ri javob yo'q.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Axborot tizimlarining yotqizilish talablarini taqqoslash va xalqimiz fikrini ifodalaydigan yakunlash. – T.: O'zbekiston, 2011.

2. Karimov I.A. Ilm va dunyo. Ilimz yotqizilish taraqqiyotini yakunlash, xalqimiz fikrini ifodalashga xizmat qiladi. "Norma" iqtisodiy–huquqiy nashriyoti №1 (288) 25 – yanvar 2011-yil.

3. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – T.: Iqtisodiyot va huquq nashriyoti, 2008.

4. «Mehnat» (sh. xizmat) xizmatlari sotish va sotilish xarajatlari haqida qat'iy hamda moliyaviy natijalarni aks ettirish haqida to'g'ri Nizom. O'zR VMning 1949-yil 5-iyulda 24-son qarori bilan tashvirlangan.

5. BHMMS № 3 «Moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot. O'zR AV korxonidan 1948-yil 26-avgustda qabul qilingan. № 484

6. BHMMS № 21 «Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy–so'g'li to'g'ri haqida hisoblash qoidasi va ularga bog'liq boshqa yotqizilish». O'zR AV amonidan 2000-yil 23-oktabrda qabul qilingan. № 1181.

7. Babunov G., Jannatiyozov K. Moliyaviy hisob. – T.: Moliya, 2000.

8. Xosidov S.V. va boshqalar. To'liq taraqqiyotli boshqaruvga hisob xususiyatlari. – T.: «O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi adabiyot jang'irlari», nashriyoti, 2004.

9. To'liq to'g'ri M. H. va boshqalar. Moliyaviy hisob. – Pragma korporatsiyasi, 2004.

10. Urazov K. B. Boshqaruv hisobi va audit. Oliy o'quv yurtlari uchun. T.: O'qituvchi, 2004.

IV boʻlim. SAVDO VA UMUMIY OYQATILANISH KORXONALARIDA BUNGALTERIYA HISOBINING XUSUSIYATLARI

13-bob. SAVDO VA UMUMIY OYQATILANISH KORXONALARIDA BUNGALTERIYA HISOBINI TASHKIL QILISH ASOSLARI

13.1. Savdo korxonalarining bungalteriya hisobi subyektlari ifodadagi tashkil, tavsifi va ular faoliyatining tashkiliy-hurpuqiy asoslari

Savdo yarʼlik va jismoniy shaxslar tomonidan amalga oshiriladigan tadbirkorlikning bir turi hisoblanadi. U ishlab chiqarish sohasini isteʼmol bilan bogʻlovchi boʻlgʻindir. Savdosiz yaratilgan mahsulotlar oʻz taʼmirlanishlariga yetib bormaydi. Demak, savdo tadbiri va zamana oʻtkazib chiqarishi amalga oshirishning maʼlum shartlaridan biridir.

Savdo tovar-pul munosabatlarining majmuasidir. Ushbu munosabatlarda bir tomondan sotuvchi, ikkinchi tomondan esa sotib oluvchi ishtirok etadi. Tovlar-pul munosabatlari majmuasi savdoni iqtisodiyotning mazmuni tashkil etishida barakat qilishga olib keladi.

Savdo faoliyatini tashkil etish boʻyicha quyidagilardan foydalanish mumkin.

Tovlar-pul munosabatlarini savdo faoliyatini ichki va tashqi savdoga boʻlinadi.

Ichki savdo – bir mamlakat hududi chegarasida amalga oshiriladigan savdo faoliyati.

Tashqi savdo – mamlakat ichida ishlab chiqarilgan mahalliy tovarlarni oshiq mamlakatlarga sotish faoliyati. Tashqi savdo faoliyati, ishlab chiqarishga, eksport deb ham ataladi.

Tovlarlarni savdo-sotiqda amalga oshirish va savdo faoliyatini tashkil etishda hisob-kitoblarni oʻz ichiga olgan savdo hisob-kitoblarini, muayyan tashkiliy va maʼmuriy savdo turlariga boʻlinadi.

Ulgurji savdo – savdo sohasida tovarlarning yirik turlarini oʻzaro sotib olish faoliyatini oʻz ichiga olgan boʻyicha, uning tijorat tashkilotlik faoliyati maqsadida yoki oʻz ishlab chiqarish-xoʻjalik ehtiyojlari va taʼmirlanishini taʼminlash uchun xoʻjalik yurituvchi subyektlarga sotishni nazarda tutuvchi faoliyatni amalga oshirish. Ulgurji savdo ham ichki, ham tashqi savdo faoliyati boʻlishi mumkin.

tovar moddiy boylik hisoblashda barcha shaxslar to'g'ri va to'liq barcha vaqt uchun sayosat to'g'ri amalga oshirilishi ta'kidlanib, dolzarb nazoratni olib borish;

- savdo amaliyotlarida va o'ziborlardagi tovar-moddiy boyliklarning belgilanib belqilingan mukommalarda o'zlashtirish usulini o'zlashtirish.

Savdo korxonalarida barcha tovar operatsiyalarini tegishli hujjatlar bilan tasvirlashtirish bo'yicha ham o'zlashtirish. Jamiyadan tashqari savdo korxonalaridagi tovar operatsiyalarining xarakterli xususiyatlaridan biri shundaki, hisobda tovar-moddiy boylikning kiriri va chiqirini barcha tegishli hujjatlar bilan tasvirlashtirishdan tashqari amalga oshirilmaydi. Chabana savdo va umumiy oyoq-tilashtirish korxonalarida, aksincha, har bir tovar operatsiyasini hujjatlashtirib bo'lmaydi. O'ziborlardagi tovarlar faqat naqd pulsiz hisob-kitoblar asosida sotiladi, shuninga savdo va umumiy oyoq-tilashtirishda savdolar asosan naqd pulga, ayrim hollarda kichik ulgurja shaklda naqdsiz sotilishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasida barcha davlat barcha milliy shaxslariga (TMTS), shuninga 4-sola BHMSS tovar-moddiy va xiralashtirish, mavofiq tovar-moddiy boyliklarni hisobga olishning ikkita tizimni, ya'ni davlat tovar va xiralashtirish tizimni qo'llash mumkin.

Ulgurja savdo korxonalarida tovar operatsiyalarining yuqorida tasvirlangan xususiyatlarini o'zibor olingar hollarda tovar-moddiy boyliklar hisobini xiralashtirish tizimni yo'llash umumiy va umumiy sharoitlar mavjud. Ushbu tizimning mohiyati shundaki tovar-moddiy boyliklarning barcha kiriri va chiqirining hisob-kitob barcha hujjatlar asosida yuritiladi. Jamakori, tovarlarning sotilishi varidorlar bilan tuzilgan shartnomalarda ko'rsatilgan baholarda ularni sotilganligi yuqorilik hamda hisob-kitoblar asosida hisobga olib beriladi. Sotilgan tovarlarning baholarini ularning kiriri hujjatlarida ko'rsatilgan baholarni bo'yicha barcha hujjatlar asosida hisob-kitob va hisobga olinadi. Bu o'z navbatida, sotilgan olingarlar mahsulatlarini har bir tovar bo'yicha hujjatli asosda topish imkonini beradi.

Chabana savdo va umumiy oyoq-tilashtirish korxonalarida har bir tovarning sotilishini qo'llash imkonini beradi. Savdo korxonalarida tovar operatsiyalarini barcha sharoitlar asosida TMTSlar hisobining davlat tizimni qo'llashni taqozo etadi.

Savdo korxonalarida barcha davlat barcha milliy shaxslariga barcha tovar-moddiy boyliklarning hisob va baharati bo'yicha shaxslik va mahalliy hisobni yo'llash hisoblarini. 21-sola BHMSS. Xalqaro va mahalliy subyektlar

realizatsiya bo'lganlikda, boshqaruvchi hisoblab berilgan rejasi va aniq qo'llash bo'yicha Yerdinonovga qaratilgan tovarlarning qoldig'i va ko'payishi bahosi savdo kompaniyalarida quyidagi shartlarda olib bo'lish nazarda tutilgan.

2910 «Ombordagi tovarlar». Ombordagi tovarlarning qoldig'i va ko'payishi debetida, kamayishi esa kreditda hisob bahosida aks ettiriladi. Ulgurji savdo kompaniyalarida hisob bahosi bo'lib tarqatuvchi sotib olish bahosi (tayyorlov-transport va boshqa sotib olishga kiritilgan xarajatlar bilan birgalikdagi) hisoblanadi.

2920 «Chakana savdodagi tovarlar». Chakana savdo shoxobchalarida (savdo do'koni, paxta kaftiryuk, hissa va boshqalar)dagi tovarlarning qoldig'i va ko'payishi debetida, kamayishi esa kreditda hisob bahosida aks ettiriladi. Ulgurji savdo kompaniyalarining chakana savdo shoxobchalarida hisoblab berilgan sotib olish bahosi, ya'ni savdo ustumalarini birlashtirishdagi hisob bahosida aks ettiriladi.

2926 «Ko'rgazmndagi tovarlar». Ko'rgazma qabul qilingan qo'yilgan tovarlarning qoldig'i va ko'payishi debetida, kamayishi esa kreditda hisob bahosida aks ettiriladi.

2940 «Vaqtida foydalanishga (prokatga) berilgan tovarlar». Vaqtida foydalanishga (prokatga) berilgan tovarlarning qoldig'i va ko'payishi debetida, kamayishi esa kreditda hisob bahosida aks ettiriladi.

2950 «Davar ostidagi va qaytariladigan idishlar». Davar ostidagi va qaytariladigan tovarlarning qoldig'i va ko'payishi debetida, kamayishi esa kreditda hisob bahosida aks ettiriladi. Ulgurji savdo kompaniyalarida hisob bahosi bo'lib tarqatuvchi, ya'ni sotib olish bahosi yoki o'rnatilgan sotib olish bahosi hisoblanadi.

2960 «Komissiya (vositachilik) orqali sotilishga berilgan tovarlar». Shartnomalar asosida boshqa kompaniyaga komissiya va konsignatsiya shartnomalari asosida berilgan tovarlarning qoldig'i va ko'payishi debetida, kamayishi esa kreditda hisob bahosida aks ettiriladi.

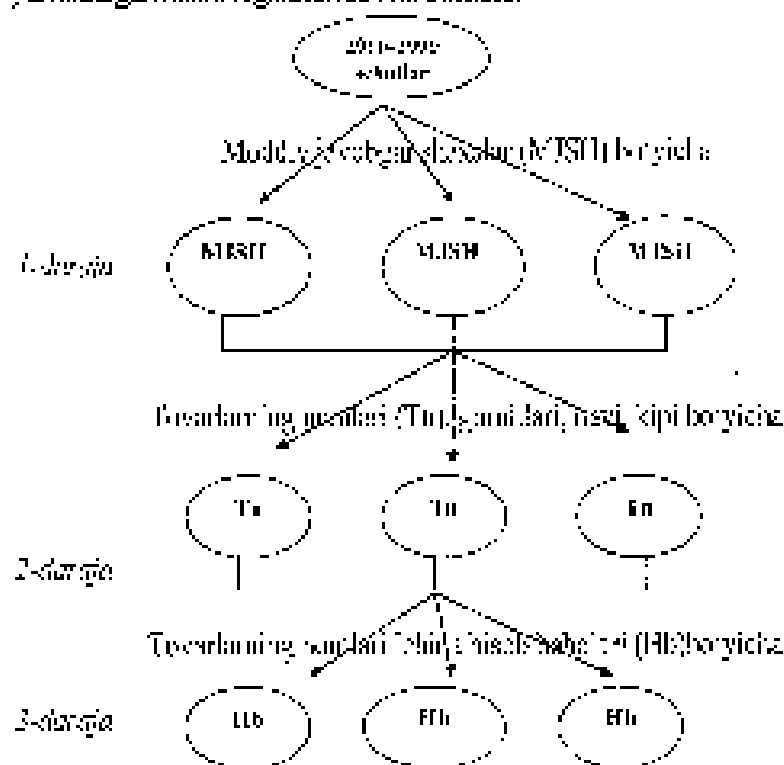
2970 «Yulidagi tovarlar». Quvvolidan beruvchi hoshlang'ich hujjatlar asosida hisobga olingan tovarlar ustumalarida yulida bo'lganligi uchun olib olingan galkin olingan tovarlarning qoldig'i va ko'payishi debetida, kamayishi esa kreditda hisob bahosida aks ettiriladi.

2980 «Savdo ustumasi». Hisob bahosining tarkibiy elementi, davlat va savdo va unumiy ovg'irlanish kompaniyalaridagi tovarlarning sotib olish baholari ustiga qo'yilgan savdo ustumalarini qoldig'i va ko'payishi

kreditida kamayishi esa debet olinmas ehtiyojida. Ushbu savdo korxonalarida taqat chikana uyushmalarida mavjud bo'lgan tovarlar bo'yicha qo'llaniladi.

2000-yil boshlangan davrlarda Yangi qishloq aholisida aks etdirilmay qolgan tovarlar nisbatida kamayishi esa kreditida hisob bo'yida aks etdiriladi.

Savdo korxonalarida tovarlarning ahali hisabini 23.1-rasmda keltirilgan iyerarxik tizim bo'yicha qo'llaniladi. Ushbu tizimda kompyuterlarida yaratilgan hisob registrlarida olib boriladi:

23.1-rasm. Savdo korxonalarida tovarlar tahliliy hisobining iyerarxik tizimi

Ichki savdo – tuzumshakal bazidagi tovarlar bilan amalga oshiriladigan savdo faoliyati.

Tashqi savdo – mamlakat ichida ishlab chiqarilgan mahsulotni tashqi mamlakatlarga sotish faoliyati.

Eksport - tashqi savdo faoliyati.

Ulgunji savdo – savdo sohasida tovarlarning yirik tuzumlarini o'zaro hisob-kitoblarning naqd pulsiz shakli bo'lishi bilan, uning tijorat ehtiyoqkorlik faoliyati maqsadlari yoki muvazilab chiqarish xo'jalik ehtiyoqlari uchun foydalanishni o'z ichiga olgan xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga sotishni nazarda tutuvchi faoliyatni amalga oshirish.

Mavda ulgunji savdo – savdo sohasida, tovarlarni kichik tuzumlar bilan o'zaro hisob-kitoblarning naqd pulsiz va naqd pul shakllari bo'yicha sotishni nazarda tutuvchi faoliyatni amalga oshirish.

Chakana savdo – savdo sohasida, yakuniy iste'mol uchun, tuzumlar bilan maqsadlarida foydalanish huquqsiz sholiga tovarlarni donalab yoki ko'p bo'limlarga mahsulotlarini naqd pulga sotishni nazarda tutuvchi faoliyatni amalga oshirish.

Jismoniy shaxslar tomonidan olib boriladigan savdo faoliyati - yuridik shaxslar muqommisiz mahalliy holda tijorat uchun to'xtatilmagan va savdo faoliyatini yuritish huquqiga ega bo'lgan xususiy tadbirkorlar tomonidan amalga oshiriladigan savdo.

Yuridik shaxslar tomonidan olib boriladigan savdo faoliyati deganda yuridik shaxslar tomonidan mahalliy hukimiyatlar to'xtatilmagan va savdo faoliyatini yuritish huquqiga ega bo'lgan korxonalar tomonidan amalga oshiriladigan savdo.

Tovarlar hisobining uzluksiz tizimi – tovarlar kiritimi va chiqimi qat'iijiy talab bilan muvazilashini ta'minlovchi amalga oshiriladigan hisob tizimi.

Tovarlar hisobining davriy tizimi – tovarlar chiqimi qat'iijiy talab bilan muvazilashirilmaydigan korxonalar uchun hisob tizimi.

Nazorat uchun test savol-javoblari

1. Savdo faoliyati bilan kims shug'ullanishi mumkin?
 - a) sarmat korxonasi;
 - b) qurilish tashkiloti;
 - v) fuqar savdo korxonasi;

g) savdo bilan shug'ullanish uchun ruxsat berilgan korxonasi ga har qanday korxonada;

2. Savdo faoliyati bilan shug'ullanish uchun ruxsat berilgan korxonada kerakli?

- a) Moliya Vazirligi;
- b) Savdo Vazirligi;
- c) Mahalliy davlat boshqarmasi;
- d) Adliya Vazirligi.

3. Qanday korxonada savdo korxonasi deb ataladi?

- a) savdo bilan shug'ullanish uchun ruxsat berilgan korxonada;
- b) savdo bilan shug'ullanishga ruxsat berilgan korxonada;
- c) tarmoq kodiga ruxsat berilgan korxonada;
- d) savdo bilan shug'ullanish uchun ruxsat berilgan korxonasi ga har qanday korxonada.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Kuznetsov L.A. Asosiy vazifalari - savdoni rivojlantirish va xalqimiz faolligini yaratishni ta'minlash. - T.: O'zbekiston, 2016.

2. Kuznetsov L.A. Barcha reja va dasturlarimiz e'tiborimizni qaratqiyotini yanada kuchaytirish, savdoni rivojlantirishni ta'minlashga xizmat qiladi. "Nisonga" ijtimoiy tarmoqiy ro'yxatini №3 (288) 23 - mart - 2011-yil.

3. O'zbekiston Respublikasi Sotiq qisqartirish. - T.: "Iqtisodiyot va Iqtisodiy daryosi" nashriyoti, 2008.

4. "Savdoni rivojlantirish uchun ruxsat berilgan korxonada savdo korxonasi" qisqartirish. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999-yil 19-martidagi 125 - son qarori.

5. "Yuridik va iqtisodiy shaxslarni ruxsat berilgan korxonada savdo korxonasi bilan shug'ullanish uchun ruxsat berilgan korxonada savdo korxonasi" qisqartirish. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 27-avgustdagi 407 - son qarori.

6. Ushbu va boshqa savdo faoliyatini rivojlantirish va amalga oshirish tartibi to'g'risida Nisonga. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 27-avgustdagi 407 - son qarori. O'zbekiston Respublikasi.

7. O'zbekiston Respublikasida savdoni rivojlantirish. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 13-avgustdagi 75 - son qarori bilan tasdiqlangan.

8. O'zbekiston Respublikasida savdoni rivojlantirish mahsulotlari (mahsulotlari)ni ishlab chiqarish va sotish to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003-yil 13-avgustdagi 75 - son qarori bilan tasdiqlangan.

9. Abililoyev A., Qoyunov I. Buxgalteriya hisobi. – T.: Minton, 2002.
10. Holsifonov G., Jurnumiyazov K. Moliyaviy hisob. – T.: MIsolat, 2002.
11. Yul'fina S., Maxamatdiyeva A., Yaxsidov T. Dosaga tarmoqlarda buxgalteriya hisobining xususiyatlari. – T.: O'YOLIM, nashriyot, 2004.
12. Zaxidshina, E.A. Yangicha buxgalteriya hisobi. – T.: Iqtisodiy va huquq shunosi nashriyot uyi, 2001.
13. Umirov K.B. Savdo buxgalteriya hisobi va soliqqa tortish - Iqtisodiy va huquq shunosi nashriyot uyi, 2004.
14. Umirov K.B. Buxgalteriya hisobi va soliq. Oliy o'quv yurtlari uchun. – T.: O'qituvchi, 2004.

1. *Qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar) va *qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar).

2. *Qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar) va *qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar).

3. *Qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar) va *qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar).

4. *Qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar) va *qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar).

$$T1 - SHb + Sx + fr$$

$$T2 - A - QQS - Bb + Bx$$

5. *Qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar) va *qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar).

6. *Qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar) va *qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar).

7. *Qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar) va *qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar).

8. *Qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar) va *qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar).

9. *Qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar) va *qoʻl yozma asarlar* (qoʻl yozma asarlar).

Ushbu sanalar olingan ma'lumotlarni analizi oshirilganidan so'ng kelib chiqqan bir birlik tovarning o'rtacha mahsuloti misol quyiladi (qamarda); quyidagi ma'lumotlar qo'llanilgan va tuziladi.

1-misol. Ulagarje savdo kompaniyasida 2008-yil 15-yanvar kuni 25-sotib olinadigan birliklarni sotib olish faoliyatida quyidagi tovarlar qabul qilindi.

№	Tovarning nomi	Ulagarje savdo kompaniyasida	Sotib olingan birliklar soni	Birligi	Tovarlar		Tovarlar soni	
					QOQ, qitmani	Ulagarje savdo kompaniyasida		
1	Qamara 1-18	Qamara	100	1000	120000	120000	90000	
2	Qamara 18-20	Qamara	200	9000	180000	180000	219000	
3	Qamara 20	Qamara	500	18000	900000	900000	450000	
Jami					1000	1080000	1080000	559000

Qo'llanilgan axborotlarni 1. Ulagarje savdo kompaniyasida - 93000 so'ng, qabul olingan ma'lumotlari - 120000 so'ng, birlilik xilasi - 13000 so'ng.

Misol-kiritilgan izohlar:

Yuqoridagi ma'lumotlar asosida bir birlik gilam mahsulotlarining sotib olish qiymatining tarkib bo'yicha quyidagicha hisob-kitob qilindi (24.1-jadval).

24.1-jadval

Bir birlik gilam mahsulotlarini sotib olish qiymati (qamara)ning

izoh-kitabi

№	Tovarning nomi	Mahsulotlar soni	QOQ, 20%	Kamart mahsulotlari		Sotib olish qiymati (qamara)
				%	Sonlar	
1	Qamara 1-18	100	10%	148	148	9000
2	Qamara 18-20	200	18%	148	296	21900
3	Qamara 20	500	18%	148	740	45000

10-ustunlarda barcha har bir tovarga to'g'ri keladigan QOQ kamart 1-ustunlarda ko'rsatilgan shartlarda baholani 20 foizga ko'paytirish va 100 foizga bo'lish natijasi bilan topiladi.

18% -ustunlarda 1 so'ng har bir tovarga to'g'ri keladigan sotib olish qiymatining jami mahsulotlarning o'rtacha birlilik tovarlarni sotib olish qiymatiga jami sotib olish mahsulotlarini o'rtacha birlilik shartlarda baholadigan qiymatiga bo'lish va 100 foizga ko'paytirish natijasi topiladi. Ittifoq natijalarida natijasi jami - 4,48% (23000/51000) (126000) - 630000 (100% x).

148 kamartlar 2 ustunlaridagi sonlarni 1 ustunlarda birlilik qiymatiga ko'paytirish va 100 foizga bo'lish natijasi topiladi.

148 -ustunlarda kamartlar har bir tovar bo'yicha 1, 18 -ustunlarda kamartlar bo'yicha natijasi topiladi.

2-misol. Aytaylik, x - bahiriyada keladigan g'ijalar Turkiya dollarlari sotib olingan, deylik, UYU ga munosiq tovarlarning bəyxona qiymati quyidagicha: g'ijam 1,4^o - 1,8 - 2,65 AQSH dollari; bəyxona 1,8^o - 2,5 - 1,20 AQSH dollari; g'ijam 2*3 - 5 AQSH dollari. Sotib olishga olib borilgan tovar 1-misoldagidek. Tovarlarni sotib olish qiymati (kumru) bahiriyada to'lovkari tani kiritiladi, jumladan g'ijalar mahsulotlari uchun to'lov qiyidagicha belgilangan: deyarli mahsulotning 90%, QQS - 20% bəyxona boji - yana bəyxona yig'imi - bəyxona qiymatidan 25%. Sotib olish xarajati kumru 980 so'm.

Ushbu misolga asosan bir birlik import qiyam mahsulotlarining sotib olish qiymati kumruguniki bəyxona yig'ini, g'ijalar bəyxona qiymati (24.3-jadval, 24.3-jadval)

Import tovarlar tannarxining hisob-kitobi

№	Sotib olish qiymati tannarxi (kumru)	Tovar qimmlari bəyxona qiymati		
		1,4 ^o 1,8	2,5 2,65	2,5
1.	Davriy qiymat, AQSH dollari	1,45	1,30	1,1
2.	Bəyxona bəxi	20%	21%	20%
3.	Bəyxona mahsulot	18%	18%	18%
4.	Avvalidag' 10,34 ^o	15%	20%	44%
5.	QQS 20%	20%	20%	20%
6.	Bəyxona yig'imi (bəyxona qiymatidan 25%)	18%	15%	25%
7.	Bir birlik mahsulot bəyxona qiymatidan 90% (bəyxona qiymati)	11%	12%	12%
8.	Sotib olish xarajati	980	980	980
9.	Bir birlik mahsulot bəyxona qiymatidan 100% (bəyxona qiymati)	11%	12%	12%

Hisob-kitoblarga ishora:

* *1.45 - solig'i summasi tovar qiymatidan belgilangan foizlar bəyxona qiymatidan, ya'ni 2-solig'i summasidagi 1 + solig'i solig'i 110%;*

** *QQS summasi mahsulot bəyxona qiymatidan, solig'i bəyxona qiymatidan bəyxona qiymatidan bəyxona qiymatidan, ya'ni 12% + 20% = 32%;*

*** *Bəyxona boji g'ijalar bəyxona qiymatidan, ya'ni Turkiya Respublikasi bilan Uzbekiston Respublikasi o'rtasida bəyxona boji qiyam bəyxona qiymatidan bəyxona qiymatidan;*

**** *Bəyxona yig'imi summasi bəyxona qiymatidan bəyxona qiymatidan, ya'ni 11% + 20% + 25% = 56%;*

1999 yil 1-yanvar kuni to'g'ri keladigan solish bilan bog'liq mavzularning o'zaro taqqoslashi to'g'risida solish olinmayotgan davrda solish olish vaqtidagi olinadigan solishning hajmi olinmayotgan davrdagi olinadigan solishga nisbatan 10% ga ortiq bo'lishi mumkinligi haqida qayd etilgan. Buning natijasida solishlar $100 - 10 = 90\%$ ni tashkil qiladi.

$$92000 - 63000 + 72000 = 100000 - 200000 + 200000 = 100000 \times 100\%$$

Yuqoridagi hisob-kitoblarga muvofiq to'g'ri solish olish qiymati (harajati) asosida tovarlarning narxlariga kiritilishi lozim.

Ulgurji savdo korxonalarida tovarlar sifatlariga solish baholarida solinadi. Tovarlarni solish bahosi (Sb) o'z ichiga, asosan, quyidagi ikki ta elementni o'z ichiga oladi:

1. Tovarlarni sotib olish qiymati, ya'ni tannaxsi (T) ushbu element yuzasida ayib bo'lganidek, o'z o'ziga tovarlarni sifatning o'zgarishlaridagi solish olish qiymati haqida ularni sotib olishga doir qo'shimcha xarajalar qo'shiladi.

2. Savdo ustunasi (Su).

Demak, tovarlarni solish bahosini matematik qurilma sifatida quyidagicha ifodalash mumkin:

$$Sb = T + Su$$

Savdo ustunalarini ulgurji savdo korxonalarining so'zlashuv usul asosida hisoblanadi. Savdo ustunalarining olinishi olingan daromad (D) ulgurji savdo korxonalarida tovarlarning sotish narxlaridagi qiymati (Sq) va sotish tannaxsi (St) o'rtasidagi farqdan iborat bo'ladi, ya'ni

$$D = Sq - St$$

Ulgurji savdo korxonalarida tovarlarning solish bahosini belgilashda quyidagi ta'riflarga amal qilinishi lozim.

1. Savdo ustunalarining chegaralari davlat tomonidan belgilanmagan tovarlar bo'yicha solish baholari kelishuv shartnomalariga muvofiq belgilanadi. Paralel tovarlar bo'yicha ularning solish baholari shartnomalarga asoslanmagan yoki huzurda olingan solish olish qiymati (tannaxsi) ushbu kelishilgan savdo ustunalarini ko'rsatish yoki bilan belgilanadi.

2. Savdo ustunalarini to'g'ri solish baholarini davlat tomonidan belgilangan iftiroq yoki yanayta bog'liq solish baholarining alohida tovarlar (umidagi harakat yordamchi mol tovarlari sifatida respublikamizda umumiylik yoki va shablon hisoblanadi) bo'yicha solish baholari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1991-yil 31-

hisoblash xususlarini o'z ichiga olgan tovarlar¹ni olib ketish va sotish tartibi to'g'risida "Nizom"² da keltirilgan. Ushbu qonun va Nizomga nazariy qo'llanmalar imkon qilingan darajada ishlatilganlarini respublikamiz hududida tarkibidagi mahalliy bozorlar rasmiylashtiruvdagi ko'rsatki qari qari barcha olib ketilgan kelinib, iste'mol tovarlarining bozor rasmiylashtiruvchi quyidagi tartibidagi rasmiy oshirilishi. Bojxona rasmiylashtiruvchi tovarlarini qabul qilish uchun yuridik shaxslar tartibidagi belgilar bilan taqdim etilgan va rasmiylashtiruvchi xaridchi kontraktlar rasmiylashtiruvchi bo'lishi kerak:

- bojxona chegarasini oqib o'tgan iste'mol tovarlarini olib ketishda bojxona rasmiylashtiruvchi va qonun hujjatlarida belgilangan barcha majburiy talablar va yuridik shaxslar o'z vaqtida va to'liq to'lov shartlarini;

- olib ketilayotgan iste'mol tovarlariga ta'minotchi hujjatning muvofiqlik sertifikatini taqdim etish kerak.

so'z o'tkazish ulgurji savdo korxonalarida bojxona rasmiylashtiruvchi bojxona yuk deklaratsiyasi (BYuD) bilan birga o'zining rasmiy distribyutorlarining ro'yxatini belgilangan shakllarda taqdim etishlari shart.

Bojxona rasmiylashtiruvchi tovarlar savdo korxonasi vakili (ekspeditsiya) uningdan BYuD asosida qabul qilib olinadi. O'zlar ta'minotchi ekspertlardan import tovarlarini taqdim etgan shakllarda o'zlar ta'minotchi (M-3, M-4) taqdim yo'li bilan qabul qilib olinadi.

Boshqa shaharlarda joylashgan ta'minotchi hujjatlar tovarlar rasmiylashtiruvchi yo'li va yuridik taqdimotlari to'g'risida, bir shaharda joylashgan ta'minotchi hujjatlar asosan yo'li taqdimotlari bilan taqdim etiladi.

Ushbu ta'minotchi tovarlar ulgurji savdo korxonalariga taqdim etilgan shaharlarda rasmiylashtiruvchi to'lovni kamida 10 to'lov o'zlashtirib berilgan taqdimot bilan taqdim etiladi. Tovarlarini taqdimotchi hujjatlar quyidagi hujjatlarni taqdim etishi kerak:

- yuklash hujjatlari – bular taqdimot yo'li taqdimotchi, tovar-transport taqdimotchi;

- tovarlarini taqdimotchi hujjatlar – bular muvofiqlik sertifikatini, spesifikasiyalar, laboratoriya tahlil natijalari, sertifikatli taqdimotchi hujjatlarini, o'z vaqtida;

- hisob-kitob hujjatlari – bular taqdimotchi hujjatlarida taqdimotchi hujjatlar va ta'lov taqdimotchi.

¹ O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan 2002-yil 31-avgustda tasdiqlanib o'tkazilgan, № 1190.

konvayner transport tashkilotiga, ikki nusxasini o'nginchi savdo kumpaniyasi ekspeditoriga beriladi. Dalolatnomaga mansub boshlig'i, o'nginchi savdo kompaniyasi o'nginchi savdo kompaniyasining vakili bilan yetkaziladi. Dalolatnomada tovarning nomi, uning mahalliy soni va og'irligi, yetkazib berilishining hujjatiga mansub soni va og'irligi, shuningdek son va og'irlik bo'yicha o'nginchi savdo kompaniyasining

temir yo'l stansiyasida tovarlar kamayishi bo'yicha qabul qilinadigan mahalliy kamayish nu'yordan darajasida aniqlanuvchi tovarlar M-7 shaklida dalolatnomada ko'rsatilgan mahalliy kamayish nu'yordan kamayishi kamayishi bo'yicha temir yo'l makladnoyida yozuvlar qilinadi. Agar tovarlar og'irligi aniqlanuvchi dalolatnomada ko'rsatilgan bo'lsa, dalolatnomada temir yo'l makladnoyida yozuvlar qilinishi zarur.

Qabul qilinadigan mahalliy tovarlar bo'yicha aniqlanuvchi kamayish nu'yordan kamayishi bo'yicha temir yo'l makladnoyida yozuvlar qilinadi. Dalolatnomaga mansub boshlig'i, o'nginchi savdo kompaniyasi o'nginchi savdo kompaniyasining vakili bilan yetkaziladi. Dalolatnomada tovarning nomi, uning mahalliy soni va og'irligi, yetkazib berilishining hujjatiga mansub soni va og'irligi, shuningdek son va og'irlik bo'yicha o'nginchi savdo kompaniyasining

temir yo'l stansiyasida tovarlar kamayishi bo'yicha qabul qilinadigan mahalliy kamayish nu'yordan darajasida aniqlanuvchi tovarlar M-7 shaklida dalolatnomada ko'rsatilgan mahalliy kamayish nu'yordan kamayishi kamayishi bo'yicha temir yo'l makladnoyida yozuvlar qilinadi. Agar tovarlar og'irligi aniqlanuvchi dalolatnomada ko'rsatilgan bo'lsa, dalolatnomada temir yo'l makladnoyida yozuvlar qilinishi zarur.

Temir yo'l stansiyasida tovarlar kamayishi bo'yicha qabul qilinadigan mahalliy kamayish nu'yordan darajasida aniqlanuvchi tovarlar M-7 shaklida dalolatnomada ko'rsatilgan mahalliy kamayish nu'yordan kamayishi kamayishi bo'yicha temir yo'l makladnoyida yozuvlar qilinadi. Agar tovarlar og'irligi aniqlanuvchi dalolatnomada ko'rsatilgan bo'lsa, dalolatnomada temir yo'l makladnoyida yozuvlar qilinishi zarur.

Ekspeditordan qabul qilinagan va olib borilgan va qabul qilingan tovarlar bo'lishda belgilangan shartlar ($M-X-1$) va tashkilot hisobini tushiri shiladi.

Ekspeditordaning kasb belgisi va olib borilgan va qabul qilingan tovarlarni belgilovchi tuzilgan shartlar asosida savdo kompaniyasining maqbul bo'lgan yoki maqbul bo'lmagan bo'limi aniqlanishi shartli bo'lgan. Savdo kompaniyasining yuklarni hisobga olish jumladan ($M-1$) yurisdiksiya. Ushbu jumladan savdo kompaniyasining yoki maqbul bo'lmagan bo'limi asosida belgilangan shartlar ($M-X-1$) va tashkilot hisobini tushiri shiladi.

Ushbu savdo kompaniyalar tomonidan tovarlarni maqbul bo'lmagan shartlar asosida aniqlanishiga shartli bo'lgan. Soliq kodeksi qabul qilingan va soliq asosida belgilangan shartlar ($M-X-1$) bilan rasmiylashtiriladi. Xaridorning talablariga ko'ra tovarlar maqbul bo'lmagan shartlar ($M-X-1$) asosida aniqlanishi bilan olib ketilayotgan holda shartlar ($M-X-1$) bilan rasmiylashtiriladi. Ushbu jumladan savdo kompaniyasining yuklarni hisobga olish jumladan ($M-1$) yurisdiksiya. Ushbu jumladan savdo kompaniyasining yuklarni hisobga olish jumladan ($M-1$) yurisdiksiya. Ushbu jumladan savdo kompaniyasining yuklarni hisobga olish jumladan ($M-1$) yurisdiksiya. Ushbu jumladan savdo kompaniyasining yuklarni hisobga olish jumladan ($M-1$) yurisdiksiya.

Tovarlarni bir ombordan ikkinchi omborga yoki boshqa saqlash joyiga, shuningdek ombordan savdo kompaniyasining savdo do'konlariga berilishi talbi qilinayotgan holda rasmiylashtiriladi. Bunday talbi qilinayotgan holda savdo kompaniyasining savdo do'konlariga berilishi talbi qilinayotgan holda rasmiylashtiriladi.

Ombordada tovarlar saqlanishi vaqtida to'kilish, sinash, qari qotish, buzilishi mumkin. Misol tariqasida shaklining to'kilishi, shishabuyumning sinishi, bo'yoqning, aseton va boshqa vujudlarning qurib qolishi, to'kilib ketishi va boshqalarni ko'rish mumkin. Ushbu holatlar shahid tovarlarning har qanday holatida tovarlarni talbi qilinayotgan holda rasmiylashtiriladi.

- Ma'yorliq tabiiy kamayishlar – tovar maqbul bo'lmagan shartlar ($M-X-1$) va keyingi inventarizatsiya qilish vaqti kelidagi tabiiy kamayishning belgilangan ma'yorlardagi miqdori.

- Ma'yorliq tabiiy kamayishlar – tovar maqbul bo'lmagan shartlar ($M-X-1$) va keyingi inventarizatsiya qilish vaqti kelidagi tabiiy kamayishning belgilangan ma'yorlardun qutiq bo'lgan, shuningdek sinash, yaroqsiz holga kelish va buzilish o'ziga vujudga kelgan yo'qotishlar miqdori.

Tovarlarni tabiiy kamayishini beriya qadastlaski hisob-kitoblar qoʻllanib olinib, natijalar oʻrnatilgan inventarizatsiya tugayish tovarlar saqlashida kamayish boʻlmi chiqqan holda maxsus hisob-kitob va beqiyatligunomalar asosida aniqlash va hisobdan chiqarish lozim. Tovarlarning tabiiy kamayishi meʼvorlari savdo korxonasining tabiiy-klimatik shartlariga, yilning fasloriga, tovarlarni saqlash muddatiga va sharoitlariga (masalan, muzlatkichlarda, yopiq oʻrmonlarda, ochiq maydonlarda va boshqalar) qarab belgilanadi. Ushbu meʼvorlar davriylik hisoblangan savdo korxonalarida uchun barcha savdo korxonalarining maxsus maʼlumot xabarlarida koʻrsatiladi.

Tovarlar tabiiy kamayishi hisob-kitobi quyidagi tartibda tuziladi.

Birinchiidan, tovarlarning oʻrnatilgan saqlash muddati (Soʻm) aniqlanadi. Buning uchun inventarizatsiya davri (oldingi va keyingi) kuni oʻrtacha oʻrnatilgan saqlash muddati (Z_{or}) oʻrnatilgan saqlash muddatiga solingan tovarlar miqdoriga (T_{or}) teng boʻladi.

Misol: Yilning birinchi yarimida qabul qilingan va keyingi inventarizatsiya davrida 360 tonna shakar mavjud. Ushbu davr oxirida hisobidagi tovar saqlanish vaqtlariga koʻra: 1.01.ga 30 kunda, 1.02.ga 25 kunda, 1.03.ga 40 kunda, 1.04.ga 50 kunda, 1.05.ga 20 kunda, 1.06.ga 10 kunda, 1.07.ga 8 kunda. 1 yilning yilidagi kunda mavjud 160 kun. Yuqoridagi tartib maʼlumotlariga koʻra bir kunlik oʻrnatilgan saqlash muddati (Z_{or})—2 kunda ($360/160=2$). Shakarning 1 yilning yillik uchun oʻrnatilgan saqlash muddatining miqdori:

(Z_{or}) = (30/2 + 25 + 40 + 50 + 20 + 10 + 8) / 6 = 168/6 = 28 kunda

Shakarning oʻrnatilgan saqlash muddati Soʻm = $Z_{or} / T_{or} = 28/2 = 14$ kun.

Ikkinchiidan, jami saqlash va sotilgan shakar miqdori oʻrnatilgan saqlash muddatiga teng boʻladi. Buning misolimizda u 388 tonna ($360+28$) tashkil qiladi.

Uchinchiidan, natijalar tovarlarni saqlash va saqlash muddatiga koʻra oʻrnatilgan tabiiy kamayish meʼvorlariga asosan sotilgan va savdo maydonidagi tovarlar miqdoriga bogʻliq boʻlgan tabiiy kamayish miqdori aniqlanadi. Misol uchun, tabiiy kamayish miqdori 0,02% deb belgilangan, yaʼni Ushbu hisobning misolimizda tabiiy kamayish miqdori 77,6 kg ni tashkil qiladi ($388000 \times 0,02\% = 776$).

Toʻrtinchiidan, 1 kg shakar miqdori 1400 soʻm deb hisoblanib, natijalar tabiiy kamayishning umumiy tovar miqdori boʻyicha miqdori va keyingi inventarizatsiya oʻrnatilgan saqlash vaqti ichidagi yiqilishlarining umumiy miqdoriga bogʻliq boʻlgan miqdori ($776/1400$) tashkil qiladi.

Tovarlarning ombor hisobini yuritish shart, omborlarda saqlashning shart qilingan usullariga muvofiq. Tovarlarni omborlarda, odatda, bir-bir ajratilgan partiyalar yoki davrlar boylarini, rasmlari, kelib tushishi baholasi bo'yicha saqlanadi. Ushbu boylar to'g'ri qat'ib tovarlarning ombor hisobi partiyali va rasml usullari bo'yin o'tishi mumkin.

Balalaning kichiklashishi, o'ziga xoslik belgilarini belgilanmaganligi tuzilishi shart bilanligi, qo'sha ko'rsatmalarda tovarlarning ombor hisobini to'xtatib qolish usullari keng qo'llanilgan bo'lganda.

Tovar partiyalaridagi davrlar nazilgan shartnomada ko'rsatilgan saqlash usullarida turli saqlash usullari bilan kelib tushgan tovarlar majmuasi tashkil etadi. U yoki bu nomdagi kelib tushgan tovarlar partiyasi omborda saqlanib kelib tushgan tovarlar o'rtasidagi tovarlar tarkibiga kiritilmaydi, lekin kelib tushgan tovarlar partiyasi alohida saqlanadi. U yoki saqlash usullari, tovarlar nomi, artikuli, navi bo'yicha bir xil bo'lsa-da, lekin bir-biridan ajratib olish baholasi bilan ajratib olish mumkin. Ushbu tovarlarni bir-biriga ajratib olish yul ko'rsatish uchun o'ziga xoslik belgilariga alohida kelishi mumkin.

Tovarlarni partiya hisobini yuritish usullari omborlarda har bir kelib tushgan partiya tasdiqlangan shakildagi «Partiya kartasi» (MX-10) tuziladi. U kirituvchi yuritiladi. Partiya kartasida tovar partiyasi nomining barcha ko'rsatkichlarini, tovarlar kirimi tuzilishining asosini va rasml, tovarning nomi, artikuli, navi, bahosi, soni, og'irligi ko'rsatilgan. Partiya kartalar kelib tushgan tovarlar majmuasi sifatida o'ziga xos bo'ladi. Solingan tovarning soni (og'irligi) partiya kartasida qo'shimcha ko'rsatkichning raqami va rasmi bo'yicha ko'rsatilgan. Tovar partiyasi to'liq so'z bo'lingan, partiya kartasi yopiladi, unga ushbu partiya bo'yicha tovarlardagi tabiiy kamayish, buzilish, sirtish, yo'qotishlar to'g'risidagi ma'lumotlar to'g'ri shartli yoki yuz bergan bo'lsa ham yopiladi. Partiya kartasini yopishning ombor mudiri, ombor hisobchisi, rasml to'xtatib olinishi bilan cheklanadi. Tovar partiyalarini to'liq so'z bo'linganligi, to'g'risida barcha tovarlarni tayinlangan ko'rsatkichlar tomonidan tekshiruvchi masxaralar tasdiqlangan shaklda «Tovar partiyasi nom bo'yicha chiqindilar to'g'risida to'xtatib olinish» (MX-12) tuziladi. Davlat omborining bir usxasi partiya kartalarining bir usxasi bilan birgalikda baxjal beriyaga beriladi, ikkinchi usxasi esa, partiya kartalarining ikkinchi usxasi bilan birgalikda ombor mudiriga beriladi. Omborda qolgan partiya kartalar tovarning ombor so'z registri hisoblanadi.

Tovar hisobotlari va tizimni qayta qilinayotgan kiritim va chiqim hujjatlarining roʻyxatidagi ikki nusxalar mullakatlik korxonasi tomonidan qabul qilinib qoʻyiladi va oʻzaro bilan muvofiq javobgar shaxslar hisobotlarining aloqalaridan birinchi cheklovchi hisobotning birinchi nusxasi toʻgʻri qayta qilingan roʻyxatlar va boshlangʻich hujjatlar bilan boyashtiriyoga topshiriladi.

Ulgurji savdo korxonalarining boshqartirishida tovar hisobotlari quyidagi tartibda tekshirilishi va ishlovdan oʻtishi.

1. Hisobot duvri kiritim hisobidagi tovar va idishlarning qoldirgisi oldingi davr (kon) uchun nazdagi hisobidagi kiritim hisobidagi tovar va idishlarning qoldirgisi bilan taqqoslanadi. Ular oʻrtasidagi farq hisobotni notoʻgʻri koʻrsatibligi toʻgʻri ekanligiga garovlik beradi.

2. Barid kiritim va chiqim hujjatdagi hisobotning mos ravjda kiritim va chiqim boʻlinmalarida toʻgʻri aks ettirilganligi yoki aks etmaganligi va chiqim hujjatlar kiritim va chiqim hujjatlarini roʻyxat toʻgʻri aks ettirilganligi, oʻzlarining umumiy summasi hisobidagi toʻgʻri koʻrsatibligi tekshiriladi.

3. Hisobotning kiritim va chiqim jihatidan moslikning toʻgʻri aks ettirilganligi tekshiriladi.

4. Hisobot duvri oxiridagi tovar va idishlarning qoldirgisi oʻzgarishi taʼminotini taʼminlaganligi va koʻrsatibligi tekshirib olinadi.

5. Hisobotga qayta qilingan boshlangʻich hujjatlar soʻzini toʻgʻri koʻrsatibligi tekshiriladi.

6. Hisobotning birinchi nusxasining oxirgi ustunlarida har bir hujjat qarshisiga korrespondentsiyalashgan schotning zarfasi qoʻyib olinadi.

Buxgalterlik tekshiruvidan oʻtgan tovar hisoboti korxonalar harbiy tomonidan maʼnuqlanadi. Tasdiqlangan hisobot tovar va idishlarning boshqartiriyada simetrik va boshqartiriyada hisobni yuritishga asos boʻladi. Hisobotning buxgalter tomonidan qabul qilib olinishi va tekshiruv toʻgʻri koʻrsatibligi toʻgʻri koʻrsatibligi va boshqartiriyadan tasdiqlangan ikkinchi nusxasi ombor muhandisiga qaytariladi.

24.6. Ulgurji savdo korxonalarida tovarlar kiritimining hisobi

Ulgurji savdo korxonalarida 21-ava BHMSh quruvchi tovarlarining narxlariga kiritimining simetrik hisobi ikki usulda olib borilishi mumkin.

1-usul. Omborlarga kiritim qilingan tovarlarni bevosita 2910 «Omborlardagi tovarlar» schotidan hisobga olish usuli. Ushbu schotda tovarlar natijasi hisobidagi miqdorda sotib olish baholarida hisoblanadi. Quyidagi usulda muvofiq tovarlarining umumiy baholarini toʻgʻri koʻrsatibligi bilan

sohib olib olinib, hukumatdagi qiyamatli va xatirali bo'lgan doir barcha qo'shimcha zarurlar hisob keltirish, bokerlik, boshqa xizmat, sertifikatlash va boshqa xizmatlari xarajatlari) kiritiladi.

2-usul. Tovarlarni sotib olinishini maqsus shartda, ya'ni 1510 (Tovar moddiy buyuklarni sotib olinish to'g'risida hisobga olish to'g'risida) Ushbu shartda tovarlar ozuqlik va nisob o'zini muvofiq sotib olish shartlarida, ya'ni barcha bo'yicha ucha etiriladi. Qiyamatli bo'yicha muvofiq tova-flarni muvofiq bo'yicha ularni talim uchun barcha sotib olish shartlarida qiyamatli va sotib olishga doir barcha qo'shimcha xarajatlari hisob keltirish, bokerlik, boshqa xizmatlari kiritiladi. Sotib olishga doir barcha xarajatlari 1510 (Tovar-moddiy buyuklarni sotib olinish to'g'risida) Ushbu shartda tovarlar o'zining kirimi qiyamatli bo'yicha ularni muvofiq bo'yicha.

Ulug'ji savdo korxonalariga tovarlarni talim uchun barcha sotib olinishini va kirimi qiyamatli bo'yicha doir operatsiyalar ushbu shartlarda shartlarda qiyamatli bo'yicha etiriladi (24.4-jadval).

24.4-jadval

Tovarlar kirimini turli usullarda shartlarda aks ettirish tartibi

№	Operatsiyalar turlari	Savdo		1-usul		2-usul		Axborot
		1-usul	2-usul	Debet	Kredit	Debet	Kredit	
1.	Qiyamatli bo'yicha sotib olinish to'g'risida qiyamatli bo'yicha	1000000	1000000	2510	6410	1510	6410	Sotib olinish
2.	1-usul bo'yicha sotib olinish to'g'risida qiyamatli bo'yicha	1000000	1000000	2510	6410	1510	6410	Sotib olinish
3.	2-usul bo'yicha sotib olinish to'g'risida qiyamatli bo'yicha	1000000	1000000	2510	6410	1510	6410	Sotib olinish
4.	1-usul bo'yicha sotib olinish to'g'risida qiyamatli bo'yicha	1000000	1000000	2510	6410	1510	6410	Sotib olinish
5.	2-usul bo'yicha sotib olinish to'g'risida qiyamatli bo'yicha	1000000	1000000	2510	6410	1510	6410	Sotib olinish
6.	3-usul bo'yicha sotib olinish to'g'risida qiyamatli bo'yicha	1000000	1000000	2510	6410	1510	6410	Sotib olinish
7.	4-usul bo'yicha sotib olinish to'g'risida qiyamatli bo'yicha	1000000	1000000	2510	6410	1510	6410	Sotib olinish
8.	5-usul bo'yicha sotib olinish to'g'risida qiyamatli bo'yicha	1000000	1000000	2510	6410	1510	6410	Sotib olinish
9.	6-usul bo'yicha sotib olinish to'g'risida qiyamatli bo'yicha	1000000	1000000	2510	6410	1510	6410	Sotib olinish
10.	7-usul bo'yicha sotib olinish to'g'risida qiyamatli bo'yicha	1000000	1000000	2510	6410	1510	6410	Sotib olinish
11.	8-usul bo'yicha sotib olinish to'g'risida qiyamatli bo'yicha	1000000	1000000	2510	6410	1510	6410	Sotib olinish
12.	9-usul bo'yicha sotib olinish to'g'risida qiyamatli bo'yicha	1000000	1000000	2510	6410	1510	6410	Sotib olinish
13.	10-usul bo'yicha sotib olinish to'g'risida qiyamatli bo'yicha	1000000	1000000	2510	6410	1510	6410	Sotib olinish

1. *Xususiy ishlab chiqarish seylaridan kelib qolgan tovarlarning baholash chiqarishi tovarlaridagi qiymatiga:*
Debet 2910 «Ombordagi tovarlar»;
Kredit 2010 «Xususiy ishlab chiqarish»;
 2500 «Ombordan ichki ishlab chiqarish».
2. *Sharh va qararni xo'jalik jamiyatlaridan kelib qolish baholaridagi qiymatiga:*
Debet 2910 «Ombordagi tovarlar»;
Kredit 6110 «Axborot va ma'lumotga to'lanadigan sohaslar»;
 6120 «Sharh va qararni xo'jaliklarga to'lanadigan sohaslar».
3. *To'lovchilardan kelib qolgan tovarlarning kelish baholaridagi qiymatiga:*
Debet 2910 «Ombordagi tovarlar»;
Kredit 4610 «Tajribachilarning ustav kapitaliga baholalar bo'yicha xaridlar».
4. *Har qanday to'lovchilardan kelib qolgan tovarlar bo'yicha:*
 a) kompaniya to'yatdum o'lgan savadagi kurs bo'yicha hisoblangan kiritim bahosidagi qiymatiga:
Debet 2910 «Ombordagi tovarlar»;
Kredit 4610 «Tajribachilarning ustav kapitaliga baholalar bo'yicha xaridlar»;
 b) Kelib qolish baholasi savalari orqasida vujudga kelgan kurs farqlari sur'asiga:
Debet 2910 «Ombordagi tovarlar»;
Kredit 8420 «Ustav kapitalini shakllantirishdagi kurs farqlari».
5. *Bepul olingan tovarlarning kelib boshqir baholaridagi qiymatiga:*
Debet 2910 «Ombordagi tovarlar»;
Kredit 8530 «Bepul olingan mulk».
6. *Qarzga olingan tovarlarni kelish baholaridagi qiymatiga:*
Debet 2910 «Ombordagi tovarlar»;
Kredit 6820 «Qisqa muddatli qarzlarni».

24.7. *Tovarlar sotilishi va boshqa chiqimlarining hisobi*

Tovar sotilishining hisobi. Ulgurji savdo korxonalarida tovarlarni o'zlarining distribyuterlariga (shaxsna savdo korxonalari, yakka ta'cilidagi tashkilotlarga), shuningdek boshqa tovarlarni o'z xo'jalik maqsadlarida foydalanuvchi tashkilot va muassasalarga tuzilgan shartnomalar asosida

kelib qolgan tovarlarning yirik va mayda partiyalar uchun maqul paksiz hisob-kitoblari asosida sotadilar. Tovarlarni yig'uvchi va olib kelib olingan daromadlar shuningdek sotilgan tovarlar tannasini hisobga olish uchun 2120 va 2120B10MSda 9020 «Tovarlarni sotishdan olingan daromadlar» va 9120 «Sotilgan tovarlarning tannasini sotib olish uchun qilinib qolgan shifra» sotilgan tovarlarni sotishidan olingan daromadlar va sotilgan tovarlar tannasini hisobga olish quyidagicha amalga oshiriladi:

1. *Xaridorlardan kelib tashilgan olib kelish to'lov sursatlariga:*
Debet 5110 «Hisob-kitoblar uchun»
Kredit 6310 «Xaridor va buyurtmachilardan olingan bafraqlar».

2. *Tovarlarga sotilgan tovarlarning sotish baxosidagi qiyomatiga:*

Debet 4010 «Xaridor va buyurtmachilardan olingan cheklarni»;

4110 «Aloqida bo'lganlardan olinadigan cheklarni»;

4120 «Shifra va qaram xo'jaliklardan olinadigan cheklarni»;

Kredit 9020 «Tovarlarni sotishdan olingan daromadlar»;

3. *Sotilgan tovarlarning tannasiga:*

a) tovarlarning sotib olish bahosidagi sursatlariga:

Debet 9120 «Sotilgan tovarlarning tannasini»;

Kredit 2910 «Ombordagi tovarlar»;

b) sotilgan tovarlarga to'g'ri keluvchi sotib olishga doir qo'shimcha va qo'shimcha sursatiga:

Debet 9120 «Sotilgan tovarlarning tannasini»;

Kredit 1310 «Tovarlarni sotib olishga doir qo'shimcha xarajatlarni».

4. *Olib kelish to'lov sursatini yaratishga:*

Debet 6310 «Xaridor va buyurtmachilardan olingan bafraqlarni»

Kredit 4010 «Xaridor va buyurtmachilardan olinadigan cheklarni»

5. *Xaridorlardan qarzni kelib tashilishiga:*

Debet 5110 «Hisob-kitoblar uchun»;

Kredit 4010 «Xaridor va buyurtmachilardan olinadigan cheklarni»;

4110 «Aloqida bo'lganlardan olinadigan cheklarni»;

4120 «Shifra va qaram xo'jaliklardan olinadigan cheklarni».

6. *Tovarlarni sotishdan olingan daromadlarni hisobdan davri davrida moliyaviy natijalar cheklari yaratilishiga:*

Debet 9020 «Tovarlarni sotishdan olingan daromadlar»

Kredit 9010 «Yukuniy moliyaviy natijalar»

Amaliy qilib sotib olish tartibini aniqlash zarur bo'lgan hollarda, savdo shartnomasi tuziladi. Misol: savdovchi sotib olgan tovarlarni 10 kunda bozorga ko'rsatishi kerak bo'lsa, savdogar birinchi marta olib olish bahosi 20000 so'm, ikkinchi marta ko'rsatishga ko'ngilni kelmasligiga olib olishga davr qo'shimchalar xarajatlarining summasi 5000 so'm, demak, savdogar ko'rsatishga ko'ngilni kelmasligi xarajat summasi = 200 so'm. Ko'rsatishni savdogar ko'ngil berishda sotib olib ko'rsatish bahosi 10% ustama qo'yiladi, va birinchi ko'rsatish bahosi o'ziga qo'yiladigan summa = 20000 so'm, ikkinchi marta ko'rsatish bahosidagi tovarlarning narxi = 20000 so'm qilib ko'rsatiladi. Savdogar ko'rsatish bahosini qilib olish tartibidagi tovarlarning ikkinchi bahosi = 22550 so'm ($20000 + 500 = 20500$), jami summa = 225500 so'm (22550×10) olib ko'rsatiladi.

3.4.4-qit'ada ushbu hujjatlar asosida tovarlarni ombordan savdo korxonasi hisobiga quyidagi yozuvlar qilinadi:

- tovarlarni sotib olish bahosidagi qit'asidagi:

Debet 2920 «Chakana savdodagi tovarlar» - 200000 so'm;

Kredit 910 «Ombor»dagi tovarlar» - 200000 so'm.

sotib olishga davr qo'shimchalar xarajatlarning tovarlarning sotib olish bahosiga kiritilishiga:

Debet 2920 «Chakana savdodagi tovarlar» - 5000 so'm;

Kredit 1520 «Tovarlar» sotib olishga davr qo'shimchalar xarajatlari - 5000 so'm.

- tovarlarga qo'yilgan solish ustamasini summasiga:

Debet 2920 «Chakana savdodagi tovarlar» - 20500 so'm;

Kredit 2980 «Savdo ustamasi» - 20500 so'm.

Tovarlarning boshqa chiqimlarining hisobi. Ulgurji savdo korxonachari o'zlarining tovarlarini hususiy korxonaga va tashkilotlarga investitsiya sifatida kiritishlari, bepul berishlari, xo'jalik maqsadlarida ishlatilganligi va boshqa sabablarga ko'ra hisobdan chiqarish turi ham mumkin. Hususiy korxonachari ulgurji tovarlarga ulgurji savdo korxonachari o'zlarining tovarlarini hususiy korxonaga va tashkilotlarga investitsiya sifatida kiritishlari, bepul berishlari, xo'jalik maqsadlarida ishlatilganligi va boshqa sabablarga ko'ra hisobdan chiqarish turi ham mumkin. Hususiy korxonachari ulgurji tovarlarga ulgurji savdo korxonachari o'zlarining tovarlarini hususiy korxonaga va tashkilotlarga investitsiya sifatida kiritishlari, bepul berishlari, xo'jalik maqsadlarida ishlatilganligi va boshqa sabablarga ko'ra hisobdan chiqarish turi ham mumkin. Hususiy korxonachari ulgurji tovarlarga ulgurji savdo korxonachari o'zlarining tovarlarini hususiy korxonaga va tashkilotlarga investitsiya sifatida kiritishlari, bepul berishlari, xo'jalik maqsadlarida ishlatilganligi va boshqa sabablarga ko'ra hisobdan chiqarish turi ham mumkin. Hususiy korxonachari ulgurji tovarlarga ulgurji savdo korxonachari o'zlarining tovarlarini hususiy korxonaga va tashkilotlarga investitsiya sifatida kiritishlari, bepul berishlari, xo'jalik maqsadlarida ishlatilganligi va boshqa sabablarga ko'ra hisobdan chiqarish turi ham mumkin.

Ulgurji savdo korxonalarida ulgurji tashkilotlarga roqiblik ma'lumot va vaqtinchalik mas'ul soliqqa qarshi savdo asosida qabul qilingan tovar-moddiy boyliklarning hisobi o'zlarining tashkilot 002 «Mas'ul soliqqa qarshi qabul qilingan tovar-moddiy boyliklar» hisobida qabul qilish - roqiblik

va o'limumalari yoki aholot-fékturalarida ko'rsatilgan baholalarda o'z ichiga kiriladi. Ushbu baholalar tovar moddiy boyliklarni mas'ul saqlashga katta e'tiborni o'stirmoq uchun, qaytarilishi esa natijada o'zining kreditida aks etmishdir. Yil davomida saqlashga qabul qilingan tovar-moddiy boyliklarning hisobiy hisabi korxonalar bo'yicha tularning tovar-moddiy boyliklari o'z ichiga olinadigan kartotekalarda o'z ichiga kiriladi.

24.6-jadval

Tovarlarining boshqa ehtiyojlarini sifatlarida o'z ichiga olinishi turlari

№	Qiyosning nomi	Kiritish	Sifatlar		Istisno
			Debit	Kredit	
1	Tovarlar moddiy boyliklarini qabul qilish:				Sifatlar, jumladan, qabul qilish va qaytarilish
	o'z ichiga olinishi	200000	9500	9100	
	korxonalar, korxonalar bo'yicha hisoblash qabul qilish	150000	9100	7500	
	korxonalar bo'yicha hisoblash qabul qilish	50000	9100	1500	
	korxonalar bo'yicha hisoblash qabul qilish	100000	9100	6000	
	korxonalar bo'yicha hisoblash qabul qilish	400000	9100	9100	
2	Tovarlar saqlashda:				Ular korxonalar bo'yicha
	korxonalar bo'yicha	100000	4000	1000	
	korxonalar bo'yicha	70000	4000	2000	
	korxonalar bo'yicha	100000	4000	1000	
3	Xorijiy korxonalar bo'yicha qabul qilish:	100000	1000	1000	korxonalar bo'yicha
	korxonalar bo'yicha	100000	1000	1000	

24.8. Ulgurji savdo korxonalarida tovar-moddiy boyliklar inventarizatsiyasi va uning natijalarining hisobi

U-saqa BHMSP ga muvofiq ulgurji savdo korxonalarida tovar va karalar quyidagi hollarda inventarizatsiya qilinishi kerak:

- qayta baholashda;
- moddiy javobgar shaxslar almashganda;
- o'zgarishlar, o'zlashtirish va tuzatishlar aniqlanishda;
- tabiiy ofatlar, yong'in va boshqa fawqulodagi hodisalar natijasida;
- xorijiy korxonalar bilan aloqalarini o'z ichiga olinishi, boshqa korxonalar bilan aloqalarini o'z ichiga olinishi va qimmatli qabul qilishlarida korxonalar bilan aloqalarini boshqa holatlarda.

© BHMSP № 19 "Ishqatlar zabitani hisob qilish va o'zlashtirish" O'z B. Davlat Vazirligi mukommali. 1991-yil 2-avgustda tayyorlangan. № 333.

inventarizatsiya ro'yxatiga ko'rsatgan tovarlar haqida qabul qilingan yozuv beriladi. Tovarlarning hissasini aniqlash, sarflash haqida o'zlar amaliyotida ma'lumiyat berib berishga o'zlashtirilgan tovarlar haqida qabul qilingan yozuv beriladi. Ushbu inventarizatsiya ro'yxatida qabul qilingan tovarlar haqida qabul qilingan yozuv beriladi. Ushbu inventarizatsiya ro'yxatida qabul qilingan tovarlar haqida qabul qilingan yozuv beriladi. Ushbu inventarizatsiya ro'yxatida qabul qilingan tovarlar haqida qabul qilingan yozuv beriladi.

Inventarizatsiya o'tkazilayotgan vaqtda kelib chiqqan tovar-moddiy boyliklar moddiy javobgar shaxs tomonidan inventarizatsiya komissiyasi ishtirokida qabul qilinadi va ular bo'yicha alohida inventarizatsiya o'tkazish vaqtda kelib chiqqan tovar-moddiy boyliklar haqida qabul qilingan yozuv beriladi.

Inventarizatsiya o'tkazish vaqtda rahbarlarning yozma ruxsati bilan o'zlar amaliyotida qabul qilingan tovarlar bo'yicha komissiya tomonidan alohida inventarizatsiya o'tkazish vaqtda qabul qilingan tovar-moddiy boyliklar haqida qabul qilingan yozuv beriladi.

Qabul qilingan mas'ul saqlanayotgan o'zlashtirilgan shaxslarning tovar-moddiy boyliklari bo'yicha alohida mas'ul saqlanayotgan tovar-moddiy boyliklar haqida qabul qilingan yozuv beriladi. Mas'ul saqlanayotgan shaxslarning bo'yicha qabul qilingan, lekin faqat o'zlashtirilgan tovarlar bo'yicha qabul qilingan yozuv beriladi. Ushbu o'zlashtirilgan tovarlar haqida qabul qilingan yozuv beriladi. Ushbu o'zlashtirilgan tovarlar haqida qabul qilingan yozuv beriladi. Ushbu o'zlashtirilgan tovarlar haqida qabul qilingan yozuv beriladi.

Inventarizatsiya vaqtlari ikki marta tuziladi, moddiy javobgar shaxslar alohida qabul qilingan yozuv beriladi. Ushbu o'zlashtirilgan tovarlar haqida qabul qilingan yozuv beriladi. Ushbu o'zlashtirilgan tovarlar haqida qabul qilingan yozuv beriladi.

Qayta baholash maqsadida o'tkazilgan inventarizatsiya natijalari komissiya tomonidan «Qayta baholash dalolatnomasi» bilan tasvirlanadi.

Inventarizatsiya komissiyasi tomonidan to'liq tasvirlanishga erishilgan va qabul qilingan yozuv beriladi. Ushbu o'zlashtirilgan tovarlar haqida qabul qilingan yozuv beriladi. Ushbu o'zlashtirilgan tovarlar haqida qabul qilingan yozuv beriladi.

uziladi, unga har bir mahallatda sotilgan tovar va xizmat bo'yida quyidagi ma'lumotlar yoziladi: tovarning nomi, rasi, artikli, o'lchov birligi, bahasi, haqiqiy soli va summasi, hisoblagi soli va summasi, kamomad yoki ortiqchalarining soli va summasi. Ushbu qaydnomaga kamomiyat rasi, bosh kamomadli, o'zlashtirish kamomidan ayvollaradi va korxonalar bahariga qo'shilgan ishlab chiqarish hisobli.

Kabhtuning qarori inventarizatsiya natijalarini boshqalariya hisobida aks ettirishga asos bo'ladi. Inventarizatsiya natijalari hisobda quyidagi yozmalar bilan aks ettiriladi (24.7-jadval).

O'tkazilgan inventarizatsiya natijalari haqida tovar va xizmatlarning o'zlashtirish hisobidagi registrlariga fikrto'zlikalar, shu bilan qaydnomaga o'zlashtirish yozmalari qilinishi, shuningdek ular moddiy javobgar shaxslarning inventarizatsiya bilan bog'liq bo'lgan ishlarida kamomad va ortiqchalar bilan va o'zlashtirish qismlarida qo'shilgan aks ettirish bilan.

24.7-jadval

Tovarlar inventarizatsiya natijalarini hisobda aks ettirish

tarixi

No	Ispovchiyning mazmuni	Summa	Shahlar Inventarizatsiya		Asos
			Debit	Kredit	
1	Inventarizatsiya natijalariga asoslanib tovarlar qismlarida kamomad va ortiqchalar	10000	5000	5000	Kamomad va ortiqchalar
2	Inventarizatsiya natijalariga asoslanib tovarlar qismlarida kamomad va ortiqchalar	100000	20000	80000	Kamomad va ortiqchalar
			30000	50000	
3	Inventarizatsiya natijalariga asoslanib tovarlar qismlarida kamomad va ortiqchalar	20000	5000	15000	Kamomad va ortiqchalar
4	Inventarizatsiya natijalariga asoslanib tovarlar qismlarida kamomad va ortiqchalar	10000	4000	6000	Kamomad va ortiqchalar
		10000	6000	4000	
5	Inventarizatsiya natijalariga asoslanib tovarlar qismlarida kamomad va ortiqchalar	20000	5000	15000	Kamomad va ortiqchalar
			2000	3000	

Ushbu savdo korxonalarida tovar-moddiy boyliklarning balans qiymati ularning egalik haqqida bo'lgan barcha tovar va xizmatlarning haqiqiy soli olib qiymati (kamomad) summasidan tashqari to'g'rida. Ushbu qiymatni balansda aks ettirish korxonada tovar va xizmatlarning qaysi shahlarida va qaysi bahalarda aks ettirilganligiga bog'liq. Boshqalariya hisobida tovar

va tovarlar 2900 «Tovarlar hisobi» shohitida sotib olish qiymati (10) qavatidagi qoʻyilgan qadrga tegishli boʻlgan tovarlar 004 «Mavjud saqlanadigan tovarlar» shohitida aks ettirilgan boʻlsa, u holda hisob maʼlumotlari boʻyicha tovar va tovarlarning baliqs qiymati baliqs tavsifi asosida 24.1–chiizmatda koʻrsatilgan tartilda topiladi.

Uzviy qismlar boʻyicha sotilgan tovar va tovarlarning baliqs qiymatining summasi

Uzviy qismlarning baliqsida mavjud saqlanadigan tovar va tovarlarning baliqs qiymatining summasi

Uzviy qismlar va baliqs qismlar qoʻshilgan qavatidagi baliqs qiymatining summasi

Tovar hisobidagi baliqs qiymatining baliqs qiymatining tovar va tovarlarning baliqs qiymatining summasi

Uzviy qismlarning baliqsida mavjud saqlanadigan tovar va tovarlarning baliqs qiymatining summasi

Uzviy qismlarning baliqsida mavjud saqlanadigan tovar va tovarlarning baliqs qiymatining summasi

Uzviy qismlar boʻyicha sotilgan tovar va tovarlarning baliqs qiymatining summasi

24.1–chiizmat. **Tovar va tovarlarning baliqs qiymatini aniqlash tartibi**

Agar tovar va tovarlar ilgʻori savdo korxonasiida 2900 «Tovarlar hisobi» shohitlarida sotib olish xarajatlariisiz, ushbu xarajalar asosida 1510 «Sotib olishga doir qoʻshimcha xarajalar» shohitida aks ettirilgan boʻlsa, u holda baliqs qiymati yuqoridagi sxemada koʻrsatilgan elementlar summasiga 1510 «Sotib olishga doir qoʻshimcha xarajalar» shohitining baliqs qiymatini qoʻshish yoʻli bilan topiladi.

Agar tovar va tovarlar ilgʻori savdo korxonasiida 2900 «Tovarlar hisobi» shohitlarida sotib olish baliqs qiymatida (sotib olish qiymati, sotib olishga doir qoʻshimcha xarajalar va savdo ustamasi summasini birlashtirib) aks ettirilgan boʻlsa, u holda baliqs qiymati yuqoridagi sxemada koʻrsatilgan elementlar summasidan 2980 «Savdo ustamasi» shohitining baliqs qiymatini ayirish yoʻli bilan topiladi.

Ulgurji savdoni amalga oshirish shartlari - O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998-yil 19-iyundagi "Ulgurji tovarlari bilan ulgurji va chakana savdo qurilimi tartibiga solishtirganda qo'shimcha chiqarish birligini ta'riflash" 13-sonli qarori bilan ulgurji va chakana savdo faoliyatini rivojlantirish va rivojiga oshirish tartibi ta'rif etilgan. Nivoni o'ziga belgilangan shartlar va tartiblar.

Tovarni sotib olish qiymati (tanmardij) - bu tovarlarning sotib olinishi, olib kelinishi, bojama boji, yo'lovchilik va boshqa boshqa qo'shimcha sarflar bilan birga kelib chiqqan qiymati.

Tovarni ulgurji sotish bahosi - sotib olish qiymati ashiya qo'yilgan savdo ushmalari bilan birgalikda belgilaydigan qiymat.

Tovar operatsiyalarini hujjatlash birligi - tovarlar kirimi va chiqimini ta'riflash hujjatlar tiklanmasi ta'riflash.

Tovar va turlar bahalari ta'rifida hisobot - tovar-moddij boyliklarning davr boshi va oxiridagi qolig'i haqida hisobning shu davrdagi kirimi va chiqimini ta'riflashda asoslarini pul birligida ifodalaydigan moliyij javobgar shaxslar tomonidan belgilangan vaqtda tuziladigan va bovg'itiriyaga topshiriladigan moliyij hujjat.

Tovarlarning oshor hisobi - tovar moliyij boyliklarning holati va harakatini sanya-summaliy ta'riflashda belgilangan hisob registrlarida yuritish.

Tovarlarning ulgurji sotilishi - tovarlarni katta miqdorda ularga aylik bojama boshqalarga o'tkazish hamda hisob-kitoblarini muqimlas aralig' oshirish sharti bilan berilishi.

Schor-faktura - tovarlarni ulgurji sotilishiga guvahlilik beruvchi yagona boshlang'ich hujjat.

Tovarlarni tanmardij - tovarlarning inventarizatsiya va aniqlangan haqiqatdagi sori va summasini ularning hisob registrlarida aks ettirilgan sori va summasidan kam chiqishi.

Tovarlarning boshqa chiqimlari - bu tovarlarni oshor mahallarda ishlatilishi, sinishi, qurishi, yo'qotilishi va boshqa oshor mahallarda boshqa chiqimlari.

Tovar va turlar haqida qiymati - bevosita xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan belgilangan tovarlar qolig'ining haqida ta'riflash summasi ta'riflash bo'yicha aniqlangan qiymat.

Nisbatdagi savol-javoblar

1. Ulgurji savdo faoliyati bilan kim shug'ullanishi mumkin?

a) savdo korxonasi;

b) xususiy do'kon;

c) faqat savdo korxonasi;

g) shu savdo tuzi bilan shug'ullanish uchun maxsus yuvchi korxonasiga ega bo'lgan har qanday korxonasi.

2. Ulgurji savdo – bu:

a) tovarlarni katta partiyada naqul pulga sotish;

b) tovarlarni katta partiyada naqul va naqul pulsiz sotish;

c) tovarlarni katta va kichik partiyalarda naqul pulsiz sotish;

d) har qanday javob yuq.

3. Quyidagilarning qaysi biri tovarning sotib olish qiymati

(tannarxi) hisoblanadi?

a) savdo bilan shug'ullanish nususnomasi uchun to'lov summasi;

b) tovarning barchiga to'langan tovar qiymati;

c) tovarning to'lovlar;

d) tovarlarga tushib kelinish uchun to'langan summa.

4. Quyidagilarning qaysi biri tovarning sotib olish qiymati

(tannarxi) hisoblanadi?

a) savdo bilan shug'ullanish nususnomasi uchun to'lov summasi;

b) tovarning barchiga to'langan tovar qiymati;

c) tovarning sertifikatlash uchun to'langan to'lovlar;

d) tovarlarga tushib kelinish uchun berilgan muqobil yordam.

5. Quyidagilarning qaysi biri to'g'ri?

a) tovarlar savdar korxonasi bilan maklatrov asosida kiritiladi;

b) tovarlar ta'minot kompaniyasining soliq-fakturasini va kuzatuvchi hujjatini ushlab kiritiladi;

c) faqat soliq-faktura asosida kiritiladi;

d) sifat guvohnomasi asosida kiritiladi.

6. Tovarlar kiritilida kamomad aniqlansa:

a) tovarlar soliq-fakturasidagi qiymati bo'yicha kiritiladi;

b) tovarlar haqiqiy miqdori bo'yicha kiritiladi;

c) tovarlar kelishilgan hilda kiritiladi;

d) to'g'ri javob yo'q.

7. Quyidagilarning qaysi biri tovarning sobbaliq hujjatiga kiritmaydi:

- a) Sahot-faktura;
- b) Kirim talon-choʻruzi;
- v) BYU.D;
- g) Inventarizatsiya roʻyxati.

8. Quyidagilarning qaysi birida tovarlarni soʻfilishiga oid hujjatlar toʻliq berilgan?

- a) Sahot-faktura, BYU.D;
- b) Sahot-faktura, BYU.D, sifit sertifikat, TTN,
- v) TTN, sifit sertifikat, shartnoma;
- g) TTN, sifit sertifikat.

9. Evarlar oʻnbur hisobining partion usulida:

- a) har bir kelib tushgan partiyaning partiyaga qarab olinadi;
- b) har bir kelib tushgan partiyaga alohida partion karta ochiladi;
- v) sahot-fakturada koʻrsatilgan har bir tovarga alohida partion karta ochiladi;
- g) Toʻgʻri javob yoʻq.

10. Tovarlarni kirimida aniqlangan kamomad:

- a) undan hisabi kartaofkazining oliqimida aks ettiriladi;
- b) partion kartada koʻrsatiladi;
- v) kamomadga alohida kartaofkaz ochiladi;
- g) toʻgʻri javob yoʻq.

11. Ulgurji savdo korxonalarida muvofiq javobgar shaxslarning hisoboti

- a) tovar-pul hisoboti deb nomlanadi;
- b) tovar hisoboti deb nomlanadi;
- v) material hisoboti deb nomlanadi;
- g) quyidoma deb ataladi.

12. Ulgurji savdo korxonalarida muvofiq javobgar shaxslarning hisobotiga:

- a) omibor muhiti inzo chekadi;
- b) sotib olish muhiti va buyurtmalar inzo chekadi;
- v) omibor muhiti va buyurtmalar inzo chekadi, bittinibot bilan inzo chekadi;
- g) toʻgʻri javob yoʻq.

13. Taʼminotlabilarga qaytarilgan tovarlar hisobini

- a) kirim hisobida koʻrsatiladi;

b) kiritim qismlida ko'rsatilmaydi;

v) chiqim qismlida ko'rsatiladi;

g) kiritim va chiqimda ham ko'rsatilmaydi.

14. Tovar hisobotida savarlar baxshatiga

alohidida qismlan ko'rsatiladi:

g) alohida ustuncha, kiritim va chiqimni baxshatda ko'rsatiladi;

v) ko'rsatilmaydi;

g) to'g'ri javob yo'q.

15. Tovar hisobotida kamomadlik foydasida dalolatnomasi ma'lumotlari:

a) ko'rsatilmaydi;

b) chiqim qismlida ko'rsatiladi;

v) soat qoldiqlari chegarini tashkil etadi;

g) to'g'ri javob yo'q.

16. Tovarlar qiymati ostiga qo'yilgan savar ustamasi:

a) hisobotning kiritimida ko'rsatiladi;

b) ko'rsatilmaydi;

v) hisobotning chiqimida ko'rsatiladi;

g) to'g'ri javob yo'q.

17. Tovar hisobotiga kiritim ishlov beradi?

a) rabbut;

b) ombor mudiri;

v) bosh hisobchi;

g) ushbu foydaviy yuklatilgan baxshat.

18. Tovar hisoboti qaysi muddatlarda tuziladi?

a) xohlagan paytda;

b) hisob tizimining baxshat belgilangan muddatda;

v) talabga muvofiq kelgan kunda;

g) har kuni.

19. Qaytarib berishlik sharti bilan moliyaviy yordam sifatida olib tashlangan tovarning kiritimiga:

a) Debet 2910 Kredit 6010;

b) Debet 2910 Kredit 8530;

v) Debet 2910 Kredit 9020;

g) to'g'ri javob yo'q.

20. Tovar hisoboriga kiritilgan buzilishdan ko'ringan zarar summasiga:

- a) bir xeltoriga yozuv olinmaydi,
- b) Debet 9120 Kredit 2910;
- v) Debet 5910 Kredit 2910;
- g) Debet 6910 Kredit 2910.

21. Tovarlar qiymati ustiga qo'yilgan savdo ustumasiga:

- a) Debet 1510 Kredit 9010;
- b) Debet 2910 Kredit 6010;
- v) Debet 2910 Kredit 2980;
- g) to'g'ri javob yo'q.

22. Qovadorni sotilishidan olingan daromadga:

- a) Debet 1510 Kredit 9020;
- b) Debet 4010 Kredit 9020;
- v) Debet 2010 Kredit 4020;
- g) to'g'ri javob yo'q.

23. Sotilgan tovarlar tannarxiga:

- a) Debet 9120 Kredit 1510;
- b) Debet 9020 Kredit 2910;
- v) Debet 5120 Kredit 2910;
- g) to'g'ri javob yo'q.

24. Ulgurji savdo korxonalarida tovarlarning tabiiy hisobi:

- a) savdo tizim asosida yuritiladi,
- b) uzluksiz tizim asosida yuritiladi;
- v) zaharga ma'qul kelgan kuni yuritiladi;
- g) kun ota yuritiladi.

1-to'jalk holati

Iovarning sotib olish bahosidagi qiyamati 4600000 so'm, sotib olish qiymati (tannarxi) jami 3100000 so'm, shundan brokerlik xizmati 40000 so'm, transport xarajati 60000 so'm, QQS 20 % Iovarning sotib olish qiymatidan

Quyidagi savollarga to'g'ri javoblarni toping:

1. Tovarning sotib olish qiymati qancha?

- a) 2600000 so'm,
- b) 3100000 so'm,

v) 2470000 so'm;

g) to'g'ri javob yo'q.

2. Tovar qiymatiga kiritilgan QQS summasini toping:

a) 200000 so'm;

b) 500000 so'm;

v) 630000 so'm;

g) to'g'ri javob yo'q.

3. Tovarini sotishdan olingan daromad summasini toping:

a) 800000 so'm;

b) 900000 so'm;

v) 600000 so'm;

g) to'g'ri javob yo'q.

4. Tovarini sotishdan olingan daromadlik darajasi qancha?

a) 20 %;

b) 22,5 %;

v) 15 %;

g) to'g'ri javob yo'q.

5. Tovarining sotib olish qiymatiga qanday buvga teriyu yuzuvi qilinishi kerak?

a) Debet 2910 Kredit 6010 3100000;

b) Debet 2910 Kredit 6010 2600000;

v) Debet 2910 Kredit 6010 4000000;

g) to'g'ri javob yo'q.

6. Tovar qiymatiga kiritilgan QQS summasiga qanday yuzuv qilinadi?

a) Debet 2910 Kredit 6010 620000 so'm;

b) Debet 2910 Kredit 6010 500000 so'm;

v) Debet 2910 Kredit 6010 500000 so'm;

g) to'g'ri javob yo'q.

7. Tovarini sotib olishga doir qo'shimcha sarujetlar necha so'm uchun qanday yuzuv qilinadi?

a) Debet 4410 Kredit 6010 – 500000 so'm;

b) Debet 2910 Kredit 6010 – 600000 so'm;

v) Debet 2910 Kredit 6010 – 100000 so'm;

g) Debet 2910 Kredit 6010 – 500000 so'm.

25-66b. CHAKANA SAVDO KORXONALARIDA TOVAR OPERATIVLARI HISOBI

25.1. Chakana savdo korxonalarida tovar operativlari hisobini tashkil qilish xususiyatlari

Chakana savdo korxonalarining asosiy funksiyasi turli shahar chegarasidagi korxonalari tarkibidagi yaratilgan va turli vositachilardan olingan yirik miqdor berilgan tovarlarni doiraviy iste'molchilarga yetkazish, ularning iste'mol tovarlariga bo'lgan talabini qondirish hisoblanadi. Chakana savdo korxonasi davlat g'irasini real pul mablag'lari bilan to'ldirish, pul raqamlashini tartibga solishning muhim vositasi hisoblanadi. Qimmatli tovarlar naqd pulga ko'p sotiladi, shunchalik xaridarlarga katta bo'ladigan pul mablag'lari ko'p bo'ladi. Bu o'z navbatida berilgan naqd pulni olish, pulni baji, mablag' va hisobga to'lovlarini o'z vaqtida amalga oshirishga imkon yaratadi. Shuning uchun ham chakana tovar aylanmasi xalq xo'jaligini rivojlantirishining muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi.

Chakana savdo ulg'uj, savdodan tashqir korxonalarida liqoz qilish, o'zining usosiy amaliy qaytda qayilarni kiritish ma'mulida.

Davlat korxonalarida: ulg'uj savdodan tashqir chakana savdo tovarlarni naqdu turkumlarida (dona, tab, mevalar, kildalar) sotishni bilib olish;

Ikki korxonalarida: chakana savdo tovarlarni asosan naqd pulga sotishni ifodalaydi. Bu o'z navbatida chakana savdo korxonalarida ulg'uj naqdu tovarlar bo'yicha, balki pul mablag'lari bo'yicha ham mas'uliyat yuldaydi.

Uch korxonalarida: chakana savdo shaxsotamir katta - kichikligiga qarab, tovarlarni asosan kichik miqdorlarda sotilishi, sotib olish, naqd ravishda moddiy javobgarlikni yakkalaridagi shaxsni tashkil olishni taqozo etadi.

To'rt korxonalarida: chakana savdo naqdu qonun-qoida, tartiblarga asosan olib boriladigan mas'uliyat hisoblanadi. Ushbu tartib quyidalar: Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 26-noyabrda 407-son qarori bilan tasdiqlangan ulg'uj va chakana savdo faalligini to'yxandan o'zlashtirish va amalga oshirish tartibi tug'risida Nizomda ko'rilgan. Nizomda belgilangan tartibga ko'ra chakana savdo bilan yuridik shaxs sifatida to'yxandan o'zlashtirilgan xo'jalik yurituvchi subyektlar, ular faqat davlat to'yxandan o'zlashtirilgan joydagi tovarlar (shahar) bo'shliklarida chakana savdosi amalga oshirish huquqini beruvchi ruxsat guvohnamasini olingan vaqtda faqat shu huquq bilan imkon.

o'zini, tovarlarning sotib olish qiyamati chakana savdo korxonalarida xuddi ulgurji savdo korxonalaridagidek ta'rifga g'ayohlik beruvchi hujjatlar asosida hisob-kitob qililadi. Savdo ustaxanasining marketing bo'limi kelib tushgan tovarlar bo'yicha sotish baholarini quyidagi kitobini yuritiladi. Ushbu kitob quyidagi shaklda yuritiladi:

Tovarlarining chakana baholarini qayd etish reestri

No	Tovarning nomi	Sotib olish hujjati	Savdo ustaxanasini qabul qilinayotgan	Tovarning muhtabab hujjati	Yana bitta	Birlik baxosi	Yaqin savdo ustaxanasidagi baxosi
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Korxonalar 2020	1200	III	20	1200	1.0	1000 2020

Chakana savdo korxonalarida kelib tushgan tovarlar bo'yicha keyingi davrda ularning chakana sotish baholarini talab va ta'kidga muvofiq belirlashni ta'minlash maqsadida quyidagi hujjatlar tayyorlanadi. Bunday hollarda yuqoridagi chakana sotish baholarini qayd etish kitobida quyidagi baholangan chakana baholar to'g'risidagi yozuvlar 7-9 – ustunlarida ko'rsatiladi.

Savdo ustaxanasini chakana savdo korxonalarida foydalaniladigan inyenasiy ma'muriy hisoblovchi hujjatlar bo'yicha, turli savdo ustaxanasini qo'llanilishi sahahli va boshqa tovarlarga to'g'ri keladigan savdo ustaxanasini summasi ta'liming o'rtaqchiligi asosida topiladi.

Chakana savdo korxonalarida ulgurji savdo korxonalaridan faoqir o'lav qabul qilinayotgan qanday tovarni va qancha miqdorda sotilganligini bilish bo'yicha, ya'ni kasaga xitim qilingan savdo pulini chakana savdo shoxobchalarida savdolanayotgan tovarni hujjatlariga tegishli ekanligini aniqlab bo'lmaydi. Bunga sabab shundaki har bir tovarning sotilishi chakana savdo shoxobchalarida bevosita hujjat bilan rasmiylashtirilmaydi. Shuning uchun chakana savdo korxonalarida tovarlar hisobining davriy tizimi qo'llaniladi. Ushbu tizimga muvofiq o'zining va keyingi inyenasiyatiga nuzul hamohitlari, shuningdek tovarlarning o'zining o'zida nuzul hamohitlar ushbu hujjatda sotilgan tovarlarning miqdori aniqlanadi va topilgan summa chakana tovar ayantmasi hisoblanadi. Davriy tizimga asosan sotilgan tovarlar summasi quyidagicha topiladi:

Davriy tizim bo'yicha tovarlar summasi	$+$	Davriy tizim bo'yicha qabul qilinayotgan tovarlar summasi	$-$	Davriy tizim bo'yicha tovarlar qabul qilingan	$=$	Davriy tizim bo'yicha tovarlar summasi
--	-----	---	-----	---	-----	--

Ushbu turlar bilan birga, har qanday Yilg'ini kasonga kirituvchi tovarlarni paxta, g'alla, marmur va si bilan taqqoslash imkoniyatiga ega bo'lgan davrlardan so'ngi davrlarning o'zgarishiga o'ziga o'ziga moslashganligini ta'kidlash zarur bo'ladi.

Chakana savdo turlarining ilg'urji savdodan farqli jihatlaridan yana biri savdodagi davriy taqdimot qabul qilish natijalarida savdo korxonalarida har bir tovar tarakotini son qilib, taqdimot qabul qilish imkoniyati bo'lmaydi. Shuning uchun chakana savdo korxonalarida ilg'urji savdo korxonalaridagi o'laroq tovarlarning qiymat jihatidan hisobi olib boriladi. Tovarlarning haqiqiy ehtiyoj bo'lmishidan foydalanib, inventarizatsiya o'tkazilgan va taqdimot qabul qilish natijalarida aks ettiriladi.

Chakana savdo korxonalarida tovarlarning bevosita iste'molchilarga taqdimot qabul qilish natijalarida o'laroq ko'rib, baholash, sinash ko'rish va boshqalar kabi holatlar ko'p bo'ladi. Bu o'z navbatida chakana savdo korxonalarida ilg'urji savdo korxonalarida o'laroq tovarlarning sinash, to'kilish, buzilish va shu kabi sabablar tufayli taqdimot qabul qilish natijalarida qabul qilinmaydi. Shuning uchun chakana savdo korxonalarida tovarlarning taqdimot qabul qilish natijalarida ilg'urji savdo korxonalaridagi o'laroq balandroq bo'ladi.

Chakana savdo korxonalarida tovarlar bilan kelgan xaridatlar (masalan, buzilgan, xatolar, surtax, yoshliklar va boshqalar)ni yig'ish va taqdimotchilarga taqdimot qabul qilish natijalarida, o'z navbatida, chakana savdo korxonalarida idishlar harikati hisobining taqdimot qabul qilish natijalarida taqdimot qabul qilish natijalarida o'laroq olib borilgan bo'lmaydi.

Chakana savdo korxonalarida taqdimot qabul qilgan tovarlarni sotishdan so'ngi konsignatsion harakatlar natijalarida tovarlarni sotib berish natijalarida konsignatsion harakatlar natijalarida taqdimot qabul qilish natijalarida konsignatsion va konsignatsion tovarlar chakana savdo korxonalarining hisobiga kiritilmaydi. Bunday tovarlar balansdun taqdimot qabul qilish natijalarida konsignatsion tovarlar taqdimot qabul qilish natijalarida konsignatsion bo'ladi.

25.2. Chakana savdo korxonalariga tovar operatsiyalarini hujjatlashtirish

Tovarlar kiritimini hujjatlashtirish. Chakana savdo korxonalariga tovarlar bevosita ishlab chiqarish korxonalaridan, ilg'urji savdo korxonalaridan, uyaytoy va ilg'urji savdo korxonalaridan, xususiy taqdimotchilardan va boshqalar bilan kelib tushadi. Tovarlarni kiritim

qilinishi haqida shartlar va shartlarni qabul qilib olish yo'liga, kire to'lovlarini keltirib chiqarishga, qanday to'lovlar bilan kiritilganligi, transport xizmat va boshqa omillarga bog'liq. Tovarlar savdo do'konlariga ekspeditorlar orqali yoki savdo do'kon mudirining o'zi orqali ta'minotchilarning omborlaridan, taniyo ta'minotchilardan qabul qilinishi mumkin. Bundan tashqari tovarlar ulgurji savdo korxonalarini sanonidan ma'konalashtirilgan tarzda ham yetkazib berilishi mumkin. Tovarlar tarafdagi, massalar, xaltalarida, boshqalarda, shifalalarda va boshqa idishlarda yoki tarada shaklida tashishi mumkin.

Chakana savdo korxonalariga markaziy kashitilgan holda ulgurji savdo korxonalarini tomonidan yetkazib berilgan tovarlar omborlarini yoki savdo do'konlarini sanonidan san vasifalari jihatidan qabul qilinadi. Qabul qilish vaqtida san vasifalari jihatidan cheklanish shart emas. Qabul qilishda san vasifalari uchun aniqlanmagan cheklanishlar to'g'risida shartlar mavjud. Ikki nusxada tuziladi. bunday cheklanishlar aniqlanmaganida ombor mudiri tovarlarni kuzatish hujjatiga (shart-hakorat, TTN) qabul qilib olinganligi to'g'risida ma'nosizlik aksadi.

Savdo korxonasiyu ekspeditorlar orqali keltirilgan tovarlar odatda markaziy omborga yetkaziladi yoki korxonalar barabarining tarmoqishi asosida bevosita savdo do'konlariga tarqatiladi. Markaziy omborlarga kelib tushgan tovarlarni ombor mudiri ekspeditorlar san vasifalari jihatidan qabul qilib oladi.

Chakana savdo korxonasiyining markaziy omboriga keltirilgan tovarlar ulgurji savdo do'konlariga savdo ustalarini belgikiyali va o'lar sotish baholarida kiritilgan qilinadi. Korxonalar barabarining tarmoqishiga ko'ra tovarlar savdo do'konlariga sotish baholarida yukxatlarini orqali tarqatiladi. Bunday yukxatlarini ikki nusxada yoziladi. unga savdo korxonasi rahbari va bosh boshqaruvchi qo'l qo'yadi. shuningde ombor mudiri tovarni topshirganligi, savdo do'kon mudiri esa tovarni olganligi to'g'risida kuzatib chikadi. Bevosita savdo do'kon mudirining o'zi tomonidan ta'minotchilardan olib keltirilgan tovarlar savdo do'koniga chakana savdo korxonasi savdo bo'limi boshqaruvchi har qanday savdo ustalarini bular kiritilganligi.

Chakana savdo korxonalariga kelib tushgan tovarlar har qanday shart-hakoratlariga o'zini kuzatib chikish transport hujjatlarini (TTN, taniyo) mahsulotlari, yuk keltirish yo'li, do'kon, tortish shartlari, do'kon xizmatlari, tovar yordamlari va boshqalar), sifat sertifikatlarini va boshqa hujjatlarini o'z ichida o'z ichida. Barcha kiritilgan hujjatlarini savdo do'kon mudirining hisobotlari bilan birlashtirib chikadi chakana savdo korxonasiyining boshqaruvchi tomonidan.

Chakana savdo korxonalariga kiritil qilingan tovarlar naqd pulga, kreditga, maydon, g'uj, avvalasavabli shu maqomda shuningdek turli sabablarga ko'ra hisobdan chiqarilishi mumkin.

Tovarlarining naqd pulga sotilishini hujjatlashtirish. Chakana savdo korxonalarida savdo do'koni darida tovarlarni naqd pulga sotish davlat soliq inspeksiya-sidun o'z yozuvi bilan o'tgan muddat – kassa mashinalarini (NKM) qat'lash o'qini amalga oshirishi kerak. Savdo do'koni darida NKM sahobchigi ko'rsatkichlarini qayd etish kitobiga yoziladi. Ushbu kitobda kassani sahob zo'rak kichikining bosh surmasi, kassani qaytarilgan cheklar va sahob ko'rsatkichining oxirgi summasi yozib boriladi. NKM sahob ko'rsatkichlarini bosh va oxirgi surmatlari yig'indisi jami savdo hisablarining miqdorini ifodalaydi. Qaytarilgan tovarlar bo'yicha savdo pul xarid bo'ya NKM cheki asosida qaytariladi. Kun oxirida barcha qaytarilgan cheklar vuzaga yozib boriladi va savdo do'koni mudirining hisob-kitobiga ilova qilinadi. Kuzg'ozul NKM hokimiyat bo'yicha yozilgan kassa savdo hisob belgilari haqida (Supermarket, KUM, BLM va boshqalar) dastlabki o'rganishlar bo'yicha kun oxirida savdo do'koni direktori va kassalar ishchisida dastlabki surmat tuziladi. barcha qaytarilgan cheklar alohida vuzalarga yozilishi kerak va kassalarining hisob-kitoblarini hokimiyatga topshiriladi.

Chakana savdo korxonalarining o'z avvalarini o'z idoralari shunga savdo pullari ko'rsatkichlariga kiritilgan kassa o'rdi ushbu kiritiladi. Ushbu o'rdi ning ko'rsatkichlarini savdo ko'rsatkichlarini o'zining o'z pul hisob-kitobiga ilova qilinadi.

Tovarlarining kreditga sotilishini hujjatlashtirish. Naqd pul tovarlarni kreditga rasmiylik ko'rsatkichlarini hisoblangan jismoniy shaxslarga tovarlarni hujjatlangan to'lovga muvofiq 2 yil muddatgacha sotiladi.

Tovarlarini kreditga sotilish uchun savdo korxonalarida savdo korxonasi rahbari nomidagi kassa sahob va oxirgi ach o'ylaydi ish haqi taq'ribisida ma'lumot berish taq'dim etadi. Shu bilan bir vaqtda ma'lumot bir nuqtada g'uzovga qo'yadi. Savdo korxonasi rahbarining to'lov bilan kreditga sotilayotgan tovarning o'ng kamida 60% so'zlash qiyomatini kassaga kiritil qilinadi va savdo korxonaga chek yoki kvitansiya taq'dim etiladi. Shundan so'ng savdo bo'limi va xaridor o'rtasida belgilangan nuqtada o'z o'zini qiyomat majburiyati tuziladi. Ushbu hujjatlar savdo kreditga naqd savdo tovarini o'z o'zini qiyomat naqd pulga o'z o'zini, tovar qiymati to'lovining qanchasi kashikini o'z o'zini, o'z o'zini to'lov summasi, naqd fal'da kreditga sotilgan tovar naqd to'lov to'langanligi, to'lovni qiyomat savdo korxonasi

Tovarlarning qaytarilishini hisjatlantirish. Chakana savdo korxonalarida tovarlarni turli sabablarga koʻra, massalar, sifatlarning tozazilganligi, un, un, shishalarning ochilishi va boshqa sabablarga koʻra qaytarilishiga aytdan ishi mumkin. Bunday hollarda shahodatlik tuzatmalar bilan rasmiylashtiriladi. Sales-fakturalarning yordamida qaytarilish tovarlarning qaytarilishi sezilayotib qayiladi.

Tovar nobudgarchiliklarini hisjatlantirish. Chakana savdo korxonalarida tovarlar toshirish, saqlash va solish jarayonlaridunobudgarchiliklari mumkin. Bunday tovarlarga shahodatliklar tuzatmalar beriladi:

1. Me'yoridagi nobudgarchiliklar.
2. Me'yoridan oʻtib nobudgarchiliklar.

Me'yoridagi nobudgarchiliklarga tovarlarning tabiiy kamayishi, me'yoridagi sifatlari (shisha tovarlar va shisha idish idagi tovarlar) va huzurli kinali.

Tabiiy kamayish deganda tovarlarning fizik-kimyoviy xususiyatlarini oʻzgarishi oʻziga oʻlchamning massasi (ogʻirligi)ni yuki hajmi kamayishi tushuniladi. Tabiiy kamayish me'yorlari tovarlarning chakana solish shahodatlikdagi qiymatiga nisbatan fiziklarda belgilanuvchi, ular tovarlarning un, un, boʻyicha talab qulushidir. Tabiiy kamayish me'yorlari kamogʻazirliklari tashvirdan tashvirlanadi. Tabiiy kamayish faqatgina tovarlari oʻzida tovarlar boʻyicha kamomadur aniqlanayanda hisoblanadi, i. shu kamayishni oldindan hisoblashga yoʻl qoʻyilmaydi. Chakana savdo korxonalarida tabiiy kamayish faqat solingan tovarlar qiymatiga nisbatan taxmin hisob-kitob asosida aniqlanadi (keyingi betga koʻring). Ushbu hisob-kitob asosida solingan tovarlarga toʻgʻri keladigan tabiiy kamayish summasi quyidagicha aniqlanadi:

<p>Oldingi inventarizatsiyada solingan tovarlar ogʻirligi (yuki) toʻgʻri keladigan tabiiy kamayish</p>	_____
<p>Oldingi tovarlar toʻgʻirligi va keyingi inventarizatsiyada toʻgʻri keladigan katta tovarlar toʻgʻirligi toʻgʻri keladigan tabiiy kamayish</p>	_____
<p>Ushbu ikki hisobni hisoblaganda toʻgʻri keladigan tabiiy kamayish</p>	_____
<p>Oʻzgi inventarizatsiyada solingan qimmat tovarlar ogʻirligi (yuki) toʻgʻri keladigan tabiiy kamayish</p>	_____
<p>Solingan tovarlarga toʻgʻri keladigan tabiiy kamayish</p>	_____

Islohot uyatmasi tarkibi nisbatan doimiy va sifat yirik bo'lgan shaxslar savdo korxonalarida tabiiy kamayishi tashqi yaroqlarning jumladan bo'yicha belgilangan me'yordagi ularga nisbatan me'yor kamayishlarini o'z ichiga olinadi.

«Tashkilot nomi»

savdo korxonalarida tabiiy kamayishi tashqi yaroqlarining ularga nisbatan me'yordagi kamayishlarini o'z ichiga olinadi

№	Tashkilot nomi	Jami			
		Tabiiy kamayishi tashqi yaroqlarining ularga nisbatan me'yordagi kamayishi	Tabiiy kamayishi tashqi yaroqlarining ularga nisbatan me'yordagi kamayishi	Tabiiy kamayishi tashqi yaroqlarining ularga nisbatan me'yordagi kamayishi	Tabiiy kamayishi tashqi yaroqlarining ularga nisbatan me'yordagi kamayishi
1	2	3	4	5	6
		5	4	3	6
		50000	100000	100000	50000

Bo'yicha tashkilotlar tomonidan sotilgan tovarlar summasi	Savdo korxonalarida tabiiy kamayishi tashqi yaroqlarining ularga nisbatan me'yordagi kamayishi	Savdo korxonalarida tabiiy kamayishi tashqi yaroqlarining ularga nisbatan me'yordagi kamayishi	Tabiiy kamayishi tashqi yaroqlarining ularga nisbatan me'yordagi kamayishi	Savdo korxonalarida tabiiy kamayishi tashqi yaroqlarining ularga nisbatan me'yordagi kamayishi	Jami
7	8	9	10	11	12
150000	150000	74000	100000	110000	150000

Jami tabiiy kamayishi tashqi yaroqlarining ularga nisbatan me'yordagi kamayishi tashqi yaroqlarining ularga nisbatan me'yordagi kamayishi

Sinhalar tovarlar va xizmatlaridagi keladigan tovarlar to'lovining yig'iri, yashil ichimliklar va boshqalarning sinshiga doir me'yordagi va me'yordan ortiq nobudgarliklar tashqi yaroqlarining buzilishi, sinishi va boshqalari to'lov tasdiqlanishi bilan o'z ichiga olinadi.

Me'yordagi tabiiy kamayishi, sinishi, buzilishi va chiqindilar savdo korxonalarida sotilgan tovarlarga, me'yordan ortiq nobudgarliklar va moddiy javobgarliklar shaxslar bo'yicha o'lib boriladi. Me'yordan ortiq nobudgarliklar bo'yicha savdo korxonalarida ortiq belgilashning imkoniy bo'lmagan hollarda bunday nobudgarliklar savdo korxonalarining xizmatlari o'lib boriladi.

Mel'yonlar o'rtiq nebudgarchiliklar, odatda, tovarlarni saqlanishini o'ziga tasakkil etuvchilik, ularni tashirish, tashish va sotishda blyotqorsizlikka yo'l qo'yilganligi sahehi vujudga keladi. Tovarlarning unday nebudgarchiliklari tabiiy kamayishdan o'tlanq yuz bergan vaqtda savdo korxonasi rahbarining buyruqi bilan tayinlangan komissiya ononidan tegisali ras ishsa rasmiy belgililishi lozim.

Tovar nebudgarchiliklari yog'och idishlar (tuchikalar)da keltirilgan uyug' tovarlar vaziri (qajir)ni o'sha idishda saymas' hura barajuda siyagishi varniga bur' yuz berishi mumkin. Suyug'likni o'ziga siyadraligan yog'och idishlar massasi ulardagi tovarlar sarib bo'lingach, tartib ko'rilganda kelib ushgan vaqtdagi massadan ortiq kalsa, ortida vujudga kalyan o'ldiqina uyug' *idishlar massayuzi o'sha idish* deb ataladi. Ushbu massa s'ma idishdagi tovar kamayganligini, ya'ni tuzing nebud bo'lganligini bildiradi.

Misol uchun, kichik hajjati bo'yicha yog'och bochkada keltirilgan massayuzining sof vaziri (netto) 100 kg, buchikaning vaziri 8 kg. Margarin otib bo'lingach bo'lingan yog'och bochka tartib ko'rilganda uning vaziri 0 kg kamligi aniqlandi. Demak, 2 kg margarin bochkaga k'ngib ketganligi uchun kam dalgan. Agar 1 kg margarinning sotish narxini 5200 so'm esak, ularda 10400 so'mlik (2kg x 5200 so'm) tovar nebudgarchiligiga n' huyilganib saqlanadi. Ushbu nebudgarchilikni moddiy javobgar shaxs o'z yulidan xujjatli ish uchun korxonani tuzgan komissiya tarafdandan rasmasida o'ldish massayuzini o'ldishi to'g'risida dalolat berma tuziladi. Ushbu rasmasi nomu moddiy javobgar shaxs hisobxotining chiqim o'ldiniga kiritiladi va u bilan kurgalari yappa topshiriladi.

25.3. Chakana savdo korxonalarida moddiy javobgar haxslarning hisobotlarini tuzish, taqdim etish va ulargu vaqulteriyu ishlovini berish

Chakana savdo korxonalarida moddiy javobgar shaxslar kirim va chiqim hujjatlari asosida o'zlarining javobgarligida bo'lgan tovar va barcha o'ycha hisobot tuzadilar. Ushbu hisobot turli cha numlarini, «Tovar hisoboti», «Tovar-pul hisoboti» deb ataladi.

Hisobotning taqdim etish muddatlari savdo korxonasi rahbarlari ononidan turli shaxslarni o'ldirgacha olgan hujjat korxonaning katu-lichikligi va ishsa keshganligi, tovar operatsiyalarining soni, savdo g'ulining miqdori va boshqa shu kabi) belgilanadi. Amal iyosida yuqoridagi shart-

sharoitlarga qarab hisobotlarni savdo korxonalarida har oltin, har oltin oyda, har haftada, har oltin kunida yoki oyda bir marta uzadilar.

Chakana savdo korxonalarida moddiy javobgar shaxslarning hisobotlari tiril, produkt va rasmiylashtirilish qandadir deb ayta bo'lmaydi.

Hisobotning tiril qismida savdo korxonasiining nomi, savdo shaxsining ismi, nomi va tartib raqami, moddiy javobgar shaxsning familiyasi, ismi va shifoni, hisobotning tiril vaqti, tirilgan davri va bosh va oxirgi sanasi, qimmatlarining qimmi ko'rsatiladi.

Hisobotning produkt qismi kirim va chiqim bo'limlariga bo'linadi, ushbu bo'limlar hisobotning yuza va o'zga tomonlariga joylashtiriladi. Hisobotning yuza tomonidagi kirim bo'limida bilindiqli qatorda tovar va taralarning hisobot davri boshidagi qoldiq, shu o'qulek tovar va taralarning kirimi ko'rsatiladi. Tovar va taralarning davri boshidagi qoldiq summalari o'zining hisobotning oxirgi qoldiq summalari bilan taqqoslanadi. Agar hisobot inventarizatsiya o'tkazilganlar, keyingi bir marta hisobot taqabilsa, u holda tovar va taralarning bosh qoldiq summalari inventarizatsiya vaqtigacha olinadi. Hisobotning kirim bo'limida tovar va taralarning kimlardan olinganligini tasdiqlovchi hujjatlar xronologik tarzda alohida qatorlarda yoziladi, taral kirim hujjatlarini yozilgan, alohida qatorda tovar va taralar kirimining jami summalari ko'rsatiladi. Hisobotning chiqim bo'limida tovarlarning chiqimi (sotilishi, taqdim etishlari) qayd etiladi, tovar nobudiyroliklari, kinnomadlar va bosuqlar to'lov b' qismlilik ben. vchi hujjat asosida xronologik tarzda ko'rsatiladi. Barcha chiqim hujjatlarini yozilgan, alohida qatorda tovar va taralar chiqimining jami summalari ko'rsatiladi.

Kirim va chiqim summalari jamlanib, alohida qatorlarda tovar va taralarning hisobot davri oxiridagi sonisiga bo'lgan qoldiq summalari ko'rsatiladi. Hisobot qoldiq summalari bosh qoldiq summasiga jami kirim summasini qo'shish va undan jami chiqim summasini ayirish orqali topiladi.

Hisobotning o'zga tomonida idishlarning hisobot davridagi harakati vaqtning alohida turari bo'yicha natural qiyos asosida aks ettiriladi.

Hisobotning rasmiylashtirish qismida muqobil va qoldiq kirim va chiqim hujjatlarining soni, moddiy javobgar shaxsning imzosi, hisobotni qabul qiluvchi va tekshirgan muvakkilning familiyasi, ismi va shifoni, imzosi, shuningdek moddiy javobgar shaxsning hisobotga kirilgan tuzatishlarga qozi ekamligi va ularning qabul qilinishini tasdiqlash imzosi ko'rsatiladi.

Maddiy javobgar shaxslarning hisobidagi kiritim masxara tuziladi. Hirdonli asxosi barcha maddiy to'lovli boshlang'ich hujjatlar bilan bu xgaiteriyaga qabuliladi. Buxgalter hisobotini qabul qilib olganligi va xshohiriyatligi t'g'ri shida maddiy javobgar shaxsga qaytariladigan ikkonatli masxasiga qayt qshkadi.

Ushuna savdo korxonasi buxgalteriyasi tovar hisobotlarini qayshir yun tuzi tekshirish uchun kuzish shurt. Tekshirishda hisobning bosh qo'k'iq summalasini olding hisobotdan to'g'ri qabulilganligi, har bir kiritu va h'iqiqat yozmalariga doir hujjatlar mavjudligi, ularni to'g'ri tuzi qabulilganligi, hisobdagi kiritu va o'chiqin summalasini q'uriniylik oldiq summalasini to'g'ri hisobdan yozilganligi aniqlanadi. Aniq k'angunato xshohirliklar hisobotlarning bar ikkonatli masxasidagi barcha va t'maslanadi. Buxgalteriyada tekshirilgan hisobotlar korxonada raiburi to'runidan aniq qabuldi va summalasini to'g'ri qabulilgan va k'angunatli summalasini barcha ali iliy hisobda t'yuzishga asos bo'ladi.

25.4. Ushuna savdo korxonalarida tovar operatsiyalarining buxgalteriya hisobi

Tovarlar kiritimining hisobi, 21-sari BHMga muvofiq chakana savdo korxonalarida tovarlar hurchilamining summalasini hisobi 29.30) «Chakana savdodagi tovarlar» shohitida olib beriladi. Ushbu shohitning, debetida tovarlarning, t'masliklardan sotib olinishi va boshqa num'alar hisobidagi to'payishi, kreditida esa tovarlarning sotilishi va boshqa o'chiqinlarni aks etiriladi.

2020 «Chakana savdodagi tovarlar» shohitining yaratilishi 29.10) «Omburlardagi tovarlar» shohitiga to'liq o'vshaydi, shohitning tuzi barchadagi uring debet va kreditida tovarlar sotish baholarida, ya'ni savdo ustamali bilan birgalikda aks etiriladi.

Chakana savdo korxonalarida, maddiy alqurji savdo korxonalarida, yirik, tovarlarni kuzatib shohit bilan sotib olinishi va ular bilan hisob-kitoblarni q'yshdagi usullardan birida olib berish mumkin.

1-usul. Chakana savdo shohit bahalariga kiritu qilingan tovarlarni o'vosi 29.20) «Chakana savdodagi tovarlar» shohitiga hisobga olish usuli. Ushbu shohitda tovarlar uzluksiz hisob to'runasosida sotish baholarida, ya'ni savdo ustamali bilan birgalikda aks etiriladi. Q'yamat, amoydiga muvofiq tovarlarning sotish baholariga ulasni t'masliklardan sotib olish

hisoblaridagi qiymati, sotib olishga doir barcha qo'shimcha xarajalar hisobga olinib, s/g breketlik, bo'xona, savitlik va boshqa xarajalar) va savdo ustunasi kiritiladi.

3-usul. Tovarlarni sotib olinishini muvafiq savdo shartnomasida (masalan, 1510 «Tovar moddiy boyliklarni sotib olinishi» shartida) hisobga olish usuli. Ushbu shartda tovarlar uzluksiz hisob tizimiga muvofiq sotib olinib baholarida, ya'ni tamarksi bo'ryicha, aks ettiriladi. Qiymat ta'minotiga muvofiq tovarlarning tamarksi qabli barcha qo'shimcha xarajalar hisobga olinib, s/g breketlik, bo'xona va boshqa xarajalar) kiritiladi. Sotib olishga doir barcha xarajalar u dlar 1510 «Tovar moddiy boyliklarni sotib olinishi» shartida ta'minot va tovarlar savdo shoxsohalariga kiritiladi. Ushbu shart 2920 «Chakana savdodagi tovarlar» shartiga yopiladi. Tovarlar sotib olish qiymati usuliga qo'yiladigan savdo ustunasi alohida 2980 «Savdo ustunalar» shartining kreditida va 2920 «Chakana savdodagi tovarlar» shartining debitida aks ettiriladi.

Tovarlar kiritilishining ta'limiy hisobi moddiy javobgar shaxslar (savdo shoxsohalarining mudirlari) bo'ryicha olib boriladi.

Tovarlar ni naqd pulga sotilishining hisobi. Tovarlar naqd pulga sotish va naqd olingan daromadning hisobi savdo pulni qayta topshirilgan pulga bog'liq. Savdo puli kassona kassasiga topshirilganda quyidagi hisoblar yozuvi qilinadi:

Debet 5010 «Kassadagi pul mablag'lar»,

Kredit 9020 «Tovarlar ni sotishdan olingan daromadlar».

Savdo daromadlari tomonidan bevosita savdo pullarini kassonalariga yoki bankning kassasiga topshirilishiga kuzatish qaydnomalari va kuzatishlar asosida quyidagi hisoblar yozuvi qilinadi:

Debet 5710 «Pul o'zlashtirish», 5710 «Hisob-kitob shartidagi pul mablag'lar», 6810 «Qisqa muddatli kreditlar»;

Kredit 9020 «Tovarlar ni sotishdan olingan daromadlar».

Tovarlar ni plastik kartochkalar orqali sotilishining hisobi. Tovarlar ni plastik kartochkalar orqali sotilishining hisobi savdo shartnomasida o'rnatilgan plastik kartochkalar terminallarining bank muassasalarida o'rnatilgan kompyuterlar bilan bevosita bog'langanligiga bog'liq. Agar ushbu bog'liqlik mavjud bo'lsa, plastik kartochkalar orqali sotilish to'g'risidagi mu'jizalar kuzatishida kompyuter terminali orqali bank

tasvirlanib, natijada Agar ishlab chiqarilgan mahsulotning sossiy qimmatiga tashabbusi plastik qabul qilishda kelib chiqqan mahsulotda zaxmasizligi olib beriladi va a'yoqda plastik kantachika shoxdun tarkibining asosiy hisob raqamiga o'tkaziladi. Tovarlarini plastik arachikalar sotilishiga quyidagi hisoblar beriladi yozuv beriladi.

1. *Tovarlar plastik kantachikalar orqali sotilganda*

Debet 5710 «Hissab-kitob» hisobidagi pul mablag'larini;

Kredit 9020 «Tovarlarini sotishdan olingan daromadlar».

2. *Plastik kantachikalar orqali amalga oshirilgan sarda pulni o'zlashtirish hisob-raqamiga tashigun*

Debet 5110 «Hissab-kitob» hisobidagi pul mablag'larini;

Kredit 5710 «Yulidagi pul mablag'larini».

Tovarlarning kreditga sotilishining hisobi. «Tupshiriq» nomli hisoblar asosida kreditga sotilgan tovarlar bo'yicha quyidagi hisoblar beriladi:

- *Kreditga sotilgan tovarlar bo'yicha olingan sarda pulni*

Debet 5010 «Kassa» hisobidagi pul mablag'larini;

Kredit 9020 «Tovarlarini sotishdan olingan daromadlar».

- *Kreditga sotilgan tovarlar bo'yicha qarzlarning qarzini:*

Debet 4710 «Kreditga olingan tovarlar bo'yicha qarzlarning qarzini»,
4890 «Boshqa debitorlarning qarzini»;

Kredit 9020 «Tovarlarini sotishdan olingan daromadlar».

Kreditga sotilgan tovarlar bo'yicha qarzni debitorlar nuqta pul bilan, hisobdagi hisoblar bilan yozishni o'z ichiga oladi. Naqd pul bilan qarz qaytalganda

Debet 5010 Kredit 4710, hisoblar hisobidagi qarz qaytalganda Debet 4710

Kredit 4710 yozuvlar beriladi. Devo muddati o'tgan qarzlarni ko'rsatib o'tish uchun quyidagi hisoblar beriladi:

Debet 9430 «Boshqa operatsion xarajatlari»;

Kredit +710 «Kreditga sotilgan tovarlar bo'yicha qarzlarning qarzini»,
4890 «Boshqa debitorlarning qarzini».

Tovarlarning ushbu usulda ulgurji sotilishining hisobi. Tovarlarining ushbu usulda ulgurji sotilishining hisobida quyidagi yozuv beriladi:

- *Hissab-kitob asosida*

Debet 5110 «Hissab-kitob» hisobidagi pul mablag'larini;

Kredit 6510 «Xaridor va buyurtmachilardan olingan boʻnuklar»;
-Sotilgan tovarlaridagi qoʻshimcha qiymatlar

Debet 4010 «Xaridor va buyurtmachilardan olinadigan cheklarni»

Kredit 9000 «Tovarlarini sotishdan olingan daromadlarni»

-Chiqarilgan barcha turdagi cheklar

Debet 6510 «Xaridor va buyurtmachilardan olingan boʻnuklar»

Kredit 4010 «Xaridor va buyurtmachi tomonidan olinadigan cheklarni»

-Qabul qilingan cheklarning hisobidagi

Debet 5110 «Tisab-kitob shartlari»

Kredit 4010 «Xaridor va buyurtmachi tomonidan olinadigan cheklarni»

Chakana savdo korxonalarida tovarlar oʻzining asl qiymatidan mavofiq ishlab chiqarishidan ham boʻlishi mumkin. Tovarlarning ishlab chiqarish soʻhdan soʻlish va undan olingan daromad quyidagi yozuv bilan aks ettiriladi:

Debet 6710 «Xodimlar bilan ishlab chiqarish hisob-kitoblarni»

Kredit 9020 «Tovarlarini sotishdan olingan daromadlarni»

Chakana savdo korxonalaridagi tovarlar raqabning buyrugʻi yoki zimtoyishi bilan xoʻjalik investitsiyalari bilan aylantirish mumkin. Tovarlarni ushbu maqsadda berilishi ham, soʻsiblarini oʻz ichiga olgan daromadga kiritiladi va bargahtariya hisobida quyidagi yozuv bilan aks ettiriladi:

Debet 1080 «Xoʻjalik investitsiyalari vujudlanishi»

Kredit 9020 «Tovarlarini sotishdan olingan daromadlarni»

Ushbu holat sifatida kiritilgan tovarlar bargahtariya hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 0600 «Uzoq muddatli investitsiyalarni»

Kredit 9020 «Tovarlarini sotishdan olingan daromadlarni»

Bepal berilgan tovarlar bargahtariya hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

-Bepal berilgan tovarlarning sotish qiymatiga.

Debet 4010 «Xaridor va buyurtmachilardan olinadigan cheklarni»

Kredit 1820 «Tovarlarini sotishdan olingan daromadlarni»

-Bepal berilgan tovarlar boʻyicha qoʻshimcha qiymatlar olinadiganiga.

Debet 9130 «Boshqa operatsion xarajatlarni»

Kredit 4510 «Xaridorlar va buyurtmachilardan olinadigan cheklarni»

Tovarlarning chakana savdo muxobehatlari oʻrtasidagi ichki almashuviga urga guvohlik beruvchi ichki yuz xatlari (makludoylar) ushbu **Debet 2920** «Chakana savdodagi tovarlar (oluvchi)» **Kredit 2920** «Chakana savdodagi tovarlar (beruvchi)» yozuvi qilinadi.

25.5. Chikana savdo korxonalarida idishlar hisobining xususiyatlari
 Chikana savdo korxonalarida idishlarning hisobi maxsus 2950
 K davlat hisobidagi va boshqa hisoblar va shartlarda olib boriladi. Ushbu aktiv
 sifatining sifatida idishlarning turini aniqlay va boshqa manbaalarda olib
 olishni, kreditida ushularning taqribotini ilgari qaytarilishi, sotilishi va
 muvofiq ehtiyojlarini aks ettiriladi. Idishlarning hisobi taqribotida sotib
 olish tartiblarida yoki qo'shimcha bahy bilan olib boriladi.

Idishlarga oid operatsiyalar hisobda quyidagi yozuvlar bilan aks
 ettiriladi (25.1-jadval):

25.1-jadval

Idishlarning o'zgar operatsiyalarini hisoblarida aks ettirish tartibi

№	Operatsiyalar tavsifi	Skkim	Shartlar		Xususiyat
			Kontraktlar va Dahol	Kredit	
1	Idishlar bilan bog'liq xaridlar kreditida olib olingan	2950000	2950	10000	Shartlar bilan
2	Idishlarning sotib olinishidan shartlar bilan bog'liq xaridlar qaytarilishi bilan bog'liq idishlarning sotib olinishidan Tayanchlar bilan bog'liq xaridlar kreditida olib olinishi	1000000	2950	10000 10000	Shartlar bilan
3	Idishlarning sotib olinishidan kreditida olib olinishi	200000	2950	400	Davlat hisobidagi shartlar bilan kreditida olib olinishi
4	Idishlarning sotib olinishidan kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi	2000000	2950	2000	Davlat hisobidagi shartlar bilan kreditida olib olinishi
5	Idishlarning sotib olinishidan kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi	2000000	2950	2000	Shartlar bilan kreditida olib olinishi
6	Idishlarning sotib olinishidan kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi	2000000	2950	2000	Shartlar bilan kreditida olib olinishi
7	Idishlarning sotib olinishidan kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi	1400000	2950	2250	Shartlar bilan kreditida olib olinishi
8	Idishlarning sotib olinishidan kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi	200000	2950	2000	Shartlar bilan
9	Idishlarning sotib olinishidan kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi	200000	2950	2000	Shartlar bilan
10	Idishlarning sotib olinishidan kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi	200000	2950	2000	Shartlar bilan
11	Idishlarning sotib olinishidan kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi	200000	2950	2000	Shartlar bilan
12	Idishlarning sotib olinishidan kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi kreditida olib olinishi	200000	2950	2000	Shartlar bilan

Idishlarning taqribot hisobi muvofiq qaydga shartlar bo'yicha ularning
 turi, guruhlari, butunlari bo'yicha tartib-pul birligida yuritiladi.

25.6. Chakana savdo korxonalarida tovar-maddiy boyliklar inventarizatsiyasi xususiyatlari va uning natijalari hisobi

Chakana savdo korxonalaridagi tovar va mahsulotlarning inventarizatsiyasini tashkil qilish va o'tkazish 19-sani BHMN shartlarizatsiyasini tashkil qilish va o'tkazish bo'yicha amaliy qo'llanma bo'lib, Davlatniq. xarakatni, rasmiylashtirish, natijalarni aniqlash tartibiga ko'ra chakana savdo korxonalaridagi tovar-maddiy boyliklarning inventarizatsiyasi ilgari savdo korxonalaridagi tartibga asosan o'tashaydi. Lekin quyidagi jihatlari bilan ulama litrajlash o'zgarib:

Birinchiidan, chakana savdo korxonalarida tovar-maddiy boyliklar inventarizatsiyasi asosida o'zgarishlaridagi pul mablag'larini sarashdan boshlanadi. Naq pul mablag'larining saroyi alohida alohida bilan rasmiylashtiriladi.

Ekinchiidan, pul mablag'lar bilan savdo do'konidagi tovarlar sur'atli o'zgarib, shu maqsadga e'tibor berib, bilan savdo do'konidagi tovarlar qayta re'yxatga olinadi.

Uchinchiidan, inventarizatsiya ma'muriy maqadda, anda o'tkaziladi, chunki uning shartlarizatsiyasida tovar aylantirishga asosiy ta'sir o'zgaradi.

To'rtinchiidan, inventarizatsiya o'tkazish vaqtida tovarlarni bevosita savdo do'konidanda o'tkazish qiyin bo'lmaydi.

Beshinchiidan, tovarlarning qayta re'yxatlanishining xususiyatlarini saqlash o'tkazish tartibining o'zgarishi va boshqa jihatlari e'tiborga olinib, rasmiylashtiriladi, masalan boshqaruvchi yozma yozg'i boyliklarning boshqaruvchi qayta re'yxatga olinadi, boshqaruvchi tovarlar sotish tartiblariga qarab guruhlantiriladi.

Oldinchiidan, tovarlar kamxarid sifatida qayta re'yxatlash hisob-kitobi, boshqaruvchi qayta re'yxatga olinadi.

Yettinchiidan, inventarizatsiya natijalaridagi tovarlar savdo do'konidanda savdo pullarini o'zgarishi va o'tkazishda kassaga topshirilganligi aniqlanadi.

Sakkizinchiidan, tovarlarni qayta re'yxatlashda inventarizatsiyalar umumiy qayta re'yxatlanmaydi.

Chakana savdo korxonalarida tovarlarning qayta saroyi inventarizatsiya bo'yicha, inventarizatsiya natijalarini o'zgarishlarini qayta re'yxatlash bilan rasmiylashtiriladi.

Chakana savdo korxonalarida tovarlarning inventarizatsiyada aniqlanish, kamxarid sifatida saqlash va sotish jarayonida yoz bergan bozori, shu maqsadga e'tibor berib, qayta re'yxatlash tartibiga e'tibor berib, natijalarini

yo'qotishlari tuzilgan hisobotlar orqali tashvish bilan hisoblanib chikariladi. Dabolan omalar asosida sotilgan kamomad va yo'qotishlar o'rtasidagi quyidagi farqlar haqida yozuvi qilinadi:

-Jami o'zlashtirilgan yo'qotishlar summasiga:

Debet 5910 «Kamomadlar va boyluklarni buzilishidan ko'rilgan yo'qotishlar»;

Kredit 2520 «Chakana savdodagi tovarlar».

-Aloqadorlik va uzoq muddatli yo'qotishlar summasining daromadlar hisoblariga olib borilishiga:

Debet 9430 «Boshqa operatsion xarajalar»;

Kredit 5910 «Kamomadlar va boyluklarni buzilishidan ko'rilgan yo'qotishlar».

-Aloqadorlik yo'qotishlar summasining moddiy javobgar shaxslar bo'yiga qo'yilishiga:

Debet 4730 «Xodimlar bilan moddiy javobgar bo'yicha hisob-kitoblari»;

Kredit 5910 «Kamomadlar va boyluklarni buzilishidan ko'rilgan yo'qotishlar».

Tovar va idishlarning foydalanilmasligi ayon qilingan hollarda savdolarini chakana savdo korxonalarining asosiy foydalanilgan davr muddatiga olib boriladi va ularni Debet 2920 «Chakana savdodagi tovarlar» Kredit 9590 «Boshqa operatsion daromadlar» yozuvi qilinadi.

Tayanch iboralar

Qat'i belgilangan sotish baholari – davlat tomonidan tayinlangan ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan tovarlar, masalan, un, tuz, o'simlik yug'li staker, dori-darmonlarning ayrim turlari, benzin, avtomobillar va shu kabilar uchun belgilanadigan sotish baholari.

Erkin sotish baholari – davlat organi tomonidan mo'ljoldagi qat'i belgilanmaydigan baholar.

Chakana savdo aylanmasi – tovarlarni naqd pulga, plastik kartoçkalar orqali, kreditga va mayda ilg'urji tarzda sotilgan pul birligidagi miqdori.

Nazorat kassa apparati – tovarlarni naqd pulga sotilishida qo'llaniladigan texnik vosita.

Plastik kartoçka – savdlarni sotishda qo'llaniladigan to'lov vositasi.

Tovarlarni ko'rdi-ga sotish – tovarlarni ko'rdi-gant darajasiy va issiq-lik ulanish ma'lum natijalar taqdim etishda qatnashgan qisqartirishlar bilan bog'liq ta'lim berish shart bo'lgan so'zlash.

Savdo usturmasi – tovarlarni olib ketishda ulanayotgan darajasiy qatnashgan qisqartirishlar ta'lim berish.

Tovar – pul hisobati – shahar va savdo korxonalarida tovarlar va ishlab chiqarish mahsulotlarini pulga ko'rdi-ga, pul bilan savdo korxonalariga va uyda ulgurji tarzda sotilganligi to'g'risida ma'lumot berish shart bo'lgan ma'lumot berishdan iborat bo'lgan ma'lumot berish.

Nazorat test savol-javoblari

1. Chakana savdo – his

- a) tovarlarni katta partiyada ma'sumiyat bilan sotish;
- b) tovarlarni katta partiyada ma'qul va ma'qul ma'sumiyat bilan sotish;
- v) tovarlarni kichik partiyalarda ma'qul pulga sotish;
- g) to'g'ri javob yo'q.

2. Chakana savdo korxonalarida tovarlar hisobi yuritilishi:

- a) sotib olish baholarida;
- b) ulgurji baholarida;
- v) sotish baholarida;
- g) to'g'ri javob yo'q.

3. Chakana savdo korxonalarida idishda kelgan tovarlarning qiymatiga:

- a) idishlar qiymati kiradi;
- b) idishlar qiymati kiradi;
- v) to'g'ri javob yo'q;
- g) idishlar qiymati ekanida hisobga olinadi.

4. Tovarlar sotib olish qiymatiga qo'shiladi:

- a) direktor oyligi;
- b) transport xarajatlari;
- v) kasb-ilevi;
- g) to'g'ri javob yo'q.

5. Chakana savdo korxonalarida tovarlarning sotish bahosi qanday aniqlanadi?

- a) kichik darajada ma'sumiyat bilan;
- b) chakana baholar ma'sumiyat bilan;

yoʻqirilmagan va qaysida fakturasi tuzilgan:

g) barcha javoblar toʻgʻri.

6. Tovarlarni naqd sotilishi quyidagi hujjat bilan tasdiqlanadi?

a) sebat-faktura bilan;

b) dalolatnomasi bilan;

v) kassa cheki yoki kassa kiritim chidori bilan;

g) toʻgʻri javob yoʻq.

7. Qanday tovarlar qancha muddatga kreditga sotiladi?

a) hammasi tovarlar xohingiz muddatga;

b) oʻziga oʻziga mahsulotlari 1 yil muddatga;

v) transport vositalari 10 yil muddatga;

g) noʻziq-ovqat mahsulotlari 2 yil muddatga.

8. Chakana savdo korxonalarida uchun tovar-pul hisobotini topshirish muddatini kuni belgilaydi?

a) korxonasi shaxsi;

b) hokimiyati;

v) taʼlimot vazirligi;

g) Vazirlar Mahkamasini.

9. Chakana savdo korxonalarida tovarlar hisobi 2920 shartida

yuritiladi:

a) uluksiv tizim boʻyicha;

b) sahlagan tizim boʻyicha;

v) derviy tizim boʻyicha;

g) barcha javoblar toʻgʻri.

10. Tovarlar 2920- shartida:

a) sotish haliolarida aks ettiriladi;

b) sotib olish haliolarida aks ettiriladi;

v) inventarizatsiya haliolarida aks ettiriladi;

g) savdo ustunalarisiz aks ettiriladi.

11. Solingan tovarlarga toʻgʻri keluvchi savdo ustunasi qaysi yozuv qilinadi:

a) Debet 9020 Kredit 9980;

b) Debet 2980 Kredit 9170;

v) Debet 2980 Kredit 9020;

g) Debet 9980 Kredit 2920.

12. Tibbiy texniy ish summasiga yozuv qilinadi:

a) Debet 9430 Kredit 9980;

b) Debet 9410 Kredit 2930;

v) Debet 2930 Kredit 2920;

g) Debet 9420 Kredit 2920.

13. Ish haqi evaziga berilgan tovarga yozuv qilinadi:

a) Debet 9020 Kredit 2930;

b) Debet 6710 Kredit 9020;

v) Debet 6710 Kredit 2920;

g) Debet 6710 Kredit 1980.

14. Mayda ulgurji sotilgan tovarlarga yozuv qilinadi:

a) Debet 4010 Kredit 2920, 2980;

b) Debet 4010 Kredit 9020;

v) Debet 9020 Kredit 2920;

g) Debet 4010 Kredit 9120.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Asosiy xarakteristik - vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz faolligini yanada yuksaltirish. – T. O'zbekiston, 2011.

2. Karimov I.A. Buzma rejim va diktatura,imiz vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz faolligini oshirishga xizmat qiladi. "Nizom" qitisediy haqiqiy realizatsiya №3 (288) 25 – yomav, 2011-yil.

3. Ulgurji tovarlar bilan ulgurji sotilgan tovarlar bilan taqqoslashni oshirish to'g'risida choralar to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999-yil 19-martdagi 123-sonli qarari.

4. Yuridik va iqtisodiy shaxslar to'g'risida ulgurji sotilgan tovarlar bilan taqqoslashni oshirish to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 27-avgustdagi 407-sonli qarari.

5. Ulgurji va chetki savdo faolligini oshirish to'g'risida ulgurji sotilgan tovarlar bilan taqqoslashni oshirish to'g'risida. Nizom. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 27-avgustdagi 407-sonli qarari bilan taqqoslash.

6. BHM №4 "Tovarlar o'ldirish to'g'risida". O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan 1998-yil 28-avgust 186-sonli qarari bilan ro'yxatga olingan.

7. BHM № 21 "Xalqiy yozuvchi va yozuvchi mahalliy xalqiy baxtlikni taqqoslash to'g'risida qaror". O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 29-avgustdagi 407-sonli qarari bilan taqqoslash.

8. Vozidov S., Murodov A., Vozidov T., Boshqa tomonlarning hisob-kitob to'g'risida. T. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001-yil 28-avgustdagi 407-sonli qarari bilan taqqoslash.

9. Ularov K.B. Savdo va iqtisodiy faolligini oshirish to'g'risida. Nizom. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 27-avgustdagi 407-sonli qarari bilan taqqoslash.

26.1. Umumiy oyoqatlanish korxonalarida tovar operatsiyulari
hisobini tashkil etish xususiyatlari

Umumiy oyoqatlanish korxonalarini tashkil etish va umumiy oyoqatlanish mahsulotlarini (xizmatlarini) ishlab chiqarish va sotish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «Yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan o'tkazish va ulardan foydalanishda faoliyatini amalga oshirishni tartibga solish chora-tadbirlari to'g'risida» 2012-yil 16-maydagi 407-son qarori bilan tasdiqlangan «Ulug'ji va ulgurji savdo faoliyatini rivojlantirish va amalga oshirish tartibi to'g'risidagi Nizom», Shuningdek 2013-yil 13-fevraldagi 78-son qarori bilan tasdiqlangan «O'zbekiston Respublikasida umumiy oyoqatlanish mahsulotlari (xizmatlarini) ishlab chiqarish va sotish qoidalarini bilan tartibga solingari».

Umumiy oyoqatlanish korxonalarini shakllari va ulgurji savdo korxonalaridan o'zaro ayrim xarakterli xususiyatlariga ega. Ushbu xususiyatlarining asosiy kiritqayidaplarini kiritish mumkin:

Birinchiidan, umumiy oyoqatlanish korxonalarini ishlab chiqarish, savdo va oyoqatlanishni tashkil etish funksiyalarini bajarib chiqarib boradi. Ishlab chiqarish korxonalarini singari umumiy oyoqatlanish korxonalarini tayyor mahsulotlarni ishlab chiqaradi. Lekin ushbu mahsulotlarni umumiy oyoqatlanish korxonasi ning savdo shakllarini muqali shu kunning o'zida oyoq ushbu naqd hisob-kitoblar rasosasi shu mu-chilarga faululigari tartiladi. Umumiy oyoqatlanish korxonalarini naqd o'zlarini ishlab chiqarilgan mahsulotlari bilan birga, o'zlarini ulgurji tovarlarni ham og'ya ishlovaiz so'zshini mumkin. Ikkinchi tartibari umumiy oyoqatlanish korxonalarini o'zlarini ishlab chiqarilgan tayyor mahsulotlarini, yozu tayyor mahsulotlarni kiritqayurilik va jismoniy shaxslarga ulgurji hunda muvca ulgurji tarzlarini sotadi. Ushbu savdo korxonalarini muqali pul-iz hisob-kitoblar yo'li bilan sotilgan tayyor mahsulotlar va yozu tayyor mahsulotlarining kiritqayurilik umumiy oyoqatlanish korxonalarining ulgurji tovarlarini masi, mayda ulgurji tarzlarini naqd va naqdiz hisob-kitoblar yo'li bilan ulgurji muvca-ala ga (massan bolular bog' chakriga, savdo xalqiga va bosniqlariga) ulgurji iste'mol uchun sotilgan mahsulotlar shakllari tovar aylarini hisoblanadi. Demak, umumiy oyoqatlanish korxonalarini ning yozu tovar aylarini o'z ichiga chakuna hunda ulgurji tovar aylarini ulgurji o'zlarini

№	Masalliq nomi	Qilingan birligi	shartlar	Tahsil	Yozma
1	Qizilme qo'shiq	K ₁	10	6,20	620
2	Qizilme	K ₂	10	18,7	187
3	Qizilme	K ₃	7	13	91
4	Qizilme	K ₄	10	7,0	70
5	Qizilme	K ₅	1	7,0	7
6	Qizilme	K ₆	1	2,0	2
Jami 100 birlikka					1000
1 birlikka uchun bir birlikka					1000

Uzbekiston Respublikasida umumiy ovqatlanish mahsulotlarini (sizmatlarni) ishlab chiqarish va sotish bo'limlari o'zaro uyushma ovqatlarga kalkulyatsiya varaqalarini tuzish majburiy hisoblanmaydi. Kalkulyatsiya varaqalarini ishlab chiqarish mahsulotlarini sotish birligini, chiqarish uchun tuziladi. Kalkulyatsiya varaqalarida, ko'pincha, tartib bo'yicha, ularning 100 birlikka tuziladi. Kalkulyatsiya varaqalarini tuzishga 100 persent zaifning mavjud, uning qo'shiq, loti, sotilgan mahsulotlarning savdo va umumiy ovqatlanish mahsulotlari bilan birga, ikkita qo'shiq sotish birligini ma'lumot beradi. Kalkulyatsiya varaqalarini asosida topilgan sotish birligini umumiy ovqatlanish korxonasi tomonidan tuziladigan mahsulot ko'rsatadi.

26.2. Umumiy ovqatlanish korxonalaridagi tovar operatsiyalarini hajjatlantirish va ular bo'yicha hisobotni tuzish

Umumiy ovqatlanish korxonalarida tovar operatsiyalarini hajjatlantirish va moddiy javobgar shaxslarning hisobotlarini tuzish uchun korxonalarimiz ichki tuzilmalariga, ular bo'yicha talab qilingan moddiy javobgarlik va boshqa omillarga bog'liq. Vauxus omborlar, tuzilatkich xonalari, oshxonalar, savdo xonasi va boshqalar bo'lgan yirik umumiy ovqatlanish korxonalarida tovar operatsiyalarini hajjatlantirish va moddiy javobgar shaxslarning hisobotlarini tuzish va boshqalar bo'yicha alohida alohida tuzilga oshiriladi. Kichik umumiy ovqatlanish korxonalarida tovar operatsiyalarini korxonalar bo'yicha umumiy hisobga mahsulot beriladi, jumladan, birinchi ichki alohida operatsiyalarini bitta moddiy javobgar shaxs tomonidan tuzilgan hisobot beriladi, masalan, oshxonalar, omborlar, oshxonaga yoki butarga berilishi va shu kabi boshqa operatsiyalar.

Ushbu hisobotlarda tovarlar alohida alohida, kuzatuv va sifat nuqtai nazar asosida son va sifat jihatidan kiritilgan qilinadi. Hisobotlar shaxslarga

Hayyot mahsulotlar o'sha oshxonadan va ilg'i boshqarilgan sebat yoki ofitsiant xarajati chiqimlari bilan beriladi. Barcha oshxonadan kelgan mahsulotlar o'qimlarining qariyb yuz foizidagi nufuslar asosida topiladi. Oshxonada quyidagi mahsulotlar o'qimlar bilan berilgan, yoki o'qimlar va xarajati o'qimlar bilan beriladi. Oshxonadan o'z oshxonalariga berilgan o'qimlar bilan berilgan mahsulotlar bilan mahsulotlashiriladi, o'qimlar va xarajati mahsulotlashirilgan mahsulotlar bilan mahsulotlashiriladi. Mahsulotlashirilgan mahsulotlar o'qimlar va xarajati mahsulotlashirilgan mahsulotlar bilan mahsulotlashiriladi. Mahsulotlashirilgan mahsulotlar o'qimlar va xarajati mahsulotlashirilgan mahsulotlar bilan mahsulotlashiriladi.

Hayyot mahsulotlar o'sha oshxonadan va ilg'i boshqarilgan sebat yoki ofitsiant xarajati chiqimlari bilan beriladi. Barcha oshxonadan kelgan mahsulotlar o'qimlarining qariyb yuz foizidagi nufuslar asosida topiladi. Oshxonada quyidagi mahsulotlar o'qimlar bilan berilgan, yoki o'qimlar va xarajati o'qimlar bilan beriladi. Oshxonadan o'z oshxonalariga berilgan o'qimlar bilan berilgan mahsulotlar bilan mahsulotlashiriladi, o'qimlar va xarajati mahsulotlashirilgan mahsulotlar bilan mahsulotlashiriladi. Mahsulotlashirilgan mahsulotlar o'qimlar va xarajati mahsulotlashirilgan mahsulotlar bilan mahsulotlashiriladi.

Barcha oshxonadan kelgan mahsulotlar o'qimlarining qariyb yuz foizidagi nufuslar asosida topiladi. Oshxonada quyidagi mahsulotlar o'qimlar bilan berilgan, yoki o'qimlar va xarajati o'qimlar bilan beriladi. Oshxonadan o'z oshxonalariga berilgan o'qimlar bilan berilgan mahsulotlar bilan mahsulotlashiriladi, o'qimlar va xarajati mahsulotlashirilgan mahsulotlar bilan mahsulotlashiriladi. Mahsulotlashirilgan mahsulotlar o'qimlar va xarajati mahsulotlashirilgan mahsulotlar bilan mahsulotlashiriladi.

Barcha oshxonadan kelgan mahsulotlar o'qimlarining qariyb yuz foizidagi nufuslar asosida topiladi. Oshxonada quyidagi mahsulotlar o'qimlar bilan berilgan, yoki o'qimlar va xarajati o'qimlar bilan beriladi. Oshxonadan o'z oshxonalariga berilgan o'qimlar bilan berilgan mahsulotlar bilan mahsulotlashiriladi, o'qimlar va xarajati mahsulotlashirilgan mahsulotlar bilan mahsulotlashiriladi. Mahsulotlashirilgan mahsulotlar o'qimlar va xarajati mahsulotlashirilgan mahsulotlar bilan mahsulotlashiriladi.

26.3. Umumiy o'qimlar hisoblash kuzumlarida tovar operatsiyalarining hisoblashi

Umumiy o'qimlar hisoblash kuzumlarida tovar - moddiy boylikning hisobi 2910 o'qimlarida hisoblanadi.

Umumiy o'qimlar hisoblash kuzumlarida tovar - moddiy boylikning hisobi 2910 o'qimlarida hisoblanadi. Umumiy o'qimlar hisoblash kuzumlarida tovar - moddiy boylikning hisobi 2910 o'qimlarida hisoblanadi. Umumiy o'qimlar hisoblash kuzumlarida tovar - moddiy boylikning hisobi 2910 o'qimlarida hisoblanadi.

Debet 2910 o'qimlarida tovarlar:

Kredit 9110 «Tovarlar va xizmatlar uchun qabul qilingan tovarlar».
2700 «Loyihalar va qurilish xizmatlari uchun berilgan avanslar».

Kiritilgan tovarlar quyidagi usulga qo'yilgan: savdo ustamasi olinmasiga:

Debet 2910 «Ombordagi tovarlar»;

Kredit 2980 «Ombordagi tovarlarni qo'yilgan savdo ustamasi».

Tovarlarni ombordan oshxonaga berilishiga ichki yuklash va osh xonalarini asosida ularning savdo ustamalari bilan birgalikdagi hisob qiyosiga quyidagicha yozuv qilinadi:

Debet 2920 «Oshxonadagi tovarlar»;

Kredit 2910 «Ombordagi tovarlar».

Umumiy oyoqatlash kassonalari oshxonalaridagi tovar-moddiy boyliklarning hisobi 2920 «Oshxonadagi tovarlar» da hisoblanadi.

Oshxonaga yuk kelgus asosida oyoqatlash va hisob oshxonalar va kassonalarda qilingan oyoqatlash qiyosiga quyidagicha yozuv qilinadi: umumiy oyoqatlash ustamasi olinmasiga:

Debet 2920 «Oshxonadagi tovarlar»;

Kredit 2980 «Umumiy oyoqatlash ustamasi».

Oshxonalar umumiy oyoqatlash solishi va tashqi chiqimlar bo'yicha oyoqatlash hisobida quyidagicha aks ettiriladi:

- naqd pulga sotilganda:

Debet 5010 «Kassa»;

Kredit 9010 «Tovarlarni sotishdan olingan daromadlar».

- oyoqatlash platforma korxonalar orqali sotilganda:

Debet 5710 «Yo'ldagi pul mablag'lar»;

Kredit 9020 «Tovarlarni sotishdan olingan daromadlar».

- tovarlarni naqd pulga sotilganda oyoqatlash solishi oyoqatlash:

Debet 6710 «Osh xonalar bo'yicha solishlar bilan hisob-kitoblar»;

Kredit 9020 «Tovarlarni sotishdan olingan daromadlar».

- tovarlarni naqd pulga sotilganda bo'yicha solishi:

Debet 4030 «Buyurtmalar va chiqimlar bo'yicha hisob-kitoblar»;

Kredit 9020 «Tovarlarni sotishdan olingan daromadlar».

- oyoqatlash solishi tovarlar bo'yicha oyoqatlash solishi bo'yicha tovarlar:

Debet 6010 «Xaridorlar va buyurtmachi-lar bilan olingan tovarlar»;

Kredit 9020 «Tovarlarni sotishdan olingan daromadlar».

- tovarlar oyoqatlash solishi bo'yicha:

Debet 4010 «Xaridorlar va buyurtmachi-lardan olingan tovarlar»;

Kredit 1920 «Tovarlarni sotishdan olingan daromadlar».

Debet 1930 «Boshqa operatsion xarajatlara».

Kredit 4010 «Xaridovlar va buyurtmachi-lar davlatidagi sotilgan tovarlarni boshqarishga olib boriladigan va oshxonadan kirim qilingan tovar xarajatlari».

Debet 2021 «Bufetdagi tovarlarga».

Kredit 2010 «Ofisidagi tovarlarga, 1920 «Oshxonadagi tovarlarga, Bufetga kirim qilingan tovarlar qiymati ustiga quyulgan umumiy ovaqalar hisoblamasiga nisbatan».

Debet 1931 «Ofisidagi tovarlarga».

Kredit 2981 «Umumiy ovaqalar hisoblamasiga».

Umumiy ovaqalar hisoblamasida savdo chakani savdo keesxonalaridagi sotilgan tovarlarni sotilgan tovarlarning ovaqalarini sotish paytida aniqlab berilmaydi. Sotilgan tovarlarning taxminan aniqlash uchun oy oxirida sotilgan va qoldiq tovarlarga to'g'ri keladigan savdo va umumiy ovaqalar hisoblamasini hisob-kitob qilish kerak. U shu hisob-kitob shakli va mazmuni jihatidan chakani savdo keesxonalaridagi sotilgan tovarlarga to'g'ri kelmaydi. Hisob-kitob asosida topilgan sotilgan tovarlarga to'g'ri keladigan savdo va umumiy ovaqalar hisoblamasini sotishdan olingan daromad qilingan umumiy ovaqalar hisoblamasiga nisbatan beriladi, ya'ni:

$$St = Sst - Stu$$

bu yerda: St- sotish daromadi;

Sst- sotishdan tushgan sotilgan tovarlar;

Stu- sotilgan tovarlarga to'g'ri keladigan umumiy ovaqalar;

Sotilgan tovarlarning umumiy qiymatiga hisobdan chiqariladi:

Oshxonadan buyurtmalar:

- sotilgan tovarlarning sotish qiymatiga;

Debet 9120 «Oshxonadan sotilgan tovarlar daromadi»;

Kredit 2920 «Oshxonadagi tovarlar».

- sotilgan tovarlarga to'g'ri keladigan savdo hisoblamasiga;

Debet 2981 «Umumiy ovaqalar hisoblamasiga»;

Kredit 9120 «Oshxonadan sotilgan tovarlar daromadi».

Raqib buyurtmalar:

- sotilgan tovarlarning sotish qiymatiga;

Debet 9121 «Raqibdan sotilgan tovarlar daromadi»;

Kredit 2921 «Bufetdagi tovarlarga».

solilgan tovarlarga soliqni ko'rsatgan umumiy tovarlar hisobi ustida, masalan, Debet 2937 «U. umumiy ommaviy sotish ustamasi»; Kredit 912 «Bufoetdan sochilgan tovarlar tuzatmasi».

Umumiy ommaviy sotish korxonalarida tovar va ishlatma o'g'atilib hisobi o'zlashtirilgan, avvalgi shaxs bo'yicha yoziladi.

Tayanch iboralar

Umumiy ommaviy sotish ustamasi – bu tovar va xizmatliklarning shaxsana almashtirishiga qo'yiladigan qo'shimcha haq.

Tovar ommaviy sotish bahosini kalkulyatsiya qilish – bu tovar ommaviy sotish bahosini sotish bahosini aniqlash.

Umumiy ommaviy sotish korxonasining yalpi tovar aylantirishi – bu tovarning shaxsana va tuzatma solishtirish pul birligidagi hajmi.

Tovar va ishlatma harakati tuzatmasida hisobot – ombor mullidari muvofiqdan tovar va ishlatmalar davlat va xizmatidagi qoldirish, shuningdek, harakatining kirimi va chiqimi to'g'risida pul birligidagi tuzatma hisobot.

Tovar-pul hisoboti – savdo zabit mullidari va bufoet mullidari tomonidan tovarlar, ishlatma va xizmat mahsumi to'g'risida pul birligi to'g'risida tuzatilgan hisobot.

Nazariy muhim test savol - javoblari

1. Kolbasaning sotib olish bahosidagi qiymati (tanimsi) 4000 000 ml. savdo ustamasi 25 %, umumiy ommaviy sotish ustamasi 30 %, kolbasaning sotish bahosi qiymati qancha?

- a) 5200 so'm; b) 6100 so'm;
v) 6200 so'm; g) to'g'ri javob yo'q.

2. Ombordan tovarlarning oshxonaga berilishi qanday hujjat bilan rasmiylashtiriladi?

- a) sabet faktura tuziladi;
b) talabnoma tuziladi;
v) ichki yozuv tuziladi;
g) to'g'ri javob yo'q.

3. Oshxona va bufoetlar bilan mahsulotlarning naqd sotilishi qaysi hujjat bilan rasmiylashtiriladi?

- a) sabet faktura bilan; b) kassa bilan bilan;
v) to'g'ri javob yo'q; g) kassa cheki yoki kassa kiritma orqali bilan.

5. Ulgurji va chakana savdo faoliyatini rivojlandirish to'g'risida o'zbekiston va umumijamoa sharoitida tadbir to'g'risidagi Nizom. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002- yil 27 noyabrda qabul qilingan 407- sonli qarori bilan tasdiqlangan.

6. BHMMS №1 "Tovar ma'ddiy qadalar". O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan 1998 yil 28-avgust 486- sonli qarori bilan rivojlangan.

7. BXMS № 21 «Xo'jalik yurituvchi subyektlar motivatsiya ko'rsatkichi hisobini hisobining sotuvlar rejasi va uning qo'llanish bo'yicha ko'rsatkichi». Adliya Vazirligining 2002-yil 23 oktabrda rivojlangan № i 181.

8. Vaxidov S., Maxramadiyev A., Vaxidov I. Boshqa turtuvchilarda hisoblash hisobining xususiyatlari. T. «O'YO'UJ» nashriyati, 2014.

9. Umerov K. B. Savdoda hisoblash hisobi va soliqqa to'lovlar - hisoblash hisobining qadimiy qadalar. 2014, 41-77 betlar.

27-hob. SAVDO KORXONALARIDA DAROMADLAR, KARAJATLAR VA YAKUNIY MOLLIYAVIY NATIJALAR HISOBINING XUSUSIYATLARI

27.1. Savdo korxonalarida daromadlar hisobi

Sotishdan olingan daromadlarning hisobi. Savdo va umumiy uyqurlarini korxonalarining oʻzlarini sotishdan olingan daromadlari 21-hob.B/HM&ga muvofiq 9040 "Sotilgan tovarlarni sotishdan olingan daromadlar" shohitining kredit ayatmasidan 9040 "Sotilgan tovarlarning qaytarilishi" va 9050 "Xaridor va buyurtmachilarga berilgan cheginmalar" shohitlarining debet aylaridagi summalari aniqlanish yoʻli bilan topiladi.

Sotilgan tovarlarning qaytarilishi va xaridorlarga berilgan cheginmalar ularda yuz bergun hisob davrida quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 9040 "Sotilgan tovarlarning qaytarilishi";

9050 "Xaridor va buyurtmachilarga berilgan cheginmalar";

Kredit 4010 "Xaridorlardan olingan summalara".

Sotilgan tovarlarning qaytarilishi va xaridorlarga berilgan cheginmalari hisobga olinishi shohitlarning yopilishi hisob davri oxirida quyidagicha aks ettiriladi:

Debet 9020 "Tovarlarini sotishdan olingan daromad";

Kredit 9040 "Sotilgan tovarlarning qaytarilishi";

9050 "Xaridor va buyurtmachilarga berilgan cheginmalar".

Hisob davri oxirida sotishdan olingan savdo daromadlarining yakuniy molliyaviy natijalar shohitiga yopilishiga quyidagicha yozar qilinadi:

Debet 9020 "Tovarlarini sotishdan olingan daromad";

Kredit 9910 "Yakuniy molliyaviy natija".

Asosiy faollardan olingan boshqa daromadlarning hisobi. Savdo va umumiy uyqurlar boshqa daromadlarining asosiy faoligalaridagi boshqa daromadlari 21-hob.B/HM&ga muvofiq quyidagi savdo daromad hisobiga olinadi:

9310 "Asosiy vositalarning chiqimidan olingan foyda" bu shohitni savdo korxonalarining oʻzlarining asosiy vositalarini sotishdan va boshqa chiqimlaridan olgan foydasini hisobga olishda foydalanadilar. Shohitning kredit tomonidagi foyda yil oxirida yopilishi bilan bogʻliq. Ushbu foyda asosiy vositalarning sotish qaynatidan ularning yopilish qaynatirishidan qolgan summasi, shuningdek oʻtgan davrlarda ularga oʻshirilgan qayta baholashdan vujudga kelgan rezerv kapitali surmasidan iborat boʻladi. Ushbu foyda surmasi bargalariya hisobida quyidagicha aks ettiriladi.

Debet 9210 "Asosiy vositalarning echiqiri";

Kredit 9310 "Asosiy vositalarning echiqiridanda olingan foyda";

9320 "Boshqa aktivlarni echiqiridan olingan foyda" - bu shaboda daromad daromoni qoplanishi kerak zarfati o'zlashtirish tuzilish boshqa aktivlarini (mater. asalar, xo'jalik inventarlarini, rasmoddiy aktivlari va shu kabi) sotishidan va boshqa echiqirilaridan olingan foydasini hisobga olishda qo'llaniladi. Schotning kreditida olingan foyda yil mobaynida to'plam qilinadi. Ushbu foyda husha aktivlarning sotish qiymatidan ularning qurilmasi (yo'qolqiy qilmisi) va qurilmasi qulgan summasini iborat bo'ladi va unga bularni hisobida quyidagicha yoziladi:

Debet 9210 "Boshqa aktivlarning echiqiri";

Kredit 9320 "Boshqa aktivlarni echiqiridan olingan foyda";

9330 "Undirilgan jarimalar, penyalor va boqimandalar" - ushbu shabodning kreditida tuzilish xo'jalik shartnomalarini shartlarini bajarish natijasida, shartlarni qoplashga zarfalarini qoplanishi evaziga olingan daromad qo'llaniladi.

9350 "Qisqa muddatli ijara dan olingan daromadlar" - ushbu shabodning kreditida qisqa muddatli ijara dan olingan daromad daromasi

820 "Qisqa muddatli ijara bo'yicha olingan to'lovlar" sharti bilan korrespondensiyalashgan holda aks ettiriladi.

9360 "Kreditortlik va deponentlik qurzlurini hisob bilan echiqirilishidan olingan daromadlar" - ushbu shabodning kreditida muddatida (3 yil davomida) undirilgan qurzlarni korxon foydasiga o'zlashtirishdan olingan daromadlar mos ravishda kreditortlik qurzlarni aks ettiruvchi shabodlar (6010, 6110, 6710, 6720, 6910-6990) va to'loqlari bilan korrespondensiyalashgan holda aks ettiriladi.

9380 "Qaytarilmaydigan moliyaviy yordam" - ushbu shabodning kreditida to'lov yordamlik va jismoniy shaxslardan qaytarib bermaslik sharti bilan olingan moliyaviy yordam summasini aks ettiriladi. Bunda olingan yordamning turini aks ettiruvchi shabodlar, masalan, 5010 "Kassa", 5110 "Hisob-kitob shoti", 9100 "Asosiy vositalar shoti", 1000 "Materiallar shoti" va boshqa shabodlar debet qilinadi.

9390 "Boshqa operatsion daromadlar" - ushbu shabodning kreditida yuqorida keltirilgan shabodlarga olib borilmagan boshqa operatsion daromadlar, masalan inventarizatsiyada aniqlangan ortiqchalar, tuzilish qoplash summasi va boshqalar aks ettiriladi. Bunda mos ravishda DMZ

va yaqinlablag'latilari aks ettiruvchi schotlar: 0100, 0900, 2800, 2900, 5000 va boshqalar) deb belgiladi.

Moliyaviy faolliyatdan olingan daromadlarning hisobi. Savdo va umumiy oshqarlanish korxonalarining moliyaviy faolliyatidan olingan daromadlar 21-san BILMSga muvofiq quyidagi schotlarda hisobga olinadi:

- 9510 "Royat" kafir sholigi daromadlar";
- 9520 "Toviklar ko'rinishidagi daromadlar";
- 9530 "Foydalar ko'rinishidagi daromadlar";
- 9540 "Yilida kuzari faullar bilan olingan daromadlar";
- 9550 "Uzoq muddatli ijara dan olingan daromadlar";
- 9560 "Qimmatli qog'ozlarni sotish bahsi' adalar olingan daromadlar";
- 9590 "Moliyaviy faolliyatlar olingan boshqa daromadlar".

Ushbu schotlarning kreditida nomlari yuqorida keltirilgan daromadlarning tarkibi hisoblash muvofiq o'lgan yil birlar kales etirilgan tarixlar singari aks etiriladi.

Favquloddagi daromadlarning hisobi. 21-san BILMSga muvofiq favquloddagi daromadlarning hisobi 9710 "Favquloddagi foyda" schotning kreditida hisobga olinadi. Bunda favqulodda olingan yoki insoqlangan foydaning usuni kufirsa va chi schotlar (0100, 0400, 0900, 1000, 2900 va boshqa schotlar) deb belgiladi.

Daroha daromadlarni hisobga olovchi schotlar hisobot davri oxirida 9920 "Yakuniy moliyaviy natija" schotining kreditiga yoviladi va yvasosda ular yopiladi.

27.2. Savdo korxonalarida xarujotlar hisobi

✓ **Sotish tuzumiga kiritilgan xarujotlar hisobi.** Savdo korxonalarida sotish tuzumiga kiritilgan xarujotlar deganda sotilgan tovarlar tuzumini tashkil qiluvchi xarujotlar tushiriladi. Bu korxona uchun amal qilish tartibi ulg'ur' savdo va umlana savdo korxonalarida bir biridan firq qiladi.

Ulquniaso korxonalarida tovarlar sohiblari qurama bo'lyicha ulquniaso asosidagi hisobga olinishi shahsi' sotish tuzumiga kiritilgan xarujotlar tartibi sotish bo'lyicha arqilish inkon' mavjud bo'lyadi. Schot-lakuralar savdo korxonalarida tovarlarni ombor ma'z'lar javobgarligidagi mas'olish qiyasati (tuzumiga) chiqariladi hansi' usuni qiyasat bo'lyicha yozuv qilinadi:

Debet 0120 «Sotilgan tovarlar» ammani

Kredit 2910 «Omboridagi tovarlar».

Chirkana savdo va umumiy oʻzgarlanish koʻrsatkichida quyidagi savdo usulidan foydalanilganligi haqida shartli bogʻlanishni sluzhningdek tovarlarning ozlikli jirimini solish jarayonida taʼriflashning imkoniyati boʻlimning ahamiyati saʼyati boʻlish tannarxiya kiritilgan tovarlar va qaydalar yaʼni sotilgan tovarlar tannarxini sotish qaytida aniqlash boʻlmaydi. Shuning uchun quyidagidek sotilgan tovarlarning tannarxi (S₁) tovarlarni solishdan olingan daromad (S₂) summasidagi sotilgan tovarlarga toʻgʻri keladigan savdo va umumiy oʻzgarlanish koʻrsatkichi (S₃)ni aniqlash boʻlimi quyidagidek:

$$S_3 = S_2 - S_1$$

Chirkana savdo va umumiy oʻzgarlanish koʻrsatkichida solish tannarxiya kiritilgan tovarlar yoki solish tovarlarining tannarxi quyidagi ketma-ketlikda topiladi: **Birinchi**dan, 9020 vilyonlarini solishdan olingan daromad savdo shartining kredit tizimida usulidagi pulga, kreditga, mavjud boʻlgan keladigan boshqa hisabdan va boshqa solish turlaridan olingan daromad surʼmasi aniqlanadi. **Ikkinchi**dan, 2080 «Savdo usulidagi»

27.1-jadval

Sotilgan tovarlarga toʻgʻri keladigan savdo usulidagi hisob-kitobi

№	Savdo usuli	Savdo usulidagi, 2080-savdo			Sotilgan tovarlar tannarxi (S ₁) va umumiy oʻzgarlanish koʻrsatkichi (S ₃)
		Yil boshidagi kreditli	Kiritilgan tovarlarga toʻgʻri keladigan kredit tannarxi	Jami (1+2)	
A	B	1	2	3	4
1	Qoʻshimcha daromad	60000	70000	130000	160000
2	Sotilgan tovarlar	20000	200000	220000	200000
	Sotilgan tovarlarga toʻgʻri keladigan jami	110000	270000	380000	460000

Uyushma tovarlar umumiy (S ₁) solishning qoʻshimchasi	Jami tovarlar umumiy (S ₂)	Savdo usulidagi tannarxi (S ₁) va umumiy oʻzgarlanish koʻrsatkichi (S ₃)	Uyushma tovarlarga toʻgʻri keladigan savdo usulidagi (S ₂)	Sotilgan tovarlarga toʻgʻri keladigan savdo usulidagi (S ₃)
5	6	7	8	9
40000	200000	150000	270000	120000
250000	270000	270000	320000	450000
600000	470000	420000	590000	330000

shahar tashkilotida aks ettirilgan qoʻshiq tovarlarga toʻgʻri kelmaydi va xirini qoʻshiq tovarlarga qoʻyilgan savdo ustamasini savdo sotilgan tovarlarga toʻgʻri kelmaydi savdo ustamasining miqdori maxsus hisob-kitob orqali tayinlanadi. Ushbu hisob-kitob butun savdo shaxsotibakari boʻyicha quyidagi usulda amalga oshiriladi (27.1-jadvalga qarang).

Ushbu eʼtibardan, soʻnadan olingan daromad summasidan sotilgan tovarlarga toʻgʻri kelmaydi. Savdo ustamasini aytilish orqali sotilgan tovarlarning taxminiy arif qilinadi. Maqbuldekli filʼlar natijalar boʻyicha ushbu summa 3645000 soʻmni tashkil qilgan (400000 - 745500).

27.1-jadvalda koʻrsatilgan hisob-kitoblarga asoslanib sotilgan tovarlarning taxminiy 21-son BHM8 ga mavzofik schotlarida quyidagicha aks ettiriladi.

- Sotilgan tovarlar savdo ustasida hisoblashda eʼtiborlanishiga

Debet 9120 «Sotilgan tovarlar taxminiy» - 400000;

Kredit 3920 «Chakana savdodagi tovarlar» - 400000.

- Sotilgan tovarlarga toʻgʻri kelmaydi savdo ustamasini oʻrnatilgan.

Debet 2980 «Savdo ustamasini» - 745500.

Kredit 9120 «Sotilgan tovarlar taxminiy» - 745500.

9120 «Sotilgan tovarlarning taxminiy schotining debet va kredit aylanmalari farqi (hisob misali: 3645500 soʻm) jami sotilgan tovarlarning taxminiy qiymatini bildiradi va ushbu summa korxonaning oxirgi moliyaviy natijalarini aks ettiradi. 9910 «Oxirgi moliyaviy natija» schotga oʻtkaziladi, yaʼni:

Debet 9910 «Oxirgi moliyaviy natija» - 3645500,

Kredit 9120 «Sotilgan tovarlar taxminiy» - 3645500.

Chakana savdo va umumiy oʻzlashtirish korxonalarida solish tarmoqqa kiritiladigan savdolar, yaʼni sotilgan tovarlar tuzuradi davriy hisob tizimida boshqaruv usulida tuzurilishi mumkin. Ushbu tartibga koʻra savdo korxonasida 9120 "Sotilgan tovarlarning taxminiy" qoʻllanilishaydiligining oʻrniga 9140 "Davriy hisob usulida TMB ni sotib olish" va 9150 "Davriy hisob usulida TMB boʻyicha tuzatishlar" vaqtinchalik schotlardan foydalaniladi. Tovarlarni sotib olishi taxminiy boʻyicha davslab 9140 "Davriy hisob usulida TMB ni sotib olish" schotining debetida va 6010 «Tajribi natijalarga taʼlanadigan schotlar» schotining kreditida aks ettiriladi. Quyidagide inventarizatsiya qilish yoʻli bilan tovarlarning haqiqiy qolgan qoladigʻi topiladi. Topilgan oxirgi solish summasi 2980 «Chakana savdodagi tovarlar» schotining bus tashkiloti bilan ajratiladi va miqdorga taʼsir

9150 "Davriy hisob usulida TMB bo'yi cha tuzatishlar" schotki va kreditlari. Chiqarish yoki qoldiq summasi bosib qoldiq summasidan oshib ketmasa, u barcha faqat summasiga quyidagicha yozuv qilinadi:

Debet 2020 «Chakum savdo shaxsi tovarlar»;

Kredit 9150 "Davriy hisob usulida TMB bo'yi cha tuzatishlar".

Agar oxirgi qoldiq summasi bosib qoldiq summasidan kichik bo'lsa, u barcha faqat summasiga quyidagicha yozuv qilinadi:

Debet 9150 "Davriy hisob usulida TMB bo'yi cha tuzatishlar";

Kredit 2020 «Chakum savdodagi tovarlar».

Hisobot davri oxirida 9140 "Davriy hisob usulida TMB ni sotib olish" debotining debetida to'plangan, shuningdek 9150 "Davriy hisob usulida TMB bo'yi cha tuzatishlar" schotki ning dereliy yuk kreditida to'plangan summa natijada 9910 «Yakuniy moliyaviy natijalar» schotki ga o'tkaziladi. Bunda **Debet** 9910 «Yakuniy moliyaviy natijalar» **Kredit** 9140 "Davriy hisob usulida TMB ni sotib olish" va 9150 "Davriy hisob usulida TMB bo'yi cha tuzatishlar" yozuvlari summalarning yig'indisi jumli sotib olingan va sotilgan tovarlar va barcha sotilgan tovarlar ta'anaxi summasini ifodalaydi. Agar tovarning oq oxiridagi qolqin yil boshidagi qoldiq bilan katta bo'lsa, bu barcha sotilgan tovarlar ta'anaxi **Debet** 9910 «Yakuniy moliyaviy natijalar» **Kredit** 9140 "Davriy hisob usulida TMB ni sotib olish" yozuvi summasidan **Debet** 9150 "Davriy hisob usulida TMB bo'yi cha tuzatishlar" **Kredit** 9910 «Yakuniy moliyaviy natijalar» yozuvining summasini ayirish orqali topiladi. <

Diyer xarajatlarning hisobi. Savdo korxonalarida diyer xarajatlari tovarlarni sotishga, ma'muriy-boshqaruviga va boshqa operatsion faoliyatiga doir xarajatlarni kiradi.

21 son BHMS ga muvofiq savdo korxonalarining diyer xarajatlari hisobi boshqa korxonalar singari quyidagi schotlarda olib boriladi:

9410 "Sotish xarajatlari"- ushbu schotning debetida yil muhloyida sotishga doir xarajatlarni (reklama xarajatlari, sotish bilan bog'liq kodiflarning ish haqi, ijtimoiy sug'urtaga ajratilmagan amorfizatsiya xarajatlari, tashish va bosqichli kabi sotish bilan bog'liq xarajatlarni aks etiriladi. Xarajatlarning umumiy ushbu schotning debetida va bu xarajatlarni ifodalovchi schotlarning kreditida (3110, 3010, 6710, 6520, 6990 va boshqa schotlar) aks etiriladi.

9420 "Ma'muriy-boshqaruv xarajatlari"- ushbu schotning debetida yil muhloyida boshqaruvga doir xarajatlarni (ish haqi, ijtimoiy sug'urtaga

qimmatlar: amortizatsiya xarajatlari, safar xarajatlari, telefon aloqasi va boshqa shu kabi tashqi va ichki bog'liq xarajatlar) aks ettiriladi. Xarajatlarning aniq turlari ushbu schotning debetida va bu xarajatlarni ifodalovchi schotlarning kreditida (1000, 0300, 1000, 5110, 5010, 6710, 6520, 6990 va boshqa schotlar) aks ettiriladi.

9430 "Boshqa operatsion xarajatlar" - ushbu schotning debetida yil mobaynida savdo korxonalarining solish va boshqaruvi tashqiri umumiylik sifatida doir davr xarajatlari (muddiy yurakni kompensatsion to'lovlar, mulkni sotishdan va berishdan ko'rilgan zararlar, turli xizmatlar va boshqa shu kabi operatsion xarajatlar) aks ettiriladi. Xarajatlarning aniq turlari ushbu schotning debetida va bu xarajatlarni ifodalovchi schotlarning kreditida (1000, 5110, 5010, 6400, 6710, 6520, 6990, 9210, 9220 va boshqa schotlar) aks ettiriladi.

Moliyaviy faoliyatga doir xarajatlar hisobi. Savdo va umumiy oqchalanish korxonalarining moliyaviy faoliyatiga doir xarajatlarning qimmatli qog'ozlarni chiqarish va joylashitirish, valuta operatsiyalari, kredit va qarzlanilish, vaqo muddali ijara ga doir va boshqa moliyaviy faoliyatga taalluqli xarajatlar kiradi. 21-sin BILMS ga muvofiq savdo va umumiy oqchalanish korxonalarining moliyaviy faoliyatiga doir xarajatlari hisobi quyidagii schotlarda olib beriladi:

9610 "Foiiz ko'rilishidagi xarajatlari" - ushbu schotning debetida yil mobaynida savdo korxonalarini osonanidan olingan qarzlar va kreditlarga doir hisoblangan xarajatlar, shuningdek vaqo muddali ijara uchun to'lovlar aks ettiriladi. Xarajatlarning aniq turlari ushbu schotning debetida va (4000 "Hisoblangan foizlar" schotining kreditida) aks ettiriladi.

9620 "Valuta kurs farqlaridan ko'rilgan zararlar" - ushbu schotning debetida yil mobaynida savdo korxonalarini balansning valuta kurslarini ifodalovchi schotlarga doir operatsion zararlar (valuta kurslar o'zgarishidagi salbiy farqlar) ko'rilgan zararlar aks ettiriladi. Xarajatlarning aniq turlari ushbu schotning debetida va bu zararlarini ifodalovchi schotlarning kreditida (4010, 4310, 5020, 5210, 5220, 6010, 6310 va boshqa schotlar) aks ettiriladi.

9630 "Qimmatli qog'ozlarni chiqarish va joylashitirish bo'yicha xarajatlar" - ushbu schotning debetida yil mobaynida savdo korxonalarida aksiyu va boshqa qimmatli qog'ozlarni chiqarish va joylashitirish bilan bog'liq xarajatlar aks ettiriladi. Xarajatlarning aniq turlari ushbu schotning

debetida va bu xarajatlarni ilovalashtirish uchun kreditlar (1000, 5110, 5210, 6710, 6820, 6920 va boshqa shohlar) ulas kiritiladi.

0490 "Moliyaviy faoliyat bo'yicha boshqa xarajatlar" - ushbu shohning debetida yil oxirida savdo korxonalarining moliyaviy faoliyatiga kiritilgan boshqa xarajatlarni, masalan, moliyaviy investitsiyulrni qayta baholashda ko'rilgan zararlarni va boshqa xarajatlarni aks ettiriladi. Xarajalar haqida aniq qonuniyliklar shohning debetida va bu xarajatlarni ilovalashtirish uchun kreditlar (1000, 5800, 6920 va boshqa shohlar) aks ettiriladi.

Favquloddagi zararlarni hisobi. Savdo va umumiy o'qitlanish korxonalarida faquloddagi zararlarni hisobi 21-sori BHMga muvofiq 0720 "Favquloddagi zararlarni" shohining debetida hisoblaniladi. Bunda favquloddagi hodisulardan ko'rilgan zararlarni ko'rsatuvchi shohlar, masalan, 0110, 0110f, 0700, 1000, 2900 va boshqa shohlar kreditlanadi.

Yil oxirida soliq muassasiga kiritilgan xarajalar, dar xarajatlarni moliyaviy faoliyatdan olingan xarajalar, favquloddagi zararlarni hisob shohlarining debetida hisoblangan suramalarining kreditligi va 9010 "Yakuniy moliyaviy natija" shohining debetiga yoziladi va shu asosda ular yopiladi.

27.3. Savdo korxonalarida yakuniy moliyaviy natijalarning hisobi

Savdo korxonaduri faoliyatining yakuniy moliyaviy natijalarini ilovalashtirish foyda (zarar)lar ko'rsatkichlarini boshqa turdagi korxonalaridagidek shulohshtirish, xizmatlarni ishlab chiqarish vositalari xarajatlarni moliyaviy natijalarni shakllantirish to'g'risida hisobga muvofiq aniqlanadi. Faqat, har bir foyda ko'rsatkichini topishda bevosita savdo faoliyatiga dar ko'rsatkichlar ush qilib olinadi. Ushun uchun, savdo korxonasi tovarlarni sotishdan olingan foyda (Fs) yoki zarar (Zs) sof tushum (St) sotilgan tovarlar turarsini (S) uyrtish orqali topiladi, ya'ni:

$$Fs (Zs) = St - S, \text{ ams ravishda}$$

$$Fs = \text{agar } St > S, \quad Zs = \text{agar } St < S$$

Savdo korxonalarining asosiy va umumiy xarakterli faoliyatni turlardan olingan foydasi (zarari), shuningdek, soliqquchi foydasi (zarari) barcha turdagi korxonalaridagi ginyari yasht belgilar qonunida aniqlanadi. Ularning sof foydasi (St) yoki sof qoplannugan zarari (Sz) soliqquchi foyda (Fs) yoki zarar (Zs) summasidan yigirma soliq to'lovi (YAs) summasini uyrtish orqali topiladi, ya'ni:

$$St (Sz) = Fs (Zs) - YAs$$

21-son BHMIS ga muvofiq savdo kassonalarida ishlatilgan soliq yilining soliq to'loqlarini qadur foydasi (zarar)ni topish barcha daromad va xarajalar bo'yicha 9910 "Yakuniy moliyaviy natija" schotida aks ettirilishi va ushbu daromdning debet va kredit aylanmalarini summasini taqqoslash yo'li bilan amalga oshiriladi. Jumladan, daromadlarni aks ettiruvchi barcha schotlar 9810-9930, 9310-9390, 9510-9590, 9710 ning kreditida to'plangan summa yil oxirida 9910 schotining kreditiga o'tkaziladi, ya'ni barcha schotlar 9910-9130, 9410-9430, 9610-9690, 9720 ning debetida to'plangan summa yil oxirida 9910 schotining kreditiga o'tkaziladi, ya'ni:

Debet 9020, 9310-9390, 9510-9590, 9710 Kredit 9910;

Debet 9910 Kredit 9130, 9410-9430, 9610-9690, 9720.

Ayam, 9910 "Yakuniy moliyaviy natija" schotining kredit aylanmasi debet aylanmasidan katta bo'lsa, u hisob yilida savdo kassonasi soliq to'loqlarini qadur foydaga, debet aylanmasi kredit aylanmasidan katta bo'lsa, u holda savdo kassonasi soliq to'loqlariga qadur zaruriga erishgan hisoblanadi.

Foydani ishlatilishining hisobi. 21-son BHMIS ga asosan savdo kassonalarida hisob yil foydasining ishlatilishi 9800 "Soliqlar va yig'indilarni to'lash uchun foydani ishlatilishi hisobga olinuvchi schotlar" hisobidan bo'ladi. Ushbu schotning debetida yil o'rtasida hisoblangan yig'indilar soliq to'lovi aks ettiriladi. Bunda ushbu soliq to'lovlar bujet oldidagi qarzlarni ifodalovchi 6400 "Byudjetga to'lovlar bo'yicha qarzlarni hisobi schotlar" kreditlanadi.

Yil oxirida 9800 "Soliqlar va yig'indilarni to'lash uchun foydani ishlatilishi hisobga olinuvchi schotlar"ning debetida to'plangan yig'indilarning summasi uning kreditida va 9610 "Yakuniy moliyaviy natija" schotining debetida aks ettiriladi va shu asosda foydalar qoplatilishi hisobi schoti yopiladi.

Hisob yilining soliq foydasi (zararlari) taqsimlanishining tashkili 9910 "Yakuniy moliyaviy natija" schotiga foydani ishlatilishi hisobi schotini, ya'ni 9800 schotini yopilishi bilan savdo kassonasi yil hisob yil yakuni bo'yicha soliq foydasi (qoplamagan zarar)ni aniqlash imkonini beradi. Hisob yil oxirida 9910 "Yakuniy moliyaviy natija" schotining debet va kredit aylanmalari taqqoslanadi. Ushbu schotning kredit aylanmasi debet aylanmasidan katta bo'lishi savdo kassonasi yil soliq foydasi kredit aylanmasidan debet aylanmasini katta bo'lishi savdo kassonasi yil soliq foydasi kredit aylanmasini hisobga olinishi, ya'ni qoplamagan zarar)ni aniqlash imkonini beradi.

Aniqlangan soliq foyda summasi 9910 "Yakuniy moliyaviy natija" schotining debetiga va 8710 "Hisob davrining taqsimlanmagan foydasi (qoplamagan zarar) schotining kreditiga o'tkaziladi. Yil yakuni bo'yicha

Shunday qilib, o'rtacha 1000 jamiyatdagi hisoboviylik bo'yicha 8710 "Tifisbol davlatning taqsimlanmagan foydasi (qoplamagan zarari)" sharti bilan taqqoslanadi va ushbu vaqtincha taqqoslanish uchun qo'shilgan bo'lmaydi.

Aksiyadorlik jamiyatlarining maqomidagi savdo korxonalarida 8710 "Tifisbol davlatning taqsimlanmagan foydasi (qoplamagan zarari)" sharti bilan taqqoslangan foyda yoki zarar summasini aksiyadorlar yig'ilishi qarorisiz taqqoslash bo'lmaydi. O'zbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq aksiyadorlikning umumiy yig'ilishlar kengashi yilda o'tkaziladi. Shu sababli savdo aksiyadorlik jamiyatlarida 8710 "Tifisbol davlatning taqsimlanmagan foydasi (qoplamagan zarari)" shartida taqqoslangan foyda yoki zarar summasi kengashi yilga o'ldirilishi bilan o'tkaziladi, u faqat hisoboviy yili foydasi (zarari) taqqoslanishga qo'yiladi.

Nazorat uchun test savol-javoblari

1. Quyidagilarning qaysi biri savdo korxonasi uchun asosiy faoliyatidan olingan daromadga olib boriladi?

- a) ulhis badali;
- b) inventarizatsiya natijalaridan olingan ortiqchalar;
- c) tovarlarni ishlatishdan olingan daromad;
- d) moliyaviy baholashda vujudga kelgan qo'shimcha qiymat.

2. Quyidagilarning qaysi biri savdo korxonasi uchun moliyaviy faoliyatidan olingan daromadga kiritiladi?

- a) kreditlarning vaxt kechgan qarzlar;
- b) xo'jalarning vaxt kechgan qarzlar;
- c) bepul kelib chiqqan daromad;
- d) hech qaysisi kirmaydi.

3. Ma'lum korxonadagi ijobiy farqlar?

- a) moliyaviy faoliyatidan olingan daromad;
- b) qo'shilgan kapital;
- c) rezerv kapitalga olib boriladi;
- d) to'g'ri javob yo'q.

4. Quyidagilarning qaysi biri to'g'ri?

- a) sotish tannasi - bu moliyaviy faoliyatdan keladigan zarar;
- b) ulhislangan faizlar - bu asosiy faoliyatdan keladigan zararlar;
- c) zarar xarajatlari - bu asosiy faoliyatga kiritiladigan zararlar;
- d) materialni sotishdan keladigan daromad - bu faoliyatdan keladigan zararlar.

5. Ushbu yilga o'qindan to'langan ijara haqi

u) davri xarajati hisoblanadi;

b) asosiy faoliyarga doir daromadlarni kamaytiradi;

v) kelgusi davri xarajati hisoblanadi;

g) moliyaviy faoliyatga doir xarajatdir.

6. Quyidagilarning qaysi biri to'g'ri?

a) sotishdan olingan foyda-daromad va davri xarajatlari o'rtasidagi farq;

b) sotishdan olingan foyda-sotishdan olingan daromad va sotish tamoxsi o'rtasidagi farq;

v) sotishdan olingan foyda-sotishdan olingan yalpi foyda va QQS o'rtasidagi farq;

g) sotishdan olingan foyda - sotish tamoxsi va davri xarajatlarning yig'indisi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Asosiy ma'daniz - Vatanimiz taraqqiyoti va sivilizatsiya darajalarini yanada yuksaltirish. — T.: O'zbekiston, 2010.

2. Karimov I.A. Barcha to'ra va dasturlarimiz vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz furqonligini oshirishga xizmat qiladi. "Nona" ijtimoiy-huquqiy ro'yxatining №1 (288) 25 - yansi, 2011-yil.

3. "Elektronli tovarlar bo'limi ilgari va chet elda savdo qilishni tartibga solishga oid qo'llanma chora-tadbirlar to'g'risida". O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999-yil 19-martdagi 125 -sonli qarori.

4. «Yuridik va iismoniy shaxslarni to'lovlardan o'tkazishni tartibga solish tomonidan savdo faoliyati amalga oshirilishini tartibga solish chora-tadbirlari to'g'risida». O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 27-noyabrda 497- son qarori.

5. Ilgari va chet elda savdo faoliyatini tartibga solish va amalga oshirish tartibi to'g'risidagi Nizom. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 27-noyabrda 497- son qarori bilan tasdiqlangan.

6. BUKMS № 4 "Tovar-maddiy zaxaralar". O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan 1998-yil 28-avgust 486- son qarori bilan ro'yxatga olingan.

7. BUKMS № 21 «Xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy xo'jaligi haqqida» va hisobining shohlar rejasi va uning qo'llash bo'yicha yozilgan. O'zR. Adliya Vazirligida 2002-yil 21-oktabrda ro'yxatdan o'tgan, № 1181.

8. Vaxidov S., Maxamudiyev A., Vaxidov T. Barcha tarafdorlar uchun to'liq hisobining sususiyatlar. — T.: O'YOLJA, nashriyoti 2004.

9. Uratov K.H. Savdoda barcha to'ra hisobi va soliqqa tortish. — T.: Iqtisodiyot va huquq fanlari nashriyoti, 2004, 41-77 betlar.

* dividendlar ko'rishida olingan hamda dividend to'lovini yuritishda hisobning ustav fondli qismini qaytarib berishni nazarda tutishga;

* hissa yillarining taxminiy darajasi bo'yidagi ustav kapitalni tashkil etgan qismini aksiyadorlar qo'shimcha aksiyalarining qiymati yoki aksiyalarning nominal qiymatini aniqlovchi hisob-kitoblarida olingan daromadlar.

* hissa yilida olingan to'lov yillariga quyida keltirilgan usullar qayta savdo paydo bo'lgan bo'lsa, o'sha davrdagi qurum hujjatlari va muvofiq shu davrdagi soliq va boshqa majburiy to'lovlar bo'yicha hisob-kitoblarni o'rnatishni ta'biq qilgan holda soliqqa tortiladi:

* ko'pinchalar;

* ko'p aylantirib qaytariladigan to'lovning qiymati, ushbu davrdagi qaytalar davrida amalga oshirilgan to'lovning ta'kidiga ilqari kiritilgan bo'lsa;

* qurum hujjatlari davrida to'lovlar boshqa shartlar bilan.

Yagona soliq to'lovi ta'biqlovchi usulda o'zlashtirilgan to'lovlar qayta savdo shartlarida ushbu chegitimlardan tashqari soliq solish buzusi quyidagilarga karamaytiriladi:

* jismoniy shaxs tomonidan tanquliy vositalariga boshqariladigan yuqilgisi va qaytashligi, moliyaviy o'lashtirilgan soliq summasiga;

- moliyaviy badijega o'tkazilishi xatim bo'lgan usulda o'zlashtirilgan yuqilgisi qaytash shartlarida ushbu belgilangan yuqori usulda ushbu o'lashtirilgan shaxs va xarid usulda o'lashtirilgan ta'biq summasiga.

Yagona soliq to'lovi bazasini aniqlashda chegitim tashkilatdigan kompaniya turlari ta'biqlovchi usulda ushbu to'lovi hisob-kitobiga ilova qilinadi. Yagona soliq to'lovi summasi savdo va moliyaviy o'lashtirilgan kompaniyalar tomonidan olib borilgan savdo faoliyati turlari bo'yicha ular uchun belgilangan soliq stavkasini har bir faoliyat turiga ta'biq keluvchi soliq solish bazasi summasiga ko'paytirish orqali topiladi. Plastik kartochkada bo'yicha olingan tushumga ta'biq keluvchi yagona soliq to'lovi summasi ular bo'yicha nuzul qilgan stavkada, ya'ni belgilangan stavkani ta'biq qilgan holda karamaytirilgan miqdorida topiladi.

Yagona soliq to'lovi summasi yil boshidan boshlab o'lashtirilgan hisob-kitob qilinadi. Jami hisoblangan soliq summasi va o'lashtirilgan hisob-kitob summasi ta'biqlovchi usulda ushbu hisob-kitob davriga (shaxslik) ta'biq keluvchi soliq summasini bildiradi. Ushbu sumмага boshqarilgan quyidagi yozuv beriladi:

Debet 9% 6 a Daromad (foyda)dan soliq va boshqa majburiy to'lovlar

Kredit 6% 10 a Badijega ta'biqlovlar bo'yicha qaytalar.

Yagona soliq to'lovining Bujetga o'tak vith berilishiga boshqarilgan quyidagilar yozuv beriladi:

Debet 6410 "Bujetga to'lovlar berilishi va qabul"

Kredit 5110 "Hisob-kitob sebofi"

AYOQShlarda yoqilg'i iste'moli uchun soliq va yagona soliq to'lovi hisob-kitob hisobining xususiyatlari

2002-yil 1-yanvardan boshlab o'zbekiston Respublikamizda jismoniy shaxslarga beriladigan yoqilg'i va sug'ultirilgan gazlar va naqul yo'lga transport soliq to'lovi qabul qilinayotgan yoqilg'i iste'mol uchun mo'ljallangan soliq bilan sotiladigan bo'ladi. Chet mamlakatdan 2009-yil 1-yanvardan boshlab, yoqilg'i iste'mol uchun mo'ljallangan soliq uchun litr benzol va dafal yoqilg'isiga hamda 1 kg sug'ultirilgan gazga 120 so'm miqdorini belgilagan.

AYOQShlarda yoqilg'ining soliq ulanuvchi sotish baholariga (iste'mol solig'isiz) yuritiladi. Yoqilg'ining iste'mol solig'isiz topilgan sotish bahosi va urumiga soliq to'lov tabiati o'rtasidagi farq savdo ustamasi sifatida tasdiqlanadi. AYOQShlarda yoqilg'ining sotilishi to'lov kassalar, panjuralari va tovar chaklarida qayd etiladi. Ushbu chek asosida olingan yoqilg'ining miqdori, jami sotish qiymati, shu jumladan sotishda xuridordun olingan yoqilg'i iste'moli uchun soliq summasi ko'rsatiladi.

Ushbu xususiyatlar AYOQShda yoqilg'i kiritilishining sotishdan olingan jami ishni, sotilgan yoqilg'iga to'lov kiritilgan iste'mol solig'i, yagona soliq to'lovi, sotish to'lovini va sotilgan tovarlarga to'lov kiritilgan savdo ustamasi hisobini yuritiladigan ziga xos xususiyatlar berilganlikda ko'rsatadi. Bu xususiyatlarni quyidagi misol asosida ko'rib chiqingiz:

Misol. AYOQSh 10000 litr A-80 benzolini sotib oldi, 1 litr benzolning sotish bahosi iste'mol solig'isiz bilan birga 1910 so'm, iste'mol solig'isiz sotish bahosi 920 so'm, sotib olish narxi 790 so'm, bu benzol litrliq sotilgan, deylik, 1 litr A-80 benzolga to'lov kiritilgan savdo ustamasi summasi 130 so'mni (920-790) tushkii etadi.

Quyida keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, AYOQShda yoqilg'ining kiritilgan quyidagicha yozuvlar qilinadi:

1. Sotib olish qiymatiga, ya'ni 790000 so'mga:

Debet 2920 "Chakana savdodagi tovarlar" 790000;

Kredit 6010 "Talemin uchilarga to'lanadigan sohotlar" 790000;

2. Yoqilg'iga to'lov kiritilgan savdo ustamasi, ya'ni 130000 so'mga 16000 (920-790):

Debet 2920 «Cikama savdodagi tovarlar» 1300000;

Kredit 2980 «Savdo ustamolari» 1300000.

Kassa apparati ko'rsatkichlari yoki tovar ehkiali asosida AYQQShlarda aktivlar olingan softubran, shuningdek sotishda olingan yoqilg'i iste'moli soliq'li hisobga quyidagicha aks etiriladi:

-Sotishda olingan softubran va boshqa shartlarga.

Debet 8010 «Kassa» 9200000,

Kredit 9020 «Tovarlarni sotishdan olingan daromadlar» 9200000.

-Sotilgan yoqilg'i taxminiy baholadigan soliq ostonasiga:

Debet 5010 «Kassa» 1200000;

Kredit 6410 «Budjetga to'lovlar bo'yicha qarzlari» 1200000.

AYQQShlarda iste'mol soliq'i qaytib tashlangandan keyin poytaxtda tushumal yagona soliq to'lovi qurultak AYQQShning joylashgan joyi va xizmat ko'rsatayotgan hududidagi aholi soniga ko'ra yagona soliq to'lovi baholariga asoslanib hisoblanadi. Misal uchun, ushbu soliq stavkas 4% deb, deyak. Bu holda AYQQShning yoqilg'i sotishidan olingan softubranidan to'laydigan yagona soliq to'lovi summasi 376000 so'mni ($9200000 \times 4\%$) tashkil etadi. Ushbu soliq summasi yuqorida ko'rsatilgan tartildagidek, Debet 9810 «Yurtdan (oydun) tashqi soliqlar bo'yicha karajalar» Kredit 6410 «Budjetga to'lovlar bo'yicha qarzlari» yozuv bilan hisoblanib aks etiriladi.

AYQQShlarda yoqilg'i iste'mol uchun soliq va yagona soliq to'lovi o'zining budjetga o'tkazib berilishiga buzgaltari yada quyidagicha yozuv beriladi:

Debet 6410 «Budjetga to'lovlar bo'yicha qarzlari» (soliq to'lovi).

Kredit 5110 «Taxminiy hisoblar».

AYQQShlarda sotilgan yoqilg'i sotish sahosida (iste'mol aksiyisi) osonlik bilan yaroqar shartlari bo'yidan chiqariladi va unga soliq yig'irmani yozuv qilinadi:

Debet 9120 «Sotilgan tovarlarning tannarxi» 9200000;

Kredit 2930 «Cikama savdodagi tovarlar» 9200000.

Sotilgan yoqilg'i ning tannarxi 9120 «Sotilgan tovarlarning tannarxi» hisobining debitida o'plangan summasdan ushbu shartning krediti qaytib olinib, osonlik bilan sotilgan tovarlarga to'g'ri keladigan savdo ustamalarini (bizning misolimizda 1300000 so'm) qaytib olinib qilinadi. Savdo ustamalarining hisobdan chiqarilishi quyidagicha shartlarda aks etiriladi:

Debet 2980 «Savdo ustamolari» 1300000;

hisob-kitob qilishga ulab karta bo'lmadi.

Yalpi daromad solig'i summasi yil boshidan boshlab o'zlash tadbirida hisob-kitob qilinadi. Jam'i hisoblangan soliq summasi va olingani hisob-kitob summasi o'rtasidagi farq oxirgi hisoblar davriga (jurnal) kabi to'g'ri kas soliqni soliq summasini bildiradi. Ushbu sumмага buraqalteriyada quyidagicha yozuv beriladi:

Debet 9810 «Daromad (foydan) soliqlar bo'yicha xarajalar»;

Kredit 6110 "Budjetga to'lovlar bo'yicha qaralar".

Yalpi daromad solig'ining Budjetga to'lovlar bo'yicha buraqalteriyada quyidagicha yozuv beriladi:

Debet 6110 "Budjetga to'lovlar bo'yicha qaralar";

Kredit 9810 «Hisob-kitob solig'ida».

28.2. Savdo korxonalarida majburiy ajratmalar va ushlanmalarining hisobi

Yugori soliq to'lovini to'lovchi savdo korxonalarini davlatning maqsadli fondlari (pensiya fondi, yosh fondi, maktab ta'limini rivojlantirish fondi)ga majburiy ajratmalarni jihatlaydilar. Yalpi daromad solig'ini to'lovchi ulgurji savdo korxonalarini uyushmasi (virri)ga kiruvchi respublika ixtisoslashtirilgan ulgurji baza-komitorlari va ularning hududiy bazalari esa ushbu majburiy ajratmalarni to'lovchilari har lib hisoblaydilar. 2009-yil 1-yanvardan boshlab ulgurji savdo korxonalarini uyushmasi (virri)ga kiruvchi respublika ixtisoslashtirilgan ulgurji baza-komitorlari va ularning hududiy bazalari davlatning maqsadli fondlarining har biriga majburiy ajratmalarni so'ltovar aylanmasidan 7 foiz miqdorida to'laydilar. Barcha savdo korxonalarini, ularning qaysi soliq to'lovchi to'lovchilari bo'lishlaridam qar'i nazari, kodimlarga hisoblangan ush baqi kufriyatidagi barcha daromadlardan (jini yozilardan tashqari) belgilangan foiz miqdorida pensiya fondiga ajratmalarni shuningdek undan belgilangan foiz miqdorida ushlanma amalgay oshirishlari lozim. (Bundan tashqari, barcha savdo korxonalarini o'z raqamlarida saribolgan oshirishlar ushbu ularning soliq o'lish qiyamatlari belgilangan stavkada yoffi fondiga to'lovlarini amalga oshiradilar.

3) Savdo korxonalarida boshqa korxonalarining davlatning maqsadli fondlariga ajratma beriladigan stavkalarida hisob-kitob qilinadi va ushbu hisob-kitoblarni ushbu hisoblangan ajratmalar summasiga quyidagi yozuv beriladi:

Debet 9430 «Boshqa to'lovlar va xarajatlari»;

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga to'lovlari».

Xodimlarga hisoblangan ish haqi ko'rsatkichidagi barcha daromadlardan (jamt) yozuvchilarning hisobidagi boshqa to'lovlar va xarajatlarning foiz miqdorida berilishi fondiga ajratilgan qisqirgan yozuv qilinadi:

Debet 9400 «Davlat ma'muriyati hisobga olinishi» shabloni»;

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga to'lovlari».

Xodimlarga hisoblangan ish haqi ko'rsatkichidagi barcha daromadlardan (jamt) yozuvchilarning hisobidagi boshqa to'lovlar va xarajatlarning foiz miqdorida ushlanishi va mablag'ga:

Debet 6710 «Ish haqi to'lovi» va xodimlar bilan hisob-kitoblari»;

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga to'lovlari».

O'z maqsadlarini bajarib olgan aytmadchilar uchun ularning solib olish qiyomatida belgilangan stavkada yollanma to'lovlarni ushlab turib, aytmadchilarning hisoblariga yollanma to'lovlarini ularga qaytadigan yozuv qilinadi:

Debet 3160 «Tasarruflar vositalari»;

Kredit 6520 «Davlatning maqsadli fondlariga to'lovlari».

Majburiy ajratmalar, ushlanmalar va to'lovlarining davlatning maqsadli fondlariga o'tkazihi belgilanishiga qo'yilgan yozuv qilinadi:

Debet 6030 «Davlatning maqsadli fondlariga to'lovlari»;

Kredit 3110 «Hisob-kitob solishi».

Yig'uvchi iboralar

Yalpi tushumi— ulgurji savdo korxonalarini uyushmasi tizimiga kiruvchi respublika ixtisoslashtirilgan ulgurji baza korxonalarini va ularning viloyat, viloyatlararo va tumanlararo bazalaridan tashqari savdo korxonalarining barcha faoliyat turlaridan olgan yalpi daromadi.

Ulgurji savdo korxonalarini uyushmasi tizimiga kiruvchi respublika ixtisoslashtirilgan ulgurji baza korxonalarini va ularning viloyat, viloyatlararo va tumanlararo bazalarining yalpi daromadi— ushbu turlagi korxonalarining solib olingan savdo mahsulotlari va boshqa faoliyat turlaridan olgan mahsulotlarining majmua.

Sotish xarajatlari— mahsulotni sotishga oid mahsulot xarajatlari.

Yig'uvchi solib olish— savdo korxonalarining (ulgurji savdo korxonalarini uyushmasi tizimiga kiruvchi respublika ixtisoslashtirilgan ulgurji baza korxonalarini va ularning viloyat, viloyatlararo va tumanlararo bazalaridan tashqari) yalpi tushumidan belgilangan stavkalarida to'lanadigan soliq.

Yulpi shirkatmad soliqi – ulgurji savdo korxonalar uyushmasi foziniqin kiruvchi to'g'ri bilet xizmatlari uchun ulgurji biletlar sotilishi va biletning hududiy viloyat, viloyatlararo va tumanlararo) bazalari yalpi o'zlashtirilgan belgilangan stavkalarida to'lanadigan soliq.

Yoqilg'isi va sayuqlashtirilgan gazlar uchun yalpi o'zlashtirilgan belgilangan bilet bilet va dizel yoqilg'isi hamda 1 kg sayuqlashtirilgan gaz uchun belgilangan miqdorida to'lanadigan soliq

Nazorat uchun test savol – javoblari

Xo'jalik hisobi

Samarqand shahrida joylashgan ko'p tarmoqli «Nura» savdo korxonasi uchun (tarmoq kodi 71100 «Ulgurji savdo») yillik yalpi tushumi quyidagilardan iborat: ulgurji savdo, yalpi tushumi – 2,5 mlrd. so'm; chakana savdo aylantirishi 800 mln. so'm; olingan xizmatlar 2 mln. so'm; avvalgi vositalarni sotishdan olingan foydasi 1,2 mln. so'm; ijobiy kurs farqlari 3 mln. so'm; salbiy kurs farqlari 3,5 mln. so'm; avtotransport xizmatlaridan tushum 10 mln. so'm. Savdo korxonasi uchun faoliyat turi bo'yicha shahida hisob yuritiladi va yagona soliq to'lovini ulgurji savdo bo'yicha 5 foizda, chakana savdo bo'yicha 3 foizda, boshqa xizmat turlari bo'yicha 8 foizda to'laydi.

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra quyidagi savdolar uchun bo'yicha javoblarni toping:

1. Ulgurji savdo bo'yicha yagona soliq to'loviga tortiladigan baza summasi qancha?

- a) 2501,2 mln. so'm;
- b) 2504,2 mln. so'm;
- v) 2502 mln. so'm;
- g) 2510 mln. so'm.

2. Ulgurji savdo bo'yicha yagona soliq to'lovi summasi qancha va uning qanday hisoblangan yozuvi beriladi?

- a) 125,06 mln. so'm, Debet 9810 Kredit 6410;
- b) 125,21 mln. so'm, Debet 9810 Kredit 6410;
- v) 125,1 mln. so'm, Debet 9810 Kredit 6410;
- g) 125,5 mln. so'm, Debet 9810 Kredit 6410.

3. Chakana savdo bo'yicha yagona soliq to'loviga tortiladigan baza summasi qancha?

- a) 3,5 mlrd. so'm;

3) 800 mln. so'm;

4) 500 mln. so'm;

5) 300 mln. so'm.

4. O'zbekiston sardob bo'yicha yagona soliq to'lovi summasi qancha va unga qanday buxgalteriya yozuvi beriladi?

a) 24 mln. so'm, Debet 9810 Kredit 6410;

b) 99 mln. so'm, Debet 9810 Kredit 6410;

3) 24,05 mln. so'm, Debet 9810 Kredit 6410;

4) 24,5 mln. so'm, Debet 9810 Kredit 6410.

5. Transport yemaklari bo'yicha yagona soliq to'lovi summasi qancha va unga qanday buxgalteriya yozuvi beriladi?

a) 800000 so'm, Debet 9810 Kredit 6410;

b) 960000 so'm, Debet 9810 Kredit 6410;

3) 116000 so'm, Debet 9810 Kredit 6410;

4) to'g'ri javob yo'q.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Asosiy tashkilot - tashkilot tashkiloti va xalqimiz farovonligi va xalqimiz. T.: O'zbekiston, 2010.

2. Karimov I.A. Harbiy va davlat tashkiloti va xalqimiz farovonligi va xalqimiz. T.: O'zbekiston, 2010.

3. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. T.: Iqtisodiyot va huquq dunyosi nashriyot uyi, 2008.

4. «Mabsc'ha o'ish, xizmatlarni ishlatish va sotish varajlarining tarkibi haraka moliyaviy natijalarini shakllantirish tartibi to'g'risidagi Nizom». O'zR AVning 1999-yil 5-iyulda qabul qilingan 24-son qarori bilan tasdiqlangan.

5. BHMIS № 3 «Moliyaviy natijalar to'g'risida hisob». O'zR AV tomonidan 1998-yil 26-avgustda to'xtatib qo'yilgan. № 434.

6. BHMIS № 21 «Xo'jalik yaratuvchi va byudjetlarning moliyaviy-so'jalik faoliyati buxgalteriya hisobi uchun rejasi va uni qo'llash bo'yicha yo'riqnomas». O'zR AV tomonidan 2002-yil 23-oktabrda to'xtatib qo'yilgan. № 1181.

7. Crazov K.B. Savdoda buxgalteriya hisobi va soliqqa tortish. T.: Iqtisodiyot va huquq dunyosi nashriyot uyi, 2004.

KIRISH	3
1-bob. QURILISH TASHKILOTLARIDA HUSQALYERGA HISOBNING XUSUSIYATLARI.....	6
1.1-bob. Qurilish tashkilotlarida husqalteryga hisobni tashkil qilish asoslari.....	6
1.1.1. Qurilish tashkilotlarining husqalteryga hisobi tobyskri sifatidagi tavsifi va unlar faoliyatining tashkiliye muvofiq asoslari.....	9
1.2. Qurilish tashkilotlarida husqalteryga hisobning vazifalari.....	14
1.3. Qurilish tashkilotlar hisob siyosatining xususiyatlari.....	16
2-bob. Qurilish tashkilotlarida asosiy vositalar hisobining xususiyatlari.....	21
2.1. Qurilish tashkilotlarida asosiy vositalarning ma'niifi, tavsifi va baholalanishi.....	21
2.2. Qurilish tashkilotlarida asosiy vositalar holat va harakatining hisabi.....	28
2.3. Qurilish mashinalar va mexanizmlar ish faoliyatining hisabi.....	34
2.4. Qurilish mashinalari va mexanizmlarini ekvalent siya qilish xarajtlarining hisobi.....	36
2.5. Qurilish tashkilotlarida asosiy vositalarga eskirish narxlarini usullarini qo'llash xususiyatlari.....	39
3-bob. Qurilish tashkilotlarida narxlar hisobining xususiyatlari.....	48
3.1. Qurilish tashkilotlarida ishlatiladigan materiallarning hisabi, tavsifi va baholalanishi.....	48
3.2. Qurilish tashkilotlarida materiallar baxsentini bu'jatlash usuli va ularning ombor hisobi.....	52
3.3. Qurilishga vaqtlangan materiallar to'g'risida hisoborni tuzish va uning ishlay berish tarmiqi.....	55
3.4. Qurilish tashkilotlarida materiallarning sintetik va tahliliy hisobi.....	58
3.5. Qurilish tashkilotlarida materiallar inventarizatsiya xususiyatlari va ular natijalarining hisobi.....	63
4-bob. Qurilish tashkilotlarida narxlar haq to'lash bo'yicha hisob-kitoblar hisobining xususiyatlari.....	70
4.1. Qurilish tashkilotlarida narxlar haq to'lash bo'yicha hisob-kitoblar tashkil qilish asoslari.....	70
4.1.2. Qurilish tashkilotlarida narxlar haq to'lash bo'yicha hisob-kitoblarning sintetik va tahliliy hisobi.....	71
4.1.3. Qurilish tashkilotlarida narxlar haq to'lash xarajtlarining taqsimoti.....	75
4.2-bob. Qurilish tashkilotlarida ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va qurilish ishlab chiqarish kalkulyatsiya qilishning xususiyatlari.....	81

5.1. Qurilish tashkilotlarida moliyaviy ishlab chiqarish xarajatlari hisobi.....	81
5.2. Qurilish tashkilotlarida yodgorchi ishlab chiqarish xarajatlari hisobi.....	81
5.3. Qurilish tashkilotlarida materiallaboralari xarajatlari hisobi va ularning taqdim etishi.....	86
6-bob. Qurilish ishlari tarmoxini ellik yubaniya qilish masalasi.....	87
6-bob. Qurilish ishlari ni bajarishda olingan daromadlar va buyurtmalar bilan hisob-kitoblarning hisobi.....	92
6.1. Qurilish ishlari ni bajarishda olingan daromadlar hisobi.....	92
6.2. Qurilish ishlari ni bajarishda buyurtmalar bilan hisob-kitoblar hisobi.....	95
6.3. Qurilish ishlari ni bajarishda bosh pudratchi va subpudratchilar o'rtasidagi hisob-kitoblar hisobi.....	97
7-bob. Qurilish tashkilotlarida moliyaviy natijalar, soliqlar va majburiy to'lovlarning hisobi.....	102
7.1. Qurilish tashkilotlarida yakuniy moliyaviy natijalarning hisobi.....	102
7.2. Qurilish tashkilotlarini soliqqa tortishning xususiyatlari va ularning hisobi.....	111
7.3. Qurilish tashkilotlarida majburiy ajratmalar, yig'irlar va ushlovlarining hisobi.....	120
8-bob. Qurilish tashkilotlarida hisobot.....	129
8.1. Qurilish tashkilotlarida hisobotlarning turlari va ularni taqdim etish qoidalari.....	130
8.2. Qurilish tashkilotlarida moliyaviy hisobot shakllarini ta'riflash xususiyatlari.....	137
11-qo'shim. QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBNING XUSUSIYATLARI.....	141
9-bob. Qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil qilish maqsadlari.....	144
9.1. Qishloq xo'jaligi korxonalarining buxgalteriya hisobi subyekti sifatidagi ixtisosi va uning faoliyatining tashkiliy tuzatuvchi asoslari.....	144
9.2. Qishloq xo'jaligi korxonalarida hisob siyosatining xarakterli xususiyatlari.....	149
9.3. Qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya hisobining asosiy vazifalari.....	154
10-bob. Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalar hisobining xususiyatlari.....	159
10.1. Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalarning tasnifi, tavsifi va baholanishi.....	159

10.2. Qisilmoq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalar harajatlarini taqsimlash va hisobi.....	161
10.3. Qisilmoq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalar sifatini taqdimlash va ularning kirimining hisobi.....	163
10.4. Qisilmoq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalarga e'kitish hisablarining xarakteristika va hisobi.....	165
11-bob. Qisilmoq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish xarajati hisobining asosiy turlari.....	173
11.1. Qisilmoq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlari tashkili, tashvifi va baholash.....	173
11.2. Qisilmoq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlari harakatini taqsimlash va ularning ombori hisobi.....	176
11.3. Ishlab chiqarish xarajatlari tashkili va tashvifi hisobi.....	177
11.4. Qisilmoq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlari tashkili va baholash.....	180
12-bob. Dehqonchilik ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilish.....	187
12.1. Dehqonchilik ishlab chiqarish xarajatlari tashkili, tashvifi va baholash.....	187
12.2. Dehqonchilik ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot kirimining dastlabki hisobi.....	190
12.3. Dehqonchilik ishlab chiqarish xarajatlari tashkili va tashvifi hisobi.....	192
12.4. Dehqonchilik mahsulotlari tannarxini aniqlash usullari.....	195
13-bob. Chorvachilik ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilish.....	201
13.1. Chorvachilik xarajatlari tashkili, tashvifi va baholash.....	203
13.2. Chorvachilik xarajatlari va mahsulot kirimining dastlabki hisobi.....	209
13.3. Chorvachilik ishlab chiqarish xarajatlari tashkili va tashvifi hisobi.....	206
13.4. Chorvachilik mahsulotlari tannarxini aniqlash usullari.....	218
14-bob. Qisilmoq xo'jaligi korxonalarida yordamchi va umumiy ishlab chiqarish xarajatlari hisobi.....	218
14.1. Qisilmoq xo'jaligi korxonalarida yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va ularning taqsimlanishi.....	218
14.2. Qisilmoq xo'jaligi korxonalarida umumiy ishlab chiqarish xarajatlari tashkili va baholash.....	221
15-bob. Qisilmoq xo'jaligi korxonalarida umumiy natijalar ko'rsatkichlari, o'lchash natijalari va baholash hisobi.....	228

15.1. Qishloq xo'jaligi korxonalarida moliyaviy natijalar ko'rsatkichlari va ularning hisobi.....	228
15.2. Qishloq xo'jaligi korxonalarida soliq, tartibga soluvchi davlat siyosati va soliqlar bo'yicha hisob kitoblarini hisob.....	235
15.3. (Ishloq xo'jaligi korxonalarida majburiyot, muntazir va to'lovlar)ning hisobi.....	248
16-hob Qishloq xo'jaligi korxonalarida moliyaviy hisobot shakllarini to'lg'atish xususiyatlari.....	250
16.1. Qishloq xo'jaligi korxonalarida moliyaviy hisobotning turlari, tashkil va uning taqdim etish muddatlari.....	256
16.2. Qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya balansini tashkil etish xususiyatlari.....	267
16.3. Qishloq xo'jaligi korxonalarida moliyaviy natijalar to'g'risida hisobotni ta'kidlash xususiyatlari.....	259
16-hob "AVTOTRANSPORT KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINIING XUSUSIYATLARI".....	260
17-hob. Avtotransport korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil qilish usullari.....	265
17.1. Avtotransport korxonalaridagi buxgalteriya hisobi subyekti sifatidagi mavsiy va uzoq muddatli faoliyatning tashkiliy-iqtisodiy usullari.....	265
17.2. Avtotransport korxonalarida hisob siyosati ning xususiyatlari.....	267
17.3. Avtotransport korxonalarida buxgalteriya hisobining vazidatlari.....	271
18-hob. Avtotransport vositalar va uzoq muddatli faoliyatning hisobi.....	277
18.1. Avtotransport vositalarining tashkili, tashkil va tashkili.....	277
18.2. Avtotransport vositalari holati va harakati ning hisobi.....	283
18.3. Avtotransport vositalari ish faoliyatini ko'rsatishning hisobi.....	292
19-hob. Avtotransport korxonalarida ishlab chiqarish zaviralari ning hisobi.....	305
19.1. Avtotransport korxonalarida ishlab chiqarish zaviralari hisobini tashkil qilish usullari.....	305
19.2. Avtomobil yoqilg'ilarining hisobi.....	307
19.3. Avtomobil va uchma'htiyot qismlarining hisobi.....	313
19.4. Avtotransport korxonalarida ishlab chiqarish zaviralari inventarizatsiyasining xususiyatlari.....	317
20-hob. Avtotransport korxonalarida ishlab chiqarish asraqlari hisobi va bajarilgan ishlar ko'rsatilgan sbermatyotning tashkili va karyatsiya qismlari.....	325
20.1. Avtotransport korxonalarida ishlab chiqarish asraqlarining tashkili va usullari.....	325
20.2. Yoqilg'ilarining hisobi.....	327
20.3. Ishchiyot qismlarining hisobi.....	332

20.4. Moliyatga hisob to'lash va qisqortiruvchi sug'urtaga majburiy ajratmalar bo'yicha xarajatlarning hisobi.....	375
20.5. Avtomobilchilik xarajatlari hisobi.....	383
20.6. Avtotransport korxonalarida buxgarga ishlab chiqarish xarajatlarning hisobi va hisobidagi.....	385
20.7. Avtotransport korxonalarida bajarilgan ishlar ko'rsatkichlari (xizmat) arxivlarini kalfiyatsiya qilish tartibi.....	347
21-bo'lim. Avtotransport korxonalarida moliyaviy natijalar ko'rsatkichlarining hisobi va uning moliyaviy hisobidagi aks ettirishning xususiyatlari.....	356
21.1. Avtotransport korxonalarida asosiy faoliyatdan olingan moliyaviy natijalar ko'rsatkichlarining hisobi.....	356
21.2. Avtotransport korxonalarida mahsulotchilik faoliyatidan olingan moliyaviy natijalarning hisobi.....	359
21.3. Avtotransport korxonalarida sof foyda va uning ishlatilishining hisobi.....	361
21.4. Avtotransport korxonalarida moliyaviy natijalar ko'rsatkichlarini moliyaviy hisobidagi aks ettirish xususiyatlari.....	362
22-bo'lim. Avtotransport korxonalarida soliqlar, majburiy ajratmalar va to'lovlarning hisobi.....	370
22.1. Avtotransport korxonalarida soliqlarning hisobi.....	370
22.2. Avtotransport korxonalarida majburiy ajratmalar, yig'imlar va to'lovlarning hisobi.....	379
IV bo'lim. SAVDO VA UMUMIY QISQARTILANISH KORXONALARIDA BUXGARGA TERIYA HISOBNING XUSUSIYATLARI.....	385
23-bo'lim. Savdo va umumiy qisqartirilish korxonalarida buxgarteriya hisobini tashkil qilish asoslari.....	385
23.1. Savdo korxonalarining buxgarteriya hisobi subyektlari sifatidagi tashkiliy va ularda faoliyatining tashkiliy tuzilishi asoslari.....	385
23.2. Savdo korxonalarida buxgarteriya hisobining unifikatsiya va uning tashkil qilishining xususiyatlari.....	389
24-bo'lim. Ulgurji savdo korxonalarida tovar operatsiyalarining hisobi.....	396
24.1. Ulgurji savdo korxonalarida tovar operatsiyalarining mohiyati va ularni umumiy oshirish shartlari.....	396
24.2. Tovar - moddiy buyumlarni sotib olish qiymati (tanaffusi) va sotish baholarini aniqlash tartibi.....	397
24.3. Ulgurji savdo korxonalarida tovar operatsiyalarining hajmlashtirish tartibi.....	404
24.4. Ulgurji savdo korxonalarida tovarlarning ombor hisobini yuritish tartiblari.....	410

24.5. Moddiy javobgar shaxslarning hisoblarini tuzishi, qidiri etish, tekshirish va taqviyalarini tuzishi.....	412
24.6. Ulgunijavdo korxonalarida tovarlar qimmatining hisobi.....	414
24.7. Tovarlar sotilishi va boshqa chiqimlarining hisobi.....	417
24.8. Ulgunijavdo korxonalarida tovar moddiy boyliklar inventarizatsiyasi va uning natijalarining hisobi.....	421
25-bob Chakana savdo korxonalarida tovar operatsiyalarining hisobi.....	433
25.1. Chakana savdo korxonalarida tovar operatsiyalar hisobini tashkil qilishning xususiyatlari.....	433
25.2. Chakana savdo korxonalariga tovar operatsiyalarini hujjatlashtirish.....	436
25.3. Chakana savdo korxonalarida moddiy javobgar shaxslarning hisoblarini tuzishi, saqlan etish va ularni hujjatlash va ishtirokini berishi.....	443
25.4. Chakana savdo korxonalarida tovar operatsiyalarining hujjatlashi va	
25.5. Chakana savdo korxonalarida dastlar hisobining xususiyatlari.....	449
25.6. Chakana savdo korxonalarida tovar-moddiy boyliklar inventarizatsiyasi va uning natijalarining hisobi.....	451
26-bob Umumiy ovqatlanish korxonalarida hujjatlashi va hisobini tuzish xususiyatlari.....	455
26.1. Umumiy ovqatlanish korxonalarida tovar operatsiyalarini hisobini tashkil etish xususiyatlari.....	455
26.2. Umumiy ovqatlanish korxonalarida tovar operatsiyalarini hujjatlashtirish va ularni hujjatlash hisobini tuzishi.....	458
26.3. Umumiy ovqatlanish korxonalarida tovar operatsiyalarining hujjatlashi va hisobi.....	460
27-bob Savdo korxonalarida daromadlar, xarajalar va yakuniy moliyaviy natijalar hisobining xususiyatlari.....	466
27.1. Savdo korxonalarida daromadlar hisobi.....	466
27.2. Savdo korxonalarida xarajalar hisobi.....	468
27.3. Savdo korxonalarida yakuniy moliyaviy natijalarining hisobi.....	473
28-bob Savdo korxonalarida soliq to'lovlari, majburiy ajratmalar va ushlanmalar hisobining xususiyatlari.....	475
28.1. Savdo korxonalarida soliq to'lovlarining hisobi.....	478
28.2. Savdo korxonalarida majburiy ajratmalar va ushlanmalar hisobini hujjatlashi va hisobi.....	485
MUNDARIJA.....	189